නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

මිලින්දපඤ්හපාළි

1. මිලින්දො නාම සො රාජා, සාගලායං පුරුත්තමෙ;
උපගඤ්ඡි නාගසෙනං, ගඞ්ගා ච [ගඞ්ගාව (සී. පී.)] යථා සාගරං.

ආසජ්ජ රාජා චිත්‍රකථී, උක්කාධාරං තමොනුදං;
අපුච්ඡි නිපුණෙ පඤ්හෙ, ඨානාට්ඨානගතෙ පුථූ.

පුච්ඡා විසජ්ජනා [විස්සජ්ජනා (සී. පී.)] චෙව, ගම්භීරත්ථූපනිස්සිතා;
හදයඞ්ගමා කණ්ණසුඛා, අබ්භුතා ලොමහංසනා.

අභිධම්මවිනයොගාළ්හා, සුත්තජාලසමත්තිතා;
නාගසෙනකථා චිත්‍රා, ඔපම්මෙහි නයෙහි ච.

තත්ථ ඤාණං පණිධාය, හාසයිත්වාන මානසං;
සුණාථ නිපුණෙ පඤ්හෙ, කඞ්ඛාට්ඨානවිදාලනෙති.

2. තං යථානුසූයතෙ – අත්ථි යොනකානං නානාපුටභෙදනං සාගලං නාම නගරං නදීපබ්බතසොභිතං රමණීයභූමිප්පදෙසභාගං ආරාමුය්‍යානොපවනතළාකපොක්ඛරණිසම්පන්නං නදීපබ්බතවනරාමණෙය්‍යකං සුතවන්තනිම්මිතං නිහතපච්චත්ථිකං [නිප්පච්චත්ථිකං (ක.)] පච්චාමිත්තානුපපීළිතං විවිධවිචිත්‍රදළ්හමට්ටාලකොට්ඨකං වරපවරගොපුර [පවරපවුරගොපුර (සී.)] තොරණං ගම්භීරපරිඛාපණ්ඩරපාකාරපරික්ඛිත්තන්තෙපුරං. සුවිභත්තවීථිචච්චරචතුක්කසිඞ්ඝාටකං සුප්පසාරිතානෙකවිධවරභණ්ඩපරිපූරිතන්තරාපණං විවිධදානග්ගසතසමුපසොභිතං [සතසමුපසොභිතං (සී. පී.)] හිමගිරිසිඛරසඞ්කාසවරභවනසතසහස්සප්පටිමණ්ඩිතං ගජහයරථපත්තිසමාකුලං අභිරූපනරනාරිගණානුචරිතං ආකිණ්ණජනමනුස්සං පුථුඛත්තියබ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දං විවිධසමණබ්‍රාහ්මණසභාජන [සභාජන (සී. පී.), සම්මාභාජන (ක.)] සඞ්ඝටිතං බහුවිධවිජ්ජාවන්ත [විජ්ජාධර (ක.)] නරචිර [නරවීර (සී. පී.)] නිසෙවිතං කාසිකකොටුම්බරිකාදිනානාවිධවත්ථාපණසම්පන්නං සුප්පසාරිතරුචිරබහුවිධපුප්ඵගන්ධාපණං ගන්ධගන්ධිතං ආසීසනීයබහුරතනපරිපූරිතං දිසාමුඛසුප්පසාරිතාපණං සිඞ්ගාරවාණිජගණානුචරිතං කහාපණරජතසුවණ්ණකංසපත්ථරපරිපූරං පජ්ජොතමානනිධිනිකෙතං පහූතධනධඤ්ඤවිත්තූපකරණං පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරං බහ්වන්නපානං බහුවිධඛජ්ජභොජ්ජලෙය්‍යපෙය්‍යසායනීයං උත්තරකුරුසඞ්කාසං සම්පන්නසස්සං ආළකමන්දා විය දෙවපුරං.

එත්ථ ඨත්වා තෙසං පුබ්බකම්මං කථෙතබ්බං, කථෙන්තෙන ච ඡධා විභජිත්වා කථෙතබ්බං. සෙය්‍යථීදං – පුබ්බයොගො මිලින්දපඤ්හං ලක්ඛණපඤ්හං මෙණ්ඩකපඤ්හං අනුමානපඤ්හං ඔපම්මකථාපඤ්හන්ති.

තත්ථ මිලින්දපඤ්හො ලක්ඛණපඤ්හො, විමතිච්ඡෙදනපඤ්හොති දුවිධො. මෙණ්ඩකපඤ්හොපි මහාවග්ගො, යොගිකථාපඤ්හොති දුවිධො.

පුබ්බයොගොති තෙසං පුබ්බකම්මං.

1. බාහිරකථා

පුබ්බයොගාදි

3. අතීතෙ කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ වත්තමානෙ ගඞ්ගාය සමීපෙ එකස්මිං ආවාසෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝො පටිවසති, තත්ථ වත්තසීලසම්පන්නා භික්ඛූ පාතොව උට්ඨාය යට්ඨිසම්මජ්ජනියො [යට්ඨිසම්මුඤ්ජනියො (සී. පී.)] ආදාය බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙන්තා අඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා කචවරබ්‍යූහං කරොන්ති. අථෙකො භික්ඛු එකං සාමණෙරං ''එහි සාමණෙර, ඉමං කචවරං ඡඩ්ඩෙහී''ති ආහ, සො අසුණන්තො විය ගච්ඡති, සො දුතියම්පි…පෙ.… තතියම්පි ආමන්තියමානො අසුණන්තො විය ගච්ඡතෙව. තතො සො භික්ඛු ''දුබ්බචො වතායං සාමණෙරො''ති කුද්ධො සම්මජ්ජනිදණ්ඩෙන පහාරං අදාසි. තතො සො රොදන්තො භයෙන කචවරං ඡඩ්ඩෙන්තො ''ඉමිනා කචවරඡඩ්ඩනපුඤ්ඤකම්මෙන යාවාහං නිබ්බානං පාපුණාමි [න පාපුණාමි (ස්‍යා.)], එත්ථන්තරෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මජ්ඣන්හිකසූරියො [සූරියො (සී. පී.)] විය මහෙසක්ඛො මහාතෙජො භවෙය්‍ය''න්ති

පඨමං පත්ථනං පට්ඨපෙසි. කචවරං ඡඩ්ඩෙත්වා නහානත්ථාය ගඞ්ගාතිත්ථං ගතො ගඞ්ගාය ඌමිවෙගං ගග්ගරායමානං දිස්වා ''යාවාහං නිබ්බානං පාපුණාමි [න පාපුණාමි (ස්‍යා.)], එත්ථන්තරෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අයං ඌමිවෙගො විය ඨානුප්පත්තිකපටිභානො භවෙය්‍යං අක්ඛයපටිභානො''ති දුතියම්පි පත්ථනං පට්ඨපෙසි.

සොපි භික්ඛු සම්මජ්ජනිසාලාය සම්මජ්ජනිං ඨපෙත්වා නහානත්ථාය ගඞ්ගාතිත්ථං ගච්ඡන්තො සාමණෙරස්ස පත්ථනං සුත්වා ''එස මයා පයොජිතොපි තාව එවං පත්ථෙති, මය්හං කිං න සමිජ්ඣිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ''යාවාහං නිබ්බානං පාපුණාමි [න පාපුණාමි (ස්‍යා.)], එත්ථන්තරෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අයං ගඞ්ගාඌමිවෙගො විය අක්ඛයපටිභානො භවෙය්‍යං, ඉමිනා පුච්ඡිතපුච්ඡිතං සබ්බං පඤ්හපටිභානං විජටෙතුං නිබ්බෙඨෙතුං සමත්ථො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි.

තෙ උභොපි දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තා එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපෙසුං. අථ අම්හාකං භගවතාපි යථා මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො දිස්සති, එවමෙතෙපි දිස්සන්ති මම පරිනිබ්බානතො පඤ්චවස්සසතෙ අතික්කන්තෙ එතෙ උප්පජ්ජිස්සන්ති, යං මයා සුඛුමං කත්වා දෙසිතං ධම්මවිනයං, තං එතෙ පඤ්හපුච්ඡනඔපම්මයුත්තිවසෙන නිජ්ජටං නිග්ගුම්බං කත්වා විභජිස්සන්තීති නිද්දිට්ඨා.

4. තෙසු සාමණෙරො ජම්බුදීපෙ සාගලනගරෙ මිලින්දො නාම රාජා අහොසි පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො මෙධාවී පටිබලො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං මන්තයොගවිධානකිරියානං [සමන්තයොග ... (සී. පී.)], කරණකාලෙ නිසම්මකාරී හොති, බහූනි චස්ස සත්ථානි උග්ගහිතානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං, සුති සම්මුති සඞ්ඛ්‍යා යොගා නීති විසෙසිකා ගණිකා ගන්ධබ්බා තිකිච්ඡා ධනුබ්බෙදා [චතුබ්බෙදා (සී. පී.)] පුරාණා ඉතිහාසා ජොතිසා මායා කෙතු [හෙතු (සී. පී.)] මන්තනා යුද්ධා ඡන්දසා බුද්ධවචනෙන [ඡන්දසාමුද්දවචනෙන (සී. පී.)] එකූනවීසති, විතණ්ඩවාදී [වාදී (සී. පී.)] දුරාසදො දුප්පසහො පුථුතිත්ථකරානං අග්ගමක්ඛායති, සකලජම්බුදීපෙ මිලින්දෙන රඤ්ඤා සමො කොචි නාහොසි යදිදං ථාමෙන ජවෙන සූරෙන පඤ්ඤාය, අඩ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො අනන්තබලවාහනො.

5. අථෙකදිවසං මිලින්දො රාජා අනන්තබලවාහනං චතුරඞ්ගිනිං බලග්ගසෙනාබ්‍යූහං දස්සනකම්‍යතාය නගරා නික්ඛමිත්වා බහිනගරෙ සෙනඞ්ගදස්සනං කත්වා [සෙනාගණනං කාරෙත්වා (සී. පී.)] සාරෙත්වා සො රාජා භස්සප්පවාදකො ලොකායතවිතණ්ඩ [පවත්ත (සී. පී.)] ජනසල්ලාපප්ලව චිත්තකොතූහලො විසාරදො විජම්භකො සූරියං ඔලොකෙත්වා අමච්චෙ ආමන්තෙසි ''බහු භණෙ තාව දිවසාවසෙසො කිං කරිස්සාම, ඉදානෙව නගරං පවිසිත්වා අත්ථි කොචි පණ්ඩිතො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා සඞ්ඝී ගණී ගණාචරියො අපි අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං පටිජානමානො, යො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං සක්කොති කඞ්ඛං පටිවිනෙතුං, තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සාම, කඞ්ඛං පටිවිනයිස්සාමා''ති.

එවං වුත්තෙ පඤ්චසතා යොනකා රාජානං මිලින්දං එතදවොචුං ''අත්ථි, මහාරාජ, ඡ සත්ථාරො පූරණො කස්සපො මක්ඛලිගොසාලො නිගණ්ඨො නාටපුත්තො [නාථපුත්තො (සී. පී.)] සඤ්ජයො බෙලට්ඨපුත්තො අජිතො කෙසකම්බලො පකුධො කච්චායනො, තෙ සඞ්ඝිනො ගණිනො ගණාචරියකා ඤාතා යසස්සිනො තිත්ථකරා සාධුසම්මතා බහුජනස්ස, ගච්ඡ ත්වං මහාරාජ, තෙ පඤ්හං පුච්ඡස්සු, කඞ්ඛං පටිවිනයස්සූ''ති.

6. අථ ඛො මිලින්දො රාජා පඤ්චහි යොනකසතෙහි පරිවුතො භද්‍රවාහනං රථවරමාරුය්හ යෙන පූරණො කස්සපො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පූරණෙන කස්සපෙන සද්ධිං සම්මොදි, සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා පූරණං කස්සපං එතදවොච ''කො, භන්තෙ කස්සප, ලොකං පාලෙතී''ති? ''පථවී, මහාරාජ , ලොකං පාලෙතී''ති. ''යදි, භන්තෙ කස්සප, පථවී [පඨවී (සී. ස්‍යා. පී.)] ලොකං පාලෙති, අථ කස්මා අවීචිනිරයං ගච්ඡන්තා සත්තා පථවිං අතික්කමිත්වා ගච්ඡන්තී''ති? එවං වුත්තෙ පූරණො කස්සපො නෙව සක්ඛි ඔගිලිතුං, නො සක්ඛි උග්ගිලිතුං, අධොමුඛො පත්තක්ඛන්ධො තුණ්හීභූතො පජ්ඣායන්තො නිසීදි.

7. අථ ඛො මිලින්දො රාජා මක්ඛලිං ගොසාලං එතදවොච ''අත්ථි, භන්තෙ ගොසාල, කුසලාකුසලානි කම්මානි, අත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො''ති? ''නත්ථි, මහාරාජ, කුසලාකුසලානි කම්මානි, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො. යෙ තෙ, මහාරාජ, ඉධ ලොකෙ ඛත්තියා, තෙ පරලොකං ගන්ත්වාපි පුන ඛත්තියාව භවිස්සන්ති, යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා චණ්ඩාලා පුක්කුසා, තෙ පරලොකං ගන්ත්වාපි පුන බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා චණ්ඩාලා පුක්කුසාව භවිස්සන්ති. කිං කුසලාකුසලෙහි කම්මෙහී''ති? ''යදි, භන්තෙ ගොසාල, ඉධ ලොකෙ ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා චණ්ඩාලා පුක්කුසා, තෙ පරලොකං ගන්ත්වාපි පුන ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා චණ්ඩාලා පුක්කුසාව භවිස්සන්ති, නත්ථි කුසලාකුසලෙහි කම්මෙහි කරණීයං. තෙන හි, භන්තෙ ගොසාල, යෙ තෙ ඉධ ලොකෙ හත්ථච්ඡින්නා, තෙ පරලොකං ගන්ත්වාපි පුන හත්ථච්ඡින්නාව භවිස්සන්ති. යෙ පාදච්ඡින්නා, තෙ පාදච්ඡින්නාව භවිස්සන්ති. යෙ හත්ථපාදච්ඡින්නා, තෙ හත්ථපාදච්ඡින්නාව භවිස්සන්ති. යෙ කණ්ණච්ඡින්නා, තෙ කණ්ණච්ඡින්නාව භවිස්සන්ති. යෙ නාසච්ඡින්නා, තෙ නාසච්ඡින්නාව භවිස්සන්ති. යෙ කණ්ණනාසච්ඡින්නා, තෙ කණ්ණනාසච්ඡින්නාව භවිස්සන්තී''ති. එවං වුත්තෙ ගොසාලො තුණ්හී අහොසි.

අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො එතදහොසි ''තුච්ඡො වත භො ජම්බුදීපො, පලාපො වත භො ජම්බුදීපො, නත්ථි කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං සක්කොති කඞ්ඛං පටිවිනෙතු''න්ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා අමච්චෙ ආමන්තෙසි ''රමණීයා වත භො දොසිනා රත්ති, කං නු ඛ්වජ්ජ සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමෙය්‍යාම පඤ්හං පුච්ඡිතුං, කො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං සක්කොති කඞ්ඛං පටිවිනෙතු''න්ති? එවං වුත්තෙ අමච්චා තුණ්හීභූතා රඤ්ඤො මුඛං ඔලොකයමානා අට්ඨංසු.

තෙන ඛො පන සමයෙන සාගලනගරං ද්වාදස වස්සානි සුඤ්ඤං අහොසි සමණබ්‍රාහ්මණගහපතිපණ්ඩිතෙහි, යත්ථ සමණබ්‍රාහ්මණගහපතිපණ්ඩිතා පටිවසන්තීති සුණාති, තත්ථ ගන්ත්වා රාජා තෙ පඤ්හං පුච්ඡති, තෙ සබ්බෙපි පඤ්හවිසජ්ජනෙන රාජානං ආරාධෙතුං අසක්කොන්තා යෙන වා තෙන වා පක්කමන්ති. යෙ අඤ්ඤං දිසං න පක්කමන්ති, තෙ සබ්බෙ තුණ්හීභූතා අච්ඡන්ති. භික්ඛූ පන යෙභුය්‍යෙන හිමවන්තමෙව ගච්ඡන්ති.

8. තෙන ඛො පන සමයෙන කොටිසතා අරහන්තො හිමවන්තෙ පබ්බතෙ රක්ඛිතතලෙ පටිවසන්ති. අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො දිබ්බාය සොතධාතුයා මිලින්දස්ස රඤ්ඤො වචනං සුත්වා යුගන්ධරමත්ථකෙ භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා භික්ඛූ පුච්ඡි ''අත්ථාවුසො කොචි භික්ඛු පටිබලො මිලින්දෙන රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලපිතුං කඞ්ඛං පටිවිනෙතු''න්ති?

එවං වුත්තෙ කොටිසතා අරහන්තො තුණ්හී අහෙසුං. දුතියම්පි තතියම්පි පුට්ඨා තුණ්හී අහෙසුං. අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො භික්ඛුසඞ්ඝං එතදවොච ''අත්ථාවුසො තාවතිංසභවනෙ වෙජයන්තස්ස පාචීනතො **කෙතුමතී** නාම විමානං, තත්ථ **මහාසෙනො** නාම දෙවපුත්තො පටිවසති, සො පටිබලො තෙන මිලින්දෙන රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලපිතුං කඞ්ඛං පටිවිනෙතු''න්ති.

අථ ඛො කොටිසතා අරහන්තො යුගන්ධරපබ්බතෙ අන්තරහිතා තාවතිංසභවනෙ පාතුරහෙසුං. අද්දසා ඛො සක්කො දෙවානමින්දො තෙ භික්ඛූ දූරතොව ආගච්ඡන්තෙ, දිස්වාන යෙනායස්මා අස්සගුත්තො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, එකමන්තං ඨිතො ඛො සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං එතදවොච ''මහා ඛො, භන්තෙ, භික්ඛුසඞ්ඝො අනුප්පත්තො, අහං සඞ්ඝස්ස ආරාමිකො, කෙනත්ථො, කිං මයා කරණීය''න්ති?

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො සක්කං දෙවානමින්දං එතදවොච ''අයං ඛො, මහාරාජ, ජම්බුදීපෙ සාගලනගරෙ **මිලින්දො** නාම රාජා විතණ්ඩවාදී දුරාසදො දුප්පසහො පුථුතිත්ථකරානං අග්ගමක්ඛායති, සො භික්ඛුසඞ්ඝං උපසඞ්කමිත්වා දිට්ඨිවාදෙන පඤ්හං පුච්ඡිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං විහෙඨෙතී''ති.

අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං එතදවොච ''අයං ඛො, භන්තෙ, මිලින්දො රාජා ඉතො චුතො මනුස්සෙසු උප්පන්නො, එසො ඛො, භන්තෙ, කෙතුමතිවිමානෙ මහාසෙනො නාම දෙවපුත්තො පටිවසති, සො පටිබලො තෙන මිලින්දෙන රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලපිතුං කඞ්ඛං පටිවිනෙතුං, තං දෙවපුත්තං යාචිස්සාම මනුස්සලොකූපපත්තියා''ති.

අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො භික්ඛුසඞ්ඝං පුරක්ඛත්වා කෙතුමතිවිමානං පවිසිත්වා මහාසෙනං දෙවපුත්තං ආලිඞ්ගිත්වා එතදවොච ''යාචති තං, මාරිස, භික්ඛුසඞ්ඝො මනුස්සලොකූපපත්තියා''ති. ''න මෙ, භන්තෙ, මනුස්සලොකෙනත්ථො කම්මබහුලෙන, තිබ්බො මනුස්සලොකො, ඉධෙවාහං, භන්තෙ, දෙවලොකෙ උපරූපරූපපත්තිකො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති. දුතියම්පි…පෙ…. තතියම්පි ඛො සක්කෙන දෙවානමින්දෙන යාචිතො මහාසෙනො දෙවපුත්තො එවමාහ ''න මෙ, භන්තෙ, මනුස්සලොකෙනත්ථො කම්මබහුලෙන, තිබ්බො මනුස්සලොකො, ඉධෙවාහං, භන්තෙ, දෙවලොකෙ උපරූපරූපපත්තිකො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො මහාසෙනං දෙවපුත්තං එතදවොච ''ඉධ මයං, මාරිස, සදෙවකං ලොකං අනුවිලොකයමානා අඤ්ඤත්‍ර තයා මිලින්දස්ස රඤ්ඤො වාදං භින්දිත්වා සාසනං පග්ගහෙතුං සමත්ථං අඤ්ඤං කඤ්චි න පස්සාම, යාචති තං, මාරිස, භික්ඛුසඞ්ඝො, සාධු සප්පුරිස මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දසබලස්ස සාසනං පග්ගණ්හාහී''ති. එවං වුත්තෙ මහාසෙනො දෙවපුත්තො ''අහං කිර මිලින්දස්ස රඤ්ඤො වාදං භින්දිත්වා බුද්ධසාසනං පග්ගහෙතුං සමත්ථො භවිස්සාමී''ති හට්ඨපහට්ඨො උදග්ගුදග්ගො හුත්වා ''සාධු, භන්තෙ, මනුස්සලොකෙ උප්පජ්ජිස්සාමී''ති පටිඤ්ඤං අදාසි.

9. අථ ඛො තෙ භික්ඛූ දෙවලොකෙ තං කරණීයං තීරෙත්වා දෙවෙසු තාවතිංසෙසු අන්තරහිතා හිමවන්තෙ පබ්බතෙ රක්ඛිතතලෙ පාතුරහෙසුං.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො භික්ඛුසඞ්ඝං එතදවොච ''අත්ථාවුසො, ඉමස්මිං භික්ඛුසඞ්ඝෙ කොචි භික්ඛු සන්නිපාතං අනාගතො''ති. එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං එතදවොච ''අත්ථි, භන්තෙ , ආයස්මා **රොහණො** ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ හිමවන්තං පබ්බතං පවිසිත්වා නිරොධං සමාපන්නො, තස්ස සන්තිකෙ

දූතං පාහෙථා''ති. ආයස්මාපි රොහණො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව නිරොධා වුට්ඨාය ''සඞ්ඝො මං පටිමානෙතී''ති හිමවන්තෙ පබ්බතෙ අන්තරහිතො රක්ඛිතතලෙ කොටිසතානං අරහන්තානං පුරතො පාතුරහොසි.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො ආයස්මන්තං රොහණං එතදවොච ''කිං නු ඛො, ආවුසො, රොහණ බුද්ධසාසනෙ භිජ්ජන්තෙ [පලුජ්ජන්තෙ (සී. පී.)] න පස්සසි සඞ්ඝස්ස කරණීයානී''ති. ''අමනසිකාරො මෙ, භන්තෙ, අහොසී''ති.

''තෙන , හාවුසො රොහණ, දණ්ඩකම්මං කරොහී''ති. ''කිං, භන්තෙ, කරොමී''ති? ''අත්ථාවුසො රොහණ, හිමවන්තපබ්බතපස්සෙ **ගජඞ්ගලං** [කජඞ්ගලං (සී. පී.)] නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තත්ථ **සොණුත්තරො** නාම බ්‍රාහ්මණො පටිවසති, තස්ස පුත්තො උප්පජ්ජිස්සති **නාගසෙනොති** නාම දාරකො, තෙන හි ත්වං, ආවුසො රොහණ, දසමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි තං කුලං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා නාගසෙනං දාරකං නීහරිත්වා පබ්බාජෙහි, පබ්බජිතෙච තස්මිං දණ්ඩකම්මතො මුච්චිස්සසී''ති. ආයස්මාපි ඛො රොහණො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි.

10. මහාසෙනොපි ඛො දෙවපුත්තො දෙවලොකා චවිත්වා සොණුත්තරබ්‍රාහ්මණස්ස භරියාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි, සහ පටිසන්ධිග්ගහණා තයො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා පාතුරහෙසුං, ආවුධභණ්ඩානි පජ්ජලිංසු, අග්ගසස්සං අභිනිප්ඵන්නං, මහාමෙඝො අභිප්පවස්සි. ආයස්මාපි ඛො රොහණො තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය දසමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි තං කුලං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකදිවසම්පි කටච්ඡුමත්තං භත්තං වා උළුඞ්කමත්තං යාගුං වා අභිවාදනං වා අඤ්ජලිකම්මං වා සාමීචිකම්මං වා නාලත්ථ, අථ ඛො අක්කොසඤ්ඤෙව පරිභාසඤ්ඤෙව පටිලභති ''අතිච්ඡථ භන්තෙ''ති වචනමත්තම්පි වත්තා නාම නාහොසි, දසමාසාධිකානං පන සත්තන්නං වස්සානං අච්චයෙන එකදිවසං ''අතිච්ඡථ භන්තෙ''ති වචනමත්තං අලත්ථ. තං දිවසමෙව බ්‍රාහ්මණොපි බහි කම්මන්තා ආගච්ඡන්තො පටිපථෙ ථෙරං දිස්වා ''කිං, භො පබ්බජිත, අම්හාකං ගෙහං අගමිත්ථා''ති ආහ. ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, අගමම්හා''ති. ''අපි කිඤ්චි ලභිත්ථා''ති. ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, ලභිම්හා''ති. සො අනත්තමනො ගෙහං ගන්ත්වා පුච්ඡි ''තස්ස පබ්බජිතස්ස කිඤ්චි අදත්ථා''ති. ''න කිඤ්චි අදම්හා''ති. බ්‍රාහ්මණො දුතියදිවසෙ ඝරද්වාරෙ යෙව නිසීදි ''අජ්ජ පබ්බජිතං මුසාවාදෙන නිග්ගහෙස්සාමී''ති. ථෙරො දුතියදිවසෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරද්වාරං සම්පත්තො.

බ්‍රාහ්මණො ථෙරං දිස්වාව එවමාහ ''තුම්හෙ හිය්‍යො අම්හාකං ගෙහෙ කිඤ්චි අලභිත්වාව ''ලභිම්හා''ති අවොචුත්ථ, වට්ටති නු ඛො තුම්හාකං මුසාවාදො''ති. ථෙරො ආහ ''මයං, බ්‍රාහ්මණ, තුම්හාකං ගෙහෙ ( ) [(පවිසන්තා) (ක.)] දසමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි 'අතිච්ඡථා'ති වචනමත්තම්පි අලභිත්වා හිය්‍යො 'අතිච්ඡථා'ති වචනමත්තං ලභිම්හා, අථෙතං වාචාපටිසන්ධාරං [පටිසන්ථාරං (සී. පී.)] උපාදාය එවමවොචුම්හා''ති.

බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි ''ඉමෙ වාචාපටිසන්ධාරමත්තම්පි ලභිත්වා ජනමජ්ඣෙ 'ලභිම්හා'ති පසංසන්ති, අඤ්ඤං කිඤ්චි ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ලභිත්වා කස්මා නප්පසංසන්තී''ති පසීදිත්වා අත්තනො අත්ථාය පටියාදිතභත්තතො කටච්ඡුභික්ඛං, තදූපියඤ්ච බ්‍යඤ්ජනං දාපෙත්වා ''ඉමං භික්ඛං සබ්බකාලං තුම්හෙ ලභිස්සථා''ති ආහ.

සො පුනදිවසතො පභුති උපසඞ්කමන්තස්ස ථෙරස්ස උපසමං දිස්වා භිය්‍යොසො මත්තාය පසීදිත්වා ථෙරං නිච්චකාලං අත්තනො ඝරෙ භත්තවිස්සග්ගකරණත්ථාය යාචි. ථෙරො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙත්වා දිවසෙ දිවසෙ භත්තකිච්චං කත්වා ගච්ඡන්තො ථොකං ථොකං බුද්ධවචනං කථෙත්වා ගච්ඡති. සාපි ඛො බ්‍රාහ්මණී දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි, ''නාගසෙනො''තිස්ස නාමමකංසු, සො අනුක්කමෙන වඩ්ඪන්තො සත්තවස්සිකො ජාතො.

11. අථ ඛො නාගසෙනස්ස දාරකස්ස පිතා නාගසෙනං දාරකං එතදවොච ''ඉමස්මිං ඛො , තාත නාගසෙන, බ්‍රාහ්මණකුලෙ සික්ඛානි සික්ඛෙය්‍යාසී''ති. ''කතමානි, තාත, ඉමස්මිං බ්‍රාහ්මණකුලෙ සික්ඛානි නාමා''ති? ''තයො ඛො, තාත නාගසෙන, වෙදා **සික්ඛානි** නාම, අවසෙසානි සිප්පානි **සිප්පං** නාමා''ති. ''තෙන හි, තාත, සික්ඛිස්සාමී''ති.

අථ ඛො සොණුත්තරො බ්‍රාහ්මණො ආචරියබ්‍රාහ්මණස්ස ආචරියභාගං සහස්සං දත්වා අන්තොපාසාදෙ එකස්මිං ගබ්භෙ එකතො මඤ්චකං පඤ්ඤපෙත්වා ආචරියබ්‍රාහ්මණං එතදවොච ''සජ්ඣාපෙහි ඛො, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, ඉමං දාරකං මන්තානී''ති. තෙන හි 'තාත දාරක' උග්ගණ්හාහි මන්තානී''ති. ආචරියබ්‍රාහ්මණො සජ්ඣායති නාගසෙනස්ස දාරකස්ස එකෙනෙව උද්දෙසෙන තයො වෙදා හදයඞ්ගතා වාචුග්ගතා සූපධාරිතා සුවවත්ථාපිතා සුමනසිකතා අහෙසුං, සකිමෙව චක්ඛුං උදපාදි තීසු වෙදෙසු සනිඝණ්ඩුකෙටුභෙසු [සනිඝණ්ටුකෙටුභෙසු (ක.)] සාක්ඛරප්පභෙදෙසු ඉතිහාසපඤ්චමෙසු පදකො වෙය්‍යාකරණො ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයො අහොසි.

අථ ඛො නාගසෙනො දාරකො පිතරං එතදවොච ''අත්ථි නු ඛො, තාත, ඉමස්මිං බ්‍රාහ්මණකුලෙ ඉතො උත්තරිම්පි සික්ඛිතබ්බානි, උදාහු එත්තකානෙවා''ති. ''නත්ථි, තාත නාගසෙන, ඉමස්මිං බ්‍රාහ්මණකුලෙ ඉතො උත්තරිං සික්ඛිතබ්බානි, එත්තකානෙව සික්ඛිතබ්බානී''ති.

අථ ඛො නාගසෙනො දාරකො ආචරියස්ස අනුයොගං දත්වා පාසාදා ඔරුය්හ පුබ්බවාසනාය චොදිතහදයො රහොගතො පටිසල්ලීනො අත්තනො සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං ඔලොකෙන්තො ආදිම්හි වා මජ්ඣෙ වා පරියොසානෙ වා අප්පමත්තකම්පි සාරං අදිස්වා ''තුච්ඡා වත භො ඉමෙ වෙදා, පලාපා වත භො ඉමෙ වෙදා අසාරා නිස්සාරා''ති විප්පටිසාරී අනත්තමනො අහොසි.

12. තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා රොහණො වත්තනියෙ සෙනාසනෙ නිසින්නො නාගසෙනස්ස දාරකස්ස චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වත්තනියෙ සෙනාසනෙ අන්තරහිතො ගජඞ්ගලබ්‍රාහ්මණගාමස්ස පුරතො පාතුරහොසි. අද්දසා ඛො නාගසෙනො දාරකො අත්තනො ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතො ආයස්මන්තං රොහණං දූරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වාන අත්තමනො උදග්ගො පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො ''අප්පෙව නාමායං පබ්බජිතො කඤ්චි සාරං ජානෙය්‍යා''ති යෙනායස්මා රොහණො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං රොහණං එතදවොච ''කො නු ඛො, ත්වං මාරිස, එදිසො භණ්ඩුකාසාවවසනො''ති. ''පබ්බජිතො [පාපකානං මලානං පබ්බාජෙතුං පබ්බජිතො (සී. පී.)] නාමාහං දාරකා''ති. ''කෙන, ත්වං මාරිස, පබ්බජිතො නාමාසී''ති? ''පාපකානි මලානි පබ්බාජෙති, තස්මාහං, දාරක, පබ්බජිතො නාමා''ති. ''කිංකාරණා, මාරිස, කෙසා තෙ න යථා අඤ්ඤෙස''න්ති ? ''සොළසිමෙ, දාරක, පලිබොධෙ දිස්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජිතො. ''කතමෙ සොළස''? ''අලඞ්කාරපලිබොධො මණ්ඩනපලිබොධො තෙලමක්ඛනපලිබොධො ධොවනපලිබොධො මාලාපලිබොධො ගන්ධපලිබොධො වාසනපලිබොධො හරීටකපලිබොධො ආමලකපලිබොධො රඞ්ගපලිබොධො බන්ධනපලිබොධො කොච්ඡපලිබොධො කප්පකපලිබොධො විජටනපලිබොධො ඌකාපලිබොධො, කෙසෙසු විලූනෙසු සොචන්ති කිලමන්ති පරිදෙවන්ති උරත්තාළිං කන්දන්ති සම්මොහං ආපජ්ජන්ති, ඉමෙසු ඛො, දාරක, සොළසසු පලිබොධෙසු පලිගුණ්ඨිතා මනුස්සා සබ්බානි අතිසුඛුමානි සිප්පානි නාසෙන්තී''ති. ''කිංකාරණා, මාරිස, වත්ථානිපි තෙ න යථා අඤ්ඤෙස''න්ති? ''කාමනිස්සිතානි ඛො, දාරක, වත්ථානි, කාමනිස්සිතානි ගිහිබ්‍යඤ්ජනභණ්ඩානි [කමනීයානි ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි (සී. පී.)], යානි කානිචි ඛො භයානි වත්ථතො උප්පජ්ජන්ති, තානි කාසාවවසනස්ස න හොන්ති, තස්මා වත්ථානිපි මෙ න යථා අඤ්ඤෙස''න්ති. ''ජානාසි ඛො, ත්වං මාරිස, සිප්පානි නාමා''ති? ''ආම, දාරක, ජානාමහං සිප්පානි, යං ලොකෙ උත්තමං මන්තං, තම්පි ජානාමී''ති. ''මය්හම්පි තං, මාරිස, දාතුං සක්කා''ති? ''ආම, දාරක, සක්කා''ති. ''තෙන හි මෙ දෙහී''ති. ''අකාලො ඛො, දාරක, අන්තරඝරං පිණ්ඩාය පවිට්ඨම්හා''ති.

අථ ඛො නාගසෙනො දාරකො ආයස්මතො රොහණස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා ඝරං පවෙසෙත්වා පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙත්වා සම්පවාරෙත්වා ආයස්මන්තං රොහණං භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං එතදවොච ''දෙහි මෙ දානි, මාරිස, මන්ත''න්ති. ''යදා ඛො ත්වං, දාරක, නිප්පලිබොධො හුත්වා මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා මයා ගහිතං පබ්බජිතවෙසං ගණ්හිස්සසි, තදා දස්සාමී''ති ආහ.

අථ ඛො නාගසෙනො දාරකො මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා ආහ ''අම්මතාතා, අයං පබ්බජිතො 'යං ලොකෙ උත්තමං මන්තං, තං ජානාමී'ති වදති, න ච අත්තනො සන්තිකෙ අපබ්බජිතස්ස දෙති, අහං එතස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තං උත්තමං මන්තං උග්ගණ්හිස්සාමී''ති. අථස්ස මාතාපිතරො ''පබ්බජිත්වාපි නො පුත්තො මන්තං ගණ්හතු, ගහෙත්වා පුන ආගච්ඡිස්සතී''ති මඤ්ඤමානා ''ගණ්හ පුත්තා''ති අනුජානිංසු.

13. අථ ඛො ආයස්මා රොහණො නාගසෙනං දාරකං ආදාය යෙන වත්තනියං සෙනාසනං, යෙන විජම්භවත්ථු තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා විජම්භවත්ථුස්මිං සෙනාසනෙ එකරත්තං වසිත්වා යෙන රක්ඛිතතලං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා කොටිසතානං අරහන්තානං මජ්ඣෙ නාගසෙනං දාරකං පබ්බාජෙසි. පබ්බජිතො ච පනායස්මා නාගසෙනො ආයස්මන්තං රොහණං එතදවොච ''ගහිතො මෙ, භන්තෙ, තව වෙසො, දෙථ මෙ දානි මන්ත''න්ති. අථ ඛො ආයස්මා රොහණො ''කිම්හි නු ඛොහං නාගසෙනං විනෙය්‍යාං පඨමං විනයෙ වා සුත්තන්තෙ වා අභිධම්මෙ වා''ති චින්තෙත්වා ''පණ්ඩිතො ඛො අයං නාගසෙනො, සක්කොති සුඛෙනෙව අභිධම්මං පරියාපුණිතු''න්ති පඨමං අභිධම්මෙ විනෙසි.

ආයස්මා ච නාගසෙනො ''කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා''ති තිකදුකපටිමණ්ඩිතං ධම්මසඞ්ගණීපකරණං, ඛන්ධවිභඞ්ගාදි අට්ඨාරස විභඞ්ගපටිමණ්ඩිතං විභඞ්ගප්පකරණං, ''සඞ්ගහො අසඞ්ගහො''ති ආදිනා චුද්දසවිධෙන විභත්තං ධාතුකථාපකරණං, ''ඛන්ධපඤ්ඤත්ති ආයතනපඤ්ඤත්තී''ති ආදිනා ඡබ්බිධෙන විභත්තං පුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණං, සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානි පරවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානීති සුත්තසහස්සං සමොධානෙත්වා විභත්තං කථාවත්ථුප්පකරණං, ''මූලයමකං ඛන්ධයමක''න්ති ආදිනා දසවිධෙන විභත්තං යමකප්පකරණං, ''හෙතුපච්චයො ආරම්මණපච්චයො''ති ආදිනා චතුවීසතිවිධෙන විභත්තං පට්ඨානප්පකරණන්ති සබ්බං තං අභිධම්මපිටකං එකෙනෙව සජ්ඣායෙන පගුණං කත්වා ''තිට්ඨථ භන්තෙ, න පුන ඔසාරෙථ, එත්තකෙනෙවාහං සජ්ඣායිස්සාමී''ති ආහ.

14. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො යෙන කොටිසතා අරහන්තො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා කොටිසතෙ අරහන්තෙ එතදවොච ''අහං ඛො භන්තෙ 'කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා , අබ්‍යාකතා ධම්මා'ති ඉමෙසු තීසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා සබ්බං තං අභිධම්මපිටකං විත්ථාරෙන ඔසාරෙස්සාමී''ති. ''සාධු, නාගසෙන, ඔසාරෙහී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො සත්ත මාසානි සත්ත පකරණානි විත්ථාරෙන ඔසාරෙසි, පථවී උන්නදි, දෙවතා සාධුකාරමදංසු, බ්‍රහ්මානො අප්ඵොටෙසුං, දිබ්බානි චන්දනචුණ්ණානි දිබ්බානි ච මන්දාරවපුප්ඵානි අභිප්පවස්සිංසු.

15. අථ ඛො කොටිසතා අරහන්තො ආයස්මන්තං නාගසෙනං පරිපුණ්ණවීසතිවස්සං රක්ඛිතතලෙ උපසම්පාදෙසුං. උපසම්පන්නො ච පනායස්මා නාගසෙනො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා

පත්තචීවරමාදාය උපජ්ඣායෙන සද්ධිං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එවරූපං පරිවිතක්කං උප්පාදෙසි ''තුච්ඡො වත මෙ උපජ්ඣායො, බාලො වත මෙ උපජ්ඣායො, ඨපෙත්වා අවසෙසං බුද්ධවචනං පඨමං මං අභිධම්මෙ විනෙසී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා රොහණො ආයස්මතො නාගසෙනස්ස චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''අනනුච්ඡවිකං ඛො නාගසෙන පරිවිතක්කං විතක්කෙසි, න ඛො පනෙතං නාගසෙන තවානුච්ඡවික''න්ති.

අථ ඛො ආයස්මතො නාගසෙනස්ස එතදහොසි ''අච්ඡරියං වත භො, අබ්භුතං වත භො, යත්‍ර හි නාම මෙ උපජ්ඣායො චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කං ජානිස්සති, පණ්ඩිතො වත මෙ උපජ්ඣායො, යංනූනාහං උපජ්ඣායං ඛමාපෙය්‍යා''න්ති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො ආයස්මන්තං රොහණං එතදවොච ''ඛමථ මෙ, භන්තෙ, න පුන එවරූපං විතක්කෙස්සාමී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා රොහණො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''න ඛො ත්‍යාහං නාගසෙන එත්තාවතා ඛමාමි, අත්ථි ඛො නාගසෙන සාගලං නාම නගරං, තත්ථ මිලින්දො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙති, සො දිට්ඨිවාදෙන පඤ්හං පුච්ඡිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං විහෙඨෙති, සචෙ ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා තං රාජානං දමෙත්වා බුද්ධසාසනෙ පසාදෙස්සසි, එවාහං තං ඛමිස්සාමී''ති.

''තිට්ඨතු, භන්තෙ, එකො මිලින්දො රාජා; සචෙ, භන්තෙ, සකලජම්බුදීපෙ සබ්බෙ රාජානො ආගන්ත්වා මං පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යුං, සබ්බං තං විසජ්ජෙත්වා සම්පදාලෙස්සාමි, 'ඛමථ මෙ භන්තෙ'ති වත්වා, 'න ඛමාමී'ති වුත්තෙ 'තෙන හි, භන්තෙ, ඉමං තෙමාසං කස්ස සන්තිකෙ වසිස්සාමී'ති ආහ'' . අයං ඛො, නාගසෙන, ආයස්මා අස්සගුත්තො වත්තනියෙ සෙනාසනෙ විහරති, ගච්ඡ ත්වං, නාගසෙන, යෙනායස්මා අස්සගුත්තො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන ආයස්මතො අස්සගුත්තස්ස පාදෙ සිරසා වන්ද, එවඤ්ච නං වදෙහි 'උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, තුම්හාකං පාදෙ සිරසා වන්දති, අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡති, උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, ඉමං තෙමාසං තුම්හාකං සන්තිකෙ වසිතුං මං පහිණී'ති , 'කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො'ති ච වුත්තෙ 'රොහණත්ථෙරො නාම භන්තෙ''ති වදෙය්‍යාසි, 'අහං කොනාමො'ති වුත්තෙ එවං වදෙය්‍යාසි 'මම උපජ්ඣායො, භන්තෙ, තුම්හාකං නාමං ජානාතී'''ති. ''එවං භන්තෙ''ති ඛො ආයස්මා නාගසෙනො ආයස්මන්තං රොහණං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පත්තචීවරමාදාය අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො යෙන වත්තනියං සෙනාසනං, යෙනායස්මා අස්සගුත්තො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, එකමන්තං ඨිතො ඛො ආයස්මා නාගසෙනො ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං එතදවොච ''උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, තුම්හාකං පාදෙ සිරසා වන්දති, එවඤ්ච වදෙති අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡති, උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, ඉමං තෙමාසං තුම්හාකං සන්තිකෙ වසිතුං මං පහිණී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''ත්වං කින්නාමොසී''ති. ''අහං, භන්තෙ, නාගසෙනො නාමා''ති. ''කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො''ති? ''උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, රොහණො නාමා''ති. ''අහං කොනාමො''ති. ''උපජ්ඣායො මෙ, භන්තෙ, තුම්හාකං නාමං ජානාතී''ති.

''සාධු, නාගසෙන, පත්තචීවරං පටිසාමෙහී''ති. ''සාධු භන්තෙ''ති පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා පුනදිවසෙ පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා මුඛොදකං දන්තපොණං උපට්ඨපෙසි. ථෙරො සම්මජ්ජිතට්ඨානං පටිසම්මජ්ජි, තං උදකං ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ඤං උදකං ආහරි, තඤ්ච දන්තකට්ඨං අපනෙත්වා අඤ්ඤං දන්තකට්ඨං ගණ්හි, න ආලාපසල්ලාපං අකාසි, එවං සත්ත දිවසානි කත්වා සත්තමෙ දිවසෙ පුන පුච්ඡිත්වා පුන තෙන තථෙව වුත්තෙ වස්සවාසං අනුජානි.

16. තෙන ඛො පන සමයෙන එකා මහාඋපාසිකා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං තිංසමත්තානි වස්සානි උපට්ඨාසි. අථ ඛො සා මහාඋපාසිකා තෙමාසච්චයෙන යෙනායස්මා අස්සගුත්තො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං එතදවොච ''අත්ථි නු ඛො, තාත, තුම්හාකං සන්තිකෙ අඤ්ඤො භික්ඛූ''ති. ''අත්ථි, මහාඋපාසිකෙ, අම්හාකං සන්තිකෙ නාගසෙනො නාම භික්ඛූ''ති . ''තෙන හි, තාත අස්සගුත්ත, අධිවාසෙහි නාගසෙනෙන සද්ධිං ස්වාතනාය භත්ත''න්ති. අධිවාසෙසි ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො තුණ්හීභාවෙන.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ආයස්මතා නාගසෙනෙන සද්ධිං පච්ඡාසමණෙන යෙන මහාඋපාසිකාය නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. අථ ඛො සා මහාඋපාසිකා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං ආයස්මන්තඤ්ච නාගසෙනං පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසි. අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''ත්වං, නාගසෙන, මහාඋපාසිකාය අනුමොදනං කරොහී''ති ඉදං වත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි.

අථ ඛො සා මහාඋපාසිකා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''මහල්ලිකා ඛොහං, තාත නාගසෙන, ගම්භීරාය ධම්මකථාය මය්හං අනුමොදනං කරොහී''ති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො තස්සා මහාඋපාසිකාය ගම්භීරාය ධම්මකථාය ලොකුත්තරාය සුඤ්ඤතප්පටිසංයුත්තාය අනුමොදනං අකාසි. අථ ඛො තස්සා මහාඋපාසිකාය තස්මිංයෙව

ආසනෙ විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති. ආයස්මාපි ඛො නාගසෙනො තස්සා මහාඋපාසිකාය අනුමොදනං කත්වා අත්තනා දෙසිතං ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තස්මිංයෙව ආසනෙ නිසින්නො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අථ ඛො ආයස්මා අස්සගුත්තො මණ්ඩලමාළෙ නිසින්නො ද්වින්නම්පි ධම්මචක්ඛුපටිලාභං ඤත්වා සාධුකාරං පවත්තෙසි ‘‘සාධු සාධු නාගසෙන, එකෙන කණ්ඩප්පහාරෙන ද්වෙ මහාකායා පදාලිතා’’ති, අනෙකානි ච දෙවතාසහස්සානි සාධුකාරං පවත්තෙසුං.

17. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො උට්ඨායාසනා යෙනායස්මා අස්සගුත්තො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නං ඛො ආයස්මන්තං නාගසෙනං ආයස්මා අස්සගුත්තො එතදවොච ‘‘ගච්ඡ, ත්වං නාගසෙන, පාටලිපුත්තං, පාටලිපුත්තනගරෙ අසොකාරාමෙ ආයස්මා ධම්මරක්ඛිතො පටිවසති, තස්ස සන්තිකෙ බුද්ධවචනං පරියාපුණාහී’’ති. ‘‘කීව දූරො, භන්තෙ, ඉතො පාටලිපුත්තනගර’’න්ති? ‘‘යොජනසතානි ඛො නාගසෙනා’’ති. ‘‘දූරො ඛො, භන්තෙ, මග්ගො . අන්තරාමග්ගෙ භික්ඛා දුල්ලභා, කථාහං ගමිස්සාමී’’ති? ‘‘ගච්ඡ, ත්වං නාගසෙන, අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩපාතං ලභිස්සසි සාලීනං ඔදනං විගතකාළකං අනෙකසූපං අනෙකබ්‍යඤ්ජන’’න්ති. ‘‘එවං භන්තෙ’’ති ඛො ආයස්මා නාගසෙනො ආයස්මන්තං අස්සගුත්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පත්තචීවරමාදාය යෙන පාටලිපුත්තං තෙන චාරිකං පක්කාමි.

18. තෙන ඛො පන සමයෙන පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි පඤ්චහි සකටසතෙහි පාටලිපුත්තගාමිමග්ගං පටිපන්නො හොති. අද්දසා ඛො පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි ආයස්මන්තං නාගසෙනං දූරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වාන යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං අභිවාදෙත්වා ‘‘කුහිං ගච්ඡසි තාතා’’ති ආහ. ‘‘පාටලිපුත්තං ගහපතී’’ති. ‘‘සාධු තාත, මයම්පි පාටලිපුත්තං ගච්ඡාම. අම්හෙහි සද්ධිං සුඛං ගච්ඡථා’’ති.

අථ ඛො පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි ආයස්මතො නාගසෙනස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙත්වා සම්පවාරෙත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං අඤ්ඤතරං නීචං ආසනං ගහෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ‘‘කින්නාමොසි ත්වං තාතා’’ති. ‘‘අහං, ගහපති, නාගසෙනො නාමා’’ති. ‘‘ජානාසි ඛො, ත්වං තාත, බුද්ධවචනං නාමා’’ති? ‘‘ජානාමි ඛොහං, ගහපති, අභිධම්මපදානී’’ති. ‘‘ලාභා නො තාත, සුලද්ධං නො තාත, අහම්පි ඛො, තාත, ආභිධම්මිකො, ත්වම්පි ආභිධම්මිකො, භණ, තාත, අභිධම්මපදානී’’ති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො පාටලිපුත්තකස්ස සෙට්ඨිස්ස අභිධම්මං දෙසෙසි, දෙසෙන්තෙ යෙව පාටලිපුත්තකස්ස සෙට්ඨිස්ස විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති.

අථ ඛො පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි පඤ්චමත්තානි සකටසතානි පුරතො උය්‍යොජෙත්වා සයං පච්ඡතො ගච්ඡන්තො පාටලිපුත්තස්ස අවිදූරෙ ද්වෙධාපථෙ ඨත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ‘‘අයං ඛො, තාත නාගසෙන, අසොකාරාමස්ස මග්ගො, ඉදං ඛො, තාත, අම්හාකං කම්බලරතනං සොළසහත්ථං ආයාමෙන, අට්ඨහත්ථං විත්ථාරෙන, පටිග්ගණ්හාහි ඛො, තාත, ඉදං කම්බලරතනං අනුකම්පං උපාදායා’’ති. පටිග්ගහෙසි ඛො ආයස්මා නාගසෙනො තං කම්බලරතනං අනුකම්පං උපාදාය. අථ ඛො පාටලිපුත්තකො සෙට්ඨි අත්තමනො උදග්ගො පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො ආයස්මන්තං නාගසෙනං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

19. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො යෙන අසොකාරාමො යෙනායස්මා ධම්මරක්ඛිතො තෙනුපසඞ්කමි , උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං ධම්මරක්ඛිතං අභිවාදෙත්වා අත්තනො ආගතකාරණං කථෙත්වා ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස සන්තිකෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං එකෙනෙව උද්දෙසෙන තීහි මාසෙහි බ්‍යඤ්ජනසො පරියාපුණිත්වා පුන තීහි මාසෙහි අත්ථසො මනසාකාසි.

අථ ඛො ආයස්මා ධම්මරක්ඛිතො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ‘‘සෙය්‍යථාපි, නාගසෙන, ගොපාලකො ගාවො රක්ඛති, අඤ්ඤෙ ගොරසං පරිභුඤ්ජන්ති. එවමෙව ඛො, ත්වං නාගසෙන, තෙපිටකං බුද්ධවචනං ධාරෙන්තොපි න භාගී සාමඤ්ඤස්සා’’ති. ‘‘හොතු, භන්තෙ, අලං එත්තකෙනා’’ති. තෙනෙව දිවසභාගෙන තෙන රත්තිභාගෙන සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි, සහ සච්චප්පටිවෙධෙන ආයස්මතො නාගසෙනස්ස සබ්බෙ දෙවා සාධුකාරමදංසු, පථවී උන්නදි, බ්‍රහ්මානො අප්ඵොටෙසුං, දිබ්බානි චන්දනචුණ්ණානි දිබ්බානි ච මන්දාරවපුප්ඵානි අභිප්පවස්සිංසු.

20. තෙන ඛො පන සමයෙන කොටිසතා අරහන්තො හිමවන්තෙ පබ්බතෙ රක්ඛිතතලෙ සන්නිපතිත්වා ආයස්මතො නාගසෙනස්ස සන්තිකෙ දූතං පාහෙසුං ‘‘ආගච්ඡතු නාගසෙනො, දස්සනකාමා මයං නාගසෙන’’න්ති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො දූතස්ස වචනං සුත්වා අසොකාරාමෙ අන්තරහිතො හිමවන්තෙ පබ්බතෙ රක්ඛිතතලෙ කොටිසතානං අරහන්තානං පුරතො පාතුරහොසි.

අථ ඛො කොටිසතා අරහන්තො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොචුං ‘‘එසො ඛො, නාගසෙන, මිලින්දො රාජා භික්ඛුසඞ්ඝං විහෙඨෙති වාදප්පටිවාදෙන පඤ්හපුච්ඡාය. සාධු, නාගසෙන, ගච්ඡ ත්වං මිලින්දං රාජානං දමෙහී’’ති. ‘‘තිට්ඨතු, භන්තෙ, එකො මිලින්දො රාජා; සචෙ, භන්තෙ, සකලජම්බුදීපෙ රාජානො ආගන්ත්වා මං පඤ්හං

පුච්ඡෙය්‍යුං, සබ්බං තං විසජ්ජෙත්වා සම්පාදෙස්සාමි, ගච්ඡථ වො, භන්තෙ, අච්ඡම්භිතා සාගලනගර’’න්ති. අථ ඛො ථෙරා භික්ඛූ සාගලනගරං කාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතං අකංසු.

21. තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා ආයුපාලො සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණෙ පටිවසති. අථ ඛො මිලින්දො රාජා අමච්චෙ එතදවොච ‘‘රමණීයා වත භො දොසිනා රත්ති, කන්නු ඛ්වජ්ජ සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමෙය්‍යාම සාකච්ඡාය පඤ්හපුච්ඡනාය, කො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං උස්සහති කඞ්ඛං පටිවිනෙතු’’න්ති. එවං වුත්තෙ පඤ්චසතා යොනකා රාජානං මිලින්දං එතදවොචුං ‘‘අත්ථි, මහාරාජ, ආයුපාලො නාම ථෙරො තෙපිටකො බහුස්සුතො ආගතාගමො, සො එතරහි සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණෙ පටිවසති; ගච්ඡ, ත්වං මහාරාජ, ආයස්මන්තං ආයුපාලං පඤ්හං පුච්ඡස්සූ’’ති. ‘‘තෙන හි, භණෙ, භදන්තස්ස ආරොචෙථා’’ති.

අථ ඛො නෙමිත්තිකො ආයස්මතො ආයුපාලස්ස සන්තිකෙ දූතං පාහෙසි ‘‘රාජා, භන්තෙ, මිලින්දො ආයස්මන්තං ආයුපාලං දස්සනකාමො’’ති. ආයස්මාපි ඛො ආයුපාලො එවමාහ ‘‘තෙන හි ආගච්ඡතූ’’ති. අථ ඛො මිලින්දො රාජා පඤ්චමත්තෙහි යොනකසතෙහි පරිවුතො රථවරමාරුය්හ යෙන සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණං යෙනායස්මා ආයුපාලො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මතා ආයුපාලෙන සද්ධිං සම්මොදි, සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං ආයුපාලං එතදවොච ‘‘කිමත්ථියා, භන්තෙ ආයුපාල, තුම්හාකං පබ්බජ්ජා, කො ච තුම්හාකං පරමත්ථො’’ති. ථෙරො ආහ ‘‘ධම්මචරියසමචරියත්ථා ඛො, මහාරාජ, පබ්බජ්ජා, සාමඤ්ඤඵලං ඛො පන අම්හාකං පරමත්ථො’’ති. ‘‘අත්ථි පන, භන්තෙ, කොචි ගිහීපි ධම්මචාරී සමචාරී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, අත්ථි ගිහීපි ධම්මචාරී සමචාරී, භගවති ඛො, මහාරාජ, බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙ අට්ඨාරසන්නං බ්‍රහ්මකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි, දෙවතානං පන ධම්මාභිසමයො ගණනපථං වීතිවත්තො, සබ්බෙතෙ ගිහිභූතා, න පබ්බජිතා.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, භගවතා ඛො මහාසමයසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ, මහාමඞ්ගලසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ, සමචිත්තපරියායසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ, රාහුලොවාදසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ, පරාභවසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ ගණනපථං වීතිවත්තානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සබ්බෙතෙ ගිහිභූතා, න පබ්බජිතා’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ ආයුපාල, නිරත්ථිකා තුම්හාකං පබ්බජ්ජා, පුබ්බෙ කතස්ස පාපකම්මස්ස නිස්සන්දෙන සමණා සක්‍යපුත්තියා පබ්බජන්ති ධුතඞ්ගානි ච පරිහරන්ති. යෙ ඛො තෙ, භන්තෙ ආයුපාල, භික්ඛූ එකාසනිකා, නූන තෙ පුබ්බෙ පරෙසං භොගහාරකා චොරා, තෙ පරෙසං භොගෙ අච්ඡින්දිත්වා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන එතරහි එකාසනිකා භවන්ති, න ලභන්ති කාලෙන කාලං පරිභුඤ්ජිතුං, නත්ථි තෙසං සීලං, නත්ථි තපො, නත්ථි බ්‍රහ්මචරියං. යෙ ඛො පන තෙ, භන්තෙ ආයුපාල, භික්ඛූ අබ්භොකාසිකා, නූන තෙ පුබ්බෙ ගාමඝාතකා චොරා, තෙ පරෙසං ගෙහානි විනාසෙත්වා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන එතරහි අබ්භොකාසිකා භවන්ති, න ලභන්ති සෙනාසනානි පරිභුඤ්ජිතුං, නත්ථි තෙසං සීලං, නත්ථි තපො, නත්ථි බ්‍රහ්මචරියං. යෙ ඛො පන තෙ, භන්තෙ ආයුපාල, භික්ඛූ නෙසජ්ජිකා, නූන තෙ පුබ්බෙ පන්ථදූසකා චොරා, තෙ පරෙසං පථිකෙ ජනෙ ගහෙත්වා බන්ධිත්වා නිසීදාපෙත්වා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන එතරහි නෙසජ්ජිකා භවන්ති, න ලභන්ති සෙය්‍යං කප්පෙතුං, නත්ථි තෙසං සීලං, නත්ථි තපො, නත්ථි බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති ආහ.

එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආයුපාලො තුණ්හී අහොසි, න කිඤ්චි පටිභාසි. අථ ඛො පඤ්චසතා යොනකා රාජානං මිලින්දං එතදවොචුං ‘‘පණ්ඩිතො, මහාරාජ, ථෙරො, අපි ච ඛො අවිසාරදො න කිඤ්චි පටිභාසතී’’ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං ආයුපාලං තුණ්හීභූතං දිස්වා අප්ඵොටෙත්වා උක්කුට්ඨිං කත්වා යොනකෙ එතදවොච ‘‘තුච්ඡො වත භො ජම්බුදීපො, පලාපො වත භො ජම්බුදීපො, නත්ථි කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං උස්සහති කඞ්ඛං පටිවිනෙතු’’න්ති.

22. අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො සබ්බං තං පරිසං අනුවිලොකෙන්තස්ස අභීතෙ අමඞ්කුභූතෙ යොනකෙ දිස්වා එතදහොසි ‘‘නිස්සංසයං අත්ථි මඤ්ඤෙ අඤ්ඤො කොචි පණ්ඩිතො භික්ඛු, යො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං උස්සහති, යෙනිමෙ යොනකා න මඞ්කුභූතා’’ති. අථ ඛො මිලින්දො රාජා යොනකෙ එතදවොච ‘‘අත්ථි, භණෙ, අඤ්ඤො කොචි පණ්ඩිතො භික්ඛු, යො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං උස්සහති කඞ්ඛං පටිවිනෙතු’’න්ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා නාගසෙනො සමණගණපරිවුතො සඞ්ඝී ගණී ගණාචරියො ඤාතො යසස්සී සාධුසම්මතො බහුජනස්ස පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො මෙධාවී නිපුණො විඤ්ඤූ විභාවී විනීතො විසාරදො බහුස්සුතො තෙපිටකො වෙදගූ පභින්නබුද්ධිමා ආගතාගමො පභින්නපටිසම්භිදො නවඞ්ගසත්ථුසාසනෙ පරියත්තිධරො පාරමිප්පත්තො ජිනවචනෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධකුසලො අක්ඛයවිචිත්‍රපටිභානො චිත්‍රකථී කල්‍යාණවාක්කරණො දුරාසදො දුප්පසහො දුරුත්තරො දුරාවරණො දුන්නිවාරයො, සාගරො විය අක්ඛොභො, ගිරිරාජා විය නිච්චලො, රණඤ්ජහො තමොනුදො පභඞ්කරො මහාකථී පරගණිගණමථනො පරතිත්ථියමද්දනො භික්ඛූනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං රාජූනං රාජමහාමත්තානං සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො වුද්ධානං විඤ්ඤූනං සොතාවධානෙන සමන්නාගතානං සන්දස්සෙන්තො නවඞ්ගං ජිනසාසනරතනං, උපදිසන්තො ධම්මමග්ගං, ධාරෙන්තො ධම්මප්පජ්ජොතං, උස්සාපෙන්තො ධම්මයූපං, යජන්තො ධම්මයාගං, පග්ගණ්හන්තො ධම්මද්ධජං, උස්සාපෙන්තො ධම්මකෙතුං, ධමෙන්තො [උප්පළාසෙන්තො (සී. පී.)] ධම්මසඞ්ඛං, ආහනන්තො ධම්මභෙරිං,

නදන්තො සීහනාදං , ගජ්ජන්තො ඉන්දගජ්ජිතං, මධුරගිරගජ්ජිතෙන ඤාණවරවිජ්ජුජාලපරිවෙඨිතෙන කරුණාජලභරිතෙන මහතා ධම්මාමතමෙඝෙන සකලලොකමභිතප්පයන්තො ගාමනිගමරාජධානීසු චාරිකං චරමානො අනුපුබ්බෙන සාගලනගරං අනුප්පත්තො හොති. තත්‍ර සුදං ආයස්මා නාගසෙනො අසීතියා භික්ඛුසහස්සෙහි සද්ධිං සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණෙ පටිවසති. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘බහුස්සුතො චිත්‍රකථී, නිපුණො ච විසාරදො;
සාමයිකො ච කුසලො, පටිභානෙ ච කොවිදො.

‘‘තෙ ච තෙපිටකා භික්ඛූ, පඤ්චනෙකායිකාපි ච;
චතුනෙකායිකා චෙව, නාගසෙනං පුරක්ඛරුං.

‘‘ගම්භීරපඤ්ඤො මෙධාවී, මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදො;
උත්තමත්ථං අනුප්පත්තො, නාගසෙනො විසාරදො.

‘‘තෙහි භික්ඛූහි පරිවුතො, නිපුණෙහි සච්චවාදිහි;
චරන්තො ගාමනිගමං, සාගලං උපසඞ්කමි.

‘‘සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණස්මිං , නාගසෙනො තදා වසි;
කථෙති සො මනුස්සෙහි, පබ්බතෙ කෙසරී යථා’’ති.

23. අථ ඛො දෙවමන්තියො රාජානං මිලින්දං එතදවොච ‘‘ආගමෙහි, ත්වං මහාරාජ; අත්ථි, මහාරාජ, නාගසෙනො නාම ථෙරො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො මෙධාවී විනීතො විසාරදො බහුස්සුතො චිත්‍රකථී කල්‍යාණපටිභානො අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිභානපටිසම්භිදාසු පාරමිප්පත්තො, සො එතරහි සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණෙ පටිවසති, ගච්ඡ, ත්වං මහාරාජ, ආයස්මන්තං නාගසෙනං පඤ්හං පුච්ඡස්සු, උස්සහති සො තයා සද්ධිං සල්ලපිතුං කඞ්ඛං පටිවිනෙතු’’න්ති. අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො සහසා ‘‘නාගසෙනො’’ති සද්දං සුත්වාව අහුදෙව භයං, අහුදෙව ඡම්භිතත්තං, අහුදෙව ලොමහංසො. අථ ඛො මිලින්දො රාජා දෙවමන්තියං එතදවොච ‘‘උස්සහති භො නාගසෙනො භික්ඛු මයා සද්ධිං සල්ලපිතු’’න්ති? ‘‘උස්සහති, මහාරාජ, අපි ඉන්දයමවරුණකුවෙරපජාපති සුයාම සන්තුසිතලොකපාලෙහිපි පිතුපිතාමහෙන මහාබ්‍රහ්මුනාපි සද්ධිං සල්ලපිතුං, කිමඞ්ගං පන මනුස්සභූතෙනා’’ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා දෙවමන්තියං එතදවොච ‘‘තෙන හි, ත්වං දෙවමන්තිය, භදන්තස්ස සන්තිකෙ දූතං පෙසෙහී’’ති. ‘‘එවං දෙවා’’ති ඛො දෙවමන්තියො ආයස්මතො නාගසෙනස්ස සන්තිකෙ දූතං පාහෙසි ‘‘රාජා, භන්තෙ, මිලින්දො ආයස්මන්තං දස්සනකාමො’’ති. ආයස්මාපි ඛො නාගසෙනො එවමාහ ‘‘තෙන හි ආගච්ඡතූ’’ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා පඤ්චමත්තෙහි යොනකසතෙහි පරිවුතො රථවරමාරුය්හ මහතා බලකායෙන සද්ධිං යෙන සඞ්ඛෙය්‍යපරිවෙණං යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමි. තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා නාගසෙනො අසීතියා භික්ඛුසහස්සෙහි සද්ධිං මණ්ඩලමාළෙ නිසින්නො හොති. අද්දසා ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මතො නාගසෙනස්ස පරිසං දූරතොව, දිස්වාන දෙවමන්තියං එතදවොච ‘‘කස්සෙසා, දෙවමන්තිය, මහතී පරිසා’’ති? ‘‘ආයස්මතො ඛො, මහාරාජ, නාගසෙනස්ස පරිසා’’ති.

අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො ආයස්මතො නාගසෙනස්ස පරිසං දූරතොව දිස්වා අහුදෙව භයං, අහුදෙව ඡම්භිතත්තං, අහුදෙව ලොමහංසො. අථ ඛො මිලින්දො රාජා ඛග්ගපරිවාරිතො විය ගජො, ගරුළපරිවාරිතො විය නාගො, අජගරපරිවාරිතො විය කොත්ථුකො [කොත්ථුකො (සී. පී.)], මහිංසපරිවුතො විය අච්ඡො, නාගානුබද්ධො විය මණ්ඩූකො, සද්දූලානුබද්ධො විය මිගො, අහිතුණ්ඩිකසමාගතො [අහිගුණ්ඨිකසමාගතො (සී. පී.)] විය පන්නගො, මජ්ජාරසමාගතො විය උන්දූරො, භූතවෙජ්ජසමාගතො විය පිසාචො, රාහුමුඛගතො විය චන්දො, පන්නගො විය පෙළන්තරගතො, සකුණො විය පඤ්ජරන්තරගතො, මච්ඡො විය ජාලන්තරගතො, වාළවනමනුප්පවිට්ඨො විය පුරිසො, වෙස්සවණාපරාධිකො විය යක්ඛො, පරික්ඛීණායුකො විය දෙවපුත්තො භීතො උබ්බිග්ගො උත්‍රස්තො සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො විමනො දුම්මනො භන්තචිත්තො විපරිණතමානසො ‘‘මා මං අයං පරිජනො පරිභවී’’ති සතිං [ධිතිං (සී. පී.)] උපට්ඨපෙත්වා දෙවමන්තියං එතදවොච – ‘‘මා ඛො, ත්වං දෙවමන්තිය , ආයස්මන්තං නාගසෙනං මය්හං ආචික්ඛෙය්‍යාසි, අනක්ඛාතඤ්ඤෙවාහං නාගසෙනං ජානිස්සාමී’’ති. ‘‘සාධු, මහාරාජ, ත්වඤ්ඤෙව ජානාහී’’ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා නාගසෙනො තස්සා භික්ඛුපරිසාය පුරතො චත්තාලීසාය භික්ඛුසහස්සානං නවකතරො හොති පච්ඡතො චත්තාලීසාය භික්ඛුසහස්සානං වුඩ්ඪතරො.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා සබ්බං තං භික්ඛුසඞ්ඝං පුරතො ච පච්ඡතො ච මජ්ඣතො ච අනුවිලොකෙන්තො අද්දසා ඛො ආයස්මන්තං නාගසෙනං දූරතොව භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නං කෙසරසීහං විය විගතභයභෙරවං විගතලොමහංසං විගතභයසාරජ්ජං, දිස්වාන ආකාරෙනෙව අඤ්ඤාසි ‘‘එසො ඛො එත්ථ නාගසෙනො’’ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා දෙවමන්තියං එතදවොච ''එසො ඛො, දෙවමන්තිය, ආයස්මා නාගසෙනො''ති. ''ආම, මහාරාජ, එසො ඛො නාගසෙනො, සුට්ඨු ඛො, ත්වං මහාරාජ, නාගසෙනං අඤ්ඤාසී''ති . තතො රාජා තුට්ඨො අහොසි ''අනක්ඛාතොව මයා නාගසෙනො අඤ්ඤාතො''ති. අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො ආයස්මන්තං නාගසෙනං දිස්වාව අහුදෙව භයං, අහුදෙව ඡම්භිතත්තං, අහුදෙව ලොමහංසො.

තෙනාහු –

''චරණෙන ච සම්පන්නං, සුදන්තං උත්තමෙ දමෙ;
දිස්වා රාජා නාගසෙනං, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

''කථිතා [කථිකා (සී. පී.)] මයා බහූ දිට්ඨා, සාකච්ඡා ඔසටා බහූ;
න තාදිසං භයං ආසි, අජ්ජ තාසො යථා මම.

''නිස්සංසයං පරාජයො, මම අජ්ජ භවිස්සති;
ජයො ච නාගසෙනස්ස, යථා චිත්තං න සණ්ඨිත''න්ති.

බාහිරකථා නිට්ඨිතා.

2-3. මිලින්දපඤ්හො

1. මහාවග්ගො

1. පඤ්ඤත්තිපඤ්හො

1. අථ ඛො මිලින්දො රාජා යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මතා නාගසෙනෙන සද්ධිං සම්මොදි, සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. ආයස්මාපි ඛො නාගසෙනො පටිසම්මොදනීයෙනෙව [පටිසම්මොදි, තෙනෙව (සී.)] මිලින්දස්ස රඤ්ඤො චිත්තං ආරාධෙසි. අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''කථං භදන්තො ඤායති, කින්නාමොසි භන්තෙ''ති? ''නාගසෙනො''ති ඛො අහං, මහාරාජ, ඤායාමි, ''නාගසෙනො''ති ඛො මං, මහාරාජ, සබ්‍රහ්මචාරී සමුදාචරන්ති, අපි ච මාතාපිතරො නාමං කරොන්ති ''නාගසෙනො''ති වා ''සූරසෙනො''ති වා ''වීරසෙනො''ති වා ''සීහසෙනො''ති වා, අපි ච ඛො, මහාරාජ, සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමමත්තං යදිදං නාගසෙනොති, න හෙත්ථ පුග්ගලො උපලබ්භතීති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා එවමාහ ''සුණන්තු මෙ භොන්තො පඤ්චසතා යොනකා අසීතිසහස්සා ච භික්ඛූ, අයං නාගසෙනො එවමාහ 'න හෙත්ථ පුග්ගලො උපලබ්භතී'ති, කල්ලං නු ඛො තදභිනන්දිතු''න්ති. අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''සචෙ, භන්තෙ නාගසෙන, පුග්ගලො නුපලබ්භති, කො චරහි තුම්හාකං චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං දෙති, කො තං පරිභුඤ්ජති, කො සීලං රක්ඛති, කො භාවනමනුයුඤ්ජති, කො මග්ගඵලනිබ්බානානි සච්ඡිකරොති, කො පාණං හනති, කො අදින්නං ආදියති, කො කාමෙසුමිච්ඡාචාරං චරති, කො මුසා භණති, කො මජ්ජං පිවති, කො පඤ්චානන්තරියකම්මං කරොති, තස්මා නත්ථි කුසලං, නත්ථි අකුසලං, නත්ථි කුසලාකුසලානං කම්මානං කත්තා වා කාරෙතා වා, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, සචෙ , භන්තෙ නාගසෙන, යො තුම්හෙ මාරෙති, නත්ථි තස්සාපි පාණාතිපාතො, තුම්හාකම්පි, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි ආචරියො, නත්ථි උපජ්ඣායො, නත්ථි උපසම්පදා. 'නාගසෙනොති මං, මහාරාජ, සබ්‍රහ්මචාරී සමුදාචරන්තී'ති යං වදෙසි, 'කතමො එත්ථ නාගසෙනො ? කින්නු ඛො, භන්තෙ, කෙසා නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''ලොමා නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''නඛා…පෙ…. දන්තා…පෙ…. තචො…පෙ…. මංසං…පෙ…. න්හාරු…පෙ…. අට්ඨී…පෙ…. අට්ඨිමිඤ්ජං…පෙ…. වක්කං…පෙ…. හදයං…පෙ…. යකනං…පෙ.… කිලොමකං…පෙ…. පිහකං…පෙ…. පප්ඵාසං…පෙ…. අන්තං…පෙ…. අන්තගුණං…පෙ…. උදරියං…පෙ…. කරීසං…පෙ…. පිත්තං…පෙ…. සෙම්හං…පෙ…. පුබ්බො…පෙ…. ලොහිතං…පෙ…. සෙදො…පෙ…. මෙදො…පෙ.… අස්සු…පෙ…. වසා…පෙ…. ඛෙළො…පෙ…. සිඞ්ඝාණිකා…පෙ…. ලසිකා…පෙ…. මුත්තං…පෙ…. මත්ථකෙ මත්ථලුඞ්ගං නාගසෙනො''ති? ''න හිමහාරාජා''ති. ''කිං නු ඛො, භන්තෙ, රූපං නාගසෙනො''ති? ''නහි මහාරාජා''ති. ''වෙදනා නාගසෙනො''ති?''න හි මහාරාජා''ති. ''සඤ්ඤා නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''සඞ්ඛාරා නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''විඤ්ඤාණං නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, අඤ්ඤත්‍ර රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''තමහං භන්තෙ, පුච්ඡන්තො පුච්ඡන්තො න පස්සාමි නාගසෙනං. නාගසෙනසද්දො යෙව නු ඛො, භන්තෙ, නාගසෙනො''ති? ''න හි මහාරාජා''ති. ''කො පනෙත්ථ නාගසෙනො, අලිකං ත්වං, භන්තෙ, භාසසි මුසාවාදං, නත්ථි නාගසෙනො''ති.

අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො මිලින්දං රාජානං එතදවොච ''ත්වං ඛොසි, මහාරාජ, ඛත්තියසුඛුමාලො අච්චන්තසුඛුමාලො, තස්ස තෙ, මහාරාජ, මජ්ඣන්හිකසමයං තත්තාය භූමියා උණ්හාය වාලිකාය ඛරාය සක්ඛරකථලිකාය [ඛරා සක්ඛරකඨලවාලිකා (සී. පී.)] මද්දිත්වා පාදෙනාගච්ඡන්තස්ස පාදා රුජ්ජන්ති, කායො කිලමති, චිත්තං උපහඤ්ඤති, දුක්ඛසහගතං කායවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, කිං නු ඛො ත්වං පාදෙනාගතොසි, උදාහු වාහනෙනා''ති? ''නාහං, භන්තෙ, පාදෙනාගච්ඡාමි, රථෙනාහං ආගතොස්මී''ති. ''සචෙ, ත්වං මහාරාජ, රථෙනාගතොසි, රථං මෙ ආරොචෙහි, කිං නු ඛො, මහාරාජ, ඊසා රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''අක්ඛො රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''චක්කානි රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''රථපඤ්ජරං රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''රථදණ්ඩකො රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යුගං රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''රස්මියො රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''පතොදලට්ඨි රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''කිං නු ඛො, මහාරාජ, ඊසාඅක්ඛචක්කරථපඤ්ජරරථදණ්ඩයුගරස්මිපතොදා රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''කිං පන, මහාරාජ , අඤ්ඤත්‍ර ඊසාඅක්ඛචක්කරථපඤ්ජරරථදණ්ඩයුගරස්මිපතොදා රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''තමහං, මහාරාජ, පුච්ඡන්තො පුච්ඡන්තො න පස්සාමි රථං. රථසද්දොයෙව නු ඛො, මහාරාජ, රථො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''කො පනෙත්ථ රථො, අලිකං, ත්වං මහාරාජ, භාසසි මුසාවාදං, නත්ථි රථො, ත්වංසි, මහාරාජ, සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා, කස්ස පන ත්වං භායිත්වා මුසාවාදං භාසසි, සුණන්තු මෙ භොන්තො පඤ්චසතා යොනකා අසීතිසහස්සා ච භික්ඛූ, අයං මිලින්දො රාජා එවමාහ 'රථෙනාහං ආගතොස්මී'ති, සචෙ ත්වං, මහාරාජ, රථෙනාගතො'සි, රථං මෙ ආරොචෙහී'ති වුත්තො සමානො රථං න සම්පාදෙති, කල්ලං නු ඛො තදභිනන්දිතු''න්ති. එවං වුත්තෙ පඤ්චසතා යොනකා ආයස්මතො නාගසෙනස්ස සාධුකාරං දත්වා මිලින්දං රාජානං එතදවොචුං ''ඉදානි ඛො ත්වං, මහාරාජ, සක්කොන්තො භාසස්සූ''ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''නාහං, භන්තෙ නාගසෙන, මුසා භණාමි, ඊසඤ්ච පටිච්ච අක්ඛඤ්ච පටිච්ච චක්කානි ච පටිච්ච රථපඤ්ජරඤ්ච පටිච්ච රථදණ්ඩකඤ්ච පටිච්ච 'රථො'ති සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමමත්තං පවත්තතී''ති.

''සාධු ඛො, ත්වං මහාරාජ, රථං ජානාසි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මය්හම්පි කෙසෙ ච පටිච්ච ලොමෙ ච පටිච්ච… පෙ…. මත්ථකෙ මත්ථලුඞ්ගඤ්ච පටිච්ච රූපඤ්ච පටිච්ච වෙදනඤ්ච පටිච්ච සඤ්ඤඤ්ච පටිච්ච සඞ්ඛාරෙ ච පටිච්ච විඤ්ඤාණඤ්ච පටිච්ච 'නාගසෙනො'ති සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමමත්තං පවත්තති, පරමත්ථතො පනෙත්ථ පුග්ගලො නූපලබ්භති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, වජිරාය භික්ඛුනියා භගවතො සම්මුඛා –

'''යථා හි අඞ්ගසම්භාරා, හොති සද්දො රථො ඉති;
එවං ඛන්ධෙසු සන්තෙසු, හොති ''සත්තො''ති සම්මුති'''ති [පස්ස සං. නි. 1.171].

''අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, අතිචිත්රානි පඤ්හපටිභානානි විසජ්ජිතානි, යදි බුද්ධො තිට්ඨෙය්‍ය සාධුකාරං දදෙය්‍ය, සාධු සාධු නාගසෙන, අතිචිත්රානි පඤ්හපටිභානානි විසජ්ජිතානී''ති.

පඤ්ඤත්තිපඤ්හො පඨමො.

2. වස්සගණනපඤ්හො

2. ''කතිවස්සොසි ත්වං, භන්තෙ නාගසෙනා''ති? ''සත්තවස්සොහං, මහාරාජා''ති. ''කෙ තෙ, භන්තෙ, සත්ත, ත්වං වා සත්ත, ගණනා වා සත්තා''ති?

තෙන ඛො පන සමයෙන මිලින්දස්ස රඤ්ඤො සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතස්ස අලඞ්කතපටියත්තස්ස පථවියං ඡායා දිස්සති, උදකමණිකෙ ච ඡායා දිස්සති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො මිලින්දං රාජානං එතදවොච ''අයං තෙ, මහාරාජ, ඡායා පථවියං උදකමණිකෙ ච දිස්සති, කිං පන, මහාරාජ, ත්වං වා රාජා, ඡායා වා රාජා''ති? ''අහං, භන්තෙ නාගසෙන, රාජා, නායං ඡායා රාජා, මං පන නිස්සාය ඡායා පවත්තතී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වස්සානං ගණනා සත්ත, න පනාහං සත්ත, මං පන නිස්සාය සත්ත පවත්තති, ඡායූපමං මහාරාජා''ති. ''අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, අතිචිත්රානි පඤ්හපටිභානානි විසජ්ජිතානී''ති.

වස්සගණනපඤ්හො දුතියො.

3. වීමංසනපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සල්ලපිස්සසි මයා සද්ධි''න්ති? ''සචෙ, ත්වං මහාරාජ, පණ්ඩිතවාදං [පණ්ඩිතවාදා (සී. පී.)] සල්ලපිස්සසි සල්ලපිස්සාමි, සචෙ පන රාජවාදං සල්ලපිස්සසි න සල්ලපිස්සාමී''ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, පණ්ඩිතා සල්ලපන්තී''ති? ''පණ්ඩිතානං ඛො, මහාරාජ, සල්ලාපෙ ආවෙඨනම්පි කයිරති, නිබ්බෙඨනම්පි කයිරති, නිග්ගහොපි කයිරති, පටිකම්මම්පි කයිරති, විස්සාසොපි [විසෙසොපි (සී. පී.)] කයිරති, පටිවිස්සාසොපි කයිරති, න ච තෙන පණ්ඩිතා කුප්පන්ති, එවං ඛො, මහාරාජ, පණ්ඩිතා සල්ලපන්තී''ති. ''කථං පන, භන්තෙ, රාජානො සල්ලපන්තී''ති? ''රාජානො ඛො, මහාරාජ, සල්ලාපෙ එකං වත්ථුං පටිජානන්ති, යො තං වත්ථුං විලොමෙති, තස්ස දණ්ඩං ආණාපෙන්ති 'ඉමස්ස දණ්ඩං පණෙථා'ති, එවං ඛො, මහාරාජ, රාජානො සල්ලපන්තී''ති. ''පණ්ඩිතවාදාහං, භන්තෙ, සල්ලපිස්සාමි, නො රාජවාදං, විස්සට්ඨො භදන්තො සල්ලපතු යථා භික්ඛුනා වා සාමණෙරෙන වා උපාසකෙන වා ආරාමිකෙන වා සද්ධිං සල්ලපති , එවං විස්සට්ඨො භදන්තො සල්ලපතු මා භායතූ''ති. ''සුට්ඨු මහාරාජා''ති ථෙරො අබ්භානුමොදි.

රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, පුච්ඡිස්සාමී''ති. ''පුච්ඡ මහාරාජා''ති. ''පුච්ඡිතොසි මෙ භන්තෙ''ති. ''විසජ්ජිතං මහාරාජා''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, තයා විසජ්ජිත''න්ති? ''කිං පන, මහාරාජ, තයා පුච්ඡිත''න්ති.

වීමංසනපඤ්හො තතියො.

4. අනන්තකායපඤ්හො

4. අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො එතදහොසි ''පණ්ඩිතො ඛො අයං භික්ඛු පටිබලො මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං, බහුකානි ච මෙ ඨානානි පුච්ඡිතබ්බානි භවිස්සන්ති, යාව අපුච්ඡිතානි යෙව තානි ඨානානි භවිස්සන්ති, අථ සූරියො අත්ථං ගමිස්සති, යංනූනාහං ස්වෙ අන්තෙපුරෙ සල්ලපෙය්‍ය''න්ති. අථ ඛො රාජා දෙවමන්තියං එතදවොච ''තෙන හි, ත්වං දෙවමන්තිය, භදන්තස්ස ආරොචෙය්‍යාසි 'ස්වෙ අන්තෙපුරෙ රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලාපො භවිස්සතී'''ති. ඉදං වත්වා මිලින්දො රාජා උට්ඨායාසනා ථෙරං නාගසෙනං ආපුච්ඡිත්වා රථං අභිරූහිත්වා ''නාගසෙනො නාගසෙනො''ති සජ්ඣායං කරොන්තො පක්කාමි.

අථ ඛො දෙවමන්තියො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''රාජා, භන්තෙ, මිලින්දො එවමාහ 'ස්වෙ අන්තෙපුරෙ රඤ්ඤා සද්ධිං සල්ලාපො භවිස්සතී'''ති. ''සුට්ඨූ''ති ථෙරො අබ්භානුමොදි. අථ ඛො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන දෙවමන්තියො ච අනන්තකායො ච මඞ්කුරො ච සබ්බදින්නො ච යෙන මිලින්දො රාජා තෙනුපසඞ්කමිංසු, උපසඞ්කමිත්වා රාජානං මිලින්දං එතදවොචුං ''ආගච්ඡතු, මහාරාජ, භදන්තො නාගසෙනො''ති ? ''ආම ආගච්ඡතූ''ති. ''කිත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ''ති? ''යත්තකෙ භික්ඛූ ඉච්ඡති, තත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ''ති.

අථ ඛො සබ්බදින්නො ආහ ''ආගච්ඡතු, මහාරාජ, දසහි භික්ඛූහි සද්ධි''න්ති, දුතියම්පි ඛො රාජා ආහ ''යත්තකෙ භික්ඛූ ඉච්ඡති, තත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ''ති . දුතියම්පි ඛො සබ්බදින්නො ආහ ''ආගච්ඡතු, මහාරාජ, දසහි භික්ඛූහි සද්ධි''න්ති. තතියම්පි ඛො රාජා ආහ ''යත්තකෙ භික්ඛූ ඉච්ඡති, තත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ''ති. තතියම්පි ඛො සබ්බදින්නො ආහ ''ආගච්ඡතු, මහාරාජ, දසහි භික්ඛූහි සද්ධි''න්ති. ''සබ්බො පනායං සක්කාරො පටියාදිතො, අහං භණාමි 'යත්තකෙ භික්ඛූ ඉච්ඡති, තත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ'ති. අයං, භණෙ සබ්බදින්නො, අඤ්ඤථා භණති, කිං නු මයං නප්පටිබලා භික්ඛූනං භොජනං දාතු''න්ති? එවං වුත්තෙ සබ්බදින්නො මඞ්කු අහොසි.

අථ ඛො දෙවමන්තියො ච අනන්තකායො ච මඞ්කුරො ච යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමිංසු, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොචුං ''රාජා, භන්තෙ, මිලින්දො එවමාහ 'යත්තකෙ භික්ඛූ ඉච්ඡති, තත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං ආගච්ඡතූ'''ති. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය අසීතියා භික්ඛුසහස්සෙහි සද්ධිං සාගලං පාවිසි.

අථ ඛො අනන්තකායො ආයස්මන්තං නාගසෙනං නිස්සාය ගච්ඡන්තො ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'නාගසෙනො'ති, කතමො එත්ථ, නාගසෙනො''ති? ථෙරො ආහ ''කො පනෙත්ථ 'නාගසෙනො'ති මඤ්ඤසී''ති? ''යො සො, භන්තෙ, අබ්භන්තරෙ වාතො ජීවො පවිසති ච නික්ඛමති ච, සො 'නාගසෙනො'ති මඤ්ඤාමී''ති. ''යදි පනෙසො වාතො නික්ඛමිත්වා නප්පවිසෙය්‍ය, පවිසිත්වා න නික්ඛමෙය්‍ය, ජීවෙය්‍ය නු ඛො සො පුරිසො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති . ''යෙ පනිමෙ සඞ්ඛධමකා සඞ්ඛං ධමෙන්ති, තෙසං වාතො පුන පවිසතී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යෙ පනිමෙ වංසධමකා වංසං ධමෙන්ති, තෙසං වාතො පුන පවිසතී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යෙ පනිමෙ සිඞ්ගධමකා සිඞ්ගං ධමෙන්ති, තෙසං වාතො පුන පවිසතී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''අථ කිස්ස පන තෙන න මරන්තී''ති. ''නාහං පටිබලො තයා වාදිනා සද්ධිං සල්ලපිතුං, සාධු, භන්තෙ, අත්ථං ජප්පෙහී''ති. ''නෙසො ජීවො, අස්සාසපස්සාසා නාමෙතෙ කායසඞ්ඛාරා''ති ථෙරො අභිධම්මකථං කථෙසි. අථ අනන්තකායො උපාසකත්තං පටිවෙදෙසීති.

අනන්තකායපඤ්හො චතුත්ථො.

5. පබ්බජ්ජපඤ්හො

5. අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො යෙන මිලින්දස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං සපරිසං පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙත්වා සම්පවාරෙත්වා එකමෙකං භික්ඛුං එකමෙකෙන දුස්සයුගෙන අච්ඡාදෙත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං තිචීවරෙන අච්ඡාදෙත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''භන්තෙ නාගසෙන දසහි, භික්ඛූහි සද්ධිං ඉධ නිසීදථ, අවසෙසා ගච්ඡන්තූ''ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණිං විදිත්වා අඤ්ඤතරං නීචං ආසනං ගහෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''භන්තෙ නාගසෙන, කිම්හි හොති කථාසල්ලාපො''ති? ''අත්ථෙන මයං, මහාරාජ, අත්ථිකා, අත්ථෙ හොතු කථාසල්ලාපො''ති.

රාජා ආහ ''කිමත්ථියා, භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හාකං පබ්බජ්ජා, කො ච තුම්හාකං පරමත්ථො''ති. ථෙරො ආහ ''කින්ති, මහාරාජ, ඉදං දුක්ඛං නිරුජ්ඣෙය්‍ය, අඤ්ඤඤ්ච දුක්ඛං න උප්පජ්ජෙය්‍යාති. එතදත්ථා, මහාරාජ, අම්හාකං පබ්බජ්ජා, අනුපාදා පරිනිබ්බානං ඛො පන අම්හාකං පරමත්ථො''ති.

''කිං පන, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙ එතදත්ථාය පබ්බජන්තී''ති? ''න හි, මහාරාජ, කෙචි එතදත්ථාය පබ්බජන්ති, කෙචි රාජාභිනීතා [රාජභීතිතා (සී.)] පබ්බජන්ති, කෙචි චොරාභිනීතා [චොරභීතිතා (සී.)] පබ්බජන්ති, කෙචි ඉණට්ටා පබ්බජන්ති, කෙචි ආජීවිකත්ථාය පබ්බජන්ති, යෙ පන සම්මා පබ්බජන්ති, තෙ එතදත්ථාය පබ්බජන්තී''ති.

''ත්වං පන, භන්තෙ, එතදත්ථාය පබ්බජිතොසී''ති? ''අහං ඛො, මහාරාජ, දහරකො සන්තො පබ්බජිතො, න ජානාමි ඉමස්ස නාමත්ථාය පබ්බජාමීති, අපි ච ඛො මෙ එවං අහොසි 'පණ්ඩිතා ඉමෙ සමණා සක්‍යපුත්තියා, තෙ මං සික්ඛාපෙස්සන්තී'ති, ස්වාහං තෙහි සික්ඛාපිතො ජානාමි ච පස්සාමි ච 'ඉමස්ස නාමත්ථාය පබ්බජ්ජා'''ති.

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පබ්බජ්ජපඤ්හො පඤ්චමො.

6. පටිසන්ධිපඤ්හො

6. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කොචි මතො න පටිසන්දහතී''ති. ථෙරො ආහ ''කොචි පටිසන්දහති, කොචි න පටිසන්දහතී''ති. ''කො පටිසන්දහති, කො න පටිසන්දහතී''ති? ''සකිලෙසො, මහාරාජ, පටිසන්දහති, නික්කිලෙසො න පටිසන්දහතී''ති. ''ත්වං පන, භන්තෙ නාගසෙන, පටිසන්දහිස්සසී''ති? ''සචෙ, මහාරාජ, සඋපාදානො භවිස්සාමි පටිසන්දහිස්සාමි, සචෙ අනුපාදානො භවිස්සාමි න පටිසන්දහිස්සාමී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පටිසන්ධිපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. යොනිසොමනසිකාරපඤ්හො

7. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො න පටිසන්දහති, නනු සො යොනිසො මනසිකාරෙන න පටිසන්දහතී''ති? ''යොනිසො ච මහාරාජ, මනසිකාරෙන පඤ්ඤාය ච අඤ්ඤෙහි ච කුසලෙහි ධම්මෙහී''ති. ''නනු, භන්තෙ, යොනිසො මනසිකාරො යෙව පඤ්ඤා''ති? ''න හි, මහාරාජ, අඤ්ඤො මනසිකාරො, අඤ්ඤා පඤ්ඤා, ඉමෙසං ඛො, මහාරාජ, අජෙළකගොණමහිංසඔට්ඨගද්‍රභානම්පි මනසිකාරො අත්ථි, පඤ්ඤා පන තෙසං නත්ථී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

යොනිසොමනසිකාරපඤ්හො සත්තමො.

8. මනසිකාරලක්ඛණපඤ්හො

8. රාජා ආහ ''කිංලක්ඛණො, භන්තෙ නාගසෙන, මනසිකාරො, කිංලක්ඛණා පඤ්ඤා''ති? ''ඌහනලක්ඛණො ඛො, මහාරාජ, මනසිකාරො, ඡෙදනලක්ඛණා පඤ්ඤා''ති.

''කථං ඌහනලක්ඛණො මනසිකාරො, කථං ඡෙදනලක්ඛණා පඤ්ඤා, ඔපම්මං කරොහී''ති. ''ජානාසි, ත්වං මහාරාජ, යවලාවකෙ''ති. ''ආම , භන්තෙ, ජානාමී''ති . ''කථං, මහාරාජ, යවලාවකා යවං ලුනන්තී''ති? ''වාමෙන, භන්තෙ, හත්ථෙන යවකලාපං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන දාත්තං ගහෙත්වා දාත්තෙන ඡින්දන්තී''ති.

''යථා, මහාරාජ, යවලාවකො වාමෙන හත්ථෙන යවකලාපං ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන දාත්තං ගහෙත්වා යවං ඡින්දති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො මනසිකාරෙන මානසං ගහෙත්වා පඤ්ඤාය කිලෙසෙ ඡින්දති, එවං ඛො, මහාරාජ, ඌහනලක්ඛණො මනසිකාරො, එවං ඡෙදනලක්ඛණා පඤ්ඤා''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

මනසිකාරලක්ඛණපඤ්හො අට්ඨමො.

9. සීලලක්ඛණපඤ්හො

9. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'අඤ්ඤෙහි ච කුසලෙහි ධම්මෙහී'ති, කතමෙ තෙ කුසලා ධම්මා''ති? ''සීලං, මහාරාජ, සද්ධා වීරියං සති සමාධි, ඉමෙ තෙ කුසලා ධම්මා''ති. ''කිංලක්ඛණං, භන්තෙ, සීල''න්ති? ''පතිට්ඨානලක්ඛණං, මහාරාජ, සීලං සබ්බෙසං කුසලානං ධම්මානං, ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගසතිපට්ඨානසම්මප්පධානඉද්ධිපාදඣානවිමොක්ඛස- මාධිසමාපත්තීනං සීලං පතිට්ඨං, සීලෙ පතිට්ඨිතො ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති, සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්තී''ති. ''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ , යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රිය''න්ති.

''භියොයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, යෙ කෙචි බලකරණීයා කම්මන්තා කයිරන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය පථවියං පතිට්ඨාය කයිරන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රිය''න්ති .

‘‘භියෙ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, නගරවඩ්ඪකී නගරං මාපෙතුකාමො පඨමං නගරට්ඨානං සොධාපෙත්වා ඛාණුකණ්ටකං අපකඩ්ඪාපෙත්වා භූමිං සමං කාරාපෙත්වා තතො අපරභාගෙ වීථිචතුක්කසිඞ්ඝාටකාදිපරිච්ඡෙදෙන විභජිත්වා නගරං මාපෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රිය’’න්ති.

‘‘භියෙ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, ලඞ්ඝකො සිප්පං දස්සෙතුකාමො පථවිං ඛණාපෙත්වා සක්ඛරකඨලං අපකඩ්ඪාපෙත්වා භූමිං සමං කාරාපෙත්වා මුදුකාය භූමියා සිප්පං දස්සෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙති සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා –

‘‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජටයෙ ජට’න්ති [පස්ස සං. නි. 1.23].

‘‘‘අයං පතිට්ඨා ධරණීව පාණිනං, ඉදඤ්ච මූලං කුසලාභිවුඩ්ඪියා;
මුඛඤ්චිදං සබ්බජිනානුසාසනෙ, යො සීලක්ඛන්ධො වරපාතිමොක්ඛියො’’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සීලලක්ඛණපඤ්හො නවමො.

10. සම්පසාදනලක්ඛණසද්ධාපඤ්හො

10. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා සද්ධා’’ති? ‘‘සම්පසාදනලක්ඛණා ච, මහාරාජ, සද්ධා, සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා චා’’ති. ‘‘කථං, භන්තෙ, සම්පසාදනලක්ඛණා සද්ධා’’ති? ‘‘සද්ධා ඛො, මහාරාජ, උප්පජ්ජමානා නීවරණෙ වික්ඛම්භෙති, විනීවරණං චිත්තං හොති අච්ඡං විප්පසන්නං අනාවිලං. එවං ඛො, මහාරාජ, සම්පසාදනලක්ඛණා සද්ධා’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, රාජා චක්කවත්තී චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සද්ධිං අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො පරිත්තං උදකං තරෙය්‍ය, තං උදකං හත්ථීහි ච අස්සෙහි ච රථෙහි ච පත්තීහි ච ඛුභිතං භවෙය්‍ය ආවිලං ලුළිතං කලලීභූතං. උත්තිණ්ණො ච රාජා චක්කවත්තී මනුස්සෙ ආණාපෙය්‍ය ‘පානීයං, භණෙ, ආහරථ, පිවිස්සාමී’ති, රඤ්ඤො ච උදකප්පසාදකො මණි භවෙය්‍ය. ‘එවං දෙවා’ති ඛො තෙ මනුස්සා රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පටිස්සුත්වා තං උදකප්පසාදකං මණිං උදකෙ පක්ඛිපෙය්‍යුං, තස්මිං උදකෙ පක්ඛිත්තමත්තෙ සඞ්ඛසෙවාලපණකං විගච්ඡෙය්‍ය, කද්දමො ච සන්නිසීදෙය්‍ය, අච්ඡං භවෙය්‍ය උදකං විප්පසන්නං අනාවිලං. තතො රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පානීයං උපනාමෙය්‍යුං ‘පිවතු, දෙව, පානීය’න්ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, උදකං, එවං චිත්තං දට්ඨබ්බං, යථා තෙ මනුස්සා, එවං යොගාවචරො දට්ඨබ්බො, යථා සඞ්ඛසෙවාලපණකං කද්දමො ච, එවං කිලෙසා දට්ඨබ්බා. යථා උදකප්පසාදකො මණි, එවං සද්ධා දට්ඨබ්බා, යථා උදකප්පසාදකෙ මණිම්හි උදකෙ පක්ඛිත්තමත්තෙ සඞ්ඛසෙවාලපණකං විගච්ඡෙය්‍ය, කද්දමො ච සන්නිසීදෙය්‍ය, අච්ඡං භවෙය්‍ය උදකං විප්පසන්නං අනාවිලං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සද්ධා උප්පජ්ජමානා නීවරණෙ වික්ඛම්භෙති, විනීවරණං චිත්තං හොති අච්ඡං විප්පසන්නං අනාවිලං, එවං ඛො, මහාරාජ, සම්පසාදනලක්ඛණා සද්ධා’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සම්පසාදනලක්ඛණසද්ධාපඤ්හො දසමො.

11. සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණසද්ධාපඤ්හො

11. ‘‘කථං , භන්තෙ, සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා සද්ධා’’ති,? ‘‘යථා, මහාරාජ, යොගාවචරො අඤ්ඤෙසං චිත්තං විමුත්තං පස්සිත්වා සොතාපත්තිඵලෙ වා සකදාගාමිඵලෙ වා අනාගාමිඵලෙ වා අරහත්තෙ වා සම්පක්ඛන්දති යොගං කරොති අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. එවං ඛො, මහාරාජ, සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා සද්ධා’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, උපරිපබ්බතෙ මහාමෙඝො අභිප්පවස්සෙය්‍ය, තං උදකං යථානින්නං පවත්තමානං පබ්බතකන්දරපදරසාඛා පරිපූරෙත්වා නදිං පරිපූරෙය්‍ය, සා උභතො කූලානි සංවිස්සන්දන්තී ගච්ඡෙය්‍ය, අථ මහාජනකායො ආගන්ත්වා තස්සා නදියා උත්තානතං වා ගම්භීරතං වා අජානන්තො භීතො විත්ථතො තීරෙ තිට්ඨෙය්‍ය, අථඤ්ඤතරො පුරිසො ආගන්ත්වා අත්තනො ථාමඤ්ච බලඤ්ච සම්පස්සන්තො ගාළ්හං කච්ඡං බන්ධිත්වා පක්ඛන්දිත්වා තරෙය්‍ය, තං තිණ්ණං පස්සිත්වා මහාජනකායොපි තරෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගාවචරො

අඤ්ඤෙසං චිත්තං විමුත්තං පස්සිත්වා සොතාපත්තිඵලෙ වා සකදාගාමිඵලෙ වා අනාගාමිඵලෙ වා අරහත්තෙ වා සම්පක්ඛන්දති යොගං කරොති අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය. එවං ඛො, මහාරාජ, සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා සද්ධාති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා සංයුත්තනිකායවරෙ –

> ‘‘‘සද්ධාය තරතී ඔඝං, අප්පමාදෙන අණ්ණවං;
> වීරියෙන දුක්ඛමච්චෙති, පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී’’’ති [පස්ස සං. නි. 1.246].

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණසද්ධාපඤ්හො එකාදසමො.

12. වීරියලක්ඛණපඤ්හො

12. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණං වීරිය’’න්ති? ‘‘උපත්ථම්භනලක්ඛණං, මහාරාජ, වීරියං, වීරියූපත්ථම්භිතා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්තී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො ගෙහෙ පතන්තෙ අඤ්ඤෙන දාරුනා උපත්ථම්භෙය්‍ය, උපත්ථම්භිතං සන්තං එවං තං ගෙහං න පතෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, උපත්ථම්භනලක්ඛණං වීරියං, වීරියූපත්ථම්භිතා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්තී’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, පරිත්තකං සෙනං මහතී සෙනා භඤ්ජෙය්‍ය, තතො රාජා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුස්සාරෙය්‍ය අනුපෙසෙය්‍ය අත්තනො පරිත්තකාය සෙනාය බලං අනුපදං දදෙය්‍ය, තාය සද්ධිං පරිත්තකා සෙනා මහතිං සෙනං භඤ්ජෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, උපත්ථම්භනලක්ඛණං වීරියං, වීරියූපත්ථම්භිතා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න පරිහායන්ති. භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා – ‘වීරියවා ඛො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙති. සාවජ්ජං පජහති, අනවජ්ජං භාවෙති. සුද්ධමත්තානං පරිහරතී’’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

වීරියලක්ඛණපඤ්හො ද්වාදසමො.

13. සතිලක්ඛණපඤ්හො

13. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා සතී’’ති? ‘‘අපිලාපනලක්ඛණා, මහාරාජ, සති, උපග්ගණ්හනලක්ඛණා චා’’ති. ‘‘කථං, භන්තෙ, අපිලාපනලක්ඛණා සතී’’ති? ‘‘සති, මහාරාජ, උප්පජ්ජමානා කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජහීනප්පණීතකණ්හසුක්කසප්පටිභාගධම්මෙ අපිලාපෙති ‘ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා, ඉමෙ චත්තාරො සම්මප්පධානා, ඉමෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි, ඉමානි පඤ්ච බලානි, ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අයං අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, අයං සමථො, අයං විපස්සනා, අයං විජ්ජා, අයං විමුත්ති’ති. තතො යොගාවචරො සෙවිතබ්බෙ ධම්මෙ සෙවති, අසෙවිතබ්බෙ ධම්මෙ න සෙවති. භජිතබ්බෙ ධම්මෙ භජති අභජිත්තබ්බෙ ධම්මෙ න භජති. එවං ඛො, මහාරාජ, අපිලාපනලක්ඛණා සතී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස භණ්ඩාගාරිකො රාජානං චක්කවත්තිං සායං පාතං යසං සරාපෙති ‘එත්තකා, දෙව, තෙ හත්ථී, එත්තකා අස්සා, එත්තකා රථා, එත්තකා පත්තී, එත්තකං හිරඤ්ඤං, එත්තකං සුවණ්ණං, එත්තකං සාපතෙය්‍යං, තං දෙවො සරතූ’ති රඤ්ඤො සාපතෙය්‍යං අපිලාපෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සති උප්පජ්ජමානා කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජහීනප්පණීතකණ්හසුක්කසප්පටිභාගධම්මෙ අපිලාපෙති ‘ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා, ඉමෙ චත්තාරො සම්මප්පධානා, ඉමෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි, ඉමානි පඤ්ච බලානි, ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අයං අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, අයං සමථො, අයං විපස්සනා, අයං විජ්ජා, අයං විමුත්ති’ති. තතො යොගාවචරො සෙවිතබ්බෙ ධම්මෙ සෙවති, අසෙවිතබ්බෙ ධම්මෙ න සෙවති. භජිතබ්බෙ ධම්මෙ භජති, අභජිතබ්බෙ ධම්මෙ න භජති. එවං ඛො, මහාරාජ, අපිලාපනලක්ඛණා සතී’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ, උපග්ගණ්හනලක්ඛණා සතී’’ති? ‘‘සති, මහාරාජ, උප්පජ්ජමානා හිතාහිතානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙති ‘ඉමෙ ධම්මා හිතා, ඉමෙ ධම්මා අහිතා. ඉමෙ ධම්මා උපකාරා, ඉමෙ ධම්මා අනුපකාරා’ති. තතො යොගාවචරො අහිතෙ ධම්මෙ අපනුදෙති, හිතෙ ධම්මෙ උපග්ගණ්හාති. අනුපකාරෙ ධම්මෙ අපනුදෙති, උපකාරෙ ධම්මෙ උපග්ගණ්හාති. එවං ඛො, මහාරාජ, උපග්ගණ්හනලක්ඛණා සතී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පරිණායකරතනං රඤ්ඤො හිතාහිතෙ ජානාති ‘ඉමෙ රඤ්ඤො හිතා, ඉමෙ අහිතා. ඉමෙ උපකාරා, ඉමෙ අනුපකාරා’ති. තතො අහිතෙ අපනුදෙති, හිතෙ උපග්ගණ්හාති. අනුපකාරෙ අපනුදෙති, උපකාරෙ උපග්ගණ්හාති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සති උප්පජ්ජමානා

හිතාහිතානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙති ‘ඉමෙ ධම්මා හිතා, ඉමෙ ධම්මා අහිතා. ඉමෙ ධම්මා උපකාරා, ඉමෙ ධම්මා අනුපකාරා’ති. තතො යොගාවචරො අහිතෙ ධම්මෙ අපනුදෙති, හිතෙ ධම්මෙ උපග්ගණ්හා’ති. අනුපකාරෙ ධම්මෙ අපනුදෙති, උපකාරෙ දම්මෙ උපග්ගණ්හාති. එවං ඛො, මහාරාජ, උපග්ගණ්හනලක්ඛණා සති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – ‘සතිඤ්ච ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, සබ්බත්ථිකං වදාමී’’’ති.

‘‘කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සතිලක්ඛණපඤ්හො තෙරසමො.

14. සමාධිපඤ්හො

14. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණො සමාධී’’ති? ‘‘පමුඛලක්ඛණො, මහාරාජ, සමාධි, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ සමාධිපමුඛා හොන්ති සමාධිනින්නා සමාධිපොණා සමාධිපබ්භාරා’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කූටාගාරස්ස යා කාචි ගොපානසියො, සබ්බා තා කූටඞ්ගමා හොන්ති කූටනින්නා කූටසමොසරණා, කූටං තාසං අග්ගමක්ඛායති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ සමාධිපමුඛා හොන්ති සමාධිනින්නා සමාධිපොණා සමාධිපබ්භාරාති.

‘‘භියො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචි රාජා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සද්ධිං සඞ්ගාමං ඔතරෙය්‍ය, සබ්බාව සෙනා හත්ථී ච අස්සා ච රථා ච පත්තී ච තප්පමුඛා [තම්පමුඛා (ස්‍යා. ක.)] භවෙය්‍යුං තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තං යෙව අනුපරියායෙය්‍යුං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ සමාධිපමුඛා හොන්ති සමාධිනින්නා සමාධිපොණා සමාධිපබ්භාරා. එවං ඛො, මහාරාජ, පමුඛලක්ඛණො සමාධි. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – ‘‘සමාධිං, භික්ඛවෙ, භාවෙථ, සමාහිතො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාභූතං පජානාතී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සමාධිපඤ්හො චුද්දසමො.

15. පඤ්ඤාලක්ඛණපඤ්හො

15. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා පඤ්ඤා’’ති? ‘‘පුබ්බෙව ඛො, මහාරාජ, මයා වුත්තං ‘ඡෙදනලක්ඛණා පඤ්ඤා’ති, අපි ච ඔභාසනලක්ඛණා පඤ්ඤා’’ති. ‘‘කථං, භන්තෙ, ඔභාසනලක්ඛණා පඤ්ඤා’’ති? ‘‘පඤ්ඤා, මහාරාජ, උප්පජ්ජමානා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙති, විජ්ජොභාසං ජනෙති, ඤාණාලොකං විදංසෙති, අරියසච්චානි පාකටානි කරොති. තතො යොගාවචරො ‘අනිච්ච’න්ති වා ‘දුක්ඛ’න්ති වා ‘අනත්තා’ති වා සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො අන්ධකාරෙ ගෙහෙ පදීපං පවෙසෙය්‍ය, පවිට්ඨො පදීපො අන්ධකාරං විධමෙති, ඔභාසං ජනෙති, ආලොකං විදංසෙති, රූපානි පාකටානි කරොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පඤ්ඤා උප්පජ්ජමානා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙති, විජ්ජොභාසං ජනෙති, ඤාණාලොකං විදංසෙති, අරියසච්චානි පාකටානි කරොති. තතො යොගාවචරො ‘අනිච්ච’න්ති වා ‘දුක්ඛ’න්ති වා ‘අනත්තා’ති වා සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති. එවං ඛො, මහාරාජ, ඔභාසනලක්ඛණා පඤ්ඤා’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

පඤ්ඤාලක්ඛණපඤ්හො පන්නරසමො.

16. නානාධම්මානං එකකිච්චඅභිනිප්ඵාදනපඤ්හො

16. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉමෙ ධම්මා නානා සන්තා එකං අත්ථං අභිනිප්ඵාදෙන්තී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, ඉමෙ ධම්මා නානා සන්තා එකං අත්ථං අභිනිප්ඵාදෙන්ති, කිලෙසෙ හනන්තී’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ, ඉමෙ ධම්මා නානා සන්තා එකං අත්ථං අභිනිප්ඵාදෙන්ති, කිලෙසෙ හනන්ති? ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, සෙනා නානා සන්තා හත්ථී ච අස්සා ච රථා ච පත්තී ච එකං අත්ථං අභිනිප්ඵාදෙන්ති, සඞ්ගාමෙ පරසෙනං අභිවිජිනන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමෙ ධම්මා නානා සන්තා එකං අත්ථං අභිනිප්ඵාදෙන්ති, කිලෙසෙ හනන්තී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

නානාධම්මානං එකකිච්චඅභිනිප්ඵාදනපඤ්හො සොළසමො.

මහාවග්ගො පඨමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ සොළස පඤ්හා.

2. අද්ධානවග්ගො

1. ධම්මසන්තතිපඤ්හො

1. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො උප්පජ්ජති, සො එව සො, උදාහු අඤ්ඤො''ති? ථෙරො ආහ ''න ච සො, න ච අඤ්ඤො''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා ත්වං දහරො තරුණො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො අහොසි, සො යෙව ත්වං එතරහි මහන්තො''ති? ''න හි, භන්තෙ, අඤ්ඤො සො දහරො තරුණො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො අහොසි, අඤ්ඤො අහං එතරහි මහන්තො''ති. ''එවං සන්තෙ ඛො, මහාරාජ, මාතාතිපි න භවිස්සති, පිතාතිපි න භවිස්සති, ආචරියොතිපි න භවිස්සති, සිප්පවාතිපි න භවිස්සති, සීලවාතිපි න භවිස්සති, පඤ්ඤවාතිපි න භවිස්සති. කිං නු ඛො, මහාරාජ, අඤ්ඤා එව කලලස්ස මාතා, අඤ්ඤා අබ්බුදස්ස මාතා, අඤ්ඤා පෙසියා මාතා, අඤ්ඤා ඝනස්ස මාතා, අඤ්ඤා ඛුද්දකස්ස මාතා, අඤ්ඤා මහන්තස්ස මාතා, අඤ්ඤො සිප්පං සික්ඛති, අඤ්ඤො සික්ඛිතො භවති, අඤ්ඤො පාපකම්මං කරොති, අඤ්ඤස්ස හත්ථපාදා ඡිජ්ජන්තී''ති? ''න හි, භන්තෙ. ත්වං පන, භන්තෙ, එවං වුත්තෙ කිං වදෙය්‍යාසී''ති? ථෙරො ආහ ''අහඤ්ඤෙව ඛො, මහාරාජ, දහරො අහොසිං තරුණො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො, අහඤ්ඤෙව එතරහි මහන්තො, ඉමමෙව කායං නිස්සාය සබ්බෙ තෙ එකසඞ්ගහිතා''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො පදීපං පදීපෙය්‍ය, කිං සො සබ්බරත්තිං පදීපෙය්‍යා''ති? ''ආම, භන්තෙ, සබ්බරත්තිං පදීපෙය්‍යා''ති. ''කිං නු ඛො, මහාරාජ, යා පුරිමෙ යාමෙ අච්චි, සා මජ්ඣිමෙ යාමෙ අච්චී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යා මජ්ඣිමෙ යාමෙ අච්චි, සා පච්ඡිමෙ යාමෙ අච්චී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''කිං නු ඛො, මහාරාජ, අඤ්ඤො සො අහොසි පුරිමෙ යාමෙ පදීපො, අඤ්ඤො මජ්ඣිමෙ යාමෙ පදීපො, අඤ්ඤො පච්ඡිමෙ යාමෙ පදීපො''ති? ''න හි භන්තෙ, තං යෙව නිස්සාය සබ්බරත්තිං පදීපිතො''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ධම්මසන්තති සන්දහති, අඤ්ඤො උප්පජ්ජති, අඤ්ඤො නිරුජ්ඣති, අපුබ්බං අචරිමං විය සන්දහති, තෙන න ච සො, න ච අඤ්ඤො, පුරිමවිඤ්ඤාණෙ පච්ඡිමවිඤ්ඤාණං සඞ්ගහං ගච්ඡතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, ඛීරං දුය්හමානං කාලන්තරෙන දධි පරිවත්තෙය්‍ය, දධිතො නවනීතං, නවනීතතො ඝතං පරිවත්තෙය්‍ය, යො නු ඛො, මහාරාජ, එවං වදෙය්‍ය 'යං යෙව ඛීරං තං යෙව දධි, යං යෙව දධි තං යෙව නවනීතං, යං යෙව නවනීතං තං යෙව ඝත'න්ති, සම්මා නු ඛො සො, මහාරාජ, වදමානො වදෙය්‍යා''ති? ''න හි භන්තෙ, තංයෙව නිස්සාය සම්භූත''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ධම්මසන්තති සන්දහති, අඤ්ඤො උප්පජ්ජති, අඤ්ඤො නිරුජ්ඣති, අපුබ්බං අචරිමං විය සන්දහති, තෙන න ච සො, න ච අඤ්ඤො, පුරිමවිඤ්ඤාණෙ පච්ඡිමවිඤ්ඤාණං සඞ්ගහං ගච්ඡතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

ධම්මසන්තතිපඤ්හො පඨමො.

2. පටිසන්දහනපඤ්හො

2. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො න පටිසන්දහති, ජානාති සො 'න පටිසන්දහිස්සාමී'ති? ''ආම, මහාරාජ, යො න පටිසන්දහති, ජානාති සො 'න පටිසන්දහිස්සාමී'ති. ''කථං, භන්තෙ, ජානාතී''ති? ''යො හෙතු යො පච්චයො, මහාරාජ, පටිසන්දහනාය, තස්ස හෙතුස්ස තස්ස පච්චයස්ස උපරමා ජානාති සො 'න පටිසන්දහිස්සාමී'''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කස්සකො ගහපතිකො කසිත්වා ච වපිත්වා ච ධඤ්ඤාගාරං පරිපූරෙය්‍ය. සො අපරෙන සමයෙන නෙව කස්සෙය්‍ය න වප්පෙය්‍ය, යථාසම්භතඤ්ච ධඤ්ඤං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය වා විසජ්ජෙය්‍ය වා යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය, ජානෙය්‍ය සො, මහාරාජ, කස්සකො ගහපතිකො 'න මෙ ධඤ්ඤාගාරං පරිපූරෙස්සතී'ති? ''ආම, භන්තෙ, ජානෙය්‍යා''ති. ''කථං ජානෙය්‍යා''ති? ''යො හෙතු යො පච්චයො ධඤ්ඤාගාරස්ස පරිපූරණාය, තස්ස හෙතුස්ස තස්ස පච්චයස්ස උපරමා ජානාති 'න මෙ ධඤ්ඤාගාරං පරිපූරෙස්සතී'''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො හෙතු යො පච්චයො පටිසන්දහනාය, තස්ස හෙතුස්ස තස්ස පච්චයස්ස උපරමා ජානාති සො 'න පටිසන්දහිස්සාමී'ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පටිසන්දහනපඤ්හො දුතියො.

3. ඤාණපඤ්ඤාපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යස්ස ඤාණං උප්පන්නං, තස්ස පඤ්ඤා උප්පන්නා''ති? ''ආම, මහාරාජ, යස්ස ඤාණං උප්පන්නං, තස්ස පඤ්ඤා උප්පන්නා''ති. ''කිං, භන්තෙ, යඤ්ඤෙව ඤාණං සා යෙව පඤ්ඤා''ති? ''ආම, මහාරාජ, යඤ්ඤෙව ඤාණං සා යෙව පඤ්ඤා''ති. ''යස්ස පන, භන්තෙ, තඤ්ඤෙව ඤාණං සා යෙව පඤ්ඤා උප්පන්නා, කිං සම්මුය්හෙය්‍ය සො, උදාහු න සම්මුය්හෙය්‍යා''ති? ''කත්ථචි, මහාරාජ, සම්මුය්හෙය්‍ය, කත්ථචි න සම්මුය්හෙය්‍යා''ති. ''කුහිං, භන්තෙ, සම්මුය්හෙය්‍යා''ති? ''අඤ්ඤාතපුබ්බෙසු වා, මහාරාජ, සිප්පට්ඨානෙසු, අගතපුබ්බාය වා දිසාය, අස්සුතපුබ්බාය වා නාමපඤ්ඤත්තියා සම්මුය්හෙය්‍යා''ති. ''කුහිං න සම්මුය්හෙය්‍යා''ති? ''යං ඛො පන, මහාරාජ, තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තහිං න සම්මුය්හෙය්‍යා''ති. ''මොහො පනස්ස, භන්තෙ, කුහිං ගච්ඡතී''ති? ''මොහො ඛො, මහාරාජ, ඤාණෙ උප්පන්නමත්තෙ තත්ථෙව නිරුජ්ඣතී''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො අන්ධකාරගෙහෙ පදීපං ආරොපෙය්‍ය, තතො අන්ධකාරො නිරුජ්ඣෙය්‍ය, ආලොකො පාතුභවෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඤාණෙ උප්පන්නමත්තෙ මොහො තත්ථෙව නිරුජ්ඣතී''ති.

''පඤ්ඤා පන, භන්තෙ, කුහිං ගච්ඡතී''ති? ''පඤ්ඤාපි ඛො, මහාරාජ, සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'පඤ්ඤා සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී'ති, තස්ස ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, යො කොචි පුරිසො රත්තිං ලෙඛං පෙසෙතුකාමො ලෙඛකං පක්කොසාපෙත්වා පදීපං ආරොපෙත්වා ලෙඛං ලිඛාපෙය්‍ය, ලිඛිතෙ පන ලෙඛෙ පදීපං විජ්ඣාපෙය්‍ය, විජ්ඣාපිතෙපි පදීපෙ ලෙඛං න විනස්සෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පඤ්ඤා සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, පුරත්ථිමෙසු ජනපදෙසු මනුස්සා අනුඝරං පඤ්ච පඤ්ච උදකඝටකානි ඨපෙන්ති ආලිම්පනං විජ්ඣාපෙතුං, ඝරෙ පදිත්තෙ තානි පඤ්ච උදකඝටකානි ඝරස්සූපරි ඛිපන්ති, තතො අග්ගි විජ්ඣායති, කිං නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං මනුස්සානං එවං හොති 'පුන තෙහි ඝටෙහි ඝටකිච්චං කරිස්සාමා'''ති? ''න හි, භන්තෙ, අලං තෙහි ඝටෙහි, කිං තෙහි ඝටෙහී''ති? ''යථා, මහාරාජ, පඤ්ච උදකඝටකානි, එවං පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. යථා තෙ මනුස්සා, එවං යොගාවචරො දට්ඨබ්බො. යථා අග්ගි, එවං කිලෙසා දට්ඨබ්බා. යථා පඤ්චහි උදකඝටකෙහි අග්ගි විජ්ඣාපීයති, එවං පඤ්චින්ද්‍රියෙහි කිලෙසා විජ්ඣාපියන්ති, විජ්ඣාපිතාපි කිලෙසා න පුන සම්භවන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පඤ්ඤා සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, වෙජ්ජො පඤ්චමූලභෙසජ්ජානි ගහෙත්වා ගිලානකං උපසඞ්කමිත්වා තානි පඤ්චමූලභෙසජ්ජානි පිසිත්වා [පිංසිත්වා (සී. පී.)] ගිලානකං පායෙය්‍ය, තෙහි ච දොසා නිද්ධමෙය්‍යුං, කිං නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස වෙජ්ජස්ස එවං හොති 'පුන තෙහි පඤ්චමූලභෙසජ්ජෙහි භෙසජ්ජකිච්චං කරිස්සාමී'''ති? ''න හි, භන්තෙ, අලං තෙහි පඤ්චමූලභෙසජ්ජෙහි, කිං තෙහි පඤ්චමූලභෙසජ්ජෙහී''ති? ''යථා, මහාරාජ, පඤ්චමූලභෙසජ්ජානි, එවං පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං, යථා වෙජ්ජො, එවං යොගාවචරො දට්ඨබ්බො. යථා බ්‍යාධි, එවං කිලෙසා දට්ඨබ්බා. යථා බ්‍යාධිතො පුරිසො, එවං පුථුජ්ජනො දට්ඨබ්බො. යථා පඤ්චමූලභෙසජ්ජෙහි ගිලානස්ස දොසා නිද්ධන්තා, දොසෙ නිද්ධන්තෙ ගිලානො අරොගො හොති, එවං පඤ්චින්ද්‍රියෙහි කිලෙසා නිද්ධමීයන්ති, නිද්ධමිතා ච කිලෙසා න පුන සම්භවන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පඤ්ඤා සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, සඞ්ගාමාවචරො යොධො පඤ්ච කණ්ඩානි ගහෙත්වා සඞ්ගාමං ඔතරෙය්‍ය පරසෙනං විජෙතුං, සො සඞ්ගාමගතො තානි පඤ්ච කණ්ඩානි ඛිපෙය්‍ය, තෙහි ච පරසෙනා භිජ්ජෙය්‍ය , කිං නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස සඞ්ගාමාවචරස්ස යොධස්ස එවං හොති 'පුන තෙහි කණ්ඩෙහි කණ්ඩකිච්චං කරිස්සාමී'''ති? ''න හි, භන්තෙ, අලං තෙහි කණ්ඩෙහි, කිං තෙහි කණ්ඩෙහී''ති? ''යථා, මහාරාජ, පඤ්ච කණ්ඩානි, එවං පඤ්චින්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි සද්ධින්ද්‍රියං වීරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. යථා, මහාරාජ, සඞ්ගාමාවචරො යොධො, එවං යොගාවචරො දට්ඨබ්බො. යථා පරසෙනා, එවං කිලෙසා දට්ඨබ්බා. යථා පඤ්චහි කණ්ඩෙහි පරසෙනා භිජ්ජති, එවං පඤ්චින්ද්‍රියෙහි කිලෙසා භිජ්ජන්ති, භග්ගා ච කිලෙසා න පුන සම්භවන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පඤ්ඤා

සකිච්චයං කත්වා තත්ථෙව නිරුජ්ඣති, යං පන තාය පඤ්ඤාය කතං 'අනිච්ච'න්ති වා 'දුක්ඛ'න්ති වා 'අනත්තා'ති වා, තං න නිරුජ්ඣතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

ඤාණපඤ්ඤාපඤ්හො තතියො.

4. පටිසන්දහනපුග්ගලවෙදියනපඤ්හො

4. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො න පටිසන්දහති, වෙදෙති සො කිඤ්චි දුක්ඛං වෙදන''න්ති? ථෙරො ආහ ''කිඤ්චි වෙදෙති, කිඤ්චි න වෙදෙතී''ති. ''කිං වෙදෙති, කිං න වෙදෙතී''ති? ''කායිකං, මහාරාජ, වෙදනං වෙදෙති, චෙතසිකං වෙදනං න වෙදෙතී''ති. ''කථං, භන්තෙ, කායිකං වෙදනං වෙදෙති, කථං චෙතසිකං වෙදනං න වෙදෙතී''ති? ''යො හෙතු යො පච්චයො කායිකාය දුක්ඛවෙදනාය උප්පත්තියා, තස්ස හෙතුස්ස තස්ස පච්චයස්ස අනුපරමා කායිකං දුක්ඛවෙදනං වෙදෙති, යො හෙතු යො පච්චයො චෙතසිකාය දුක්ඛවෙදනාය උප්පත්තියා, තස්ස හෙතුස්ස තස්ස පච්චයස්ස උපරමා චෙතසිකං දුක්ඛවෙදනං න වෙදෙති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – 'සො එකං වෙදනං වෙදෙති කායිකං න චෙතසික'''න්ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, යො දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති, කස්මා සො න පරිනිබ්බායතී''ති? ''නත්ථි, මහාරාජ, අරහතො අනුනයො වා පටිඝො වා, න ච අරහන්තො අපක්කං පාතෙන්ති පරිපාකං ආගමෙන්ති පණ්ඩිතා. භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා.

'''නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, සම්පජානො පතිස්සතො'''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති [පස්ස ථෙරගා. 654].

පටිසන්දහනපුග්ගලවෙදියනපඤ්හො චතුත්ථො.

5. වෙදනාපඤ්හො

5. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සුඛා වෙදනා කුසලා වා අකුසලා වා අබ්යාකතා වා''ති? ''සියා, මහාරාජ, කුසලා, සියා අකුසලා, සියා අබ්යාකතා''ති. ''යදි, භන්තෙ, කුසලා න දුක්ඛා, යදි දුක්ඛා න කුසලා, කුසලං දුක්ඛන්ති නුප්පජ්ජතී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, ඉධ පුරිසස්ස හත්ථෙ තත්තං අයොගුළං නික්ඛිපෙය්‍ය, දුතියෙ හත්ථෙ සීතං හිමපිණ්ඩං නික්ඛිපෙය්‍ය, කිං නු ඛො, මහාරාජ, උභොපි තෙ දහෙය්‍යු''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, උභොපි තෙ දහෙය්‍යු''න්ති. ''කිං නු ඛො, තෙ මහාරාජ, උභොපි උණ්හා''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''කිං පන තෙ, මහාරාජ, උභොපි සීතලා''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''ආජානාහි නිග්ගහං යදි තත්තං දහති, න ච තෙ උභොපි උණ්හා, තෙන නුප්පජ්ජති. යදි සීතලං දහති, න ච තෙ උභොපි සීතලා, තෙන නුප්පජ්ජති. කිස්ස පන තෙ, මහාරාජ, උභොපි දහන්ති, න ච තෙ උභොපි උණ්හා, න ච තෙ උභොපි සීතලා? එකං උණ්හං, එකං සීතලං, උභොපි තෙ දහන්ති, තෙන නුප්පජ්ජතී''ති. ''නාහං පටිබලො තයා වාදිනා සද්ධිං සල්ලපිතුං, සාධු අත්ථං ජප්පෙහී''ති. තතො ථෙරො අභිධම්මසංයුත්තාය කථාය රාජානං මිලින්දං සඤ්ඤාපෙසි –

''ඡයිමානි , මහාරාජ, ගෙහනිස්සිතානි සොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මනිස්සිතානි සොමනස්සානි, ඡ ගෙහනිස්සිතානි දොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මනිස්සිතානි දොමනස්සානි, ඡ ගෙහනිස්සිතා උපෙක්ඛා, ඡ නෙක්ඛම්මනිස්සිතා උපෙක්ඛාති, ඉමානි ඡ ඡක්කානි, අතීතාපි ඡත්තිංසවිධා වෙදනා, අනාගතාපි ඡත්තිංසවිධා වෙදනා, පච්චුප්පන්නාපි ඡත්තිංසවිධා වෙදනා, තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤුහිත්වා අභිසම්පිණ්ඩෙත්වා අට්ඨසතං වෙදනා හොන්තී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

වෙදනාපඤ්හො පඤ්චමො.

6. නාමරූපඑකත්තනානත්තපඤ්හො

6. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කො පටිසන්දහතී’’ති? ථෙරො ආහ ‘‘නාමරූපං ඛො, මහාරාජ, පටිසන්දහතී’’ති. ‘‘කිං ඉමං යෙව නාමරූපං පටිසන්දහතී’’ති? ‘‘න ඛො, මහාරාජ, ඉමං යෙව නාමරූපං පටිසන්දහති, ඉමිනා පන, මහාරාජ, නාමරූපෙන කම්මං කරොති සොභනං වා පාපකං වා, තෙන කම්මෙන අඤ්ඤං නාමරූපං පටිසන්දහතී’’ති. ‘‘යදි, භන්තෙ, න ඉමං යෙව නාමරූපං පටිසන්දහති, නනු සො මුත්තො භවිස්සති පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති? ථෙරො ආහ ‘‘යදි න පටිසන්දහෙය්‍ය, මුත්තො භවෙය්‍ය පාපකෙහි කම්මෙහි. යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, පටිසන්දහති, තස්මා න මුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස අම්බං අවහරෙය්‍ය, තමෙනං අම්බසාමිකො ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙය්‍ය ‘ඉමිනා දෙව පුරිසෙන මය්හං අම්බා අවහටා’ති, සො එවං වදෙය්‍ය ‘නාහං, දෙව, ඉමස්ස අම්බෙ අවහරාමි, අඤ්ඤෙ තෙ අම්බා, යෙ ඉමිනා රොපිතා, අඤ්ඤෙ තෙ අම්බා, යෙ මයා අවහටා, නාහං දණ්ඩප්පත්තො’ති. කිං නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති? ‘‘කිඤ්චාපි සො එවං වදෙය්‍ය, පුරිමං, භන්තෙ, අම්බං අප්පච්චක්ඛාය පච්ඡිමෙන අම්බෙන සො පුරිසො දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමිනා නාමරූපෙන කම්මං කරොති සොභනං වා පාපකං වා, තෙන කම්මෙන අඤ්ඤං නාමරූපං පටිසන්දහති, තස්මා න මුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස සාලිං අවහරෙය්‍ය… පෙ.… උච්ඡුං අවහරෙය්‍ය…පෙ.… යථා මහාරාජ කොචි පුරිසො හෙමන්තකාලෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා විසිබ්බෙත්වා [විසීවෙත්වා (සී. පී.)] අවිජ්ඣාපෙත්වා පක්කමෙය්‍ය, අථ ඛො සො අග්ගි අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස ඛෙත්තං ඩහෙය්‍ය [උපඩහෙය්‍ය (ක.)], තමෙනං ඛෙත්තසාමිකො ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙය්‍ය ‘ඉමිනා, දෙව, පුරිසෙන මය්හං ඛෙත්තං දඩ්ඪ’න්ති. සො එවං වදෙය්‍ය ‘නාහං, දෙව, ඉමස්ස ඛෙත්තං ඣාපෙමි, අඤ්ඤො සො අග්ගි, යො මයා අවිජ්ඣාපිතො, අඤ්ඤො සො අග්ගි, යෙනිමස්ස ඛෙත්තං දඩ්ඪං, නාහං දණ්ඩප්පත්තො’ති. කිං නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති? ‘‘කිඤ්චාපි සො එවං වදෙය්‍ය, පුරිමං, භන්තෙ, අග්ගිං අප්පච්චක්ඛාය පච්ඡිමෙන අග්ගිනා සො පුරිසො දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමිනා නාමරූපෙන කම්මං කරොති සොභනං වා පාපකං වා, තෙන කම්මෙන අඤ්ඤං නාමරූපං පටිසන්දහති, තස්මා න මුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො පදීපං ආදාය පාසාදං අභිරූහිත්වා භුඤ්ජෙය්‍ය, පදීපො ඣායමානො තිණං ඣාපෙය්‍ය, තිණං ඣායමානං ඝරං ඣාපෙය්‍ය, ඝරං ඣායමානං ගාමං ඣාපෙය්‍ය, ගාමජනො තං පුරිසං ගහෙත්වා එවං වදෙය්‍ය ‘කිස්ස ත්වං, භො පුරිස, ගාමං ඣාපෙසී’ති, සො එවං වදෙය්‍ය ‘නාහං, භො, ගාමං ඣාපෙමි, අඤ්ඤො සො පදීපග්ගි, යස්සාහං ආලොකෙන භුඤ්ජිං, අඤ්ඤො සො අග්ගි, යෙන ගාමො ඣාපිතො’ති, තෙ විවදමානා තව සන්තිකෙ ආගච්ඡෙය්‍යුං, කස්ස ත්වං, මහාරාජ, අට්ටං [අත්ථං (සී. පී.)] ධාරෙය්‍යාසී’’ති? ‘‘ගාමජනස්ස භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘කිඤ්චාපි සො එවං වදෙය්‍ය, අපි ච තතො එව සො අග්ගි නිබ්බත්තො’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කිඤ්චාපි අඤ්ඤං මාරණන්තිකං නාමරූපං, අඤ්ඤං පටිසන්ධිස්මිං නාමරූපං, අපි ච තතො යෙව තං නිබ්බත්තං, තස්මා න මුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො දහරිං දාරිකං වාරෙත්වා සුඞ්කං දත්වා පක්කමෙය්‍ය. සා අපරෙන සමයෙන මහතී අස්ස වයප්පත්තා, තතො අඤ්ඤො පුරිසො සුඞ්කං දත්වා විවාහං කරෙය්‍ය, ඉතරො ආගන්ත්වා එවං වදෙය්‍ය ‘කිස්ස පන මෙ ත්වං, අම්භො පුරිස, භරියං නෙසී’ති? සො එවං වදෙය්‍ය ‘නාහං තව භරියං නෙමි, අඤ්ඤා සා දාරිකා දහරී තරුණී, යා තයා වාරිතා ච දින්නසුඞ්කා ච, අඤ්ඤායං දාරිකා මහතී වයප්පත්තා මයා වාරිතා ච දින්නසුඞ්කා චා’ති, තෙ විවදමානා තව සන්තිකෙ ආගච්ඡෙය්‍යුං. කස්ස ත්වං, මහාරාජ, අට්ටං ධාරෙය්‍යාසී’’ති? ‘‘පුරිමස්ස භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘කිඤ්චාපි සො එවං වදෙය්‍ය, අපි ච තතො යෙව සා මහතී නිබ්බත්තා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කිඤ්චාපි අඤ්ඤං මාරණන්තිකං නාමරූපං, අඤ්ඤං පටිසන්ධිස්මිං නාමරූපං, අපි ච තතො යෙව තං නිබ්බත්තං, තස්මා නපරිමුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො ගොපාලකස්ස හත්ථතො ඛීරඝටං කිණිත්වා තස්සෙව හත්ථෙ නික්ඛිපිත්වා පක්කමෙය්‍ය ‘ස්වෙ ගහෙත්වා ගමිස්සාමී’ති, තං අපරජ්ජු දධි සම්පජ්ජෙය්‍ය. සො ආගන්ත්වා එවං වදෙය්‍ය ‘දෙහි මෙ ඛීරඝට’න්ති. සො දධිං දස්සෙය්‍ය. ඉතරො එවං වදෙය්‍ය ‘නාහං තව හත්ථතො දධිං කිණාමි, දෙහි මෙ ඛීරඝට’න්ති. සො එවං වදෙය්‍ය ‘අජානතො තෙ ඛීරං දධිභූත’න්ති තෙ විවදමානා තව සන්තිකෙ ආගච්ඡෙය්‍යුං, කස්ස ත්වං මහාරාජ, අට්ටං ධාරෙය්‍යාසී’’ති? ‘‘ගොපාලකස්ස භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘කිඤ්චාපි සො එවං වදෙය්‍ය, අපි ච තතො යෙව තං නිබ්බත්ත’’න්ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කිඤ්චාපි අඤ්ඤං මාරණන්තිකං නාමරූපං, අඤ්ඤං පටිසන්ධිස්මිං නාමරූපං, අපි ච තතො යෙව තං නිබ්බත්තං, තස්මා න පරිමුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

නාමරූපඑකත්තනානත්තපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. වෙරපටිසන්දහනාපටිසන්දහනපඤ්හො

7. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ත්වං පන පටිසන්දහිස්සසී’’ති? ‘‘අලං, මහාරාජ, කිං තෙ තෙන පුච්ඡිතෙන, නනු මයා පටිකච්චෙව අක්ඛාතං ‘සචෙ, මහාරාජ, සඋපාදානො භවිස්සාමි , පටිසන්දහිස්සාමි, සචෙ අනුපාදානො භවිස්සාමි, න පටිසන්දහිස්සාමී’’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො රඤ්ඤො අධිකාරං කරෙය්‍ය. රාජා තුට්ඨො අධිකාරං දදෙය්‍ය, සො තෙන අධිකාරෙන පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගිභූතො පරිචරෙය්‍ය, සො චෙ ජනස්ස ආරොචෙය්‍ය ‘න මෙ රාජා කිඤ්චි පටිකරොතී’ ති. කිං නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො යුත්තකාරී භවෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ , කිං තෙ තෙන පුච්ඡිතෙන, නනු මයා පටිකච්චෙව අක්ඛාතං ‘සචෙ සඋපාදානො භවිස්සාමි, පටිසන්දහිස්සාමි, සචෙ අනුපාදානො භවිස්සාමි, න පටිසන්දහිස්සාමී’’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

වෙරපටිසන්දහනාපටිසන්දහනපඤ්හො සත්තමො.

8. නාමරූපපටිසන්දහනපඤ්හො

8. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි ‘නාමරූප’න්ති, තත්ථ කතමං නාමං, කතමං රූප’’න්ති. ‘‘යං තත්ථ, මහාරාජ, ඔළාරිකං, එතං රූපං, යෙ තත්ථ සුඛුමා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා, එතං නාම’’න්ති. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන නාමං යෙව න පටිසන්දහති, රූපං යෙව වා’’ති? ‘‘අඤ්ඤමඤ්ඤූපනිස්සිතා, මහාරාජ, එතෙ ධම්මා එකතොව උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කුක්කුටියා කලලං න භවෙය්‍ය, අණ්ඩම්පි න භවෙය්‍ය, යඤ්ච තත්ථ කලලං, යඤ්ච අණ්ඩං, උභොපෙතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤූපනිස්සිතා, එකතොව නෙසං උප්පත්ති හොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි තත්ථ නාමං න භවෙය්‍ය, රූපම්පි න භවෙය්‍ය, යඤ්චෙව තත්ථ නාමං, යඤ්චෙව රූපං, උභොපෙතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤූපනිස්සිතා, එකතොව නෙසං උප්පත්ති හොති. එවමෙතං දීඝමද්ධානං සන්ධාවිත’’න්ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

නාමරූපපටිසන්දහනපඤ්හො අට්ඨමො.

9. අද්ධානපඤ්හො

9. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි ‘දීඝමද්ධාන’න්ති, කිමෙතං අද්ධානං නාමා’’ති ? ‘‘අතීතො, මහාරාජ, අද්ධා, අනාගතො අද්ධා, පච්චුප්පන්නො අද්ධා’’ති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, සබ්බෙ අද්ධා අත්ථී’’ති? ‘‘කොචි, මහාරාජ , අද්ධා අත්ථි, කොචි නත්ථී’’ති. ‘‘කතමො පන, භන්තෙ, අත්ථි, කතමො නත්ථී’’ති? ‘‘යෙ තෙ, මහාරාජ, සඞ්ඛාරා අතීතා විගතා නිරුද්ධා විපරිණතා, සො අද්ධා නත්ථි, යෙ ධම්මා විපාකා, යෙ ච විපාකධම්මධම්මා, යෙ ච අඤ්ඤත්‍ර පටිසන්ධිං දෙන්ති, සො අද්ධා අත්ථි. යෙ සත්තා කාලඞ්කතා අඤ්ඤත්‍ර උප්පන්නා, සො ච අද්ධා අත්ථි. යෙ සත්තා කාලඞ්කතා අඤ්ඤත්‍ර අනුප්පන්නා, සො අද්ධා නත්ථි. යෙ ච සත්තා පරිනිබ්බුතා, සො ච අද්ධා නත්ථි පරිනිබ්බුතත්තා’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

අද්ධානපඤ්හො නවමො.

අද්ධානවග්ගො දුතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ නව පඤ්හා.

3. විචාරවග්ගො

1. අද්ධානමූලපඤ්හො

1. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අතීතස්ස අද්ධානස්ස කිං මූලං, අනාගතස්ස අද්ධානස්ස කිං මූලං, පච්චුප්පන්නස්ස අද්ධානස්ස කිං මූල’’න්ති? ‘‘අතීතස්ස ච, මහාරාජ, අද්ධානස්ස අනාගතස්ස ච අද්ධානස්ස

පච්චුප්පන්නස්ස ච අද්ධානස්ස අවිජ්ජා මූලං. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අද්ධානස්ස [දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අද්ධානස්ස (සී.)] පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අද්ධානමූලපඤ්හො පඨමො.

2. පුරිමකොටිපඤ්හො

2. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී'ති, තස්ස ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, පුරිසො පරිත්තං [පරිපක්කං (ක.)] බීජං පඨවියං නික්ඛිපෙය්‍ය, තතො අඞ්කුරො උට්ඨහිත්වා අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජිත්වා ඵලං දදෙය්‍ය. තතො බීජං ගහෙත්වා පුන රොපෙය්‍ය, තතොපි අඞ්කුරො උට්ඨහිත්වා අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජිත්වා ඵලං දදෙය්‍ය. එවමෙතිස්සා සන්තතියා අත්ථි අන්තො''ති? ''නත්ථි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අද්ධානස්සාපි පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කුක්කුටියා අණ්ඩං භවෙය්‍ය, අණ්ඩතො කුක්කුටී කුක්කුටියා අණ්ඩන්ති. එවමෙතිස්සා සන්තතියා අත්ථි අන්තො''ති? ''නත්ථි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අද්ධානස්සාපි පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ථෙරො පථවියා චක්කං ලිඛිත්වා මිලින්දං රාජානං එතදවොච ''අත්ථි, මහාරාජ, ඉමස්ස චක්කස්ස අන්තො''ති? ''නත්ථි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමානි චක්කානි වුත්තානි භගවතා 'චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා කම්මං, කම්මතො පුන චක්ඛුං ජායතී'ති. එවමෙතිස්සා සන්තතියා අත්ථි අන්තො''ති? ''නත්ථි භන්තෙ''ති.

'''සොතඤ්ච පටිච්ච සද්දෙ ච…පෙ…. මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ච උප්පජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා කම්මං, කම්මතො පුන මනො ජායතී'ති. එවමෙතිස්සා සන්තතියා අත්ථි අන්තො''ති? ''නත්ථි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අද්ධානස්සාපි පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පුරිමකොටිපඤ්හො දුතියො.

3. කොටිපඤ්ඤායනපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී'ති, කතමා ච සා පුරිමා කොටී''ති? ''යො ඛො, මහාරාජ, අතීතො අද්ධා, එසා පුරිමා කොටී''ති. ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී'ති, කිං පන, භන්තෙ , සබ්බාපි පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායතී''ති? ''කාචි, මහාරාජ, පඤ්ඤායති, කාචි න පඤ්ඤායතී''ති. ''කතමා, භන්තෙ, පඤ්ඤායති, කතමා න පඤ්ඤායතී''ති? ''ඉතො පුබ්බෙ, මහාරාජ, සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අවිජ්ජා නාහොසීති එසා පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, යං අහුත්වා සම්භොති, හුත්වා පටිවිගච්ඡති, එසප පුරිමා කොටි පඤ්ඤායතී''ති .

''භන්තෙ නාගසෙන, යං අහුත්වා සම්භොති, හුත්වා පටිවිගච්ඡති, නනු තං උභතො ඡින්නං අත්ථං ගච්ඡතී''ති? ''යදි, මහාරාජ, උභතො ඡින්නං අත්ථං ගච්ඡති, උභතො ඡින්නා සක්කා වඩ්ඪෙතු''න්ති? ''ආම, සාපි සක්කා වඩ්ඪෙතු''න්ති.''නාහං, භන්තෙ, එතං පුච්ඡාමි කොටිතො සක්කා වඩ්ඪෙතු''න්ති? ''ආම සක්කා වඩ්ඪෙතු''න්ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ථෙරො තස්ස රුක්ඛූපමං අකාසි, ඛන්ධා ච කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස බීජානී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

කොටිපඤ්ඤායනපඤ්හො තතියො.

4. සඞ්ඛාරජායමානපඤ්හො

4. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ ජායන්තී''ති? ''ආම, මහාරාජ, අත්ථි සඞ්ඛාරා, යෙ ජායන්තී''ති. ''කතමෙ තෙ, භන්තෙ''ති? ''චක්ඛුස්මිඤ්ච ඛො, මහාරාජ, සති රූපෙසු ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණං හොති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ සති චක්ඛුසම්ඵස්සො හොති, චක්ඛුසම්ඵස්සෙ සති වෙදනා හොති, වෙදනාය සති තණ්හා හොති, තණ්හාය සති උපාදානං හොති, උපාදානෙ සති භවො හොති, භවෙ සති ජාති හොති, ජාතියා සති ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. චක්ඛුස්මිඤ්ච ඛො, මහාරාජ, අසති රූපෙසු ච අසති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න හොති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ අසති චක්ඛුසම්ඵස්සො න හොති, චක්ඛුසම්ඵස්සෙ අසති වෙදනා න හොති, වෙදනාය අසති තණ්හා න හොති, තණ්හාය අසති උපාදානං න හොති, උපාදානෙ අසති භවො න හොති, භවෙ අසති ජාති න හොති, ජාතියා අසති ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා න හොන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සඞ්ඛාරජායමානපඤ්හො චතුත්ථො.

5. භවන්තසඞ්ඛාරජායමානපඤ්හො

5. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්තී''ති? ''නත්ථි, මහාරාජ, කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව ඛො, මහාරාජ, සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, ඉදං ගෙහං අභවන්තං ජාතං, යත්ථ ත්වං නිසින්නොසී''ති? ''නත්ථි කිඤ්චි, භන්තෙ, ඉධ අභවන්තං ජාතං, භවන්තං යෙව ජාතං, ඉමානි ඛො, භන්තෙ, දාරූනි වනෙ අහෙසුං, අයඤ්ච මත්තිකා පථවියං අහොසි, ඉත්ථීනඤ්ච පුරිසානඤ්ච තජ්ජෙන වායාමෙන එවමිදං ගෙහං නිබ්බත්ත''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා පථවියං නික්ඛිත්තා අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජමානා පුප්ඵානි ච ඵලානි ච දදෙයුං, න තෙ රුක්ඛා අභවන්තා ජාතා, භවන්තා යෙව තෙ රුක්ඛා ජාතා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව තෙ සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කුම්භකාරො පථවියා මත්තිකං උද්ධරිත්වා නානාභාජනානි කරොති, න තානි භාජනානි අභවන්තානි ජාතානි, භවන්තානි යෙව ජාතානි. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, වීණාය පත්තං න සියා, චම්මං න සියා, දොණි න සියා, දණ්ඩො න සියා, උපවීණො න සියා, තන්තියො න සියුං, කොණො න සියා, පුරිසස්ස ච තජ්ජො වායාමො න සියා, ජායෙයා සද්දො''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යතො ච ඛො, මහාරාජ, වීණාය පත්තං සියා, චම්මං සියා, දොණි සියා, දණ්ඩො සියා, උපවීණො සියා, තන්තියො සියුං, කොණො සියා, පුරිසස්ස ච තජ්ජො වායාමො සියා, ජායෙයා සද්දො''ති? ''ආම, භන්තෙ, ජායෙයාා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව ඛො සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, අරණි න සියා, අරණිපොතකො න සියා, අරණියොත්තකං න සියා, උත්තරාරණි න සියා, චොළකං න සියා, පුරිසස්ස ච තජ්ජො වායාමො න සියා, ජායෙයා සො අග්ගී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යතො ච ඛො, මහාරාජ, අරණි සියා, අරණිපොතකො සියා, අරණියොත්තකං සියා, උත්තරාරණි සියා, චොළකං සියා, පුරිසස්ස ච තජ්ජො වායාමො සියා, ජායෙයා සො අග්ගී''ති? ''ආම, භන්තෙ , ජායෙයාා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව ඛො සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, මණි න සියා, ආතපො න සියා, ගොමයං න සියා, ජායෙයා සො අග්ගී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යතො ච ඛො, මහාරාජ, මණි සියා, ආතපො සියා, ගොමයං සියා, ජායෙයා සො අග්ගී''ති? ''ආම, භන්තෙ, ජායෙයාා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව ඛො සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''භියෙයා ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, ආදාසො න සියා, ආභා න සියා, මුඛං න සියා, ජායෙයා අත්තා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''යතො ච ඛො, මහාරාජ, ආදාසො සියා, ආභා සියා, මුඛං සියා, ජායෙයා අත්තා''ති? ''ආම, භන්තෙ, ජායෙයාා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි කෙචි සඞ්ඛාරා, යෙ අභවන්තා ජායන්ති, භවන්තා යෙව ඛො සඞ්ඛාරා ජායන්තී''ති.

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

භවන්තසඞ්ඛාරජායමානපඤ්හො පඤ්චමො.

6. වෙදගූපඤ්හො

6. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, වෙදගූ උපලබ්භතී’’ති? ‘‘කො පනෙස, මහාරාජ, වෙදගූ නාමා’’ති? ‘‘යො, භන්තෙ, අබ්භන්තරෙ ජීවො චක්ඛුනා රූපං පස්සති, සොතෙන සද්දං සුණාති, ඝානෙන ගන්ධං ඝායති, ජිව්හාය රසං සායති, කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසති, මනසා ධම්මං විජානාති, යථා මයං ඉධ පාසාදෙ නිසින්නා යෙන යෙන වාතපානෙන ඉච්ඡෙය්‍යාම පස්සිතුං, තෙන තෙන වාතපානෙන පස්සෙය්‍යාම, පුරත්ථිමෙනපි වාතපානෙන පස්සෙය්‍යාම, පච්ඡිමෙනපි වාතපානෙන පස්සෙය්‍යාම, උත්තරෙනපි වාතපානෙන පස්සෙය්‍යාම, දක්ඛිණෙනපි වාතපානෙන පස්සෙය්‍යාම. එවමෙව ඛො, භන්තෙ, අයං අබ්භන්තරෙ ජීවො යෙන යෙන ද්වාරෙන ඉච්ඡති පස්සිතුං, තෙන තෙන ද්වාරෙන පස්සතී’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘පඤ්චද්වාරං, මහාරාජ, භණිස්සාමි, තං සුණොහි, සාධුකං මනසිකරොහි, යදි අබ්භන්තරෙ ජීවො චක්ඛුනා රූපං පස්සති, යථා මයං ඉධ පාසාදෙ නිසින්නා යෙන යෙන වාතපානෙන ඉච්ඡෙය්‍යාම පස්සිතුං, තෙන තෙන වාතපානෙන රූපං යෙව පස්සෙය්‍යාම, පුරත්ථිමෙනපි වාතපානෙන රූපං යෙව පස්සෙය්‍යාම, පච්ඡිමෙනපි වාතපානෙන රූපං යෙව පස්සෙය්‍යාම, උත්තරෙනපි වාතපානෙන රූපං යෙව පස්සෙය්‍යාම, දක්ඛිණෙනපි වාතපානෙන රූපං යෙව පස්සෙය්‍යාම, එවමෙතෙන අබ්භන්තරෙ ජීවෙන සොතෙනපි රූපං යෙව පස්සිතබ්බං, ඝානෙනපි රූපං යෙව පස්සිතබ්බං, ජිව්හායපි රූපං යෙව පස්සිතබ්බං, කායෙනපි රූපං යෙව පස්සිතබ්බං, මනසාපි රූපං යෙව පස්සිතබ්බං; චක්ඛුනාපි සද්දො යෙව සොතබ්බො, ඝානෙනපි සද්දො යෙව සොතබ්බො, ජිව්හායපි සද්දො යෙව සොතබ්බො, කායෙනපි සද්දො යෙව සොතබ්බො, මනසාපි සද්දො යෙව සොතබ්බො; චක්ඛුනාපි ගන්ධො යෙව ඝායිතබ්බො, සොතෙනපි ගන්ධො යෙව ඝායිතබ්බො, ජිව්හායපි ගන්ධො යෙව ඝායිතබ්බො, කායෙනපි ගන්ධො යෙව ඝායිතබ්බො, මනසාපි ගන්ධො යෙව ඝායිතබ්බො; චක්ඛුනාපි රසො යෙව සායිතබ්බො, සොතෙනපි රසො යෙව සායිතබ්බො, ඝානෙනපි රසො යෙව සායිතබ්බො, කායෙනපි රසො යෙව සායිතබ්බො, මනසාපි රසො යෙව සායිතබ්බො; චක්ඛුනාපි ඵොට්ඨබ්බං යෙව ඵුසිතබ්බං, සොතෙනපි ඵොට්ඨබ්බං යෙව ඵුසිතබ්බං, ඝානෙනපි ඵොට්ඨබ්බං යෙව ඵුසිතබ්බං, ජිව්හායපි ඵොට්ඨබ්බං යෙව ඵුසිතබ්බං, මනසාපි ඵොට්ඨබ්බං යෙව ඵුසිතබ්බං; චක්ඛුනාපි ධම්මං යෙව විජානිතබ්බං, සොතෙනපි ධම්මං යෙව විජානිතබ්බං, ඝානෙනපි ධම්මං යෙව විජානිතබ්බං, ජිව්හායපි ධම්මං යෙව විජානිතබ්බං, කායෙනපි ධම්මං යෙව විජානිතබ්බ’’න්ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති.

‘‘න ඛො තෙ, මහාරාජ, යුජ්ජති පුරිමෙන වා පච්ඡිමං, පච්ඡිමෙන වා පුරිමං, යථා වා පන, මහාරාජ, මයං ඉධ පාසාදෙ නිසින්නා ඉමෙසු ජාලවාතපානෙසු උග්ඝාටිතෙසු මහන්තෙන ආකාසෙන බහිමුඛා සුට්ඨුතරං රූපං පස්සාම, එවමෙතෙන අබ්භන්තරෙ ජීවෙනාපි චක්ඛුද්වාරෙසු උග්ඝාටිතෙසු මහන්තෙන ආකාසෙන සුට්ඨුතරං රූපං පස්සිතබ්බං, සොතෙසු උග්ඝාටිතෙසු…පෙ…. ඝානෙ උග්ඝාටිතෙ…පෙ…. ජිව්හාය උග්ඝාටිතාය…පෙ…. කායෙ උග්ඝාටිතෙ මහන්තෙන ආකාසෙන සුට්ඨුතරං සද්දො සොතබ්බො, ගන්ධො ඝායිතබ්බො, රසො සායිතබ්බො, ඵොට්ඨබ්බො ඵුසිතබ්බො’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති .

‘‘න ඛො තෙ, මහාරාජ, යුජ්ජති පුරිමෙන වා පච්ඡිමං, පච්ඡිමෙන වා පුරිමං, යථා වා පන, මහාරාජ, අයං දින්නො නික්ඛමිත්වා බහිද්වාරකොට්ඨකෙ තිට්ඨෙය්‍ය, ජානාසි ත්වං, මහාරාජ, ‘අයං දින්නො නික්ඛමිත්වා බහිද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතො’’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ජානාමී’’ති. ‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අයං දින්නො අන්තො පවිසිත්වා තව පුරතො තිට්ඨෙය්‍ය, ජානාසි ත්වං, මහාරාජ, ‘අයං දින්නො අන්තො පවිසිත්වා මම පුරතො ඨිතො’’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ජානාමී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අබ්භන්තරෙ සො ජීවො ජිව්හාය රසෙ නික්ඛිත්තෙ ජානෙය්‍ය අම්බිලත්තං වා ලවණත්තං වා තිත්තකත්තං වා කටුකත්තං වා කසායත්තං වා මධුරත්තං වා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ජානෙය්‍යා’’ති. ‘‘තෙ රසෙ අන්තො පවිට්ඨෙ ජානෙය්‍ය අම්බිලත්තං වා ලවණත්තං වා තිත්තකත්තං වා කටුකත්තං වා කසායත්තං වා මධුරත්තං වා’’ති. ‘‘න හි භන්තෙ’’ති.

‘‘න ඛො තෙ, මහාරාජ, යුජ්ජති පුරිමෙන වා පච්ඡිමං, පච්ඡිමෙන වා පුරිමං, යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො මධුඝටසතං ආහරාපෙත්වා මධුදොණිං පූරාපෙත්වා පුරිසස්ස මුඛං පිදහිත්වා [පිදහිත්වාච (ක.)] මධුදොණියා පක්ඛිපෙය්‍ය, ජානෙය්‍ය, මහාරාජ, සො පුරිසො මධුං සම්පන්නං වා න සම්පන්නං වා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති. ‘‘න හි තස්ස, භන්තෙ, මුඛෙ මධු පවිට්ඨ’’න්ති.

‘‘න ඛො තෙ, මහාරාජ, යුජ්ජති පුරිමෙන වා පච්ඡිමං, පච්ඡිමෙන වා පුරිම’’න්ති. ‘‘නාහං පටිබලො තයා වාදිනා සද්ධිං සල්ලපිතුං; සාධු, භන්තෙ, අත්ථං ජප්පෙහී’’ති.

ථෙරො අභිධම්මසංයුත්තාය කථාය රාජානං මිලින්දං සඤ්ඤාපෙසි – ‘‘ඉධ, මහාරාජ, චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තංසහජාතා ඵස්සො වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා එකග්ගතා ජීවිතින්ද්‍රියං මනසිකාරොති එවමෙතෙ ධම්මා පච්චයතො ජායන්ති, න හෙත්ථ වෙදගූ උපලබ්භති, සොතඤ්ච පටිච්ච සද්දෙ ච…පෙ…. මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ච උප්පජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං, තංසහජාතා ඵස්සො වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා එකග්ගතා ජීවිතින්ද්‍රියං මනසිකාරොති එවමෙතෙ ධම්මා පච්චයතො ජායන්ති, න හෙත්ථ වෙදගූ උපලබ්භතී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

වෙදගූපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිපඤ්හො

7. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, පඨමං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, පච්ඡා මනොවිඤ්ඤාණං, උදාහු මනොවිඤ්ඤාණං පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා චක්ඛුවිඤ්ඤාණ’’න්ති? ‘‘පඨමං, මහාරාජ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, පච්ඡා මනොවිඤ්ඤාණ’’න්ති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථාහං උප්පජ්ජාමි, ත්වම්පි තත්ථ උප්පජ්ජාහී’ති, උදාහු මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථ ත්වං උප්පජ්ජිස්සසි, අහම්පි තත්ථ උප්පජ්ජිස්සාමී’’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජ, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහී’’ති.

‘‘කථං , භන්තෙ නාගසෙන, යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘නින්නත්තා ච, මහාරාජ, ද්වාරත්තා ච චිණ්ණත්තා ච සමුදාචරිතත්තා චා’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ නාගසෙන, නින්නත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති? ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, දෙවෙ වස්සන්තෙ කතමෙන උදකං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති? ‘‘යෙන, භන්තෙ, නින්නං, තෙන ගච්ඡෙය්‍යා’’ති. ‘‘අථාපරෙන සමයෙන දෙවො වස්සෙය්‍ය, කතමෙන තං උදකං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති. ‘‘යෙන, භන්තෙ, පුරිමං උදකං ගතං, තම්පි තෙන ගච්ඡෙය්‍යා’’ති.

‘‘කිං නුං ඛො, මහාරාජ, පුරිමං උදකං පච්ඡිමං උදකං ආණාපෙති ‘යෙනාහං ගච්ඡාමි, ත්වම්පි තෙන ගච්ඡාහී’ති, පච්ඡිමං වා උදකං පුරිමං උදකං ආණාපෙති ‘යෙන ත්වං ගච්ඡිස්සසි, අහම්පි තෙන ගච්ඡිස්සාමී’’’ති. ‘‘න හි, භන්තෙ, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, නින්නත්තා ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නින්නත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථාහං උප්පජ්ජාමි, ත්වම්පි තත්ථ උප්පජ්ජාහී’ති, නාපි මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථ ත්වං උප්පජ්ජිස්සසි, අහම්පි තත්ථ උප්පජ්ජිස්සාමී’ති, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, නින්නත්තා උප්පජ්ජන්තී’’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ නාගසෙන, ද්වාරත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති? අපෙපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, රඤ්ඤො පච්චන්තිමං නගරං අස්ස දළ්හපාකාරතොරණං එකද්වාරං, තතො පුරිසො නික්ඛමිතුකාමො භවෙය්‍ය, කතමෙන නික්ඛමෙය්‍යා’’ති? ‘‘ද්වාරෙන, භන්තෙ, නික්ඛමෙය්‍යා’’ති. ‘‘අථාපරො පුරිසො නික්ඛමිතුකාමො භවෙය්‍ය, කතමෙන සො නික්ඛමෙය්‍යා’’ති? ‘‘යෙන, භන්තෙ, පුරිමො පුරිසො නික්ඛන්තො, සොපි තෙන නික්ඛමෙය්‍යා’’ති.

‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, පුරිමො පුරිසො පච්ඡිමං පුරිසං ආණාපෙති ‘යෙනාහං ගච්ඡාමි, ත්වම්පි තෙන ගච්ඡාහී’ති, පච්ඡිමො වා පුරිසො පුරිමං පුරිසං ආණාපෙති ‘යෙන ත්වං ගච්ඡිස්සසි, අහම්පි තෙන ගච්ඡිස්සාමී’ති. ‘‘න හි, භන්තෙ, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, ද්වාරත්තා ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ද්වාරත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථාහං උප්පජ්ජාමි , ත්වම්පි තත්ථ උප්පජ්ජාහී’ති, නාපි මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථ ත්වං උප්පජ්ජිස්සසි, අහම්පි තත්ථ උප්පජ්ජිස්සාමී’ති, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, ද්වාරත්තා උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ නාගසෙන, චිණ්ණත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති?ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, පඨමං එකං සකටං ගච්ඡෙය්‍ය, අථ දුතියං සකටං කතමෙන ගච්ඡෙය්‍යා’’ති? ‘‘යෙන, භන්තෙ, පුරිමං සකටං ගතං, තම්පි තෙන ගච්ඡෙය්‍යා’’ති.

‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, පුරිමං සකටං පච්ඡිමං සකටං ආණාපෙති ‘යෙනාහං ගච්ඡාමි, ත්වම්පි තෙන ගච්ඡාහී’ති, පච්ඡිමං වා සකටං පුරිමං සකටං ආණාපෙති ‘යෙන ත්වං ගච්ඡිස්සසි, අහම්පි තෙන ගච්ඡිස්සාමී’’’ති. ‘‘න හි, භන්තෙ, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, චිණ්ණත්තා ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, චිණ්ණත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථාහං උප්පජ්ජාමි, ත්වම්පි තත්ථ උප්පජ්ජාහී’ති, නාපි මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථ ත්වං උප්පජ්ජිස්සසි, අහම්පි තත්ථ උප්පජ්ජිස්සාමී’ති, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, චිණ්ණත්තා උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘කථං, භන්තෙ නාගසෙන, සමුදාචරිතත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති? ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, මුද්දාගණනාසඞ්ඛ්‍යාලෙඛාසිප්පට්ඨානෙසු ආදිකම්මිකස්ස දන්ධායනා භවති, අථාපරෙන සමයෙන නිසම්මකිරියාය සමුදාචරිතත්තා අදන්ධායනා භවති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සමුදාචරිතත්තා යත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථාහං උප්පජ්ජාමි, ත්වම්පි තත්ථ උප්පජ්ජාහී’ති, නාපි මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආණාපෙති ‘යත්ථ ත්වං උප්පජ්ජිස්සසි, අහම්පි තත්ථ උප්පජ්ජිස්සාමී’ති, අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, සමුදාචරිතත්තා උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යත්ථ සොතවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතීති…පෙ…. යත්ථ ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති…පෙ…. යත්ථ ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති …පෙ…. යත්ථ කායවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, යත්ථ කායවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තත්ථ මනොවිඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතී’’ති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, පඨමං කායවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, පච්ඡා මනොවිඤ්ඤාණං, උදාහු මනොවිඤ්ඤාණං පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා කායවිඤ්ඤාණ’’න්ති? ‘‘කායවිඤ්ඤාණං, මහාරාජ, පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා මනොවිඤ්ඤාණ’’න්ති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන,…පෙ…. අනාලාපො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි, සමුදාචරිතත්තා උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිපඤ්හො සත්තමො.

8. ඵස්සලක්ඛණපඤ්හො

8. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යත්ථ මනොවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, ඵස්සොපි වෙදනාපි තත්ථ උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, යත්ථ මනොවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, ඵස්සොපි තත්ථ උප්පජ්ජති, වෙදනාපි තත්ථ උප්පජ්ජති, සඤ්ඤාපි තත්ථ උප්පජ්ජති, චෙතනාපි තත්ථ උප්පජ්ජති, විතක්කොපි තත්ථ උප්පජ්ජති, විචාරොපි තත්ථ උප්පජ්ජති, සබ්බෙපි ඵස්සප්පමුඛා ධම්මා තත්ථ උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණො ඵස්සො’’ති? ‘‘ඵුසනලක්ඛණො, මහාරාජ, ඵස්සො’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, ද්වෙ මෙණ්ඩා යුජ්ඣෙය්‍යුං, තෙසු යථා එකො මෙණ්ඩො, එවං චක්ඛු දට්ඨබ්බං. යථා දුතියො මෙණ්ඩො, එවං රූපං දට්ඨබ්බං. යථා තෙසං සන්නිපාතො, එවං ඵස්සො දට්ඨබ්බො’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, ද්වෙ පාණී වජ්ජෙය්‍යුං, තෙසු යථා එකො පාණි, එවං චක්ඛු දට්ඨබ්බං. යථා දුතියො පාණි, එවං රූපං දට්ඨබ්බං. යථා තෙසං සන්නිපාතො, එවං ඵස්සො දට්ඨබ්බො’’ති.

‘‘භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මා වජ්ජෙය්‍යුං, තෙසු යථා එකො සම්මො, එවං චක්ඛු දට්ඨබ්බං. යථා දුතියො සම්මො, එවං රූපං දට්ඨබ්බං. යථා තෙසං සන්නිපාතො, එවං ඵස්සො දට්ඨබ්බො’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

ඵස්සලක්ඛණපඤ්හො අට්ඨමො.

9. වෙදනාලක්ඛණපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා වෙදනා’’ති? ‘‘වෙදයිතලක්ඛණා, මහාරාජ, වෙදනා අනුභවනලක්ඛණා චා’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො රඤ්ඤො අධිකාරං කරෙය්‍ය, තස්ස රාජා තුට්ඨො අධිකාරං දදෙය්‍ය, සො තෙන අධිකාරෙන පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගිභූතො පරිචරෙය්‍ය, තස්ස එවමස්ස ‘මයා ඛො පුබ්බෙ රඤ්ඤො අධිකාරො කතො, තස්ස මෙ රාජා තුට්ඨො අධිකාරං අදාසි, ස්වාහං තතොනිදානං ඉමං එවරූපං වෙදනං වෙදයාමී’ති.

“යථා වා පන, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො කුසලං කම්මං කත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය, සො ච තත්ථ දිබ්බෙහි පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමඞ්ගිභූතො පරිචරෙය්‍ය, තස්ස එවමස්ස ‘ස්වාහං ඛො පුබ්බෙ කුසලං කම්මං අකාසිං, සොහං තතොනිදානං ඉමං එවරූපං වෙදනං වෙදයාමී’ති, එවං ඛො, මහාරාජ, වෙදයිතලක්ඛණා වෙදනා අනුභවනලක්ඛණා චා”ති.

“කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

වෙදනාලක්ඛණපඤ්හො නවමො.

10. සඤ්ඤාලක්ඛණපඤ්හො

10. “භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා සඤ්ඤා”ති? “සඤ්ජානනලක්ඛණා, මහාරාජ, සඤ්ඤා. කිං සඤ්ජානාති? නීලම්පි සඤ්ජානාති, පීතම්පි සඤ්ජානාති, ලොහිතම්පි සඤ්ජානාති, ඔදාතම්පි සඤ්ජානාති, මඤ්ජිට්ඨම්පි [මඤ්ජෙට්ඨම්පි (සී. පී.)] සඤ්ජානාති. එවං ඛො, මහාරාජ, සඤ්ජානනලක්ඛණා සඤ්ඤා”ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො භණ්ඩාගාරිකො භණ්ඩාගාරං පවිසිත්වා නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨානි [මඤ්ජෙට්ඨානි (සී. පී.)] රාජභොගානි රූපානි පස්සිත්වා සඤ්ජානාති. එවං ඛො, මහාරාජ, සඤ්ජානනලක්ඛණා සඤ්ඤා”ති.

“කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

සඤ්ඤාලක්ඛණපඤ්හො දසමො.

11. චෙතනාලක්ඛණපඤ්හො

11. “භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණා චෙතනා”ති? “චෙතයිතලක්ඛණා, මහාරාජ, චෙතනා අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා චා”ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො විසං අභිසඞ්ඛරිත්වා අත්තනා ච පිවෙය්‍ය, පරෙ ච පායෙය්‍ය, සො අත්තනාපි දුක්ඛිතො භවෙය්‍ය, පරෙපි දුක්ඛිතා භවෙය්‍යුං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අකුසලං කම්මං චෙතනාය චෙතයිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය. යෙපි තස්ස අනුසික්ඛන්ති , තෙපි කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්ති.

“යථා වා පන, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො සප්පිනවනීතතෙලමධුඵාණිතං එකජ්ඣං අභිසඞ්ඛරිත්වා අත්තනා ච පිවෙය්‍ය, පරෙ ච පායෙය්‍ය, සො අත්තනා සුඛිතො භවෙය්‍ය, පරෙපි සුඛිතා භවෙය්‍යුං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කුසලං කම්මං චෙතනාය චෙතයිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති. යෙපි තස්ස අනුසික්ඛන්ති, තෙපි කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති. එවං ඛො, මහාරාජ, චෙතයිතලක්ඛණා චෙතනා අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා චා”ති.

“කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

චෙතනාලක්ඛණපඤ්හො එකාදසමො.

12. විඤ්ඤාණලක්ඛණපඤ්හො

12. “භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණං විඤ්ඤාණ”න්ති? “විජානනලක්ඛණං, මහාරාජ, විඤ්ඤාණ”න්ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, නගරගුත්තිකො මජ්ඣෙ නගරසිඞ්ඝාටකෙ නිසින්නො පස්සෙය්‍ය පුරත්ථිමදිසතො පුරිසං ආගච්ඡන්තං, පස්සෙය්‍ය දක්ඛිණදිසතො පුරිසං ආගච්ඡන්තං, පස්සෙය්‍ය පච්ඡිමදිසතො පුරිසං ආගච්ඡන්තං, පස්සෙය්‍ය උත්තරදිසතො පුරිසං ආගච්ඡන්තං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යඤ්ච පුරිසො චක්ඛුනා රූපං පස්සති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති. යඤ්ච සොතෙන සද්දං සුණාති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති. යඤ්ච ඝානෙන ගන්ධං ඝායති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති. යඤ්ච ජිව්හාය රසං සායති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති. යඤ්ච කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති, යඤ්ච මනසා ධම්මං විජානාති, තං විඤ්ඤාණෙන විජානාති. එවං ඛො, මහාරාජ, විජානනලක්ඛණං විඤ්ඤාණ”න්ති.

“කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

විඤ්ඤාණලක්ඛණපඤ්හො ද්වාදසමො.

13. විතක්කලක්ඛණපඤ්හො

13. “භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණො විතක්කො”ති? “අප්පනාලක්ඛණො මහාරාජ, විතක්කො”ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, වඩ්ඪකී සුපරිකම්මකතං දාරුං සන්ධිස්මිං අප්පෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අප්පනාලක්ඛණො විතක්කො”ති.

“කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

විතක්කලක්ඛණපඤ්හො තෙරසමො.

14. විචාරලක්ඛණපඤ්හො

14. “භන්තෙ නාගසෙන, කිංලක්ඛණො විචාරො”ති? “අනුමජ්ජනලක්ඛණො, මහාරාජ, විචාරො”ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, කංසථාලං ආකොටිතං පච්ඡා අනුරවති අනුසන්දහති [අනුසද්දායති (ක.)], යථා, මහාරාජ, ආකොටනා, එවං විතක්කො දට්ඨබ්බො. යථා අනුරවනා [අනුමජ්ජනා (ක.)], එවං විචාරො දට්ඨබ්බො”ති.

“කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

විචාරලක්ඛණපඤ්හො චුද්දසමො.

විචාරවග්ගො තතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ චුද්දස පඤ්හා.

4. නිබ්බානවග්ගො

1. ඵස්සාදිවිනිබ්භුජනපඤ්හො

1. රාජා ආහ “භන්තෙ නාගසෙන, සක්කා ඉමෙසං ධම්මානං එකතොභාවගතානං විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතුං ‘අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං විඤ්ඤාණං, අයං විතක්කො, අයං විචාරො’ති”? “න සක්කා, මහාරාජ, ඉමෙසං ධම්මානං එකතොභාවගතානං විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතුං ‘අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං විඤ්ඤාණං, අයං විතක්කො, අයං විචාරො’”ති.

“ඔපම්මං කරොහී”ති. “යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො සූදො අරසං වා රසං වා [යූසං වා රසං වා (සී. ස්‍යා. පී.)] කරෙය්‍ය, සො තත්ථ දධිම්පි පක්ඛිපෙය්‍ය, ලොණම්පි පක්ඛිපෙය්‍ය, සිඞ්ගිවෙරම්පි පක්ඛිපෙය්‍ය, ජීරකම්පි පක්ඛිපෙය්‍ය, මරිචම්පි පක්ඛිපෙය්‍ය, අඤ්ඤානිපි පකාරානි පක්ඛිපෙය්‍ය, තමෙනං රාජා එවං වදෙය්‍ය, ‘දධිස්ස මෙ රසං ආහර, ලොණස්ස මෙ රසං ආහර, සිඞ්ගිවෙරස්ස මෙ රසං ආහර, ජීරකස්ස මෙ රසං ආහර, මරිචස්ස මෙ රසං ආහර, සබ්බෙසං මෙ පක්ඛිත්තානං රසං ආහරා’ති. සක්කා නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං රසානං එකතොභාවගතානං විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා රසං ආහරිතුං අම්බිලත්තං වා ලවණත්තං වා තිත්තකත්තං වා කටුකත්තං වා කසායත්තං වා මධුරත්තං වා”ති? “න හි, භන්තෙ, සක්කා තෙසං රසානං එකතොභාවගතානං විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා රසං ආහරිතුං අම්බිලත්තං වා ලවණත්තං වා තිත්තකත්තං වා කටුකත්තං වා කසායත්තං වා මධුරත්තං වා, අපි ච ඛො පන සකෙන සකෙන ලක්ඛණෙන උපට්ඨහන්තී”ති. “එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න සක්කා ඉමෙසං ධම්මානං එකතොභාවගතානං විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතුං ‘අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං විඤ්ඤාණං, අයං විතක්කො, අයං විචාරො’ති, අපි ච ඛො පන සකෙන සකෙන ලක්ඛණෙන උපට්ඨහන්තී”ති.

“කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

ඵස්සාදිවිනිබ්භුජනපඤ්හො පඨමො.

2. නාගසෙනපඤ්හො

2. ථෙරො ආහ ''ලොණං, මහාරාජ, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා''න්ති. ''ආම, භන්තෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා''න්ති. ''සුට්ඨු ඛො, මහාරාජ, ජානාහී''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා''න්ති. ''කිං පන, භන්තෙ, සබ්බං ලොණං ජිව්හාය විජානාතී''ති? ''ආම, මහාරාජ, සබ්බං ලොණං ජිව්හාය විජානාති''.

''යදි, භන්තෙ, සබ්බං ලොණං ජිව්හාය විජානාති, කිස්ස පන තං සකටෙහි බලීබද්දා [බලිබද්දා (සී. පී.)] ආහරන්ති, නනු ලොණමෙව ආහරිතබ්බ''න්ති? ''න සක්කා, මහාරාජ, ලොණමෙව ආහරිතුං එකතොභාවගතා එතෙ ධම්මා ගොචරනානත්තගතා ලොණං ගරුභාවො චාති. සක්කා පන, මහාරාජ, ලොණං තුලාය තුලයිතු''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, සක්කා''ති. ''න සක්කා, මහාරාජ, ලොණං තුලාය තුලයිතුං, ගරුභාවො තුලාය තුලියතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

නාගසෙනපඤ්හො දුතියො.

3. පඤ්චායතනකම්මනිබ්බත්තපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යානිමානි පඤ්චායතනානි, කිං නු තානි නානාකම්මෙහි නිබ්බත්තානි, උදාහු එකෙන කම්මෙනා''ති? ''නානාකම්මෙහි, මහාරාජ, නිබ්බත්තානි, න එකෙන කම්මෙනා''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, එකස්මිං ඛෙත්තෙ නානාබීජානි වප්පෙය්‍යුං , තෙසං නානාබීජානං නානාඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යු''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, නිබ්බත්තෙය්‍යු''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යානි යානි පඤ්චායතනානි, තානි තානි නානාකම්මෙහි නිබ්බත්තානි, න එකෙන කම්මෙනා''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පඤ්චායතනකම්මනිබ්බත්තපඤ්හො තතියො.

4. කම්මනානාකරණපඤ්හො

4. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන මනුස්සා න සබ්බෙ සමකා, අඤ්ඤෙ අප්පායුකා, අඤ්ඤෙ දීඝායුකා, අඤ්ඤෙ බව්හාබාධා අඤ්ඤෙ අප්පාබාධා, අඤ්ඤෙ දුබ්බණ්ණා, අඤ්ඤෙ වණ්ණවන්තො, අඤ්ඤෙ අප්පෙසක්ඛා, අඤ්ඤෙ මහෙසක්ඛා, අඤ්ඤෙ අප්පභොගා, අඤ්ඤෙ මහාභොගා, අඤ්ඤෙ නීචකුලීනා, අඤ්ඤෙ මහාකුලීනා, අඤ්ඤෙ දුප්පඤ්ඤා, අඤ්ඤෙ පඤ්ඤවන්තො''ති?

ථෙරො ආහ ''කිස්ස පන, මහාරාජ, රුක්ඛා න සබ්බෙ සමකා, අඤ්ඤෙ අම්බිලා, අඤ්ඤෙ ලවණා, අඤ්ඤෙ තිත්තකා, අඤ්ඤෙ කටුකා, අඤ්ඤෙ කසාවා, අඤ්ඤෙ මධුරා''ති? ''මඤ්ඤාමි, භන්තෙ, බීජානං නානාකරණෙනා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මානං නානාකරණෙන මනුස්සා න සබ්බෙ සමකා, අඤ්ඤෙ අප්පායුකා, අඤ්ඤෙ දීඝායුකා, අඤ්ඤෙ බව්හාබාධා, අඤ්ඤෙ අප්පාබාධා, අඤ්ඤෙ දුබ්බණ්ණා, අඤ්ඤෙ වණ්ණවන්තො, අඤ්ඤෙ අප්පෙසක්ඛා, අඤ්ඤෙ මහෙසක්ඛා, අඤ්ඤෙ අප්පභොගා, අඤ්ඤෙ මහාභොගා, අඤ්ඤෙ නීචකුලීනා, අඤ්ඤෙ මහාකුලීනා, අඤ්ඤෙ දුප්පඤ්ඤා, අඤ්ඤෙ පඤ්ඤවන්තො. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ භගවතා – 'කම්මස්සකා, මාණව, සත්තා කම්මදායාදා කම්මයොනී කම්මබන්ධූ කම්මප්පටිසරණා, කම්මං සත්තෙ විභජති යදිදං හීනප්පණීතතායා'''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

කම්මනානාකරණපඤ්හො චතුත්ථො.

5. වායාමකරණපඤ්හො

5. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'කින්ති ඉමං දුක්ඛං නිරුජ්ඣෙය්‍ය, අඤ්ඤඤ්ච දුක්ඛං නුප්පජ්ජෙය්‍යා'ති . එතදත්ථා, මහාරාජ, අම්හාකං පබ්බජ්ජා''ති. ''කිං පටිකච්චෙව වායමිතෙන, නනු සම්පත්තෙ කාලෙ වායමිතබ්බ''න්ති? ථෙරො ආහ ''සම්පත්තෙ කාලෙ, මහාරාජ, වායාමො අකිච්චකරො භවති, පටිකච්චෙව වායාමො කිච්චකරො භවතී''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා ත්වං පිපාසිතො භවෙය්‍යාසි, තදා ත්වං උදපානං ඛණාපෙය්‍යාසි, තළාකං ඛණාපෙය්‍යාසි 'පානීයං පිවිස්සාමී'ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පත්තෙ කාලෙ වායාමො අකිච්චකරො භවති, පටිකච්චෙව වායාමො කිච්චකරො භවතී''ති.

‘‘භියෝ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා ත්වං බුභුක්ඛිතො භවෙය්‍යාසි, තදා ත්වං ඛෙත්තං කසාපෙය්‍යාසි, සාලිං රොපාපෙය්‍යාසි, ධඤ්ඤං අතිහරාපෙය්‍යාසි ‘භත්තං භුඤ්ජිස්සාමී’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පත්තෙ කාලෙ වායාමො අකිච්චකරො භවති, පටිකච්චෙව වායාමො කිච්චකරො භවතීති.

‘‘භියෝ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා තෙ සඞ්ගාමො පච්චුපට්ඨිතො භවෙය්‍ය, තදා ත්වං පරිඛං ඛණාපෙය්‍යාසි, පාකාරං කාරාපෙය්‍යාසි, ගොපුරං කාරාපෙය්‍යාසි, අට්ටාලකං කාරාපෙය්‍යාසි, ධඤ්ඤං අතිහරාපෙය්‍යාසි, තදා ත්වං හත්ථිස්මිං සික්ඛෙය්‍යාසි, අස්සස්මිං සික්ඛෙය්‍යාසි, රථස්මිං සික්ඛෙය්‍යාසි, ධනුස්මිං සික්ඛෙය්‍යාසි, ථරුස්මිං සික්ඛෙය්‍යාසී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පත්තෙ කාලෙ වායාමො අකිච්චකරො භවති, පටිකච්චෙව වායාමො කිච්චකරො භවති. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ භගවතා –

‘‘‘පටිකච්චෙව තං කයිරා, යං ජඤ්ඤා හිතමත්තනො;
න සාකටිකචින්තාය, මන්තා ධීරො පරක්කමෙ.

‘‘‘යථා සාකටිකො මට්ඨං [නාම (සී. පී. ක.) සං. නි. 1.103], සමං හිත්වා මහාපථං;
විසමං මග්ගමාරුය්හ, අක්ඛච්ඡින්නොව ඣායති.

‘‘‘එවං ධම්මා අපක්කම්ම, අධම්මමනුවත්තිය;
මන්දො මච්චු මුඛං පත්තො, අක්ඛච්ඡින්නොව ඣායතී’’’ති [සොචතීති (සබ්බත්ථ)].

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

වායාමකරණපඤ්හො පඤ්චමො.

6. නෙරයිකග්ගිඋණ්හභාවපඤ්හො

6. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘පාකතිකඅග්ගිතො නෙරයිකො අග්ගි මහාභිතාපතරො හොති, ඛුද්දකොපි පාසාණො පාකතිකෙ අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තො දිවසම්පි පච්චමානො [ධමමානො (සී. පී.)] න විලයං ගච්ඡති, කූටාගාරමත්තොපි පාසාණො නෙරයිකග්ගිම්හි පක්ඛිත්තො ඛණෙන විලයං ගච්ඡතී’ති, එතං වචනං න සද්දහාමි, එවඤ්ච පන වදෙථ ‘යෙ ච තත්ථ උප්පන්නා සත්තා, තෙ අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි නිරයෙ පච්චමානා න විලයං ගච්ඡන්තී’ති, තම්පි වචනං න සද්දහාමී’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යා තා සන්ති මකරිනියොපි සුසුමාරිනියොපි කච්ඡපිනියොපි මොරිනියොපි කපොතිනියොපි, කිංනු තා කක්ඛළානි පාසාණානි සක්ඛරායො ච ඛාදන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ඛාදන්තී’’ති. ‘‘කිං පන තානි තාසං කුච්ඡියං කොට්ඨබ්භන්තරගතානි විලයං ගච්ඡන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, විලයං ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘යො පන තාසං කුච්ඡියං ගබ්භො, සොපි විලයං ගච්ඡතී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති? ‘‘මඤ්ඤාමි, භන්තෙ, කම්මාධිකතෙන න විලයං ගච්ඡතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මාධිකතෙන නෙරයිකා සත්තා අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි නිරයෙ පච්චමානා න විලයං ගච්ඡන්ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – ‘සො න තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තීහොතී’’’ති.

‘‘භියෝ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යා තා සන්ති සීහිනියොපි බ්‍යග්ඝිනියොපි දීපිනියොපි කුක්කුරිනියොපි, කිංනු තා කක්ඛළානි අට්ඨිකානි මංසානි ඛාදන්තීති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ඛාදන්තී’’ති. ‘‘කිං පන තානි තාසං කුච්ඡියං කොට්ඨබ්භන්තරගතානි විලයං ගච්ඡන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, විලයං ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘යො පන තාසං කුච්ඡියං ගබ්භො, සොපි විලයං ගච්ඡතී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති? ‘‘මඤ්ඤාමි, භන්තෙ, කම්මාධිකතෙන න විලයං ගච්ඡතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මාධිකතෙන නෙරයිකා සත්තා අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි නිරයෙ පච්චමානා න විලයං ගච්ඡන්තී’’ති.

‘‘භියෝ‍යා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යා තා සන්ති යොනකසුඛුමාලිනියොපි ඛත්තියසුඛුමාලිනියොපි බ්‍රාහ්මණසුඛුමාලිනියොපි ගහපතිසුඛුමාලිනියොපි, කිංනු තා කක්ඛළානි ඛජ්ජකානි මංසානි ඛාදන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ඛාදන්තී’’ති. ‘‘කිං පන තානි තාසං කුච්ඡියං කොට්ඨබ්භන්තරගතානි විලයං ගච්ඡන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, විලයං ගච්ඡන්තී’’ති. ‘‘යො පන තාසං කුච්ඡියං ගබ්භො සොපි විලයං ගච්ඡතී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති. ‘‘මඤ්ඤාමි, භන්තෙ, කම්මාධිකතෙන න විලයං ගච්ඡතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මාධිකතෙන නෙරයිකා සත්තා අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි නිරයෙ පච්චමානා න විලයං ගච්ඡන්ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – ‘‘සො න තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තීහොතී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

නෙරයිකග්ගිඋණ්හභාවපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. පථවිසන්ධාරකපඤ්හො

7. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'අයං මහා පථවී උදකෙ පතිට්ඨිතා, උදකං වාතෙ පතිට්ඨිතං, වාතො ආකාසෙ පතිට්ඨිතො'ති, එතම්පි වචනං න සද්දහාමී''ති. ථෙරො ධම්මකරකෙන [ධම්මකරණෙන (ක.)] උදකං ගහෙත්වා රාජානං මිලින්දං සඤ්ඤාපෙසි ''යථා, මහාරාජ, ඉමං උදකං වාතෙන ආධාරිතං, එවං තම්පි උදකං වාතෙන ආධාරිත''න්ති.

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පථවිසන්ධාරකපඤ්හො සත්තමො.

8. නිරොධනිබ්බානපඤ්හො

8. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, නිරොධො නිබ්බාන''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, නිරොධො නිබ්බාන''න්ති. ''කථං, භන්තෙ , නාගසෙන, නිරොධො නිබ්බාන''න්ති? ''සබ්බෙ බාලපුථුජ්ජනා ඛො, මහාරාජ, අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ආයතනෙ අභිනන්දන්ති අභිවදන්ති අජ්ඣොසාය තිට්ඨන්ති, තෙ තෙන සොතෙන වුය්හන්ති, න පරිමුච්චන්ති ජාතියා ජරාය මරණෙන සොකෙන පරිදෙවෙන දුක්ඛෙහි දොමනස්සෙහි උපායාසෙහි න පරිමුච්චන්ති දුක්ඛස්මාති වදාමි. සුතවා ච ඛො, මහාරාජ, අරියසාවකො අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ආයතනෙ නාභිනන්දති නාභිවදති නාජ්ඣොසාය තිට්ඨති, තස්ස තං අනභිනන්දතො අනභිවදතො අනජ්ඣොසාය තිට්ඨතො තණ්හා නිරුජ්ඣති, තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො, උපාදානනිරොධා භවනිරොධො, භවනිරොධා ජාතිනිරොධො, ජාතිනිරොධා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති, එවං ඛො, මහාරාජ, නිරොධො නිබ්බාන''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

නිරොධනිබ්බානපඤ්හො අට්ඨමො.

9. නිබ්බානලභනපඤ්හො

9. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙව ලභන්ති නිබ්බාන''න්ති? ''න ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙව ලභන්ති නිබ්බානං, අපි ච ඛො, මහාරාජ, යො සම්මා පටිපන්නො අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ අභිජානාති, පරිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ පරිජානාති, පහාතබ්බෙ ධම්මෙ පජහති, භාවෙතබ්බෙ ධම්මෙ භාවෙති, සච්ඡිකාතබ්බෙ ධම්මෙ සච්ඡිකරොති, සො ලභති නිබ්බාන''න්ති.

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

නිබ්බානලභනපඤ්හො නවමො.

10. නිබ්බානසුඛජානනපඤ්හො

10. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො න ලභති නිබ්බානං, ජානාති සො 'සුඛං නිබ්බාන'''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, යො න ලභති නිබ්බානං, ජානාති සො 'සුඛං නිබ්බාන'''න්ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, අලභන්තො ජානාති 'සුඛං නිබ්බාන'''න්ති? ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යෙසං නච්ඡින්නා හත්ථපාදා , ජානෙය්‍යුං තෙ, මහාරාජ, 'දුක්ඛං හත්ථපාදච්ඡෙදන'''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, ජානෙය්‍යු''න්ති. ''කථං ජානෙය්‍යු''න්ති? ''අඤ්ඤෙසං, භන්තෙ, ඡින්නහත්ථපාදානං පරිදෙවිතසද්දං සුත්වා ජානන්ති 'දුක්ඛං හත්ථපාදච්ඡෙදන'''න්ති . ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙසං දිට්ඨං නිබ්බානං, තෙසං සද්දං සුත්වා ජානාති 'සුඛං නිබ්බාන'''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

නිබ්බානසුඛජානනපඤ්හො දසමො.

නිබ්බානවග්ගො චතුත්ථො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ දස පඤ්හා.

5. බුද්ධවග්ගො

1. බුද්ධස්ස අත්ථිනත්ථිභාවපඤ්හො

1. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො තයා දිට්ඨො''ති? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''අථ තෙ ආචරියෙහි බුද්ධො දිට්ඨො''ති? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි බුද්ධො''ති. ''කිං පන, මහාරාජ, හිමවති ඌහා නදී තයා දිට්ඨා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''අථ තෙ පිතරා ඌහා නදී දිට්ඨා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, නත්ථි ඌහා නදී''ති. ''අත්ථි, භන්තෙ, කිඤ්චාපි මයා ඌහා නදී න දිට්ඨා, පිතරාපි මෙ ඌහා නදී න දිට්ඨා, අපි ච අත්ථි ඌහා නදී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කිඤ්චාපි මයා භගවා න දිට්ඨො, ආචරියෙහිපි මෙ භගවා න දිට්ඨො, අපි ච අත්ථි භගවා''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

බුද්ධස්ස අත්ථිනත්ථිභාවපඤ්හො පඨමො.

2. බුද්ධස්ස අනුත්තරභාවපඤ්හො

2. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො අනුත්තරො''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා අනුත්තරො''ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, අදිට්ඨපුබ්බං ජානාසි 'බුද්ධො අනුත්තරො'''ති? ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යෙහි අදිට්ඨපුබ්බො මහාසමුද්දො, ජානෙය්‍යුං තෙ, මහාරාජ, මහන්තො ඛො මහාසමුද්දො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුප්පරියොගාහො, යත්ථිමා පඤ්ච මහානදියො සතතං සමිතං අප්පෙන්ති, සෙය්‍යථීදං, ගඞ්ගා යමුනා අචිරවතී සරභූ මහී, නෙව තස්ස ඌනත්තං වා පූරත්තං වා පඤ්ඤායතී''ති ? ''ආම, භන්තෙ, ජානෙය්‍යු''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සාවකෙ මහන්තෙ පරිනිබ්බුතෙ පස්සිත්වා ජානාමි 'භගවා අනුත්තරො'''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

බුද්ධස්ස අනුත්තරභාවපඤ්හො දුතියො.

3. බුද්ධස්ස අනුත්තරභාවජානනපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සක්කා ජානිතුං 'බුද්ධො අනුත්තරො'''ති? ''ආම, මහාරාජ, සක්කා ජානිතුං 'භගවා අනුත්තරො'''ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, සක්කා ජානිතුං 'බුද්ධො අනුත්තරො'''ති. ''භූතපුබ්බං, මහාරාජ, තිස්සත්ථෙරො නාම ලෙඛාචරියො අහොසි, බහූනි වස්සානි අබ්භතීතානි කාලඞ්කතස්ස කථං සො ඤායතී''ති. ''ලෙඛෙන භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො ධම්මං පස්සති, සො භගවන්තං පස්සති, ධම්මො හි, මහාරාජ, භගවතා දෙසිතො''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

බුද්ධස්ස අනුත්තරභාවජානනපඤ්හො තතියො.

4. ධම්මදිට්ඨපඤ්හො

4. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, ධම්මො තයා දිට්ඨො''ති. ''බුද්ධනෙත්තියා ඛො, මහාරාජ, බුද්ධපඤ්ඤත්තියා යාවජීවං සාවකෙහි වත්තිතබ්බ''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

ධම්මදිට්ඨපඤ්හො චතුත්ථො.

5. අසඞ්කමනපටිසන්දහනපඤ්හො

5. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, න ච සඞ්කමති පටිසන්දහති චා''ති? ''ආම, මහාරාජ, න ච සඞ්කමති පටිසන්දහති චා''ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, න ච සඞ්කමති පටිසන්දහති ච, ඔපම්මං කරොහී''ති? ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො පදීපතො පදීපං පදීපෙය්‍ය, කිංනු ඛො සො, මහාරාජ, පදීපො පදීපම්හා සඞ්කන්තො''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න ච සඞ්කමති පටිසන්දහති චා''ති.

''භිය්‍යො ඔපම්මං කරොහී''ති. ''අභිජානාසි නු, ත්වං මහාරාජ, දහරකො සන්තො සිලොකාචරියස්ස සන්තිකෙ කිඤ්චි සිලොකං ගහිත''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති . ''කිංනු ඛො, මහාරාජ, සො සිලොකො ආචරියම්හා

සඞ්කන්තො''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න ච සඞ්කමති පටිසන්දහති චාති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අසඞ්කමනපටිසන්දහනපඤ්හො පඤ්චමො.

6. වෙදගූපඤ්හො

6. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, වෙදගූ උපලබ්භතී''ති? ථෙරො ආහ ''පරමත්ථෙන ඛො, මහාරාජ, වෙදගූ නුපලබ්භතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

වෙදගූපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. අඤ්ඤකායසඞ්කමනපඤ්හො

7. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කොචි සත්තො යො ඉමම්හා කායා අඤ්ඤං කායං සඞ්කමතී''ති? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ඉමම්හා කායා අඤ්ඤං කායං සඞ්කමන්තො නත්ථි, නනු මුත්තො භවිස්සති පාපකෙහි කම්මෙහී''ති? ''ආම, මහාරාජ, යදි න පටිසන්දහෙය්‍ය, මුත්තො භවිස්සති පාපකෙහි කම්මෙහීති, යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, පටිසන්දහති, තස්මා න පරිමුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස අම්බං අවහරෙය්‍ය, කිං සො දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා''ති? ''ආම, භන්තෙ, දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා''ති. ''න ඛො සො, මහාරාජ, තානි අම්බානි අවහරි, යානි තෙන රොපිතානි, කස්මා දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා''ති? ''තානි, භන්තෙ, අම්බානි නිස්සාය ජාතානි, තස්මා දණ්ඩප්පත්තො භවෙය්‍යා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමිනා නාමරූපෙන කම්මං කරොති සොභනං වා අසොභනං වා, තෙන කම්මෙන අඤ්ඤං නාමරූපං පටිසන්දහති, තස්මා න පරිමුත්තො පාපකෙහි කම්මෙහී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අඤ්ඤකායසඞ්කමනපඤ්හො සත්තමො.

8. කම්මඵලඅත්ථිභාවපඤ්හො

8. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, ඉමිනා නාමරූපෙන කම්මං කතං කුසලං වා අකුසලං වා, කුහිං තානි කම්මානි තිට්ඨන්තී''ති? ''අනුබන්ධෙය්‍යුං ඛො, මහාරාජ, තානි කම්මානි ඡායාව අනපායිනී''ති [අනුපායිනීති (ක.)]. ''සක්කා පන, භන්තෙ, තානි කම්මානි දස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා තානි කම්මානි තිට්ඨන්තී'''ති? ''න සක්කා, මහාරාජ, තානි කම්මානි දස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා තානි කම්මානි තිට්ඨන්තී'''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යානිමානි රුක්ඛානි අනිබ්බත්තඵලානි, සක්කා තෙසං ඵලානි දස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා තානි ඵලානි තිට්ඨන්තී'''ති. ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අබ්බොච්ඡින්නාය සන්තතියා න සක්කා තානි කම්මානි දස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා තානි කම්මානි තිට්ඨන්තී'ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

කම්මඵලඅත්ථිභාවපඤ්හො අට්ඨමො.

9. උප්පජ්ජතිජානනපඤ්හො

9. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො උප්පජ්ජති, ජානාති සො 'උප්පජ්ජිස්සාමී'''ති? ''ආම, මහාරාජ, යො උප්පජ්ජති ජානාති සො 'උප්පජ්ජිස්සාමී'''ති. ''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කස්සකො ගහපතිකො බීජානි පථවියං නික්ඛිපිත්වා සම්මා දෙවෙ වස්සන්තෙ ජානාති 'ධඤ්ඤං නිබ්බත්තිස්සතී'''ති? ''ආම, භන්තෙ, ජානෙය්‍යා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො උප්පජ්ජති, ජානාති සො 'උප්පජ්ජිස්සාමී'''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

උප්පජ්ජතිජානනපඤ්හො නවමො.

10. බුද්ධනිදස්සනපඤ්හො

10. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො අත්ථී''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා අත්ථී''ති. ''සක්කා පන, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො නිදස්සෙතුං ඉධවා ඉධවා''ති? ''පරිනිබ්බුතො, මහාරාජ, භගවා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා, න සක්කා භගවා නිදස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා'''ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, මහතො අග්ගික්ඛන්ධස්ස ජලමානස්ස යා අච්චි අත්ථඞ්ගතා, සක්කා සා අච්චි දස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා'''ති? ''න හි, භන්තෙ, නිරුද්ධා සා අච්චි අප්පඤ්ඤත්තිං ගතා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො අත්ථඞ්ගතො, න සක්කා භගවා නිදස්සෙතුං 'ඉධ වා ඉධ වා' ති, ධම්මකායෙන පන ඛො, මහාරාජ, සක්කා භගවා නිදස්සෙතුං. ධම්මො හි, මහාරාජ, භගවතා දෙසිතො''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

බුද්ධනිදස්සනපඤ්හො දසමො.

බුද්ධවග්ගො පඤ්චමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ දස පඤ්හා.

6. සතිවග්ගො

1. කායපියායනපඤ්හො

1. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, පියො පබ්බජිතානං කායො''ති? ''න ඛො, මහාරාජ, පියො පබ්බජිතානං කායො''ති. ''අථ කිස්ස නු ඛො, භන්තෙ, කෙලායථ මමායථා''ති? ''කිං පන තෙ, මහාරාජ, කදාචි කරහචි සඞ්ගාමගතස්ස කණ්ඩප්පහාරො හොතී''ති? ''ආම, භන්තෙ, හොතී''ති. ''කිංනු ඛො , මහාරාජ, සො වණො ආලෙපෙන ච ආලිම්පීයති තෙලෙන ච මක්ඛීයති සුඛුමෙන ච චොළපට්ටෙන පලිවෙඨීයතී''ති? ''ආම, භන්තෙ, ආලෙපෙන ච ආලිම්පීයති තෙලෙන ච මක්ඛීයති සුඛුමෙන ච චොළපට්ටෙන පලිවෙඨීයතී''ති. ''කිංනු ඛො, මහාරාජ, පියො තෙ වණො, තෙන ආලෙපෙන ච ආලිම්පීයති තෙලෙන ච මක්ඛීයති සුඛුමෙන ච චොළපට්ටෙන පලිවෙඨීයතී''ති? ''න මෙ, භන්තෙ, පියො වණො, අපි ච මංසස්ස රුහනත්ථාය ආලෙපෙන ච ආලිම්පීයති තෙලෙන ච මක්ඛීයති සුඛුමෙන ච චොළපට්ටෙන පලිවෙඨීයතී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අප්පියො පබ්බජිතානං කායො, අථ ච පබ්බජිතා අනජ්ඣොසිතා කායං පරිහරන්ති බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය. අපි ච ඛො, මහාරාජ, වණූපමො කායො වුත්තො භගවතා, තෙන පබ්බජිතා වණමිව කායං පරිහරන්ති අනජ්ඣොසිතා. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ භගවතා –

'''අල්ලචම්මපටිච්ඡන්නො, නවද්වාරො මහාවණො;
සමන්තතො පග්ඝරති, අසුචිපූතිගන්ධියො'''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

කායපියායනපඤ්හො පඨමො.

2. සබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො

2. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවී''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවී''ති. ''අථ කිස්ස නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, සාවකානං අනුපුබ්බෙන සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසී''ති? ''අත්ථි පන තෙ මහාරාජ, කොචි වෙජ්ජො, යො ඉමිස්සං පථවියං සබ්බභෙසජ්ජානි ජානාතී''ති? ''ආම, භන්තෙ, අත්ථී''ති. ''කිංනු ඛො, මහාරාජ, සො වෙජ්ජො ගිලානකං සම්පත්තෙ කාලෙ භෙසජ්ජං පායෙති, උදාහු අසම්පත්තෙ කාලෙ''ති? ''සම්පත්තෙ කාලෙ, භන්තෙ, ගිලානකං භෙසජ්ජං පායෙති, නො අසම්පත්තෙ කාලෙ''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවී න අසම්පත්තෙ කාලෙ සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙති, සම්පත්තෙ කාලෙ සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙති යාවජීවං අනතික්කමනීය''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො දුතියො.

3. මහාපුරිසලක්ඛණපඤ්හො

3. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතො සුවණ්ණවණ්ණො කඤ්චනසන්නිභත්තචො බ්‍යාමප්පභො''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතො සුවණ්ණවණ්ණො කඤ්චනසන්නිභත්තචො බ්‍යාමප්පභො''ති.

''කිං පනස්ස, භන්තෙ, මාතාපිතරොපි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතා අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතා සුවණ්ණවණ්ණා කඤ්චනසන්නිභත්තචා බ්‍යාමප්පභා''ති? ''නො චස්ස, මහාරාජ, මාතාපිතරො ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතා අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතා සුවණ්ණවණ්ණා කඤ්චනසන්නිභත්තචා බ්‍යාමප්පභා''ති.

''එවං සන්තෙ ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, න උප්පජ්ජති බුද්ධො ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතො සුවණ්ණවණ්ණො කඤ්චනසන්නිභත්තචො බ්‍යාමප්පභොති, අපි ච මාතුසදිසො වා පුත්තො හොති මාතුපක්ඛො වා, පිතුසදිසො වා පුත්තො හොති පිතුපක්ඛො වා''ති. ථෙරො ආහ ''අත්ථි පන, මහාරාජ, කිඤ්චි පදුමං සතපත්ත''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, අත්ථී''ති. ''තස්ස පන කුහිං සම්භවො''ති? ''කද්දමෙ ජායති උදකෙ ආසීයතී''ති . ''කිංනු ඛො, මහාරාජ, පදුමං කද්දමෙන සදිසං වණ්ණෙන වා ගන්ධෙන වා රසෙන වා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''අථ උදකෙන වා ගන්ධෙන වා රසෙන වා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතො සුවණ්ණවණ්ණො කඤ්චනසන්නිභත්තචො බ්‍යාමප්පභො, නො චස්ස මාතාපිතරො ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සමන්නාගතා අසීතියා ච අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි පරිරඤ්ජිතා සුවණ්ණවණ්ණා කඤ්චනසන්නිභත්තචා බ්‍යාමප්පභා''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

මහාපුරිසලක්ඛණපඤ්හො තතියො.

4. භගවතො බ්‍රහ්මචාරිපඤ්හො

4. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො බ්‍රහ්මචාරී''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා බ්‍රහ්මචාරී''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො බ්‍රහ්මුනො සිස්සො''ති? ''අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, හත්ථිපාමොක්ඛො''ති? ''අත්ථි , භන්තෙ''ති. ''කිංනු ඛො, මහාරාජ, සො හත්ථි කදාචි කරහචි කොඤ්චනාදං නදතී''ති? ''ආම, භන්තෙ, නදතී''ති ''තෙන හි, මහාරාජ, සො හත්ථි කොඤ්චසකුණස්ස සිස්සො''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිං පන, මහාරාජ, බ්‍රහ්මා සබුද්ධිකො අබුද්ධිකො''ති? ''සබුද්ධිකො, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, බ්‍රහ්මා භගවතො සිස්සො''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

භගවතො බ්‍රහ්මචාරිපඤ්හො චතුත්ථො.

5. භගවතො උපසම්පදාපඤ්හො

5. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, උපසම්පදා සුන්දරා''ති? ''ආම, මහාරාජ, උපසම්පදා සුන්දරා''ති. ''අත්ථි පන, භන්තෙ, බුද්ධස්ස උපසම්පදා, උදාහු නත්ථී''ති? ''උපසම්පන්නො ඛො, මහාරාජ , භගවා බොධිරුක්ඛමූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන, නත්ථි භගවතො උපසම්පදා අඤ්ඤෙහි දින්නා, යථා සාවකානං, මහාරාජ, භගවා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති යාවජීවං අනතික්කමනීය''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

භගවතො උපසම්පදාපඤ්හො පඤ්චමො.

6. අස්සුභෙසජ්ජාභෙසජ්ජපඤ්හො

6. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො ච මාතරි මතාය රොදති, යො ච ධම්මපෙමෙන රොදති, උභින්නං තෙසං රොදන්තානං කස්ස අස්සු භෙසජ්ජං, කස්ස න භෙසජ්ජ''න්ති? ''එකස්ස ඛො, මහාරාජ, අස්සු රාගදොසමොහෙහි සමලං උණ්හං, එකස්ස පීතිසොමනස්සෙන විමලං සීතලං. යං ඛො, මහාරාජ, සීතලං, තං භෙසජ්ජං, යං උණ්හං, තං න භෙසජ්ජ''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අස්සුහෙසජ්ජාහෙසජ්ජපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. සරාගවීතරාගනානාකරණපඤ්හො

7. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කිං නානාකරණං සරාගස්ස ච වීතරාගස්ස චා''ති? ''එකො ඛො, මහාරාජ, අජ්ඣොසිතො, එකො අනජ්ඣොසිතො''ති. ''කිං එතං, භන්තෙ, අජ්ඣොසිතො අනජ්ඣොසිතො නාමා''ති? ''එකො ඛො, මහාරාජ, අත්ථිකො, එකො අනත්ථිකො''ති. ''පස්සාමහං, භන්තෙ, එවරූපං යො ච සරාගො, යො ච වීතරාගො, සබ්බොපෙසො සොභනං යෙව ඉච්ඡති ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා, න කොචි පාපකං ඉච්ඡතී''ති. ''අවීතරාගො ඛො, මහාරාජ, රසපටිසංවෙදී ච රසරාගපටිසංවෙදී ච භොජනං භුඤ්ජති, වීතරාගො පන රසපටිසංවෙදී භොජනං භුඤ්ජති, නො ච ඛො රසරාගපටිසංවෙදී''ති.

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සරාගවීතරාගනානාකරණපඤ්හො සත්තමො.

8. පඤ්ඤාපතිට්ඨානපඤ්හො

8. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්ඤා කුහිං පටිවසතී''ති? ''න කත්ථචි මහාරාජා''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි පඤ්ඤා''ති. ''වාතො, මහාරාජ, කුහිං පටිවසතී''ති? ''න කත්ථචි භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, නත්ථි වාතො''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පඤ්ඤාපතිට්ඨානපඤ්හො අට්ඨමො.

9. සංසාරපඤ්හො

9. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යං පනෙතං බ්‍රූසි 'සංසාරො'ති, කතමො සො සංසාරො''ති? ''ඉධ, මහාරාජ, ජාතො ඉධෙව මරති, ඉධ මතො අඤ්ඤත්‍ර උප්පජ්ජති, තහිං ජාතො තහිං යෙව මරති, තහිං මතො අඤ්ඤත්‍ර උප්පජ්ජති, එවං ඛො, මහාරාජ, සංසාරො හොතී''ති. ''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො පක්කං අම්බං ඛාදිත්වා අට්ඨිං රොපෙය්‍ය, තතො මහන්තො අම්බරුක්ඛො නිබ්බත්තිත්වා ඵලානි දදෙය්‍ය, අථ සො පුරිසො තතොපි පක්කං අම්බං ඛාදිත්වා අට්ඨිං රොපෙය්‍ය, තතොපි මහන්තො අම්බරුක්ඛො නිබ්බත්තිත්වා ඵලානි දදෙය්‍ය, එවමෙතෙසං රුක්ඛානං කොටි න පඤ්ඤායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉධ ජාතො ඉධෙව මරති, ඉධ මතො අඤ්ඤත්‍ර උප්පජ්ජති, තහිං ජාතො තහිං යෙව මරති, තහිං මතො අඤ්ඤත්‍ර උප්පජ්ජති, එවං ඛො, මහාරාජ, සංසාරො හොතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සංසාරපඤ්හො නවමො.

10. චිරකතසරණපඤ්හො

10. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කෙන අතීතං චිරකතං සරතී''ති? ''සතියා, මහාරාජා''ති. ''නනු, භන්තෙ නාගසෙන, චිත්තෙන සරති නො සතියා''ති? ''අභිජානාසි නු, ත්වං මහාරාජ, කිඤ්චිදෙව කරණීයං කත්වා පමුට්ඨ''න්ති? ''ආම භන්තෙ''ති. ''කිං නු ඛො, ත්වං මහාරාජ, තස්මිං සමයෙ අචිත්තකො අහොසී''ති? ''න හි, භන්තෙ, සති තස්මිං සමයෙ නාහොසී''ති. ''අථ කස්මා, ත්වං මහාරාජ, එවමාහ 'චිත්තෙන සරති, නො සතියා'''ති?

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

චිරකතසරණපඤ්හො දසමො.

11. අභිජානන්තසතිපඤ්හො

11. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බා සති අභිජානන්තී උප්පජ්ජති , උදාහු කටුමිකාව සතී''ති? ''අභිජානන්තීපි, මහාරාජ, කටුමිකාපි සතී''ති. ''එවඤ්හි ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බා සති අභිජානන්තී, නත්ථි කටුමිකා සතී''ති? ''යදි නත්ථි, මහාරාජ, කටුමිකා සති, නත්ථි කිඤ්චි සිප්පිකානං කම්මායතනෙහි වා සිප්පායතනෙහි

වා විජ්ජාට්ඨානෙහි වා කරණීයං, නිරත්ථකා ආචරියා, යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, අත්ථි කටුම්කා සති, තස්මා අත්ථි කම්මායතනෙහි වා සිප්පායතනෙහි වා විජ්ජාට්ඨානෙහි වා කරණීයං, අත්ථො ච ආචරියෙහී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අභිජානන්තසතිපඤ්හො එකාදසමො.

සතිවග්ගො ඡට්ඨො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ එකාදස පඤ්හා.

7. අරූපධම්මවවත්තනවග්ගො

1. සතිඋප්පජ්ජනපඤ්හො

1. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කතිහාකාරෙහි සති උප්පජ්ජතී''ති? ''සත්තරසහාකාරෙහි, මහාරාජ, සති උප්පජ්ජතී''ති. ''කතමෙහි සත්තරසහාකාරෙහී''ති? ''අභිජානතොපි, මහාරාජ, සති උප්පජ්ජති, කටුම්කායපි සති උප්පජ්ජති, ඔළාරිකවිඤ්ඤාණතොපි සති උප්පජ්ජති, හිතවිඤ්ඤාණතොපි සති උප්පජ්ජති, අහිතවිඤ්ඤාණතොපි සති උප්පජ්ජති, සභාගනිමිත්තතොපි සති උප්පජ්ජති, විසභාගනිමිත්තතොපි සති උප්පජ්ජති, කථාභිඤ්ඤාණතොපි සති උප්පජ්ජති, ලක්ඛණතොපි සති උප්පජ්ජති, සාරණතොපි සති උප්පජ්ජති, මුද්දාතොපි සති උප්පජ්ජති, ගණනාතොපි සති උප්පජ්ජති, ධාරණතොපි සති උප්පජ්ජති, භාවනතොපි සති උප්පජ්ජති, පොත්ථකනිබන්ධනතොපි සති උප්පජ්ජති, උපනික්ඛෙපතොපි සති උප්පජ්ජති, අනුභූතතොපි සති උප්පජ්ජතීති.

''කථං අභිජානතො සති උප්පජ්ජති? යථා, මහාරාජ, ආයස්මා ච ආනන්දො ඛුජ්ජුත්තරා ච උපාසිකා, යෙ වා පන අඤ්ඤෙපි කෙචි ජාතිස්සරා ජාතිං සරන්ති, එවං අභිජානතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං කටුම්කාය සති උප්පජ්ජති? යො පකතියා මුට්ඨස්සතිකො, පරෙ ච තං සරාපනත්ථං නිබන්ධන්ති, එවං කටුම්කාය සති උප්පජ්ජති.

''කථං ඔළාරිකවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති? යදා රජ්ජෙ වා අභිසිත්තො හොති, සොතාපත්තිඵලං වා පත්තො හොති, එවං ඔළාරිකවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං හිතවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති? යම්හි සුඛාපිතො, 'අමුකස්මිං එවං සුඛාපිතො'ති සරති, එවං හිතවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං අහිතවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති? යම්හි දුක්ඛාපිතො, 'අමුකස්මිං එවං දුක්ඛාපිතො'ති සරති, එවං අහිතවිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං සභාගනිමිත්තතො සති උප්පජ්ජති? සදිසං පුග්ගලං දිස්වා මාතරං වා පිතරං වා භාතරං වා භගිනිං වා සරති, ඔට්ඨං වා ගොණං වා ගද්‍රභං වා දිස්වා අඤ්ඤං තාදිසං ඔට්ඨං වා ගොණං වා ගද්‍රභං වා සරති, එවං සභාගනිමිත්තතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං විසභාගනිමත්තතො සති උප්පජ්ජති? අසුකස්ස නාම වණ්ණො එදිසො, සද්දො එදිසො, ගන්ධො එදිසො, රසො එදිසො, ඵොට්ඨබ්බො එදිසොති සරති, එවම්පි විසභාගනිමිත්තතොපි ංසති උප්පජ්ජති.

''කථං කථාභිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති? යො පකතියා මුට්ඨස්සතිකො හොති, තං පරෙ සරාපෙන්ති, තෙන සො සරති, එවං කථාභිඤ්ඤාණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං ලක්ඛණතො සති උප්පජ්ජති? යො පකතියා බලීබද්දානං අඞ්ගෙන ජානාති, ලක්ඛණෙන ජානාති, එවං ලක්ඛණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං සාරණතො සති උප්පජ්ජති? යො පකතියා මුට්ඨස්සතිකො හොති, යො තං 'සරාහි භො, සරාහි භො'ති පුනප්පුනං සරාපෙති, එවං සාරණතො සති උප්පජ්ජති.

''කථං මුද්දාතො සති උප්පජ්ජති? ලිපියා සික්ඛිතත්තා ජානාති 'ඉමස්ස අක්ඛරස්ස අනන්තරං ඉමං අක්ඛරං කාතබ්බ'න්ති එවං මුද්දාතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං ගණනාතො සති උප්පජ්ජති? ගණනාය සික්ඛිතත්තා ගණකා බහුම්පි ගණෙන්ති, එවං ගණනාතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං ධාරණතො සති උප්පජ්ජති? ධාරණාය සික්ඛිතත්තා ධාරණකා බහුම්පි ධාරෙන්ති , එවං ධාරණතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං භාවනාතො සති උප්පජ්ජති? ඉධ භික්ඛු අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථිදං, එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො…පෙ…. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, එවං භාවනාතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං පොත්ථකනිබන්ධනතො සති උප්පජ්ජති? රාජානො අනුසාසනියං අස්සරන්තා [අනුස්සරන්තා (සබ්බත්ථ)] එතං පොත්ථකං ආහරථාති, තෙන පොත්ථකෙන අනුස්සරන්ති, එවං පොත්ථකනිබන්ධනතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං උපනික්ඛෙපතො සති උප්පජ්ජති? උපනික්ඛිත්තං භණ්ඩං දිස්වා සරති, එවං උපනික්ඛෙපතො සති උප්පජ්ජති.

‘‘කථං අනුභූතතො සති උප්පජ්ජති? දිට්ඨත්තා රූපං සරති, සුතත්තා සද්දං සරති, සායිතත්තා ගන්ධං සරති, සායිතත්තා රසං සරති, ඵුට්ඨත්තා ඵොට්ඨබ්බං සරති, විඤ්ඤාතත්තා ධම්මං සරති, එවං අනුභූතතො සති උප්පජ්ජති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, සත්තරසහාකාරෙහි සති උප්පජ්ජතී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

සතිඋප්පජ්ජනපඤ්හො පඨමො.

2. බුද්ධගුණසතිපටිලාභපඤ්හො

2. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ එවං භණථ ‘යො වස්සසතං අකුසලං කරෙය්‍ය, මරණකාලෙ ච එකං බුද්ධගුණං සතිං පටිලභෙය්‍ය, සො දෙවෙසු උප්පජ්ජෙය්‍යා’ති එතං න සද්දහාමි, එවඤ්ච පන වදෙථ ‘එකෙන පාණාතිපාතෙන නිරයෙ උප්පජ්ජෙය්‍යා’ති එතම්පි න සද්දහාමී’’ති.

‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, ඛුද්දකොපි පාසාණො විනා නාවාය උදකෙ උප්පිලවෙය්‍යා’’ති . ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, වාහසතම්පි පාසාණානං නාවාය ආරොපිතං උදකෙ උප්පිලවෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, නාවා, එවං කුසලානි කම්මානි දට්ඨබ්බානී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

බුද්ධගුණසතිපටිලාභපඤ්හො දුතියො.

3. දුක්ඛප්පහානවායමපඤ්හො

3. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිං තුම්හෙ අතීතස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථා’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, අනාගතස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථා’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිං පන පච්චුප්පන්නස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථා’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති. ‘‘යදි තුම්හෙ න අතීතස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථ, න අනාගතස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථ, න පච්චුප්පන්නස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය වායමථ, අථ කිමත්ථාය වායමථා’’ති. ථෙරො ආහ ‘කින්ති, මහාරාජ, ඉදඤ්ච දුක්ඛං නිරුජ්ඣෙය්‍ය, අඤ්ඤඤ්ච දුක්ඛං නුප්පජ්ජෙය්‍යා’ති එතදත්ථාය වායමාමා’’ති.

‘‘අත්ථි පන තෙ, භන්තෙ නාගසෙන, අනාගතං දුක්ඛ’’න්ති? ‘‘නත්ථි [කථා. 828, 829 පස්සිතබ්බං], මහාරාජා’’ති ‘‘තුම්හෙ ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිපණ්ඩිතා, යෙ තුම්හෙ අසන්තානං අනාගතානං දුක්ඛානං පහානාය වායමථා’’ති? ‘‘අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, කෙචි පටිරාජානො පච්චත්ථිකා පච්චාමිත්තා පච්චුපට්ඨිතා හොන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, අත්ථී’’ති. ‘‘කිංනු ඛො, මහාරාජ, තදා තුම්හෙ පරිඛං ඛණාපෙය්‍යාථ, පාකාරං චිනාපෙය්‍යාථ ගොපුරං කාරාපෙය්‍යාථ, අට්ටාලකං කාරාපෙය්‍යාථ, ධඤ්ඤං අතිහරාපෙය්‍යාථා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, පටිකච්චෙව තං පටියත්තං හොතී’’ති. ‘‘කිං තුම්හෙ, මහාරාජ, තදා හත්ථිස්මිං සික්ඛෙය්‍යාථ, අස්සස්මිං සික්ඛෙය්‍යාථ, රථස්මිං සික්ඛෙය්‍යාථ, ධනුස්මිං සික්ඛෙය්‍යාථ, ථරුස්මිං සික්ඛෙය්‍යාථා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, පටිකච්චෙව තං සික්ඛිතං හොතී’’ති. ‘‘කිස්සත්ථායා’’ති? ‘‘අනාගතානං, භන්තෙ, භයානං පටිබාහනත්ථායා’’ති. ‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, අත්ථි අනාගතං භය’’න්ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ’’ති . ‘‘තුම්හෙ ච ඛො, මහාරාජ, අතිපණ්ඩිතා, යෙ තුම්හෙ අසන්තානං අනාගතානං භයානං පටිබාහනත්ථාය පටියාදෙථා’’ති.

‘‘හියොා ඔපම්මං කරොහීති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා ත්වං පිපාසිතො භවෙය්‍යාසි, තදා ත්වං උදපානං ඛණාපෙය්‍යාසි, පොක්ඛරණිං ඛණාපෙය්‍යාසි, තළාකං ඛණාපෙය්‍යාසි ‘පානීයං පිවිස්සාමී’’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, පටිකච්චෙව තං පටියත්තං හොතී’’ති. ‘‘කිස්සත්ථායා’’ති? ‘‘අනාගතානං, භන්තෙ, පිපාසානං පටිබාහනත්ථාය පටියත්තං හොතී’’ති. ‘‘අත්ථි පන, මහාරාජ, අනාගතා පිපාසා’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ’’ති. ‘‘තුම්හෙ ඛො, මහාරාජ, අතිපණ්ඩිතා , යෙ තුම්හෙ අසන්තානං අනාගතානං පිපාසානං පටිබාහනත්ථාය තං පටියාදෙථා’’ති.

‘‘හියොා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, යදා ත්වං බුභුක්ඛිතො භවෙය්‍යාසි, තදා ත්වං ඛෙත්තං කසාපෙය්‍යාසි, සාලිං වපාපෙය්‍යාසි ‘භත්තං භුඤ්ජිස්සාමී’’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, පටිකච්චෙව තං පටියත්තං හොතී’’ති. ‘‘කිස්සත්ථායා’’ති. ‘‘අනාගතානං, භන්තෙ, බුභුක්ඛානං පටිබාහනත්ථායා’’ති. ‘‘අත්ථි පන, මහාරාජ, අනාගතා බුභුක්ඛා’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ’’ති. ‘‘තුම්හෙ ඛො, මහාරාජ, අතිපණ්ඩිතා, යෙ තුම්හෙ අසන්තානං අනාගතානං බුභුක්ඛානං පටිබාහනත්ථාය පටියාදෙථා’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

දුක්ඛප්පහානවායමපඤ්හො තතියො.

4. බ්‍රහ්මලොකපඤ්හො

4. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කීවදූරො ඉතො බ්‍රහ්මලොකො’’ති? ‘‘දූරො ඛො, මහාරාජ, ඉතො බ්‍රහ්මලොකො කූටාගාරමත්තා සිලා තම්හා පතිතා අහොරත්තෙන අට්ඨචත්තාලීසයොජනසහස්සානි භස්සමානා චතූහි මාසෙහි පථවියං පතිට්ඨහෙය්‍යා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ එවං භණථ ‘සෙය්‍යථාපි බලවා පුරිසො සමිඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය , පසාරිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය, එවමෙව ඉද්ධිමා භික්ඛු චෙතොවසිප්පත්තො ජම්බුදීපෙ අන්තරහිතො බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුභවෙය්‍යා’ති එතං වචනං න සද්දහාමි, එවං අතිසීඝං තාව බහූනි යොජනසතානි ගච්ඡිස්සතී’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘කුහිං පන, මහාරාජ, තව ජාතභූමී’’ති? ‘‘අත්ථි, භන්තෙ, අලසන්දො නාම දීපො, තත්ථාහං ජාතො’’ති. ‘‘කීව දූරො, මහාරාජ, ඉතො අලසන්දො හොතී’’ති? ‘‘ද්විමත්තානි, භන්තෙ, යොජනසතානී’’ති. ‘‘අභිජානාසි නු ත්වං, මහාරාජ, තත්ථ කිඤ්චිදෙව කරණීයං කරිත්වා සරිතා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සරාමී’’ති. ‘‘ලහුං ඛො ත්වං, මහාරාජ, ගතොසි ද්විමත්තානි යොජනසතානී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

බ්‍රහ්මලොකපඤ්හො චතුත්ථො.

5. ද්වින්නං ලොකුප්පන්නානං සමකභාවපඤ්හො

5. රාජා ආහ ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යො ඉධ කාලඞ්කතො බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, යො ච ඉධ කාලඞ්කතො කස්මීරෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, කො චිරතරං කො සීඝතර’’න්ති? ‘‘සමකං, මහාරාජා’’ති.

‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘කුහිං පන, මහාරාජ, තව ජාතනගර’’න්ති? ‘‘අත්ථි, භන්තෙ, කලසිගාමො නාම, තත්ථාහං ජාතො’’ති. ‘‘කීව දූරො, මහාරාජ, ඉතො කලසිගාමො හොතී’’ති. ‘‘ද්විමත්තානි, භන්තෙ, යොජනසතානී’’ති. ‘‘කීව දූරං, මහාරාජ, ඉතො කස්මීරං හොතී’’ති? ‘‘ද්වාදස, භන්තෙ, යොජනානී’’ති. ‘‘ඉඞ්ඝ, ත්වං මහාරාජ, කලසිගාමං චින්තෙහී’’ති. ‘‘චින්තිතො, භන්තෙ’’ති. ‘‘ඉඞ්ඝ, ත්වං මහාරාජ, කස්මීරං චින්තෙහී’’ති. ‘‘චින්තිතං භන්තෙ’’ති. ‘‘කතමං නු ඛො, මහාරාජ, චිරෙන චින්තිතං, කතමං සීඝතර’’න්ති? ‘‘සමකං භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො ඉධ කාලඞ්කතො බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, යො ච ඉධ කාලඞ්කතො කස්මීරෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, සමකං යෙව උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘හියොා ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, ද්වෙ සකුණා ආකාසෙන ගච්ඡෙය්‍යුං , තෙසු එකො උච්චෙ රුක්ඛෙ නිසීදෙය්‍ය, එකො නීචෙ රුක්ඛෙ නිසීදෙය්‍ය, තෙසං සමකං පතිට්ඨිතානං කතමස්ස ඡායා පඨමතරං පථවියං පතිට්ඨහෙය්‍ය, කතමස්ස ඡායා චිරෙන පථවියං පතිට්ඨහෙය්‍යා’’ති? ‘‘සමකං, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො ඉධ කාලඞ්කතො බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, යො ච ඉධ කාලඞ්කතො කස්මීරෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, සමකං යෙව උප්පජ්ජන්තී’’ති.

‘‘කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා’’ති.

ද්වින්නං ලොකුප්පන්නානං සමකභාවපඤ්හො පඤ්චමො.

6. බොජ්ඣඞ්ගපඤ්හො

6. රාජා ආහ ''කති නු බො, භන්තෙ නාගසෙන, බොජ්ඣඞ්ගා''ති? ''සත්ත බො, මහාරාජ, බොජ්ඣඞ්ගා''ති. ''කතිහි පන, භන්තෙ, බොජ්ඣඞ්ගෙහි බුජ්ඣතී''ති? ''එකෙන බො, මහාරාජ, බොජ්ඣඞ්ගෙන බුජ්ඣති ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගෙනා''ති. ''අථ කිස්ස නු බො, භන්තෙ, වුච්චන්ති 'සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා'''ති? ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, අසි කොසියා පක්ඛිත්තො අග්ගහිතො හත්ථෙන උස්සහති ඡෙජ්ජං ඡින්දිතු''න්ති. ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව බො, මහාරාජ, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගෙන විනා ඡහි බොජ්ඣඞ්ගෙහි න බුජ්ඣතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

බොජ්ඣඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. පාපපුඤ්ඤානං අප්පානප්පභාවපඤ්හො

7. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කතරං නු බො බහුතරං පුඤ්ඤං වා අපුඤ්ඤං වා''ති? ''පුඤ්ඤං බො, මහාරාජ , බහුතරං, අපුඤ්ඤං ථොක''න්ති. ''කෙන කාරණෙනා''ති? ''අපුඤ්ඤං බො, මහාරාජ, කරොන්තො විප්පටිසාරී හොති 'පාපකම්මං මයා කත'න්ති, තෙන පාපං න වඩ්ඪති. පුඤ්ඤං බො, මහාරාජ, කරොන්තො අවිප්පටිසාරී හොති, අවිප්පටිසාරිනො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පීති ජායති, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති, සමාහිතො යථාභූතං පජානාති, තෙන කාරණෙන පුඤ්ඤං වඩ්ඪති. පුරිසො බො, මහාරාජ, ඡින්නහත්ථපාදො භගවතො එකං උප්පලහත්ථං දත්වා එකනවුතිකප්පානි විනිපාතං න ගච්ඡිස්සති. ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන භණාමි 'පුඤ්ඤං බහුතරං, අපුඤ්ඤං ථොක'''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

පාපපුඤ්ඤානං අප්පානප්පභාවපඤ්හො සත්තමො.

8. ජානන්තාජානන්තපාපකරණපඤ්හො

8. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, යො ජානන්තො පාපකම්මං කරොති, යො අජානන්තො පාපකම්මං කරොති, කස්ස බහුතරං අපුඤ්ඤ''න්ති? ථෙරො ආහ ''යො බො, මහාරාජ, අජානන්තො පාපකම්මං කරොති, තස්ස බහුතරං අපුඤ්ඤ''න්ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, යො අම්හාකං රාජපුත්තො වා රාජමහාමත්තො වා අජානන්තො පාපකම්මං කරොති, තං මයං දිගුණං දණ්ඩෙමා''ති? ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, තත්තං අයොගුළං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං එකො ජානන්තො ගණ්හෙය්‍ය, එකො අජානන්තො ගණ්හෙය්‍ය, කතමො [කස්ස (ක.)] බලවතරං ඩය්හෙය්‍යා''ති. ''යො බො, භන්තෙ, අජානන්තො ගණ්හෙය්‍ය, සො [තස්ස (පී. ක.)] බලවතරං ඩය්හෙය්‍යා''ති. ''එවමෙව බො, මහාරාජ, යො අජානන්තො පාපකම්මං කරොති, තස්ස බහුතරං අපුඤ්ඤ''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

ජානන්තාජානන්තපාපකරණපඤ්හො අට්ඨමො.

9. උත්තරකුරුකාදිගමනපඤ්හො

9. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කොචි, යො ඉමිනා සරීරෙන උත්තරකුරුං වා ගච්ඡෙය්‍ය, බ්‍රහ්මලොකං වා, අඤ්ඤං වා පන දීප''න්ති? ''අත්ථි, මහාරාජ, යො ඉමිනා චාතුම්මහාභූතිකෙන කායෙන උත්තරකුරුං වා ගච්ඡෙය්‍ය, බ්‍රහ්මලොකං වා, අඤ්ඤං වා පන දීප''න්ති.

''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, ඉමිනා චාතුම්මහාභූතිකෙන කායෙන උත්තරකුරුං වා ගච්ඡෙය්‍ය, බ්‍රහ්මලොකං වා, අඤ්ඤං වා පන දීප''න්ති? ''අභිජානාසි නු, ත්වං මහාරාජ, ඉමිස්සා පථවියා විදත්ථිං වා රතනං වා ලඞ්ඝිතා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අභිජානාමි 'අහං, භන්තෙ නාගසෙන, අට්ඨපි රතනියො ලඞ්ඝෙමී'''ති. ''කථං, ත්වං මහාරාජ, අට්ඨපි රතනියො ලඞ්ඝෙසී''ති? ''අහඤ්හි, භන්තෙ, චිත්තං උප්පාදෙමි 'එත්ථ නිපතිස්සාමී'ති සහ චිත්තුප්පාදෙන කායො මෙ ලහුකො හොතී''ති. ''එවමෙව බො, මහාරාජ, ඉද්ධිමා භික්ඛු චෙතොවසිප්පත්තො කායං චිත්තෙ සමාරොපෙත්වා චිත්තවසෙන වෙහාසං ගච්ඡතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

උත්තරකුරුකාදිගමනපඤ්හො නවමො.

10. දීඝට්ඨීපඤ්හො

10. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ එවං භණථ 'අට්ඨිකානි දීඝානි යොජනසතිකානිපී'ති, රුක්ඛොපි තාව නත්ථි යොජනසතිකො, කුතො පන අට්ඨිකානි දීඝානි යොජනසතිකානි භවිස්සන්තී''ති?

''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, සුතං තෙ 'මහාසමුද්දෙ පඤ්චයොජනසතිකාපි මච්ඡා අත්ථී'''ති? ''ආම, භන්තෙ, සුත''න්ති. ''නනු මහාරාජ, පඤ්චයොජනසතිකස්ස මච්ඡස්ස අට්ඨිකානි දීඝානි භවිස්සන්ති යොජනසතිකානිපී''ති?

''කල්ලොසි , භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

දීඝට්ඨීපඤ්හො දසමො.

11. අස්සාසපස්සාසනිරොධපඤ්හො

11. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ එවං භණථ 'සක්කා අස්සාසපස්සාසෙ නිරොධෙතු'''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, සක්කා අස්සාසපස්සාසෙ නිරොධෙතු''න්ති. ''කථං, භන්තෙ නාගසෙන, සක්කා අස්සාසපස්සාසෙ නිරොධෙතු''න්ති. ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, සුතපුබ්බො තෙ කොචි කාකච්ඡමානො''ති. ''ආම, භන්තෙ, සුතපුබ්බො''ති. ''කිං නු ඛො, මහාරාජ, සො සද්දො කායෙ නමිතෙ විරමෙය්‍යා''ති. ''ආම, භන්තෙ, විරමෙය්‍යා''ති. ''සො හි නාම, මහාරාජ, සද්දො අභාවිතකායස්ස අභාවිතසීලස්ස අභාවිතචිත්තස්ස අභාවිතපඤ්ඤස්ස කායෙ නමිතෙ විරමිස්සති, කිං පන භාවිතකායස්ස භාවිතසීලස්ස භාවිතචිත්තස්ස භාවිතපඤ්ඤස්ස චතුත්ථජ්ඣානං සමාපන්නස්ස අස්සාසපස්සාසා න නිරුජ්ඣිස්සන්තී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

අස්සාසපස්සාසනිරොධපඤ්හො එකාදසමො.

12. සමුද්දපඤ්හො

12. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, 'සමුද්දො සමුද්දො'ති වුච්චති, කෙන කාරණෙන උදකං 'සමුද්දො'ති වුච්චතී''ති? ථෙරො ආහ ''යත්තකං, මහාරාජ, උදකං, තත්තකං ලොණං. යත්තකං ලොණං, තත්තකං උදකං. තස්මා 'සමුද්දො'ති වුච්චතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සමුද්දපඤ්හො ද්වාදසමො.

13. සමුද්දඑකරසපඤ්හො

13. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන සමුද්දො එකරසො ලොණරසො''ති? ''චිරසණ්ඨිතත්තා ඛො, මහාරාජ, උදකස්ස සමුද්දො එකරසො ලොණරසො''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සමුද්දඑකරසපඤ්හො තෙරසමො.

14. සුඛුමපඤ්හො

14. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, සක්කා සබ්බං සුඛුමං ඡින්දිතු''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, සක්කා සබ්බං සුඛුමං ඡින්දිතු''න්ති. ''කිං පන, භන්තෙ, සබ්බං සුඛුම''න්ති? ''ධම්මො ඛො, මහාරාජ, සබ්බසුඛුමො, න ඛො, මහාරාජ, ධම්මා සබ්බෙ සුඛුමා, 'සුඛුම'න්ති වා 'ථූල'න්ති වා ධම්මානමෙතමධිවචනං. යං කිඤ්චි ඡින්දිතබ්බං, සබ්බං තං පඤ්ඤාය ඡින්දති, නත්ථි දුතියං පඤ්ඤාය ඡෙදන''න්ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

සුඛුමපඤ්හො චුද්දසමො.

15. විඤ්ඤාණනානත්ථපඤ්හො

15. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, 'විඤ්ඤාණ'න්ති වා 'පඤ්ඤා'ති වා 'භූතස්මිං ජීවො'ති වා ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච, උදාහු එකත්ථා බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන''න්ති ? ''විජානනලක්ඛණං, මහාරාජ, විඤ්ඤාණං, පජානනලක්ඛණා පඤ්ඤා, භූතස්මිං ජීවො නුපලබ්භතී''ති. ''යදි ජීවො නුපලබ්භති, අථ කො චරහි චක්ඛුනා රූපං පස්සති, සොතෙන සද්දං සුණාති, ඝානෙන ගන්ධං ඝායති, ජිව්හාය රසං සායති, කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසති, මනසා ධම්මං විජානාතී''ති? ථෙරො ආහ ''යදි ජීවො චක්ඛුනා රූපං පස්සති…පෙ…. මනසා ධම්මං විජානාති, සො ජීවො චක්ඛුද්වාරෙසු උප්පාටිතෙසු මහන්තෙන ආකාසෙන බහිමුඛො සුට්ඨුතරං රූපං පස්සෙය්‍ය, සොතෙසු උප්පාටිතෙසු, ඝානෙ උප්පාටිතෙ, ජිව්හාය උප්පාටිතාය, කායෙ උප්පාටිතෙ මහන්තෙන ආකාසෙන සුට්ඨුතරං සද්දං සුණෙය්‍ය, ගන්ධං ඝායෙය්‍ය, රසං සායෙය්‍ය, ඵොට්ඨබ්බං ඵුසෙය්‍යා''ති? ''න හි , භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, භූතස්මිං ජීවො නුපලබ්භතී''ති.

''කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනා''ති.

විඤ්ඤාණනානත්ථපඤ්හො පන්නරසමො.

16. අරූපධම්මවවත්ථානදුක්කරපඤ්හො

16. රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, දුක්කරං නු ඛො භගවතා කත''න්ති? ථෙරො ආහ ''දුක්කරං, මහාරාජ, භගවතා කත''න්ති. ''කිං පන, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා දුක්කරං කත''න්ති. ''දුක්කරං, මහාරාජ, භගවතා කතං ඉමෙසං අරූපීනං චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං එකාරම්මණෙ වත්තමානානං වවත්ථානං අක්ඛාතං 'අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං චිත්ත'''න්ති.

''ඔපම්මං කරොහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො නාවාය මහාසමුද්දං අජ්ඣොගාහෙත්වා හත්ථපුටෙන උදකං ගහෙත්වා ජිව්හාය සායිත්වා ජානෙය්‍ය නු ඛො, මහාරාජ, සො පුරිසො ''ඉදං ගඞ්ගාය උදකං, ඉදං යමුනාය උදකං, ඉදං අචිරවතියා උදකං, ඉදං සරභුයා උදකං, ඉදං මහියා උදක'''න්ති? ''දුක්කරං, භන්තෙ, ජානිතු''න්ති. ''ඉතො දුක්කරතරං ඛො, මහාරාජ, භගවතා කතං ඉමෙසං අරූපීනං චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං එකාරම්මණෙ වත්තමානානං වවත්ථානං අක්ඛාතං 'අයං ඵස්සො, අයං වෙදනා, අයං සඤ්ඤා, අයං චෙතනා, ඉදං චිත්ත'''න්ති. ''සුට්ඨු, භන්තෙ''ති රාජා අබ්භානුමොදීති.

අරූපධම්මවවත්ථානදුක්කරපඤ්හො සොළසමො.

අරූපධම්මවවත්ථානවග්ගො සත්තමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ සොළස පඤ්හා.

මිලින්දපඤ්හපුච්ඡාවිසජ්ජනා

ථෙරො ආහ ''ජානාසි ඛො, මහාරාජ, සම්පති කා වෙලා''ති? ''ආම, භන්තෙ, ජානාමි 'සම්පති පඨමො යාමො අතික්කන්තො, මජ්ඣිමො යාමො පවත්තති, උක්කා පදීපීයන්ති, චත්තාරි පටාකානි ආණත්තානි ගමිස්සන්ති භණ්ඩතො රාජදෙය්‍යානී'''ති.

යොනකා එවමාහංසු ''කල්ලොසි, මහාරාජ, පණ්ඩිතො ථෙරො''ති. ''ආම, භණෙ, පණ්ඩිතො ථෙරො, එදිසො ආචරියො භවෙය්‍ය මාදිසො ච අන්තෙවාසී, නචිරස්සෙව පණ්ඩිතො ධම්මං ආජානෙය්‍යා''ති. තස්ස පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙන තුට්ඨො රාජා ථෙරං නාගසෙනං සතසහස්සග්ඝනකෙන කම්බලෙන අච්ඡාදෙත්වා ''භන්තෙ නාගසෙන, අජ්ජතග්ගෙ තෙ අට්ඨසතං භත්තං පඤ්ඤපෙමි, යං කිඤ්චි අන්තෙපුරෙ කප්පියං, තෙන ච පවාරෙමී''ති ආහ. අලං මහාරාජ ජීවාමී''ති. ''ජානාමි, භන්තෙ නාගසෙන, ජීවසි, අපි ච අත්තානඤ්ච රක්ඛ, මමඤ්ච රක්ඛාහී''ති. ''කථං අත්තානං රක්ඛසි, 'නාගසෙනො මිලින්දං රාජානං පසාදෙති, න ච කිඤ්චි අලභී'ති පරාපවාදො [පරප්පවාදො (ක.)] ආගච්ඡෙය්‍යාති, එවං අත්තානං රක්ඛ. කථං මමං රක්ඛසි, 'මිලින්දො රාජා පසන්නො පසන්නාකාරං න කරොතී'ති පරාපවාදො ආගච්ඡෙය්‍යාති, එවං මමං රක්ඛාහී''ති. ''තථා හොතු, මහාරාජා''ති. ''සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ, සීහො මිගරාජා සුවණ්ණපඤ්ජරෙ පක්ඛිත්තොපි බහිමුඛො යෙව හොති, එවමෙව ඛො අහං, භන්තෙ, කිඤ්චාපි අගාරං අජ්ඣාවසාමි බහිමුඛො යෙව පන අච්ඡාමි. සචෙ අහං, භන්තෙ, අගාරස්මා අනාගාරියං පබ්බජෙය්‍යං, න චිරං ජීවෙය්‍යං, බහූ මෙ පච්චත්ථිකා''ති.

අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො පඤ්හං විසජ්ජෙත්වා උට්ඨායාසනා සඞ්ඝාරාමං අගමාසි. අචිරපක්කන්තෙ ච ආයස්මන්තෙ නාගසෙනෙ මිලින්දස්ස රඤ්ඤො එතදහොසි ''කිං මයා පුච්ඡිතං, කිං භදන්තෙන නාගසෙනෙන විසජ්ජිත''න්ති? අථ ඛො මිලින්දස්ස රඤ්ඤො එතදහොසි ''සබ්බං මයා සුපුච්ඡිතං, සබ්බං භදන්තෙන

නාගසෙනෙන සුවිසජ්ජිත''න්ති. ආයස්මතොපි නාගසෙනස්ස සඞ්ඝාරාමගතස්ස එතදහොසි ''කිං මිලින්දෙන රඤ්ඤා පුච්ඡිතං, කිං මයා විසජ්ජිත''න්ති. අථ ඛො ආයස්මතො නාගසෙනස්ස එතදහොසි ''සබ්බං මිලින්දෙන රඤ්ඤා සුපුච්ඡිතං, සබ්බං මයා සුවිසජ්ජිත''න්ති.

අථ ඛො ආයස්මා නාගසෙනො තස්සා රත්තියා අච්චයෙන පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය යෙන මිලින්දස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. අථ ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච –

''මා ඛො භදන්තස්ස එවං අහොසි 'නාගසෙනො මයා පඤ්හං පුච්ඡිතො'ති තෙනෙව සොමනස්සෙන තං රත්තාවසෙසං වීතිනාමෙසීති න තෙ එවං දට්ඨබ්බං. තස්ස මය්හං, භන්තෙ, තං රත්තාවසෙසං එතදහොසි 'කිං මයා පුච්ඡිතං, කිං භදන්තෙන විසජ්ජිත'න්ති, 'සබ්බං මයා සුපුච්ඡිතං, සබ්බං භදන්තෙන සුවිසජ්ජිත'''න්ති.

ථෙරොපි එවමාහ – ''මා ඛො මහාරාජස්ස එවං අහොසි 'මිලින්දස්ස රඤ්ඤො මයා පඤ්හො විසජ්ජිතො'ති තෙනෙව සොමනස්සෙන තං රත්තාවසෙසං වීතිනාමෙසීති න තෙ එවං දට්ඨබ්බං. තස්ස මය්හං, මහාරාජ, තං රත්තාවසෙසං එතදහොසි 'කිං මිලින්දෙන රඤ්ඤා පුච්ඡිතං, කිං මයා විසජ්ජිත'න්ති, 'සබ්බං මිලින්දෙන රඤ්ඤා සුපුච්ඡිතං, සබ්බං මයා සුවිසජ්ජිත'''න්ති ඉතිහ තෙ මහානාගා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සුභාසිතං සමනුමොදිංසූති.

මිලින්දපඤ්හපුච්ඡාවිසජ්ජනා නිට්ඨිතා.

මෙණ්ඩකපඤ්හාරම්භකථා

අට්ඨමන්තපරිවජ්ජනීයට්ඨානානි

හස්සප්පවාදො [හස්සප්පවෙදී (සී. පී.)] වෙතණ්ඩී, අතිබුද්ධි විචක්ඛණො;
මිලින්දො ඤාණභෙදාය, නාගසෙනමුපාගමි.

වසන්තො තස්ස ඡායාය, පරිපුච්ඡං පුනප්පුනං;
පභින්නබුද්ධි හුත්වාන, සොපි ආසි තිපෙටකො.

නවඞ්ගං අනුමජ්ජන්තො, රත්තිභාගෙ රහොගතො;
අද්දක්ඛි මෙණ්ඩකෙ පඤ්හෙ, දුන්නිවෙඨෙ සනිග්ගහෙ.

''පරියායභාසිතං අත්ථි, අත්ථි සන්ධායභාසිතං;
සභාවභාසිතං අත්ථි, ධම්මරාජස්ස සාසනෙ.

''තෙසමත්ථං අවිඤ්ඤාය, මෙණ්ඩකෙ ජිනභාසිතෙ;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, විග්ගහො තත්ථ හෙස්සති.

''හන්ද කථිං පසාදෙත්වා, ඡෙජ්ජාපෙස්සාමි මෙණ්ඩකෙ;
තස්ස නිද්දිට්ඨමග්ගෙන, නිද්දිසිස්සන්ත්‍යනාගතෙ''ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා පභාතාය රත්තියා උද්ධස්තෙ [උට්ඨිතෙ (ස්‍යා.), උග්ගතෙ (සී. පී.)] අරුණෙ සීසං න්හත්වා සිරසි අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ සම්මාසම්බුද්ධෙ අනුස්සරිත්වා අට්ඨ වත්තපදානි සමාදියි ''ඉතො මෙ අනාගතානි සත්ත දිවසානි අට්ඨ ගුණෙ සමාදියිත්වා තපො චරිතබ්බො භවිස්සති , සොහං චිණ්ණතපො සමානො ආචරියං ආරාධෙත්වා මෙණ්ඩකෙ පඤ්හෙ පුච්ඡිස්සාමී''ති. අථ ඛො මිලින්දො රාජා පකතිදුස්සයුගං අපනෙත්වා ආභරණානි ච ඔමුඤ්චිත්වා කාසාවං නිවාසෙත්වා මුණ්ඩකපටිසීසකං සීසෙ පටිමුඤ්චිත්වා මුනිභාවමුපගන්ත්වා අට්ඨ ගුණෙ සමාදියි ''ඉමං සත්තාහං මයා න රාජත්ථො අනුසාසිතබ්බො, න රාගූපසඤ්හිතං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං, න දොසූපසඤ්හිතං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං, න මොහූපසඤ්හිතං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං, දාසකම්මකරපොරිසෙ ජනෙපි නිවාතවුත්තිනා භවිතබ්බං, කායිකං වාචසිකං අනුරක්ඛිතබ්බං, ඡපි ආයතනානි නිරවසෙසතො අනුරක්ඛිතබ්බානි, මෙත්තාභාවනාය මානසං පක්ඛිපිතබ්බ''න්ති. ඉමෙ අට්ඨ ගුණෙ සමාදියිත්වා තෙස්වෙව අට්ඨසු ගුණෙසු මානසං පතිට්ඨපෙත්වා බහි අනික්ඛමිත්වා සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ පභාතාය රත්තියා පගෙව පාතරාසං කත්වා ඔක්ඛිත්තචක්ඛු මිතභාණී සුසණ්ඨිතෙන ඉරියාපථෙන අවික්ඛිත්තෙන චිත්තෙන හට්ඨෙන උදග්ගෙන විප්පසන්නෙන ථෙරං නාගසෙනං උපසඞ්කමිත්වා ථෙරස්ස පාදෙ සිරසා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො ඉදමවොච –

‘‘අත්ථි මෙ, භන්තෙ නාගසෙන, කොචි අත්ථො තුම්හෙහි සද්ධිං මන්තයිතබ්බො, න තත්ථ අඤ්ඤො කොචි තතියො ඉච්ඡිතබ්බො, සුඤ්ඤෙ ඔකාසෙ පවිවිත්තෙ අරඤ්ඤෙ අට්ඨඞ්ගුපාගතෙ සමණසාරුප්පෙ. තත්ථ සො පඤ්හො පුච්ඡිතබ්බො භවිස්සති, තත්ථ මෙ ගුය්හං න කාතබ්බං න රහස්සකං, අරහාමහං රහස්සකං සුණිතුං සුමන්තනෙ උපගතෙ, උපමායපි සො අත්ථො උපපරික්ඛිතබ්බො, යථා කිං විය, යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, මහාපථවී නික්ඛෙපං අරහති නික්ඛෙපෙ උපගතෙ. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අරහාමහං රහස්සකං සුණිතුං සුමන්තනෙ උපගතෙ’’ති. ගරුනා සහ පවිවිත්තපවනං පවිසිත්වා ඉදමවොච – ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉධ පුරිසෙන මන්තයිතුකාමෙන අට්ඨ ඨානානි පරිවජ්ජයිතබ්බානි භවන්ති, න තෙසු ඨානෙසු විඤ්ඤූ පුරිසො අත්ථං මන්තෙති, මන්තිතොපි අත්ථො පරිපතති න සම්භවති. කතමානි අට්ඨ ඨානානි? විසමට්ඨානං පරිවජ්ජනීයං, සභයං පරිවජ්ජනීයං, අතිවාතට්ඨානං පරිවජ්ජනීයං, පටිච්ඡන්නට්ඨානං පරිවජ්ජනීයං, දෙවට්ඨානං පරිවජ්ජනීයං, පන්ථො පරිවජ්ජනීයො, සඞ්ගාමො [සඞ්කමො (සී. පී.)] පරිවජ්ජනීයො, උදකතිත්ථං පරිවජ්ජනීයං. ඉමානි අට්ඨ ඨානානි පරිවජ්ජනීයානී’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘කො දොසො විසමට්ඨානෙ, සභයෙ, අතිවාතෙ, පටිච්ඡන්නෙ, දෙවට්ඨානෙ, පන්ථෙ, සඞ්ගාමෙ, උදකතිත්ථෙ’’ති? ‘‘විසමෙ, භන්තෙ නාගසෙන, මන්තිතො අත්ථො විකිරති විධමති පග්ඝරති න සම්භවති, සභයෙ මනො සන්තසති, සන්තස්සිතො න සම්මා අත්ථං සමනුපස්සති, අතිවාතෙ සද්දො අවිභූතො හොති, පටිච්ඡන්නෙ උපස්සුතිං තිට්ඨන්ති, දෙවට්ඨානෙ මන්තිතො අත්ථො ගරුකං පරිණමති, පන්ථෙ මන්තිතො අත්ථො තුච්ඡො භවති, සඞ්ගාමෙ චඤ්චලො භවති, උදකතිත්ථෙ පාකටො භවති. භවතීහ –

‘‘‘විසමං සභයං අතිවාතො, පටිච්ඡන්නං දෙවනිස්සිතං;
පන්ථො ච සඞ්ගාමො තිත්ථං, අට්ඨෙතෙ පරිවජ්ජියා’’’ති.

අට්ඨ මන්තනස්ස පරිවජ්ජනීයට්ඨානානි.

අට්ඨමන්තවිනාසකපුග්ගලා

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අට්ඨිමෙ පුග්ගලා මන්තියමානා මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙන්ති. කතමෙ අට්ඨ? රාගචරිතො දොසචරිතො මොහචරිතො මානචරිතො ලුද්ධො අලසො එකචින්තී බාලොති. ඉමෙ අට්ඨ පුග්ගලා මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙන්තී’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘තෙසං කො දොසො’’ති? ‘‘රාගචරිතො, භන්තෙ නාගසෙන, රාගවසෙන මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, දොසචරිතො දොසවසෙන මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, මොහචරිතො මොහවසෙන මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, මානචරිතො මානවසෙන මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, ලුද්ධො ලොභවසෙන මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, අලසො අලසතාය මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, එකචින්තී එකචින්තිතාය මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති, බාලො බාලතාය මන්තිතං අත්ථං බ්‍යාපාදෙති. භවතීහ –

‘‘‘රත්තො දුට්ඨො ච මූළ්හො ච, මානී ලුද්ධො තථාලසො;
එකචින්තී ච බාලො ච, එතෙ අත්ථවිනාසකා’’’ති.

අට්ඨ මන්තවිනාසකපුග්ගලා.

නවගුය්හමන්තවිධංසකං

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, නවිමෙ පුග්ගලා මන්තිතං ගුය්හං විවරන්ති න ධාරෙන්ති. කතමෙ නව? රාගචරිතො දොසචරිතො මොහචරිතො භීරුකො ආමිසගරුකො ඉත්ථී සොණ්ඩො පණ්ඩකො දාරකො’’ති.

ථෙරො ආහ ‘‘තෙසං කො දොසො’’ති? ‘‘රාගචරිතො, භන්තෙ නාගසෙන, රාගවසෙන මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, දොසචරිතො, භන්තෙ , දොසවසෙන මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, මූළ්හො මොහවසෙන මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, භීරුකො භයවසෙන මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, ආමිසගරුකො ආමිසහෙතු මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, ඉත්ථී පඤ්ඤාය ඉත්තරතාය මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, සොණ්ඩිකො සුරාලොලතාය මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, පණ්ඩකො අනෙකංසිකතාය මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති, දාරකො චපලතාය මන්තිතං ගුය්හං විවරති න ධාරෙති. භවතීහ –

‘‘‘රත්තො දුට්ඨො ච මූළ්හො ච, භීරු ආමිසගරුකො [ආමිසචක්ඛුකො (සී. පී.)];
ඉත්ථී සොණ්ඩො පණ්ඩකො ච, නවමො භවති දාරකො.

‘‘නවෙතෙ පුග්ගලා ලොකෙ, ඉත්තරා චලිතා චලා;
එතෙහි මන්තිතං ගුය්හං, ඛිප්පං භවති පාකට’’’න්ති.

නව ගුය්හමන්තවිධංසකා පුග්ගලා.

අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභකාරණං

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති. කතමෙහි අට්ඨහි? වයපරිණාමෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, යසපරිණාමෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, පරිපුච්ඡාය බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, තිත්ථසංවාසෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, යොනිසො මනසිකාරෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, සාකච්ඡාය බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, ස්නෙහූපසෙවනෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති, පතිරූපදෙසවාසෙන බුද්ධි පරිණමති පරිපාකං ගච්ඡති. භවතීහ –

‘‘‘වයෙන යසපුච්ඡාහි, තිත්ථවාසෙන යොනිසො;
සාකච්ඡා ස්නෙහසංසෙවා, පතිරූපවසෙන ච.

‘‘එතානි අට්ඨ ඨානානි, බුද්ධිවිසදකාරණා;
යෙසං එතානි සම්භොන්ති, තෙසං බුද්ධි පභිජ්ජතී’’’ති.

අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභකාරණානි.

ආචරියගුණං

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අයං භූමිභාගො අට්ඨ මන්තදොසවිවජ්ජිතො, අහඤ්ච ලොකෙ පරමො මන්තිසහායො [මන්තසහායො (සී.)], ගුය්හමනුරක්ඛී චාහං යාවාහං ජීවිස්සාමි තාව ගුය්හමනුරක්ඛිස්සාමි, අට්ඨහි ච මෙ කාරණෙහි බුද්ධි පරිණාමං ගතා, දුල්ලභො එතරහි මාදිසො අන්තෙවාසී, සම්මා පටිපන්නෙ අන්තෙවාසිකෙ යෙ ආචරියානං පඤ්චවීසති ආචරියගුණා, තෙහි ගුණෙහි ආචරියෙන සම්මා පටිපජ්ජිතබ්බං. කතමෙ පඤ්චවීසති ගුණා?

‘‘ඉධ, භන්තෙ නාගසෙන, ආචරියෙන අන්තෙවාසිම්හි සතතං සමිතං ආරක්ඛා උපට්ඨපෙතබ්බා, අසෙවනසෙවනා ජානිතබ්බා, පමත්තාප්පමත්තා ජානිතබ්බා, සෙය්‍යාවකාසො ජානිතබ්බො, ගෙලඤ්ඤං ජානිතබ්බං, භොජනස්ස [භොජනීයං (ස්‍යා.)] ලද්ධාලද්ධං ජානිතබ්බං, විසෙසො ජානිතබ්බො, පත්තගතං සංවිභජිතබ්බං, අස්සාසිතබ්බො ‘මා භායි, අත්ථො තෙ අභික්කමතී’ති, ‘ඉමිනා පුග්ගලෙන පටිචරතී’ති [පටිචරාහීති (ක.)] පටිචාරො ජානිතබ්බො, ගාමෙ පටිචාරො ජානිතබ්බො, විහාරෙ පටිචාරො ජානිතබ්බො, න තෙන හාසො දවො කාතබ්බො [න තෙන සහ සල්ලාපො කාතබ්බො (සී. පී.)], තෙන සහ ආලාපො කාතබ්බො, ඡිද්දං දිස්වා අධිවාසෙතබ්බං, සක්කච්චකාරිනා භවිතබ්බං, අඛණ්ඩකාරිනා භවිතබ්බං, අරහස්සකාරිනා භවිතබ්බං, නිරවසෙසකාරිනා භවිතබ්බං, ‘ජනෙමිමං [ජානෙමිමං (ස්‍යා.)] සිප්පෙසූ’ති ජනකචිත්තං උපට්ඨපෙතබ්බං, ‘කථං අයං න පරිහායෙය්‍යා’ති වඩ්ඪිචිත්තං උපට්ඨපෙතබ්බං, ‘බලවං ඉමං කරොමි සික්ඛාබලෙනා’ති චිත්තං උපට්ඨපෙතබ්බං, මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙතබ්බං, ආපදාසු න විජහිතබ්බං, කරණීයෙ නප්පමජ්ජිතබ්බං, ඛලිතෙ ධම්මෙන පග්ගහෙතබ්බොති. ඉමෙ ඛො, භන්තෙ, පඤ්චවීසති ආචරියස්ස ආචරියගුණා, තෙහි ගුණෙහි මයි සම්මා පටිපජ්ජස්සු, සංසයො මෙ, භන්තෙ, උප්පන්නො, අත්ථි මෙණ්ඩකපඤ්හා ජිනභාසිතා , අනාගතෙ අද්ධානෙ තත්ථ විග්ගහො උප්පජ්ජිස්සති, අනාගතෙ ච අද්ධානෙ දුල්ලභා භවිස්සන්ති තුම්හාදිසා බුද්ධිමන්තො, තෙසු මෙ පඤ්හෙසු චක්ඛුං දෙහි පරවාදානං නිග්ගහාය’’ති.

උපාසකගුණං

ථෙරො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා දස උපාසකස්ස උපාසකගුණෙ පරිදීපෙසි. ‘‘දස ඉමෙ, මහාරාජ, උපාසකස්ස උපාසකගුණා. කතමෙ දස , ඉධ, මහාරාජ, උපාසකො සඞ්ඝෙන සමානසුඛදුක්ඛො හොති, ධම්මාධිපතෙය්‍යො හොති, යථාබලං සංවිභාගරතො හොති, ජිනසාසනපරිහානිං දිස්වා අභිවඩ්ඪියා වායමති. සම්මාදිට්ඨිකො හොති, අපගතකොතුහලමඞ්ගලිකො ජීවිතහෙතුපි න අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසති, කායිකවාචසිකඤ්චස්ස රක්ඛිතං හොති, සමග්ගාරාමො හොති සමග්ගරතො, අනුසූයකො හොති, න ච කුහනවසෙන සාසනෙ චරති, බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, දස උපාසකස්ස උපාසකගුණා, තෙ සබ්බෙ ගුණා තයි සංවිජ්ජන්ති, තං තෙ යුත්තං පත්තං අනුච්ඡවිකං පතිරූපං යං ත්වං ජිනසාසනපරිහානිං දිස්වා අභිවඩ්ඪිං ඉච්ඡසි, කරොමි තෙ ඔකාසං, පුච්ඡ මං ත්වං යථාසුඛ’’න්ති.

මෙණ්ඩකපඤ්හාරම්භකථා නිට්ඨිතා.

4. මෙණ්ඩකපඤ්හො

1. ඉද්ධිබලවග්ගො

1. කතාධිකාරසඵලපඤ්හො

1. අථ ඛො මිලින්දො රාජා කතාවකාසො නිපච්ච ගරුනො පාදෙ සිරසි අඤ්ජලිං කත්වා එතදවොච ''භන්තෙ නාගසෙන, ඉමෙ තිත්ථියා එවං භණන්ති [වඤ්චො භවති අඵලො (සී. පී. ක.)] 'යදි බුද්ධො පූජං සාදියති, න පරිනිබ්බුතො බුද්ධො සංයුත්තො ලොකෙන අන්තොභවිකො ලොකස්මිං ලොකසාධාරණො, තස්මා තස්ස කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. යදි පරිනිබ්බුතො විසංයුත්තො ලොකෙන නිස්සටො සබ්බභවෙහි, තස්ස පූජා නුප්පජ්ජති, පරිනිබ්බුතො න කිඤ්චි සාදියති, අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො වඤ්ඣො භවති අඵලො'ති උභතො කොටිකො එසො පඤ්හො, නෙසො විසයො අප්පත්තමානසානං, මහන්තානං යෙවෙසො විසයො, භින්දෙතං දිට්ඨිජාලං එකංසෙ ඨපය, තවෙසො පඤ්හො අනුප්පත්තො, අනාගතානං ජිනපුත්තානං චක්ඛුං දෙහි පරවාදනිග්ගහාය''ති.

ථෙරො ආහ ''පරිනිබ්බුතො, මහාරාජ, භගවා, න ච භගවා පූජං සාදියති, බොධිමූලෙ යෙව තථාගතස්ස සාදියනා පහීනා, කිං පන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''පූජියන්තා [පූජිතා (ස්‍යා.)] අසමසමා, සදෙවමානුසෙහි තෙ;
න සාදියන්ති සක්කාරං, බුද්ධානං එස ධම්මතා'''ති.

රාජා ආහ ''භන්තෙ නාගසෙන, පුත්තො වා පිතුනො වණ්ණං භාසති, පිතා වා පුත්තස්ස වණ්ණං භාසති, න චෙතං කාරණං පරවාදානං නිග්ගහාය, පසාදප්පකාසනං නාමෙතං, ඉඞ්ඝ මෙ ත්වං තත්ථ කාරණං සම්මා බ්‍රූහි සකවාදස්ස පතිට්ඨාපනාය දිට්ඨිජාලවිනිවෙඨනායා''ති.

ථෙරො ආහ ''පරිනිබ්බුතො, මහාරාජ, භගවා, න ච භගවා පූජං සාදියති, අසාදියන්තස්සෙව තථාගතස්ස දෙවමනුස්සා ධාතුරතනං වත්ථුං කරිත්වා තථාගතස්ස ඤාණරතනාරම්මණෙන සම්මාපටිපත්තිං සෙවන්තා තිස්සො සම්පත්තියො පටිලභන්ති.

''යථා , මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො පජ්ජලිත්වා නිබ්බායෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, මහාඅග්ගික්ඛන්ධො සාදියති තිණකට්ඨුපාදාන''න්ති? ''ජලමානොපි සො, භන්තෙ, මහාඅග්ගික්ඛන්ධො තිණකට්ඨුපාදානං න සාදියති, කිං පන නිබ්බුතො උපසන්තො අචෙතනො සාදියතී''? ''තස්මිං පන, මහාරාජ, අග්ගික්ඛන්ධෙ උපරතෙ උපසන්තෙ ලොකෙ අග්ගි සුඤ්ඤො හොතී''ති. ''න හි, භන්තෙ, කට්ඨං අග්ගිස්ස වත්ථු හොති උපාදානං, යෙ කෙචි මනුස්සා අග්ගිකාමා, තෙ අත්තනො ථාමබලවීරියෙන පච්චත්තපුරිසකාරෙන කට්ඨං මන්ථයිත්වා [මද්දිත්වා (ක.)] අග්ගිං නිබ්බත්තෙත්වා තෙන අග්ගිනා අග්ගිකරණීයානි කම්මානි කරොන්තී''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, තිත්ථියානං වචනං මිච්ඡා භවති 'අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො වඤ්ඣො භවති අඵලො'ති.

''යථා, මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො පජ්ජලි, එවමෙව භගවා දසසහස්සියා [දසසහස්සිම්හි (සී. පී. ක.)] ලොකධාතුයා බුද්ධසිරියා පජ්ජලි. යථා, මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො පජ්ජලිත්වා නිබ්බුතො, එවමෙව භගවා දසසහස්සියා ලොකධාතුයා බුද්ධසිරියා පජ්ජලිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො. යථා, මහාරාජ, නිබ්බුතො අග්ගික්ඛන්ධො තිණකට්ඨුපාදානං න සාදියති, එවමෙව ඛො ලොකහිතස්ස සාදියනා පහීනා උපසන්තා. යථා, මහාරාජ, මනුස්සා නිබ්බුතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ අනුපාදානෙ අත්තනො ථාමබලවීරියෙන පච්චත්තපුරිසකාරෙන කට්ඨං මන්ථයිත්වා අග්ගිං නිබ්බත්තෙත්වා තෙන අග්ගිනා අග්ගිකරණීයානි කම්මානි කරොන්ති, එවමෙව ඛො දෙවමනුස්සා තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව ධාතුරතනං වත්ථුං කරිත්වා තථාගතස්ස ඤාණරතනාරම්මණෙන සම්මාපටිපත්තිං සෙවන්තා තිස්සො සම්පත්තියො පටිලභන්ති, ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. යථා, මහාරාජ, මහතිමහාවාතො වායිත්වා උපරමෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, උපරතො වාතො සාදියති පුන නිබ්බත්තාපන''න්ති? ''න හි, භන්තෙ, උපරතස්ස වාතස්ස ආභොගො වා මනසිකාරො වා පුන නිබ්බත්තාපනාය''. ''කිං කාරණං''? ''අචෙතනා සා වායොධාතූ''ති. ''අපි නු තස්ස, මහාරාජ, උපරතස්ස වාතස්ස වාතොති සමඤ්ඤා අපගච්ඡතී''ති? ''න හි, භන්තෙ, තාලවණ්ටවිධූපනානි වාතස්ස උප්පත්තියා පච්චයා, යෙ කෙචි මනුස්සා උණ්හාභිතත්තා පරිළාහපරිපීළිතා, තෙ තාලවණ්ටෙන වා විධූපනෙන වා අත්තනො ථාමබලවීරියෙන පච්චත්තපුරිසකාරෙන තං නිබ්බත්තෙත්වා තෙන වාතෙන උණ්හං නිබ්බාපෙන්ති පරිළාහං

වූපසමෙන්තී''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, තිත්ථියානං වචනං මිච්ඡා භවති 'අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො වඤ්ඣො භවති අඵලො'ති.

''යථා, මහාරාජ, මහතිමහාවාතො වායි, එවමෙව භගවා දසසහස්සියා ලොකධාතුයා සීතලමධුරසන්තසුඛුමමෙත්තාවාතෙන උපවායි. යථා, මහාරාජ, මහතිමහාවාතො වායිත්වා උපරතො, එවමෙව භගවා සීතලමධුරසන්තසුඛුමමෙත්තාවාතෙන උපවායිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො. යථා, මහාරාජ, උපරතො වාතො පුන නිබ්බත්තාපනං න සාදියති, එවමෙව ලොකහිතස්ස සාදියනා පහීනා උපසන්තා. යථා, මහාරාජ, තෙ මනුස්සා උණ්හාභිතත්තා පරිළාහපරිපීළිතා, එවමෙව දෙවමනුස්සා තිවිධග්ගිසන්තාපපරිළාහපරිපීළිතා. යථා තාලවණ්ටවිධූපනානි වාතස්ස නිබ්බත්තියා පච්චයා හොන්ති, එවමෙව තථාගතස්ස ධාතු ච ඤාණරතනඤ්ච පච්චයො හොති තිස්සන්නං සම්පත්තීනං පටිලාභාය. යථා මනුස්සා උණ්හාභිතත්තා පරිළාහපරිපීළිතා තාලවණ්ටෙන වා විධූපනෙන වා වාතං නිබ්බත්තෙත්වා උණ්හං නිබ්බාපෙන්ති පරිළාහං වූපසමෙන්ති, එවමෙව දෙවමනුස්සා තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව ධාතුඤ්ච ඤාණරතනඤ්ච පූජෙත්වා කුසලං නිබ්බත්තෙත්වා තෙන කුසලෙන තිවිධග්ගිසන්තාපපරිළාහං නිබ්බාපෙන්ති වූපසමෙන්ති. ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි පරවාදානං නිග්ගහාය. යථා, මහාරාජ, පුරිසො භෙරිං ආකොටෙත්වා සද්දං නිබ්බත්තෙය්‍ය, යො සො භෙරිසද්දො පුරිසෙන නිබ්බත්තිතො, සො සද්දො අන්තරධායෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, සද්දො සාදියති පුන නිබ්බත්තාපන''න්ති? ''න හි, භන්තෙ, අන්තරහිතො සො සද්දො, නත්ථි තස්ස පුන උප්පාදාය ආභොගො වා මනසිකාරො වා, සකිං නිබ්බත්තෙ භෙරිසද්දෙ අන්තරහිතෙ සො භෙරිසද්දො සමුච්ඡින්නො හොති. භෙරී පන, භන්තෙ, පච්චයො හොති සද්දස්ස නිබ්බත්තියා, අථ පුරිසො පච්චයෙ සති අත්තජෙන වායාමෙන භෙරිං අකොටෙත්වා සද්දං නිබ්බත්තෙතී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනපරිභාවිතං ධාතුරතනඤ්ච ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච අනුසිට්ඨඤ්ච [අනුසත්ථිඤ්ච (සී. පී.)] සත්ථාරං ඨපයිත්වා සයං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො, න ච පරිනිබ්බුතෙ භගවති සම්පත්තිලාභො උපච්ඡින්නො හොති, භවදුක්ඛපටිපීළිතා සත්තා ධාතුරතනඤ්ච ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච අනුසිට්ඨඤ්ච පච්චයං කරිත්වා සම්පත්තිකාමා සම්පත්තියො පටිලභන්ති, ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

''දිට්ඨඤ්චෙතං, මහාරාජ, භගවතා අනාගතමද්ධානං. කථිතඤ්ච භණිතඤ්ච ආචික්ඛිතඤ්ච 'සියා ඛො පනානන්ද, තුම්හාකං එවමස්ස අතීතසත්ථුකං පාවචනං නත්ථි නො සත්ථාති, න ඛො පනෙතං, ආනන්ද, එවං දට්ඨබ්බං, යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා'ති. පරිනිබ්බුතස්ස තථාගතස්ස අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො වඤ්ඣො භවති අඵලොති, තං තෙසං තිත්ථියානං වචනං මිච්ඡා අභූතං විතථං අලිකං විරුද්ධං විපරීතං දුක්ඛදායකං දුක්ඛවිපාකං අපායගමනීයන්ති.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. සාදියති නු ඛො, මහාරාජ, අයං මහාපථවී 'සබ්බබීජානි මයි සංවිරුහන්තූ'''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිස්ස පන තානි, මහාරාජ, බීජානි අසාදියන්තියා මහාපථවියා සංවිරුහිත්වා දළ්හමූලජටාපතිට්ඨිතා ඛන්ධසාරසාඛාපරිවිත්ථිණ්ණා පුප්ඵඵලධරා හොන්තී''ති? ''අසාදියන්තීපි, භන්තෙ, මහාපථවී තෙසං බීජානං වත්ථුං හොති පච්චයං දෙති විරුහනාය, තානි බීජානි තං වත්ථුං නිස්සාය තෙන පච්චයෙන සංවිරුහිත්වා දළ්හමූලජටාපතිට්ඨිතා ඛන්ධසාරසාඛාපරිවිත්ථිණ්ණා පුප්ඵඵලධරා හොන්තී''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, තිත්ථියා සකෙ වාදෙ නට්ඨා හොන්ති හතා විරුද්ධා, සචෙ තෙ භණන්ති 'අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො වඤ්ඣො භවති අඵලො' ති.

''යථා, මහාරාජ, මහාපථවී, එවං තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. යථා, මහාරාජ, මහාපථවී න කිඤ්චි සාදියති, එවං තථාගතො න කිඤ්චි සාදියති. යථා, මහාරාජ, තානි බීජානි පථවිං නිස්සාය සංවිරුහිත්වා දළ්හමූලජටාපතිට්ඨිතා ඛන්ධසාරසාඛාපරිවිත්ථිණ්ණා පුප්ඵඵලධරා හොන්ති, එවං දෙවමනුස්සා තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව ධාතුඤ්ච ඤාණරතනඤ්ච නිස්සාය දළ්හකුසලමූලපතිට්ඨිතා සමාධික්ඛන්ධධම්මසාරසීලසාඛාපරිවිත්ථිණ්ණා විමුත්තිපුප්ඵසාමඤ්ඤඵලධරා හොන්ති, ඉමිනාපි, මහාරාජ , කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. සාදියන්ති නු ඛො, මහාරාජ, ඉමෙ ඔට්ඨා ගොණා ගද්‍රභා අජා පසූ මනුස්සා අන්තොකුච්ඡිස්මිං කිමිකුලානං සම්භව''න්ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිස්ස පන තෙ, මහාරාජ, කිමයො තෙසං අසාදියන්තානං අන්තොකුච්ඡිස්මිං සම්භවිත්වා බහුපුත්තනත්තා වෙපුල්ලතං පාපුණන්තී''ති? ''පාපස්ස, භන්තෙ, කම්මස්ස බලවතාය අසාදියන්තානං යෙව තෙසං සත්තානං අන්තොකුච්ඡිස්මිං කිමයො සම්භවිත්වා බහුපුත්තනත්තා වෙපුල්ලතං පාපුණන්තී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව ධාතුස්ස ච ඤාණාරම්මණස්ස ච බලවතාය තථාගතෙ කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. සාදියන්ති නු ඛො, මහාරාජ, ඉමෙ මනුස්සා ඉමෙ අට්ඨනවුති රොගා කායෙ නිබ්බත්තන්තූ’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන තෙ, මහාරාජ, රොගා අසාදියන්තානං කායෙ නිපතන්තී’’ති? ‘‘පුබ්බෙ කතෙන, භන්තෙ, දුච්චරිතෙනා’’ති. ‘‘යදි, මහාරාජ, පුබ්බෙ කතං අකුසලං ඉධ වෙදනීයං හොති, තෙන හි, මහාරාජ, පුබ්බෙ කතම්පි ඉධ කතම්පි කුසලාකුසලං කම්මං අවඤ්ඣං භවති සඵලන්ති. ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

‘‘සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, නන්දකො නාම යක්ඛො ථෙරං සාරිපුත්තං ආසාදයිත්වා පථවිං පවිට්ඨො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති, ලොකෙ පාකටො එසො’’ති. ‘‘අපි නු ඛො, මහාරාජ, ථෙරො සාරිපුත්තො සාදියි නන්දකස්ස යක්ඛස්ස මහාපථවිගිලන’’න්ති [පවත්තමානෙපි (ස්‍යා.)]. ‘‘උබ්බත්තියන්තෙපි, භන්තෙ, සදෙවකෙ ලොකෙ පතමානෙපි ඡමායං චන්දිමසූරියෙ විකිරන්තෙපි සිනෙරුපබ්බතරාජෙ ථෙරො සාරිපුත්තො න පරස්ස දුක්ඛං සාදියෙය්‍ය. තං කිස්ස හෙතු? යෙන හෙතුනා ථෙරො සාරිපුත්තො කුජ්ඣෙය්‍ය වා දුස්සෙය්‍ය වා, සො හෙතු ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස සමූහතො සමුච්ඡින්නො, හෙතුනො සමුග්ඝාතිතත්තා, භන්තෙ, ථෙරො සාරිපුත්තො ජීවිතහාරකෙපි කොපං න කරෙය්‍යා’’ති. ‘‘යදි, මහාරාජ , ථෙරො සාරිපුත්තො නන්දකස්ස යක්ඛස්ස පථවිගිලනං න සාදියි, කිස්ස පන නන්දකො යක්ඛො පථවිං පවිට්ඨො’’ති? ‘‘අකුසලස්ස, භන්තෙ, කම්මස්ස බලවතාය’’ති. ‘‘යදි, මහාරාජ, අකුසලස්ස කම්මස්ස බලවතාය නන්දකො යක්ඛො පථවිං පවිට්ඨො, අසාදියන්තස්සාපි කතො අපරාධො අවඤ්ඣො භවති සඵලො. තෙන හි, මහාරාජ, අකුසලස්සපි කම්මස්ස බලවතාය අසාදියන්තස්ස කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති. ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලොති.

‘‘කති නු ඛො තෙ, මහාරාජ, මනුස්සා, යෙ එතරහි මහාපථවිං පවිට්ඨා, අත්ථි තෙ තත්ථ සවණ’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යතී’’ති. ‘‘ඉඞ්ඝ ත්වං, මහාරාජ, සාවෙහී’’ති? ‘‘චිඤ්චමාණවිකා, භන්තෙ, සුප්පබුද්ධො ච සක්කො, දෙවදත්තො ච ථෙරො, නන්දකො ච යක්ඛො, නන්දො ච මාණවකොති. සුතමෙතං, භන්තෙ, ඉමෙ පඤ්ච ජනා මහාපථවිං පවිට්ඨා’’ති. ‘‘කිස්මිං තෙ, මහාරාජ, අපරද්ධා’’ති? ‘‘භගවති ච, භන්තෙ, සාවකෙසු චා’’ති. ‘‘අපි නු ඛො, මහාරාජ , භගවා වා සාවකා වා සාදියිංසු ඉමෙසං මහාපථවිපවිසන’’න්ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, තථාගතස්ස පරිනිබ්බුතස්ස අසාදියන්තස්සෙව කතො අධිකාරො අවඤ්ඣො භවති සඵලො’’ති. ‘‘සුවිඤ්ඤාපිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො ගම්භීරො උත්තානීකතො, ගුය්හං විදංසිතං , ගණ්ඨි භින්නො, ගහනං අගහනං කතං, නට්ඨා පරවාදා, භග්ගා කුදිට්ඨී, නිප්පභා ජාතා කුතිත්ථියා, ත්වං ගණිවරපවරමාසජ්ජා’’ති.

කතාධිකාරසඵලපඤ්හො පඨමො.

2. සබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො සබ්බඤ්ඤූ’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, භගවා සබ්බඤ්ඤූ, න ච භගවතො සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං, ආවජ්ජනපටිබද්ධං භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, ආවජ්ජිත්වා යදිච්ඡකං ජානාතී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො අසබ්බඤ්ඤූති. යදි තස්ස පරියෙසනාය සබ්බඤ්ඤුතඤාණං හොතී’’ති. ‘‘වාහසතං ඛො, මහාරාජ, වීහීනං අඩ්ඪචූළඤ්ච වාහා වීහිසත්තම්බණානි ද්වෙ ච තුම්බා එකච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තචිත්තස්ස එත්තකා වීහී ලක්ඛං ඨපීයමානා [ඨපීයමානෙ (සී. පී.)] පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යුං?

‘‘තත්‍රිමෙ සත්තවිධා චිත්තා පවත්තන්ති, යෙ තෙ, මහාරාජ, සරාගා සදොසා සමොහා සකිලෙසා අභාවිතකායා අභාවිතසීලා අභාවිතචිත්තා අභාවිතපඤ්ඤා, තෙසං තං චිත්තං ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? අභාවිතත්තා චිත්තස්ස. යථා, මහාරාජ, වංසනාළස්ස විතතස්ස විසාලස්ස විත්ථිණ්ණස්ස සංසිබ්බිතවිසිබ්බිතස්ස සාඛාජටාජටිතස්ස ආකඩ්ඪීයන්තස්ස ගරුකං හොති ආගමනං දන්ධං. කිං කාරණා? සංසිබ්බිතවිසිබ්බිතත්තා සාඛානං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සරාගා සදොසා සමොහා සකිලෙසා අභාවිතකායා අභාවිතසීලා අභාවිතචිත්තා අභාවිතපඤ්ඤා, තෙසං තං චිත්තං ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? සංසිබ්බිතවිසිබ්බිතත්තා කිලෙසෙහි, ඉදං පඨමං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං දුතියං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, සොතාපන්නා පිහිතාපායා දිට්ඨිප්පත්තා විඤ්ඤාතසත්ථුසාසනා, තෙසං තං චිත්තං තීසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති. උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? තීසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා. යථා, මහාරාජ, වංසනාළස්ස තිපබ්බගණ්ඨිපරිසුද්ධස්ස උපරි සාඛාජටාජටිතස්ස ආකඩ්ඪීයන්තස්ස යාව තිපබ්බං තාව ලහුකං එති, තතො උපරි ථද්ධං. කිං කාරණා? හෙට්ඨා පරිසුද්ධත්තා උපරි සාඛාජටාජටිතත්තා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සොතාපන්නා පිහිතාපායා දිට්ඨිප්පත්තා විඤ්ඤාතසත්ථුසාසනා, තෙසං තං චිත්තං තීසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? තීසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා, ඉදං දුතියං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං තතියං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, සකදාගාමිනො, යෙසං රාගදොසමොහා තනුභූතා, තෙසං තං චිත්තං පඤ්චසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති.

කිං කාරණා? පඤ්චසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා. යථා, මහාරාජ, වංසනාළස්ස පඤ්චපබ්බගණ්ඨිපරිසුද්ධස්ස උපරි සාඛාජටාජටිතස්ස ආකඩ්ඪියන්තස්ස යාව පඤ්චපබ්බං තාව ලහුකං එති, තතො උපරි ථද්ධං. කිං කාරණා? හෙට්ඨා පරිසුද්ධත්තා උපරි සාඛාජටාජටිතත්තා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සකදාගාමිනො, යෙසං රාගදොසමොහා තනුභූතා, තෙසං තං චිත්තං පඤ්චසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? පඤ්චසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා, ඉදං තතියං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං චතුත්ථං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, අනාගාමිනො, යෙසං පඤ්චොරම්භාගියානි සඤ්ඤොජනානි පහීනානි, තෙසං තං චිත්තං දසසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? දසසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා. යථා, මහාරාජ, වංසනාළස්ස දසපබ්බගණ්ඨිපරිසුද්ධස්ස උපරි සාඛාජටාජටිතස්ස ආකඩ්ඪියන්තස්ස යාව දසපබ්බං තාව ලහුකං එති, තතො උපරි ථද්ධං. කිං කාරණා? හෙට්ඨා පරිසුද්ධත්තා උපරි සාඛාජටාජටිතත්තා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ අනාගාමිනො, යෙසං පඤ්චොරම්භාගියානි සඤ්ඤොජනානි පහීනානි, තෙසං තං චිත්තං දසසු ඨානෙසු ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, උපරිභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? දසසු ඨානෙසු චිත්තස්ස පරිසුද්ධත්තා උපරි කිලෙසානං අප්පහීනත්තා, ඉදං චතුත්ථං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං පඤ්චමං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, අරහන්තො ඛීණාසවා ධොතමලා වන්තකිලෙසා වුසිතවන්තො කතකරණීයා ඔහිතභාරා අනුප්පත්තසදත්ථා පරික්ඛීණභවසඤ්ඤොජනා පත්තපටිසම්භිදා සාවකභූමීසු පරිසුද්ධා, තෙසං තං චිත්තං සාවකවිසයෙ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, පච්චෙකබුද්ධභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? පරිසුද්ධත්තා සාවකවිසයෙ, අපරිසුද්ධත්තා පච්චෙකබුද්ධවිසයෙ. යථා, මහාරාජ, වංසනාළස්ස සබ්බපබ්බගණ්ඨිපරිසුද්ධස්ස ආකඩ්ඪියන්තස්ස ලහුකං හොති ආගමනං අදන්ධං. කිං කාරණා? සබ්බපබ්බගණ්ඨිපරිසුද්ධත්තා අගහනත්තා වංසස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ අරහන්තො ඛීණාසවා ධොතමලා වන්තකිලෙසා වුසිතවන්තො කතකරණීයා ඔහිතභාරා අනුප්පත්තසදත්ථා පරික්ඛීණභවසඤ්ඤොජනා පත්තපටිසම්භිදා සාවකභූමීසු පරිසුද්ධා, තෙසං තං චිත්තං සාවකවිසයෙ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, පච්චෙකබුද්ධභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? පරිසුද්ධත්තා සාවකවිසයෙ, අපරිසුද්ධත්තා පච්චෙකබුද්ධවිසයෙ, ඉදං පඤ්චමං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං ඡට්ඨං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, පච්චෙකබුද්ධා සයම්භුනො අනාචරියකා එකචාරිනො ඛග්ගවිසාණකප්පා සකවිසයෙ පරිසුද්ධවිමලචිත්තා, තෙසං තං චිත්තං සකවිසයෙ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? පරිසුද්ධත්තා සකවිසයෙ මහන්තත්තා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධවිසයස්ස. යථා, මහාරාජ, පුරිසො සකවිසයං පරිත්තං නදිං රත්තිම්පි දිවාපි යදිච්ඡක අච්ඡම්භිතො ඔතරෙය්‍ය, අථ පරතො මහාසමුද්දං ගම්භීරං විත්ථතං අගාධමපාරං දිස්වා භායෙය්‍ය, දන්ධායෙය්‍ය න විසහෙය්‍ය ඔතරිතුං. කිං කාරණා? තිණ්ණත්තා [චිණ්ණත්තා (සී. ස්‍යා. පී.)] සකවිසයස්ස, මහන්තත්තා ච මහාසමුද්දස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ පච්චෙකබුද්ධා සයම්භුනො අනාචරියකා එකචාරිනො ඛග්ගවිසාණකප්පා සකවිසයෙ පරිසුද්ධවිමලචිත්තා, තෙසං තං චිත්තං සකවිසයෙ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධභූමීසු ගරුකං උප්පජ්ජති දන්ධං පවත්තති. කිං කාරණා? පරිසුද්ධත්තා සකවිසයෙ මහන්තත්තා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධවිසයස්ස, ඉදං ඡට්ඨං චිත්තං.

‘‘තත්‍රිදං සත්තමං චිත්තං විභත්තමාපජ්ජති – යෙ තෙ, මහාරාජ, සම්මාසම්බුද්ධා සබ්බඤ්ඤුනො දසබලධරා චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදා අට්ඨාරසහි බුද්ධධම්මෙහි සමන්නාගතා අනන්තජිනා අනාවරණඤාණා, තෙසං තං චිත්තං සබ්බත්ථ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති. කිං කාරණා? සබ්බත්ථ පරිසුද්ධත්තා. අපි නු ඛො, මහාරාජ, නාරාචස්ස සුධොතස්ස විමලස්ස නිග්ගණ්ඨිස්ස සුඛුමධාරස්ස අජිම්හස්ස අවඞ්කස්ස අකුටිලස්ස දළ්හචාපසමාරුළ්හස්ස ඛොමසුඛුමෙ වා කප්පාසසුඛුමෙ වා කම්බලසුඛුමෙ වා බලවනිපාතිතස්ස දන්ධායිතත්තං වා ලග්ගනං වා හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, ‘‘කිං කාරණා’’? ‘‘සුඛුමත්තා වත්ථානං සුධොතත්තා නාරාචස්ස නිපාතස්ස ච බලවත්තා’’ති , එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සම්මාසම්බුද්ධා සබ්බඤ්ඤුනො දසබලධරා චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදා අට්ඨාරසහි බුද්ධධම්මෙහි සමන්නාගතා අනන්තජිනා අනාවරණඤාණා, තෙසං තං චිත්තං සබ්බත්ථ ලහුකං උප්පජ්ජති ලහුකං පවත්තති. කිං කාරණා? සබ්බත්ථ පරිසුද්ධත්තා, ඉදං සත්තමං චිත්තං.

‘‘තත්‍ර, මහාරාජ, යදිදං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං චිත්තං, තං ඡන්නම්පි චිත්තානං ගණනං අතික්කමිත්වා අසඞ්ඛෙය්‍යෙන ගුණෙන පරිසුද්ධඤ්ච ලහුකඤ්ච. යස්මා ච භගවතො චිත්තං පරිසුද්ධඤ්ච ලහුකඤ්ච, තස්මා, මහාරාජ, භගවා යමකපාටිහීරං දස්සෙති. යමකපාටිහීරෙ, මහාරාජ, ඤාතබ්බං බුද්ධානං භගවන්තානං චිත්තං එවං ලහුපරිවත්තන්ති, න තත්ථ සක්කා උත්තරිං කාරණං වත්තුං, තෙපි, මහාරාජ, පාටිහීරා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං චිත්තං උපාදාය ගණනම්පි සඞ්ඛම්පි කලම්පි කලභාගම්පි න උපෙන්ති, ආවජ්ජනපටිබද්ධං, මහාරාජ, භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො හත්ථෙ ඨපිතං යං කිඤ්චි දුතියෙ හත්ථෙ ඨපෙය්‍ය විවටෙන මුඛෙන වාචං නිච්ඡාරෙය්‍ය, මුඛගතං භොජනං ගිලෙය්‍ය, උම්මීලෙත්වා වා නිමීලෙය්‍ය, නිමීලෙත්වා වා උම්මීලෙය්‍ය, සමිඤ්ජිතං වා බාහං

පසාරෙය්‍ය, පසාරිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය, චිරතරං එතං, මහාරාජ, ලහුතරං භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, ලහුතරං ආවජ්ජනං, ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාති , ආවජ්ජනවිකලමත්තකෙන න තාවතා බුද්ධා භගවන්තො අසබ්බඤ්ඤුනො නාම හොන්තී''ති.

''ආවජ්ජනම්පි , භන්තෙ නාගසෙන, පරියෙසනාය කාතබ්බං, ඉඞ්ඝ මං තත්ථ කාරණෙන සඤ්ඤාපෙහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, පුරිසස්ස අඩ්ඪස්ස මහද්ධනස්ස මහාභොගස්ස පහූතජාතරූපරජතස්ස පහූතවිත්තූපකරණස්ස පහූතධනධඤ්ඤස්ස සාලිවීහියවතණ්ඩුලතිලමුග්ගමාසපුබ්බණ්ණාපරණ්ණසප්පිතෙලනවනීතඛීරදධිමධුගුළඵාණිතා ච ඛළොපිකුම්භිපීඨරකොට්ඨභාජනගතා භවෙය්‍යුං, තස්ස ච පුරිසස්ස පාහුනකො ආගච්ඡෙය්‍ය භත්තාරහො භත්තාභිකඞ්ඛී, තස්ස ච ගෙහෙ යං රන්ධං භොජනං, තං පරිනිට්ඨිතං භවෙය්‍ය, කුම්භිතො තණ්ඩුලෙ නීහරිත්වා භොජනං රන්ධෙය්‍ය, අපි ච ඛො සො, මහාරාජ, තාවතකෙන භොජනවෙකල්ලමත්තකෙන අධනො නාම කපණො නාම භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, චක්කවත්තිරඤ්ඤො ඝරෙපි, භන්තෙ, අකාලෙ භොජනවෙකල්ලං හොති, කිං පන ගහපතිකස්සා''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස ආවජ්ජනවිකලමත්තකං සබ්බඤ්ඤුතඤාණං ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, රුක්ඛො අස්ස ඵලිතො ඔණතවිනතො පිණ්ඩිභාරභරිතො, න කිඤ්චි තත්ථ පතිතං ඵලං භවෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, රුක්ඛො තාවතකෙන පතිතඵලවෙකල්ලමත්තකෙන අඵලො නාම භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, පතනපටිබද්ධානි තානි රුක්ඛඵලානි, පතිතෙ යදිච්ඡකං ලභතී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස ආවජ්ජනපටිබද්ධං සබ්බඤ්ඤුතඤාණං ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාතී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, ආවජ්ජෙත්වා ආවජ්ජෙත්වා බුද්ධො යදිච්ඡකං ජානාතී''ති? ''ආම, මහාරාජ, භගවා ආවජ්ජෙත්වා ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාතී''ති.

''යථා, මහාරාජ, චක්කවත්තී රාජා යදා චක්කරතනං සරති 'උපෙතු මෙ චක්කරතන'න්ති, සරිතෙ චක්කරතනං උපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො ආවජ්ජෙත්වා ආවජ්ජෙත්වා යදිච්ඡකං ජානාතී''ති. ''දළ්හං, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං, බුද්ධො සබ්බඤ්ඤූ, සම්පටිච්ඡාම බුද්ධො සබ්බඤ්ඤූ''ති.

බුද්ධසබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො දුතියො.

3. දෙවදත්තපබ්බජ්ජපඤ්හො

3. ''භන්තෙ නාගසෙන, දෙවදත්තො කෙන පබ්බාජිතො''ති? ''ඡ යිමෙ, මහාරාජ, ඛත්තියකුමාරා භද්දියො ච අනුරුද්ධො ච ආනන්දො ච භගු ච කිම්බිලො [කිම්බිලො (සී. පී.) ම. නි. 2.166 පස්සිතබ්බං] ච දෙවදත්තො ච උපාලිකප්පකො සත්තමො අභිසම්බුද්ධෙ සත්ථරි සක්‍යකුලානන්දජනනෙ භගවන්තං අනුපබ්බජන්තා නික්ඛමිංසු, තෙ භගවා පබ්බාජෙසී''ති. ''නනු, භන්තෙ, දෙවදත්තෙන පබ්බජිත්වා සඞ්ඝො භින්නො''ති? ''ආම, මහාරාජ, දෙවදත්තෙන පබ්බජිත්වා සඞ්ඝො භින්නො, න ගිහී සඞ්ඝං භින්දති, න භික්ඛුනී, න සික්ඛමානා, න සාමණෙරො, න සාමණෙරී සඞ්ඝං භින්දති, භික්ඛු පකතත්තො සමානසංවාසකො සමානසීමායං ඨිතො සඞ්ඝං භින්දතීති. සඞ්ඝභෙදකො, භන්තෙ, පුග්ගලො කිං කම්මං ඵුසතී''ති? ''කප්පට්ඨිතිකං, මහාරාජ, කම්මං ඵුසතී''ති.

''කිං පන, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො ජානාති 'දෙවදත්තො පබ්බජිත්වා සඞ්ඝං භින්දිස්සති, සඞ්ඝං භින්දිත්වා කප්පං නිරයෙ පච්චිස්සතී'''ති? ''ආම, මහාරාජ, තථාගතො ජානාති 'දෙවදත්තො පබ්බජිත්වා සඞ්ඝං භින්දිස්සති, සඞ්ඝං භින්දිත්වා කප්පං නිරයෙ පච්චිස්සතී'''ති. ''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො ජානාති 'දෙවදත්තො පබ්බජිත්වා සඞ්ඝං භින්දිස්සති, සඞ්ඝං භින්දිත්වා කප්පං නිරයෙ පච්චිස්සතී'ති, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො කාරුණිකො අනුකම්පකො හිතෙසී සබ්බසත්තානං අහිතං අපනෙත්වා හිතමුපදහතීති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තං අජානිත්වා පබ්බාජෙසි, තෙන හි බුද්ධො අසබ්බඤ්ඤූති, අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, විජටෙහි එතං මහාජටං, භින්ද පරාපවාදං, අනාගතෙ අද්ධානෙ තයා සදිසා බුද්ධිමන්තො භික්ඛූ දුල්ලභා භවිස්සන්ති, එත්ථ තව බලං පකාසෙහී''ති.

''කාරුණිකො, මහාරාජ, භගවා සබ්බඤ්ඤූ ච, කාරුඤ්ඤෙන, මහාරාජ, භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන දෙවදත්තස්ස ගතිං ඔලොකෙන්තො අද්දස දෙවදත්තං ආපායිකං කම්මං [අපරාපරියකම්මං (සී. ස්‍යා. පී.)] ආයූහිත්වා අනෙකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි නිරයෙන නිරයං විනිපාතෙන විනිපාතං ගච්ඡන්තං, තං භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන ජානිත්වා ඉමස්ස අපරියන්තකතං කම්මං මම සාසනෙ පබ්බජිතස්ස පරියන්තකතං භවිස්සති, පුරිමං උපාදාය පරියන්තකතං දුක්ඛං භවිස්සති, අපබ්බජිතොපි අයං මොඝපුරිසො කප්පට්ඨියමෙව කම්මං ආයූහිස්සතීති කාරුඤ්ඤෙන දෙවදත්තං පබ්බාජෙසී''ති.

''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධො වධිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙති, පපාතෙ පාතෙත්වා හත්ථං දෙති, මාරෙත්වා ජීවිතං පරියෙසති, යං සො පඨමං දුක්ඛං දත්වා පච්ඡා සුඛං උපදහතී''ති? ''වධෙතිපි, මහාරාජ, තථාගතො සත්තානං හිතවසෙන, පාතෙතිපි සත්තානං හිතවසෙන, මාරෙතිපි සත්තානං හිතවසෙන, වධිත්වාපි, මහාරාජ, තථාගතො

සත්තානං හිතමෙව උපදහති, පාතෙත්වාපි සත්තානං හිතමෙව උපදහති, මාරෙත්වාපි සත්තානං හිතමෙව උපදහති. යථා, මහාරාජ, මාතාපිතරො නාම වධිත්වාපි පාතයිත්වාපි පුත්තානං හිතමෙව උපදහන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො වධෙතිපි සත්තානං හිතවසෙන, පාතෙතිපි සත්තානං හිතවසෙන, මාරෙතිපි සත්තානං හිතවසෙන, වධිත්වාපි, මහාරාජ, තථාගතො සත්තානං හිතමෙව උපදහති, පාතෙත්වාපි සත්තානං හිතමෙව උපදහති, මාරෙත්වාපි සත්තානං හිතමෙව උපදහති, යෙන යෙන යොගෙන සත්තානං ගුණවුඩ්ඪි හොති, තෙන තෙන යොගෙන සබ්බසත්තානං හිතමෙව උපදහති. සචෙ, මහාරාජ, දෙවදත්තො න පබ්බාජෙය්‍ය, ගිහිභූතො සමානො නිරයසංවත්තනිකං බහුං පාපකම්මං කත්වා අනෙකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි නිරයෙන නිරයං විනිපාතෙන විනිපාතං ගච්ඡන්තො බහුං දුක්ඛං වෙදයිස්සති, තං භගවා ජානමානො කාරුඤ්ඤෙන දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි, ‘මම සාසනෙ පබ්බජිතස්ස දුක්ඛං පරියන්තකතං භවිස්සතී’ති කාරුඤ්ඤෙන ගරුකං දුක්ඛං ලහුකං අකාසි.

‘‘යථා වා, මහාරාජ, ධනයසසිරිඤාතිබලෙන බලවා පුරිසො අත්තනො ඤාතිං වා මිත්තං වා රඤ්ඤා ගරුකං දණ්ඩං ධාරෙන්තං අත්තනො බහුවිස්සත්ථභාවෙන සමත්ථතාය ගරුකං දණ්ඩං ලහුකං අකාසි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා බහූනි කප්පකොටිසතසහස්සානි දුක්ඛං වෙදයමානං දෙවදත්තං පබ්බාජෙත්වා සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිබලසමත්ථභාවෙන ගරුකං දුක්ඛං ලහුකං අකාසි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කුසලො භිසක්කො සල්ලකත්තො ගරුකං රොගං බලවොසධබලෙන ලහුකං කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බහූනි කප්පකොටිසතසහස්සානි දුක්ඛං වෙදයමානං දෙවදත්තං භගවා රොගඤ්ඤුතාය පබ්බාජෙත්වා කාරුඤ්ඤබලො පත්ථද්ධධම්මොසධබලෙන ගරුකං දුක්ඛං ලහුකං අකාසි. අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, භගවා බහුවෙදනීයං දෙවදත්තං අප්පවෙදනීයං කරොන්තො කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘න කිඤ්චි, භන්තෙ, අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍ය අන්තමසො ගද්දූහනමත්තම්පී’’ති. ‘‘ඉමම්පි ඛො, මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි.

‘‘අපරම්පි , මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි. යථා, මහාරාජ, චොරං ආගුචාරිං ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙය්‍යුං, ‘අයං ඛො, දෙව, චොරො ආගුචාරී, ඉමස්ස යං ඉච්ඡසි, තං දණ්ඩං පණෙහී’ති. තමෙනං රාජා එවං වදෙය්‍ය ‘තෙන හි , භණෙ, ඉමං චොරං බහිනගරං නීහරිත්වා ආඝාතනෙ සීසං ඡින්දථා’’ති, ‘එවං දෙවා’ති ඛො තෙ රඤ්ඤො පටිස්සුත්වා තං බහිනගරං නීහරිත්වා ආඝාතනං නයෙය්‍යුං. තමෙනං පස්සෙය්‍ය කොචිදෙව පුරිසො රඤ්ඤො සන්තිකා ලද්ධවරො ලද්ධයසධනභොගො ආදෙය්‍යවචනො බලවිච්ඡිතකාරී, සො තස්ස කාරුඤ්ඤං කත්වා තෙ පුරිසෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අලං, භො, කිං තුම්හාකං ඉමස්ස සීසච්ඡෙදනෙන, තෙන හි භො ඉමස්ස හත්ථං වා පාදං වා ඡින්දිත්වා ජීවිතං රක්ඛථ, අහමෙතස්ස කාරණා රඤ්ඤො සන්තිකෙ පටිවචනං කරිස්සාමී’ති. තෙ තස්ස බලවතො වචනෙන තස්ස චොරස්ස හත්ථං වා පාදං වා ඡින්දිත්වා ජීවිතං රක්ඛෙය්‍යුං. අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො එවං කාරී තස්ස චොරස්ස කිච්චකාරී අස්සා’’ති? ‘‘ජීවිතදායකො සො, භන්තෙ, පුරිසො තස්ස චොරස්ස, ජීවිතෙ දින්නෙ කිං තස්ස අකතං නාම අත්ථී’’ති? ‘‘යා පන හත්ථපාදච්ඡෙදනෙ වෙදනා, සො තාය වෙදනාය කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘අත්තනො කතෙන සො, භන්තෙ, චොරො දුක්ඛවෙදනං වෙදයති, ජීවිතදායකො පන පුරිසො න කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා කාරුඤ්ඤෙන දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි ‘මම සාසනෙ පබ්බජිතස්ස දුක්ඛං පරියන්තකතං භවිස්සතී’ති. පරියන්තකතඤ්ච, මහාරාජ, දෙවදත්තස්ස දුක්ඛං, දෙවදත්තො, මහාරාජ, මරණකාලෙ –

‘‘‘ඉමෙහි අට්ඨීහි තමග්ගපුග්ගලං, දෙවාතිදෙවං නරදම්මසාරථිං;
සමන්තචක්ඛුං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං, පාණෙහි බුද්ධං සරණං උපෙමී’ති.

‘‘පාණුපෙතං සරණමගමාසි. දෙවදත්තො, මහාරාජ, ඡ කොට්ඨාසෙ කතෙ කප්පෙ අතික්කන්තෙ පඨමකොට්ඨාසෙ සඞ්ඝං භින්දි, පඤ්ච කොට්ඨාසෙ නිරයෙ පච්චිත්වා තතො මුච්චිත්වා අට්ඨිස්සරො නාම පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සති. අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, භගවා එවං කාරී දෙවදත්තස්ස කිච්චකාරී අස්සා’’ති? ‘‘සබ්බදදො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො දෙවදත්තස්ස, යං තථාගතො දෙවදත්තං පච්චෙකබොධිං පාපෙස්සති, කිං තථාගතෙන දෙවදත්තස්ස අකතං නාම අත්ථී’’ති? ‘‘යං පන, මහාරාජ, දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිත්වා නිරයෙ දුක්ඛවෙදනං වෙදයති, අපි නු ඛො භගවා තතොනිදානං කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, අත්තනා කතෙන, භන්තෙ, දෙවදත්තො කප්පං නිරයෙ පච්චති, දුක්ඛපරියන්තකාරකො සත්ථා න කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජතී’’ති. ‘‘ඉමම්පි ඛො, ත්වං මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි . යථා, මහාරාජ, කුසලො භිසක්කො සල්ලකත්තො වාතපිත්තසෙම්හසන්නිපාතඋතුපරිණාමවිසමපරිහාරඔපක්කමිකොපක්කන්තං පූතිකුණපදුග්ගන්ධාභිසඤ්ඡන්නං අන්තොසල්ලං සුසිරගතං පුබ්බරුහිරසම්පුණ්ණං වණං වූපසමෙන්තො වණමුඛං කක්ඛළතිඛිණඛාරකටුකෙන භෙසජ්ජෙන අනුලිම්පති පරිපච්චනාය, පරිපච්චිත්වා මුදුභාවමුපගතං සත්ථෙන විකන්තයිත්වා ඩහති සලාකාය, දඩ්ඪෙ ඛාරලවණං දෙති, භෙසජ්ජෙන අනුලිම්පති වණරුහනාය බ්‍යාධිතස්ස සොත්ථිභාවමනුප්පත්තියා, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, භිසක්කො සල්ලකත්තො අහිතචිත්තො භෙසජ්ජෙන අනුලිම්පති, සත්ථෙන විකන්තෙති, ඩහති සලාකාය, ඛාරලවණං දෙතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, හිතචිත්තො

සොත්ථිකාමො තානි කිරියානි කරොතී''ති. ''යා පනස්ස භෙසජ්ජකිරියාකරණෙන උප්පන්නා දුක්ඛවෙදනා, තතොනිදානං සො භිසක්කො සල්ලකත්තො කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා''ති? ''හිතචිත්තො, භන්තෙ, සොත්ථිකාමො භිසක්කො සල්ලකත්තො තානි කිරියානි කරොති, කිං සො තතොනිදානං අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍ය, සග්ගගාමී සො, භන්තෙ, භිසක්කො සල්ලකත්තො''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කාරුඤ්ඤෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි දුක්ඛපරිමුත්තියා.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන භගවා දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි. යථා, මහාරාජ, පුරිසො කණ්ටකෙන විද්ධො අස්ස, අථඤ්ඤතරො පුරිසො තස්ස හිතකාමො සොත්ථිකාමො තිණ්හෙන කණ්ටකෙනවා සත්ථමුඛෙන වා සමන්තතො ඡින්දිත්වා පග්ඝරන්තෙන ලොහිතෙන තං කණ්ටකං නීහරෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො අහිතකාමො තං කණ්ටකං නීහරතී''ති? ''න හි, භන්තෙ, හිතකාමො සො, භන්තෙ, පුරිසො සොත්ථිකාමො තං කණ්ටකං නීහරති. සචෙ සො, භන්තෙ, තං කණ්ටකං න නීහරෙය්‍ය, මරණං වා සො තෙන පාපුණෙය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛ''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො කාරුඤ්ඤෙන දෙවදත්තං පබ්බාජෙසි දුක්ඛපරිමුත්තියා. සචෙ මහාරාජ, භගවා දෙවදත්තං න පබ්බාජෙය්‍ය, කප්පකොටිසතසහස්සම්පි දෙවදත්තො භවපරම්පරාය නිරයෙ පච්චෙය්‍යා''ති.

''අනුසොතගාමිං, භන්තෙ නාගසෙන, දෙවදත්තං තථාගතො පටිසොතං පාපෙසි, විපන්ථපටිපන්නං දෙවදත්තං පන්ථෙ පටිපාදෙසි, පපාතෙ පතිතස්ස දෙවදත්තස්ස පතිට්ඨං අදාසි, විසමගතං දෙවදත්තං තථාගතො සමං ආරොපෙසි, ඉමෙ ච, භන්තෙ නාගසෙන, හෙතු ඉමානි ච කාරණානි න සක්කා අඤ්ඤෙන සන්දස්සෙතුං අඤ්ඤත්‍ර තවාදිසෙන බුද්ධිමතා''ති.

දෙවදත්තපබ්බජ්ජපඤ්හො තතියො.

4. පථවිචලනපඤ්හො

4. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා – 'අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ [අට්ඨිමෙ ආනන්ද (අ. නි. 8.70)], හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවායා'ති. අසෙසවචනං ඉදං, නිස්සෙසවචනං ඉදං, නිප්පරියායවචනං ඉදං, නත්ථඤ්ඤො නවමො හෙතු මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, අඤ්ඤො නවමො හෙතු භවෙය්‍ය මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය, තම්පි හෙතුං භගවා කථෙය්‍ය. යස්මා ච ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථඤ්ඤො නවමො හෙතු මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය, තස්මා අනාචික්ඛිතො භගවතා, අයඤ්ච නවමො හෙතු දිස්සති මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය, යං වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතාති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, අට්ඨෙව හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවාය, තෙන හි වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතාති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, තෙන හි අට්ඨෙව හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවායාති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො සුඛුමො දුන්නිවෙඨියො අන්ධකරණො චෙව ගම්භීරො ච, සො තවානුප්පත්තො, නෙසො අඤ්ඤෙන ඉත්තරපඤ්ඤෙන සක්කා විසජ්ජෙතුං අඤ්ඤත්‍ර තවාදිසෙන බුද්ධිමතා''ති.

''භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා – 'අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවායා'ති. යං වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, තඤ්ච පන අකාලිකං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතූහි විප්පමුත්තං, තස්මා අගණිතං අට්ඨහි හෙතූහි.

''යථා, මහාරාජ, ලොකෙ තයො යෙව මෙඝා ගණීයන්ති වස්සිකො හෙමන්තිකො පාවුසකොති. යදි තෙ මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො මෙඝො පවස්සති, න සො මෙඝො ගණීයති සම්මතෙහි මෙඝෙහි, අකාලමෙඝොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතූහි විප්පමුත්තං, න තං ගණීයති අට්ඨහි හෙතූහි.

''යථා වා පන, මහාරාජ, හිමවන්තා පබ්බතා පඤ්ච නදිසතානි සන්දන්ති, තෙසං, මහාරාජ, පඤ්චන්නං නදිසතානං දසෙව නදියො නදිගණනාය ගණීයන්ති. සෙය්‍යථීදං, ගඞ්ගා යමුනා අචිරවතී සරභූ මහී සින්ධු සරස්සතී වෙත්‍රවතී වීතංසා චන්දභාගාති, අවසෙසා නදියො නදිගණනාය අගණිතා. කිං කාරණා? න තා නදියො ධුවසලිලා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතූහි විප්පමුත්තං, න තං ගණීයති අට්ඨහි හෙතූහි.

''යථා වා පන, මහාරාජ, රඤ්ඤො සතම්පි ද්විසතම්පි තිසතම්පි අමච්චා හොන්ති, තෙසං ඡ යෙව ජනා අමච්චගණනාය ගණීයන්ති. සෙය්‍යථීදං, සෙනාපති පුරොහිතො අක්ඛදස්සො භණ්ඩාගාරිකො ඡත්තග්ගාහකො ඛග්ගග්ගාහකො. එතෙ යෙව අමච්චගණනාය ගණීයන්ති. කිං කාරණා? යුත්තත්තා රාජගුණෙහි, අවසෙසා අගණිතා, සබ්බෙ අමච්චාත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති . එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං

සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතූහි විප්පමුත්තං, න තං ගණීයති අට්ඨහි හෙතූහි.

‘‘සුය්‍යති නු ඛො, මහාරාජ, එතරහි ජිනසාසනෙ කතාධිකාරානං දිට්ඨධම්මසුඛවෙදනීයකම්මං, කිත්ති ච යෙසං අබ්භුග්ගතා දෙවමනුස්සෙසූ’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති එතරහි ජිනසාසනෙ කතාධිකාරානං දිට්ඨධම්මසුඛවෙදනීයකම්මං, කිත්ති ච යෙසං අබ්භුග්ගතා දෙවමනුස්සෙසු සත්ත ජනාති’’. ‘‘කෙ ච තෙ, මහාරාජා’’ති? ‘‘සුමනො ච, භන්තෙ, මාලාකාරො, එකසාටකො ච බ්‍රාහ්මණො, පුණ්ණො ච භතකො, මල්ලිකා ච දෙවී, ගොපාලමාතා ච දෙවී, සුප්පියා ච උපාසිකා, පුණ්ණා ච දාසීති ඉමෙ සත්ත දිට්ඨධම්මසුඛවෙදනීයා සත්තා, කිත්ති ච ඉමෙසං අබ්භුග්ගතා දෙවමනුස්සෙසූ’’ති.

‘‘අපරෙපි සුය්‍යන්ති නු ඛො අතීතෙ මානුසකෙනෙව සරීරදෙහෙන තිදසභවනං ගතා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යන්තී’’ති. ‘‘කෙ ච තෙ, මහාරාජා’’ති? ‘‘ගුත්තිලො ච ගන්ධබ්බො, සාධීනො ච රාජා, නිමි ච රාජා, මන්ධාතා ච රාජාති ඉමෙ චතුරො ජනා සුය්‍යන්ති, තෙනෙව මානුසකෙන සරීරදෙහෙන තිදසභවනං ගතා’’ති. ‘‘සුචිරම්පි කතං සුය්‍යති සුකතදුක්කටන්ති? සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, අතීතෙ වා අද්ධානෙ වත්තමානෙ වා අද්ධානෙ ඉත්ථන්නාමස්ස දානෙ දීයමානෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා මහාපථවී කම්පිතා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘අත්ථි මෙ, මහාරාජ, ආගමො අධිගමො පරියත්ති සවනං සික්ඛාබලං සුස්සූසා පරිපුච්ඡා ආචරියුපාසනං, මයාපි න සුතපුබ්බං ‘ඉත්ථන්නාමස්ස දානෙ දීයමානෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා මහාපථවී කම්පිතා’ති ඨපෙත්වා වෙස්සන්තරස්ස රාජවසභස්ස දානවරං . භගවතො ච, මහාරාජ, කස්සපස්ස, භගවතො ච සක්‍යමුනිනොති ද්වින්නං බුද්ධානං අන්තරෙ ගණනපථං වීතිවත්තා වස්සකොටියො අතික්කන්තා, තත්ථපි මෙ සවනං නත්ථි ‘ඉත්ථන්නාමස්ස දානෙ දීයමානෙ සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා මහාපථවී කම්පිතා’ති. න, මහාරාජ, තාවතකෙන වීරියෙන තාවතකෙන පරක්කමෙන මහාපථවී කම්පති, ගුණභාරභරිතා, මහාරාජ, සබ්බසොචෙය්‍යකිරියගුණභාරභරිතා ධාරෙතුං න විසහන්තී මහාපථවී චලති කම්පති පවෙධති.

‘‘යථා, මහාරාජ, සකටස්ස අතිභාරභරිතස්ස නාභියො ච නෙමියො ච ඵලන්ති අක්ඛො භිජ්ජති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බසොචෙය්‍යකිරියගුණභාරභරිතා මහාපථවී ධාරෙතුං න විසහන්තී චලති කම්පති පවෙධති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ගගනං අනිලජලවෙගසඤ්ඡාදිතං උස්සන්නජලභාරභරිතං අතිවාතෙන ඵුටිතත්තා නදති රවති ගළගළායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මහාපථවී රඤ්ඤො වෙස්සන්තරස්ස දානබලවිපුලඋස්සන්නභාරභරිතා ධාරෙතුං න විසහන්තී චලති කම්පති පවෙධති. න හි, මහාරාජ, රඤ්ඤො වෙස්සන්තරස්ස චිත්තං රාගවසෙන පවත්තති, න දොසවසෙන පවත්තති, න මොහවසෙන පවත්තති, න මානවසෙන පවත්තති, න දිට්ඨිවසෙන පවත්තති, න කිලෙසවසෙන පවත්තති, න විතක්කවසෙන පවත්තති, න අරතිවසෙන පවත්තති, අථ ඛො දානවසෙන බහුලං පවත්තති ‘කින්ති අනාගතා යාචකා මම සන්තිකෙ ආගච්ඡෙය්‍යුං, ආගතා ච යාචකා යථාකාමං ලභිත්වා අත්තමනා භවෙය්‍යු’න්ති සතතං සමිතං දානං පති මානසං ඨපිතං හොති. රඤ්ඤො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස සතතං සමිතං දසසු ඨානෙසු මානසං ඨපිතං හොති දමෙ සමෙ ඛන්තියං සංවරෙ යමෙ නියමෙ අක්කොධෙ අවිහිංසායං සච්චෙ සොචෙය්‍යෙ. රඤ්ඤො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස කාමෙසනා පහීනා, භවෙසනා පටිප්පස්සද්ධා, බ්‍රහ්මචරියෙසනාය යෙව උස්සුක්කං ආපන්නො, රඤ්ඤො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස අත්තරක්ඛා [පරරක්ඛාය (සී. පී.)] පහීනා, සබ්බසත්තරක්ඛාය උස්සුක්කං ආපන්නො ‘කින්ති ඉමෙ සත්තා සමග්ගා අස්සු අරොගා සධනා දීඝායුකා’ති බහුලං යෙව මානසං පවත්තති. දදමානො ච, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා තං දානං න භවසම්පත්තිහෙතු දෙති, න ධනහෙතු දෙති, න පටිදානහෙතු දෙති, න උපලාපනහෙතු දෙති, න ආයුහෙතු දෙති, න වණ්ණහෙතු දෙති, න සුඛහෙතු දෙති, න බලහෙතු දෙති, න යසහෙතු දෙති, න පුත්තහෙතු දෙති, න ධීතුහෙතු දෙති, අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤාණහෙතු සබ්බඤ්ඤුතඤාණරතනස්ස කාරණා එවරූපෙ අතුලවිපුලානුත්තරෙ දානවරෙ අදාසි, සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො ච ඉමං ගාථං අභාසි –

‘‘‘ජාලිං කණ්හාජිනං ධීතං, මද්දිදෙවිං පතිබ්බතං;
චජමානො න චින්තෙසිං, බොධියා යෙව කාරණා’ති.

‘‘වෙස්සන්තරො, මහාරාජ, රාජා අක්කොධෙන කොධං ජිනාති, අසාධුං සාධුනා ජිනාති, කදරියං දානෙන ජිනාති, අලිකවාදිනං සච්චෙන ජිනාති, සබ්බං අකුසලං කුසලෙන ජිනාති. තස්ස එවං දදමානස්ස ධම්මානුගතස්ස ධම්මසීසකස්ස [ධම්මාසීසකස්ස (ක.)] දානනිස්සන්දබලව [දානනිස්සන්දබල (සී. පී.)] වීරියවිපුලවිප්ඵාරෙන හෙට්ඨා මහාවාතා සඤ්චලන්ති සණිකං සණිකං සකිං සකිං ආකුලාකුලා වායන්ති ඔනමන්ති උන්නමන්ති විනමන්ති, ඡින්නපත්තපාදපා [සීන්නපත්තපාදපා (සී.)] පපතන්ති, ගුම්බං ගුම්බං වලාහකා ගගනෙ සන්ධාවන්ති, රජොසඤ්චිතා වාතා දාරුණා හොන්ති, ගගනං උප්පීළිතා වාතා වායන්ති, සහසා ධමධමායන්ති, මහාභීමො සද්දො නිච්ඡරති, තෙසු වාතෙසු කුපිතෙසු උදකං සණිකං සණිකං චලති, උදකෙ චලිතෙ ඛුබ්භන්ති මච්ඡකච්ඡපා, යමකයමකා ඌමියො ජායන්ති, ජලචරා සත්තා තසන්ති, ජලවීචි යුගනද්ධො වත්තති, වීචිනාදො පවත්තති, ඝොරා බුබ්බුළා [පුබ්බුළා (ක.)] උට්ඨහන්ති, ඵෙණමාලා භවන්ති, උත්තරති මහාසමුද්දො, දිසාවිදිසං ධාවති උදකං, උද්ධංසොතපටිසොතමුඛා සන්දන්ති සලිලධාරා, තසන්ති අසුරා ගරුළා නාගා යක්ඛා, උබ්බිජ්ජන්ති ‘කිං නු ඛො, කථං නු ඛො, සාගරො විපරිවත්තතී’ති, ගමනපථමෙසන්ති භීතචිත්තා, ඛුභිතෙ ලුළිතෙ ජලධාරෙ පකම්පති මහාපථවී සනගා සසාගරා , පරිවත්තති සිනෙරුගිරි කූටසෙලසිඛරො

විනමමානො හොති, විමනා හොන්ති අභිනකුලබිළාරකොට්ඨුකසූකරමිගපක්ඛිනො, රුදන්ති යක්ඛා අප්පෙසක්ඛා, හසන්ති යක්ඛා මහෙසක්ඛා කම්පමානාය මහාපථවියා.

‘‘යථා, මහාරාජ, මහති මහාපරියොගෙ උද්ධනගතෙ උදකසම්පුණ්ණෙ ආකිණ්ණතණ්ඩුලෙ හෙට්ඨතො අග්ගි ජලමානො පඨමං තාව පරියොගං සන්තාපෙති, පරියොගො සන්තත්තො උදකං සන්තාපෙති, උදකං සන්තත්තං තණ්ඩුලං සන්තාපෙති, තණ්ඩුලං සන්තත්තං උම්මුජ්ජති නිමුජ්ජති, බුබ්බුළකජාතං හොති, ඵෙණමාලා උත්තරති; එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා යං ලොකෙ දුච්චජං, තං චජි, තස්ස තං දුච්චජං චජන්තස්ස දානස්ස සභාවනිස්සන්දෙන හෙට්ඨා මහාවාතා ධාරෙතුං න විසහන්තා පරිකුප්පිංසු [පරිකම්පිංසු (ක.)], මහාවාතෙසු පරිකුපිතෙසු [පරිබුබ්භිතෙසු (සයා.)] උදකං කම්පි, උදකෙ කම්පිතෙ මහාපථවී කම්පි, ඉති තදා මහාවාතා ච උදකඤ්ච මහාපථවී චාති ඉමෙ තයො එකමනා විය අහෙසුං මහාදානනිස්සන්දෙන විපුලබලවීරියෙන නත්ථෙදිසො, මහාරාජ, අඤ්ඤස්ස දානානුභාවො, යථා වෙස්සන්තරස්ස රඤ්ඤො මහාදානානුභාවො. යථා, මහාරාජ, මහියා බහුවිධා මණයො විජ්ජන්ති. සෙයයථීදං, ඉන්දනීලො මහානීලො ජොතිරසො වෙළුරියො උම්මාපුප්ඵො සිරීසපුප්ඵො මනොහරො සූරියකන්තො චන්දකන්තො වජිරො ඛජ්ජොපනකො ඵුස්සරාගො ලොහිතඞ්ගො මසාරගල්ලොති, එතෙ සබ්බෙ අතික්කම්ම චක්කවත්තිමණි අග්ගමක්ඛායති, චක්කවත්තිමණි, මහාරාජ, සමන්තා යොජනං ඔභාසෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යං කිඤ්චි මහියා දානං විජ්ජති අපි අසදිසදානං පරමං, තං සබ්බං අතික්කම්ම වෙස්සන්තරස්ස රඤ්ඤො මහාදානං අග්ගමක්ඛායති, වෙස්සන්තරස්ස, මහාරාජ, රඤ්ඤො මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා’’ති.

‘‘අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධානං, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධානං, යං තථාගතො බොධිසත්තො සමානො අසමො ලොකෙන එවංඛන්ති එවංචිත්තො එවංඅධිමුත්ති එවංඅධිප්පායො, බොධිසත්තානං, භන්තෙ නාගසෙන, පරක්කමො දක්ඛාපිතො, පාරමී ච ජිනානං භියයො ඔභාසිතා, චරියං චරතොපි තාව තථාගතස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ සෙට්ඨභාවො අනුදස්සිතො. සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, ථොමිතං ජිනසාසනං, ජොතිතා ජිනපාරමී, ඡින්නො තිත්ථියානං වාදගණ්ඨි, භින්නො පරාපවාදකුම්භො [ගුම්බො තයා විද්ධංසිතො (සයා.)], පඤ්හො ගම්භීරො උත්තානීකතො, ගහනං අගහනං කතං, සම්මා ලද්ධං ජිනපුත්තානං නිබ්බාහනං [නිබ්බායනං (ක.)], එවමෙතං ගණිවරපවර තථා සම්පටිච්ඡාමා’’ති.

පථවිචලනපඤ්හො චතුත්ථො.

5. සිවිරාජචක්ඛුදානපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ එවං භණථ ‘සිවිරාජෙන යාචකස්ස චක්ඛූනි දින්නානි, අන්ධස්ස සතො පුන දිබ්බචක්ඛූනි උප්පන්නානී’ති, එතම්පි වචනං සකසටං සනිග්ගහං සදොසං ‘හෙතුසමුග්ඝාතෙ අහෙතුස්මිං අවත්ථුස්මිං නත්ථි දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදො’ති සුත්තෙ වුත්තං, යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සිවිරාජෙන යාචකස්ස චක්ඛූනි දින්නානි, තෙන හි ‘පුන දිබ්බචක්ඛූනි උප්පන්නානී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා; යදි දිබ්බචක්ඛූනි උප්පන්නානි, තෙන හි ‘සිවිරාජෙන යාචකස්ස චක්ඛූනි දින්නානී’ති යං වචනං, තම්පි මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො ගණ්ඨිතොපි ගණ්ඨිතරො වෙඨතොපි වෙඨතරො ගහනතොපි ගහනතරො, සො තවානුප්පත්තො, තත්ථ ඡන්දමභිජනෙහි නිබ්බාහනාය පරවාදානං නිග්ගහායා’’ති.

‘‘දින්නානි , මහාරාජ, සිවිරාජෙන යාචකස්ස චක්ඛූනි, තත්ථ මා විමතිං උප්පාදෙහි, පුන දිබ්බානි ච චක්ඛූනි උප්පන්නානි, තත්ථාපි මා විමතිං ජනෙහී’’ති. ‘‘අපි නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, හෙතුසමුග්ඝාතෙ අහෙතුස්මිං අවත්ථුස්මිං දිබ්බචක්ඛු උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, එත්ථ කාරණං, යෙන කාරණෙන හෙතුසමුග්ඝාතෙ අහෙතුස්මිං අවත්ථුස්මිං දිබ්බචක්ඛු උප්පජ්ජති, ඉඞ්ඝ තාව කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති?

‘‘කිං පන, මහාරාජ, අත්ථි ලොකෙ සච්චං නාම, යෙන සච්චවාදිනො සච්චකිරියං කරොන්තී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, අත්ථි ලොකෙ සච්චං නාම, සච්චෙන, භන්තෙ නාගසෙන, සච්චවාදිනො සච්චකිරියං කත්වා දෙවං වස්සාපෙන්ති, අග්ගිං නිබ්බාපෙන්ති, විසං පටිහනන්ති, අඤ්ඤම්පි විවිධං කත්තබ්බං කරොන්තී’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, යුජ්ජති සමෙති සිවිරාජස්ස සච්චබලෙන දිබ්බචක්ඛූනි උප්පන්නානීති, සච්චබලෙන, මහාරාජ, අවත්ථුස්මිං දිබ්බචක්ඛු උප්පජ්ජති, සච්චං යෙව තත්ථ වත්ථු භවති දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදාය.

‘‘යථා, මහාරාජ, යෙ කෙචි සත්තා සච්චමනුගායන්ති ‘මහාමෙඝො පවස්සතූ’ති, තෙසං සහ සච්චමනුගීතෙන මහාමෙඝො පවස්සති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, අත්ථි ආකාසෙ වස්සහෙතු සන්නිචිතො ‘යෙන හෙතුනා මහාමෙඝො පවස්සතී’’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, සච්චං යෙව තත්ථ හෙතු භවති මහතො මෙඝස්ස පවස්සනායා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි තස්ස පකතිහෙතු, සච්චං යෙවෙත්ථ වත්ථු භවති දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදායාති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, යෙ කෙචි සත්තා සච්චමනුගායන්ති ‘ජලිතපජ්ජලිතමහාඅග්ගික්ඛන්ධො පටිනිවත්තතූ’ති, තෙසං සහ සච්චමනුගීතෙන ජලිතපජ්ජලිතමහාඅග්ගික්ඛන්ධො ඛණෙන පටිනිවත්තති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, අත්ථි තස්මිං ජලිතපජ්ජලිතෙ මහාඅග්ගික්ඛන්ධෙ හෙතු සන්නිචිතො ‘යෙන හෙතුනා ජලිතපජ්ජලිතමහාඅග්ගික්ඛන්ධො ඛණෙන පටිනිවත්තතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, සච්චං යෙව තත්ථ වත්ථු හොති තස්ස ජලිතපජ්ජලිතස්ස

මහාඅග්ගික්ඛන්ධස්ස බලෙන පටිනිවත්තනායා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි තස්ස පකතිහෙතු, සච්චං යෙවෙත්ථ වත්ථු භවති දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදායාති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, යෙ කෙචි සත්තා සච්චමනුගායන්ති 'විසං හලාහලං අගදං භවතූ'ති. තෙසං සහ සච්චමනුගීතෙන විසං හලාහලං බලෙන අගදං භවති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, අත්ථි තස්මිං හලාහලවිසෙ හෙතු සන්නිචිතො 'යෙන හෙතුනා විසං හලාහලං බලෙන අගදං භවතී'''ති? ''න හි, භන්තෙ, සච්චං යෙව තත්ථ හෙතු භවති විසස්ස හලාහලස්ස බලෙන පටිඝාතායා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, විනා පකතිහෙතුං සච්චං යෙවෙත්ථ වත්ථු භවති දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදායාති.

''චතුන්නම්පි, මහාරාජ, අරියසච්චානං පටිවෙධාය නත්ථඤ්ඤං වත්ථු, සච්චං වත්ථුං කත්වා චත්තාරි අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣන්තීති. අත්ථි, මහාරාජ, චීනවිසයෙ චීනරාජා, සො මහාසමුද්දෙ කීළිතුකාමො [බලිං කාතුකාමො (සී. පී.)] චතුමාසෙ චතුමාසෙ සච්චකිරියං කත්වා සහ රථෙන අන්තොමහාසමුද්දෙ යොජනං පවිසති, තස්ස රථසීසස්ස පුරතො පුරතො මහාවාරික්ඛන්ධො පටික්කමති, නික්ඛන්තස්ස පුන ඔත්ථරති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, සො මහාසමුද්දො සදෙවමනුස්සෙනපි ලොකෙන පකතිකායබලෙන සක්කා පටික්කමාපෙතු''න්ති? ''අතිපරිත්තකෙපි, භන්තෙ, තළාකෙ උදකං න සක්කා සදෙවමනුස්සෙනපි ලොකෙන පකතිකායබලෙන පටික්කමාපෙතුං, කිං පන මහාසමුද්දෙ උදක''න්ති? ''ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන සච්චබලං ඤාතබ්බං 'නත්ථි තං ඨානං, යං සච්චෙන න පත්තබ්බ'න්ති.

''නගරෙ, මහාරාජ, පාටලිපුත්තෙ අසොකො ධම්මරාජා සනෙගමජානපදඅමච්චභටබලමහාමත්තෙහි පරිවුතො ගඞ්ගං නදිං [ගඞ්ගානදිං (සී.)] නවසලිලසම්පුණ්ණං සමතිත්ථිකං සම්භරිතං පඤ්චයොජනසතායාමං යොජනපුථුලං සන්දමානං දිස්වා අමච්චෙ එවමාහ 'අත්ථි කොචි, භණෙ, සමත්ථො, යො ඉමං මහාගඞ්ගං පටිසොතං සන්දාපෙතු'න්ති. අමච්චා ආහංසු 'දුක්කරං දෙවා'ති.

''තස්මිං යෙව ගඞ්ගාකූලෙ ඨිතා බන්ධුමතී නාම ගණිකා අස්සොසි රඤ්ඤා කිර එවං වුත්තං 'සක්කා නු ඛො ඉමං මහාගඞ්ගං පටිසොතං සන්දාපෙතු'න්ති, සා එවමාහ 'අහඤ්හි නගරෙ පාටලිපුත්තෙ ගණිකා රූපූපජීවිනී අන්තිමජීවිකා, මම තාව රාජා සච්චකිරියං පස්සතූ'ති. අථ සා සච්චකිරියං අකාසි, සහ තස්සා සච්චකිරියාය බලෙන සා මහාගඞ්ගා ගළගළායන්තී පටිසොතං සන්දිත්ථ මහතො ජනකායස්ස පස්සතො.

''අථ රාජා ගඞ්ගාය ආවට්ටඋම්මිවෙගජනිතං හලාහලසද්දං සුත්වා විම්හිතො අච්ඡරියබ්භුතජාතො අමච්චෙ එවමාහ 'කිස්සායං, භණෙ, මහාගඞ්ගා පටිසොතං සන්දතී'ති? 'බන්ධුමතී, මහාරාජ, ගණිකා තව වචනං සුත්වා සච්චකිරියං අකාසි, තස්සා සච්චකිරියාය මහාගඞ්ගා උද්ධංමුඛා සන්දතී'ති.

''අථ සංවිග්ගහදයො රාජා තුරිතතුරිතො සයං ගන්ත්වා තං ගණිකං පුච්ඡි 'සච්චං කිර, ජෙ , තයා සච්චකිරියාය අයං ගඞ්ගා පටිසොතං සන්දාපිතා'ති? 'ආම දෙවා'ති. රාජා ආහ 'කිං තෙ තත්ථ බලං අත්ථි, කො වා තෙ වචනං ආදියති අනුම්මත්තො, කෙන ත්වං බලෙන ඉමං මහාගඞ්ගං පටිසොතං සන්දාපෙසී'ති? සා ආහ 'සච්චබලෙනාහං, මහාරාජ, ඉමං මහාගඞ්ගං පටිසොතං සන්දාපෙසි'න්ති. රාජා ආහ 'කිං තෙ සච්චබලං අත්ථි චොරියා ධුත්තියා අසතියා ඡින්නිකාය පාපියා භින්නසීලාය [පාපිකාය භින්නසීමාය (සී.)] හිරිඅතික්කන්තිකාය අන්ධජනපලොභිකායා'ති. 'සච්චං, මහාරාජ, තාදිසිකා අහං, තාදිසිකායපි මෙ, මහාරාජ, සච්චකිරියා අත්ථි, යායාහං ඉච්ඡමානා සදෙවකම්පි ලොකං පරිවත්තෙයා'න්ති. රාජා ආහ 'කතමා පන සා හොති සච්චකිරියා, ඉඞ්ඝ මං සාවෙහී'ති. 'යො මෙ, මහාරාජ, ධනං දෙති ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා අඤ්ඤො වා කොචි, තෙසං සමකං යෙව උපට්ඨහාමි, ''ඛත්තියො''ති විසෙසො නත්ථි, ''සුද්දො''ති අතිමඤ්ඤනා [අතිමඤ්ඤමානො (ක.)] නත්ථි, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තා ධනස්සාමිකං පරිචරාමි, එසා මෙ දෙව සච්චකිරියා, යායාහං ඉමං මහාගඞ්ගං පටිසොතං සන්දාපෙසි'න්ති.

''ඉතිපි, මහාරාජ, සච්චෙ ඨිතා න කිඤ්චි අත්ථං න වින්දන්ති. දින්නානි ච, මහාරාජ, සිවිරාජෙන යාචකස්ස චක්ඛූනි , දිබ්බචක්ඛූනි ච උප්පන්නානි, තඤ්ච සච්චකිරියාය. යං පන සුත්තෙ වුත්තං 'මංසචක්ඛුස්මිං නට්ඨෙ අහෙතුස්මිං අවත්ථුස්මිං නත්ථි දිබ්බචක්ඛුස්ස උප්පාදො'ති. තං භාවනාමයං චක්ඛුං සන්ධාය වුත්තං, එවමෙතං, මහාරාජ, ධාරෙහී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිබ්බෙඨිතො පඤ්හො, සුනිද්දිට්ඨො නිග්ගහො, සුමද්දිතා පරවාදා, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

සිවිරාජචක්ඛුදානපඤ්හො පඤ්චමො.

6. ගබ්භාවක්කන්තිපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති [ගබ්භස්සාවක්කන්ති (ම. නි. 1.408)] හොති, ඉධ මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්ති, මාතා ච උතුනී හොති, ගන්ධබ්බො ච පච්චුපට්ඨිතො හොති, ඉමෙසං ඛො, භික්ඛවෙ, තිණ්ණං සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී'ති, අසෙසවචනමෙතං, නිස්සෙසවචනමෙතං, නිප්පරියායවචනමෙතං, අරහස්සවචනමෙතං, සදෙවමනුස්සානං මජ්ඣෙ

නිසීදිත්වා භණිතං, අයඤ්ච ද්වින්නං සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති දිස්සති, දුකූලෙන තාපසෙන පාරිකාය තාපසියා උතුනිකාලෙ දක්ඛිණෙන හත්ථඞ්ගුට්ඨෙන නාභි පරාමට්ඨා, තස්ස තෙන නාභිපරාමසනෙන සාමකුමාරො නිබ්බත්තො. මාතඞ්ගෙනාපි ඉසිනා බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය උතුනිකාලෙ දක්ඛිණෙන හත්ථඞ්ගුට්ඨෙන නාභි පරාමට්ඨා, තස්ස තෙන නාභිපරාමසනෙන මණ්ඩබ්‍යො නාම මාණවකො නිබ්බත්තොති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී’ති. තෙන හි සාමො ච කුමාරො මණ්ඩබ්‍යො ච මාණවකො උභොපි තෙ නාභිපරාමසනෙන නිබ්බත්තාති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි, භන්තෙ, තථාගතෙන භණිතං ‘සාමො ච කුමාරො මණ්ඩබ්‍යො ච මාණවකො නාභිපරාමසනෙන නිබ්බත්තා’’ති, තෙන හි ‘තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී’ති යං වචනං, තම්පි මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො සුගම්භීරො සුනිපුණො විසයො බුද්ධිමන්තානං, සො තවානුප්පත්තො, ඡින්ද විමතිපථං, ධාරෙහි ඤාණවරප්පජ්ජොත’’න්ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොති, ඉධ මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්ති, මාතා ච උතුනී හොති, ගන්ධබ්බො ච පච්චුපට්ඨිතො හොති, එවං තිණ්ණං සන්නිපාතා ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී’ති. භණිතඤ්ච ‘සාමො ච කුමාරො මණ්ඩබ්‍යො ච මාණවකො නාභිපරාමසනෙන නිබ්බත්තා’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, යෙන කාරණෙන පඤ්හො සුවිනිච්ඡිතො හොති, තෙන කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති.

‘‘සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, සංකිච්චො ච කුමාරො ඉසිසිඞ්ගො ච තාපසො ථෙරො ච කුමාරකස්සපො ‘ඉමිනා නාම තෙ නිබ්බත්තා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති, අබ්භුග්ගතා තෙසං ජාති, ද්වෙ මිගධෙනුයො තාව උතුනිකාලෙ ද්වින්නං තාපසානං පස්සාවට්ඨානං ආගන්ත්වා සසම්භවං පස්සාවං පිවිංසු, තෙන පස්සාවසම්භවෙන සංකිච්චො ච කුමාරො ඉසිසිඞ්ගො ච තාපසො නිබ්බත්තා. ථෙරස්ස උදායිස්ස භික්ඛුනුපස්සයං උපගතස්ස රත්තචිත්තෙන භික්ඛුනියා අඞ්ගජාතං උපනිජ්ඣායන්තස්ස සම්භවං කාසාවෙ මුච්චි. අථ ඛො ආයස්මා උදායි තං භික්ඛුනිං එතදවොච ‘ගච්ඡ භගිනි, උදකං ආහර අන්තරවාසකං ධොවිස්සාමී’ති. ‘ආහරය්‍ය අහමෙව ධොවිස්සාමී’ති. තතො සා භික්ඛුනී උතුනිසමයෙ තං සම්භවං එකදෙසං මුඛෙන අග්ගහෙසි, එකදෙසං අඞ්ගජාතෙ පක්ඛිපි, තෙන ථෙරො කුමාරකස්සපො නිබ්බත්තොති එතං ජනො ආහා’’ති.

‘‘අපි නු ඛො ත්වං, මහාරාජ, සද්දහසි තං වචන’’න්ති? ‘‘ආම භන්තෙ, බලවං තත්ථ මයං කාරණං උපලභාම, යෙන මයං කාරණෙන සද්දහාම ‘ඉමිනා කාරණෙන නිබ්බත්තා’’ති. ‘‘කිං පනෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණ’’න්ති? ‘‘සුපරිකම්මකතෙ , භන්තෙ, කලලෙ බීජං නිපතිත්වා ඛිප්පං සංවිරූහතී’’ති . ‘‘ආම මහාරාජා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, භන්තෙ, සා භික්ඛුනී උතුනී සමානා සණ්ඨිතෙ කලලෙ රුහිරෙ පච්ඡින්නවෙගෙ ඨිතාය ධාතුයා තං සම්භවං ගහෙත්වා තස්මිං කලලෙ පක්ඛිපි, තෙන තස්සා ගබ්භො සණ්ඨාසි, එවං තත්ථ කාරණං පච්චෙම තෙසං නිබ්බත්තියා’’ති. ‘‘එවමෙතං, මහාරාජ, තථා සම්පටිච්ඡාමි, යොනිප්පවෙසෙන ගබ්භො සම්භවතීති. සම්පටිච්ඡසි පන, ත්වං මහාරාජ, ථෙරස්ස කුමාරකස්සපස්ස ගබ්භාවක්කමන’’න්ති? ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘සාධු, මහාරාජ, පච්චාගතොසි මම විසයං, එකවිධෙනපි ගබ්භාවක්කන්තිං කථයන්තො මමානුබලං භවිස්සසි, අථ යා පන තා ද්වෙ මිගධෙනුයො පස්සාවං පිවිත්වා ගබ්භං පටිලභිංසු, තාසං ත්වං සද්දහසි ගබ්භස්සාවක්කමන’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, යං කිඤ්චි භුත්තං පීතං ඛායිතං ලෙහිතං, සබ්බං තං කලලං ඔසරති, ඨානගතං වුඩ්ඪිමාපජ්ජති. යථා, භන්තෙ නාගසෙන, යා කාචි සරිතා නාම, සබ්බා තා මහාසමුද්දං ඔසරන්ති, ඨානගතා වුඩ්ඪිමාපජ්ජන්ති. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යං කිඤ්චි භුත්තං පීතං ඛායිතං ලෙහිතං, සබ්බං තං කලලං ඔසරති, ඨානගතං වුඩ්ඪිමාපජ්ජති, තෙනාහං කාරණෙන සද්දහාමි මුඛගතෙනපි ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොතී’’ති. ‘‘සාධු, මහාරාජ, ගාළ්හතරං උපගතොසි මම විසයං, මුඛපානෙනපි ද්වයසන්නිපාතො භවති. සංකිච්චස්ස ච, මහාරාජ, කුමාරස්ස ඉසිසිඞ්ගස්ස ච තාපසස්ස ථෙරස්ස ච කුමාරකස්සපස්ස ගබ්භාවක්කමනං සම්පටිච්ඡසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සන්නිපාතො ඔසරතී’’ති.

‘‘සාමොපි, මහාරාජ, කුමාරො මණ්ඩබ්‍යොපි මාණවකො තීසු සන්නිපාතෙසු අන්තොගධා, එකරසා යෙව පුරිමෙන, තත්ථ කාරණං වක්ඛාමි. දුකූලො ච, මහාරාජ, තාපසො පාරිකා ච තාපසී උභොපි තෙ අරඤ්ඤවාසා අහෙසුං පවිවෙකාධිමුත්තා උත්තමත්ථගවෙසකා, තපතෙජෙන යාව බ්‍රහ්මලොකං සන්තාපෙසුං . තෙසං තදා සක්කො දෙවානමින්දො සායං පාතං උපට්ඨානං ආගච්ඡති. සො තෙසං ගරුකතමෙත්තතාය උපධාරෙන්තො අද්දස අනාගතමද්ධානෙ ද්වින්නම්පි තෙසං චක්ඛූනං අන්තරධානං, දිස්වා තෙ එවමාහ ‘එකං මෙ, භොන්තො, වචනං කරොථ, සාධු එකං පුත්තං ජනෙය්‍යාථ, සො තුම්හාකං උපට්ඨාකො භවිස්සති ආලම්බනො චා’ති. ‘අලං, කොසිය, මා එවං භණී’ති. තෙ තස්ස තං වචනං න සම්පටිච්ඡිංසු. අනුකම්පකො අත්ථකාමො සක්කො දෙවානමින්දො දුතියම්පි… පෙ…. තතියම්පි තෙ එවමාහ ‘එකං මෙ, භොන්තො, වචනං කරොථ, සාධු එකං පුත්තං ජනෙය්‍යාථ, සො තුම්හාකං උපට්ඨාකො භවිස්සති ආලම්බනො චා’ති. තතියම්පි තෙ ආහංසු ‘අලං, කොසිය, මා ත්වං ඛො අම්හෙ අනත්ථෙ නියොජෙහි, කදායං කායො න භිජ්ජිස්සති, භිජ්ජතු අයං කායො භෙදනධම්මො, භිජ්ජන්තියාපි ධරණියා පතන්තෙපි සෙලසිඛරෙ ඵලන්තෙපි ආකාසෙ පතන්තෙපි චන්දිමසූරියෙ නෙව මයං ලොකධම්මෙහි මිස්සයිස්සාම, මා ත්වං අම්හාකං සම්මුඛභාවං උපගච්ඡ, උපගතස්ස තෙ එසො විස්සාසො, අනත්ථචරො ත්වං මඤ්ඤෙ’ති.

තතො සක්කො දෙවානමින්දො තෙසං මනං අලභමානො ගරුකතො පඤ්ජලිකො පුන යාචි ‘යදි මෙ වචනං න උස්සහථ කාතුං, යදා තාපසී උතුනී හොති පුප්ඵවතී, තදා ත්වං, භන්තෙ, දක්ඛිණෙන හත්ථඞ්ගුට්ඨෙන නාභිං

පරාමසෙය්‍යාසි, තෙන සා ගබ්භං ලච්ඡති, සන්නිපාතො යෙවෙස ගබ්භාවක්කන්තියා’ති. ‘සක්කොමහං, කොසිය, තං වචනං කාතුං, න තාවතකෙන අම්හාකං තපො භිජ්ජති, හොතූ’ති සම්පටිච්ඡිංසු. තාය ච පන වෙලාය දෙවභවනෙ අත්ථි දෙවපුත්තො උස්සන්නකුසලමූලො ඛීණායුකො ආයුක්ඛයප්පත්තො යදිච්ඡකං සමත්ථො ඔක්කමිතුං අපි චක්කවත්තිකුලෙපි. අථ සක්කො දෙවානමින්දො තං දෙවපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ ‘එහි ඛො, මාරිස, සුපභාතො තෙ දිවසො, අත්ථසිද්ධි උපගතා, යමහං තෙ උපට්ඨානමාගමිං, රමණීයෙ තෙ ඔකාසෙ වාසො භවිස්සති, පතිරූපෙ කුලෙ පටිසන්ධි භවිස්සති, සුන්දරෙහි මාතාපිතූහි වඩ්ඪෙතබ්බො, එහි මෙ වචනං කරොහී’ති යාචි. දුතියම්පි…පෙ…. තතියම්පි යාචි සිරසි පඤ්ජලිකතො.

තතො සො දෙවපුත්තො එවමාහ ‘කතමං තං, මාරිස, කුලං, යං ත්වං අභික්ඛණං කිත්තයසි පුනප්පුන’න්ති. ‘දුකූලො ච තාපසො පාරිකා ච තාපසී’ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨො සම්පටිච්ඡි ‘සාධු, මාරිස, යො තව ඡන්දො, සො හොතු, ආකඞ්ඛමානො අහං, මාරිස, පත්ථිතෙ කුලෙ උප්පජ්ජෙය්‍යං, කිම්හි කුලෙ උප්පජ්ජාමි අණ්ඩජෙ වා ජලාබුජෙ වා සංසෙදජෙ වා ඔපපාතිකෙ වා’ති? ‘ජලාබුජාය, මාරිස, යොනියා උප්පජ්ජාහී’ති. අථ සක්කො දෙවානමින්දො උප්පත්තිදිවසං විගණෙත්වා දුකූලස්ස තාපසස්ස ආරොචෙසි ‘අසුකස්මිං නාම දිවසෙ තාපසී උතුනී භවිස්සති පුප්ඵවතී, තදා ත්වං, භන්තෙ, දක්ඛිණෙන හත්ථඞ්ගුට්ඨෙන නාභිං පරාමසෙය්‍යාසී’ති. තස්මිං, මහාරාජ, දිවසෙ තාපසී ච උතුනී පුප්ඵවතී අහොසි, දෙවපුත්තො ච තත්ථූපගො පච්චුපට්ඨිතො අහොසි, තාපසො ච දක්ඛිණෙන හත්ථඞ්ගුට්ඨෙන තාපසියා නාභිං පරාමසි, ඉති තෙ තයො සන්නිපාතා අහෙසුං, නාභිපරාමසනෙන තාපසියා රාගො උදපාදි, සො පනස්සා රාගො නාභිපරාමසනං පටිච්ච මා ත්වං සන්නිපාතං අජ්ඣාචාරමෙව මඤ්ඤි, ඌහසනම්පි [හසනම්පි (ක.)] සන්නිපාතො, උල්ලපනම්පි සන්නිපාතො, උපනිජ්ඣායනම්පි සන්නිපාතො, පුබ්බභාගභාවතො රාගස්ස උප්පාදාය ආමසනෙන සන්නිපාතො ජායති, සන්නිපාතා ඔක්කමනං හොතීති.

‘‘අනජ්ඣාචාරෙපි, මහාරාජ, පරාමසනෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති. යථා, මහාරාජ, අග්ගි ජලමානො අපරාමසනොපි උපගතස්ස සීතං බ්‍යපහන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අනජ්ඣාචාරෙපි පරාමසනෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති.

‘‘චතුන්නං, මහාරාජ, වසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති කම්මවසෙන යොනිවසෙන කුලවසෙන ආයාචනවසෙන, අපි ච සබ්බෙපෙතෙ සත්තා කම්මසම්භවා කම්මසමුට්ඨානා .

‘‘කථං, මහාරාජ, කම්මවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති? උස්සන්නකුසලමූලා, මහාරාජ, සත්තා යදිච්ඡකං උප්පජ්ජන්ති ඛත්තියමහාසාලකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ වා ගහපතිමහාසාලකුලෙ වා දෙවෙසු වා අණ්ඩජාය වා යොනියා ජලාබුජාය වා යොනියා සංසෙදජාය වා යොනියා ඔපපාතිකාය වා යොනියා. යථා, මහාරාජ, පුරිසො අඩ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො පහූතජාතරූපරජතො පහූතවිත්තූපකරණො පහූතධනධඤ්ඤො පහූතඤාතිපක්ඛො දාසිං වා දාසං වා ඛෙත්තං වා වත්ථුං වා ගාමං වා නිගමං වා ජනපදං වා යං කිඤ්චි මනසා අභිපත්ථිතං, යදිච්ඡකං ද්විගුණතිගුණම්පි ධනං දත්වා කිණාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, උස්සන්නකුසලමූලා සත්තා යදිච්ඡකං උප්පජ්ජන්ති ඛත්තියමහාසාලකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ වා ගහපතිමහාසාලකුලෙ වා දෙවෙසු වා අණ්ඩජාය වා යොනියා ජලාබුජාය වා යොනියා සංසෙදජය වා යොනියා ඔපපාතිකාය වා යොනියා. එවං කම්මවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති.

‘‘කථං යොනිවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති? කුක්කුටානං, මහාරාජ, වාතෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති. බලාකානං මෙඝසද්දෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති. සබ්බෙපි දෙවා අගබ්භසෙය්‍යකා සත්තා යෙව, තෙසං නානාවණ්ණෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති. යථා, මහාරාජ, මනුස්සා නානාවණ්ණෙන මහියා චරන්ති, කෙචි පුරතො පටිච්ඡාදෙන්ති, කෙචි පච්ඡතො පටිච්ඡාදෙන්ති, කෙචි නග්ගා හොන්ති, කෙචි භණ්ඩු හොන්ති සෙතපටධරා, කෙචි මොළිබද්ධා හොන්ති, කෙචි භණ්ඩු කාසාවවසනා හොන්ති, කෙචි කාසාවවසනා මොළිබද්ධා හොන්ති, කෙචි ජටිනො වාකචීරධරා [වාකචීරා (ක.)] හොන්ති, කෙචි චම්මවසනා හොන්ති, කෙචි රස්මියො නිවාසෙන්ති, සබ්බෙපෙතෙ මනුස්සා නානාවණ්ණෙන මහියා චරන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සත්තා යෙව තෙ සබ්බෙ, තෙසං නානාවණ්ණෙන ගබ්භාවක්කන්ති හොති. එවං යොනිවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති.

‘‘කථං කුලවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති? කුලං නාම, මහාරාජ, චත්තාරි කුලානි අණ්ඩජං ජලාබුජං සංසෙදජං ඔපපාතිකං. යදි තත්ථ ගන්ධබ්බො යතො කුතොචි ආගන්ත්වා අණ්ඩජෙ කුලෙ උප්පජ්ජති, සො තත්ථ අණ්ඩජො හොති…පෙ…. ජලාබුජෙ කුලෙ…පෙ…. සංසෙදජෙ කුලෙ…පෙ…. ඔපපාතිකෙ කුලෙ උප්පජ්ජති, සො තත්ථ ඔපපාතිකො හොති. තෙසු තෙසු කුලෙසු තාදිසා යෙව සත්තා සම්භවන්ති. යථා, මහාරාජ, හිමවති නෙරුපබ්බතං යෙ කෙචි මිගපක්ඛිනො උපෙන්ති, සබ්බෙ තෙ සකවණ්ණං විජහිත්වා සුවණ්ණවණ්ණා හොන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි ගන්ධබ්බො යතො කුතොචි ආගන්ත්වා අණ්ඩජං යොනිං උපගන්ත්වා සභාවවණ්ණං විජහිත්වා අණ්ඩජො හොති…පෙ…. ජලාබුජං…පෙ…. සංසෙදජං…පෙ…. ඔපපාතිකං යොනිං උපගන්ත්වා සභාවවණ්ණං විජහිත්වා ඔපපාතිකො හොති, එවං කුලවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති.

‘‘කථං ආයාචනවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති? ඉධ, මහාරාජ, කුලං හොති අපුත්තකං බහුසාපතෙය්‍යං සද්ධං පසන්නං සීලවන්තං කල්‍යාණධම්මං තපනිස්සිතං, දෙවපුත්තො ච උස්සන්නකුසලමූලො චවනධම්මො හොති.

අථ සක්කො දෙවානමින්දො තස්ස කුලස්ස අනුකම්පාය තං දෙවපුත්තං ආයාචති 'පණිධෙහි, මාරිස, අසුකස්ස කුලස්ස මහෙසියා කුච්ඡි'න්ති. සො තස්ස ආයාචනහෙතු තං කුලං පණිධෙති. යථා, මහාරාජ, මනුස්සා පුඤ්ඤකාමා සමණං මනොභාවනීයං ආයාචිත්වා ගෙහං උපනෙන්ති, අයං උපගන්ත්වා සබ්බස්ස කුලස්ස සුඛාවහො භවිස්සතීති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කො දෙවානමින්දො තං දෙවපුත්තං ආයාචිත්වා තං කුලං උපනෙති. එවං ආයාචනවසෙන සත්තානං ගබ්භාවක්කන්ති හොති.

''සාමො, මහාරාජ, කුමාරො සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආයාචිතො පාරිකාය තාපසියා කුච්ඡිං ඔක්කන්තො. සාමො, මහාරාජ, කුමාරො කතපුඤ්ඤො, මාතාපිතරො සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා, ආයාචකො සක්කො, තිණ්ණං චෙතොපණිධියා සාමො කුමාරො නිබ්බත්තො. ඉධ, මහාරාජ, නයකුසලො පුරිසො සුකට්ඨෙ අනූපඛෙත්තෙ බීජං රොපෙය්‍ය, අපි නු තස්ස බීජස්ස අන්තරායං විවජ්ජෙන්තස්ස වුඩ්ඪියා කොචි අන්තරායො භවෙය්‍යා''ති ? ''න හි, භන්තෙ, නිරුපඝාතං බීජං ඛිප්පං සංවිරුහෙය්‍යා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සාමො කුමාරො මුත්තො උප්පන්නන්තරායෙහි තිණ්ණං චෙතොපණිධියා නිබ්බත්තො.

''අපි නු ඛො, මහාරාජ, සුතපුබ්බං තයා ඉසීනං මනොපදොසෙන ඉද්ධො ඵීතො මහාජනපදො සජනො සමුච්ඡින්නො''ති? ''ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති. මහියා දණ්ඩකාරඤ්ඤං [දණ්ඩකීරඤ්ඤං (ම. නි. 2.65)] මජ්ඣාරඤ්ඤං කාලිඞ්ගාරඤ්ඤං මාතඞ්ගාරඤ්ඤං, සබ්බං තං අරඤ්ඤං අරඤ්ඤභූතං, සබ්බෙපෙතෙ ජනපදා ඉසීනං මනොපදොසෙන ඛයං ගතා''ති. ''යදි , මහාරාජ, තෙසං මනොපදොසෙන සුසමිද්ධා ජනපදා උච්ඡිජ්ජන්ති, අපි නු ඛො තෙසං මනොපසාදෙන කිඤ්චි නිබ්බත්තෙය්‍යා''ති? ''ආම භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, සාමො කුමාරො තිණ්ණං බලවන්තානං චෙතොපසාදෙන නිබ්බත්තො ඉසිනිම්මිතො දෙවනිම්මිතො පුඤ්ඤනිම්මිතොති. එවමෙතං, මහාරාජ, ධාරෙහි.

''තයොමෙ, මහාරාජ, දෙවපුත්තා සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආයාචිතා කුලං උප්පන්නා. කතමෙ තයො? සාමො කුමාරො මහාපනාදො කුසරාජා, තයොපෙතෙ බොධිසත්තා''ති. ''සුනිද්දිට්ඨා, භන්තෙ නාගසෙන, ගබ්භාවක්කන්ති, සුකථිතං කාරණං, අන්ධකාරො ආලොකො කතො, ජටා විජටිතා, නිච්ඡුද්ධා පරවාදා, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ගබ්භාවක්කන්තිපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. සද්ධම්මන්තරධානපඤ්හො

7. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි [වස්සසහස්සානි (සී.) පස්ස අ. නි. 8.51] සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති. පුන ච පරිනිබ්බානසමයෙ සුභද්දෙන පරිබ්බාජකෙන පඤ්හං පුට්ඨෙන භගවතා භණිතං 'ඉමෙ ච, සුභද්ද [දී. නි. 2.214 පස්සිතබ්බං], භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා'ති, අසෙසවචනමෙතං, නිස්සෙසවචනමෙතං, නිප්පරියායවචනමෙතං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන භණිතං 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති, තෙන හි 'අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං 'අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා'ති, තෙන හි 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො ගහනතොපි ගහනතරො බලවතොපි බලවතරො ගණ්ඨිතොපි ගණ්ඨිතරො, සො තවානුප්පත්තො, තත්ථ තෙ ඤාණබලවිප්ඵාරං දස්සෙහි මකරො විය සාගරබ්භන්තරගතො''ති.

''භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති. පරිනිබ්බානසමයෙ ච සුභද්දස්ස පරිබ්බාජකස්ස භණිතං 'ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා'ති. තඤ්ච පන, මහාරාජ, භගවතො වචනං නානත්ථඤ්චෙව හොති නානාබ්‍යඤ්ජනඤ්ච, අයං සාසනපරිච්ඡෙදො, අයං පටිපත්ති පරිදීපනාති දූරං විවජ්ජිතා තෙ උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං. යථා, මහාරාජ, නභං පථවිතො දූරං විවජ්ජිතං , නිරයං සග්ගතො දූරං විවජ්ජිතං, කුසලං අකුසලතො දූරං විවජ්ජිතං, සුඛං දුක්ඛතො දූරං විවජ්ජිතං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තෙ උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං දූරං විවජ්ජිතා.

''අපි ච, මහාරාජ, මා තෙ පුච්ඡා මොඝා අස්ස [අස්සු (සී. ස්‍යා.)], රසතො තෙ සංසන්දිත්වා කථයිස්සාමි 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති යං භගවා ආහ, තං ඛයං පරිදීපයන්තො සෙසකං පරිච්ඡින්දි, වස්සසහස්සං, ආනන්ද, සද්ධම්මො තිට්ඨෙය්‍ය, සචෙ භික්ඛුනියො න පබ්බාජෙය්‍යුං. පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතීති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, භගවා එවං වදන්තො සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං වා වදෙති අභිසමයං වා පටික්කොසතී''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''නට්ඨං, මහාරාජ, පරිකිත්තයන්තො සෙසකං පරිදීපයන්තො පරිච්ඡින්දි. යථා, මහාරාජ, පුරිසො නට්ඨායිකො සබ්බසෙසකං ගහෙත්වා ජනස්ස පරිදීපෙය්‍ය 'එත්තකං මෙ භණ්ඩං නට්ඨං, ඉදං සෙසක'න්ති . එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා නට්ඨං පරිදීපයන්තො සෙසකං දෙවමනුස්සානං කථෙසි 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති. යං පන, මහාරාජ, භගවතා භණිතං 'පඤ්චෙව දානි, ආනන්ද, වස්සසතානි සද්ධම්මො ඨස්සතී'ති, සාසනපරිච්ඡෙදො එසො.

‘‘යං පන පරිනිබ්බානසමයෙ සුභද්දස්ස පරිබ්බාජකස්ස සමණෙ පරිකිත්තයන්තො ආහ ‘ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා’ති, පටිපත්තිපරිදීපනා එසා, ත්වං පන තං පරිච්ඡෙදඤ්ච පරිදීපනඤ්ච එකරසං කරොසි. යදි පන තෙ ඡන්දො, එකරසං කත්වා කථයිස්සාමි, සාධුකං සුණොහි මනසිකරොහි අවික්ඛිත්තමානසො [අවිචලමානසො (සී.) අවිමානසො (පී. ක.)].

‘‘ඉධ, මහාරාජ, තළාකො භවෙය්‍ය නවසලිලසම්පුණ්ණො සම්මුඛමුත්තරියමානො පරිච්ඡින්නො පරිවටුමකතො, අපරියාදිණ්ණෙ යෙව තස්මිං තළාකෙ උදකූපරි මහාමෙඝො අපරාපරං අනුප්පබන්ධො අභිවස්සෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්මිං තළාකෙ උදකං පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති? ‘‘මෙඝස්ස, භන්තෙ, අනුප්පබන්ධතාය’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජිනසාසනවරසද්ධම්මතළාකො ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තිවිමලනවසලිලසම්පුණ්ණො උත්තරියමානො භවග්ගමභිභවිත්වා ඨිතො. යදි තත්ථ බුද්ධපුත්තා ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තිමෙඝවස්සං අපරාපරං අනුප්පබන්ධාපෙය්‍යුං අභිවස්සාපෙය්‍යුං. එවමිදං ජිනසාසනවරසද්ධම්මතළාකො චිරං දීඝමද්ධානං තිට්ඨෙය්‍ය, අරහන්තෙහි ලොකො අසුඤ්ඤො භවෙය්‍ය, ඉමමත්ථං භගවතා සන්ධාය භාසිතං ‘ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා’ති.

‘‘ඉධ පන, මහාරාජ, මහති මහාඅග්ගික්ඛන්ධෙ ජලමානෙ අපරාපරං සුක්ඛතිණකට්ඨගොමයානි උපසංහරෙය්‍යුං, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, අග්ගික්ඛන්ධො නිබ්බායෙය්‍යා’’ති ? ‘‘න හි, භන්තෙ, භිය්‍යො භිය්‍යො සො අග්ගික්ඛන්ධො ජලෙය්‍ය, භිය්‍යො භිය්‍යො පභාසෙය්‍යා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, දසසහස්සියා [දසසහස්සිම්හි (බහූසු)] ලොකධාතුයා ජිනසාසනවරම්පි ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තියා ජලති පභාසති. යදි පන, මහාරාජ, තදුත්තරිං බුද්ධපුත්තා පඤ්චහි පධානියඞ්ගෙහි සමන්නාගතා සතතමප්පමත්තා පදහෙය්‍යුං, තීසු සික්ඛාසු ඡන්දජාතා සික්ඛෙය්‍යුං, චාරිත්තඤ්ච සීලං සමත්තං පරිපූරෙය්‍යුං, එවමිදං ජිනසාසනවරං භිය්‍යො භිය්‍යො චිරං දීඝමද්ධානං තිට්ඨෙය්‍ය, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සාති ඉමමත්ථං භගවතා සන්ධාය භාසිතං ‘ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා’ති.

‘‘ඉධ පන, මහාරාජ, සිනිද්ධසමසුමජ්ජිතසප්පභාසවිමලාදාසං [සප්පභං සුවිමලාදාසං (සී.)] සණ්හසුඛුමගෙරුකචුණ්ණෙන අපරාපරං මජ්ජෙය්‍යුං, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්මිං ආදාසෙ මලකද්දමරජොජල්ලං ජායෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, අඤ්ඤදත්ථු විමලතරං යෙව භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජිනසාසනවරං පකතිනිම්මලං බ්‍යපගතකිලෙසමලරජොජල්ලං, යදි තං බුද්ධපුත්තා ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තිසල්ලෙඛධුතගුණෙන ජිනසාසනවරං සල්ලක්ඛෙය්‍යුං [සල්ලික්ඛෙය්‍යුං (සී. පී.)], එවමිදං ජිනසාසනවරං චිරං දීඝමද්ධානං තිට්ඨෙය්‍ය, අසුඤ්ඤො ච ලොකො අරහන්තෙහි අස්සාති ඉමමත්ථං භගවතා සන්ධාය භාසිතං ‘ඉමෙ ච, සුභද්ද, භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා’ති. පටිපත්තිමූලකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං පටිපත්තිකාරණං පටිපත්තියා අනන්තරහිතාය තිට්ඨතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සද්ධම්මන්තරධාන’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං සද්ධම්මන්තරධාන’’න්ති? ‘‘තීණිමානි, මහාරාජ, සාසනන්තරධානානි. කතමානි තීණි? අධිගමන්තරධානං පටිපත්තන්තරධානං ලිඞ්ගන්තරධානං , අධිගමෙ, මහාරාජ, අන්තරහිතෙ සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති, පටිපත්තියා අන්තරහිතාය සික්ඛාපදපඤ්ඤත්ති අන්තරධායති, ලිඞ්ගංයෙව තිට්ඨති, ලිඞ්ගෙ අන්තරහිතෙ පවෙණුපච්ඡෙදො හොති, ඉමානි ඛො, මහාරාජ, තීණි අන්තරධානානී’’ති.

‘‘සුවිඤ්ඤාපිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො, ගම්භීරො උත්තානීකතො, ගණ්ඨි භින්නො, නට්ඨා පරවාදා භග්ගා නිප්පභා කතා, ත්වං ගණිවරවසභමාසජ්ජා’’ති.

සද්ධම්මන්තරධානපඤ්හො සත්තමො.

8. අකුසලච්ඡෙදනපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො සබ්බං අකුසලං ඣාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, උදාහු සාවසෙසෙ අකුසලෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො’’ති? ‘‘සබ්බං, මහාරාජ, අකුසලං ඣාපෙත්වා භගවා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, නත්ථි භගවතො සෙසකං අකුසල’’න්ති.

‘‘කිං පන, භන්තෙ, දුක්ඛා වෙදනා තථාගතස්ස කායෙ උප්පන්නපුබ්බා’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, රාජගහෙ භගවතො පාදො සකලිකාය [සක්ඛලිකාය (ස්‍යා. ක.)] ඛතො, ලොහිතපක්ඛන්දිකාබාධො උප්පන්නො, කායෙ අභිසන්නෙ ජීවකෙන විරෙචනො කාරිතො, වාතාබාධෙ උප්පන්නෙ උපට්ඨාකෙන ථෙරෙන උණ්හොදකං පරියිට්ඨ’’න්ති.

‘‘යදි , භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො සබ්බං අකුසලං ඣාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, තෙන හි භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො, ලොහිතපක්ඛන්දිකා ච ආබාධො උප්පන්නොති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතස්ස පාදො සකලිකාය ඛතො, ලොහිතපක්ඛන්දිකා ච ආබාධො උප්පන්නො, තෙන හි තථාගතො සබ්බං අකුසලං ඣාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති තම්පි වචනං මිච්ඡා. නත්ථි, භන්තෙ, විනා කම්මෙන වෙදයිතං, සබ්බං තං වෙදයිතං

කම්මමූලකං, තං කම්මෙනෙව වෙදයති, අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති [නිබ්බායිතබ්බොති (ක.)].

''න හි, මහාරාජ, සබ්බං තං වෙදයිතං කම්මමූලකං. අට්ඨහි, මහාරාජ, කාරණෙහි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති, යෙහි කාරණෙහි පුථූ සත්තා වෙදනා වෙදියන්ති. කතමෙහි අට්ඨහි? වාතසමුට්ඨානානිපි ඛො, මහාරාජ, ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති, පිත්තසමුට්ඨානානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... සෙම්හසමුට්ඨානානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... සන්නිපාතිකානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... උතුපරිණාමජානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... විසමපරිහාරජානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... ඔපක්කමිකානිපි ඛො, මහාරාජ...පෙ.... කම්මවිපාකජානිපි ඛො, මහාරාජ, ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, අට්ඨහි කාරණෙහි පුථූ සත්තා වෙදනා වෙදයන්ති. තත්ථ යෙ තෙ පුග්ගලා 'සත්තෙ කම්මං විබාධතී'ති වදෙය්‍යුං, තෙ ඉමෙ පුග්ගලා සත්තකාරණං පටිබාහන්ති. තෙසං තං වචනං මිච්ඡා''ති. ''භන්තෙ නාගසෙන, යඤ්ච වාතිකං යඤ්ච පිත්තිකං යඤ්ච සෙම්හිකං යඤ්ච සන්නිපාතිකං යඤ්ච උතුපරිණාමජං යඤ්ච විසමපරිහාරජං යඤ්ච ඔපක්කමිකං, සබ්බෙතෙ කම්මසමුට්ඨානා යෙව, කම්මෙනෙව තෙ සබ්බෙ සම්භවන්තී''ති.

''යදි, මහාරාජ, තෙපි සබ්බෙ කම්මසමුට්ඨානාව ආබාධා භවෙය්‍යුං, න තෙසං කොට්ඨාසතො ලක්ඛණානි භවෙය්‍යුං. වාතො ඛො, මහාරාජ, කුප්පමානො දසවිධෙන කුප්පති සීතෙන උණ්හෙන ජිඝච්ඡාය විපාසාය අතිභුත්තෙන ඨානෙන පධානෙන ආධාවනෙන උපක්කමෙන කම්මවිපාකෙන. තත්‍ර යෙ තෙ නව විධා, න තෙ අතීතෙ, න අනාගතෙ, වත්තමානකෙ භවෙ උප්පජ්ජන්ති, තස්මා න වත්තබ්බා 'කම්මසම්භවා සබ්බා වෙදනා'ති. පිත්තං, මහාරාජ, කුප්පමානං තිවිධෙන කුප්පති සීතෙන උණ්හෙන විසමභොජනෙන. සෙම්හං, මහාරාජ, කුප්පමානං තිවිධෙන කුප්පති සීතෙන උණ්හෙන අන්නපානෙන. යො ච, මහාරාජ, වාතො යඤ්ච පිත්තං යඤ්ච සෙම්හං, තෙහි තෙහි කොපෙහි කුප්පිත්වා මිස්සී හුත්වා සකං සකං වෙදනං ආකඩ්ඪති. උතුපරිණාමජා, මහාරාජ, වෙදනා උතුපරියාමෙන උප්පජ්ජති. විසමපරිහාරජා වෙදනා විසමපරිහාරෙන උප්පජ්ජති. ඔපක්කමිකා, මහාරාජ, වෙදනා අත්ථි කිරියා, අත්ථි කම්මවිපාකා, කම්මවිපාකජා වෙදනා පුබ්බෙ කතෙන කම්මෙන උප්පජ්ජති. ඉති ඛො, මහාරාජ, අප්පං කම්මවිපාකජං, බහුතරං අවසෙසං. තත්ථ බාලා 'සබ්බං කම්මවිපාකජං යෙවා'ති අතිධාවන්ති. තං කම්මං න සක්කා විනා බුද්ධඤාණෙන වවත්ථානං කාතුං.

''යං පන, මහාරාජ, භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො, තං වෙදයිතං නෙව වාතසමුට්ඨානං, න පිත්තසමුට්ඨානං, න සෙම්හසමුට්ඨානං, න සන්නිපාතිකං, න උතුපරිණාමජං, න විසමපරිහාරජං, න කම්මවිපාකජං, ඔපක්කමිකං යෙව. දෙවදත්තො හි, මහාරාජ, බහූනි ජාතිසතසහස්සානි තථාගතෙ ආඝාතං බන්ධි, සො තෙන ආඝාතෙන මහතිං ගරුං සිලං ගහෙත්වා 'මත්ථකෙ පාතෙස්සාමී'ති මුඤ්චි, අථඤ්ඤෙ ද්වෙ සෙලා ආගන්ත්වා තං සිලං තථාගතං අසම්පත්තං යෙව සම්පටිච්ඡිංසු, තාසං පහාරෙන පපටිකා භිජ්ජිත්වා භගවතො පාදෙ පතිත්වා රුහිරං [නිපතිත්වා රුධිරං (ස්‍යා.)] උප්පාදෙසි, කම්මවිපාකතො වා, මහාරාජ, භගවතො එසා වෙදනා නිබ්බත්තා කිරියතො වා, තතුද්ධං නත්ථඤ්ඤා වෙදනා.

''යථා, මහාරාජ, ඛෙත්තදුට්ඨතාය වා බීජං න සම්භවති බීජදුට්ඨතාය වා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මවිපාකතො වා භගවතො එසා වෙදනා නිබ්බත්තා කිරියතො වා, තතුද්ධං නත්ථඤ්ඤා වෙදනා.

''යථා වා පන, මහාරාජ, කොට්ඨදුට්ඨතාය වා භොජනං විසමං පරිණමති ආහාරදුට්ඨතාය වා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කම්මවිපාකතො වා භගවතො එසා වෙදනා නිබ්බත්තා කිරියතො වා, තතුද්ධං නත්ථඤ්ඤා වෙදනා. අපි ච, මහාරාජ, නත්ථි භගවතො කම්මවිපාකජා වෙදනා, නත්ථි විසමපරිහාරජා වෙදනා, අවසෙසෙහි සමුට්ඨානෙහි භගවතො වෙදනා උප්පජ්ජති, තාය ච පන වෙදනාය න සක්කා භගවන්තං ජීවිතා වොරොපෙතුං.

''නිපතන්ති , මහාරාජ, ඉමස්මිං චාතුමහාභූතිකෙ [චාතුම්මහාභූතිකෙ (සී.)] කායෙ ඉට්ඨානිට්ඨා සුභාසුභවෙදනා. ඉධ, මහාරාජ, ආකාසෙ ඛිත්තො ලෙඩ්ඩු මහාපථවියා නිපතති, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, ලෙඩ්ඩු පුබ්බෙ කතෙන මහාපථවියා නිපතී''ති? ''න හි, භන්තෙ, නත්ථි සො, භන්තෙ, හෙතු මහාපථවියා, යෙන හෙතුනා මහාපථවී කුසලාකුසලවිපාකං පටිසංවෙදෙය්‍ය, පච්චුප්පන්නෙන , භන්තෙ, අකම්මකෙන හෙතුනා සො ලෙඩ්ඩු මහාපථවියං නිපතති. යථා, මහාරාජ, මහාපථවී, එවං තථාගතො දට්ඨබ්බො. යථා ලෙඩ්ඩු පුබ්බෙ අකතෙන මහාපථවියං නිපතති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස පුබ්බෙ අකතෙන සා සකලිකාපාදෙ නිපතිතා.

''ඉධ පන, මහාරාජ, මනුස්සා මහාපථවිං භින්දන්ති ච ඛණන්ති ච, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තෙ මනුස්සා පුබ්බෙ කතෙන මහාපථවිං භින්දන්ති ච ඛණන්ති චා''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යා සා සකලිකා භගවතො පාදෙ නිපතිතා, න සා සකලිකා පුබ්බෙ කතෙන භගවතො පාදෙ නිපතිතා. යොපි, මහාරාජ, භගවතො ලොහිතපක්ඛන්දිකාබාධො උප්පන්නො, සොපි ආබාධො න පුබ්බෙ කතෙන උප්පන්නො, සන්නිපාතිකෙනෙව උප්පන්නො, යෙ කෙචි, මහාරාජ, භගවතො කායිකා ආබාධා උප්පන්නා, න තෙ කම්මාභිනිබ්බත්තා, ඡන්නං එතෙසං සමුට්ඨානානං අඤ්ඤතරතො නිබ්බත්තා.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරලඤ්ඡකෙ මොළියසීවකෙ [මොලියසිවකෙ (ස්‍යා. ක.) සං. නි. 4.269 පස්සිතබ්බං] වෙය්‍යාකරණෙ –

‘‘‘පිත්තසමුට්ඨානානිපි ඛො, සීවක, ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. සාමම්පි ඛො එතං, සීවක, වෙදිතබ්බං, යථා පිත්තසමුට්ඨානානිපි ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. ලොකස්සපි ඛො එතං, සීවක, සච්චසම්මතං, යථා පිත්තසමුට්ඨානානිපි ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. තත්‍ර, සීවක, යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එවංවාදිනො එවංදිට්ඨිනො ‘‘යං කිඤ්චායං පුරිසපුග්ගලො පටිසංවෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සබ්බං තං පුබ්බෙ කතහෙතූ’’ති . යඤ්ච සාමං ඤාතං, තඤ්ච අතිධාවන්ති, යඤ්ච ලොකෙ සච්චසම්මතං, තඤ්ච අතිධාවන්ති. තස්මා තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං මිච්ඡාති වදාමි.

‘‘‘සෙම්හසමුට්ඨානානිපි ඛො, සීවක, ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. වාතසමුට්ඨානානිපි ඛො, සීවක... පෙ.... සන්නිපාතිකානිපි ඛො, සීවක...පෙ.... උතුපරිණාමජානිපි ඛො, සීවක...පෙ.... විසමපරිහාරජානිපි ඛො , සීවක...පෙ.... ඔපක්කමිකානිපි ඛො, සීවක...පෙ.... කම්මවිපාකජානිපි ඛො, සීවක, ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. සාමම්පි ඛො එතං, සීවක, වෙදිතබ්බං, යථා කම්මවිපාකජානිපි ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. ලොකස්සපි ඛො එතං, සීවක, සච්චසම්මතං, යථා කම්මවිපාකජානිපි ඉධෙකච්චානි වෙදයිතානි උප්පජ්ජන්ති. තත්‍ර, සීවක, යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එවංවාදිනො එවංදිට්ඨිනො ‘‘යං කිඤ්චායං පුරිසපුග්ගලො පටිසංවෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සබ්බං තං පුබ්බෙ කතහෙතූ’’ති. යඤ්ච සාමං ඤාතං, තඤ්ච අතිධාවන්ති, යඤ්ච ලොකෙ සච්චසම්මතං, තඤ්ච අතිධාවන්ති. තස්මා තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං මිච්ඡාති වදාමී’’’ති.

‘‘ඉතිපි, මහාරාජ, න සබ්බා වෙදනා කම්මවිපාකජා, සබ්බං, මහාරාජ, අකුසලං ඣාපෙත්වා භගවා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති එවමෙතං ධාරෙහී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අකුසලච්ඡෙදනපඤ්හො අට්ඨමො.

9. උත්තරිකරණීයපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘යං කිඤ්චි කරණීයං තථාගතස්ස, සබ්බං තං බොධියා යෙව මූලෙ පරිනිට්ඨිතං, නත්ථි තථාගතස්ස උත්තරිං කරණීයං, කතස්ස වා පතිචයො’ති, ඉදඤ්ච තෙමාසං පටිසල්ලානං දිස්සති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, යං කිඤ්චි කරණීයං තථාගතස්ස, සබ්බං තං බොධියා යෙව මූලෙ පරිනිට්ඨිතං, නත්ථි තථාගතස්ස උත්තරිං කරණීයං, කතස්ස වා පතිචයො, තෙන හි ‘තෙමාසං පටිසල්ලීනො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තෙමාසං පටිසල්ලීනො, තෙන හි ‘යං කිඤ්චි කරණීයං, තථාගතස්ස, සබ්බං තං බොධියා යෙව මූලෙ පරිනිට්ඨිත’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා . නත්ථි කතකරණීයස්ස පටිසල්ලානං, සකරණීයස්සෙව පටිසල්ලානං යථා නාම බ්‍යාධිතස්සෙව භෙසජ්ජෙන කරණීයං හොති, අබ්‍යාධිතස්ස කිං භෙසජ්ජෙන. ඡාතස්සෙව භොජනෙන කරණීයං හොති, අඡාතස්ස කිං භොජනෙන. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි කතකරණීයස්ස පටිසල්ලානං, සකරණීයස්සෙව පටිසල්ලානං. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘යං කිඤ්චි, මහාරාජ, කරණීයං තථාගතස්ස, සබ්බං තං බොධියා යෙව මූලෙ පරිනිට්ඨිතං, නත්ථි තථාගතස්ස උත්තරිං කරණීයං, කතස්ස වා පතිචයො, භගවා ච තෙමාසං පටිසල්ලීනො, පටිසල්ලානං ඛො, මහාරාජ, බහුගුණං, සබ්බෙපි තථාගතා පටිසල්ලීයිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තා, තං තෙ සුකතගුණමනුස්සරන්තා පටිසල්ලානං සෙවන්ති. යථා, මහාරාජ, පුරිසො රඤ්ඤො සන්තිකා ලද්ධවරො පටිලද්ධභොගො තං සුකතගුණමනුස්සරන්තො අපරාපරං රඤ්ඤො උපට්ඨානං එති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙපි තථාගතා පටිසල්ලීයිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තා, තං තෙ සුකතගුණමනුස්සරන්තා පටිසල්ලානං සෙවන්ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො ආතුරො දුක්ඛිතො බාළ්හගිලානො භිසක්කමුපසෙවිත්වා සොත්ථිමනුප්පත්තො තං සුකතගුණමනුස්සරන්තො අපරාපරං භිසක්කමුපසෙවති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙපි තථාගතා පටිසල්ලීයිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තා, තං තෙ සුකතගුණමනුස්සරන්තා පටිසල්ලානං සෙවන්ති.

‘‘අට්ඨවීසති ඛො පනිමෙ, මහාරාජ, පටිසල්ලානගුණා, යෙ ගුණෙ සමනුස්සරන්තා [සමනුපස්සන්තා (සී. පී.)] තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති. කතමෙ අට්ඨවීසති? ඉධ, මහාරාජ, පටිසල්ලානං පටිසල්ලීයමානං අත්තානං රක්ඛති, ආයුං වඩ්ඪෙති, බලං දෙති, වජ්ජං පිදහති, අයසමපනෙති, යසමුපනෙති, අරතිං විනොදෙති, රතිමුපදහති, භයමපනෙති, වෙසාරජ්ජං කරොති, කොසජ්ජමපනෙති, වීරියමභිජනෙති, රාගමපනෙති, දොසමපනෙති, මොහමපනෙති, මානං නිහන්ති, විතක්කං භඤ්ජති, චිත්තං එකග්ගං කරොති, මානසං ස්නෙහයති [සොභයති (සී.)], හාසං ජනෙති, ගරුකං කරොති, ලාභමුප්පාදයති, නමස්සියං කරොති , පීතිං පාපෙති, පාමොජ්ජං කරොති, සඞ්ඛාරානං සභාවං දස්සයති, භවප්පටිසන්ධිං උග්ඝාටෙති, සබ්බසාමඤ්ඤං දෙති. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, අට්ඨවීසති පටිසල්ලානගුණා, යෙ ගුණෙ සමනුස්සරන්තා තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති.

‘‘අපි ච ඛො, මහාරාජ, තථාගතා සන්තං සුඛං සමාපත්තිරතිං අනුභවිතුකාමා පටිසල්ලානං සෙවන්ති පරියොසිතසඞ්කප්පා. චතූහි ඛො, මහාරාජ, කාරණෙහි තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති. කතමෙහි චතූහි? විහාරඵාසුතායපි, මහාරාජ, තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති, අනවජ්ජගුණබහුලතායපි තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති, අසෙසඅරියවීථිතොපි තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති, සබ්බබුද්ධානං ථුතථොමිතවණ්ණිතපසත්ථතොපි තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, චතූහි කාරණෙහි තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති. ඉති ඛො, මහාරාජ, තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්ති න සකරණීයතාය, න කතස්ස වා පතිචයාය, අථ ඛො ගුණවිසෙසදස්සාවිතාය තථාගතා පටිසල්ලානං සෙවන්තී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

උත්තරිකරණීයපඤ්හො නවමො.

10. ඉද්ධිබලදස්සනපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලීකතා යානීකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා’ති. පුන ච භණිතං ‘ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන තථාගතො පරිනිබ්බායිස්සතී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා…පෙ…. කප්පාවසෙසං වා’ති, තෙන හි තෙමාසපරිච්ඡෙදො මිච්ඡා. යදි, භන්තෙ, තථාගතෙන භණිතං ‘ඉතො තිණ්ණං මාසානං අච්චයෙන තථාගතො පරිනිබ්බායිස්සතී’ති, තෙන හි ‘‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා…පෙ.… කප්පාවසෙසං වා’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. නත්ථි තථාගතානං අට්ඨානෙ ගජ්ජිතං. අමොඝවචනා බුද්ධා භගවන්තො තථවචනා අද්වෙජ්ඣවචනා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො ගම්භීරො සුනිපුණො දුන්නිජ්ඣාපයො තවානුප්පත්තො, භින්දෙතං දිට්ඨිජාලං, එකංසෙ ඨපය, භින්ද පරවාද’’න්ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා…පෙ…. කප්පාවසෙසං වා’ති, තෙමාසපරිච්ඡෙදො ච භණිතො, සො ච පන කප්පො ආයුකප්පො වුච්චති. න, මහාරාජ, භගවා අත්තනො බලං කිත්තයමානො එවමාහ, ඉද්ධිබලං පන මහාරාජ, භගවා පරිකිත්තයමානො එවමාහ ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා…පෙ…. කප්පාවසෙසං වා’ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො අස්සාජානීයො භවෙය්‍ය සීඝගති අනිලජවො, තස්ස රාජා ජවබලං පරිකිත්තයන්තො සනෙගමජානපදභටබලබ්‍රාහ්මණගහපතිකඅමච්චජනමජ්ඣෙ එවං වදෙය්‍ය ‘ආකඞ්ඛමානො මෙ, භො, අයං හයවරො සාගරජලපරියන්තං මහිං අනුවිචරිත්වා ඛණෙන ඉධාගච්ඡෙය්‍යා’ති, න ච තං ජවගතිං තස්සං පරිසායං දස්සෙය්‍ය, විජ්ජති ච සො ජවො තස්ස, සමත්ථො ච සො ඛණෙන සාගරජලපරියන්තං මහිං අනුවිචරිතුං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා අත්තනො ඉද්ධිබලං පරිකිත්තයමානො එවමාහ, තම්පි තෙවිජ්ජානං ඡළභිඤ්ඤානං අරහන්තානං විමලඛීණාසවානං දෙවමනුස්සානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා භණිතං ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලීකතා යානීකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා’ති. විජ්ජති ච තං, මහාරාජ, ඉද්ධිබලං භගවතො, සමත්ථො ච භගවා ඉද්ධිබලෙන කප්පං වා ඨාතුං කප්පාවසෙසං වා, න ච භගවා තං ඉද්ධිබලං තස්සං පරිසායං දස්සෙති, අනත්ථිකො, මහාරාජ, භගවා සබ්බභවෙහි, ගරහිතා ච තථාගතස්ස සබ්බභවා. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොති . එවමෙව ඛො අහං, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තකම්පි භවං න වණ්ණෙමි අන්තමසො අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පී’ති අපි නු ඛො, මහාරාජ, භගවා සබ්බභවගතියොනියො ගූථසමං දිස්වා ඉද්ධිබලං නිස්සාය භවෙසු ඡන්දරාගං කරෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, භගවා ඉද්ධිබලං පරිකිත්තයමානො එවරූපං බුද්ධසීහනාදමභිනදී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ඉද්ධිබලදස්සනපඤ්හො දසමො.

ඉද්ධිබලවග්ගො පඨමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ දස පඤ්හා.

2. අභෙජ්ජවග්ගො

1. බුද්ධානුබුද්ධකපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘අභිඤ්ඤායාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤායා’ති. පුන ච විනයපඤ්ඤත්තියා එවං භණිතං ‘ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ’ති. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි දුප්පඤ්ඤත්තානි, උදාහු අවත්ථුස්මිං අජානිත්වා පඤ්ඤත්තානි, යං භගවා අත්තනො අච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි

සික්ඛාපදානි සමූහනාපෙති? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘අභිඤ්ඤායාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤායා’ති, තෙන හි ‘ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙ විනයපඤ්ඤත්තියා එවං භණිතං ‘ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ’ති තෙන හි ‘අභිඤ්ඤායාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤායා’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො සුඛුමො නිපුණො ගම්භීරො සුගම්භීරො දුන්නිජ්ඣාපයො, සො තවානුප්පත්තො, තත්ථ තෙ ඤාණබලවිප්ඵාරං දස්සෙහී’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘අභිඤ්ඤායාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමි නො අනභිඤ්ඤායා’ති, විනයපඤ්ඤත්තියාපි එවං භණිතං ‘ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ’ති, තං පන, මහාරාජ, තථාගතො භික්ඛූ වීමංසමානො ආහ ‘උක්කලෙස්සන්ති [උක්කඞ්ඛිස්සන්ති (සී.), උස්සක්කිස්සන්ති (ස්‍යා.)] නු ඛො මම සාවකා මයා විස්සජ්ජාපීයමානා මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි, උදාහු ආදියිස්සන්තී’ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, චක්කවත්තී රාජා පුත්තෙ එවං වදෙය්‍ය ‘අයං ඛො, තාතා, මහාජනපදො සබ්බදිසාසු සාගරපරියන්තො, දුක්කරො, තාතා, තාවතකෙන බලෙන ධාරෙතුං, එථ තුම්හෙ, තාතා, මමච්චයෙන පච්චන්තෙ පච්චන්තෙ දෙසෙ පජහථා’ති. අපි නු ඛො තෙ, මහාරාජ, කුමාරා පිතුඅච්චයෙන හත්ථගතෙ ජනපදෙ සබ්බෙ තෙ පච්චන්තෙ පච්චන්තෙ දෙසෙ මුඤ්චෙය්‍යු’’න්ති? ‘‘න හි භන්තෙ, රාජතො [රාජානො (සී. පී.)], භන්තෙ, ලුද්ධතරා [ලද්ධතරා (ක.)] කුමාරා රජ්ජලොභෙන තදුත්තරිං දිගුණතිගුණං ජනපදං පරිග්ගණ්හෙය්‍යුං [පරිකඞ්ඛෙය්‍යුං (සී. පී.)], කිං පන තෙ හත්ථගතං ජනපදං මුඤ්චෙය්‍යු’’න්ති? ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො භික්ඛූ වීමංසමානො එවමාහ ‘ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, සඞ්ඝො මමච්චයෙන ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනතූ’ති. දුක්ඛපරිමුත්තියා, මහාරාජ, බුද්ධපුත්තා ධම්මලොභෙන අඤ්ඤම්පි උත්තරිං දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං ගොපෙය්‍යුං, කිං පන පකතිපඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං මුඤ්චෙය්‍යු’’න්ති?

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යං භගවා ආහ ‘ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානී’ති, එත්ථායං ජනො සම්මූළ්හො විමතිජාතො අධිකතො සංසයපක්ඛන්දො. කතමානි තානි ඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි, කතමානි අනුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානීති? දුක්කටං, මහාරාජ, ඛුද්දකං සික්ඛාපදං, දුබ්භාසිතං අනුඛුද්දකං සික්ඛාපදං, ඉමානි ද්වෙ ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි, පුබ්බකෙහිපි, මහාරාජ, මහාථෙරෙහි එත්ථ විමති උප්පාදිතා, තෙහිපි එකජ්ඣං න කතො ධම්මසණ්ඨිතිපරියායෙ භගවතා එසො පඤ්හො උපදිට්ඨොති. චිරනික්ඛිත්තං, භන්තෙ නාගසෙන, ජිනරහස්සං අජ්ජෙතරහි ලොකෙ විවටං පාකටං කත’’න්ති.

ඛුද්දානුඛුද්දකපඤ්හො පඨමො.

2. අබ්‍යාකරණීයපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘නත්ථානන්ද තථාගතස්ස ධම්මෙසු ආචරියමුට්ඨී’ති, පුන ච ථෙරෙන මාලුක්‍යපුත්තෙන [මාලුඞ්ක්‍යපුත්තෙන (සී. ස්‍යා. පී.) සං. නි. 4.95; අ. නි. 1.4.257 පස්සිතබ්බං] පඤ්හං පුට්ඨො න බ්‍යාකාසි. එසො ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො ද්වයන්තො [ද්වයතො (සී.)] එකන්තනිස්සිතො භවිස්සති අජානනෙන වා ගුය්හකරණෙන වා. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘නත්ථානන්ද තථාගතස්ස ධම්මෙසු ආචරියමුට්ඨී’ති, තෙන හි ථෙරස්ස මාලුක්‍යපුත්තස්ස අජානන්තෙන න බ්‍යාකතං. යදි ජානන්තෙන න බ්‍යාකතං, තෙන හි අත්ථි තථාගතස්ස ධම්මෙසු ආචරියමුට්ඨි. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘නත්ථානන්ද තථාගතස්ස ධම්මෙසු ආචරියමුට්ඨී’ති, අබ්‍යාකතො ච ථෙරෙන මාලුක්‍යපුත්තෙන පුච්ඡිතො පඤ්හො, තඤ්ච පන න අජානන්තෙන න ගුය්හකරණෙන. චත්තාරිමානි, මහාරාජ, පඤ්හබ්‍යාකරණානි. කතමානි චත්තාරි? එකංසබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො ඨපනීයො පඤ්හොති.

‘‘කතමො ච, මහාරාජ, එකංසබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො? ‘රූපං අනිච්ච’න්ති එකංසබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො, ‘වෙදනා අනිච්චා’ති…පෙ.… ‘සඤ්ඤා අනිච්චා’ති…පෙ.… ‘සඞ්ඛාරා අනිච්චා’ති…පෙ.… ‘විඤ්ඤාණං අනිච්ච’’න්ති එකංසබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො, අයං එකංසබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො.

‘‘කතමො විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො? ‘අනිච්චං පන රූප’න්ති විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො, ‘අනිච්චා පන වෙදනා’ති…පෙ.… ‘අනිච්චා පන සඤ්ඤා’ති…පෙ.… ‘අනිච්චා පන සඞ්ඛාරා’ති…පෙ.… ‘අනිච්චං පන විඤ්ඤාණ’න්ති විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො, අයං විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො.

‘‘කතමො පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො? ‘කිං නු ඛො චක්ඛුනා සබ්බං විජානාතී’ති අයං පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො.

‘‘කතමො ඨපනීයො පඤ්හො? ‘සස්සතො ලොකො’ති ඨපනීයො පඤ්හො, ‘අසස්සතො ලොකො’ති. ‘අන්තවා ලොකො’ති. ‘අනන්තවා ලොකො’ති. ‘අන්තවා ච අනන්තවා ච ලොකො’ති. ‘නෙවන්තවා නානන්තවා ලොකො’ති. ‘තං ජීවං තං සරීර’න්ති. ‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’න්ති. ‘හොති තථාගතො පරං මරණා’ති. ‘න හොති තථාගතො පරං මරණා’ති. ‘හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණා’ති. ‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා’ති ඨපනීයො පඤ්හො, අයං ඨපනීයො පඤ්හො.

‘‘භගවා, මහාරාජ, ථෙරස්ස මාලුක්‍යාපුත්තස්ස තං ඨපනීයං පඤ්හං න බ්‍යාකාසි. සො පන පඤ්හො කිං කාරණා ඨපනීයො? න තස්ස දීපනාය හෙතු වා කාරණං වා අත්ථි, තස්මා සො පඤ්හො ඨපනීයො. නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අකාරණමහෙතුකං ගිරමුදීරණ’’න්ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අබ්‍යාකරණීයපඤ්හො දුතියො.

3. මච්චුභායනාභායනපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති, පුන භණිතං ‘අරහා සබ්බභයමතික්කන්තො’ති. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අරහා දණ්ඩභයා තසති , නිරයෙ වා නෙරයිකා සත්තා ජලිතා කුථිතා තත්තා සන්තත්තා තම්හා ජලිතග්ගිජාලකා මහානිරයා චවමානා මච්චුනො භායන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති, තෙන හි ‘අරහා සබ්බභයමතික්කන්තො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි භගවතා භණිතං ‘අරහා සබ්බභයමතික්කන්තො’ති, තෙන හි ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘නෙතං, මහාරාජ, වචනං භගවතා අරහන්තෙ උපාදාය භණිතං ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති. ඨපිතො අරහා තස්මිං වත්ථුස්මිං, සමූහතො භයහෙතු අරහතො. යෙ තෙ, මහාරාජ, සත්තා සකිලෙසා, යෙසඤ්ච අධිමත්තා අත්තානුදිට්ඨි, යෙ ච සුඛදුක්ඛෙසු උන්නතාවනතා, තෙ උපාදාය භගවතා භණිතං ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති. අරහතො, මහාරාජ, සබ්බගති උපච්ඡින්නා, යොනි විද්ධංසිතා, පටිසන්ධි උපහතා, භග්ගා ඵාසුකා, සමූහතා සබ්බභවාලයා, සමුච්ඡින්නා සබ්බසඞ්ඛාරා, හතං කුසලාකුසලං, විහතා අවිජ්ජා, අබීජං විඤ්ඤාණං කතං, දඩ්ඪා සබ්බකිලෙසා, අතිවත්තා ලොකධම්මා, තස්මා අරහා න තසති සබ්බභයෙහි.

‘‘ඉධ, මහාරාජ, රඤ්ඤො චත්තාරො මහාමත්තා භවෙය්‍යුං අනුරක්ඛා ලද්ධයසා විස්සාසිකා ඨපිතා මහති ඉස්සරියෙ ඨානෙ. අථ රාජා කිස්මිඤ්චි දෙව කරණීයෙ සමුප්පන්නෙ යාවතා සකවිජිතෙ සබ්බජනස්ස ආණාපෙය්‍ය ‘සබ්බෙව මෙ බලිං කරොන්තු, සාධෙථ තුම්හෙ චත්තාරො මහාමත්තා තං කරණීය’න්ති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං චතුන්නං මහාමත්තානං බලිභයා සන්තාසො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති. ‘‘ඨපිතා තෙ, භන්තෙ, රඤ්ඤා උත්තමට්ඨානෙ, නත්ථි තෙසං බලි, සමතික්කන්තබලිනො තෙ, අවසෙසෙ උපාදාය රඤ්ඤා ආණාපිතං ‘සබ්බෙව මෙ බලිං කරොන්තූ’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙතං වචනං භගවතා අරහන්තෙ උපාදාය භණිතං, ඨපිතො අරහා තස්මිං වත්ථුස්මිං, සමූහතො භයහෙතු අරහතො, යෙ තෙ, මහාරාජ, සත්තා සකිලෙසා, යෙසඤ්ච අධිමත්තා අත්තානුදිට්ඨි, යෙ ච සුඛදුක්ඛෙසු උන්නතාවනතා , තෙ උපාදාය භගවතා භණිතං ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති. තස්මා අරහා න තසති සබ්බභයෙහී’’ති.

‘‘නෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, වචනං සාවසෙසං, නිරවසෙසවචනමෙතං ‘සබ්බෙ’ති. තත්ථ මෙ උත්තරිං කාරණං බ්‍රූහි තං වචනං පතිට්ඨාපෙතු’’න්ති.

‘‘ඉධ, මහාරාජ, ගාමෙ ගාමස්සාමිකො ආණාපකං ආණාපෙය්‍ය ‘එහි, භො ආණාපක, යාවතා ගාමෙ ගාමිකා, තෙ සබ්බෙ සීඝං මම සන්තිකෙ සන්නිපාතෙහී’ති. සො ‘සාධු සාමී’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ගාමමජ්ඣෙ ඨත්වා තික්ඛත්තුං සද්දමනුස්සාවෙය්‍ය ‘යාවතා ගාමෙ ගාමිකා, තෙ සබ්බෙ සීඝසීඝං සාමිනො සන්තිකෙ සන්නිපතන්තූ’ති. තතො තෙ ගාමිකා ආණාපකස්ස වචනෙන තුරිතතුරිතා සන්නිපතිත්වා ගාමස්සාමිකස්ස ආරොචෙන්ති ‘සන්නිපතිතා, සාමි, සබ්බෙ ගාමිකා, යං තෙ කරණීයං තං කරොහී’ති. ඉති සො, මහාරාජ, ගාමස්සාමිකො කුටිපුරිසෙ සන්නිපාතෙන්තො සබ්බෙ ගාමිකෙ ආණාපෙති, තෙ ච ආණත්තා න සබ්බෙ සන්නිපතන්ති, කුටිපුරිසා යෙව සන්නිපතන්ති, ‘එත්තකා යෙව මෙ ගාමිකා’ති ගාමස්සාමිකො ච තථා සම්පටිච්ඡති, අඤ්ඤෙ බහුතරා අනාගතා ඉත්ථිපුරිසා දාසිදාසා භතකා කම්මකරා ගාමිකා ගිලානා ගොමහිංසා අජෙළකා සුවානා, යෙ අනාගතා, සබ්බෙ තෙ අගණිතා, කුටිපුරිසෙ යෙව උපාදාය ආණාපිතත්තා ‘සබ්බෙ සන්නිපතන්තූ’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙතං වචනං භගවතා අරහන්තෙ උපාදාය භණිතං, ඨපිතො අරහා තස්මිං වත්ථුස්මිං, සමූහතො භයහෙතු අරහතො, යෙ තෙ, මහාරාජ, සත්තා සකිලෙසා, යෙසඤ්ච අධිමත්තා අත්තානුදිට්ඨි, යෙ ච සුඛදුක්ඛෙසු උන්නතාවනතා, තෙ උපාදාය භගවතා භණිතං ‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො’ති . තස්මා අරහා න තසති සබ්බභයෙහි.

‘‘අත්ථි, මහාරාජ, සාවසෙසං වචනං සාවසෙසො අත්ථො, අත්ථි සාවසෙසං වචනං නිරවසෙසො අත්ථො, අත්ථි නිරවසෙසං වචනං සාවසෙසො අත්ථො, අත්ථි නිරවසෙසං වචනං නිරවසෙසො අත්ථො. තෙන තෙන අත්ථො

සම්පටිච්ඡිතබ්බො.

‘‘පඤ්චවිධෙහි, මහාරාජ, කාරණෙහි අත්ථො සම්පටිච්ඡිතබ්බො ආහච්චපදෙන රසෙන ආචරියවංසෙන [ආචරියවංසතාය (පී. ක.)] අධිප්පායා කාරණුත්තරියතාය. එත්ථ හි **ආහච්චපදන්ති** සුත්තං අධිප්පෙතං. **රසොති** සුත්තානුලොමං. **ආචරියවංසොති** ආචරියවාදො. **අධිප්පායොති** අත්තනො මති. **කාරණුත්තරියතාති** ඉමෙහි චතූහි සමෙන්තං [සමෙතං (සී.)] කාරණං. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, පඤ්චහි කාරණෙහි අත්ථො සම්පටිච්ඡිතබ්බො. එවමෙසො පඤ්හො සුවිනිච්ඡිතො හොතී’’ති.

‘‘හොතු, භන්තෙ නාගසෙන, තථා තං සම්පටිච්ඡාමි. ඨපිතො හොතු අරහා තස්මිං වත්ථුස්මිං, තසන්තු අවසෙසා සත්තා, නිරයෙ පන නෙරයිකා සත්තා දුක්ඛා තිබ්බා කටුකා වෙදනා වෙදයමානා ජලිතපජ්ජලිතසබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගා රුණ්ණකාරුඤ්ඤකන්දිතපරිදෙවිතලාලප්පිතමුඛා අසය්හතිබ්බදුක්ඛාභිභූතා අතාණා අසරණා අසරණීභූතා අනප්පසොකාතුරා අන්තිමපච්ඡිමගතිකා එකන්තසොකපරායණා උණ්හතිඛිණචණ්ඩඛරතපනතෙජවන්තො භීමභයජනකනිනාදමහාසද්දා සංසිබ්බිතඡබ්බිධජාලාමාලාකුලා සමන්තා සතයොජනානුඵරණච්චිවෙගා කදරියා තපනා මහානිරයා චවමානා මච්චුනො භායන්තී’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති.

‘‘නනු, භන්තෙ නාගසෙන, නිරයො එකන්තදුක්ඛවෙදනීයො, කිස්ස පන තෙ නෙරයිකා සත්තා එකන්තදුක්ඛවෙදනීයා නිරයා චවමානා මච්චුනො භායන්ති, කිස්ස නිරයෙ රමන්තී’’ති? ‘‘න තෙ, මහාරාජ, නෙරයිකා සත්තා නිරයෙ රමන්ති, මුඤ්චිතුකාමාව තෙ නිරයා. මරණස්සෙව සො [මරණස්සෙසො (සී. පී.)], මහාරාජ, ආනුභාවො, යෙන තෙසං සන්තාසො උප්පජ්ජතී’’ති. ‘‘එතං ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, න සද්දහාමි, යං මුච්චිතුකාමානං චුතියා සන්තාසො උප්පජ්ජතීති, හාසනීයං , භන්තෙ නාගසෙන, තං ඨානං, යං තෙ පත්ථිතං ලභන්ති, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති.

‘‘මරණන්ති ඛො, මහාරාජ, එතං අදිට්ඨසච්චානං තාසනීයට්ඨානං, එත්ථායං ජනො තසති ච උබ්බිජ්ජති ච. යො ච, මහාරාජ, කණ්හසප්පස්ස භායති, සො මරණස්ස භායන්තො කණ්හසප්පස්ස භායති. යො ච හත්ථිස්ස භායති…පෙ…. සීහස්ස…පෙ…. බ්‍යග්ඝස්ස…පෙ…. දීපිස්ස…පෙ…. අච්ඡස්ස…පෙ…. තරච්ඡස්ස…පෙ…. මහිංසස්ස…පෙ…. ගවයස්ස…පෙ…. අග්ගිස්ස…පෙ…. උදකස්ස…පෙ…. ඛාණුකස්ස…පෙ…. කණ්ටකස්ස භායති. යො ච සත්තියා භායති, සො මරණස්ස භායන්තො සත්තියා භායති. මරණස්සෙව සො [මරණස්සෙසො (සී. පී.)], මහාරාජ, සරසසභාවතෙජො [සරසභාවතෙජො (සී. පී.)], තස්ස සරසසභාවතෙජෙන සකිලෙසා සත්තා මරණස්ස තසන්ති භායන්ති, මුච්චිතුකාමාපි, මහාරාජ, නෙරයිකා සත්තා මරණස්ස තසන්ති භායන්ති.

‘‘ඉධ, මහාරාජ, පුරිසස්ස කායෙ මෙදො ගණ්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය. සො තෙන රොගෙන දුක්ඛිතො උපද්දවා පරිමුච්චිතුකාමො භිසක්කං සල්ලකත්තං ආමන්තාපෙය්‍ය. තස්ස වචනං සො භිසක්කො සල්ලකත්තො සම්පටිච්ඡිත්වා තස්ස රොගස්ස උද්ධරණාය උපකරණං උපට්ඨාපෙය්‍ය, සත්ථකං තිඛිණං කරෙය්‍ය , යමකසලාකා [දහනසලාකං (ක.)] අග්ගිම්හි පක්ඛිපෙය්‍ය, ඛාරලවණං නිසදාය පිසාපෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස ආතුරස්ස තිඛිණසත්ථකච්ඡෙදනෙන යමකසලාකාදහනෙන ඛාරලොණප්පවෙසනෙන තාසො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘ඉති, මහාරාජ, තස්ස ආතුරස්ස රොගා මුච්චිතුකාමස්සාපි වෙදනාභයා සන්තාසො උප්පජ්ජති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිරයා මුච්චිතුකාමානම්පි නෙරයිකානං සත්තානං මරණභයා සන්තාසො උප්පජ්ජති.

‘‘ඉධ, මහාරාජ, පුරිසො ඉස්සරාපරාධිකො බද්ධො සඞ්ඛලිකබන්ධනෙන ගබ්භෙ පක්ඛිත්තො පරිමුච්චිතුකාමො අස්ස, තමෙනං සො ඉස්සරො මොචෙතුකාමො පක්කොසාපෙය්‍ය. අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස ඉස්සරාපරාධිකස්ස පුරිසස්ස ‘කතදොසො අහ’න්ති ජානන්තස්ස ඉස්සරදස්සනෙන සන්තාසො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘ඉති, මහාරාජ, තස්ස ඉස්සරාපරාධිකස්ස පුරිසස්ස පරිමුච්චිතුකාමස්සාපි ඉස්සරභයා සන්තාසො උප්පජ්ජති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිරයා මුච්චිතුකාමානම්පි නෙරයිකානං සත්තානං මරණභයා සන්තාසො උප්පජ්ජතී’’ති.

‘‘අපරම්පි , භන්තෙ, උත්තරිං කාරණං බ්‍රූහි, යෙනාහං කාරණෙන ඔකප්පෙය්‍ය’’න්ති. ‘‘ඉධ, මහාරාජ, පුරිසො දට්ඨවිසෙන ආසීවිසෙන දට්ඨො භවෙය්‍ය, සො තෙන විසවිකාරෙන පතෙය්‍ය උප්පතෙය්‍ය වට්ටෙය්‍ය පවට්ටෙය්‍ය, අථඤ්ඤතරො පුරිසො බලවන්තෙන මන්තපදෙන තං දට්ඨවිසං ආසීවිසං ආනෙත්වා තං දට්ඨවිසං පච්චාචමාපෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස විසගතස්ස පුරිසස්ස තස්මිං දට්ඨවිසෙ සප්පෙ සොත්ථිහෙතු උපගච්ඡන්තෙ සන්තාසො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ඉති, මහාරාජ, තථාරූපෙ අහිම්හි සොත්ථිහෙතුපි උපගච්ඡන්තෙ තස්ස සන්තාසො උප්පජ්ජති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිරයා මුච්චිතුකාමානම්පි නෙරයිකානං සත්තානං මරණභයා සන්තාසො උප්පජ්ජති. අනිට්ඨං, මහාරාජ, සබ්බසත්තානං මරණං, තස්මා නෙරයිකා සත්තා නිරයා පරිමුච්චිතුකාමාපි මච්චුනො භායන්තී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

මච්චුභායනාභායනපඤ්හො තතියො.

4. මච්චුපාසමුත්තිපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

‘‘‘න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථට්ඨිතො මුච්චෙය්‍ය මච්චුපාසා’ති.

‘‘පුන භගවතා පරිත්තා ච උද්දිට්ඨා. සෙය්‍යථීදං, රතනසුත්තං මෙත්තසුත්තං ඛන්ධපරිත්තං මොරපරිත්තං ධජග්ගපරිත්තං ආටානාටියපරිත්තං අඞ්ගුලිමාලපරිත්තං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ආකාසගතොපි සමුද්දමජ්ඣගතොපි පාසාදකුටිලෙණගුහාපබ්භාරදරිබිලගිරි විවරපබ්බතන්තරගතොපි න මුච්චති මච්චුපාසා, තෙන හි පරිත්තකම්මං මිච්ඡා. යදි පරිත්තකරණෙන මච්චුපාසා පරිමුත්ති භවති, තෙන හි ‘න අන්තලික්ඛෙ…පෙ…. මච්චුපාසා’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො ගණ්ඨිතොපි ගණ්ඨිතරො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා ‘න අන්තලික්ඛෙ…පෙ…. මච්චුපාසා’ති, පරිත්තා ච භගවතා උද්දිට්ඨා, තඤ්ච පන සාවසෙසායුකස්ස වයසම්පන්නස්ස අපෙතකම්මාවරණස්ස, නත්ථි, මහාරාජ, ඛීණායුකස්ස ඨිතියා කිරියා වා උපක්කමො වා.

‘‘යථා මහාරාජ මතස්ස රුක්ඛස්ස සුක්ඛස්ස කොළාපස්ස නිස්නෙහස්ස උපරුද්ධජීවිතස්ස ගතායුසඞ්ඛාරස්ස කුම්භසහස්සෙනපි උදකෙ ආකිරන්තෙ අල්ලත්තං වා පල්ලවිතහරිතභාවො වා න භවෙය්‍ය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භෙසජ්ජපරිත්තකම්මෙන නත්ථි ඛීණායුකස්ස ඨිතියා කිරියා වා උපක්කමො වා, යානි තානි, මහාරාජ, මහියා ඔසධානි භෙසජ්ජානි, තානිපි ඛීණායුකස්ස අකිච්චකරානි භවන්ති. සාවසෙසායුකං, මහාරාජ, වයසම්පන්නං අපෙතකම්මාවරණං පරිත්තං රක්ඛති ගොපෙති, තස්සත්ථාය භගවතා පරිත්තා උද්දිට්ඨා.

‘‘යථා, මහාරාජ, කස්සකො පරිපක්කෙ ධඤ්ඤෙ මතෙ සස්සනාළෙ උදකප්පවෙසනං වාරෙය්‍ය, යං පන සස්සං තරුණං මෙඝසන්නිභං වයසම්පන්නං, තං උදකවඩ්ඪියා වඩ්ඪති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඛීණායුකස්ස භෙසජ්ජපරිත්තකිරියා ඨපිතා පටික්ඛිත්තා , යෙ පන තෙ මනුස්සා සාවසෙසායුකා වයසම්පන්නා, තෙසං අත්ථාය පරිත්තභෙසජ්ජානි භණිතානි, තෙ පරිත්තභෙසජ්ජෙහි වඩ්ඪන්තී’’ති.

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ඛීණායුකො මරති, සාවසෙසායුකො ජීවති, තෙන හි පරිත්තභෙසජ්ජානි නිරත්ථකානි හොන්තී’’ති? ‘‘දිට්ඨපුබ්බො පන තයා, මහාරාජ, කොචි රොගො භෙසජ්ජෙහි පටිනිවත්තිතො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, අනෙකසතානි දිට්ඨානී’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, ‘පරිත්තභෙසජ්ජකිරියා නිරත්ථකා’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවතී’’ති.

‘‘දිස්සන්ති , භන්තෙ නාගසෙන, වෙජ්ජානං උපක්කමා භෙසජ්ජපානානුලෙපා, තෙන තෙසං උපක්කමෙන රොගො පටිනිවත්තතී’’ති. ‘‘පරිත්තානම්පි, මහාරාජ, පවත්තීයමානානං සද්දො සුය්‍යති, ජිව්හා සුක්ඛති, හදයං බ්‍යාවට්ටති, කණ්ඨො ආතුරති. තෙන තෙසං පවත්තෙන සබ්බෙ බ්‍යාධයො වූපසමන්ති, සබ්බා ඊතියො අපගච්ඡන්තීති.

‘‘දිට්ඨපුබ්බො පන තයා, මහාරාජ, කොචි අහිනා දට්ඨො මන්තපදෙන විසං පාතීයමානො විසං චික්ඛස්සන්තො උද්ධමධො ආචමයමානො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ , අජ්ජෙතරහිපි තං ලොකෙ වත්තතී’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, ‘පරිත්තභෙසජ්ජකිරියා නිරත්ථකා’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවති. කතපරිත්තඤ්හි, මහාරාජ, පුරිසං ඩංසිතුකාමො අහි න ඩංසති, විවටං මුඛං පිදහති, චොරානං උක්ඛිත්තලගුළම්පි න සම්භවති, තෙ ලගුළං මුඤ්චිත්වා පෙමං කරොන්ති, කුපිතොපි හත්ථිනාගො සමාගන්ත්වා උපරමති, පජ්ජලිතමහාඅග්ගික්ඛන්ධොපි උපගන්ත්වා නිබ්බායති, විසං හලාහලම්පි ඛායිතං අගදං සම්පජ්ජති, ආහාරත්ථං වා ඵරති, වධකා හන්තුකාමා උපගන්ත්වා දාසභූතා සම්පජ්ජන්ති, අක්කන්තොපි පාසො න සංවරති [න සංචරති (සී.)].

‘‘සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, ‘මොරස්ස කතපරිත්තස්ස සත්තවස්සසතානි ලුද්දකො නාසක්ඛි පාසං උපනෙතුං, අකතපරිත්තස්ස තං යෙව දිවසං පාසං උපනෙසී’’ති ? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති, අබ්භුග්ගතො සො සද්දො සදෙවකෙ ලොකෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ ‘පරිත්තභෙසජ්ජකිරියා නිරත්ථකා’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවති.

‘‘සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, ‘දානවො භරියං පරිරක්ඛන්තො සමුග්ගෙ පක්ඛිපිත්වා ගිලිත්වා කුච්ඡිනා පරිහරති, අථෙකො විජ්ජාධරො තස්ස දානවස්ස මුඛෙන පවිසිත්වා තාය සද්ධිං අභිරමති, යදා සො දානවො අඤ්ඤාසි, අථ සමුග්ගං වමිත්වා විවරි, සහ සමුග්ගෙ විවටෙ විජ්ජාධරො යථාකාමං [යෙන කාමං (ක.)] පක්කාමී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති, අබ්භුග්ගතො සොපි සද්දො සදෙවකෙ ලොකෙ’’ති. ‘‘නනු සො, මහාරාජ, විජ්ජාධරො පරිත්තබලෙන [මන්තබලෙන (?)] ගහණා මුත්තො’’ති. ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, අත්ථි පරිත්තබලං.

‘‘සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, ‘අපරොපි විජ්ජාධරො බාරාණසිරඤ්ඤො අන්තෙපුරෙ මහෙසියා සද්ධිං සම්පදුට්ඨො [සංසට්ඨො (සී.)] ගහණප්පත්තො සමානො ඛණෙන අදස්සනං ගතො මන්තබලෙනා’’ති. ‘‘ආම, භන්තෙ, සුය්‍යතී’’ති. ‘‘නනු සො, මහාරාජ, විජ්ජාධරො පරිත්තබලෙන ගහණා මුත්තො’’ති? ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, අත්ථි පරිත්තබල’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කිං සබ්බෙ යෙව පරිත්තං රක්ඛතී’ති? ‘‘එකච්චෙ, මහාරාජ, රක්ඛති, එකච්චෙ න රක්ඛතී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, පරිත්තං න සබ්බත්ථිකා’’න්ති? ‘‘අපි නු ඛො, මහාරාජ, භොජනං සබ්බෙසං ජීවිතං රක්ඛතී’’ති? ‘‘එකච්චෙ, භන්තෙ , රක්ඛති, එකච්චෙ න රක්ඛතී’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති. ‘‘යතො, භන්තෙ, එකච්චෙ තං යෙව භොජනං අතිභුඤ්ජිත්වා විසූචිකාය මරන්තී’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, භොජනං න සබ්බෙසං ජීවිතං රක්ඛතී’’ති? ‘‘ද්වීහි, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙහි භොජනං ජීවිතං හරති අතිභුත්තෙන වා උස්මාදුබ්බලතාය වා, ආයුදදං, භන්තෙ නාගසෙන, භොජනං දුරුපචාරෙන ජීවිතං හරතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පරිත්තං එකච්චෙ රක්ඛති, එකච්චෙ න රක්ඛති.

‘‘තීහි, මහාරාජ, කාරණෙහි පරිත්තං න රක්ඛති කම්මාවරණෙන, කිලෙසාවරණෙන, අසද්දහනතාය. සත්තානුරක්ඛණං, මහාරාජ, පරිත්තං අත්තනා කතෙන ආරක්ඛං ජහති, යථා, මහාරාජ, මාතා පුත්තං කුච්ඡිගතං පොසෙති, හිතෙන උපචාරෙන ජනෙති, ජනයිත්වා අසුචිමලසිඞ්ඝාණිකමපනෙත්වා උත්තමවරසුගන්ධං උපලිම්පති, සො අපරෙන සමයෙන පරෙසං පුත්තෙ අක්කොසන්තෙ වා පහරන්තෙ වා පහාරං දෙති. තෙ තස්ස කුජ්ඣිත්වා පරිසාය ආකඩ්ඪිත්වා තං ගහෙත්වා සාමිනො උපනෙන්ති, යදි පන තස්සා පුත්තො අපරද්ධො හොති වෙලාතිවත්තො. අථ නං සාමිනො මනුස්සා ආකඩ්ඪයමානා දණ්ඩමුග්ගරජාණුමුට්ඨීහි තාළෙන්ති පොථෙන්ති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස මාතා ලභති ආකඩ්ඪනපරිකඩ්ඪනං ගාහං සාමිනො උපනයනං කාතු’’න්ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති. ‘‘අත්තනො, භන්තෙ, අපරාධෙනා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සත්තානං ආරක්ඛං පරිත්තං අත්තනො අපරාධෙන වඤ්ඣං කරොතී’’ති [කාරෙතීති (සී.)]. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුවිනිච්ඡිතො පඤ්හො, ගහනං අගහනං කතං, අන්ධකාරො ආලොකො කතො, විනිවෙඨිතං දිට්ඨිජාලං, ත්වං ගණිවරපවරමාසජ්ජා’’ති.

මච්චුපාසමුත්තිපඤ්හො චතුත්ථො.

5. බුද්ධලාභන්තරායපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘ලාභී තථාගතො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන’න්ති. පුන ච තථාගතො පඤ්චසාලං බ්‍රාහ්මණගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කිඤ්චිදෙව අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛන්තොති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං, තෙන හි පඤ්චසාලං බ්‍රාහ්මණගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කිඤ්චිදෙව අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛන්තොති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි පඤ්චසාලං බ්‍රාහ්මණගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කිඤ්චිදෙව අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛන්තො, තෙන හි ලාභී තථාගතො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො සුමහන්තො දුන්නිබ්බෙඨියො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘ලාභී, මහාරාජ, තථාගතො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං, පඤ්චසාලඤ්ච බ්‍රාහ්මණගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කිඤ්චිදෙව අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛන්තො, තඤ්ච පන මාරස්ස පාපිමතො කාරණා’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතො ගණනපථං වීතිවත්තකප්පෙ [ගණනපථවීතිවත්තෙ කප්පෙ (සී.)] අභිසඞ්ඛතං කුසලං කින්ති නිට්ඨිතං, අධුනුට්ඨිතෙන මාරෙන පාපිමතා තස්ස කුසලස්ස බලවෙගං [තං කුසලබලවෙගවිප්ඵාරං (සී.)] කින්ති පිහිතං, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, තස්මිං වත්ථුස්මිං ද්වීසු ඨානෙසු උපවාදො ආගච්ඡති, කුසලතොපි අකුසලං බලවතරං හොති, බුද්ධබලතොපි මාරබලං බලවතරං හොතීති, තෙන හි රුක්ඛස්ස මූලතොපි අග්ගං භාරතරං හොති, ගුණසම්පරිකිණ්ණතොපි පාපියං බලවතරං හොතී’’ති. ‘‘න, මහාරාජ, තාවතකෙන කුසලතොපි අකුසලං බලවතරං නාම හොති, න බුද්ධබලතොපි මාරබලං බලවතරං නාම හොති. අපි චෙත්ථ කාරණං ඉච්ඡිතබ්බං.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස මධුං වා මධුපිණ්ඩිකං වා අඤ්ඤං වා උපායනං අභිහරෙය්‍ය, තමෙනං රඤ්ඤො ද්වාරපාලො එවං වදෙය්‍ය ‘අකාලො, භො, අයං රඤ්ඤො දස්සනාය, තෙන හි, භො, තව උපායනං ගහෙත්වා සීඝසීඝං පටිනිවත්ත, පුරෙ තව රාජා දණ්ඩං ධාරෙස්සතී’ති [මා තෙ රාජා දණ්ඩං පාපෙය්‍යාති (සී.)]. තතො සො පුරිසො දණ්ඩභයා තසිතො උබ්බිග්ගො තං උපායනං ආදාය සීඝසීඝං පටිනිවත්තෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, රාජා චක්කවත්තී තාවතකෙන උපායනවිකලමත්තකෙන ද්වාරපාලතො දුබ්බලතරො නාම හොති , අඤ්ඤං වා පන කිඤ්චි උපායනං න ලභෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, ඉස්සාපකතො සො, භන්තෙ, ද්වාරපාලො උපායනං නිවාරෙසි, අඤ්ඤෙන පන ද්වාරෙන සතසහස්සගුණම්පි රඤ්ඤො උපායනං උපෙතී’’ති . ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉස්සාපකතො මාරො පාපිමා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි, අඤ්ඤානි පන අනෙකානි දෙවතාසතසහස්සානි අමතං දිබ්බං ඔජං ගහෙත්වා උපගතානි ‘භගවතො කායෙ ඔජං ඔදහිස්සාමා’ති භගවන්තං නමස්සමානානි පඤ්ජලිකානි ඨිතානී’’ති.

‘‘හොතු, භන්තෙ නාගසෙන, සුලභා භගවතො චත්තාරො පච්චයා ලොකෙ උත්තමපුරිසස්ස, යාචිතොව භගවා දෙවමනුස්සෙහි චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජති, අපි ච ඛො පන මාරස්ස යො අධිප්පායො, සො තාවතකෙන සිද්ධො, යං සො භගවතො භොජනස්ස අන්තරායමකාසි. එත්ථ මෙ, භන්තෙ, කඞ්ඛා න ඡිජ්ජති, විමතිජාතොහං තත්ථ සංසයපක්ඛන්දො. න මෙ තත්ථ මානසං පක්ඛන්දති, යං තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ

අග්ගපුග්ගලවරස්ස කුසලවරපුඤ්ඤසම්භවස්ස අසමසමස්ස අනුපමස්ස අප්පටිසමස්ස ඡවකං ලාමකං පරිත්තං පාපං අනරියං විපන්නං මාරො ලාභන්තරායමකාසී''ති.

''චත්තාරො ඛො, මහාරාජ, අන්තරායා අදිට්ඨන්තරායො උද්දිස්ස කතන්තරායො උපක්ඛටන්තරායො පරිභොගන්තරායොති. තත්ථ කතමො අදිට්ඨන්තරායො? අනොදිස්ස අදස්සනෙන අනභිසඞ්ඛතං කොචි අන්තරායං කරොති 'කිං පරස්ස දින්නෙනා'ති, අයං අදිට්ඨන්තරායො නාම.

''කතමො උද්දිස්ස කතන්තරායො? ඉධෙකච්චං පුග්ගලං උපදිසිත්වා උද්දිස්ස භොජනං පටියත්තං හොති, තං කොචි අන්තරායං කරොති, අයං උද්දිස්ස කතන්තරායො නාම.

''කතමො උපක්ඛටන්තරායො? ඉධ යං කිඤ්චි උපක්ඛටං හොති අප්පටිග්ගහිතං, තත්ථ කොචි අන්තරායං කරොති, අයං උපක්ඛටන්තරායො නාම.

''කතමො පරිභොගන්තරායො? ඉධ යං කිඤ්චි පරිභොගං, තත්ථ කොචි අන්තරායං කරොති, අයං පරිභොගන්තරායො නාම. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, චත්තාරො අන්තරායා.

''යං පන මාරො පාපිමා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි, තං නෙව භගවතො පරිභොගං න උපක්ඛටං න උද්දිස්සකතං, අනාගතං අසම්පත්තං අදස්සනෙන අන්තරායං කතං, තං පන නෙකස්ස භගවතො යෙව, අථ ඛො යෙ තෙ තෙන සමයෙන නික්ඛන්තා අබ්භාගතා, සබ්බෙපි තෙ තං දිවසං භොජනං න ලභිංසු, නාහං තං, මහාරාජ, පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය, යො තස්ස භගවතො උද්දිස්ස කතං උපක්ඛටං පරිභොගං අන්තරායං කරෙය්‍ය. සචෙ කොචි ඉස්සාය උද්දිස්ස කතං උපක්ඛටං පරිභොගං අන්තරායං කරෙය්‍ය, ඵලෙය්‍ය තස්ස මුද්ධා සතධා වා සහස්සධා වා.

''චත්තාරොමෙ, මහාරාජ, තථාගතස්ස කෙනචි අනාවරණීයා ගුණා. කතමෙ චත්තාරො? ලාභො, මහාරාජ, භගවතො උද්දිස්ස කතො උපක්ඛටො න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං; සරීරානුගතා , මහාරාජ, භගවතො බ්‍යාමප්පභා න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං; සබ්බඤ්ඤුතං, මහාරාජ, භගවතො ඤාණරතනං න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං; ජීවිතං, මහාරාජ, භගවතො න සක්කා කෙනචි අන්තරායං කාතුං. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, චත්තාරො තථාගතස්ස කෙනචි අනාවරණීයා ගුණා, සබ්බෙපෙතෙ, මහාරාජ, ගුණා එකරසා අරොගා අකුප්පා අපරූපක්කමා අඵුසානි කිරියානි. අදස්සනෙන, මහාරාජ, මාරො පාපිමා නිලීයිත්වා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි.

''යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො පච්චන්තෙ දෙසෙ විසමෙ අදස්සනෙන නිලීයිත්වා චොරා පන්ථං දූසෙන්ති. යදි පන රාජා තෙ චොරෙ පස්සෙය්‍ය, අපි නු ඛො තෙ චොරා සොත්ථිං ලභෙය්‍යු''න්ති? ''න හි, භන්තෙ, ඵරසුනා ඵාලාපෙය්‍ය සතධා වා සහස්සධා වා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අදස්සනෙන මාරො පාපිමා නිලීයිත්වා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි.

''යථා වා පන, මහාරාජ, ඉත්ථී සපතිකා අදස්සනෙන නිලීයිත්වා පරපුරිසං සෙවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අදස්සනෙන මාරො පාපිමා නිලීයිත්වා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි. යදි, මහාරාජ, ඉත්ථී සාමිකස්ස සම්මුඛා පරපුරිසං සෙවති, අපි නු ඛො සා ඉත්ථී සොත්ථිං ලභෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, හනෙය්‍යාපි තං, භන්තෙ, සාමිකො වධෙය්‍යාපි බන්ධෙය්‍යාපි දාසිත්තං වා උපනෙය්‍යා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අදස්සනෙන මාරො පාපිමා නිලීයිත්වා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි. යදි, මහාරාජ, මාරො පාපිමා භගවතො උද්දිස්ස කතං උපක්ඛටං පරිභොගං අන්තරායං කරෙය්‍ය, ඵලෙය්‍ය තස්ස මුද්ධා සතධා වා සහස්සධා වා''ති. ''එවමෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, චොරිකාය කතං මාරෙන පාපිමතා, නිලීයිත්වා මාරො පාපිමා පඤ්චසාලකෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ අන්වාවිසි. සචෙ සො, භන්තෙ, මාරො පාපිමා භගවතො උද්දිස්ස කතං උපක්ඛටං පරිභොගං අන්තරායං කරෙය්‍ය, මුද්ධා වාස්ස ඵලෙය්‍ය සතධා වා සහස්සධා වා, කායො වාස්ස භුසමුට්ඨි විය විකිරෙය්‍ය, සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

බුද්ධලාභන්තරායපඤ්හො පඤ්චමො.

6. අපුඤ්ඤපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'යො අජානන්තො පාණාතිපාතං කරොති, සො බලවතරං අපුඤ්ඤං පසවතී'ති. පුන ච භගවතා විනයපඤ්ඤත්තියා භණිතං 'අනාපත්ති අජානන්තස්සා'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, අජානිත්වා පාණාතිපාතං කරොන්තො බලවතරං අපුඤ්ඤං පසවති, තෙන හි 'අනාපත්ති අජානන්තස්සා'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි අනාපත්ති අජානන්තස්ස, තෙන හි 'අජානිත්වා පාණාතිපාතං කරොන්තො බලවතරං අපුඤ්ඤං පසවතී'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො දුරුත්තරො දුරතික්කමො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘යො අජානන්තො පාණාතිපාතං කරොති, සො බලවතරං අපුඤ්ඤං පසවතී’ති. පුන ච විනයපඤ්ඤත්තියා භගවතා භණිතං ‘අනාපත්ති අජානන්තස්සා’ති. තත්ථ අත්ථන්තරං අත්ථි. කතමං අත්ථන්තරං ? අත්ථි, මහාරාජ, ආපත්ති සඤ්ඤාවිමොක්ඛා, අත්ථි ආපත්ති නොසඤ්ඤාවිමොක්ඛා. යායං, මහාරාජ, ආපත්ති සඤ්ඤාවිමොක්ඛා, තං ආපත්තිං ආරබ්භ භගවතා භණිතං ‘අනාපත්ති අජානන්තස්සා’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අපුඤ්ඤපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. භික්ඛුසඞ්ඝපරිහරණපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, න එවං හොති ‘‘අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී’’’ති වා, ‘‘මමුද්දෙසිකො භික්ඛුසඞ්ඝො’’ති වා’ති. පුන ච මෙත්තෙය්‍යස්ස භගවතො සභාවගුණං පරිදීපයමානෙන භගවතා එවං භණිතං ‘‘සො අනෙකසහස්සං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සති, සෙය්‍යථාපි අහං එතරහි අනෙකසතං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරාමී’’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, න එවං හොති ‘‘අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී’’ති වා, ‘‘මමුද්දෙසිකො භික්ඛුසඞ්ඝො’’ති වා’ති, තෙන හි අනෙකසතං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරාමීති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං ‘සො අනෙකසහස්සං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සති, සෙය්‍යථාපි අහං එතරහි අනෙකසතං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරාමී’ති, තෙන හි තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, න එවං හොති ‘අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී’ති වා, ‘මමුද්දෙසිකො භික්ඛුසඞ්ඝො’ති වාති තම්පි වචනං මිච්ඡා, අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘තථාගතස්ස ඛො, ආනන්ද, න එවං හොති ‘‘අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී’’ති වා, ‘‘මමුද්දෙසිකො භික්ඛුසඞ්ඝො’’ති වා’ති. පුන ච මෙත්තෙය්‍යස්සාපි භගවතො සභාවගුණං පරිදීපයමානෙන භගවතා භණිතං ‘සො අනෙකසහස්සං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සති, සෙය්‍යථාපි අහං එතරහි අනෙකසතං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරාමී’ති. එතස්මිඤ්ච, මහාරාජ, පඤ්හෙ එකො අත්ථො සාවසෙසො, එකො අත්ථො නිරවසෙසො. න, මහාරාජ, තථාගතො පරිසාය අනුගාමිකො, පරිසා පන තථාගතස්ස අනුගාමිකා . සම්මුති, මහාරාජ, එසා ‘අහ’න්ති ‘මමා’ති, න පරමත්ථො එසො, විගතං, මහාරාජ, තථාගතස්ස පෙමං, විගතො සිනෙහො, ‘මය්හ’න්තිපි තථාගතස්ස ගහණං නත්ථි, උපාදාය පන අවස්සයො හොති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පථවී භූමට්ඨානං සත්තානං පතිට්ඨා හොති උපස්සයං, පථවිට්ඨා චෙතෙ සත්තා, න ච මහාපථවියා ‘මය්හෙතෙ’ති අපෙක්ඛා හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සබ්බසත්තානං පතිට්ඨා හොති උපස්සයං, තථාගතට්ඨා [තථාගතපතිට්ඨා එව (සී.)] චෙතෙ සත්තා, න ච තථාගතස්ස ‘මය්හෙතෙ’ති අපෙක්ඛා හොති. යථා වා පන, මහාරාජ, මහතිමහාමෙඝො අභිවස්සන්තො තිණරුක්ඛපසුමනුස්සානං වුඩ්ඪිං දෙති සන්තතිං අනුපාලෙති. වුට්ඨූපජීවිනො චෙතෙ සත්තා සබ්බෙ, න ච මහාමෙඝස්ස ‘මය්හෙතෙ’ති අපෙක්ඛා හොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සබ්බසත්තානං කුසලධම්මෙ ජනෙති අනුපාලෙති, සත්ථූපජීවිනො චෙතෙ සත්තා සබ්බෙ, න ච තථාගතස්ස ‘මය්හෙතෙ’ති අපෙක්ඛා හොති. තං කිස්ස හෙතු? අත්තානුදිට්ඨියා පහීනත්තා’’ති.

‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිබ්බෙඨිතො පඤ්හො බහුවිධෙහි කාරණෙහි, ගම්භීරො උත්තානීකතො, ගණ්ඨි භින්නො, ගහනං අගහනං කතං, අන්ධකාරො ආලොකො කතො, භග්ගා පරවාදා, ජිනපුත්තානං චක්ඛුං උප්පාදිත’’න්ති.

භික්ඛුසඞ්ඝපරිහරණපඤ්හො සත්තමො.

8. අභෙජ්ජපරිසපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘තථාගතො අභෙජ්ජපරිසො’ති, පුන ච භණථ ‘දෙවදත්තෙන එකප්පහාරං පඤ්ච භික්ඛුසතානි භින්නානී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො අභෙජ්ජපරිසො, තෙන හි දෙවදත්තෙන එකප්පහාරං පඤ්ච භික්ඛුසතානි භින්නානීති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි දෙවදත්තෙන එකප්පහාරං පඤ්ච භික්ඛුසතානි භින්නානි, තෙන හි ‘තථාගතො අභෙජ්ජපරිසො’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, ගම්භීරො දුන්නිවෙඨියො, ගණ්ඨිතොපි ගණ්ඨිතරො, එත්ථායං ජනො ආවටො නිවුතො ඔවුතො පිහිතො පරියොනද්ධො, එත්ථ තව ඤාණබලං දස්සෙහි පරවාදෙසූ’’ති.

‘‘අභෙජ්ජපරිසො, මහාරාජ, තථාගතො, දෙවදත්තෙන ච එකප්පහාරං පඤ්ච භික්ඛුසතානි භින්නානි, තඤ්ච පන භෙදකස්ස බලෙන, භෙදකෙ විජ්ජමානෙ නත්ථි, මහාරාජ, අභෙජ්ජං නාම. භෙදකෙ සති මාතාපි පුත්තෙන භිජ්ජති, පුත්තොපි මාතරා භිජ්ජති, පිතාපි පුත්තෙන භිජ්ජති, පුත්තොපි පිතරා භිජ්ජති, භාතාපි භගිනියා භිජ්ජති, භගිනීපි භාතරා භිජ්ජති, සහායොපි සහායෙන භිජ්ජති, නාවාපි නානාදාරුසඞ්ඝටිතා ඌමිවෙගසම්පහාරෙන භිජ්ජති, රුක්ඛොපි මධුකප්පසම්පන්නඵලො අනිලබලවෙගාභිහතො භිජ්ජති, සුවණ්ණම්පි ජාතිමන්තං [ජාතරූපම්පි (සී.)] ලොහෙන භිජ්ජති. අපි ච, මහාරාජ, නෙසො අධිප්පායො විඤ්ඤූනං, නෙසා බුද්ධානං අධිමුත්ති, නෙසො පණ්ඩිතානං ඡන්දො

‘තථාගතො භෙජ්ජපරිසො’ති. අපි චෙත්ථ කාරණං අත්ථි, යෙන කාරණෙන තථාගතො වුච්චති ‘අභෙජ්ජපරිසො’ති. කතමං එත්ථ කාරණං? තථාගතස්ස, මහාරාජ, කතෙන අදානෙන වා අප්පියවචනෙන වා අනත්ථචරියාය වා අසමානත්තතාය වා යතො කුතොචි චරියං චරන්තස්සපි පරිසා භින්නාති න සුතපුබ්බං, තෙන කාරණෙන තථාගතො වුච්චති ‘අභෙජ්ජපරිසො’ති. තයාපෙතං, මහාරාජ, ඤාතබ්බං ‘අත්ථි කිඤ්චි නවඞ්ගෙ බුද්ධවචනෙ සුත්තාගතං, ඉමිනා නාම කාරණෙන බොධිසත්තස්ස කතෙන තථාගතස්ස පරිසා භින්නා’ති? ‘‘නත්ථි භන්තෙ, නො චෙතං ලොකෙ දිස්සති නොපි සුය්‍යති. සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අභෙජ්ජපරිසපඤ්හො අට්ඨමො.

අභෙජ්ජවග්ගො දුතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ අට්ඨ පඤ්හා.

3. පණාමිතවග්ගො

1. සෙට්ඨධම්මපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘ධම්මො හි, වාසෙට්ඨ, සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායෙ චා’ති. පුන ච ‘උපාසකො ගිහී සොතාපන්නො පිහිතාපායො දිට්ඨිප්පත්තො විඤ්ඤාතසාසනො භික්ඛුං වා සාමණෙරං වා පුථුජ්ජනං අභිවාදෙති පච්චුට්ඨෙතී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘ධම්මො හි, වාසෙට්ඨ, සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායෙ චා’ති, තෙන හි ‘උපාසකො ගිහී සොතාපන්නො පිහිතාපායො දිට්ඨිප්පත්තො විඤ්ඤාතසාසනො භික්ඛුං වා සාමණෙරං වා පුථුජ්ජනං අභිවාදෙති පච්චුට්ඨෙතී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ‘උපාසකො ගිහී සොතාපන්නො පිහිතාපායො දිට්ඨිප්පත්තො විඤ්ඤාතසාසනො භික්ඛුං වා සාමණෙරං වා පුථුජ්ජනං අභිවාදෙති පච්චුට්ඨෙති’, තෙන හි ‘ධම්මො හි, වාසෙට්ඨ, සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායෙ චාති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘ධම්මො හි, වාසෙට්ඨ, සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායෙ චා’ති, ‘උපාසකො ච ගිහී සොතාපන්නො පිහිතාපායො දිට්ඨිප්පත්තො විඤ්ඤාතසාසනො භික්ඛුං වා සාමණෙරං වා පුථුජ්ජනං අභිවාදෙති පච්චුට්ඨෙති’. තත්ථ පන කාරණං අත්ථි. කතමං තං කාරණං?

‘‘වීසති ඛො පනිමෙ, මහාරාජ, සමණස්ස සමණකරණා ධම්මා ද්වෙ ච ලිඞ්ගානි, යෙහි සමණො අභිවාදනපච්චුට්ඨානසමානනපූජනාරහො හොති. කතමෙ වීසති සමණස්ස සමණකරණා ධම්මා ද්වෙ ච ලිඞ්ගානි? සෙට්ඨො [සෙට්ඨභූමිසයො (සී. ස්‍යා.), සෙට්ඨො යමො (පී.)] ධම්මාරාමො, අග්ගො නියමො, චාරො විහාරො සංයමො සංවරො ඛන්ති සොරච්චං එකත්තචරියා එකත්තාභිරති පටිසල්ලානං හිරිඔත්තප්පං වීරියං අප්පමාදො සික්ඛාසමාදානං [සික්ඛාපධානං (සී. ස්‍යා.), සුක්කාචදානං (ක.)] උද්දෙසො පරිපුච්ඡා සීලාදිඅභිරති නිරාලයතා සික්ඛාපදපාරිපූරිතා, කාසාවධාරණං , භණ්ඩුභාවො . ඉමෙ ඛො , මහාරාජ, වීසති සමණස්ස සමණකරණා ධම්මා ද්වෙ ච ලිඞ්ගානි. එතෙ ගුණෙ භික්ඛු සමාදාය වත්තති, සො තෙසං ධම්මානං අනූනත්තා පරිපුණ්ණත්තා සම්පන්නත්තා සමන්නාගතත්තා අසෙක්ඛභූමිං අරහන්තභූමිං ඔක්කමති, සෙට්ඨං භූමන්තරං ඔක්කමති, අරහත්තාසන්නගතොති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘ඛීණාසවෙහි සො සාමඤ්ඤං උපගතො, නත්ථි මෙ සො සමයො’ති [තං සාමඤ්ඤ’’න්ති (?)] අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘අග්ගපරිසං සො උපගතො, නාහං තං ඨානං උපගතො’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘ලභති සො පාතිමොක්ඛුද්දෙසං සොතුං, නාහං තං ලභාමි සොතු’න්ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘සො අඤ්ඤෙ පබ්බාජෙති උපසම්පාදෙති ජිනසාසනං වඩ්ඪෙති, අහමෙතං න ලභාමි කාතු’න්ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘අප්පමාණෙසු සො සික්ඛාපදෙසු සමත්තකාරී, නාහං තෙසු වත්තාමී’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘උපගතො සො සමණලිඞ්ගං, බුද්ධාධිප්පායෙ ඨිතො, තෙනාහං ලිඞ්ගෙන දූරමපගතො’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘‘පරූළ්හකච්ඡලොමො සො අනඤ්ජිතඅමණ්ඩිතො අනුලිත්තසීලගන්ධො, අහං පන මණ්ඩනවිභූසනාභිරතො’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, ‘යෙ තෙ වීසති සමණකරණා ධම්මා ද්වෙ ච ලිඞ්ගානි, සබ්බෙපෙතෙ ධම්මා භික්ඛුස්ස සංවිජ්ජන්ති, සො යෙව තෙ ධම්මෙ ධාරෙති, අඤ්ඤෙපි තත්ථ සික්ඛාපෙති, සො මෙ ආගමො සික්ඛාපනඤ්ච නත්ථී’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං .

‘‘යථා, මහාරාජ, රාජකුමාරො පුරොහිතස්ස සන්තිකෙ විජ්ජං අධීයති, ඛත්තියධම්මං සික්ඛති, සො අපරෙන සමයෙන අභිසිත්තො ආචරියං අභිවාදෙති පච්චුට්ඨෙති ‘සික්ඛාපකො මෙ අය’න්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ‘භික්ඛු සික්ඛාපකො වංසධරො’ති අරහති උපාසකො සොතාපන්නො භික්ඛුං පුථුජ්ජනං අභිවාදෙතුං පච්චුට්ඨාතුං.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, ඉමිනාපෙතං පරියායෙන ජානාහි භික්ඛුභූමියා මහන්තතං අසමවිපුලභාවං. යදි, මහාරාජ, උපාසකො සොතාපන්නො අරහත්තං සච්ඡිකරොති, ද්වෙව තස්ස ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤා තස්මිං යෙව දිවසෙ පරිනිබ්බායෙය්‍ය වා, භික්ඛුභාවං වා උපගච්ඡෙය්‍ය. අචලා හි සා, මහාරාජ, පබ්බජ්ජා, මහතී අච්චුග්ගතා, යදිදං භික්ඛුභූමී’’ති. ‘‘ඤාණගතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො සුනිබ්බෙඨිතො බලවතා අතිබුද්ධිනා තයා, න යිමං පඤ්හං සමත්ථො අඤ්ඤො එවං විනිවෙඨෙතුං අඤ්ඤත්‍ර තවාදිසෙන බුද්ධිමතා’’ති.

සෙට්ඨධම්මපඤ්හො පඨමො.

2. සබ්බසත්තහිතඵරණපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘තථාගතො සබ්බසත්තානං අහිතමපනෙත්වා හිතමුපදහතී’ති. පුන ච භණථ **අග්ගික්ඛන්ධූපමෙ** ධම්මපරියායෙ භඤ්ඤමානෙ ‘සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගත’න්ති. අග්ගික්ඛන්ධූපමං, භන්තෙ, ධම්මපරියායං දෙසෙන්තෙන තථාගතෙන සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං හිතමපනෙත්වා අහිතමුපදහිතං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො සබ්බසත්තානං අහිතමපනෙත්වා හිතමුපදහති, තෙන හි අග්ගික්ඛන්ධූපමෙ ධම්මපරියායෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගතන්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි අග්ගික්ඛන්ධූපමෙ ධම්මපරියායෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගතං, තෙන හි තථාගතො සබ්බසත්තානං අහිතමපනෙත්වා හිතමුපදහතීති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘තථාගතො , මහාරාජ, සබ්බසත්තානං අහිතමපනෙත්වා හිතමුපදහති, අග්ගික්ඛන්ධූපමෙ ධම්මපරියායෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගතං, තඤ්ච පන න තථාගතස්ස කතෙන, තෙසං යෙව අත්තනො කතෙනා’’ති.

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො අග්ගික්ඛන්ධූපමං ධම්මපරියායං න භාසෙය්‍ය, අපි නු තෙසං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගච්ඡෙය්‍යාති, න හි, මහාරාජ, මිච්ඡාපටිපන්නානං තෙසං භගවතො ධම්මපරියායං සුත්වා පරිළාහො කායෙ උප්පජ්ජි, තෙන තෙසං පරිළාහෙන උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගත’’න්ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතස්සෙව කතෙන තෙසං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගතං, තථාගතො යෙව තත්ථ අධිකාරො තෙසං නාසනාය, යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, අහි වම්මිකං පවිසෙය්‍ය, අථඤ්ඤතරො පංසුකාමො පුරිසො වම්මිකං භින්දිත්වා පංසුං හරෙය්‍ය, තස්ස පංසුහරණෙන වම්මිකස්ස සුසිරං පිදහෙය්‍ය, අථ තත්ථෙව සො අස්සාසං අලභමානො මරෙය්‍ය, නනු සො, භන්තෙ, අහි තස්ස පුරිසස්ස කතෙන මරණප්පත්තො’’ති. ‘‘ආම මහාරාජා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො යෙව තත්ථ අධිකාරො තෙසං නාසනායා’’ති.

‘‘තථාගතො, මහාරාජ, ධම්මං දෙසයමානො අනුනයප්පටිඝං න කරොති, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තො ධම්මං දෙසෙති, එවං ධම්මෙ දෙසීයමානෙ යෙ තත්ථ සම්මාපටිපන්නා, තෙ බුජ්ඣන්ති. යෙ පන මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ පතන්ති. යථා, මහාරාජ, පුරිසස්ස අම්බං වා ජම්බුං වා මධුකං වා චාලයමානස්ස යානි තත්ථ ඵලානි සාරානි දළ්හබන්ධනානි, තානි තත්ථෙව අච්චුතානි තිට්ඨන්ති, යානි තත්ථ ඵලානි පූතිවණ්ටමූලානි දුබ්බලබන්ධනානි, තානි පතන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො ධම්මං දෙසයමානො අනුනයප්පටිඝං න කරොති, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තො ධම්මං දෙසෙති, එවං ධම්මෙ දෙසීයමානෙ යෙ තත්ථ සම්මාපටිපන්නා, තෙ බුජ්ඣන්ති. යෙ පන මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ පතන්ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කස්සකො ධඤ්ඤං රොපෙතුකාමො ඛෙත්තං කසති, තස්ස කසන්තස්ස අනෙකසතසහස්සානි තිණානි මරන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො පරිපක්කමානසෙ සත්තෙ බොධෙන්තො

[බොධෙතුං (සී.)] අනුනයප්පටිසවිප්පමුත්තො ධම්මං දෙසෙති, එවං ධම්මෙ දෙසියමානෙ යෙ තත්ථ සම්මාපටිපන්නා, තෙ බුජ්ඣන්ති. යෙ පන මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ තිණානි විය මරන්ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මනුස්සා රසහෙතු යන්තෙන උච්ඡුං පීළයන්ති, තෙසං උච්ඡුං පීළයමානානං යෙ තත්ථ යන්තමුඛගතා කිමයො, තෙ පීළියන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො පරිපක්කමානසෙ සත්තෙ බොධෙන්තො ධම්මයන්තමභිපීළයති [ධම්මයන්තමතිපීළයති (ක.)], යෙ තත්ථ මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ කිමී විය මරන්ති’’ති.

‘‘නනු, භන්තෙ නාගසෙන, තෙ භික්ඛූ තාය ධම්මදෙසනාය පතිතා’’ති? ‘‘අපි නු ඛො, මහාරාජ, තච්ඡකො රුක්ඛං තච්ඡන්තො [රක්ඛන්තො (සී. පී.] උජුකං පරිසුද්ධං කරොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, වජ්ජනීයං අපනෙත්වා තච්ඡකො රුක්ඛං උජුකං පරිසුද්ධං කරොතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො පරිසං රක්ඛන්තො න සක්කොති බොධනෙය්‍යෙ [අබොධනීයෙ (ස්‍යා.)] සත්තෙ බොධෙතුං, මිච්ඡාපටිපන්නෙ පන සත්තෙ අපනෙත්වා බොධනෙය්‍යෙ සත්තෙ බොධෙති, අත්තකතෙන පන තෙ, මහාරාජ, මිච්ඡාපටිපන්නා පතන්ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, කදලී වෙළු අස්සතරී අත්තජෙන [අත්තජෙන ඵලෙන (සී.)] හඤ්ඤති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ අත්තකතෙන හඤ්ඤන්ති පතන්ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, චොරා අත්තකතෙන චක්ඛුප්පාටනං සූලාරොපනං සීසච්ඡෙදනං පාපුණන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ මිච්ඡාපටිපන්නා, තෙ අත්තකතෙන හඤ්ඤන්ති පතන්ති [ජිනසාසනා පතන්ති (සී. පී.)]. යෙසං, මහාරාජ, සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගතං, තෙසං තං නෙව භගවතො කතෙන, න පරෙසං කතෙන, අථ ඛො අත්තනො යෙව කතෙන.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො සබ්බජනස්ස අමතං දදෙය්‍ය, තෙ තං අමතං අසිත්වා අරොගා දීඝායුකා සබ්බීතිතො [සබ්බීතියා (සී.)] පරිමුච්චෙය්‍යුං, අථඤ්ඤතරො පුරිසො දුරුපචාරෙන තං අසිත්වා මරණං පාපුණෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, අමතදායකො පුරිසො තතොනිදානං කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො දසසහස්සියා ලොකධාතුයා දෙවමනුස්සානං අමතං ධම්මදානං දෙති, යෙ තෙ සත්තා භබ්බා, තෙ ධම්මාමතෙන බුජ්ඣන්ති. යෙ පන තෙ සත්තා අභබ්බා, තෙ ධම්මාමතෙන හඤ්ඤන්ති පතන්ති. භොජනං, මහාරාජ, සබ්බසත්තානං ජීවිතං රක්ඛති, තමෙකච්චෙ භුඤ්ජිත්වා විසූචිකාය මරන්ති, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, භොජනදායකො පුරිසො තතොනිදානං කිඤ්චි අපුඤ්ඤං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො දසසහස්සියා ලොකධාතුයා දෙවමනුස්සානං අමතං ධම්මදානං දෙති, යෙ තෙ සත්තා භබ්බා, තෙ ධම්මාමතෙන බුජ්ඣන්ති. යෙ පන තෙ සත්තා අභබ්බා, තෙ ධම්මාමතෙන හඤ්ඤන්ති පතන්තී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

සබ්බසත්තහිතඵරණපඤ්හො දුතියො.

3. වත්ථගුය්හනිදස්සනපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං තථාගතෙන –

‘‘‘කායෙන සංවරො සාධු [ධ. ප. 361], සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො’ති.

‘‘පුන ච තථාගතො චතුන්නං පරිසානං මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා පුරතො දෙවමනුස්සානං සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කොසොහිතං වත්ථගුය්හං දස්සෙසි. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘කායෙන සංවරො සාධූ’ති, තෙන හි සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කොසොහිතං වත්ථගුය්හං දස්සෙසීති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කොසොහිතං වත්ථගුය්හං දස්සෙති, තෙන හි ‘කායෙන සංවරො සාධූ’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘කායෙන සංවරො සාධූ’ති, සෙලස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස කොසොහිතං වත්ථගුය්හං දස්සිතං. යස්ස ඛො, මහාරාජ, තථාගතෙ කඞ්ඛා උප්පන්නා, තස්ස බොධනත්ථාය භගවා ඉද්ධියා තප්පටිභාගං කායං දස්සෙති, සො යෙව තං පාටිහාරියං පස්සතී’’ති.

‘‘කො පනෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, සද්දහිස්සති, යං පරිසගතො එකො යෙව තං ගුය්හං පස්සති, අවසෙසා තත්ථෙව වසන්තා න පස්සන්තීති. ඉඞ්ඝ මෙ ත්වං තත්ථ කාරණං උපදිස, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති. ‘‘දිට්ඨපුබ්බො පන තයා, මහාරාජ, කොචි බ්‍යාධිතො පුරිසො පරිකිණ්ණො ඤාතිමිත්තෙහී’’ති. ‘‘ආම භන්තෙ’’ති. ‘‘අපි නු ඛො සා, මහාරාජ, පරිසා පස්සතෙතං වෙදනං, යාය සො පුරිසො වෙදනාය වෙදයතී’’ති. ‘‘න හි භන්තෙ, අත්තනා යෙව සො, භන්තෙ, පුරිසො වෙදයතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යස්සෙව තථාගතෙ කඞ්ඛා උප්පන්නා, තස්සෙව තථාගතො බොධනත්ථාය ඉද්ධියා තප්පටිභාගං කායං දස්සෙති, සො යෙව තං පාටිහාරියං පස්සති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කඤ්චිදෙව පුරිසං භූතො ආවිසෙය්‍ය, අපි නු ඛො සා, මහාරාජ, පරිසා පස්සති තං භූතාගමන’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, සො යෙව ආතුරො තස්ස භූතස්ස ආගමනං පස්සතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යස්සෙව තථාගතෙ කඞ්ඛා උප්පන්නා, තස්සෙව තථාගතො බොධනත්ථාය ඉද්ධියා තප්පටිභාගං කායං දස්සෙති, සො යෙව තං පාටිහාරියං පස්සතී’’ති.

‘‘දුක්කරං, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා කතං, යං එකස්සපි අදස්සනීයං, තං දස්සෙන්තෙනා’’ති. ‘‘න, මහාරාජ, භගවා ගුය්හං දස්සෙසි , ඉද්ධියා පන ඡායං දස්සෙසී’’ති. ‘‘ඡායායපි, භන්තෙ, දිට්ඨාය දිට්ඨං යෙව හොති ගුය්හං, යං දිස්වා නිට්ඨං ගතො’’ති. ‘‘දුක්කරඤ්චාපි, මහාරාජ, තථාගතො කරොති බොධනෙය්‍යෙ සත්තෙ බොධෙතුං. යදි, මහාරාජ, තථාගතො කිරියං හාපෙය්‍ය, බොධනෙය්‍යා සත්තා න බුජ්ඣෙය්‍යුං. යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, යොගඤ්ඤූ තථාගතො බොධනෙය්‍යෙ සත්තෙ බොධෙතුං, තස්මා තථාගතො යෙන යෙන යොගෙන බොධනෙය්‍යා බුජ්ඣන්ති, තෙන තෙන යොගෙන බොධනෙය්‍යෙ බොධෙති.

‘‘යථා, මහාරාජ, භිසක්කො සල්ලකත්තො යෙන යෙන භෙසජ්ජෙන ආතුරො අරොගො හොති, තෙන තෙන භෙසජ්ජෙන ආතුරං උපසඞ්කමති, වමනීයං වමෙති, විරෙචනීයං විරෙචෙති, අනුලෙපනීයං අනුලිම්පෙති, අනුවාසනීයං අනුවාසෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො යෙන යෙන යොගෙන බොධනෙය්‍යා සත්තා බුජ්ඣන්ති, තෙන තෙන යොගෙන බොධෙති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ඉත්ථී මූළ්හගබ්භා භිසක්කස්ස අදස්සනීයං ගුය්හං දස්සෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො බොධනෙය්‍යෙ සත්තෙ බොධෙතුං අදස්සනීයං ගුය්හං ඉද්ධියා ඡායං දස්සෙසි. නත්ථි, මහාරාජ, අදස්සනීයො නාම ඔකාසො පුග්ගලං උපාදාය. යදි, මහාරාජ, කොචි භගවතො හදයං දිස්වා බුජ්ඣෙය්‍ය, තස්සපි භගවා යොගෙන හදයං දස්සෙය්‍ය, යොගඤ්ඤූ, මහාරාජ, තථාගතො දෙසනාකුසලො.

‘‘නනු, මහාරාජ, තථාගතො ථෙරස්ස නන්දස්ස අධිමුත්තිං ජානිත්වා තං දෙවභවනං නෙත්වා දෙවකඤ්ඤායො දස්සෙසි ‘ඉමිනායං කුලපුත්තො බුජ්ඣිස්සතී’ති, තෙන ච සො කුලපුත්තො බුජ්ඣි. ඉති ඛො, මහාරාජ, තථාගතො අනෙකපරියායෙන සුභනිමිත්තං හීළෙන්තො ගරහන්තො ජිගුච්ඡන්තො තස්ස බොධනහෙතු කකුටපාදිනියො අච්ඡරායො දස්සෙසි. එවම්පි තථාගතො යොගඤ්ඤූ දෙසනාකුසලො.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තථාගතො ථෙරස්ස චූළපන්ථකස්ස භාතරා නික්කඩ්ඪිතස්ස දුක්ඛිතස්ස දුම්මනස්ස උපගන්ත්වා සුඛුමං චොළඛණ්ඩං අදාසි ‘ඉමිනායං කුලපුත්තො බුජ්ඣිස්සතී’ති , සො ච කුලපුත්තො තෙන කාරණෙන ජිනසාසනෙ වසීභාවං පාපුණි. එවම්පි, මහාරාජ, තථාගතො යොගඤ්ඤූ දෙසනාකුසලො.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තථාගතො බ්‍රාහ්මණස්ස මොඝරාජස්ස යාව තතියං පඤ්හං පුට්ඨො න බ්‍යාකාසි ‘එවමිමස්ස කුලපුත්තස්ස මානො උපසමිස්සති, මානූපසමා අභිසමයො භවිස්සතී’ති, තෙන ච තස්ස කුලපුත්තස්ස මානො උපසමි, මානූපසමා සො බ්‍රාහ්මණො ඡසු අභිඤ්ඤාසු වසීභාවං පාපුණි. එවම්පි, මහාරාජ, තථාගතො යොගඤ්ඤූ දෙසනාකුසලො’’ති.

‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිබ්බෙඨිතො පඤ්හො බහුවිධෙහි කාරණෙහි, ගහනං අගහනං කතං, අන්ධකාරො ආලොකො කතො, ගණ්ඨි භින්නො, භග්ගා පරවාදා, ජිනපුත්තානං චක්ඛුං තයා උප්පාදිතං, නිප්පටිභානා තිත්ථියා, ත්වං ගණිවරපවරමාසජ්ජා’’ති.

වත්ථගුය්හනිදස්සනපඤ්හො තතියො.

4. ඵරුසවාචාභාවපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා ‘පරිසුද්ධවචීසමාචාරො ආවුසො තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වචීදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය ‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’ති. පුන ච තථාගතො ථෙරස්ස සුදින්නස්ස කලන්දපුත්තස්ස අපරාධෙ පාරාජිකං පඤ්ඤපෙන්තො ඵරුසාහි වාචාහි මොඝපුරිසවාදෙන සමුදාචරි, තෙන ච සො ථෙරො මොඝපුරිසවාදෙන මඞ්කුචිත්තවසෙන රුන්ධිතත්තා විප්පටිසාරී නාසක්ඛි අරියමග්ගං පටිවිජ්ඣිතුං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, පරිසුද්ධවචීසමාචාරො තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වචීදුච්චරිතං, තෙන හි තථාගතෙන ථෙරස්ස සුදින්නස්ස කලන්දපුත්තස්ස අපරාධෙ මොඝපුරිසවාදෙන සමුදාචිණ්ණන්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි භගවතා ථෙරස්ස සුදින්නස්ස කලන්දපුත්තස්ස අපරාධෙ මොඝපුරිසවාදෙන සමුදාචිණ්ණං, තෙන හි පරිසුද්ධවචීසමාචාරො තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වචීදුච්චරිතන්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා ‘පරිසුද්ධවචීසමාචාරො ආවුසො තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වචීදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය ‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’ති. ආයස්මතො ච සුදින්නස්ස කලන්දපුත්තස්ස අපරාධෙ පාරාජිකං පඤ්ඤපෙන්තෙන භගවතා මොඝපුරිසවාදෙන සමුදාචිණ්ණං, තඤ්ච

පන අදුට්ඨචිත්තෙන අසාරම්භෙන යාථාවලක්ඛණෙන. කිඤ්ච තත්ථ යාථාවලක්ඛණං, යස්ස, මහාරාජ, පුග්ගලස්ස ඉමස්මිං අත්තභාවෙ චතුසච්චාභිසමයො න හොති, තස්ස පුරිසත්තනං මොඝං අඤ්ඤං කයිරමානං අඤ්ඤෙන සම්භවති, තෙන වුච්චති 'මොඝපුරිසො'ති. ඉති, මහාරාජ, භගවතා ආයස්මතො සුදින්නස්ස කලන්දපුත්තස්ස සභාවවචනෙන සමුදාචිණ්ණං, නො අභූතවාදෙනා''ති.

''සභාවම්පි, භන්තෙ නාගසෙන, යො අක්කොසන්තො භණති, තස්ස මයං කහාපණං දණ්ඩං ධාරෙම, අපරාධො යෙව සො වත්ථුං නිස්සාය විසුං වොහාරං ආචරන්තො අක්කොසතී''ති. ''අත්ථි පන, මහාරාජ, සුතපුබ්බං තයා ඛලිතස්ස අභිවාදනං වා පච්චුට්ඨානං වා සක්කාරං වා උපායනානුප්පදානං වා''ති? ''න හි, භන්තෙ, යතො කුතොචි යත්ථ කත්ථචි ඛලිතො, සො පරිභාසනාරහො හොති තජ්ජනාරහො, උත්තමඞ්ගම්පිස්ස ඡින්දන්ති හනන්තිපි බන්ධන්තිපි ඝාතෙන්තිපි ඣාපෙන්තිපී''ති [ජාපෙන්තිපීති (සී. පී.)]. ''තෙන හි, මහාරාජ, භගවතා කිරියා යෙව කතා, නො අකිරියා''ති.

''කිරියම්පි, භන්තෙ නාගසෙන, කුරුමානෙන පතිරූපෙන කාතබ්බං අනුච්ඡවිකෙන, සවනෙනපි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතස්ස සදෙවකො ලොකො ඔත්තප්පති හිරියති භිය්‍යො දස්සනෙන තතුත්තරිං උපසඞ්කමනෙන පයිරුපාසනෙනා''ති. ''අපි නු ඛො, මහාරාජ, තිකිච්ඡකො අභිසන්නෙ කායෙ කුපිතෙ දොසෙ සිනෙහනීයානි භෙසජ්ජානි දෙතී''ති? ''න හි, භන්තෙ, තිණ්හානි ලෙඛනීයානි භෙසජ්ජානි දෙතී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිවූපසමාය අනුසිට්ඨිං දෙති, ඵරුසාපි, මහාරාජ, තථාගතස්ස වාචා සත්තෙ සිනෙහයති, මුදුකෙ කරොති. යථා, මහාරාජ, උණ්හම්පි උදකං යං කිඤ්චි සිනෙහනීයං සිනෙහයති, මුදුකං කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඵරුසාපි තථාගතස්ස වාචා අත්ථවතී හොති කරුණාසහගතා. යථා, මහාරාජ, පිතුවචනං පුත්තානං අත්ථවන්තං හොති කරුණාසහගතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඵරුසාපි තථාගතස්ස වාචා අත්ථවතී හොති කරුණාසහගතා. ඵරුසාපි, මහාරාජ, තථාගතස්ස වාචා සත්තානං කිලෙසප්පහානා [කිලෙසප්පහානාය (සී.)] හොති. යථා, මහාරාජ, දුග්ගන්ධම්පි ගොමුත්තං පීතං විරසම්පි අගදං ඛායිතං සත්තානං බ්‍යාධිං හනති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඵරුසාපි තථාගතස්ස වාචා අත්ථවතී කරුණාසහගතා. යථා, මහාරාජ, මහන්තොපි තූලපුඤ්ජො [තූලපිචු (සී. ස්‍යා.)] පරස්ස කායෙ නිපතිත්වා රුජං න කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඵරුසාපි තථාගතස්ස වාචා න කස්සචි දුක්ඛං උප්පාදෙතී''ති. ''සුවිනිච්ඡිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො බහූහි කාරණෙහි, සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ඵරුසවාචාභාවපඤ්හො චතුත්ථො.

5. රුක්ඛඅචෙතනාභාවපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං තථාගතෙන –

'''අචෙතනං බ්‍රාහ්මණ අස්සුණන්තං, ජානො අජානන්තමිමං පලාසං;
ආරද්ධවීරියො ධුවං අප්පමත්තො, සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡසි කිස්ස හෙතූ'ති [ජා. 1.4.25].

පුන ච භණිතං –

'''ඉති ඵන්දනරුක්ඛොපි, තාවදෙ අජ්ඣභාසථ;
මය්හම්පි වචනං අත්ථි, භාරද්වාජ සුණොහි මෙ'ති [ජා. 1.13.20].

''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, රුක්ඛො අචෙතනො, තෙන හි ඵන්දනෙන රුක්ඛෙන භාරද්වාජෙන සහ සල්ලපිතන්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ඵන්දනෙන රුක්ඛෙන භාරද්වාජෙන සද්ධිං සල්ලපිතං, තෙන හි රුක්ඛො අචෙතනොති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා 'රුක්ඛො අචෙතනො'ති, ඵන්දනෙන ච රුක්ඛෙන භාරද්වාජෙන සද්ධිං සල්ලපිතං, තඤ්ච පන වචනං ලොකසමඤ්ඤාය භණිතං. නත්ථි, මහාරාජ, අචෙතනස්ස රුක්ඛස්ස සල්ලාපො නාම, අපි ච, මහාරාජ, තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථාය දෙවතායෙතං අධිවචනං රුක්ඛොති, රුක්ඛො සල්ලපතීති චෙසා ලොකපණ්ණත්ති, යථා, මහාරාජ, සකටං ධඤ්ඤස්ස පරිපූරිතං ධඤ්ඤසකටන්ති ජනො වොහරති, න ච තං ධඤ්ඤමයං සකටං, රුක්ඛමයං සකටං, තස්මිං සකටෙ ධඤ්ඤස්ස පන ආකිරිතත්තා ධඤ්ඤසකටන්ති ජනො වොහරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න රුක්ඛො සල්ලපති, රුක්ඛො අචෙතනො, යා පන තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තස්සා යෙව තං අධිවචනං රුක්ඛොති, රුක්ඛො සල්ලපතීති චෙසා ලොකපණ්ණත්ති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, දධිං මන්ථයමානො තක්කං මන්ථෙමීති වොහරති, න තං තක්කං, යං සො මන්ථෙති, දධිං යෙව සො මන්ථෙන්තො තක්කං මන්ථෙමීති වොහරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න රුක්ඛො සල්ලපති, රුක්ඛො අචෙතනො . යා පන තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තස්සායෙව තං අධිවචනං රුක්ඛොති, රුක්ඛො සල්ලපතීති චෙසා ලොකපණ්ණත්ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අසන්තං සාධෙතුකාමො සන්තං සාධෙමීති වොහරති , අසිද්ධං සිද්ධන්ති වොහරති, එවමෙසා ලොකසමඤ්ඤා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න රුක්ඛො සල්ලපති, රුක්ඛො අචෙතනො. යා පන තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තස්සායෙව තං අධිවචනං රුක්ඛොති, රුක්ඛො සල්ලපතීති චෙසා ලොකපණ්ණත්ති, යාය, මහාරාජ, ලොකසමඤ්ඤාය ජනො වොහරති, තථාගතොපි තායෙව ලොකසමඤ්ඤාය සත්තානං ධම්මං දෙසෙතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

රුක්ඛඅචෙතනාභාවපඤ්හො පඤ්චමො.

6. පිණ්ඩපාතමහප්ඵලපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං ධම්මසඞ්ගීතිකාරකෙහි ථෙරෙහි –

‘‘‘චුන්දස්ස භත්තං භුඤ්ජිත්වා, කම්මාරස්සාති මෙ සුතං;
ආබාධං සම්ඵුසී ධීරො, පබාළ්හං මාරණන්තික’න්ති [දී. නි. 2.190].

‘‘පුන ච භගවතා භණිතං ‘ද්වෙමෙ, ආනන්ද, පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා ච. කතමෙ ද්වෙ? යඤ්ච පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣි, යඤ්ච පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති. ඉමෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා, අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතො චුන්දස්ස භත්තං භුත්තාවිස්ස [භුඤ්ජිත්වා (සී.)] ඛරො ආබාධො උප්පන්නො, පබාළ්හා ච වෙදනා පවත්තා මාරණන්තිකා, තෙන හි ‘ද්වෙමෙ, ආනන්ද, පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ද්වෙමෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා ච, තෙන හි භගවතො චුන්දස්ස භත්තං භුත්තාවිස්ස [භුඤ්ජිත්වා (සී.)] ඛරො ආබාධො උප්පන්නො, පබාළ්හා ච වෙදනා පවත්තා මාරණන්තිකාති තම්පි වචනං මිච්ඡා. කිංනු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, සො පිණ්ඩපාතො විසගතතාය මහප්ඵලො, රොගුප්පාදකතාය මහප්ඵලො , ආයුවිනාසකතාය මහප්ඵලො, භගවතො ජීවිතහරණතාය මහප්ඵලො? තත්ථ මෙ කාරණං බ්‍රූහි පරවාදානං නිග්ගහාය, එත්ථායං ජනො සම්මූළ්හො ලොභවසෙන අතිබහුං ඛායිතෙන ලොහිතපක්ඛන්දිකා උප්පන්නාති. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ධම්මසඞ්ගීතිකාරකෙහි ථෙරෙහි –

‘‘‘චුන්දස්ස භත්තං භුඤ්ජිත්වා, කම්මාරස්සාති මෙ සුතං;
ආබාධං සම්ඵුසී ධීරො, පබාළ්හං මාරණන්තික’න්ති.

‘‘භගවතා ච භණිතං ‘ද්වෙමෙ, ආනන්ද, පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා ච. කතමෙ ද්වෙ? යඤ්ච පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣි, යඤ්ච පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති [පරිනිබ්බායි (සී.)], ඉමෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා, අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා’ති.

‘‘සො පන පිණ්ඩපාතො බහුගුණො අනෙකානිසංසො. දෙවතා, මහාරාජ, හට්ඨා පසන්නමානසා ‘අයං භගවතො පච්ඡිමො පිණ්ඩපාතො’ති දිබ්බං ඔජං සූකරමද්දවෙ ආකිරිංසු. තඤ්ච පන සම්මාපාකං ලහුපාකං [බහුපාකං (සී.)] මනුඤ්ඤං බහුරසං ජඨරග්ගිතෙජස්ස හිතං. න, මහාරාජ, තතොනිදානං භගවතො කොචි අනුප්පන්නො රොගො උප්පන්නො, අපි ච, මහාරාජ, භගවතො පකතිදුබ්බලෙ සරීරෙ ඛීණෙ ආයුසඞ්ඛාරෙ උප්පන්නො රොගො භියොයො අභිවඩ්ඪි.

‘‘යථා, මහාරාජ, පකතියා ජලමානො අග්ගි අඤ්ඤස්මිං උපාදානෙ දින්නෙ භියොයො පජ්ජලති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවතො පකතිදුබ්බලෙ සරීරෙ ඛීණෙ ආයුසඞ්ඛාරෙ උප්පන්නො රොගො භියොයො අභිවඩ්ඪි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, සොතො පකතියා සන්දමානො අභිවුට්ඨෙ මහාමෙඝෙ භියොයො මහොඝො උදකවාහකො හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවතො පකතිදුබ්බලෙ සරීරෙ ඛීණෙ ආයුසඞ්ඛාරෙ උප්පන්නො රොගො භියොයො අභිවඩ්ඪි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පකතියා අභිසන්නධාතු කුච්ඡි අඤ්ඤස්මිං අජ්ඣොහරිතෙ භියොයො ආයමෙය්‍ය [ආමයෙය්‍ය (සී.)], එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවතො පකතිදුබ්බලෙ සරීරෙ ඛීණෙ ආයුසඞ්ඛාරෙ උප්පන්නො රොගො භියොයො අභිවඩ්ඪි, නත්ථි, මහාරාජ, තස්මිං පිණ්ඩපාතෙ දොසො, න ච තස්ස සක්කා දොසං ආරොපෙතු’’න්ති.

“භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන තෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා”ති? “ධම්මානුමජ්ජනසමාපත්තිවසෙන, මහාරාජ, තෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා”ති.

“භන්තෙ නාගසෙන, කතමෙසං ධම්මානං අනුමජ්ජනසමාපත්තිවසෙන තෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා”ති? “නවන්නං, මහාරාජ, අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීනං අනුලොමප්පටිලොමසමාපජ්ජනවසෙන තෙ ද්වෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමවිපාකා අතිවිය අඤ්ඤෙහි පිණ්ඩපාතෙහි මහප්ඵලතරා ච මහානිසංසතරා චා”ති.

“භන්තෙ නාගසෙන, ද්වීසු යෙව දිවසෙසු අධිමත්තං තථාගතො නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තියො අනුලොමප්පටිලොමං සමාපජ්ජී”ති? “ආම, මහාරාජා”ති. “අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං භන්තෙ නාගසෙන. යං ඉමස්මිං බුද්ධක්ඛෙත්තෙ අසදිසං පරමදානං, තම්පි ඉමෙහි ද්වීහි පිණ්ඩපාතෙහි අගණිතං. අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන. යාව මහන්තා නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තියො, යත්‍ර හි නාම නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිවසෙන දානං මහප්ඵලතරං හොති මහානිසංසතරඤ්ච. සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී”ති.

පිණ්ඩපාතමහප්ඵලපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. බුද්ධපූජනපඤ්හො

7. “භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං තථාගතෙන ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ, ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති. පුන ච භණිතං –

“‘පූජෙථ නං පූජනියස්ස ධාතුං;
එවං කරා සග්ගමිතො ගමිස්සථා’ති.

“යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන භණිතං ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ, ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති, තෙන හි ‘පූජෙථ නං පූජනියස්ස ධාතුං, එවං කරා සග්ගමිතො ගමිස්සථා’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං ‘පූජෙථ නං පූජනියස්ස ධාතුං, එවං කරා සග්ගමිතො ගමිස්සථා’ති, තෙන හි ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො”ති.

“භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ, ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති, පුන ච භණිතං ‘පූජෙථ නං පූජනියස්ස ධාතුං, එවං කරා සග්ගමිතො ගමිස්සථා’ති, තඤ්ච පන න සබ්බෙසං ජිනපුත්තානං යෙව ආරබ්භ භණිතං ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ, ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති. අකම්මං හෙතං, මහාරාජ, ජිනපුත්තානං යදිදං පූජා, සම්මසනං සඞ්ඛාරානං, යොනිසො මනසිකාරො, සතිපට්ඨානානුපස්සනා, ආරම්මණසාරග්ගාහො, කිලෙසයුද්ධං, සදත්ථමනුයුඤ්ජනා, එතං ජිනපුත්තානං කරණීයං, අවසෙසානං දෙවමනුස්සානං පූජා කරණීයා.

“යථා, මහාරාජ, මහියා රාජපුත්තානං හත්ථිඅස්සරථධනුථරුලෙඛමුද්දාසික්ඛාඛග්ගමන්තසුති-සම්මුතියුද්ධයුජ්ඣාපනකිරියා කරණීයා, අවසෙසානං පුථුවෙස්සසුද්දානං කසි වණිජ්ජා ගොරක්ඛා කරණීයා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අකම්මං හෙතං ජිනපුත්තානං යදිදං පූජා, සම්මසනං සඞ්ඛාරානං, යොනිසො මනසිකාරො, සතිපට්ඨානානුපස්සනා, ආරම්මණසාරග්ගාහො, කිලෙසයුද්ධං, සදත්ථමනුයුඤ්ජනා, එතං ජිනපුත්තානං කරණීයං, අවසෙසානං දෙවමනුස්සානං පූජා කරණීයා.

“යථා වා පන, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණමාණවකානං ඉරුවෙදං යජුවෙදං සාමවෙදං අථබ්බණවෙදං ලක්ඛණං ඉතිහාසං පුරාණං නිඝණ්ඩු කෙටුභං අක්ඛරප්පභෙදං පදං වෙය්‍යාකරණං භාසමග්ගං උප්පාතං සුපිනං නිමිත්තං ඡළඞ්ගං චන්දග්ගාහං සූරියග්ගාහං සුක්කරාහුචරිතං උළුග්ගහයුද්ධං [ඔළුග්ගහයුද්ධං (ක.)] දෙවදුන්දුභිස්සරං ඔක්කන්ති උක්කාපාතං භූමිකම්මං [භූමිකම්පං (සී. පී.)] දිසාදාහං භුම්මන්තලික්ඛං ජොතිසං ලොකායතිකං සාවක්කං මිගචක්කං අන්තරචක්කං මිස්සකුප්පාදං සකුණරුතරවිතං [සකුණරුතං (සී.)] සික්ඛා කරණීයා, අවසෙසානං පුථුවෙස්සසුද්දානං කසි වණිජ්ජා ගොරක්ඛා කරණීයා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අකම්මං හෙතං ජිනපුත්තානං යදිදං පූජා, සම්මසනං සඞ්ඛාරානං, යොනිසො මනසිකාරො, සතිපට්ඨානානුපස්සනා, ආරම්මණසාරග්ගාහො, කිලෙසයුද්ධං, සදත්ථමනුයුඤ්ජනා, එතං ජිනපුත්තානං කරණීයං, අවසෙසානං දෙවමනුස්සානං පූජා කරණීයා, තස්මා, මහාරාජ, තථාගතො ‘මා ඉමෙ අකම්මෙ යුඤ්ජන්තු, කම්මෙ ඉමෙ යුඤ්ජන්තූ’ති ආහ ‘අබ්‍යාවටා තුම්හෙ, ආනන්ද, හොථ තථාගතස්ස සරීරපූජායා’ති. යදෙතං, මහාරාජ, තථාගතො න භණෙය්‍ය, පත්තචීවරම්පි අත්තනො පරියාදාපෙත්වා භික්ඛූ බුද්ධපූජං යෙව කරෙය්‍යු”න්ති. “සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී”ති.

බුද්ධපූජනපඤ්හො සත්තමො.

8. පාදසකලිකාහතපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘භගවතො ගච්ඡන්තස්ස අයං අචෙතනා මහාපථවී නින්නං උන්නමති, උන්නතං ඔනමතී’ති, පුන ච භණථ ‘භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො’ති. යා සා සකලිකා භගවතො පාදෙ පතිතා, කිස්ස පන සා සකලිකා භගවතො පාදා න නිවත්තා. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතො ගච්ඡන්තස්ස අයං අචෙතනා මහාපථවී නින්නං උන්නමති, උන්නතං ඔනමති, තෙන හි ‘භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො, තෙන හි ‘භගවතො ගච්ඡන්තස්ස අයං අචෙතනා මහාපථවී නින්නං උන්නමති උන්නතං ඔනමතී’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘සච්චං , මහාරාජ, අත්ථෙතං භගවතො ගච්ඡන්තස්ස අයං අචෙතනා මහාපථවී නින්නං උන්නමති උන්නතං ඔනමති, භගවතො ච පාදො සකලිකාය ඛතො, න ච පන සා සකලිකා අත්තනො ධම්මතාය පතිතා, දෙවදත්තස්ස උපක්කමෙන පතිතා. දෙවදත්තො, මහාරාජ, බහූනි ජාතිසතසහස්සානි භගවති ආඝාතං බන්ධි, සො තෙන ආඝාතෙන ‘මහන්තං කූටාගාරප්පමාණං පාසාණං භගවතො උපරි පාතෙස්සාමී’ති මුඤ්චි. අථ ද්වෙ සෙලා පථවිතො උට්ඨහිත්වා තං පාසාණං සම්පටිච්ඡිංසු, අථ නෙසං සම්පහාරෙන පාසාණතො පපටිකා භිජ්ජිත්වා යෙන වා තෙන වා පතන්තී භගවතො පාදෙ පතිතා’’ති.

‘‘යථා ච, භන්තෙ නාගසෙන, ද්වෙ සෙලා පාසාණං සම්පටිච්ඡිංසු, තථෙව පපටිකාපි සම්පටිච්ඡිතබ්බා’’ති? ‘‘සම්පටිච්ඡිතම්පි, මහාරාජ, ඉධෙකච්චං පග්ඝරති පසවති න ඨානමුපගච්ඡති, යථා, මහාරාජ, උදකං පාණිනා ගහිතං අඞ්ගුලන්තරිකාහි පග්ඝරති පසවති න ඨානමුපගච්ඡති, ඛීරං තක්කං මධුං සප්පි තෙලං මච්ඡරසං මංසරසං පාණිනා ගහිතං අඞ්ගුලන්තරිකාහි පග්ඝරති පසවති න ඨානමුපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පටිච්ඡනත්ථං උපගතානං ද්වින්නං සෙලානං සම්පහාරෙන පාසාණතො පපටිකා භිජ්ජිත්වා යෙන වා තෙන වා පතන්තී භගවතො පාදෙ පතිතා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, සණ්හසුඛුමඅණුරජසමං පුළිනං මුට්ඨිනා ගහිතං අඞ්ගුලන්තරිකාහි පග්ඝරති පසවති න ඨානමුපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පටිච්ඡනත්ථං උපගතානං ද්වින්නං සෙලානං සම්පහාරෙන පාසාණතො පපටිකා භිජ්ජිත්වා යෙන වා තෙන වා පතන්තී භගවතො පාදෙ පතිතා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කබළො මුඛෙන ගහිතො ඉධෙකච්චස්ස මුඛතො මුච්චිත්වා පග්ඝරති පසවති න ඨානමුපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පටිච්ඡනත්ථං උපගතානං ද්වින්නං සෙලානං සම්පහාරෙන පාසාණතො පපටිකා භිජ්ජිත්වා යෙන වා තෙන වා පතන්තී භගවතො පාදෙ පතිතා’’ති.

‘‘හොතු, භන්තෙ නාගසෙන, සෙලෙහි පාසාණො සම්පටිච්ඡිතො, අථ පපටිකායපි අපචිති කාතබ්බා යථෙව මහාපථවියා’’ති? ‘‘ද්වාදසිමෙ, මහාරාජ, අපචිතිං න කරොන්ති. කතමෙ ද්වාදස? රත්තො රාගවසෙන අපචිතිං න කරොති, දුට්ඨො දොසවසෙන, මූළ්හො මොහවසෙන, උන්නළො මානවසෙන, නිග්ගුණො අවිසෙසතාය, අතිථද්ධො අනිසෙධනතාය, හීනො හීනසභාවතාය, වචනකරො අනිස්සරතාය, පාපො කදරියතාය, දුක්ඛාපිතො පටිදුක්ඛාපනතාය, ලුද්ධො ලොභාභිභූතතාය, ආයූහිතො අත්ථසාධනතාය [අත්ථසාධනෙන (ස්‍යා. පී. ක.)] අපචිතිං න කරොති. ඉමෙ ඛො මහාරාජ ද්වාදස අපචිතිං න කරොන්ති. සා ච පන පපටිකා පාසාණසම්පහාරෙන භිජ්ජිත්වා අනිමිත්තකතදිසා යෙන වා තෙන වා පතමානා භගවතො පාදෙ පතිතා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, සණ්හසුඛුමඅණුරජො අනිලබලසමාහතො අනිමිත්තකතදිසො යෙන වා තෙන වා අභිකිරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සා පපටිකා පාසාණසම්පහාරෙන භිජ්ජිත්වා අනිමිත්තකතදිසා යෙන වා තෙන වා පතමානා භගවතො පාදෙ පතිතා. යදි පන, මහාරාජ, සා පපටිකා පාසාණතො විසුං න භවෙය්‍ය, තම්පි තෙ සෙලා පාසාණපපටිකං උප්පතිත්වා ගණ්හෙය්‍යුං. එසා පන, මහාරාජ, පපටිකා න භූමට්ඨා න ආකාසට්ඨා, පාසාණසම්පහාරවෙගෙන භිජ්ජිත්වා අනිමිත්තකතදිසා යෙන වා තෙන වා පතමානා භගවතො පාදෙ පතිතා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, වාතමණ්ඩලිකාය උක්ඛිත්තං පුරාණපණ්ණං අනිමිත්තකතදිසං යෙන වා තෙන වා පතති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එසා පපටිකා පාසාණසම්පහාරවෙගෙන අනිමිත්තකතදිසා යෙන වා තෙන වා පතමානා භගවතො පාදෙ පතිතා. අපි ච, මහාරාජ, අකතඤ්ඤුස්ස කදරියස්ස දෙවදත්තස්ස දුක්ඛානුභවනාය පපටිකා භගවතො පාදෙ පතිතා’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

පාදසකලිකාහතපඤ්හො අට්ඨමො.

9. අග්ගග්ගසමණපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’ති. පුන ච භණිතං –

‘‘‘චතුබ්භි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභූතං, තං වෙ නරං සමණං ආහු ලොකෙ’ති.

තත්‍රිමෙ චත්තාරො ධම්මා ඛන්ති අප්පාහාරතා රතිවිප්පහානං ආකිඤ්චඤ්ඤං. සබ්බානි පනෙතානි අපරික්ඛීණාසවස්ස සකිලෙසස්සෙව හොන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ආසවානං ඛයා සමණො හොති, තෙන හි ‘චතුබ්භි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභූතං, තං වෙ නරං සමණං ආහු ලොකෙ’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි චතුබ්භි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභූතො සමණො හොති, තෙන හි ‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා, අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’ති. පුන ච භණිතං ‘චතුබ්භි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභූතං, තං වෙ නරං සමණං ආහු ලොකෙ’ති. තදිදං, මහාරාජ, වචනං තෙසං තෙසං පුග්ගලානං ගුණවසෙන භණිතං ‘චතුබ්භි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභූතං, තං වෙ නරං සමණං ආහු ලොකෙ’ති, ඉදං පන නිරවසෙසවචනං ‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’ති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, යෙ කෙචි කිලෙසූපසමාය පටිපන්නා, තෙ සබ්බෙ උපාදායුපාදාය සමණො ඛීණාසවො අග්ගමක්ඛායති. යථා, මහාරාජ, යානි කානිචි ජලජථලජපුප්ඵානි, වස්සිකං තෙසං අග්ගමක්ඛායති, අවසෙසානි යානි කානිචි විවිධානි පුප්ඵජාතානි, සබ්බානි තානි පුප්ඵානි යෙව, උපාදායුපාදාය පන වස්සිකං යෙව පුප්ඵං ජනස්ස පත්ථිතං පිහයිතං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි කිලෙසූපසමාය පටිපන්නා, තෙ සබ්බෙ උපාදායුපාදාය සමණො ඛීණාසවො අග්ගමක්ඛායති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, සබ්බධඤ්ඤානං සාලි අග්ගමක්ඛායති, යා කාචි අවසෙසා විවිධා ධඤ්ඤජාතියො, තා සබ්බා උපාදායුපාදාය භොජනානි සරීරයාපනාය, සාලි යෙව තෙසං අග්ගමක්ඛායති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි කිලෙසූපසමාය පටිපන්නා, තෙ සබ්බෙ උපාදායුපාදාය සමණො ඛීණාසවො අග්ගමක්ඛායතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අග්ගග්ගසමණපඤ්හො නවමො.

10. වණ්ණභණනපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා, සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර තුම්හෙහි න ආනන්දො, න සොමනස්සං, න චෙතසො උප්පිලාවිතත්තං කරණීය’න්ති පුන ච තථාගතො සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ ආනන්දිතො සුමනො උප්පිලාවිතො භිය්‍යො උත්තරිං සකගුණං පකිත්තෙසි –

‘‘‘රාජාහමස්මි සෙලාති, ධම්මරාජා අනුත්තරො;
ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි, චක්කං අප්පටිවත්තිය’න්ති [ම. නි. 2.399].

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර තුම්හෙහි න ආනන්දො, න සොමනස්සං, න චෙතසො උප්පිලාවිතත්තං කරණීය’න්ති, තෙන හි සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ ආනන්දිතො සුමනො උප්පිලාවිතො භිය්‍යො උත්තරිං සකගුණං පකිත්තෙසීති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ ආනන්දිතො සුමනො උප්පිලාවිතො භිය්‍යො උත්තරිං සකගුණං පකිත්තෙසි, තෙන හි ‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර තුම්හෙහි න ආනන්දො, න සොමනස්සං, න චෙතසො උප්පිලාවිතත්තං කරණීය’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා ‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර තුම්හෙහි න ආනන්දො, න සොමනස්සං, න චෙතසො උප්පිලාවිතත්තං කරණීය’න්ති. සෙලස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ භිය්‍යො උත්තරිං සකගුණං පකිත්තිතං –

‘‘‘රාජාහමස්මි සෙලාති, ධම්මරාජා අනුත්තරො;
ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි, චක්කං අප්පටිවත්තිය’න්ති.

‘‘පඨමං, මහාරාජ, භගවතා ධම්මස්ස සභාවසරසලක්ඛණං සභාවං අවිතථං භූතං තච්ඡං තථත්ථං පරිදීපයමානෙන භණිතං ‘මමං වා භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර තුම්හෙහි න ආනන්දො, න සොමනස්සං, න චෙතසො උප්පිලාවිතත්තං කරණීය’න්ති. යං පන භගවතා සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ භිය්‍යො උත්තරිං සකගුණං පකිත්තිතං ‘රාජාහමස්මි සෙලාති, ධම්මරාජා අනුත්තරො’ති තං න ලාභහෙතු, න යසහෙතු, න අත්තහෙතු, න පක්ඛහෙතු, න අන්තෙවාසිකම්‍යතාය, අථ ඛො

අනුකම්පාය කාරුඤ්ඤෙන හිතවසෙන එවං ඉමස්ස ධම්මාභිසමයො භවිස්සති තිණ්ණඤ්ච මාණවකසතානන්ති, එවං භියොා උත්තරිං සකගුණං භණිතං ‘රාජාහමස්මි සෙලාති, ධම්මරාජා අනුත්තරො’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

වණ්ණභණනපඤ්හො දසමො.

11. අභිංසානිග්ගහපඤ්හො

11. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘අභිංසයං පරං ලොකෙ, පියො හොහිසි මාමකො’ති. පුන ච භණිතං ‘නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහ’න්ති. නිග්ගහො නාම, භන්තෙ නාගසෙන, හත්ථච්ඡෙදො පාදච්ඡෙදො වධො බන්ධනං කාරණා මාරණං සන්තතිවිකොපනං, න එතං වචනං භගවතො යුත්තං, න ච භගවා අරහති එතං වචනං වත්තුං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘අභිංසයං පරං ලොකෙ, පියො හොහිසි මාමකො’’ති, තෙන හි ‘‘නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහ’’න්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං ‘‘නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහ’’න්ති, තෙන හි ‘‘අභිංසයං පරං ලොකෙ, පියො හොහිසි මාමකො’’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘අභිංසයං පරං ලොකෙ, පියො හොහිසි මාමකො’ති, භණිතඤ්ච ‘නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහ’න්ති . ‘අභිංසයං පරං ලොකෙ, පියො හොහිසි මාමකො’ති සබ්බෙසං, මහාරාජ, තථාගතානං අනුමතං එතං, එසා අනුසිට්ඨි, එසා ධම්මදෙසනා, ධම්මො හි, මහාරාජ, අහිංසාලක්ඛණො, සභාවවචනං එතං. යං පන, මහාරාජ, තථාගතො ආහ ‘නිග්ගණ්හෙ නිග්ගහාරහං, පග්ගණ්හෙ පග්ගහාරහ’න්ති, භාසා එසා, උද්ධතං, මහාරාජ, චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, ලීනං චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං. අකුසලං චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, කුසලං චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං. අයොනිසො මනසිකාරො නිග්ගහෙතබ්බො, යොනිසො මනසිකාරො පග්ගහෙතබ්බො. මිච්ඡාපටිපන්නො නිග්ගහෙතබ්බො, සම්මාපටිපන්නො පග්ගහෙතබ්බො. අනරියො නිග්ගහෙතබ්බො අරියො පග්ගහෙතබ්බො. චොරො නිග්ගහෙතබ්බො, අචොරො පග්ගහෙතබ්බො’’ති.

‘‘හොතු, භන්තෙ නාගසෙන, ඉදානි ත්වං පච්චාගතොසි මම විසයං, යමහං පුච්ඡාමි, සො මෙ අත්ථො උපගතො. චොරො පන, භන්තෙ නාගසෙන, නිග්ගණ්හන්තෙන කථං නිග්ගහෙතබ්බො’’ති? ‘‘චොරො, මහාරාජ, නිග්ගණ්හන්තෙන එවං නිග්ගහෙතබ්බො, පරිභාසනීයො පරිභාසිතබ්බො, දණ්ඩනීයො දණ්ඩෙතබ්බො, පබ්බාජනීයො පබ්බාජෙතබ්බො, බන්ධනීයො බන්ධිතබ්බො, ඝාතනීයො ඝාතෙතබ්බො’’ති. ‘‘යං පන, භන්තෙ නාගසෙන, චොරානං ඝාතනං, තං තථාගතානං අනුමත’’න්ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිස්ස පන චොරො අනුසාසනීයො අනුමතො තථාගතාන’’න්ති? ‘‘යො සො, මහාරාජ, ඝාතීයති, න සො තථාගතානං අනුමතියා ඝාතීයති, සයංකතෙන සො ඝාතීයති, අපි ච ධම්මානුසිට්ඨියා අනුසාසීයති, සක්කා පන, මහාරාජ, තයා පුරිසං අකාරකං අනපරාධං වීථියං චරන්තං ගහෙත්වා ඝාතයිතු’’න්ති? ‘‘න සක්කා, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති? ‘‘අකාරකත්තා, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න චොරො තථාගතානං අනුමතියා හඤ්ඤති, සයංකතෙන සො හඤ්ඤති, කිං පනෙත්ථ අනුසාසකො කිඤ්චි දොසං ආපජ්ජතී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, තථාගතානං අනුසිට්ඨි සම්මානුසිට්ඨි හොතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අභිංසානිග්ගහපඤ්හො එකාදසමො.

12. භික්ඛුපණාමිතපඤ්හො

12. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘අක්කොධනො විගතඛිලොහමස්මී’ති, පුන ච තථාගතො ථෙරෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ සපරිසෙ පණාමෙසි, කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො කුපිතො පරිසං පණාමෙසි, උදාහු තුට්ඨො පණාමෙසි, එතං තාව ජානාහි ඉමං නාමාති? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, කුපිතො පරිසං පණාමෙසි, තෙන හි තථාගතස්ස කොධො අප්පටිවත්තිතො, යදි තුට්ඨො පණාමෙසි, තෙන හි අවත්ථුස්මිං අජානන්තෙන පණාමිතා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘අක්කොධනො විගතඛිලොහමස්මී’ති, පණාමිතා ච ථෙරා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා සපරිසා, තඤ්ච පන න කොපෙන, ඉධ, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො මහාපථවියා මූලෙ වා ඛාණුකෙ වා පාසාණෙ වා කඨලෙ වා විසමෙ වා භූමිභාගෙ ඛලිත්වා පතති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, මහාපථවී කුපිතා තං පාතෙතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, නත්ථි මහාපථවියා කොපො වා පසාදො වා, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තා මහාපථවී, සයමෙව සො අලසො ඛලිත්වා පතිතොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි තථාගතානං කොපො වා පසාදො වා, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තා තථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අථ ඛො සයං කතෙනෙව තෙ අත්තනො අපරාධෙන පණාමිතා.

“ඉධ පන, මහාරාජ, මහාසමුද්දො න මතෙන කුණපෙන සංවසති, යං හොති මහාසමුද්දෙ මතං කුණපං, තං ඛිප්පමෙව නිච්ඡුභති ථලං උස්සාරෙති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, මහාසමුද්දො කුපිතො තං කුණපං නිච්ඡුභතී”ති? “න හි, භන්තෙ, නත්ථි මහාසමුද්දස්ස කොපො වා පසාදො වා, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තො මහාසමුද්දො”ති. “එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි තථාගතානං කොපො වා පසාදො වා, අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තා තථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, අථ ඛො සයං කතෙනෙව තෙ අත්තනො අපරාධෙන පණාමිතා.

“යථා, මහාරාජ, පථවියා ඛලිතො පතීයති, එවං ජිනසාසනවරෙ ඛලිතො පණාමීයති. යථා, මහාරාජ, සමුද්දෙ මතං කුණපං නිච්ඡුභීයති , එවං ජිනසාසනවරෙ ඛලිතො පණාමීයති. යං පන තෙ, මහාරාජ, තථාගතො පණාමෙසි, තෙසං අත්ථකාමො හිතකාමො සුඛකාමො විසුද්ධිකාමො ‘එවං ඉමෙ ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණෙහි පරිමුච්චිස්සන්තී’ති පණාමෙසී”ති. “සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී”ති.

භික්ඛුපණාමිතපඤ්හො ද්වාදසමො.

පණාමිතවග්ගො තතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ ද්වාදස පඤ්හා.

4. සබ්බඤ්ඤුතඤාණවග්ගො

1. ඉද්ධිකම්මවිපාකපඤ්හො

1. “භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’ති. පුන ච කිර සො ලගුළෙහි පරිපොථීතො භින්නසීසො සඤ්චුණ්ණිතට්ඨිමංසධමනිජින්නපරිගත්තො පරිනිබ්බුතො [ධමනිමජ්ජපරිකත්තො (සී. පී.), ධම්මනිමිඤ්ජපරිගත්තො (ස්‍යා.)]. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානො ඉද්ධියා කොටිං ගතො, තෙන හි ලගුළෙහි පොථිතො පරිනිබ්බුතොති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ලගුළෙහි පරිපොථිතො පරිනිබ්බුතො, තෙන හි ඉද්ධියා කොටිං ගතොති තම්පි වචනං මිච්ඡා. කිං න සමත්ථො ඉද්ධියා අත්තනො උපඝාතං අපනයිතුං, සදෙවකස්සපි ලොකස්ස පටිසරණං භවිතුං අරහොති? අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො”ති.

“භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’ති. ආයස්මා ච මහාමොග්ගල්ලානො ලගුළහතො පරිනිබ්බුතො, තඤ්ච පන කම්මාධිග්ගහිතෙනා”ති.

“නනු, භන්තෙ නාගසෙන, ඉද්ධිමතො ඉද්ධිවිසයොපි කම්මවිපාකොපි ද්වෙ අචින්තියා, අචින්තියෙන අචින්තියං අපනයිතබ්බං. යථා නාම, භන්තෙ, කෙචි ඵලකාමා කපිත්ථෙන කපිත්ථං පොථෙන්ති, අම්බෙන අම්බං පොථෙන්ති, එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අචින්තියෙන අචින්තියං පොථයිත්වා අපනෙතබ්බ”න්ති? “අචින්තියානම්පි, මහාරාජ, එකං අධිමත්තං බලවතරං, යථා, මහාරාජ, මහියා රාජානො හොන්ති සමජච්චා, සමජච්චානම්පි තෙසං එකො සබ්බෙ අභිභවිත්වා ආණං පවත්තෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තෙසං අචින්තියානං කම්මවිපාකං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, කම්මවිපාකං යෙව සබ්බෙ අභිභවිය ආණං පවත්තෙති, කම්මාධිග්ගහිතස්ස අවසෙසා කිරියා ඔකාසං න ලභන්ති.

“ඉධ පන, මහාරාජ, කොචි පුරිසො කිස්මිඤ්චිදෙව පකරණෙ අපරජ්ඣති, න තස්ස මාතා වා පිතා වා භගිනී වා භාතරො වා සඛී වා සහායකා වා [භගිනිභාතරො වා සඛිසහායකා වා (සී. පී. ක.)] තායන්ති, අථ ඛො රාජා යෙව තත්ථ අභිභවිය ආණං පවත්තෙති. කිං තත්ථ කාරණං? අපරාධිකතා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තෙසං අචින්තියානං කම්මවිපාකං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, කම්මවිපාකං යෙව සබ්බෙ අභිභවිය ආණං පවත්තෙති, කම්මාධිග්ගහිතස්ස අවසෙසා කිරියා ඔකාසං න ලභන්ති.

“යථා වා පන, මහාරාජ, මහියා දවඩාහෙ සමුට්ඨිතෙ ඝටසහස්සම්පි උදකං න සක්කොති නිබ්බාපෙතුං, අථ ඛො අග්ගි යෙව තත්ථ අභිභවිය ආණං පවත්තෙති. කිං තත්ථ කාරණං? බලවතා තෙජස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තෙසං අචින්තියානං කම්මවිපාකං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, කම්මවිපාකං යෙව සබ්බෙ අභිභවිය ආණං පවත්තෙති, කම්මාධිග්ගහිතස්ස අවසෙසා කිරියා ඔකාසං න ලභන්ති, තස්මා, මහාරාජ, ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස කම්මාධිග්ගහිතස්ස ලගුළෙහි පොථීයමානස්ස ඉද්ධියා සමන්නාහාරො නාහොසී”ති. “සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී”ති.

ඉද්ධිකම්මවිපාකපඤ්හො පඨමො.

2. ධම්මවිනයපටිච්ඡන්නාපටිච්ඡන්නපඤ්හො

2. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'තථාගතප්පවෙදිතො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයො විවටො විරොචති නො පටිච්ඡන්නො'ති. පුන ච පාතිමොක්ඛුද්දෙසො කෙවලඤ්ච විනයපිටකං පිහිතං පටිච්ඡන්නං. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ජිනසාසනෙ යුත්තං වා පත්තං වා සමයං ලභෙථ, විනයපණ්ණත්ති විවටා සොභෙය්‍ය. කෙන කාරණෙන? කෙවලං තත්ථ සික්ඛා සංයමො නියමො සීලගුණආචාරපණ්ණත්ති අත්ථරසො ධම්මරසො විමුත්තිරසො. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං 'තථාගතප්පවෙදිතො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයො විවටො විරොචති නො පටිච්ඡන්නො'ති, තෙන හි 'පාතිමොක්ඛුද්දෙසො කෙවලඤ්ච විනයපිටකං පිහිතං පටිච්ඡන්න'න්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි පාතිමොක්ඛුද්දෙසො කෙවලඤ්ච විනයපිටකං පිහිතං පටිච්ඡන්නං, තෙන හි 'තථාගතප්පවෙදිතො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයො විවටො විරොචති නො පටිච්ඡන්නො'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා 'තථාගතප්පවෙදිතො, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයො විවටො විරොචති නො පටිච්ඡන්නො'ති. පුන ච පාතිමොක්ඛුද්දෙසො කෙවලඤ්ච විනයපිටකං පිහිතං පටිච්ඡන්නං, තඤ්ච පන න සබ්බෙසං, සීමං කත්වා පිහිතං.

''තිවිධෙන, මහාරාජ, භගවතා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො, පුබ්බකානං තථාගතානං වංසවසෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො, ධම්මස්ස ගරුකත්තා පිහිතො, භික්ඛුභූමියා ගරුකත්තා පිහිතො.

''කථං පුබ්බකානං තථාගතානං වංසවසෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො, එසො වංසො, මහාරාජ, සබ්බෙසං පුබ්බකානං තථාගතානං යදිදං භික්ඛුමජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අවසෙසානං පිහිතො. යථා, මහාරාජ, ඛත්තියානං ඛත්තියමායා ඛත්තියෙසු යෙව චරති, එවමෙතං ඛත්තියානං ලොකස්ස පවෙණී අවසෙසානං පිහිතා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එසො වංසො සබ්බෙසං පුබ්බකානං තථාගතානං යදිදං භික්ඛුමජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අවසෙසානං පිහිතො.

''යථා වා පන, මහාරාජ, මහියා ගණා වත්තන්ති, සෙය්‍යථීදං, මල්ලා අතොණා පබ්බතා ධම්මගිරියා බ්‍රහ්මගිරියා නටකා නච්චකා ලඞ්ඝකා පිසාචා මණිභද්දා පුණ්ණභද්දා චන්දිමසූරියා සිරිදෙවතා කාලිදෙවතා, සිවා වසුදෙවා ඝනිකා අසිපාසා භද්දිපුත්තාති, තෙසං තෙසං රහස්සං තෙසු තෙසු ගණෙසු යෙව චරති, අවසෙසානං පිහිතං. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එසො වංසො සබ්බෙසං පුබ්බකානං තථාගතානං යදිදං භික්ඛුමජ්ඣෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අවසෙසානං පිහිතො. එවං පුබ්බකානං තථාගතානං වංසවසෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො.

''කථං ධම්මස්ස ගරුකත්තා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො? ධම්මො, මහාරාජ, ගරුකො භාරියො, තත්ථ සම්මත්තකාරී අඤ්ඤං ආරාධෙති, තං තත්ථ පරම්පරාසම්මත්තකාරිතාය පාපුණාති, න තං තත්ථ පරම්පරාසම්මත්තකාරිතාය පාපුණාති, මා චායං සාරධම්මො වරධම්මො අසම්මත්තකාරීනං හත්ථගතො ඔඤ්ඤාතො අවඤ්ඤාතො හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො භවතු, මා චායං සාරධම්මො වරධම්මො දුජ්ජනගතො ඔඤ්ඤාතො අවඤ්ඤාතො හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො භවතූති. එවං ධම්මස්ස ගරුකත්තා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො.

''යථා, මහාරාජ, සාරවරපවරඅභිජාතජාතිමන්තරත්තලොහිතචන්දනං නාම සවරපුරමනුගතං ඔඤ්ඤාතං අවඤ්ඤාතං හීළිතං ඛීළිතං ගරහිතං භවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මා චායං සාරධම්මො වරධම්මො පරම්පරාඅසම්මත්තකාරීනං හත්ථගතො ඔඤ්ඤාතො අවඤ්ඤාතො හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො භවතු, මා චායං සාරධම්මො වරධම්මො දුජ්ජනගතො ඔඤ්ඤාතො අවඤ්ඤාතො හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො භවතූති. එවං ධම්මස්ස ගරුකත්තා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො .

''කථං භික්ඛුභූමියා ගරුකත්තා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො, භික්ඛුභාවො ඛො, මහාරාජ, ලොකෙ අතුලියො අප්පමාණො අනග්ඝියො, න සක්කා කෙනචි අග්ඝාපෙතුං තුලෙතුං පරිමෙතුං, මායං එවරූපෙ භික්ඛුභාවෙ ඨිතො ලොකෙන සමසමො භවතූති භික්ඛූනං යෙව අන්තරෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො චරති. යථා, මහාරාජ, ලොකෙ වරපවරභණ්ඩං වත්ථං වා අත්ථරණං වා ගජතුරඞ්ගරථසුවණ්ණරජතමණිමුත්තාඉත්ථිරතනාදීනි වා විජිතකම්මසූරා වා [නිජ්ජිතකම්මසූරා වා (සී. පී.)] සබ්බෙ තෙ රාජානමුපගච්ඡන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යාවතා ලොකෙ [ලොකෙ සික්ඛා (සී. පී.)] සුගතාගමපරියත්තිආචාරසංයමසීලසංවරගුණා, සබ්බෙ තෙ භික්ඛුසඞ්ඝමුපගතා භවන්ති. එවං භික්ඛුභූමියා ගරුකත්තා පාතිමොක්ඛුද්දෙසො සීමං කත්වා පිහිතො''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ධම්මවිනයපටිච්ඡන්නාපටිච්ඡන්නපඤ්හො දුතියො.

3. මුසාවාදගරුලහුභාවපඤ්හො

3. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'සම්පජානමුසාවාදෙ පාරාජිකො හොතී'ති. පුන ච භණිතං 'සම්පජානමුසාවාදෙ ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජති එකස්ස සන්තිකෙ දෙසනාවත්ථුක'න්ති. භන්තෙ නාගසෙන, කො

පනෙත්ථ විසෙසො, කිං කාරණං, යඤ්චෙකෙන මුසාවාදෙන උච්ඡිජ්ජති, යඤ්චෙකෙන මුසාවාදෙන සතෙකිච්ඡො හොති? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං 'සම්පජානමුසාවාදෙ පාරාජිකො හොතී'ති, තෙන හි 'සම්පජානමුසාවාදෙ ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජති එකස්ස සන්තිකෙ දෙසනාවත්ථුක'න්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං 'සම්පජානමුසාවාදෙ ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජති එකස්ස සන්තිකෙ දෙසනාවත්ථුක'න්ති, තෙන හි 'සම්පජානමුසාවාදෙ පාරාජිකො හොතී'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා 'සම්පජානමුසාවාදෙ පාරාජිකො හොතී'ති. භණිතඤ්ච 'සම්පජානමුසාවාදෙ ලහුකං ආපත්තිං ආපජ්ජති එකස්ස සන්තිකෙ දෙසනාවත්ථුක'න්ති, තඤ්ච පන වත්ථුවසෙන ගරුකලහුකං හොති. තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ, ඉධ කොචි පුරිසො පරස්ස පාණිනා පහාරං දදෙය්‍ය, තස්ස තුම්හෙ කිං දණ්ඩං ධාරෙථා''ති? ''යදි සො, භන්තෙ, ආහ 'නක්ඛමාමී'ති, තස්ස මයං අක්ඛමමානෙ කහාපණං හරාපෙමා''ති ''ඉධ පන, මහාරාජ, සො යෙව පුරිසො තව පාණිනා පහාරං දදෙය්‍ය, තස්ස පන කො දණ්ඩො''ති? ''හත්ථම්පිස්ස, භන්තෙ, ඡෙදාපෙය්‍යාම, පාදම්පි ඡෙදාපෙය්‍යාම, යාව සීසං කළීරච්ඡෙජ්ජං ඡෙදාපෙය්‍යාම, සබ්බම්පි තං ගෙහං විලුම්පාපෙය්‍යාම, උභතොපක්ඛෙ [උභතොපස්සෙ (සී. පී. ක.)] යාව සත්තමං කුලං සමුග්ඝාතාපෙය්‍යාමා''ති. ''කො පනෙත්ථ, මහාරාජ, විසෙසො, කිං කාරණං, යං එකස්ස පාණිප්පහාරෙ සුඛුමො කහාපණො දණ්ඩො, යං තව පාණිප්පහාරෙ හත්ථච්ඡෙජ්ජං පාදච්ඡෙජ්ජං යාව කළීරච්ඡෙජ්ජං සබ්බගෙහාදානං උභතොපක්ඛෙ යාව සත්තමකුලා සමුග්ඝාතො''ති? ''මනුස්සන්තරෙන, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පජානමුසාවාදො වත්ථුවසෙන ගරුකලහුකො හොතී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

මුසාවාදගරුලහුභාවපඤ්හො තතියො.

4. බොධිසත්තධම්මතාපඤ්හො

4. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා **ධම්මතාධම්මපරියායෙ** 'පුබ්බෙව බොධිසත්තානං මාතාපිතරො නියතා හොන්ති, බොධි නියතා හොති, අග්ගසාවකා නියතා හොන්ති, පුත්තො නියතො හොති, උපට්ඨාකො නියතො හොතී'ති. පුන ච තුම්හෙ භණථ 'තුසිතෙ කායෙ ඨිතො බොධිසත්තො අට්ඨ මහාවිලොකනානි විලොකෙති, කාලං විලොකෙති, දීපං විලොකෙති, දෙසං විලොකෙති, කුලං විලොකෙති, ජනෙත්තිං විලොකෙති, ආයුං විලොකෙති, මාසං විලොකෙති, නෙක්ඛම්මං විලොකෙතී'ති. භන්තෙ නාගසෙන, අපරිපක්කෙ ඤාණෙ බුජ්ඣනං නත්ථි, පරිපක්කෙ ඤාණෙ න සක්කා නිමෙසන්තරම්පි ආගමෙතුං, අනතික්කමනීයං පරිපක්කමානසං. කස්මා බොධිසත්තො කාලං විලොකෙහි 'කම්හි කාලෙ උප්පජ්ජාමී'ති. අපරිපක්කෙ ඤාණෙ බුජ්ඣනං නත්ථි, පරිපක්කෙ ඤාණෙ න සක්කා නිමෙසන්තරම්පි ආගමෙතුං, කස්මා බොධිසත්තො කුලං විලොකෙති 'කුම්හි කුලෙ උප්පජ්ජාමී'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, පුබ්බෙව බොධිසත්තස්ස මාතාපිතරො නියතා, තෙන හි 'කුලං විලොකෙතී'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි කුලං විලොකෙති, තෙන හි 'පුබ්බෙව බොධිසත්තස්ස මාතාපිතරො නියතා'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''නියතා, මහාරාජ, පුබ්බෙව බොධිසත්තස්ස මාතාපිතරො, කුලඤ්ච බොධිසත්තො විලොකෙති. කින්ති පන කුලං විලොකෙති 'යෙ මෙ මාතාපිතරො, තෙ ඛත්තියා උදාහු බ්‍රාහ්මණා'ති. එවං කුලං විලොකෙති.

''අට්ඨන්නං, මහාරාජ, පුබ්බෙව අනාගතං ඔලොකෙතබ්බං හොති. කතමෙසං අට්ඨන්නං? වාණිජස්ස, මහාරාජ, පුබ්බෙව වික්කයභණ්ඩං ඔලොකෙතබ්බං හොති, හත්ථිනාගස්ස පුබ්බෙව සොණ්ඩාය අනාගතො මග්ගො ඔලොකෙතබ්බො හොති, සාකටිකස්ස පුබ්බෙව අනාගතං තිත්ථං ඔලොකෙතබ්බං හොති, නියාමකස්ස පුබ්බෙව අනාගතං තීරං ඔලොකෙත්වා නාවා පෙසෙතබ්බා හොති, භිසක්කස්ස පුබ්බෙව ආයුං ඔලොකෙත්වා ආතුරො උපසඞ්කමිතබ්බො හොති, උත්තරසෙතුස්ස පුබ්බෙව ථිරාථිරභාවං ජානිත්වා අභිරුහිතබ්බං හොති, භික්ඛුස්ස පුබ්බෙව අනාගතං කාලං පච්චවෙක්ඛිත්වා භොජනං භුඤ්ජිතබ්බං හොති, බොධිසත්තානං පුබ්බෙව කුලං ඔලොකෙතබ්බං හොති 'ඛත්තියකුලං වා බ්‍රාහ්මණකුලං වා'ති. ඉමෙසං ඛො, මහාරාජ, අට්ඨන්නං පුබ්බෙව අනාගතං ඔලොකෙතබ්බං හොතී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

බොධිසත්තධම්මතාපඤ්හො චතුත්ථො.

5. අත්තනිපාතනපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'න, භික්ඛවෙ, අත්තානං පාතෙතබ්බං, යො පාතෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො'ති. පුන ච තුම්හෙ භණථ 'යත්ථ කත්ථචි භගවා සාවකානං ධම්මං දෙසයමානො අනෙකපරියායෙන ජාතියා ජරාය බ්‍යාධිනො මරණස්ස සමුච්ඡෙදාය ධම්මං දෙසෙති, යො හි කොචි ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණං සමතික්කමති, තං පරමාය පසංසාය පසංසතී'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං 'න, භික්ඛවෙ, අත්තානං පාතෙතබ්බං, යො පාතෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො'ති, තෙන හි 'ජාතියා ජරාය බ්‍යාධිනො මරණස්ස සමුච්ඡෙදාය ධම්මං දෙසෙතී'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ජාතියා ජරාය බ්‍යාධිනො මරණස්ස සමුච්ඡෙදාය

ධම්මං දෙසෙති, තෙන හි ‘න, භික්ඛවෙ, අත්තානං පාතෙතබ්බං, යො පාතෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො’’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘න, භික්ඛවෙ, අත්තානං පාතෙතබ්බං, යො පාතෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො’ති. යත්ථ කත්ථචි භගවතා සාවකානං ධම්මං දෙසයමානෙන ච අනෙකපරියායෙන ජාතියා ජරාය බ්‍යාධිනො මරණස්ස සමුච්ඡෙදාය ධම්මො දෙසිතො, තත්ථ පන කාරණං අත්ථි, යෙන භගවා කාරණෙන පටික්ඛිපි සමාදපෙසි චා’’ති.

‘‘කිං පනෙත්ථ, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං, යෙන භගවා කාරණෙන පටික්ඛිපි සමාදපෙසි චා’’ති? ‘‘සීලවා, මහාරාජ, සීලසම්පන්නො අගදසමො සත්තානං කිලෙසවිසවිනාසනෙ, ඔසධසමො සත්තානං කිලෙසබ්‍යාධිවූපසමෙ, උදකසමො සත්තානං කිලෙසරජොජල්ලාපහරණෙ, මණිරතනසමො සත්තානං සබ්බසම්පත්තිදානෙ, නාවාසමො සත්තානං චතුරොඝපාරගමනෙ, සත්ථවාහසමො සත්තානං ජාතිකන්තාරතාරණෙ, වාතසමො සත්තානං තිවිධග්ගිසන්තාපනිබ්බාපනෙ, මහාමෙඝසමො සත්තානං මානසපරිපූරණෙ, ආචරියසමො සත්තානං කුසලසික්ඛාපනෙ, සුදෙසකසමො සත්තානං ඛෙමපථමාචික්ඛණෙ. එවරූපො, මහාරාජ, බහුගුණො අනෙකගුණො අප්පමාණගුණො ගුණරාසි ගුණපුඤ්ජො සත්තානං වඩ්ඪිකරො සීලවා ‘මා විනස්සී’ති සත්තානං අනුකම්පාය භගවා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි ‘න, භික්ඛවෙ, අත්තානං පාතෙතබ්බං, යො පාතෙය්‍ය, යථාධම්මො කාරෙතබ්බො’ති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන භගවා පටික්ඛිපි. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන කුමාරකස්සපෙන විචිත්‍රකථිකෙන පායාසිරාජඤ්ඤස්ස පරලොකං දීපයමානෙන ‘යථා යථා ඛො රාජඤ්ඤ සමණබ්‍රාහ්මණා සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා චිරං දීඝමද්ධානං තිට්ඨන්ති, තථා තථා බහුං පුඤ්ඤං පසවන්ති, බහුජනහිතාය ච පටිපජ්ජන්ති බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සාන’න්ති.

‘‘කෙන පන කාරණෙන භගවා සමාදපෙසි? ජාතිපි, මහාරාජ, දුක්ඛා, ජරාපි දුක්ඛා, බ්‍යාධිපි දුක්ඛො, මරණම්පි දුක්ඛං, සොකොපි දුක්ඛො, පරිදෙවොපි දුක්ඛො, දුක්ඛම්පි දුක්ඛං, දොමනස්සම්පි දුක්ඛං, උපායාසොපි දුක්ඛො, අප්පියෙහි සම්පයොගොපි දුක්ඛො, පියෙහි විප්පයොගොපි දුක්ඛො, මාතුමරණම්පි දුක්ඛං, පිතුමරණම්පි දුක්ඛං, භාතුමරණම්පි දුක්ඛං, භගිනිමරණම්පි දුක්ඛං, පුත්තමරණම්පි දුක්ඛං, දාරමරණම්පි දුක්ඛං, දාසමරණම්පි දුක්ඛං [ඉදං වාක්‍යං සී. පී. පොත්ථකෙසු නත්ථි], ඤාතිමරණම්පි දුක්ඛං, ඤාතිබ්‍යසනම්පි දුක්ඛං, රොගබ්‍යසනම්පි දුක්ඛං, භොගබ්‍යසනම්පි දුක්ඛං, සීලබ්‍යසනම්පි දුක්ඛං, දිට්ඨිබ්‍යසනම්පි දුක්ඛං, රාජභයම්පි දුක්ඛං, චොරභයම්පි දුක්ඛං, වෙරිභයම්පි දුක්ඛං, දුබ්භික්ඛභයම්පි දුක්ඛං, අග්ගිභයම්පි දුක්ඛං, උදකභයම්පි දුක්ඛං, ඌමිභයම්පි දුක්ඛං, ආවට්ටභයම්පි දුක්ඛං, කුම්භීලභයම්පි දුක්ඛං, සුසුකාභයම්පි දුක්ඛං, අත්තානුවාදභයම්පි දුක්ඛං, පරානුවාදභයම්පි දුක්ඛං, දණ්ඩභයම්පි දුක්ඛං, දුග්ගතිභයම්පි දුක්ඛං, පරිසාසාරජ්ජභයම්පි දුක්ඛං, ආජීවකභයම්පි දුක්ඛං, මරණභයම්පි දුක්ඛං, වෙත්තෙහි තාළනම්පි දුක්ඛං, කසාහි තාළනම්පි දුක්ඛං, අද්ධදණ්ඩකෙහි තාළනම්පි දුක්ඛං, හත්ථච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, පාදච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, හත්ථපාදච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, කණ්ණච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, නාසච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, කණ්ණනාසච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, බිලඞ්ගථාලිකම්පි දුක්ඛං, සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි දුක්ඛං, රාහුමුඛම්පි දුක්ඛං, ජොතිමාලිකම්පි දුක්ඛං, හත්ථපජ්ජොතිකම්පි දුක්ඛං, එරකවත්තිකම්පි දුක්ඛං, චීරකවාසිකම්පි දුක්ඛං, එණෙය්‍යකම්පි දුක්ඛං , බළිසමංසිකම්පි දුක්ඛං, කහාපණිකම්පි දුක්ඛං, ඛාරාපතච්ඡිකම්පි දුක්ඛං, පලිඝපරිවත්තිකම්පි දුක්ඛං, පලාලපීඨකම්පි දුක්ඛං, තත්තෙන තෙලෙන ඔසිඤ්චනම්පි දුක්ඛං, සුනඛෙහි ඛාදාපනම්පි දුක්ඛං, ජීවසූලාරොපනම්පි දුක්ඛං, අසිනා සීසච්ඡෙදනම්පි දුක්ඛං, එවරූපානි, මහාරාජ, බහුවිධානි අනෙකවිධානි දුක්ඛානි සංසාරගතො අනුභවති.

‘‘යථා, මහාරාජ, හිමවන්තපබ්බතෙ අභිවුට්ඨං උදකං ගඞ්ගාය නදියා පාසාණ සක්ඛර ඛර මරුම්බ ආවට්ට ගග්ගලක ඌමිකවඞ්කචදික ආවරණනීවරණමූලකසාඛාසු පරියොත්ථරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එවරූපානි බහුවිධානි අනෙකවිධානි දුක්ඛානි සංසාරගතො අනුභවති. පවත්තං, මහාරාජ, දුක්ඛං, අප්පවත්තං සුඛං. අප්පවත්තස්ස ගුණං පවත්තස්ස [පවත්තෙ (සී. පී. ක.)] ච භයං දීපයමානො, මහාරාජ, භගවා අප්පවත්තස්ස සච්ඡිකිරියාය ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසමතික්කමාය සමාදපෙසි, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන භගවා සමාදපෙසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිබ්බෙඨිතො පඤ්හො, සුකථිතං කාරණං, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අත්තනිපාතනපඤ්හො පඤ්චමො.

6. මෙත්තාභාවනානිසංසපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘මෙත්තාය, භික්ඛවෙ, චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලීකතාය යානීකතාය වත්ථුකතාය අනුට්ඨිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය එකාදසානිසංසා පාටිකඞ්ඛා. කතමෙ එකාදස? සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති , න පාපකං සුපිනං පස්සති, මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, දෙවතා රක්ඛන්ති, නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති [සත්ථං කමති (ස්‍යා.) අ. නි. 11.15 පස්සිතබ්බං], තුවටං චිත්තං සමාධියති, මුඛවණ්ණො විප්පසීදති, අසම්මූළ්හො කාලං කරොති, උත්තරිං අප්පටිවිජ්ඣන්තො බ්‍රහ්මලොකූපගො හොතී’ති. පුන ච තුම්හෙ භණථ ‘සාමො කුමාරො මෙත්තාවිහාරී මිගසඞ්ඝෙන පරිවුතො පවනෙ විචරන්තො පීළියක්ඛෙන රඤ්ඤා විද්ධො විසපීතෙන සල්ලෙන තත්ථෙව මුච්ඡිතො පතිතො’ති.

‘‘යදි , භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘මෙත්තාය භික්ඛවෙ…පෙ…. බ්‍රහ්මලොකූපගො හොතී’ති, තෙන හි ‘‘සාමො කුමාරො මෙත්තාවිහාරී මිගසඞ්ඝෙන පරිවුතො පවනෙ විචරන්තො පීළියක්ඛෙන රඤ්ඤා විද්ධො විසපීතෙන සල්ලෙන තත්ථෙව මුච්ඡිතො පතිතො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි සාමො කුමාරො මෙත්තාවිහාරී මිගසඞ්ඝෙන පරිවුතො පවනෙ විචරන්තො පීළියක්ඛෙන රඤ්ඤා විද්ධො විසපීතෙන සල්ලෙන තත්ථෙව මුච්ඡිතො පතිතො, තෙන හි ‘මෙත්තාය, භික්ඛවෙ…පෙ…. සත්ථං වා කමතී’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො සුනිපුණො පරිසණ්හො සුඛුමො ගම්භීරො, අපි සුනිපුණානං මනුජානං ගත්තෙ සෙදං මොචෙය්‍ය, සො තවානුප්පත්තො, විජටෙහි තං මහාජටාජටිතං, අනාගතානං ජිනපුත්තානං චක්ඛුං දෙහි නිබ්බාහනාය’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘මෙත්තාය භික්ඛවෙ…පෙ… සත්ථං වා කමතී’ති. සාමො ච කුමාරො මෙත්තාවිහාරී මිගසඞ්ඝෙන පරිවුතො පවනෙ විචරන්තො පීළියක්ඛෙන රඤ්ඤා විද්ධො විසපීතෙන සල්ලෙන තත්ථෙව මුච්ඡිතො පතිතො, තත්ථ පන, මහාරාජ, කාරණං අත්ථි. කතමං තත්ථ කාරණං? නෙතෙ, මහාරාජ, ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා, සාමො, මහාරාජ, කුමාරො ඝටං උක්ඛිපන්තො තස්මිං ඛණෙ මෙත්තාභාවනාය පමත්තො අහොසි.

‘‘යස්මිං, මහාරාජ, ඛණෙ පුග්ගලො මෙත්තං සමාපන්නො හොති, න තස්ස පුග්ගලස්ස තස්මිං ඛණෙ අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති. තස්ස යෙ කෙචි අහිතකාමා උපගන්ත්වා තං න පස්සන්ති, න තස්මිං ඔකාසං ලභන්ති. නෙතෙ, මහාරාජ, ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා. ඉධ, මහාරාජ, පුරිසො සඞ්ගාමසූරො අභෙජ්ජකවචජාලිකං සන්නය්හිත්වා සඞ්ගාමං ඔතරෙය්‍ය, තස්ස සරා ඛිත්තා උපගන්ත්වා පතන්ති විකිරන්ති, න තස්මිං ඔකාසං ලභන්ති, නෙසො, මහාරාජ, ගුණො සඞ්ගාමසූරස්ස, අභෙජ්ජකවචජාලිකායෙසො ගුණො, යස්ස සරා ඛිත්තා උපගන්ත්වා පතන්ති විකිරන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙතෙ ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා.

‘‘යස්මිං , මහාරාජ, ඛණෙ පුග්ගලො මෙත්තං සමාපන්නො හොති, න තස්ස පුග්ගලස්ස තස්මිං ඛණෙ අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති. තස්ස යෙ කෙචි අහිතකාමා උපගන්ත්වා තං න පස්සන්ති, තස්මිං ඔකාසං න ලභන්ති, නෙතෙ , මහාරාජ, ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා. ඉධ පන, මහාරාජ, පුරිසො දිබ්බං අන්තරධානං මූලං හත්ථෙ කරෙය්‍ය, යාව තං මූලං තස්ස හත්ථගතං හොති, තාව න අඤ්ඤො කොචි පකතිමනුස්සො තං පුරිසං පස්සති. නෙසො, මහාරාජ, ගුණො පුරිසස්ස, මූලස්සෙසො ගුණො අන්තරධානස්ස, යං සො පකතිමනුස්සානං චක්ඛුපථෙ න දිස්සති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙතෙ ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා.

‘‘යස්මිං, මහාරාජ, ඛණෙ පුග්ගලො මෙත්තං සමාපන්නො හොති, න තස්ස පුග්ගලස්ස තස්මිං ඛණෙ අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති. තස්ස යෙ කෙචි අහිතකාමා උපගන්ත්වා තං න පස්සන්ති, න තස්මිං ඔකාසං ලභන්ති. නෙතෙ, මහාරාජ, ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා. යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසං සුකතං මහාලෙණමනුප්පවිට්ඨං මහතිමහාමෙඝො අභිවස්සන්තො න සක්කොති තෙමයිතුං, නෙසො, මහාරාජ, ගුණො පුරිසස්ස, මහාලෙණස්සෙසො ගුණො, යං මහාමෙඝො අභිවස්සමානො න තං තෙමෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙතෙ ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා.

‘‘යස්මිං, මහාරාජ, ඛණෙ පුග්ගලො මෙත්තං සමාපන්නො හොති, න තස්ස පුග්ගලස්ස තස්මිං ඛණෙ අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති. තස්ස යෙ කෙචි අහිතකාමා උපගන්ත්වා තං න පස්සන්ති, න තස්ස සක්කොන්ති අහිතං කාතුං නෙතෙ, මහාරාජ, ගුණා පුග්ගලස්ස, මෙත්තාභාවනායෙතෙ ගුණා’’ති. ‘‘අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බපාපනිවාරණා මෙත්තාභාවනා’’ති. ‘‘සබ්බකුසලගුණාවහා, මහාරාජ, මෙත්තාභාවනා හිතානම්පි අහිතානම්පි, යෙ තෙ සත්තා විඤ්ඤාණබද්ධා, සබ්බෙසං මහානිසංසා මෙත්තාභාවනා සංවිභජිතබ්බා’’ති.

මෙත්තාභාවනානිසංසපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. කුසලාකුසලසමවිසමපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන ‘කුසලකාරිස්සපි අකුසලකාරිස්සපි විපාකො සමසමො, උදාහු කොචි විසෙසො අත්ථී’ති? ‘‘අත්ථි, මහාරාජ, කුසලස්ස ච අකුසලස්ස ච විසෙසො, කුසලං, මහාරාජ, සුඛවිපාකං සග්ගසංවත්තනිකං, අකුසලං දුක්ඛවිපාකං නිරයසංවත්තනික’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘දෙවදත්තො එකන්තකණ්හො, එකන්තකණ්හෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො, බොධිසත්තො එකන්තසුක්කො, එකන්තසුක්කෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො’ති. පුන ච දෙවදත්තො භවෙ භවෙ යසෙන ච පක්ඛෙන ච බොධිසත්තෙන සමසමො හොති, කදාචි අධිකතරො වා. යදා දෙවදත්තො නගරෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තස්ස රඤ්ඤො පුරොහිතපුත්තො අහොසි, තදා බොධිසත්තො ඡවකචණ්ඩාලො අහොසි විජ්ජාධරො, විජ්ජං පරිජප්පිත්වා අකාලෙ අම්බඵලානි නිබ්බත්තෙසි, එත්ථ තාව බොධිසත්තො දෙවදත්තතො ජාතියා නිහීනො යසෙන ච නිහීනො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො රාජා අහොසි මහා මහීපති සබ්බකාමසමඞ්ගී, තදා බොධිසත්තො තස්සූපභොගො අහොසි හත්ථිනාගො සබ්බලක්ඛණසම්පන්නො, තස්ස චාරුගතිවිලාසං අසහමානො රාජා වධමිච්ඡන්තො හත්ථාචරියං එවමවොච ‘අසික්ඛිතො තෙ, ආචරිය, හත්ථිනාගො, තස්ස ආකාසගමනං නාම කාරණං කරොහී’ති, තත්‍රාපි තාව බොධිසත්තො දෙවදත්තතො ජාතියා නිහීනො ලාමකො තිරච්ඡානගතො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි පවනෙ නට්ඨායිකො, තදා බොධිසත්තො මහාපථවී නාම මක්කටො අහොසි, එත්ථාපි තාව දිස්සති විසෙසො මනුස්සස්ස ච තිරච්ඡානගතස්ස ච, තත්‍රාපි තාව බොධිසත්තො දෙවදත්තතො ජාතියා නිහීනො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි සොණුත්තරො නාම නෙසාදො බලවා බලවතරො නාගබලො, තදා බොධිසත්තො ඡද්දන්තො නාම නාගරාජා අහොසි. තදා සො ලුද්දකො තං හත්ථිනාගං ඝාතෙසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තොව අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි වනචරකො අනිකෙතවාසී, තදා බොධිසත්තො සකුණො අහොසි තිත්තිරො මන්තජ්ඣායී, තදාපි සො වනචරකො තං සකුණං ඝාතෙසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තොව ජාතියා අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො කලාබු නාම කාසිරාජා [කාසිකරාජා (ක.)] අහොසි, තදා බොධිසත්තො තාපසො අහොසි ඛන්තිවාදී. තදා සො රාජා තස්ස තාපසස්ස කුද්ධො හත්ථපාදෙ වංසකළීරෙ විය ඡෙදාපෙසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව අධිකතරො ජාතියා ච යසෙන ච.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි වනචරො, තදා බොධිසත්තො නන්දියො නාම වානරින්දො අහොසි, තදාපි සො වනචරො තං වානරින්දං ඝාතෙසි සද්ධිං මාතරා කනිට්ඨභාතිකෙන ච, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව අධිකතරො ජාතියා.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි අචෙලකො කාරම්භියො නාම, තදා බොධිසත්තො පණ්ඩරකො නාම නාගරාජා අහොසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව අධිකතරො ජාතියා.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි පවනෙ ජටිලකො, තදා බොධිසත්තො තච්ඡකො නාම මහාසූකරො අහොසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව ජාතියා අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො චෙතීසු සුරපරිචරො නාම රාජා අහොසි උපරි පුරිසමත්තෙ ගගනෙ වෙහාසඞ්ගමො, තදා බොධිසත්තො කපිලො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව අධිකතරො ජාතියා ච යසෙන ච.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි සාමො නාම, තදා බොධිසත්තො රුරු නාම මිගරාජා අහොසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව ජාතියා අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මනුස්සො අහොසි ලුද්දකො පවනචරො, තදා බොධිසත්තො හත්ථිනාගො අහොසි, සො ලුද්දකො තස්ස හත්ථිනාගස්ස සත්තක්ඛත්තුං දන්තෙ ඡින්දිත්වා හරි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව යොනියා අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො සිඞ්ගාලො අහොසි ඛත්තියධම්මො, සො යාවතා ජම්බුදීපෙ පදෙසරාජානො තෙ සබ්බෙ අනුයුත්තෙ අකාසි, තදා බොධිසත්තො විධුරො නාම පණ්ඩිතො අහොසි, තත්‍රාපි තාව දෙවදත්තො යෙව යසෙන අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො හත්ථිනාගො හුත්වා ලටුකිකාය සකුණිකාය පුත්තකෙ ඝාතෙසි, තදා බොධිසත්තොපි හත්ථිනාගො අහොසි යූථපති, තත්‍ර තාව උභොපි තෙ සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො යක්ඛො අහොසි අධම්මො නාම, තදා බොධිසත්තොපි යක්ඛො අහොසි ධම්මො නාම, තත්‍රාපි තාව උභොපි සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො නාවිකො අහොසි පඤ්චන්නං කුලසතානං ඉස්සරො, තදා බොධිසත්තොපි නාවිකො අහොසි පඤ්චන්නං කුලසතානං ඉස්සරො, තත්‍රාපි තාව උභොපි සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො සත්ථවාහො අහොසි පඤ්චන්නං සකටසතානං ඉස්සරො, තදා බොධිසත්තොපි සත්ථවාහො අහොසි පඤ්චන්නං සකටසතානං ඉස්සරො, තත්‍රාපි තාව උභොපි සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො සාඛො නාම මිගරාජා අහොසි, තදා බොධිසත්තොපි නිග්‍රොධො නාම මිගරාජා අහොසි, තත්‍ථපි තාව උභොපි සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො සාඛො නාම සෙනාපති අහොසි, තදා බොධිසත්තොපි නිග්‍රොධො නාම රාජා අහොසි, තත්‍ථපි තාව උභොපි සමසමා අහෙසුං.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො ඛණ්ඩහාලො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි, තදා බොධිසත්තො චන්දො නාම රාජකුමාරො අහොසි, තදා සො ඛණ්ඩහාලො යෙව අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො බ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා අහොසි, තදා බොධිසත්තො තස්ස පුත්තො මහාපදුමො නාම කුමාරො අහොසි, තදා සො රාජා සකපුත්තං චොරපපාතෙ ඛිපාපෙසි, යතො කුතොචි පිතාව පුත්තානං අධිකතරො හොති විසිට්ඨොති, තත්‍ථපි තාව දෙවදත්තො යෙව අධිකතරො.

‘‘පුන චපරං යදා දෙවදත්තො මහාපතාපො නාම රාජා අහොසි, තදා බොධිසත්තො තස්ස පුත්තො ධම්මපාලො නාම කුමාරො අහොසි, තදා සො රාජා සකපුත්තස්ස හත්‍ථපාදෙ සීසඤ්ච ඡෙදාපෙසි, තත්‍ථපි තාව දෙවදත්තො යෙව උත්තරො අධිකතරො.

අජ්ජෙතරහි උභොපි සක්‍යකුලෙ ජායිංසු. බොධිසත්තො බුද්ධො අහොසි සබ්බඤ්ඤූ ලොකනායකො, දෙවදත්තො තස්ස දෙවාතිදෙවස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා ඉද්ධිං නිබ්බත්තෙත්වා බුද්ධාලයං අකාසි. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යං මයා භණිතං, තං සබ්බං තථං උදාහු විතථ’’න්ති?

‘‘යං ත්වං, මහාරාජ, බහුවිධං කාරණං ඔසාරෙසි, සබ්බං තං තථෙව, නො අඤ්ඤථා’’ති. ‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, කණ්හොපි සුක්කොපි සමසමගතිකා හොන්ති, තෙන හි කුසලම්පි අකුසලම්පි සමසමවිපාකං හොතී’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජ, කුසලම්පි අකුසලම්පි සමසමවිපාකං හොති, න හි, මහාරාජ, දෙවදත්තො සබ්බජනෙහි පටිවිරුද්ධො, බොධිසත්තෙනෙව පටිවිරුද්ධො. යො තස්ස බොධිසත්තෙන පටිවිරුද්ධො, සො තස්මිං තස්මිං යෙව භවෙ පච්චති ඵලං දෙති. දෙවදත්තොපි, මහාරාජ, ඉස්සරියෙ ඨිතො ජනපදෙසු ආරක්ඛං දෙති, සෙතුං සභං පුඤ්ඤසාලං කාරෙති, සමණබ්‍රාහ්මණානං කපණද්ධිකවණිබ්බකානං නාථානාථානං යථාපණිහිතං දානං දෙති. තස්ස සො විපාකෙන භවෙ භවෙ සම්පත්තියො පටිලභති. කස්සෙතං, මහාරාජ, සක්කා වත්තුං විනා දානෙන දමෙන සංයමෙන උපොසථකම්මෙන සම්පත්තිං අනුභවිස්සතීති?

‘‘යං පන ත්වං, මහාරාජ, එවං වදෙසි ‘දෙවදත්තො ච බොධිසත්තො ච එකතො අනුපරිවත්තන්තී’ති, සො න ජාතිසතස්ස අච්චයෙන සමාගමො අහොසි, න ජාතිසහස්සස්ස අච්චයෙන, න ජාතිසතසහස්සස්ස අච්චයෙන, කදාචි කරහචි බහූනං අහොරත්තානං අච්චයෙන සමාගමො අහොසි. යං පනෙතං, මහාරාජ, භගවතා **කාණකච්ඡපොපමං** උපදස්සිතං මනුස්සත්තපටිලාභාය, තථූපමං, මහාරාජ, ඉමෙසං සමාගමං ධාරෙහි.

‘‘න, මහාරාජ, බොධිසත්තස්ස දෙවදත්තෙනෙව සද්ධිං සමාගමො අහොසි, ථෙරොපි, මහාරාජ, සාරිපුත්තො අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු බොධිසත්තස්ස පිතා අහොසි, මහාපිතා අහොසි, චූළපිතා අහොසි , භාතා අහොසි, පුත්තො අහොසි, භාගිනෙය්‍යො අහොසි, මිත්තො අහොසි.

‘‘බොධිසත්තොපි, මහාරාජ, අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස පිතා අහොසි, මහාපිතා අහොසි, චූළපිතා අහොසි, භාතා අහොසි, පුත්තො අහොසි, භාගිනෙය්‍යො අහොසි , මිත්තො අහොසි, සබ්බෙපි, මහාරාජ, සත්තනිකායපරියාපන්නා සංසාරසොතමනුගතා සංසාරසොතෙන වුය්හන්තා අප්පියෙහිපි පියෙහිපි සමාගච්ඡන්ති. යථා, මහාරාජ, උදකං සොතෙන වුය්හමානං සුචිඅසුචිකල්‍යාණපාපකෙන සමාගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙපි සත්තනිකායපරියාපන්නා සංසාරසොතමනුගතා සංසාරසොතෙන වුය්හන්තා අප්පියෙහිපි පියෙහිපි සමාගච්ඡන්ති. දෙවදත්තො, මහාරාජ, යක්ඛො සමානො අත්තනා අධම්මෙ පරෙ අධම්මෙ නියොජෙත්වා සත්තපඤ්ඤාසවස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි මහානිරයෙ පච්චි , බොධිසත්තොපි, මහාරාජ, යක්ඛො සමානො අත්තනා ධම්මෙ පරෙ ධම්මෙ නියොජෙත්වා සත්තපඤ්ඤාසවස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි සග්ගෙ මොදි සබ්බකාමසමඞ්ගී, අපි ච, මහාරාජ, දෙවදත්තො ඉමස්මිං භවෙ බුද්ධං අනාසාදනීයමාසාදයිත්වා සමග්ගඤ්ච සඞ්ඝං භින්දිත්වා පථවිං පාවිසි, තථාගතො බුජ්ඣිත්වා සබ්බධම්මෙ පරිනිබ්බුතො උපධිසඞ්ඛයෙ’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

කුසලාකුසලසමවිසමපඤ්හො සත්තමො.

8. අමරාදෙවීපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

‘‘‘සචෙ ලභෙථ ඛණං වා රහො වා, නිමන්තකං [නිවාතකං (කුණාලජාතකෙ)] වාපි ලභෙථ තාදිසං;
සබ්බාව [සබ්බාපි (සී. පී.)] ඉත්ථී කයිරුං [කරෙය්‍යුං (සී. පී. ක.)] නු පාපං, අඤ්ඤං අලද්ධා පීඨසප්පිනා සද්ධි’න්ති.

‘‘පුන ච කථීයති ‘මහොසධස්ස භරියා අමරා නාම ඉත්ථී ගාමකෙ ඨපිතා පවුත්ථපතිකා රහො නිසින්නා විවිත්තා රාජප්පටිසමං සාමිකං කරිත්වා සහස්සෙන නිමන්තීයමානා පාපං නාකාසී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘සචෙ…පෙ…. සද්ධි’න්ති තෙන හි ‘මහොසධස්ස භරියා…පෙ…. නාකාසී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි මහොසධස්ස භරියා…පෙ…. නාකාසි, තෙන හි ‘සචෙ…පෙ…. සද්ධි’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘සචෙ…පෙ…. සද්ධි’න්ති. කථීයති ච ‘මහොසධස්ස භරියා …පෙ…. නාකාසී’ති. කරෙය්‍ය සා, මහාරාජ, ඉත්ථී සහස්සං ලභමානා තාදිසෙන පුරිසෙන සද්ධිං පාපකම්මං, න සා කරෙය්‍ය සචෙ ඛණං වා රහො වා නිමන්තකං වාපි තාදිසං ලභෙය්‍ය, විචිනන්තී සා, මහාරාජ, අමරා ඉත්ථී න අද්දස ඛණං වා රහො වා නිමන්තකං වාපි තාදිසං.

‘‘ඉධ ලොකෙ ගරහභයා ඛණං න පස්සි, පරලොකෙ නිරයභයා ඛණං න පස්සි, කටුකවිපාකං පාපන්ති ඛණං න පස්සි, පියං අමුඤ්චිතුකාමා ඛණං න පස්සි, සාමිකස්ස ගරුකතාය ඛණං න පස්සි, ධම්මං අපචායන්තී ඛණං න පස්සි, අනරියං ගරහන්තී ඛණං න පස්සි, කිරියං අභින්දිතුකාමා ඛණං න පස්සි. එවරූපෙහි බහූහි කාරණෙහි ඛණං න පස්සි.

‘‘රහොපි සා ලොකෙ විචිනිත්වා අපස්සන්තී පාපං නාකාසි. සචෙ සා මනුස්සෙහි රහො ලභෙය්‍ය, අථ අමනුස්සෙහි රහො න ලභෙය්‍ය. සචෙ අමනුස්සෙහි රහො ලභෙය්‍ය, අථ පරචිත්තවිදූහි පබ්බජිතෙහි රහො න ලභෙය්‍ය. සචෙ පරචිත්තවිදූහි පබ්බජිතෙහි රහො ලභෙය්‍ය, අථ පරචිත්තවිදූනීහි දෙවතාහි රහො න ලභෙය්‍ය. සචෙ පරචිත්තවිදූනීහි දෙවතාහි රහො ලභෙය්‍ය, අත්තනාව පාපෙහි රහො න ලභෙය්‍ය. සචෙ අත්තනාව පාපෙහි රහො ලභෙය්‍ය, අථ අධම්මෙන රහො න ලභෙය්‍ය. එවරූපෙහි බහුවිධෙහි කාරණෙහි රහො අලභිත්වා පාපං නාකාසි.

‘‘නිමන්තකම්පි සා ලොකෙ විචිනිත්වා තාදිසං අලභන්තී පාපං නාකාසි. මහොසධො, මහාරාජ, පණ්ඩිතො අට්ඨවීසතියා අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො. කතමෙහි අට්ඨවීසතියා අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො? මහොසධො, මහාරාජ, සූරො හිරිමා ඔත්තප්පී සපක්ඛො මිත්තසම්පන්නො ඛමො සීලවා සච්චවාදී සොචෙය්‍යසම්පන්නො අක්කොධනො අනතිමානී අනුසූයකො වීරියවා ආයූහකො සඞ්ගාහකො සංවිභාගී සඛිලො නිවාතවුත්ති සණ්හො අසඨො අමායාවී අතිබුද්ධිසම්පන්නො කිත්තිමා විජ්ජාසම්පන්නො හිතෙසී උපනිස්සිතානං පත්ථිතො සබ්බජනස්ස ධනවා යසවා. මහොසධො, මහාරාජ, පණ්ඩිතො ඉමෙහි අට්ඨවීසතියා අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො. සා අඤ්ඤං තාදිසං නිමන්තකං අලභිත්වා පාපං නාකාසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අමරාදෙවීපඤ්හො අට්ඨමො.

9. අරහන්තඅභායනපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘විගතභයසන්තාසා අරහන්තො’ති. පුන ච නගරෙ රාජගහෙ ධනපාලකං හත්ථිං භගවති ඔපතන්තං දිස්වා පඤ්ච ඛීණාසවසතානි පරිච්චජිත්වා ජිනවරං පක්කන්තානි දිසාවිදිසං එකං ඨපෙත්වා ථෙරං ආනන්දං. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තෙ අරහන්තො භයා පක්කන්තා, පඤ්ඤායිස්සති සකෙන කම්මෙනාති දසබලං පාතෙතුකාමා පක්කන්තා , උදාහු තථාගතස්ස අතුලං විපුලමසමං පාටිහාරියං දට්ඨුකාමා පක්කන්තා? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘විගතභයසන්තාසා අරහන්තො’ති, තෙන හි ‘නගරෙ…පෙ…. ආනන්ද’න්ති යං වචනං තං මිච්ඡා. යදි නගරෙ රාජගහෙ ධනපාලකං හත්ථිං භගවති ඔපතන්තං දිස්වා පඤ්ච ඛීණාසවසතානි පරිච්චජිත්වා ජිනවරං පක්කන්තානි දිසාවිදිසං එකං ඨපෙත්වා ථෙරං ආනන්දං, තෙන හි ‘විගතභයසන්තාසා අරහන්තො’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘විගතභයසන්තාසා අරහන්තො’ති, නගරෙ රාජගහෙ ධනපාලකං හත්ථිං භගවති ඔපතන්තං දිස්වා පඤ්ච ඛීණාසවසතානි පරිච්චජිත්වා ජිනවරං පක්කන්තානි දිසාවිදිසං එකං ඨපෙත්වා ථෙරං ආනන්දං, තඤ්ච පන න භයා, නාපි භගවන්තං පාතෙතුකාමතාය.

‘‘යෙන පන, මහාරාජ, හෙතුනා අරහන්තො භායෙය්‍යුං වා තාසෙය්‍යුං වා, සො හෙතු අරහන්තානං සමුච්ඡින්නො, තස්මා විගතභයසන්තාසා අරහන්තො, භායති නු, මහාරාජ, මහාපථවී ඛණන්තෙපි භින්දන්තෙපි ධාරෙන්තෙපි සමුද්දපබ්බතගිරිසිඛරෙති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, මහාපථවියා සො හෙතු, යෙන හෙතුනා මහාපථවී භායෙය්‍ය වා තාසෙය්‍ය වා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි අරහන්තානං සො හෙතු, යෙන හෙතුනා අරහන්තො භායෙය්‍යුං වා තාසෙය්‍යුං වා.

‘‘භායති නු, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං ඡින්දන්තෙ වා භින්දන්තෙ වා පතන්තෙ වා අග්ගිනා දහන්තෙ වා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, ගිරිසිඛරස්ස සො හෙතු, යෙන හෙතුනා ගිරිසිඛරං භායෙය්‍ය වා තාසෙය්‍ය වා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නත්ථි අරහන්තානං සො හෙතු, යෙන හෙතුනා අරහන්තො භායෙය්‍යුං වා තාසෙය්‍යුං වා.

‘‘යදිපි , මහාරාජ, ලොකධාතුසතසහස්සෙසු යෙ කෙචි සත්තනිකායපරියාපන්නා සබ්බෙපි තෙ සත්තිහත්ථා එකං අරහන්තං උපධාවිත්වා තාසෙය්‍යුං, න භවෙය්‍ය අරහතො චිත්තස්ස කිඤ්චි අඤ්ඤථත්තං. කිං කාරණං? අට්ඨානමනවකාසතාය.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, තෙසං ඛීණාසවානං එවං චෙතොපරිවිතක්කො අහොසි ‘අජ්ජ නරවරපවරෙ ජිනවරවසභෙ නගරවරමනුප්පවිට්ඨෙ වීථියා ධනපාලකො හත්ථී ආපතිස්සති, අසංසයමතිදෙවදෙවං උපට්ඨාකො න පරිච්චජිස්සති, යදි මයං සබ්බෙපි භගවන්තං න පරිච්චජිස්සාම, ආනන්දස්ස ගුණො පාකටො න භවිස්සති, න හෙව ච තථාගතං සමුපගමිස්සති හත්ථිනාගො, හන්ද මයං අපගච්ඡාම, එවමිදං මහතො ජනකායස්ස කිලෙසබන්ධනමොක්ඛො භවිස්සති, ආනන්දස්ස ච ගුණො පාකටො භවිස්සතී’ති. එවං තෙ අරහන්තො ආනිසංසං දිස්වා දිසාවිදිසං පක්කන්තා’’ති. ‘‘සුවිභත්තො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො, එවමෙතං නත්ථි අරහන්තානං භයං වා සන්තාසො වා, ආනිසංසං දිස්වා අරහන්තො පක්කන්තා දිසාවිදිස’’න්ති.

අරහන්තඅභායනපඤ්හො නවමො.

10. බුද්ධසබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘තථාගතො සබ්බඤ්ඤූ’ති. පුන ච භණථ ‘තථාගතෙන සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානප්පමුඛෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ පණාමිතෙ චාතුමෙය්‍යකා ච සක්‍යා බ්‍රහ්මා ච සහම්පති බීජූපමඤ්ච වච්ඡතරුණූපමඤ්ච උපදස්සෙත්වා භගවන්තං පසාදෙසුං ඛමාපෙසුං නිජ්ඣත්තං අකංසූ’ති. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අඤ්ඤාතා තා උපමා තථාගතස්ස, යාහි තථාගතො උපමාහි ඔරතො ඛමිතො උපසන්තො නිජ්ඣත්තං ගතො? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතස්ස තා උපමා අඤ්ඤාතා, තෙන හි බුද්ධො අසබ්බඤ්ඤූ, යදි ඤාතා, තෙන හි ඔකස්ස පසය්හ වීමංසාපෙක්ඛො පණාමෙසි, තෙන හි තස්ස අකාරුඤ්ඤතා සම්භවති. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘සබ්බඤ්ඤූ, මහාරාජ, තථාගතො, තාහි ච උපමාහි භගවා පසන්නො ඔරතො ඛමිතො උපසන්තො නිජ්ඣත්තං ගතො. ධම්මස්සාමී, මහාරාජ, තථාගතො, තථාගතප්පවෙදිතෙහෙව තෙ ඔපම්මෙහි තථාගතං ආරාධෙසුං තොසෙසුං පසාදෙසුං, තෙසඤ්ච තථාගතො පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදි.

‘‘යථා, මහාරාජ, ඉත්ථී සාමිකස්ස සන්තකෙනෙව ධනෙන සාමිකං ආරාධෙති තොසෙති පසාදෙති, තඤ්ච සාමිකො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, චාතුමෙය්‍යකා ච සක්‍යා බ්‍රහ්මා ච සහම්පති තථාගතප්පවෙදිතෙහෙව ඔපම්මෙහි තථාගතං ආරාධෙසුං තොසෙසුං පසාදෙසුං, තෙසඤ්ච තථාගතො පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කප්පකො රඤ්ඤො සන්තකෙනෙව සුවණ්ණඵණකෙන රඤ්ඤො උත්තමඞ්ගං පසාධයමානො රාජානං ආරාධෙති තොසෙති පසාදෙති, තස්ස ච රාජා පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදති, යථිච්ඡිතමනුප්පදෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, චාතුමෙය්‍යකා ච සක්‍යා බ්‍රහ්මා ච සහම්පති තථාගතප්පවෙදිතෙහෙව ඔපම්මෙහි තථාගතං ආරාධෙසුං තොසෙසුං පසාදෙසුං, තෙසඤ්ච තථාගතො පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, සද්ධිවිහාරිකො උපජ්ඣායාභතං පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා උපජ්ඣායස්ස උපනාමෙන්තො උපජ්ඣායං ආරාධෙති තොසෙති පසාදෙති, තඤ්ච උපජ්ඣායො පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, චාතුමෙය්‍යකා ච සක්‍යා බ්‍රහ්මා ච සහම්පති තථාගතප්පවෙදිතෙහෙව ඔපම්මෙහි තථාගතං ආරාධෙසුං තොසෙසුං පසාදෙසුං, තෙසඤ්ච තථාගතො පසන්නො ‘සාධූ’ති අබ්භානුමොදිත්වා සබ්බදුක්ඛපරිමුත්තියා ධම්මං දෙසෙසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

බුද්ධසබ්බඤ්ඤුභාවපඤ්හො දසමො.

සබ්බඤ්ඤුතඤාණවග්ගො චතුත්ථො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ දස පඤ්හා.

5. සන්ථවවග්ගො

1. සන්ථවපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

‘‘‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො;
අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති.

‘‘පුන ච භගවතා භණිතං ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන භණිතං ‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො. අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති, තෙන හි ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති, තෙන හි ‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො. අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා ‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො. අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති. භණිතඤ්ච ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති. යං, මහාරාජ, භගවතා භණිතං ‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො. අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති, තං සභාවවචනං අසෙසවචනං නිස්සෙසවචනං නිප්පරියායවචනං සමණානුච්ඡවං සමණසාරුප්පං සමණප්පතිරූපං සමණාරහං සමණගොචරං සමණප්පටිපදා සමණප්පටිපත්ති. යථා, මහාරාජ, ආරඤ්ඤකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො නිරාලයො අනිකෙතො යථිච්ඡකං සයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භික්ඛුනා ‘සන්ථවතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො. අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’න්ති චින්තෙතබ්බං.

‘‘යං පන, මහාරාජ, භගවතා භණිතං ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති, තං ද්වෙ අත්ථවසෙ සම්පස්සමානෙන භගවතා භණිතං. කතමෙ ද්වෙ? විහාරදානං නාම සබ්බබුද්ධෙහි වණ්ණිතං අනුමතං ථොමිතං පසත්ථං, තං තෙ විහාරදානං දත්වා ජාතිජරාමරණා පරිමුච්චිස්සන්තීති. අයං තාව පඨමො ආනිසංසො විහාරදානෙ.

‘‘පුන චපරං විහාරෙ විජ්ජමානෙ භික්ඛුනියො බ්‍යත්තසඞ්කෙතා භවිස්සන්ති, සුලභං දස්සනං දස්සනකාමානං, අනිකෙතෙ දුද්දස්සනා භවිස්සන්තීති. අයං දුතියො ආනිසංසො විහාරදානෙ. ඉමෙ ද්වෙ අත්ථවසෙ සම්පස්සමානෙන භගවතා භණිතං ‘විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ’ති, න තත්ථ බුද්ධපුත්තෙන ආලයො කරණීයො නිකෙතෙ’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

සන්ථවපඤ්හො පඨමො.

2. උදරසංයතපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

‘‘‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති.

‘‘පුන ච භගවතා භණිතං ‘අහං ඛො පනුදායි, අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්තිකම්පි භුඤ්ජාමි, භියොපි භුඤ්ජාමී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති, තෙන හි ‘අහං ඛො පනුදායි, අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්ථිකම්පි භුඤ්ජාමි, භියොපි භුඤ්ජාමී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං ‘අහං ඛො පනුදායි, අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්ථිකම්පි භුඤ්ජාමි, භියොපි භුඤ්ජාමී’ති, තෙන හි ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති, භණිතඤ්ච ‘අහං ඛො පනුදායි, අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්තිකම්පි භුඤ්ජාමි, භියොපි භුඤ්ජාමී’ති . යං, මහාරාජ, භගවතා භණිතං ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති, තං සභාවවචනං අසෙසවචනං නිස්සෙසවචනං නිප්පරියායවචනං භූතවචනං තච්ඡවචනං යාථාවවචනං අවිපරීතවචනං ඉසිවචනං මුනිවචනං භගවන්තවචනං අරහන්තවචනං පච්චෙකබුද්ධවචනං ජිනවචනං සබ්බඤ්ඤුවචනං තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං.

‘‘උදරෙ අසංයතො, මහාරාජ, පාණම්පි හනති, අදින්නම්පි ආදියති, පරදාරම්පි ගච්ඡති, මුසාපි භණති, මජ්ජම්පි පිවති, මාතරම්පි ජීවිතා වොරොපෙති, පිතරම්පි ජීවිතා වොරොපෙති, අරහන්තම්පි ජීවිතා වොරොපෙති, සඞ්ඝම්පි භින්දති, දුට්ඨෙන චිත්තෙන තථාගතස්ස ලොහිතම්පි උප්පාදෙති. නනු, මහාරාජ, දෙවදත්තො උදරෙ අසංයතො සඞ්ඝං භින්දිත්වා කප්පට්ඨියං කම්මං ආයූහි [ආයූහති (ක.)]. එවරූපානි, මහාරාජ, අඤ්ඤානිපි බහුවිධානි කාරණානි දිස්වා භගවතා භණිතං ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති.

‘‘උදරෙ සංයතො, මහාරාජ, චතුසච්චාභිසමයං අභිසමෙති, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොති, චතූසු පටිසම්භිදාසු අට්ඨසු සමාපත්තීසු ඡසු අභිඤ්ඤාසු වසීභාවං පාපුණාති, කෙවලඤ්ච සමණධම්මං පූරෙති. නනු, මහාරාජ, සුකපොතකො උදරෙ සංයතො හුත්වා යාව තාවතිංසභවනං කම්පෙත්වා සක්කං දෙවානමින්දං උපට්ඨානමුපනෙසි, එවරූපානි, මහාරාජ, අඤ්ඤානිපි බහුවිධානි කාරණානි දිස්වා භගවතා භණිතං ‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, උදරෙ සංයතො සියා’ති.

‘‘යං පන, මහාරාජ, භගවතා භණිතං ‘අහං ඛො පනුදායි අප්පෙකදා ඉමිනා පත්තෙන සමතිත්තිකම්පි භුඤ්ජාමි, භිය්‍යොපි භුඤ්ජාමී’ති, තං කතකිච්චෙන නිට්ඨිතකිරියෙන සිද්ධත්ථෙන වුසිතවොසානෙන නිරාවරණෙන සබ්බඤ්ඤුනා සයම්භුනා තථාගතෙන අත්තානං උපාදාය භණිතං.

‘‘යථා, මහාරාජ, වන්තස්ස විරිත්තස්ස අනුවාසිතස්ස ආතුරස්ස සප්පායකිරියා ඉච්ඡිතබ්බා හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සකිලෙසස්ස අදිට්ඨසච්චස්ස උදරෙ සංයමො කරණීයො හොති. යථා, මහාරාජ, මණිරතනස්ස සප්පභාසස්ස ජාතිමන්තස්ස අභිජාතිපරිසුද්ධස්ස මජ්ජනනිඝංසනපරිසොධනෙන කරණීයං න හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස බුද්ධවිසයෙ පාරමිං ගතස්ස කිරියාකරණෙසු ආවරණං න හොතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

උදරසංයතපඤ්හො දුතියො.

3. බුද්ධඅප්පාබාධපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘අහමස්මි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො සදා පයතපාණි අන්තිමදෙහධරො අනුත්තරො භිසක්කො සල්ලකත්තො’ති. පුන ච භණිතං භගවතා ‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං අප්පාබාධානං යදිදං බාකුලො’ති. භගවතො ච සරීරෙ බහුක්ඛත්තුං ආබාධො උප්පන්නො දිස්සති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො අනුත්තරො, තෙන හි ‘එතදග්ගං…පෙ.… බාකුලො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ථෙරො බාකුලො අප්පාබාධානං අග්ගො, තෙන හි ‘අහමස්මි…පෙ.… සල්ලකත්තො’ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘අහමස්මි…පෙ.… සල්ලකත්තො’ති, භණිතඤ්ච ‘එතදග්ගං…පෙ.… බාකුලො’ති, තඤ්ච පන බාහිරානං ආගමානං අධිගමානං පරියත්තීනං අත්තනි විජ්ජමානතං සන්ධාය භාසිතං.

‘‘සන්ති ඛො පන, මහාරාජ, භගවතො සාවකා ඨානචඞ්කමිකා, තෙ ඨානෙන චඞ්කමෙන දිවාරත්තිං වීතිනාමෙන්ති, භගවා පන, මහාරාජ, ඨානෙන චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය සයනෙන දිවාරත්තිං වීතිනාමෙති, යෙ තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ ඨානචඞ්කමිකා, තෙ තෙන අඞ්ගෙන අතිරෙකා.

‘‘සන්ති ඛො පන, මහාරාජ, භගවතො සාවකා එකාසනිකා, තෙ ජීවිතහෙතුපි දුතියං භොජනං න භුඤ්ජන්ති, භගවා පන, මහාරාජ, දුතියම්පි යාව තතියම්පි භොජනං භුඤ්ජති, යෙ තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ එකාසනිකා, තෙ තෙන අඞ්ගෙන අතිරෙකා, අනෙකවිධානි, මහාරාජ, තානි කාරණානි තෙසං තෙසං තං තං සන්ධාය භණිතානි. භගවා පන, මහාරාජ, අනුත්තරො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන දසහි ච බලෙහි චතූහි වෙසාරජ්ජෙහි අට්ඨාරසහි බුද්ධධම්මෙහි ඡහි අසාධාරණෙහි ඤාණෙහි, කෙවලෙ ච බුද්ධවිසයෙ තං සන්ධාය භණිතං ‘අහමස්මි…පෙ.… සල්ලකත්තො’ති.

‘‘ඉධ, මහාරාජ, මනුස්සෙසු එකො ජාතිමා හොති, එකො ධනවා, එකො විජ්ජවා, එකො සිප්පවා, එකො සූරො, එකො විචක්ඛණො, සබ්බෙපෙතෙ අභිභවිය රාජා යෙව තෙසං උත්තමො හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවා සබ්බසත්තානං අග්ගො ජෙට්ඨො සෙට්ඨො.

‘‘යං පන ආයස්මා බාකුලො අප්පාබාධො අහොසි, තං අභිනීහාරවසෙන, සො හි, මහාරාජ, අනොමදස්සිස්ස භගවතො උදරවාතාබාධෙ උප්පන්නෙ විපස්සිස්ස ච භගවතො අට්ඨසට්ඨියා ච භික්ඛුසතසහස්සානං තිණපුප්ඵකරොගෙ උප්පන්නෙ සයං තාපසො සමානො නානාභෙසජ්ජෙහි තං බ්‍යාධිං අපනෙත්වා අප්පාබාධතං පත්තො, භණිතො ච ‘එතදග්ගං…පෙ.… බාකුලො’ති.

‘‘භගවතො, මහාරාජ, බ්‍යාධිම්හි උප්පජ්ජන්තෙපි අනුප්පජ්ජන්තෙපි ධුතඞ්ගං ආදියන්තෙපි අනාදියන්තෙපි නත්ථි භගවතා සදිසො කොචි සත්තො. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ භගවතා දෙවාතිදෙවෙන **සංයුත්තනිකාය**වරලඤ්ජකෙ –

‘‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුප්පදා වා බහුප්පදා වා රූපිනො වා අරූපිනො වා සඤ්ඤිනො වා අසඤ්ඤිනො වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤිනො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’ති. ‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’’ති.

බුද්ධඅප්පාබාධපඤ්හො තතියො.

4. මග්ගුප්පාදනපඤ්හො

4. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'තථාගතො භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති. පුන ච භණිතං 'අද්දසං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසං පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාත'න්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, තෙන හි 'අද්දසං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසං පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාත'න්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං 'අද්දසං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසං පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාත'න්ති, තෙන හි 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති. භණිතඤ්ච 'අද්දසං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසං පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාත'න්ති, තං ද්වයම්පි සභාවවචනමෙව, පුබ්බකානං, මහාරාජ, තථාගතානං අන්තරධානෙන අසති අනුසාසකෙ මග්ගො අන්තරධායි, තං [සො තං (සී. පී. ක.)] තථාගතො මග්ගං ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං පඤ්ඤාචක්ඛුනා සම්පස්සමානො [සම්මසමානො (සී. පී.)] අද්දස පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාතං, තංකාරණා ආහ 'අද්දසං ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසං පුබ්බකෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අනුයාත'න්ති.

''පුබ්බකානං, මහාරාජ, තථාගතානං අන්තරධානෙන අසති අනුසාසකෙ ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං මග්ගං යං දානි තථාගතො සඤ්චරණං අකාසි, තංකාරණා ආහ 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති.

''ඉධ, මහාරාජ, රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස අන්තරධානෙන මණිරතනං ගිරිසිඛන්තරෙ නිලීයති, අපරස්ස චක්කවත්තිස්ස සම්මාපටිපත්තියා උපගච්ඡති, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, මණිරතනං තස්ස පකත''න්ති? ''න හි, භන්තෙ, පාකතිකං යෙව තං මණිරතනං, තෙන පන නිබ්බත්තිත''න්ති [නිබ්බත්තන්ති (සී. පී.)]. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පාකතිකං පුබ්බකෙහි තථාගතෙහි අනුචිණ්ණං අට්ඨඞ්ගිකං සිවං මග්ගං අසති අනුසාසකෙ ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛුනා සම්පස්සමානො උප්පාදෙසි, සඤ්චරණං අකාසි, තංකාරණා ආහ 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, සන්තං යෙව පුත්තං යොනියා ජනයිත්වා මාතා 'ජනිකා'ති වුච්චති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සන්තං යෙව මග්ගං ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං පඤ්ඤාචක්ඛුනා සම්පස්සමානො උප්පාදෙසි, සඤ්චරණං අකාසි, තංකාරණා ආහ 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, කොචි පුරිසො යං කිඤ්චි නට්ඨං පස්සති, 'තෙන තං භණ්ඩං නිබ්බත්තිත'න්ති ජනො වොහරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සන්තං යෙව මග්ගං ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං පඤ්ඤාචක්ඛුනා සම්පස්සමානො උප්පාදෙසි, සඤ්චරණං අකාසි, තංකාරණා ආහ 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'ති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, කොචි පුරිසො වනං සොධෙත්වා භූමිං නීහරති, 'තස්ස සා භූමී'ති ජනො වොහරති, න චෙසා භූමි තෙන පවත්තිතා, තං භූමිං කාරණං කත්වා භූමිසාමිකො නාම හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො සන්තං යෙව මග්ගං ලුග්ගං පලුග්ගං ගූළ්හං පිහිතං පටිච්ඡන්නං අසඤ්චරණං පඤ්ඤාය සම්පස්සමානො උප්පාදෙසි, සඤ්චරණං අකාසි, තංකාරණා ආහ 'තථාගතො, භික්ඛවෙ, අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා'''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

මග්ගුප්පාදනපඤ්හො චතුත්ථො.

5. බුද්ධඅවිහෙඨකපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'පුබ්බෙ වාහං මනුස්සභූතො සමානො සත්තානං අවිහෙඨකජාතිකො අහොසි'න්ති. පුන ච භණිතං 'ලොමසකස්සපො නාම ඉසි සමානො අනෙකසතෙ පාණෙ ඝාතයිත්වා වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජී'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං 'පුබ්බෙ වාහං මනුස්සභූතො සමානො සත්තානං අවිහෙඨකජාතිකො අහොසි'න්ති, තෙන හි 'ලොමසකස්සපෙන ඉසිනා අනෙකසතෙ පාණෙ ඝාතයිත්වා වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජිත'න්ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි 'ලොමසකස්සපෙන ඉසිනා අනෙකසතෙ

පාණෙ ඝාතයිත්වා වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජිතං’, තෙන හි ‘පුබ්බෙ වාහං මනුස්සභූතො සමානො සත්තානං අවිහෙඨකජාතිකො අහොසි’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘පුබ්බෙ වාහං මනුස්සභූතො සමානො සත්තානං අවිහෙඨකජාතිකො අහොසි’න්ති, ‘ලොමසකස්සපෙන ඉසිනා අනෙකසතෙ පාණෙ ඝාතයිත්වා වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජිතං’, තඤ්ච පන රාගවසෙන විසඤ්ඤිනා, නො සචෙතනෙනා’’ති.

‘‘අට්ඨිමෙ , භන්තෙ නාගසෙන, පුග්ගලා පාණං හනන්ති. කතමෙ අට්ඨ? රත්තො රාගවසෙන පාණං හනති, දුට්ඨො දොසවසෙන පාණං හනති, මූළ්හො මොහවසෙන පාණං හනති, මානී මානවසෙන පාණං හනති, ලුද්ධො ලොභවසෙන පාණං හනති, අකිඤ්චනො ජීවිකත්ථාය පාණං හනති, බාලො හස්සවසෙන [අඤ්ඤාණවසෙන (ක. සී.)] පාණං හනති, රාජා විනයනවසෙන පාණං හනති. ඉමෙ ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අට්ඨ පුග්ගලා පාණං හනන්ති. පාකතිකං යෙව, භන්තෙ නාගසෙන, බොධිසත්තෙන කත’’න්ති . ‘‘න, මහාරාජ, පාකතිකං බොධිසත්තෙන කතං, යදි, මහාරාජ, බොධිසත්තො පකතිභාවෙන ඔනමෙය්‍ය මහායඤ්ඤං යජිතුං, න යිමං ගාථං භණෙය්‍ය –

‘‘‘සසමුද්දපරියායං, මහිං සාගරකුණ්ඩලං;
න ඉච්ඡෙ සහ නින්දාය, එවං සෙය්හ [සය්හ (සී. පී.)] විජානහී’ති.

‘‘එවංවාදී, මහාරාජ, බොධිසත්තො සහ දස්සනෙන චන්දවතියා රාජකඤ්ඤාය විසඤ්ඤී අහොසි ඛිත්තචිත්තො රත්තො විසඤ්ඤිභූතො ආකුලාකුලො තුරිතතුරිතො තෙන වික්ඛිත්තභන්තලුළිතචිත්තෙන මහතිමහාපසුඝාතගලරුහිරසඤ්චයං වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජි.

‘‘යථා, මහාරාජ, උම්මත්තකො ඛිත්තචිත්තො ජලිතම්පි ජාතවෙදං අක්කමති, කුපිතම්පි ආසීවිසං ගණ්හාති, මත්තම්පි හත්ථිං උපෙති, සමුද්දම්පි අතීරදස්සිං පක්ඛන්දති, චන්දනිකම්පි ඔළිගල්ලම්පි ඔමද්දති, කණ්ටකාධානම්පි අභිරුහති, පපාතෙපි පතති, අසුචිම්පි භක්ඛෙති, නග්ගොපි රථියා චරති, අඤ්ඤම්පි බහුවිධං අකිරියං කරොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො සහ දස්සනෙන චන්දවතියා රාජකඤ්ඤාය විසඤ්ඤී අහොසි ඛිත්තචිත්තො රත්තො විසඤ්ඤිභූතො ආකුලාකුලො තුරිතතුරිතො, තෙන වික්ඛිත්තභන්තලුළිතචිත්තෙන මහතිමහාපසුඝාතගලරුහිරසඤ්චයං වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජි.

‘‘ඛිත්තචිත්තෙන, මහාරාජ, කතං පාපං දිට්ඨධම්මෙපි න මහාසාවජ්ජං හොති, සම්පරායෙ විපාකෙනපි නො තථා. ඉධ, මහාරාජ, කොචි උම්මත්තකො වජ්ඣමාපජ්ජෙය්‍ය, තස්ස තුම්හෙ කිං දණ්ඩං ධාරෙථා’’ති? ‘‘කො, භන්තෙ, උම්මත්තකස්ස දණ්ඩො භවිස්සති, තං මයං පොථාපෙත්වා නීහරාපෙම, එසොව තස්ස දණ්ඩො’’ති. ‘‘ඉති ඛො, මහාරාජ, උම්මත්තකස්ස අපරාධෙ දණ්ඩොපි න භවති , තස්මා උම්මත්තකස්ස කතෙපි න දොසො භවති සතෙකිච්ඡො. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ලොමසකස්සපො ඉසි සහ දස්සනෙන චන්දවතියා රාජකඤ්ඤාය විසඤ්ඤී අහොසි ඛිත්තචිත්තො රත්තො විසඤ්ඤිභූතො විසටපයාතො ආකුලාකුලො තුරිතතුරිතො, තෙන වික්ඛිත්තභන්තලුළිතචිත්තෙන මහතිමහාපසුඝාතගලරුහිරසඤ්චයං වාජපෙය්‍යං මහායඤ්ඤං යජි. යදා ච පන පකතිචිත්තො අහොසි පටිලද්ධස්සති, තදා පුනදෙව පබ්බජිත්වා පඤ්චාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

බුද්ධඅවිහෙඨකපඤ්හො පඤ්චමො.

6. ඡද්දන්තජොතිපාලාරබ්භපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ඡද්දන්තො නාගරාජා –

‘‘‘වධිස්සමෙතන්ති පරාමසන්තො, කාසාවමද්දක්ඛි ධජං ඉසීනං;
දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්සුදපාදි සඤ්ඤා, අරහද්ධජො සබ්භි අවජ්ඣරූපො’ති.

‘‘පුන ච භණිතං ‘ජොතිපාලමාණවො සමානො කස්සපං භගවන්තං අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං මුණ්ඩකවාදෙන සමණකවාදෙන අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කොසි පරිභාසී’ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, බොධිසත්තො තිරච්ඡානගතො සමානො කාසාවං අභිපූජයි, තෙන හි ‘ජොතිපාලෙන මාණවෙන කස්සපො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මුණ්ඩකවාදෙන සමණකවාදෙන අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කුට්ඨො පරිභාසිතො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි ජොතිපාලෙන මාණවෙන කස්සපො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මුණ්ඩකවාදෙන සමණකවාදෙන අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කුට්ඨො පරිභාසිතො, තෙන හි ‘ඡද්දන්තෙන නාගරාජෙන කාසාවං පූජිත’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. යදි තිරච්ඡානගතෙන බොධිසත්තෙන කක්ඛළඛරකටුකවෙදනං වෙදයමානෙන ලුද්දකෙන නිවත්ථං කාසාවං පූජිතං, කිං මනුස්සභූතො සමානො පරිපක්කඤාණො පරිපක්කාය බොධියා කස්සපං භගවන්තං අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං දසබලං ලොකනායකං උදිතොදිතං ජලිතබ්‍යාමොභාසං පවරුත්තමං

පවරරුචිරකාසිකකාසාවමභිපාරුතං දිස්වා න පූජයි? අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බොති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ඡද්දන්තො නාගරාජා ‘වධිස්සමෙතන්ති…පෙ…. අවජ්ඣරූපො’ති. ජොතිපාලෙන ච මාණවෙන කස්සපො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මුණ්ඩකවාදෙන සමණකවාදෙන අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කුට්ඨො පරිභාසිතො, තඤ්ච පන ජාතිවසෙන කුලවසෙන. ජොතිපාලො, මහාරාජ, මාණවො අස්සද්ධෙ අප්පසන්නෙ කුලෙ පච්චාජාතො, තස්ස මාතාපිතරො භගිනිභාතරො දාසිදාසචෙටකපරිවාරකමනුස්සා බ්‍රහ්මදෙවතා බ්‍රහ්මගරුකා, තෙ ‘බ්‍රාහ්මණා එව උත්තමා පවරා’ති අවසෙසෙ පබ්බජිතෙ ගරහන්ති ජිගුච්ඡන්ති, තෙසං තං වචනං සුත්වා ජොතිපාලො මාණවො ඝටිකාරෙන කුම්භකාරෙන සත්ථාරං දස්සනාය පක්කොසිතො එවමාහ ‘කිං පන තෙන මුණ්ඩකෙන සමණකෙන දිට්ඨෙනා’ති.

‘‘යථා , මහාරාජ , අමතං විසමාසජ්ජ තිත්තකං හොති, යථා ච සීතොදකං අග්ගිමාසජ්ජ උණ්හං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජොතිපාලො මාණවො අස්සද්ධෙ අප්පසන්නෙ කුලෙ පච්චාජාතො, සො කුලවසෙන අන්ධො හුත්වා [සො කුලජාතිවසෙන අන්ධො භවිත්වා (ස්‍යා.)] තථාගතං අක්කොසි පරිභාසි.

‘‘යථා, මහාරාජ, ජලිතපජ්ජලිතො මහාඅග්ගික්ඛන්ධො සප්පභාසො උදකමාසජ්ජ උපහතප්පභාතෙජො සීතලො කාළකො භවති පරිපක්කනිග්ගුණ්ඩිඵලසදිසො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජොතිපාලො මාණවො පුඤ්ඤවා සද්ධො ඤාණවිපුලසප්පභාසො අස්සද්ධෙ අප්පසන්නෙ කුලෙ පච්චාජාතො, සො කුලවසෙන අන්ධො හුත්වා තථාගතං අක්කොසි පරිභාසි, උපගන්ත්වා ච බුද්ධගුණමඤ්ඤාය චෙටකභූතො විය අහොසි, ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා අභිඤ්ඤා ච සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ඡද්දන්තජොතිපාලාරබ්භපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. ඝටිකාරපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘ඝටිකාරස්ස කුම්භකාරස්ස ආවෙසනං සබ්බං තෙමාසං ආකාසච්ඡදනං අට්ඨාසි, න දෙවොතිවස්සී’ති. පුන ච භණිතං ‘කස්සපස්ස තථාගතස්ස [භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස (ම. නි. 2.289)] කුටි ඔවස්සතී’ති. කිස්ස පන, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතස්ස එවමුස්සන්නකුසලමූලස්ස [එවරූපස්ස උස්සන්නකුසලමූලස්ස (ක.)] කුටි ඔවස්සති, තථාගතස්ස නාම සො ආනුභාවො ඉච්ඡිතබ්බො? යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ඝටිකාරස්ස කුම්භකාරස්ස ආවෙසනං අනොවස්සං ආකාසච්ඡදනං අහොසි, තෙන හි ‘තථාගතස්ස කුටි ඔවස්සතී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතස්ස කුටි ඔවස්සති, තෙන හි ‘ඝටිකාරස්ස කුම්භකාරස්ස ආවෙසනං අනොවස්සකං අහොසි ආකාසච්ඡදන’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘ඝටිකාරස්ස කුම්භකාරස්ස ආවෙසනං සබ්බං තෙමාසං ආකාසච්ඡදනං අට්ඨාසි, න දෙවොතිවස්සී’ති. භණිතඤ්ච ‘කස්සපස්ස තථාගතස්ස කුටි ඔවස්සතී’ති. ඝටිකාරො, මහාරාජ, කුම්භකාරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො උස්සන්නකුසලමූලො අන්ධෙ ජිණ්ණෙ මාතාපිතරො පොසෙති, තස්ස අසම්මුඛා අනාපුච්ඡායෙවස්ස ඝරෙ තිණං හරිත්වා භගවතො කුටිං ඡාදෙසුං, සො තෙන තිණහරණෙන අකම්පිතං අසඤ්චලිතං සුසණ්ඨිතං විපුලමසමං පීතිං පටිලභති, භියෝ‍යා සොමනස්සඤ්ච අතුලං උප්පාදෙසි ‘අහො වත මෙ භගවා ලොකුත්තමො සුවිස්සත්ථො’ති, තෙන තස්ස දිට්ඨධම්මිකො විපාකො නිබ්බත්තො. න හි, මහාරාජ, තථාගතො තාවතකෙන විකාරෙන චලති.

‘‘යථා, මහාරාජ, සිනෙරු ගිරිරාජා අනෙකසතසහස්සවාතසම්පහාරෙනපි න කම්පති න චලති, මහොදධි වරප්පවරසාගරො අනෙකසතනහුතමහාගඞ්ගාසතසහස්සෙහිපි න පූරති න විකාරමාපජ්ජති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො න තාවතකෙන විකාරෙන චලති.

‘‘යං පන, මහාරාජ, තථාගතස්ස කුටි ඔවස්සති, තං මහතො ජනකායස්ස අනුකම්පාය. ද්වෙමෙ, මහාරාජ, අත්ථවසෙ සම්පස්සමානා තථාගතා සයං නිම්මිතං පච්චයං නප්පටිසෙවන්ති, ‘අයං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො සත්ථා’ති භගවතො පච්චයං දත්වා දෙවමනුස්සා සබ්බදුග්ගතිතො පරිමුච්චිස්සන්තීති, දස්සෙත්වා වුත්තිං පරියෙසන්තීති ‘මා අඤ්ඤෙ උපවදෙය්‍යු’න්ති. ඉමෙ ද්වෙ අත්ථවසෙ සම්පස්සමානා තථාගතා සයං නිම්මිතං පච්චයං නප්පටිසෙවන්ති. යදි, මහාරාජ, සක්කො වා තං කුටිං අනොවස්සං කරෙය්‍ය බ්‍රහ්මා වා සයං වා, සාවජ්ජං භවෙය්‍ය තං යෙව කරණං [කාරණං (සී. පී.)] සදොසං සනිග්ගහං, ඉමෙ විභූතං [විභූසං (සී. පී.)] කත්වා ලොකං සම්මොහෙන්ති අධිකතං කරොන්තීති, තස්මා තං කරණං වජ්ජනීයං. න, මහාරාජ, තථාගතා වත්ථුං යාචන්ති, තාය අවත්ථුයාචනාය අපරිභාසියා භවන්ති’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ඝටිකාරපඤ්හො සත්තමො.

8. බ්‍රාහ්මණරාජවාදපඤ්හො

8. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං තථාගතෙන 'අහමස්මි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො'ති. පුන ච භණිතං 'රාජාහමස්මි සෙලා'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං 'අහමස්මි, භික්ඛවෙ , බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො'ති, තෙන හි 'රාජාහමස්මි සෙලා'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං 'රාජාහමස්මි සෙලා'ති, තෙන හි 'අහමස්මි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. ඛත්තියො වා හි භවෙය්‍ය බ්‍රාහ්මණො වා, නත්ථි එකාය ජාතියා ද්වෙ වණ්ණා නාම, අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා 'අහමස්මි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො'ති, පුන ච භණිතං 'රාජාහමස්මි සෙලා'ති, තත්ථ කාරණං අත්ථි, යෙන කාරණෙන තථාගතො බ්‍රාහ්මණො ච රාජා ච හොතී''ති.

''කිං පන තං, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං, යෙන කාරණෙන තථාගතො බ්‍රාහ්මණො ච රාජා ච හොතී''? ''සබ්බෙ, මහාරාජ, පාපකා අකුසලා ධම්මා තථාගතස්ස බාහිතා පහීනා අපගතා බ්‍යපගතා උච්ඡින්නා ඛීණා ඛයං පත්තා නිබ්බුතා උපසන්තා, තස්මා තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම සංසයමනෙකංසං විමතිපථං වීතිවත්තො, භගවාපි, මහාරාජ, සංසයමනෙකංසං විමතිපථං වීතිවත්තො, තෙන කාරණෙන තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම සබ්බභවගතියොනිනිස්සටො මලරජගතවිප්පමුත්තො අසහායො, භගවාපි, මහාරාජ, සබ්බභවගතියොනිනිස්සටො මලරජගතවිප්පමුත්තො අසහායො, තෙන කාරණෙන තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම අග්ගසෙට්ඨවරපවරදිබ්බවිහාරබහුලො, භගවාපි, මහාරාජ, අග්ගසෙට්ඨවරපවරදිබ්බවිහාරබහුලො, තෙනාපි කපරණෙන තථාගතො ''බ්‍රාහ්මණො''ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම අජ්ඣයන අජ්ඣාපන දානප්පටිග්ගහණ දම සංයමනියමපුබ්බමනුසිට්ඨි පවෙණි වංස ධරණො, භගවාපි, මහාරාජ, අජ්ඣයන අජ්ඣාපන දානප්පටිග්ගහණ දම සංයම නියම පුබ්බජිනාචිණ්ණ අනුසිට්ඨි පවෙණි වංස ධරණො තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම බ්‍රහාසුඛවිහාරජ්ඣානජ්ඣායී; භගවාපි, මහාරාජ, බ්‍රහාසුඛවිහාරජ්ඣානජ්ඣායී, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණො නාම සබ්බභවාභවගතීසු අභිජාතිවත්තිතමනුචරිතං ජානාති, භගවාපි, මහාරාජ, සබ්බභවාභවගතීසු අභිජාතිවත්තිතමනුචරිතං ජානාති, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො 'බ්‍රාහ්මණො'ති වුච්චති.

''බ්‍රාහ්මණොති, මහාරාජ, භගවතො නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං, විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං නාමං බොධියා යෙව මූලෙ මාරසෙනං විධමිත්වා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ බාහෙත්වා සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභා පටිලද්ධපාතුභූතසමුප්පන්නමත්තෙ සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බ්‍රාහ්මණොති, තෙන කාරණෙන තථාගතො වුච්චති 'බ්‍රාහ්මණො'''ති.

''කෙන පන, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙන තථාගතො වුච්චති 'රාජා'''ති? ''රාජා නාම, මහාරාජ, යො කොචි රජ්ජං කාරෙති ලොකමනුසාසති, භගවාපි, මහාරාජ, දසසහස්සියා ලොකධාතුයා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙති, සදෙවකං ලොකං සමාරකං සබ්‍රහ්මකං සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සං අනුසාසති, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති 'රාජා'ති.

''රාජා නාම, මහාරාජ, සබ්බජනමනුස්සෙ අභිභවිත්වා නන්දයන්තො ඤාතිසඞ්ඝං, සොචයන්තො අමිත්තසඞ්ඝං, මහතිමහායසසිරිහරං ථිරසාරදණ්ඩං අනූනසතසලාකාලඞ්කතං උස්සාපෙති පණ්ඩරවිමලසෙතච්ඡත්තං, භගවාපි, මහාරාජ, සොචයන්තො මාරසෙනං මිච්ඡාපටිපන්නං, නන්දයන්තො දෙවමනුස්සෙ සම්මාපටිපන්නෙ දසසහස්සියා ලොකධාතුයා මහතිමහායසසිරිහරං ඛන්තිථිරසාරදණ්ඩං ඤාණවරසතසලාකාලඞ්කතං උස්සාපෙති අග්ගවරවිමුත්තිපණ්ඩරවිමලසෙතච්ඡත්තං, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති 'රාජා'ති.

''රාජා නාම උපගතසම්පත්තජනානං බහූනමභිවන්දනීයො භවති, භගවාපි, මහාරාජ, උපගතසම්පත්තදෙවමනුස්සානං බහූනමභිවන්දනීයො, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති 'රාජා'ති.

‘‘රාජා නාම යස්ස කස්සචි ආරාධකස්ස පසීදිත්වා වරිතං වරං දත්වා කාමෙන තප්පයති, භගවාපි, මහාරාජ, යස්ස කස්සචි කායෙන වාචාය මනසා ආරාධකස්ස පසීදිත්වා වරිතං වරමනුත්තරං සබ්බදුක්ඛපරිමුත්තිං දත්වා අසෙසකාමවරෙන ච තප්පයති, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති ‘රාජා’ති.

‘‘රාජා නාම ආණං වීතික්කමන්තං විගරහති ඣාපෙති [ජාපෙති (සී. පී.)] ධංසෙති, භගවතොපි, මහාරාජ, සාසනවරෙ ආණං අතික්කමන්තො අලජ්ජී මඞ්කුභාවෙන ඔඤ්ඤාතො හීළිතො ගරහිතො භවිත්වා වජ්ජති ජිනසාසනවරම්හා, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති ‘රාජා’ති.

‘‘රාජා නාම පුබ්බකානං ධම්මිකානං රාජූනං පවෙණිමනුසිට්ඨියා ධම්මාධම්මමනුදීපයිත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරයමානො පිහයිතො පියො පත්ථිතො භවති ජනමනුස්සානං, චිරං රාජකුලවංසං ඨපයති ධම්මගුණබලෙන, භගවාපි, මහාරාජ, පුබ්බකානං සයම්භූනං පවෙණිමනුසිට්ඨියා ධම්මාධම්මමනුදීපයිත්වා ධම්මෙන ලොකමනුසාසමානො පිහයිතො පියො පත්ථිතො දෙවමනුස්සානං චිරං සාසනං පවත්තෙති ධම්මගුණබලෙන, තෙනාපි කාරණෙන තථාගතො වුච්චති ‘රාජා’ති. එවමනෙකවිධං, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන තථාගතො බ්‍රාහ්මණොපි භවෙය්‍ය රාජාපි භවෙය්‍ය, සුනිපුණො භික්ඛු කප්පම්පි නො නං සම්පාදෙය්‍ය, කිං අතිබහුං භණිතෙන, සංඛිත්තං සම්පටිච්ඡිතබ්බ’’න්ති.
‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

බ්‍රාහ්මණරාජවාදපඤ්හො අට්ඨමො.

9. ගාථාභිගීතභොජනකථාපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

> ‘‘‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යං [අභොජනීයං (ක.) සු. නි. 81 පස්සිතබ්බං], සම්පස්සතං බ්‍රාහ්මණ නෙස ධම්මො;
> ගාථාභිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා, ධම්මෙ සතී බ්‍රාහ්මණ වුත්තිරෙසා’ති.

‘‘පුන ච භගවා පරිසාය ධම්මං දෙසෙන්තො කථෙන්තො අනුපුබ්බිකථං පඨමං තාව දානකථං කථෙති, පච්ඡා සීලකථං, තස්ස භගවතො සබ්බලොකිස්සරස්ස භාසිතං සුත්වා දෙවමනුස්සා අභිසඞ්ඛරිත්වා දානං දෙන්ති, තස්ස තං උය්‍යොජිතං දානං සාවකා පරිභුඤ්ජන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා භණිතං ‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය’න්ති, තෙන හි ‘භගවා දානකථං පඨමං කථෙතී’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි දානකථං පඨමං කථෙති, තෙන හි ‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය’න්ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. කිං කාරණං? යො සො, භන්තෙ, දක්ඛිණෙය්‍යො ගිහීනං පිණ්ඩපාතදානස්ස විපාකං කථෙති, තස්ස තෙ ධම්මකථං සුත්වා පසන්නචිත්තා අපරාපරං දානං දෙන්ති, යෙ තං දානං පරිභුඤ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ ගාථාභිගීතං පරිභුඤ්ජන්ති. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො නිපුණො ගම්භීරො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යං, සම්පස්සතං බ්‍රාහ්මණ නෙස ධම්මො. ගාථාභිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා, ධම්මෙ සතී බ්‍රාහ්මණ වුත්තිරෙසා’ති, කථෙති ච භගවා පඨමං දානකථං, තඤ්ච පන කිරියං සබ්බෙසං තථාගතානං පඨමං දානකථාය, තත්ථ චිත්තං අභිරමාපෙත්වා පච්ඡා සීලෙ නියොජෙන්ති. යථා, මහාරාජ, මනුස්සා තරුණදාරකානං පඨමං තාව කීළාභණ්ඩකානි දෙන්ති. සෙය්‍යථීදං, වඞ්කකං ඝටිකං චිඞ්ගුලකං පත්තාළ්හකං රථකං ධනුකං, පච්ඡා තෙ සකෙ සකෙ කම්මෙ නියොජෙන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො පඨමං දානකථාය චිත්තං අභිරමාපෙත්වා පච්ඡා සීලෙ නියොජෙති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, භිසක්කො නාම ආතුරානං පඨමං තාව චතුහපඤ්චාහං තෙලං පායෙති බලකරණාය සිනෙහනාය, පච්ඡා විරෙචෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො පඨමං තාව දානකථාය චිත්තං අභිරමාපෙත්වා පච්ඡා සීලෙ නියොජෙති. දායකානං, මහාරාජ, දානපතීනං චිත්තං මුදුකං හොති මද්දවං සිනිද්ධං, තෙන තෙ දානසෙතුසඞ්කමෙන දානනාවාය සංසාරසාගරපාරමනුගච්ඡන්ති, තස්මා තෙසං පඨමං කම්මභූමිමනුසාසති, න ච කෙනචි [තෙන (සී. පී.)] විඤ්ඤත්තිමාපජ්ජතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘විඤ්ඤත්ති’න්ති යං වදෙසි, කති පන තා විඤ්ඤත්තියො’’ති? ‘‘ද්වෙමා, මහාරාජ, විඤ්ඤත්තියො කායවිඤ්ඤත්ති වචීවිඤ්ඤත්ති චාති. තත්ථ අත්ථි කායවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, අත්ථි අනවජ්ජා. අත්ථි වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, අත්ථි අනවජ්ජා.

‘‘කතමා කායවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා? ඉධෙකච්චො භික්ඛු කුලානි උපගන්ත්වා අනොකාසෙ ඨිතො ඨානං භඤ්ජති, අයං කායවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා. තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු කුලානි උපගන්ත්වා අනොකාසෙ ඨිතො ගලං පණාමෙත්වා මොරපෙක්ඛිතං පෙක්ඛති ‘එවං ඉමෙ පස්සන්තී’ති, තෙන ච තෙ පස්සන්ති. අයම්පි කායවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා. තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු හනුකාය වා භමුකාය වා අඞ්ගුට්ඨෙන වා විඤ්ඤාපෙති, අයම්පි කායවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘කතමා කායවිඤ්ඤත්ති අනවජ්ජා? ඉධ භික්ඛු කුලානි උපගන්ත්වා සතො සමාහිතො සම්පජානො ඨානෙපි අට්ඨානෙපි යථානුසිට්ඨිං ගන්ත්වා ඨානෙ තිට්ඨති, දාතුකාමෙසු තිට්ඨති, අදාතුකාමෙසු පක්කමති. අයං කායවිඤ්ඤත්ති අනවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ වණ්ණිතො හොති ථුතො පසත්ථො සල්ලෙඛිතාචාරො, පරිසුද්ධාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

> ‘න වෙ යාචන්ති සප්පඤ්ඤා, ඨීරො ච වෙදිතුමරහති [අරියා ගරහන්ති යාචනං (සී. පී.)];
> උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාචනා’ති.

‘‘කතමා වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා? ඉධ, මහාරාජ, භික්ඛු වාචාය බහුවිධං විඤ්ඤාපෙති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, අයං වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු පරෙසං සාවෙන්තො එවං භණති ‘ඉමිනා මෙ අත්ථො’ති, තාය ච වාචාය පරෙසං සාවිතාය තස්ස ලාභො උප්පජ්ජති, අයම්පි වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු වචීවිප්ඵාරෙන පරිසාය සාවෙති ‘එවඤ්ච එවඤ්ච භික්ඛූනං දාතබ්බ’න්ති, තඤ්ච තෙ වචනං සුත්වා පරිකිත්තිතං අභිහරන්ති, අයම්පි වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘නනු, මහාරාජ, ථෙරොපි සාරිපුත්තො අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ රත්තිභාගෙ ගිලානො සමානො ථෙරෙන මහාමොග්ගල්ලානෙන භෙසජ්ජං පුච්ඡීයමානො වාචං භින්දි, තස්ස තෙන වචීභෙදෙන භෙසජ්ජං උප්පජ්ජි. අථ ථෙරො සාරිපුත්තො ‘වචීභෙදෙන මෙ ඉමං භෙසජ්ජං උප්පන්නං, මා මෙ ආජීවො භිජ්ජී’ති ආජීවභෙදභයා තං භෙසජ්ජං පජහි න උපජීවි. එවම්පි වචීවිඤ්ඤත්ති සාවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා න පරිභුඤ්ජන්ති. සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ ඔඤ්ඤාතො හොති හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො, භින්නාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

‘‘කතමා වචීවිඤ්ඤත්ති අනවජ්ජා? ඉධ, මහාරාජ, භික්ඛු සති පච්චයෙ භෙසජ්ජං විඤ්ඤාපෙති ඤාතිපවාරිතෙසු කුලෙසු, අයං වචීවිඤ්ඤත්ති අනවජ්ජා, තාය ච විඤ්ඤාපිතං අරියා පරිභුඤ්ජන්ති, සො ච පුග්ගලො අරියානං සමයෙ වණ්ණිතො හොති ථොමිතො පසත්ථො, පරිසුද්ධාජීවොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති, අනුමතො තථාගතෙහි අරහන්තෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි.

‘‘යං පන, මහාරාජ, තථාගතො කසිභාරද්වාජස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනං පජහි [පජහති (ක.)], තං ආවෙඨනවිනිවෙඨනකඩ්ඪනනිග්ගහප්පටිකම්මෙන නිබ්බත්ති, තස්මා තථාගතො තං පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපි න උපජීවී’’ති.

‘‘සබ්බකාලං, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙ භුඤ්ජමානෙ දෙවතා දිබ්බං ඔජං පත්තෙ ආකිරන්ති, උදාහු ‘සූකරමද්දවෙ ච මධුපායාසෙ චා’ති ද්වීසු යෙව පිණ්ඩපාතෙසු ආකිරිංසූ’’ති? ‘‘සබ්බකාලං, මහාරාජ, තථාගතෙ භුඤ්ජමානෙ දෙවතා දිබ්බං ඔජං ගහෙත්වා උපතිට්ඨිත්වා උද්ධටුද්ධටෙ ආලොපෙ ආකිරන්ති.

‘‘යථා , මහාරාජ, රඤ්ඤො සූදො රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස සූපං ගහෙත්වා උපතිට්ඨිත්වා කබළෙ කබළෙ සූපං ආකිරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බකාලං තථාගතෙ භුඤ්ජමානෙ දෙවතා දිබ්බං ඔජං ගහෙත්වා උපතිට්ඨිත්වා උද්ධටුද්ධටෙ ආලොපෙ දිබ්බං ඔජං ආකිරන්ති. වෙරඤ්ජායම්පි, මහාරාජ , තථාගතස්ස සුක්ඛයවපුලකෙ [සුක්ඛයවමූලකෙ (ක.)] භුඤ්ජමානස්ස දෙවතා දිබ්බෙන ඔජෙන තෙමයිත්වා තෙමයිත්වා උපසංහරිංසු, තෙන

තථාගතස්ස කායො උපචිතො අහොසී''ති. ''ලාභා වත, භන්තෙ නාගසෙන, තාසං දෙවතානං, යා තථාගතස්ස සරීරප්පටිජග්ගනෙ සතතං සමිතං උස්සුක්කමාපන්නා. සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ගාථාභිගීතභොජනකථාපඤ්හො නවමො.

10. ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කපඤ්හො

10. ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පරිපාචිතං මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණායා'ති. පුන ච 'සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායා'ති.

''යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, ඉස්සාසො වා ඉස්සාසන්තෙවාසී වා බහුකෙ දිවසෙ සඞ්ගාමත්ථාය උපාසනං සික්ඛිත්වා සම්පත්තෙ මහායුද්ධෙ ඔසක්කෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පරිපාචෙත්වා මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණාය සබ්බඤ්ඤුතං පත්තෙන ධම්මදෙසනාය ඔසක්කිතං.

''යථා වා පන, භන්තෙ නාගසෙන, මල්ලො වා මල්ලන්තෙවාසී වා බහුකෙ දිවසෙ නිබ්බුද්ධං සික්ඛිත්වා සම්පත්තෙ මල්ලයුද්ධෙ ඔසක්කෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පරිපාචෙත්වා මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණාය සබ්බඤ්ඤුතං පත්තෙන ධම්මදෙසනාය ඔසක්කිතං.

''කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන භයා ඔසක්කිතං, උදාහු අපාකටතාය ඔසක්කිතං, උදාහු දුබ්බලතාය ඔසක්කිතං, උදාහු අසබ්බඤ්ඤුතාය ඔසක්කිතං, කිං තත්ථ කාරණං, ඉඞ්ඝ මෙ ත්වං කාරණං බ්‍රූහි කඞ්ඛාවිතරණාය. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පරිපාචිතං මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණාය, තෙන හි 'සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායා'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි නො ධම්මදෙසනාය, තෙන හි 'තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පරිපාචිතං මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණායා'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො ගම්භීරො දුන්නිබ්බෙඨො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''පරිපාචිතඤ්ච, මහාරාජ, තථාගතෙන චතූහි ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙහි කප්පානං සතසහස්සෙන ච එත්ථන්තරෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං මහතො ජනකායස්ස සමුද්ධරණාය, පත්තසබ්බඤ්ඤුතස්ස ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනාය. තඤ්ච පන ධම්මස්ස ගම්භීරනිපුණදුද්දසදුරනුබොධසුඛුමදුප්පටිවෙධතං සත්තානඤ්ච ආලයාරාමතං සක්කායදිට්ඨියා දළ්හසුග්ගහිතතඤ්ච දිස්වා 'කිං නු ඛො, කථං නු ඛො'ති අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනාය, සත්තානං පටිවෙධචින්තනමානසං යෙවෙතං.

''යථා, මහාරාජ, භිසක්කො සල්ලකත්තො අනෙකබ්‍යාධිපරිපීළිතං නරං උපසඞ්කමිත්වා එවං චින්තයති 'කෙන නු ඛො උපක්කමෙන කතමෙන වා භෙසජ්ජෙන ඉමස්ස බ්‍යාධි වූපසමෙය්‍යා'ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිපරිපීළිතං ජනං ධම්මස්ස ච ගම්භීරනිපුණදුද්දසදුරනුබොධසුඛුමදුප්පටිවෙධතං දිස්වා 'කිං නු ඛො, කථං නු ඛො'ති අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනාය, සත්තානං පටිවෙධචින්තනමානසං යෙවෙතං.

''යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො ඛත්තියස්ස මුද්ධාවසිත්තස්ස දොවාරිකඅනීකට්ඨපාරිසජ්ජනෙගමභටබල [බලත්ථ (සී. පී.)] අමච්චරාජඤ්ඤරාජූපජීවිනෙ ජනෙ දිස්වා එවං චිත්තමුප්පජ්ජෙය්‍ය 'කිං නු ඛො, කථං නු ඛො ඉමෙ සඞ්ගණ්හිස්සාමී'ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතස්ස ධම්මස්ස ගම්භීරනිපුණදුද්දසදුරනුබොධසුඛුමදුප්පටිවෙධතං සත්තානඤ්ච ආලයාරාමතං සක්කායදිට්ඨියා දළ්හසුග්ගහිතතඤ්ච දිස්වා 'කිං නු ඛො, කථං නු ඛො'ති අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනාය, සත්තානං පටිවෙධචින්තනමානසං යෙවෙතං.

''අපි ච, මහාරාජ, සබ්බෙසං තථාගතානං ධම්මතා එසා, යං බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතා ධම්මං දෙසෙන්ති. තත්ථ පන කිං කාරණං? යෙ තෙන සමයෙන මනුස්සා තාපසපරිබ්බාජකා සමණබ්‍රාහ්මණා, සබ්බෙතෙ බ්‍රහ්මදෙවතා හොන්ති බ්‍රහ්මගරුකා බ්‍රහ්මපරායණා, තස්මා තස්ස බලවතො යසවතො ඤාතස්ස පඤ්ඤාතස්ස උත්තරස්ස අච්චුග්ගතස්ස ඔනමනෙන සදෙවකො ලොකො ඔනමිස්සති ඔකප්පෙස්සති අධිමුච්චිස්සතීති ඉමිනා ච, මහාරාජ, කාරණෙන තථාගතා බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතා ධම්මං දෙසෙන්ති.

''යථා, මහාරාජ, කොචි රාජා වා රාජමහාමත්තො වා යස්ස ඔනමති අපචිතිං කරොති, බලවතරස්ස තස්ස ඔනමනෙන අවසෙසා ජනතා ඔනමති අපචිතිං කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බ්‍රහ්මෙ ඔනමිතෙ තථාගතානං සදෙවකො ලොකො ඔනමිස්සති, පූජිතපූජකො මහාරාජ, ලොකො, තස්මා සො බ්‍රහ්මා සබ්බෙසං තථාගතානං ආයාචති

ධම්මදෙසනාය, තෙන ච කාරණෙන තථාගතා බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතා ධම්මං දෙසෙන්තී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිබ්බෙඨිතො පඤ්හො, අතිභද්‍රකං වෙය්‍යාකරණං, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කපඤ්හො දසමො.

11. ආචරියානාචරියපඤ්හො

11. ''භන්තෙ, නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා –

'''න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති;
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො'ති [මහාව. 11].

''පුන ච භණිතං 'ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, ආළාරො කාලාමො ආචරියො මෙ සමානො අන්තෙවාසිං මං සමානං අත්තනා සමසමං ඨපෙසි, උළාරාය ච මං පූජාය පූජෙසී'ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතෙන භණිතං 'න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති. සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො'ති, තෙන හි 'ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, ආළාරො කාලාමො ආචරියො මෙ සමානො අන්තෙවාසිං මං සමානං අත්තනා සමසමං ඨපෙසී'ති යං වචනං, තං මිච්ඡා. යදි තථාගතෙන භණිතං 'ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, ආළාරො කාලාමො ආචරියො මෙ සමානො අන්තෙවාසිං මං සමානං අත්තනා සමසමං ඨපෙසී'ති, තෙන හි 'න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති. සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො'ති තම්පි වචනං මිච්ඡා. අයම්පි උභතො කොටිකො පඤ්හො තවානුප්පත්තො, සො තයා නිබ්බාහිතබ්බො''ති.

''භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, තථාගතෙන 'න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති. සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො'ති, භණිතඤ්ච 'ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, ආළාරො කාලාමො ආචරියො මෙ සමානො අන්තෙවාසිං මං සමානං අත්තනා සමසමං ඨපෙසි, උළාරාය ච මං පූජාය පූජෙසී'ති.

''තඤ්ච පන වචනං පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධස්ස බොධිසත්තස්සෙව සතො ආචරියභාවං සන්ධාය භාසිතං.

'පඤ්චිමෙ, මහාරාජ, පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධස්ස බොධිසත්තස්ස සතො ආචරියා, යෙහි අනුසිට්ඨො බොධිසත්තො තත්ථ තත්ථ දිවසං වීතිනාමෙසි. කතමෙ පඤ්ච? යෙ තෙ, මහාරාජ, අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා ජාතමත්තෙ බොධිසත්තෙ ලක්ඛණානි පරිග්ගණ්හිංසු, සෙය්‍යථීදං, රාමො ධජො ලක්ඛණො මන්තී යඤ්ඤො සුයාමො සුභොජො සුදත්තොති. තෙ තස්ස සොත්ථිං පවෙදයිත්වා රක්ඛාකම්මං අකංසු, තෙ ච පඨමං ආචරියා.

''පුන චපරං, මහාරාජ, බොධිසත්තස්ස පිතා සුද්ධොදනො රාජා යං තෙන සමයෙන අභිජාතං උදිච්චජාතිමන්තං පදකං වෙය්‍යාකරණං ඡළඞ්ගවන්තං සබ්බමිත්තං නාම බ්‍රාහ්මණං උපනෙත්වා සොවණ්ණෙන භිඞ්ගාරෙන [භිඞ්කාරෙන (සී. පී.)] උදකං ඔණොජෙත්වා 'ඉමං කුමාරං සික්ඛාපෙහී'ති අදාසි, අයං දුතියො ආචරියො.

''පුන චපරං, මහාරාජ, යා සා දෙවතා බොධිසත්තං සංවෙජෙසි, යස්සා වචනං සුත්වා බොධිසත්තො සංවිග්ගො උබ්බිග්ගො තස්මිං යෙව ඛණෙ නෙක්ඛම්මං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි, අයං තතියො ආචරියො.

''පුන චපරං, මහාරාජ, ආළාරො කාලාමො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං ආචික්ඛි, අයං චතුත්ථො ආචරියො.

''පුන චපරං, මහාරාජ, උදකො රාමපුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං ආචික්ඛි [ආචික්ඛති (ක.)], අයං පඤ්චමො ආචරියො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධස්ස බොධිසත්තස්ස සතො පඤ්ච ආචරියා. තෙ ච පන ආචරියා ලොකියෙ ධම්මෙ. ඉමස්මිඤ්ච පන, මහාරාජ, ලොකුත්තරෙ ධම්මෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණප්පටිවෙධාය නත්ථි තථාගතස්ස අනුත්තරො අනුසාසකො, සයම්භූ , මහාරාජ, තථාගතො අනාචරියකො, තස්මා කාරණා තථාගතෙන භණිතං 'න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති. සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො'ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ආචරියානාචරියපඤ්හො එකාදසමො.

සන්ථවවග්ගො පඤ්චමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ එකාදස පඤ්හා.

මෙණ්ඩකපඤ්හො නිට්ඨිතො.

5. අනුමානපඤ්හො

1. බුද්ධවග්ගො

1. ද්වින්නං බුද්ධානං අනුප්පජ්ජමානපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධො අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’ති. දෙසෙන්තා ච, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ දෙසෙන්ති, කථයමානා ච චත්තාරි අරියසච්චානි කථෙන්ති, සික්ඛාපෙන්තා ච තීසු සික්ඛාසු සික්ඛාපෙන්ති, අනුසාසමානා ච අප්පමාදප්පටිපත්තියං අනුසාසන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙසම්පි තථාගතානං එකා දෙසනා එකා කථා එකා සික්ඛා එකා අනුසිට්ඨි, කෙන කාරණෙන ද්වෙ තථාගතා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති? එකෙනපි තාව බුද්ධුප්පාදෙන අයං ලොකො ඔභාසජාතො, යදි දුතියො බුද්ධො භවෙය්‍ය, ද්වින්නං පභාය අයං ලොකො භිය්‍යොසොමත්තාය ඔභාසජාතො භවෙය්‍ය, ඔවදමානා ච ද්වෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්‍යුං, අනුසාසමානා ච සුඛං අනුසාසෙය්‍යුං, තත්ථ මෙ කාරණං බ්‍රූහි, යථාහං නිස්සංසයො භවෙය්‍ය’’න්ති.

‘‘අයං, මහාරාජ, දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

‘‘යථා, මහාරාජ, නාවා එකපුරිසසන්ධාරණී [එකපුරිසසන්තාරණී (සී. පී.)] භවෙය්‍ය, එකස්මිං පුරිසෙ අභිරූළ්හෙ සා නාවා සමුපාදිකා [සමුදකා (ක.)] භවෙය්‍ය. අථ දුතියො පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය තාදිසො ආයුනා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසථූලෙන සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගෙන, සො තං නාවං අභිරූහෙය්‍ය, අපි නු සා, මහාරාජ, නාවා ද්වින්නම්පි ධාරෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය, ඔසීදෙය්‍ය උදකෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය ඡාදෙන්තං යාව කණ්ඨමභිපූරයිත්වා, සො ධාතො පීණිතො පරිපුණ්ණො නිරන්තරො තන්දිකතො අනොනමිතදණ්ඩජාතො පුනදෙව තත්තකං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො සුඛිතො භවෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, සකිං භුත්තොව මරෙය්‍යා’’ති [භුත්තො වමෙය්‍යාති (ක.)]. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍යා’’ති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලතී’’ති? ‘‘ඉධ, මහාරාජ, ද්වෙ සකටා රතනපරිපූරිතා භවෙය්‍යුං යාව මුඛසමා, එකස්මා සකටතො රතනං ගහෙත්වා එකස්මිං සකටෙ ආකිරෙය්‍යුං, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, සකටං ද්වින්නම්පි සකටානං රතනං ධාරෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, නාභිපි තස්ස ඵලෙය්‍ය, අරාපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යුං, නෙමිපි තස්ස ඔපතෙය්‍ය, අක්ඛොපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යා’’ති. ‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, අතිරතනභාරෙන සකටං භිජ්ජතී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, ඉමං කාරණං බුද්ධබලපරිදීපනාය ඔසාරිතං. අඤ්ඤම්පි තත්ථ අභිරූපං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධො එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘තුම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං බුද්ධො’ති, උභතො පක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං, යථා, මහාරාජ, ද්වින්නං බලවාමච්චානං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘තුම්හාකං අමච්චො, අම්හාකං අමච්චො’ති, උභතො පක්ඛජාතා හොන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය ‘තුම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං බුද්ධො’ති, උභතො පක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං . ඉදං තාව, මහාරාජ, එකං කාරණං, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, ‘අග්ගො බුද්ධො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය, ‘ජෙට්ඨො බුද්ධො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය, ‘සෙට්ඨො බුද්ධො’ති, ‘විසිට්ඨො බුද්ධො’ති, ‘උත්තමො බුද්ධො’ති, ‘පවරො බුද්ධො’ති, ‘අසමො බුද්ධො’ති, ‘අසමසමො බුද්ධො’ති, ‘අප්පටිමො බුද්ධො’ති, ‘අප්පටිභාගො බුද්ධො’ති, ‘අප්පටිපුග්ගලො බුද්ධො’ති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ඉදම්පි ඛො ත්වං, මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති.

‘‘අපි ච ඛො, මහාරාජ, බුද්ධානං භගවන්තානං සභාවපකති එසායං, එකො යෙව බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති. කස්මා කාරණා? මහන්තතාය සබ්බඤ්ඤුබුද්ධගුණානං. අඤ්ඤම්පි, මහාරාජ, යං ලොකෙ මහන්තං, තං එකං යෙව හොති. පථවී, මහාරාජ, මහන්තී, සා එකා යෙව. සාගරො මහන්තො, සො එකො යෙව. සිනෙරු ගිරිරාජා මහන්තො, සො එකො යෙව. ආකාසො මහන්තො, සො එකො යෙව. සක්කො මහන්තො, සො එකො යෙව. මාරො මහන්තො, සො එකො යෙව. මහාබ්‍රහ්මා මහන්තො, සො එකො යෙව. තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මහන්තො, සො එකො යෙව ලොකස්මිං. යත්ථ තෙ උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ අඤ්ඤස්ස ඔකාසො න හොති, තස්මා, මහාරාජ, තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො එකො යෙව ලොකස්මිං උප්පජ්ජතී’’ති.

‘‘සුකථිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො ඔපම්මෙහි කාරණෙහි. අනිපුණොපෙතං සුත්වා අත්තමනො භවෙය්‍ය, කිං පන මාදිසො මහාපඤ්ඤො. සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ද්වින්නං බුද්ධානං අනුප්පජ්ජමානපඤ්හො පඨමො.

2. ගොතමිවත්ථදානපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා මාතුච්ඡාය මහාපජාපතියා ගොතමියා වස්සිකසාටිකාය දීයමානාය ‘සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා’ති. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො සඞ්ඝරතනතො න භාරිකො න ගරුකො න දක්ඛිණෙය්‍යො, යං තථාගතො සකාය මාතුච්ඡාය සයං පිඤ්ජිතං [පිච්ඡිතං (සී. පී.)] සයං ලුඤ්චිතං සයං පොථිතං සයං කන්තිතං සයං වායිතං වස්සිකසාටිකං අත්තනො දීයමානං සඞ්ඝස්ස දාපෙසි. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, තථාගතො සඞ්ඝරතනතො උත්තරො භවෙය්‍ය අධිකො වා විසිට්ඨො වා, ‘මයි දින්නෙ මහප්ඵලං භවිස්සතී’ති න තථාගතො මාතුච්ඡාය සයං පිඤ්ජිතං සයං ලුඤ්චිතං සයං පොථිතං වස්සිකසාටිකං සඞ්ඝෙ දාපෙය්‍ය, යස්මා ච ඛො භන්තෙ නාගසෙන තථාගතො අත්තානං න පත්ථයති [න පත්ථීයති (සී. පී.)] න උපනිස්සයති, තස්මා තථාගතො මාතුච්ඡාය තං වස්සිකසාටිකං සඞ්ඝස්ස දාපෙසී’’ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා මාතුච්ඡාය මහාපජාපතියා ගොතමියා වස්සිකසාටිකාය දීයමානාය ‘සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා’ති. තං පන න අත්තනො පතිමානනස්ස අවිපාකතාය න අදක්ඛිණෙය්‍යතාය, අපි ච ඛො, මහාරාජ, හිතත්ථාය අනුකම්පාය අනාගතමද්ධානං සඞ්ඝො මමච්චයෙන චිත්තීකතො භවිස්සතීති විජ්ජමානෙ යෙව ගුණෙ පරිකිත්තයන්තො එවමාහ ‘සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා’ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පිතා ධරමානො යෙව අමච්චභටබලදොවාරිකඅනීකට්ඨපාරිසජ්ජජනමජ්ඣෙ රඤ්ඤො සන්තිකෙ පුත්තස්ස විජ්ජමානං යෙව ගුණං පකිත්තෙති [පරිකිත්තෙති (ක.)] ‘ඉධ ඨපිතො අනාගතමද්ධානං ජනමජ්ඣෙ පූජිතො භවිස්සතී’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො හිතත්ථාය අනුකම්පාය අනාගතමද්ධානං සඞ්ඝො මමච්චයෙන චිත්තීකතො භවිස්සතීති විජ්ජමානෙ යෙව ගුණෙ පකිත්තයන්තො එවමාහ ‘සඞ්ඝෙ ගොතමි දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා’ති.

‘‘න ඛො, මහාරාජ, තාවතකෙන වස්සිකසාටිකානුප්පදානමත්තකෙන සඞ්ඝො තථාගතතො අධිකො නාම හොති විසිට්ඨො වා. යථා, මහාරාජ, මාතාපිතරො පුත්තානං උච්ඡාදෙන්ති පරිමද්දන්ති නහාපෙන්ති සම්බාහෙන්ති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තාවතකෙන උච්ඡාදනපරිමද්දනනහාපනසම්බාහනමත්තකෙන ‘පුත්තො මාතාපිතූහි අධිකො නාම හොති විසිට්ඨො වා’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, අකාමකරණීයා භන්තෙ පුත්තා මාතාපිතූනං, තස්මා මාතාපිතරො පුත්තානං උච්ඡාදනපරිමද්දනනහාපනසම්බාහනං කරොන්තී’’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න තාවතකෙන වස්සිකසාටිකානුප්පදානමත්තකෙන සඞ්ඝො තථාගතතො අධිකො නාම හොති විසිට්ඨො වාති. අපි ච තථාගතො අකාමකරණීයං කරොන්තො මාතුච්ඡාය තං වස්සිකසාටිකං සඞ්ඝස්ස දාපෙසි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො රඤ්ඤො උපායනං ආහරෙය්‍ය, තං රාජා උපායනං අඤ්ඤතරස්ස භටස්ස වා බලස්ස වා සෙනාපතිස්ස වා පුරොහිතස්ස වා දදෙය්‍ය. අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො තාවතකෙන උපායනපටිලාභමත්තකෙන රඤ්ඤා අධිකො නාම හොති විසිට්ඨො වා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, රාජභත්තිකො, භන්තෙ, සො පුරිසො රාජූපජීවී, තට්ඨානෙ ඨපෙන්තො රාජා උපායනං දෙතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න තාවතකෙන වස්සිකසාටිකානුප්පදානමත්තකෙන සඞ්ඝො තථාගතතො අධිකො නාම හොති විසිට්ඨො වා, අථ ඛො තථාගතභත්තිකො තථාගතූපජීවී. තට්ඨානෙ ඨපෙන්තො තථාගතො සඞ්ඝස්ස වස්සිකසාටිකං දාපෙසි.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, තථාගතස්ස එවං අහොසි ‘සභාවපටිපූජනීයො සඞ්ඝො, මම සන්තකෙන සඞ්ඝං පටිපූජෙස්සාමී’ති සඞ්ඝස්ස වස්සිකසාටිකං දාපෙසි, න, මහාරාජ, තථාගතො අත්තනො යෙව පටිපූජනං වණ්ණෙති, අථ ඛො යෙ ලොකෙ පටිපූජනාරහා, තෙසම්පි තථාගතො පටිපූජනං වණ්ණෙති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන මජ්ඣිමනිකායවරලඤ්ඡකෙ ධම්මදායාදධම්මපරියායෙ අප්පිච්ඡප්පටිපත්තිං පකිත්තයමානෙන ‘අසු යෙව මෙ පුරිමො භික්ඛු පුජ්ජතරො ච පාසංසතරො චා’ති. ‘‘නත්ථි,

මහාරාජ, භවෙසු කොචි සත්තො තථාගතතො දක්ඛිණෙය්‍යො වා උත්තරො වා අධිකො වා විසිට්ඨො වා, තථාගතොව උත්තරො අධිකො විසිට්ඨො.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, සංයුත්තනිකායවරෙ මාණවගාමිකෙන දෙවපුත්තෙන භගවතො පුරතො ඨත්වා දෙවමනුස්සමජ්ඣෙ –

‘‘‘විපුලො රාජගහීයානං [රාජගහිකානං (ක.) සං. නි. 1.111 පස්සිතබ්බං], ගිරි සෙට්ඨො පවුච්චති;
සෙතො හිමවතං සෙට්ඨො, ආදිච්චො අඝගාමිනං.

‘‘‘සමුද්දො උදධිනං සෙට්ඨො, නක්ඛත්තානඤ්ච චන්දිමා;
සදෙවකස්ස ලොකස්ස, බුද්ධො අග්ගො පවුච්චතී’ති.

‘‘තා ඛො පනෙතා, මහාරාජ, මාණවගාමිකෙන දෙවපුත්තෙන ගාථා සුගීතා න දුග්ගීතා, සුභාසිතා න දුබ්භාසිතා, අනුමතා ච භගවතා, නනු, මහාරාජ, ථෙරෙනපි සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා භණිතං –

‘‘‘එකො මනොපසාදො; සරණගමනමඤ්ජලිපණාමො වා;
උස්සහතෙ තාරයිතුං, මාරබලනිසූදනෙ බුද්ධෙ’ති.

‘‘භගවතා ච භණිතං දෙවාතිදෙවෙන ‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. දෙවමනුස්සාන’’’න්ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ගොතමිවත්ථදානපඤ්හො දුතියො.

3. ගිහිපබ්බජිතසම්මාපටිපත්තිපඤ්හො

[3] ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා ‘ගිහිනො වාහං, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතස්ස වා සම්මාපටිපත්තිං වණ්ණෙමි, ගිහී වා භික්ඛවෙ පබ්බජිතො වා සම්මාපටිපන්නො සම්මාපටිපත්තාධිකරණහෙතු ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසල’’න්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ගිහී ඔදාතවසනො කාමභොගී පුත්තදාරසම්බාධසයනං අජ්ඣාවසන්තො කාසිකචන්දනං පච්චනුභොන්තො මාලාගන්ධවිලෙපනං ධාරෙන්තො ජාතරූපරජතං සාදියන්තො මණිකුණ්ඩල [මණිකනක (සී. පී.)] විචිත්තමොළිබද්ධො සම්මාපටිපන්නො ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසලං, පබ්බජිතොපි භණ්ඩුකාසාවවත්ථවසනො පරපිණ්ඩමජ්ඣුපගතො චතූසු සීලක්ඛන්ධෙසු සම්මාපරිපූරකාරී දියඩ්ඪෙසු සික්ඛාපදසතෙසු සමාදාය වත්තන්තො තෙරසසු ධුතගුණෙසු අනවසෙසං වත්තන්තො සම්මාපටිපන්නො ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසලං. තත්ථ, භන්තෙ, කො විසෙසො ගිහිනො වා පබ්බජිතස්ස වා? අඵලං හොති තපොකම්මං, නිරත්ථකා පබ්බජ්ජා. වඤ්ඣා සික්ඛාපදගොපනා, මොඝං ධුතගුණසමාදානං, කිං තත්ථ දුක්ඛමනුචිණ්ණෙන, නනු නාම සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තබ්බ’’න්ති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා ‘ගිහිනො වාහං, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතස්ස වා සම්මාපටිපත්තිං වණ්ණෙමි, ගිහී වා, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතො වා සම්මාපටිපන්නො සම්මාපටිපත්තාධිකරණහෙතු ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසල’’න්ති. එවමෙතං, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නොව සෙට්ඨො, පබ්බජිතොපි, මහාරාජ, ‘පබ්බජිතොම්හී’ති න සම්මා පටිපජ්ජෙය්‍ය, අථ ඛො සො ආරකාව සාමඤ්ඤා, ආරකාව බ්‍රහ්මඤ්ඤා, පගෙව ගිහී ඔදාතවසනො. ගිහීපි, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසලං, පබ්බජිතොපි, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො ආරාධකො හොති ඤායං ධම්මං කුසලං.

‘‘අපි ච ඛො, මහාරාජ, පබ්බජිතොව සාමඤ්ඤස්ස ඉස්සරො අධිපති; පබ්බජ්ජා, මහාරාජ, බහුගුණා අනෙකගුණා අප්පමාණගුණා, න සක්කා පබ්බජ්ජාය ගුණං පරිමාණං කාතුං.

‘‘යථා, මහාරාජ, කාමදදස්ස මණිරතනස්ස න සක්කා ධනෙන අග්ඝො පරිමාණං කාතුං ‘එත්තකං මණිරතනස්ස මූල’න්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පබ්බජ්ජා බහුගුණා අනෙකගුණා අප්පමාණගුණා, න සක්කා පබ්බජ්ජාය ගුණං පරිමාණං කාතුං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මහාසමුද්දෙ ඌමියො න සක්කා පරිමාණං කාතුං ‘එත්තකා මහාසමුද්දෙ ඌමියො’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පබ්බජ්ජා බහුගුණා අනෙකගුණා අප්පමාණගුණා, න සක්කා පබ්බජ්ජාය ගුණං පරිමාණං කාතුං.

‘‘පබ්බජිතස්ස, මහාරාජ, යං කිඤ්චි කරණීයං, සබ්බං තං ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣති නො චිරරත්තාය. කිං කාරණා? පබ්බජිතො, මහාරාජ, අප්පිච්ඡො හොති සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො නිරාලයො අනිකෙතො

පරිපුණ්ණසීලො සල්ලෙඛිතාචාරො ධුතප්පටිපත්තිකුසලො හොති, තං කාරණා පබ්බජිතස්ස යං කිඤ්චි කරණීයං, සබ්බං තං ඛිප්පමෙව සම්ජ්ඣති නො චිරරත්තාය. යථා, මහාරාජ, නිග්ගණ්ඨිසමසුධොතඋජුවිමලනාරාචො සුසජ්ජිතො සම්මා වහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පබ්බජිතස්ස යං කිඤ්චි කරණීයං, සබ්බං තං ඛිප්පමෙව සම්ජ්ඣති නො චිරරත්තායා''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ගිහිපබ්බජිතසම්මාපටිපත්තිපඤ්හො තතියො.

4. පටිපදාදොසපඤ්හො

4. ''භන්තෙ නාගසෙන, යදා බොධිසත්තො දුක්කරකාරිකං අකාසි, නෙතාදිසො අඤ්ඤත්‍ර ආරම්භො අහොසි නික්කමො කිලෙසයුද්ධං මච්චුසෙනං විධමනං ආහාරපරිග්ගහො දුක්කරකාරිකා, එවරූපෙ පරක්කමෙ කිඤ්චි අස්සාදං අලභිත්වා තමෙව චිත්තං පරිහාපෙත්වා එවමවොච 'න ඛො පනාහං ඉමාය කටුකාය දුක්කරකාරිකාය අධිගච්ඡාමි උත්තරිමනුස්සධම්මං අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසං, සියා නු ඛො අඤ්ඤො මග්ගො බොධායා'ති, තතො නිබ්බින්දිත්වා අඤ්ඤෙන මග්ගෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, පුන තාය පටිපදාය සාවකෙ අනුසාසති සමාදපෙති.

'''ආරම්භථ නික්ඛමථ, යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ;
ධුනාථ මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො'ති [සං. නි. 1.185].

''කෙන න ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙන තථාගතො යාය පටිපදාය අත්තනා නිබ්බින්නො විරත්තරූපො, තත්ථ සාවකෙ අනුසාසති සමාදපෙතී''ති?

''තදාපි , මහාරාජ, එතරහිපි සා යෙව පටිපදා, තං යෙව පටිපදං පටිපජ්ජිත්වා බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො. අපි ච, මහාරාජ, බොධිසත්තො අතිවීරියං කරොන්තො නිරවසෙසතො ආහාරං උපරුන්ධි. තස්ස ආහාරූපරොධෙන චිත්තදුබ්බල්‍යං උප්පජ්ජි. සො තෙන දුබ්බල්‍යෙන නාසක්ඛි සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිතුං, සො මත්තමත්තං කබළීකාරාහාරං සෙවන්තො තායෙව පටිපදාය නචිරස්සෙව සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණි. සො යෙව, මහාරාජ, පටිපදා සබ්බෙසං තථාගතානං සබ්බඤ්ඤුතඤාණප්පටිලාභාය.

''යථා, මහාරාජ, සබ්බෙසං සත්තානං ආහාරො උපත්ථම්භො, ආහාරූපනිස්සිතා සබ්බෙ සත්තා සුඛං අනුභවන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සා යෙව පටිපදා සබ්බෙසං තථාගතානං සබ්බඤ්ඤුතඤාණප්පටිලාභාය, නෙසො, මහාරාජ, දොසො ආරම්භස්ස, න නික්කමස්ස, න කිලෙසයුද්ධස්ස, යෙන තථාගතො තස්මිං සමයෙ න පාපුණි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, අථ ඛො ආහාරූපරොධස්සෙවෙසො දොසො, සදා පටියත්තා යෙවෙසා පටිපදා.

''යථා, මහාරාජ, පුරිසො අද්ධානං අතිවෙගෙන ගච්ඡෙය්‍ය, තෙන සො පක්ඛහතො වා භවෙය්‍ය පීඨසප්පී වා අසඤ්චරො පථවිතලෙ. අපි නු ඛො, මහාරාජ, මහාපථවියා දොසො අත්ථි, යෙන සො පුරිසො පක්ඛහතො අහොසී''ති? ''න හි, භන්තෙ; සදා පටියත්තා, භන්තෙ, මහාපථවී, කුතො තස්සා දොසො? වායාමස්සෙවෙසො දොසො, යෙන සො පුරිසො පක්ඛහතො අහොසී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙසො දොසො ආරම්භස්ස, න නික්කමස්ස, න කිලෙසයුද්ධස්ස, යෙන තථාගතො තස්මිං සමයෙ න පාපුණි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, අථ ඛො ආහාරූපරොධස්සෙවෙසො දොසො සදා පටියත්තා යෙවෙසා පටිපදා.

''යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො කිලිට්ඨං සාටකං නිවාසෙය්‍ය, න සො තං ධොවාපෙය්‍ය, නෙසො දොසො උදකස්ස, සදා පටියත්තං උදකං. පුරිසස්සෙවෙසො දොසො. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නෙසො දොසො ආරම්භස්ස, න නික්කමස්ස, න කිලෙසයුද්ධස්ස, යෙන තථාගතො තස්මිං සමයෙ න පාපුණි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, අථ ඛො ආහාරූපරොධස්සෙවෙසො දොසො, සදා පටියත්තා යෙවෙසා පටිපදා, තස්මා තථාගතො තායෙව පටිපදාය සාවකෙ අනුසාසති සමාදපෙති, එවං ඛො, මහාරාජ, සදා පටියත්තා අනවජ්ජා සා පටිපදා''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

පටිපදාදොසපඤ්හො චතුත්ථො.

5. හීනායාවත්තනපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, මහන්තං ඉදං තථාගතසාසනං සාරං වරං සෙට්ඨං පවරං අනුපමං පරිසුද්ධං විමලං පණ්ඩරං අනවජ්ජං, න යුත්තං ගිහිං තාවතකං පබ්බාජෙතුං, ගිහී යෙව [ගිහිං යෙව (සී. පී.)] එකස්මිං ඵලෙ විනෙත්වා යදා අපුනරාවත්තී හොති තදා සො පබ්බාජෙතබ්බො. කිං කාරණා? ඉමෙ දුජ්ජනා තාව තත්ථ සාසනෙ විසුද්ධෙ පබ්බජිත්වා පටිනිවත්තිත්වා හීනායාවත්තන්ති, තෙසං පච්චාගමනෙන අයං මහාජනො එවං විචින්තෙති 'තුච්ඡකං වත භො එතං සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනං භවිස්සති, යං ඉමෙ පටිනිවත්තන්තී'ති, ඉදමෙත්ථ කාරණ''න්ති.

''යථා, මහාරාජ, තළාකො භවෙය්‍ය සම්පුණ්ණසුචිවිමලසීතලසලිලො, අථ යො කොචි කිලිට්ඨො මලකද්දමගතො තං තළාකං ගන්ත්වා අනහායිත්වා කිලිට්ඨොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තත්ථ, මහාරාජ, කතමං ජනො ගරහෙය්‍ය කිලිට්ඨං වා තළාකං වා''ති? ''කිලිට්ඨං, භන්තෙ, ජනො ගරහෙය්‍ය 'අයං තළාකං ගන්ත්වා අනහායිත්වා කිලිට්ඨොව පටිනිවත්තො, කිං ඉමං අනහායිතුකාමං තළාකො සයං නහාපෙස්සති, කො දොසො තළාකස්සා'ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ , තථාගතො විමුත්තිවරසලිලසම්පුණ්ණං සද්ධම්මවරතළාකං මාපෙසි 'යෙ කෙචි කිලෙසමලකිලිට්ඨා සචෙතනා බුධා, තෙ ඉධ නහායිත්වා සබ්බකිලෙසෙ පවාහයිස්සන්තී'ති. යදි කොචි තං සද්ධම්මවරතළාකං ගන්ත්වා අනහායිත්වා සකිලෙසොව පටිනිවත්තිත්වා හීනායාවත්තති තං යෙව ජනො ගරහිස්සති 'අයං ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා තත්ථ පතිට්ඨං අලභිත්වා හීනායාවත්තො, කිං ඉමං අප්පටිපජ්ජන්තං ජිනසාසනං සයං බොධෙස්සති, කො දොසො ජිනසාසනස්සා'ති?

''යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො පරමබ්‍යාධිතො රොගුප්පත්තිකුසලං අමොඝධුවසිද්ධකම්මං භිසක්කං සල්ලකත්තං දිස්වා අතිකිච්ඡාපෙත්වා සබ්‍යාධිකොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තත්ථ කතමං ජනො ගරහෙය්‍ය ආතුරං වා භිසක්කං වා''ති? ''ආතුරං, භන්තෙ, ජනො ගරහෙය්‍ය 'අයං රොගුප්පත්තිකුසලං අමොඝධුවසිද්ධකම්මං භිසක්කං සල්ලකත්තං දිස්වා අතිකිච්ඡාපෙත්වා සබ්‍යාධිකොව පටිනිවත්තො, කිං ඉමං අතිකිච්ඡාපෙන්තං භිසක්කො සයං තිකිච්ඡිස්සති, කො දොසො භිසක්කස්සා'''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො අන්තොසාසනසමුග්ගෙ කෙවලං සකලකිලෙසබ්‍යාධිවූපසමනසමත්ථං අමතොසධං පක්ඛිපි, 'යෙ කෙචි කිලෙසබ්‍යාධිපීළිතා සචෙතනා බුධා, තෙ ඉමං අමතොසධං පිවිත්වා සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිං වූපසමෙස්සන්තී'ති. යදි කොචි යං අමතොසධං අපිවිත්වා සකිලෙසොව පටිනිවත්තිත්වා හීනායාවත්තති, තං යෙව ජනො ගරහිස්සති 'අයං ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා තත්ථ පතිට්ඨං අලභිත්වා හීනායාවත්තො, කිං ඉමං අප්පටිපජ්ජන්තං ජිනසාසනං සයං බොධෙස්සති, කො දොසො ජිනසාසනස්සා'ති?

''යථා වා පන, මහාරාජ, ඡාතො පුරිසො මහතිමහාපුඤ්ඤභත්තපරිවෙසනං ගන්ත්වා තං භත්තං අභුඤ්ජිත්වා ඡාතොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තත්ථ කතමං ජනො ගරහෙය්‍ය ඡාතං වා පුඤ්ඤභත්තං වා''ති? ''ඡාතං, භන්තෙ, ජනො ගරහෙය්‍ය 'අයං ඛුදාපීළිතො පුඤ්ඤභත්තං පටිලභිත්වා අභුඤ්ජිත්වා ඡාතොව පටිනිවත්තො, කිං ඉමස්ස අභුඤ්ජන්තස්ස භොජනං සයං මුඛං පවිසිස්සති, කො දොසො භොජනස්සා'''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තථාගතො අන්තොසාසනසමුග්ගෙ පරමපවරං සන්තං සිවං පණීතං අමතං පරමමධුරං කායගතාසතිභොජනං ඨපෙසි 'යෙ කෙචි කිලෙසඡාතජ්ඣත්තා තණ්හාපරෙතමානසා සචෙතනා බුධා, තෙ ඉමං භොජනං භුඤ්ජිත්වා කාමරූපාරූපභවෙසු සබ්බං තණ්හමපනෙස්සන්තී'ති. යදි කොචි තං භොජනං අභුඤ්ජිත්වා තණ්හාසිතොව පටිනිවත්තිත්වා හීනායාවත්තති, තඤ්ඤෙව ජනො ගරහිස්සති 'අයං ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා තත්ථ පතිට්ඨං අලභිත්වා හීනායාවත්තො, කිං ඉමං අප්පටිපජ්ජන්තං ජිනසාසනං සයං බොධෙස්සසි, කො දොසො ජිනසාසනස්සා'ති.

''යදි, මහාරාජ, තථාගතො ගිහිං යෙව එකස්මිං ඵලෙ විනීතං පබ්බාජෙය්‍ය, න නාමායං පබ්බජ්ජා කිලෙසප්පහානාය විසුද්ධියා වා, නත්ථි පබ්බජ්ජාය කරණීයං. යථා, මහාරාජ, පුරිසො අනෙකසතෙන කම්මෙන තළාකං ඛණාපෙත්වා පරිසාය එවමනුස්සාවෙය්‍ය 'මා මෙ, භොන්තො, කෙචි සංකිලිට්ඨා ඉමං තළාකං ඔතරථ, පවාහිතරජොජල්ලා පරිසුද්ධා විමලමට්ඨා ඉමං තළාකං ඔතරථා'ති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං පවාහිතරජොජල්ලානං පරිසුද්ධානං විමලමට්ඨානං තෙන තළාකෙන කරණීයං භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, යස්සත්ථාය තෙ තං තළාකං උපගච්ඡෙය්‍යුං, තං අඤ්ඤත්‍රෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං තෙන තළාකෙනා''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි තථාගතො ගිහිං යෙව එකස්මිං ඵලෙ විනීතං පබ්බාජෙය්‍ය, තත්ථෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං පබ්බජ්ජාය.

''යථා වා පන, මහාරාජ, සභාවඉසිභත්තිකො සුතමන්තපදධරො අතක්කිකො රොගුප්පත්තිකුසලො අමොඝධුවසිද්ධකම්මො භිසක්කො සල්ලකත්තො සබ්බරොගූපසමභෙසජ්ජං සන්නිපාතෙත්වා පරිසාය එවමනුස්සාවෙය්‍ය 'මා ඛො, භොන්තො , කෙචි සබ්‍යාධිකා මම සන්තිකෙ උපගච්ඡථ, අබ්‍යාධිකා අරොගා මම සන්තිකෙ උපගච්ඡථා'ති. අපි නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං අබ්‍යාධිකානං අරොගානං පරිපුණ්ණානං උදග්ගානං තෙන භිසක්කෙන කරණීයං භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, යස්සත්ථාය තෙ තං භිසක්කං සල්ලකත්තං උපගච්ඡෙය්‍යුං, තං අඤ්ඤත්‍රෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං තෙන භිසක්කෙනා''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි තථාගතො ගිහිං යෙව එකස්මිං ඵලෙ විනීතං පබ්බාජෙය්‍ය, තත්ථෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං පබ්බජ්ජාය?

''යථා වා පන, මහාරාජ, කොචි පුරිසො අනෙකථාලිපාකසතං භොජනං පටියාදාපෙත්වා පරිසාය එවමනුස්සාවෙය්‍ය 'මා මෙ, භොන්තො, කෙචි ඡාතා ඉමං පරිවෙසනං උපගච්ඡථ, සුභුත්තා තිත්තා සුහිතා ධාතා පීණිතා පරිපුණ්ණා ඉමං පරිවෙසනං උපගච්ඡථා''ති. අපි නු ඛො මහාරාජ, තෙසං භුත්තාවීනං තිත්තානං සුහිතානං ධාතානං පීණිතානං පරිපුණ්ණානං තෙන භොජනෙන කරණීයං භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, භන්තෙ, යස්සත්ථාය තෙ තං පරිවෙසනං උපගච්ඡෙය්‍යුං, තං අඤ්ඤත්‍රෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං තාය පරිවෙසනායා''ති? ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි තථාගතො ගිහිං යෙව එකස්මිං ඵලෙ විනීතං පබ්බාජෙය්‍ය, තත්ථෙව තෙසං කතං කරණීයං, කිං තෙසං පබ්බජ්ජාය?

''අපි ච, මහාරාජ, යෙ හීනායාවත්තන්ති, තෙ ජිනසාසනස්ස පඤ්ච අතුලියෙ ගුණෙ දස්සෙන්ති. කතමෙ පඤ්ච? භූමිමහන්තභාවං දස්සෙන්ති, පරිසුද්ධවිමලභාවං දස්සෙන්ති, පාපෙහි අසංවාසියභාවං දස්සෙන්ති, දුප්පටිවෙධභාවං දස්සෙන්ති, බහුසංවරරක්ඛියභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘කථං භූමිමහන්තභාවං දස්සෙන්ති? යථා, මහාරාජ, පුරිසො අධනො හීනජච්චො නිබ්බිසෙසො බුද්ධිපරිහීනො මහාරජ්ජං පටිලභිත්වා න චිරස්සෙව පරිපතති පරිධංසති පරිහායති යසතො, න සක්කොති ඉස්සරියං සන්ධාරෙතුං. කිං කාරණං ? මහන්තත්තා ඉස්සරියස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි නිබ්බිසෙසා අකතපුඤ්ඤා බුද්ධිපරිහීනා ජිනසාසනෙ පබ්බජන්ති, තෙ තං පබ්බජ්ජං පවරුත්තමං සන්ධාරෙතුං අවිසහන්තා න චිරස්සෙව ජිනසාසනා පරිපතිත්වා පරිධංසිත්වා පරිහායිත්වා හීනායාවත්තන්ති, න සක්කොන්ති ජිනසාසනං සන්ධාරෙතුං. කිං කාරණං? මහන්තත්තා ජිනසාසනභූමියා. එවං භූමිමහන්තභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘කථං පරිසුද්ධවිමලභාවං දස්සෙන්ති? යථා, මහාරාජ, වාරි පොක්ඛරපත්තෙ විකිරති විධමති විධංසෙති, න ඨානමුපගච්ඡති නූපලිම්පති. කිං කාරණං? පරිසුද්ධවිමලත්තා පදුමස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි සඨා කූටා වඞ්කා කුටිලා විසමදිට්ඨිනො ජිනසාසනෙ පබ්බජන්ති, තෙ පරිසුද්ධවිමලනික්කණ්ටකපණ්ඩරවරප්පවරසාසනතො න චිරස්සෙව විකිරිත්වා විධමිත්වා විධංසෙත්වා අසණ්ඨහිත්වා අනුපලිම්පිත්වා හීනායාවත්තන්ති. කිං කාරණං? පරිසුද්ධවිමලත්තා ජිනසාසනස්ස. එවං පරිසුද්ධවිමලභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘කථං පාපෙහි අසංවාසියභාවං දස්සෙන්ති? යථා, මහාරාජ, මහාසමුද්දො න මතෙන කුණපෙන සංවසති, යං හොති මහාසමුද්දෙ මතං කුණපං, තං ඛිප්පමෙව තීරං උපනෙති ථලං වා උස්සාරෙති. කිං කාරණං? මහාභූතානං භවනත්තා මහාසමුද්දස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි පාපකා අසංවුතා අහිරිකා අකිරියා ඔසන්නවීරියා කුසීතා කිලිට්ඨා දුජ්ජනා මනුස්සා ජිනසාසනෙ පබ්බජන්ති, තෙ න චිරස්සෙව ජිනසාසනතො අරහන්තවිමලඛීණාසවමහාභූතභවනතො නික්ඛමිත්වා අසංවසිත්වා හීනායාවත්තන්ති. කිං කාරණං? පාපෙහි අසංවාසියත්තා ජිනසාසනස්ස. එවං පාපෙහි අසංවාසියභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘කථං දුප්පටිවෙධභාවං දස්සෙන්ති? යථා, මහාරාජ, යෙ කෙචි අඡෙකා අසික්ඛිතා අසිප්පිනො මතිවිප්පහීනා ඉස්සාසා [ඉස්සත්ථා (සී. ස්‍යා. පී.)] වාලග්ගවෙධං අවිසහන්තා විගළන්ති පක්කමන්ති. කිං කාරණං? සණ්හසුඛුමදුප්පටිවෙධත්තා වාලග්ගස්ස . එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි දුප්පඤ්ඤා ජළා එළමූගා මූළ්හා දන්ධගතිකා ජනා ජිනසාසනෙ පබ්බජන්ති, තෙ තං පරමසණ්හසුඛුමචතුසච්චප්පටිවෙධං පටිවිජ්ඣිතුං අවිසහන්තා ජිනසාසනා විගළිත්වා පක්කමිත්වා න චිරස්සෙව හීනායාවත්තන්ති. කිං කාරණං? පරමසණ්හසුඛුමදුප්පටිවෙධතාය සච්චානං. එවං දුප්පටිවෙධභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘කථං බහුසංවරරක්ඛියභාවං දස්සෙන්ති? යථා, මහාරාජ, කොචිදෙව පුරිසො මහතිමහායුද්ධභූමිමුපගතො පරසෙනාය දිසාවිදිසාහි සමන්තා පරිවාරිතො සත්තිහත්ථං ජනමුපෙන්තං දිස්වා භීතො ඔසක්කති පටිනිවත්තති පලායති. කිං කාරණං? බහුවිධයුද්ධමුඛරක්ඛණභයා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ කෙචි පාපකා අසංවුතා අහිරිකා අකිරියා අක්ඛන්තී චපලා චලිතා ඉත්තරා බාලජනා ජිනසාසනෙ පබ්බජන්ති, තෙ බහුවිධං සික්ඛාපදං පරිරක්ඛිතුං අවිසහන්තා ඔසක්කිත්වා පටිනිවත්තිත්වා පලායිත්වා න චිරස්සෙව හීනායාවත්තන්ති. කිං කාරණං? බහුවිධසංවරරක්ඛියභාවත්තා ජිනසාසනස්ස. එවං බහුවිධසංවරරක්ඛියභාවං දස්සෙන්ති.

‘‘ථලජුත්තමෙපි, මහාරාජ, වස්සිකාගුම්බෙ කිමිවිද්ධානි පුප්ඵානි හොන්ති, තානි අඞ්කුරානි සඞ්කුටිතානි අන්තරා යෙව පරිපතන්ති, න ච තෙසු පරිපතිතෙසු වස්සිකාගුම්බො හීළිතො නාම හොති. යානි තත්ථ ඨිතානි පුප්ඵානි, තානි සම්මා ගන්ධෙන දිසාවිදිසං අභිබ්‍යාපෙන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා හීනායාවත්තන්ති, තෙ ජිනසාසනෙ කිමිවිද්ධානි වස්සිකාපුප්ඵානි විය වණ්ණගන්ධරහිතා නිබ්බණ්ණාකාරසීලා අභබ්බා වෙපුල්ලාය, න ච තෙසං හීනායාවත්තනෙන ජිනසාසනං හීළිතං නාම හොති. යෙ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ, තෙ සදෙවකං ලොකං සීලවරගන්ධෙන අභිබ්‍යාපෙන්ති.

‘‘සාලීනම්පි, මහාරාජ, නිරාතඞ්කානං ලොහිතකානං අන්තරෙ කරුම්භකං නාම සාලිජාති උප්පජ්ජිත්වා අන්තරා යෙව විනස්සති, න ච තස්සා විනට්ඨත්තා ලොහිතකසාලී හීළිතා නාම හොන්ති. යෙ තත්ථ ඨිතා සාලී, තෙ රාජූපභොගා හොන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා හීනායාවත්තන්ති, තෙ ලොහිතකසාලීනමන්තරෙ කරුම්භකා විය ජිනසාසනෙ න වඩ්ඪිත්වා වෙපුල්ලතං න පාපුණිත්වා [වඩ්ඪිත්වා වෙපුල්ලතං අපාපුණිත්වා (සී. ක.)] අන්තරා යෙව හීනායාවත්තන්ති, න ච තෙසං හීනායාවත්තනෙන ජිනසාසනං හීළිතං නාම හොති. යෙ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ තෙ අරහත්තස්ස අනුච්ඡවිකා හොන්ති.

‘‘කාමදදස්සාපි , මහාරාජ, මණිරතනස්ස එකදෙසං [එකදෙසෙ (ක.)] කක්කසං උප්පජ්ජති, න ච තත්ථ කක්කසුප්පන්නත්තා මණිරතනං හීළිතං නාම හොති. යං තත්ථ පරිසුද්ධං මණිරතනස්ස, තං ජනස්ස හාසකරං හොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා හීනායාවත්තන්ති, කක්කසා තෙ ජිනසාසනෙ පපටිකා, න ච තෙසං හීනායාවත්තනෙන ජිනසාසනං හීළිතං නාම හොති. යෙ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ, තෙ දෙවමනුස්සානං හාසජනකා හොන්ති.

‘‘ජාතිසම්පන්නස්සපි, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනස්ස එකදෙසං පූතිකං හොති අප්පගන්ධං. න තෙන ලොහිතචන්දනං හීළිතං නාම හොති. යං තත්ථ අපූතිකං සුගන්ධං, තං සමන්තා විධූපෙති අභිබ්‍යාපෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා හීනායාවත්තන්ති, තෙ ලොහිතචන්දනසාරන්තරෙ පූතිකදෙසමිව ඡඩ්ඩනීයා

ජිනසාසනෙ, න ච තෙසං හීනායාවත්තනෙන ජිනසාසනං හීළිතං නාම හොති. යෙ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ, තෙ සදෙවකං ලොකං සීලවරචන්දනගන්ධෙන අනුලිම්පයන්තී''ති.

''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, තෙන තෙන අනුච්ඡවිකෙන තෙන තෙන සදිසෙන කාරණෙන නිරවජ්ජමනුපාපිතං ජිනසාසනං සෙට්ඨභාවෙන පරිදීපිතං, හීනායාවත්තමානාපි තෙ ජිනසාසනස්ස සෙට්ඨභාවං යෙව පරිදීපෙන්තී''ති.

හීනායාවත්තනපඤ්හො පඤ්චමො.

6. අරහන්තවෙදනාවෙදියනපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'අරහා එකං වෙදනං වෙදයති කායිකං, න චෙතසික'න්ති. කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අරහතො චිත්තං යං කායං නිස්සාය පවත්තති, තත්ථ අරහා අනිස්සරො අස්සාමී අවසවත්තී''ති ? ''ආම, මහාරාජා''ති. ''න ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යුත්තමෙතං, යං සො සකචිත්තස්ස පවත්තමානෙ කායෙ අනිස්සරො හොති අස්සාමී අවසවත්ති; සකුණොපි තාව, භන්තෙ, යස්මිං කුලාවකෙ පටිවසති, තත්ථ සො ඉස්සරො හොති සාමී වසවත්තී''ති.

''දසයිමෙ, මහාරාජ, කායානුගතා ධම්මා භවෙ භවෙ කායං අනුධාවන්ති අනුපරිවත්තන්ති. කතමෙ දස? සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො මිද්ධං ජරා බ්‍යාධි මරණං. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, දස කායානුගතා ධම්මා භවෙ භවෙ කායං අනුධාවන්ති අනුපරිවත්තන්ති, තත්ථ අරහා අනිස්සරො අස්සාමී අවසවත්තී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන අරහතො කායෙ ආණා නප්පවත්තති ඉස්සරියං වා, තත්ථ මෙ කාරණං බ්‍රූහී''ති? ''යථා, මහාරාජ, යෙ කෙචි පථවිනිස්සිතා සත්තා, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය චරන්ති විහරන්ති වුත්තිං කප්පෙන්ති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තෙසං පථවියා ආණා පවත්තති ඉස්සරියං වා''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අරහතො චිත්තං කායං නිස්සාය පවත්තති, න ච අරහතො කායෙ ආණා පවත්තති ඉස්සරියං වා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන පුථුජ්ජනො කායිකම්පි චෙතසිකම්පි වෙදනං වෙදයතී''ති? ''අභාවිතත්තා, මහාරාජ, චිත්තස්ස පුථුජ්ජනො කායිකම්පි චෙතසිකම්පි වෙදනං වෙදයති. යථා, මහාරාජ, ගොණො ඡාතො පරිතසිතො අබලදුබ්බලපරිත්තකතිණෙසු වා ලතාය වා උපනිබද්ධො අස්ස, යදා සො ගොණො පරිකුපිතො හොති, තදා සහ උපනිබන්ධනෙන පක්කමති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අභාවිතචිත්තස්ස වෙදනා උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං පරිකොපෙති, චිත්තං පරිකුපිතං කායං ආභුජති නිබ්භුජති සම්පරිවත්තකං කරොති. අථ ඛො සො අභාවිතචිත්තො තසති රවති භෙරවරාවමභිරවති, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන පුථුජ්ජනො කායිකම්පි චෙතසිකම්පි වෙදනං වෙදයතී''ති.

''කිං පන තං කාරණං, යෙන කාරණෙන අරහා එකං වෙදනං වෙදයති කායිකං, න චෙතසික''න්ති? ''අරහතො, මහාරාජ, චිත්තං භාවිතං හොති සුභාවිතං දන්තං සුදන්තං අස්සවං වචනකරං, සො දුක්ඛාය වෙදනාය ඵුට්ඨො සමානො 'අනිච්ච'න්ති දළ්හං ගණ්හාති, සමාධිථම්භෙ චිත්තං උපනිබන්ධති, තස්ස තං චිත්තං සමාධිථම්භෙ උපනිබන්ධනං න වෙධති න චලති, ඨිතං හොති අවික්ඛිත්තං, තස්ස වෙදනාවිකාරවිප්ඵාරෙන කායො ආභුජති නිබ්භුජති සම්පරිවත්තති, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අරහා එකං වෙදනං වෙදයති කායිකං, න චෙතසික''න්ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, තං නාම ලොකෙ අච්ඡරියං යං කායෙ චලමානෙ චිත්තං න චලති, තත්ථ මෙ කාරණං බ්‍රූහී''ති. ''යථා, මහාරාජ, මහතිමහාරුක්ඛෙ ඛන්ධසාඛාපලාසසම්පන්නෙ අනිලබලසමාහතෙ සාඛා චලති, අපි නු තස්ස ඛන්ධොපි චලතී''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති . ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අරහා දුක්ඛාය වෙදනාය ඵුට්ඨො සමානො 'අනිච්ච'න්ති දළ්හං ගණ්හාති, සමාධිථම්භෙ චිත්තං උපනිබන්ධති, තස්ස තං චිත්තං සමාධිථම්භෙ උපනිබන්ධනං න වෙධති න චලති, ඨිතං හොති අවික්ඛිත්තං, තස්ස වෙදනාවිකාරවිප්ඵාරෙන කායො ආභුජති නිබ්භුජති සම්පරිවත්තති, චිත්තං පන තස්ස න වෙධති න චලති ඛන්ධො විය මහාරුක්ඛස්සා''ති. ''අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, න මෙ එවරූපො සබ්බකාලිකො ධම්මපදීපො දිට්ඨපුබ්බො''ති.

අරහන්තවෙදනාවෙදියනපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. අභිසමයන්තරායකරපඤ්හො

7. ''භන්තෙ නාගසෙන, ඉධ යො කොචි ගිහී පාරාජිකං අජ්ඣාපන්නො භවෙය්‍ය, සො අපරෙන සමයෙන පබ්බාජෙය්‍ය, අත්තනාපි සො න ජානෙය්‍ය 'ගිහිපාරාජිකං අජ්ඣාපන්නොස්මී'ති, නපි තස්ස අඤ්ඤො කොචි ආචික්ඛෙය්‍ය 'ගිහිපාරාජිකං අජ්ඣාපන්නොසී'ති. සො ච තථත්තාය පටිපජ්ජෙය්‍ය, අපි නු තස්ස ධම්මාභිසමයො භවෙය්‍යා''ති? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''කෙන, භන්තෙ, කාරණෙනා''ති? ''යො තස්ස හෙතු ධම්මාභිසමයාය, සො තස්ස සමුච්ඡින්නො, තස්මා ධම්මාභිසමයො න භවතී''ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘ජානන්තස්ස කුක්කුච්චං හොති, කුක්කුච්චෙ සති ආවරණං හොති, ආවටෙ චිත්තෙ ධම්මාභිසමයො න හොතී’ති. ඉමස්ස පන අජානන්තස්ස අකුක්කුච්චජාතස්ස සන්තචිත්තස්ස විහරතො කෙන කාරණෙන ධම්මාභිසමයො න හොති, විසමෙන විසමෙනෙසො පඤ්හො ගච්ඡති, චින්තෙත්වා විසජ්ජෙථා’’ති.

‘‘රුහති , මහාරාජ, සුකට්ඨෙ සුකලලෙ මණ්ඩඛෙත්තෙ සාරදං සුඛසයිතං බීජ’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘අපි නු, මහාරාජ, තඤ්ඤෙව බීජං ඝනසෙලසිලාතලෙ රුහෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන, මහාරාජ, තඤ්ඤෙව බීජං කලලෙ රුහති, කිස්ස ඝනසෙලෙ න රුහතී’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, තස්ස බීජස්ස රුහනාය ඝනසෙලෙ හෙතු, අහෙතුනා බීජං න රුහතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙන හෙතුනා තස්ස ධම්මාභිසමයො භවෙය්‍ය, සො තස්ස හෙතු සමුච්ඡින්නො, අහෙතුනා ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, දණ්ඩලෙඩ්ඩුලගුළමුග්ගරා පථවියා ඨානමුපගච්ඡන්ති, අපි නු, මහාරාජ, තෙ යෙව දණ්ඩලෙඩ්ඩුලගුළමුග්ගරා ගගනෙ ඨානමුපගච්ඡන්තී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පනෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන තෙ යෙව දණ්ඩලෙඩ්ඩුලගුළමුග්ගරා පථවියා ඨානමුපගච්ඡන්ති, කෙන කාරණෙන ගගනෙ න තිට්ඨන්තී’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, තෙසං දණ්ඩලෙඩ්ඩුලගුළමුග්ගරානං පතිට්ඨානාය ආකාසෙ හෙතු, අහෙතුනා න තිට්ඨන්තී’’ති . ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තස්ස තෙන දොසෙන අභිසමයහෙතු සමුච්ඡින්නො, හෙතුසමුග්ඝාතෙ අහෙතුනා අභිසමයො න හොතීති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ථලෙ අග්ගි ජලති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, සො යෙව අග්ගි උදකෙ ජලතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පනෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන සො යෙව අග්ගි ථලෙ ජලති, කෙන කාරණෙන උදකෙ න ජලතී’’ති? ‘‘නත්ථි, භන්තෙ, අග්ගිස්ස ජලනාය උදකෙ හෙතු, අහෙතුනා න ජලතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තස්ස තෙන දොසෙන අභිසමයහෙතු සමුච්ඡින්නො, හෙතුසමුග්ඝාතෙ අහෙතුනා ධම්මාභිසමයො න හොතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, පුනපෙතං අත්ථං චින්තෙහි, න මෙ තත්ථ චිත්තසඤ්ඤත්ති භවති, අජානන්තස්ස අසති කුක්කුච්චෙ ආවරණං හොතීති, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති. ‘‘අපි නු, මහාරාජ, විසං හලාහලං අජානන්තෙන ඛායිතං ජීවිතං හරතී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අජානන්තෙනපි කතං පාපං අභිසමයන්තරායකරං හොති.

‘‘අපි නු, මහාරාජ, අග්ගි අජානිත්වා අක්කමන්තං ඩහතී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අජානන්තෙනපි කතං පාපං අභිසමයන්තරායකරං හොති.

‘‘අපි නු, මහාරාජ, අජානන්තං ආසීවිසො ඩංසිත්වා ජීවිතං හරතී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අජානන්තෙනපි කතං පාපං අභිසමයන්තරායකරං හොති.

‘‘නනු, මහාරාජ, කාලිඞ්ගරාජා සමණකොලඤ්ඤො සත්තරතනපරිකිණ්ණො හත්ථිරතනමභිරුය්හ කුලදස්සනාය ගච්ඡන්තො අජානන්තොපි නාසක්ඛි බොධිමණ්ඩස්ස උපරිතො ගන්තුං, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අජානන්තෙනපි කතං පාපං අභිසමයන්තරායකරං හොතී’’ති? ‘‘ජිනභාසිතං , භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං න සක්කා පටික්කොසිතුං, එසොවෙතස්ස අත්ථො තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අභිසමයන්තරායකරපඤ්හො සත්තමො.

8. දුස්සීලපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ගිහිදුස්සීලස්ස ච සමණදුස්සීලස්ස ච කො විසෙසො, කිං නානාකරණං, උභොපෙතෙ සමසමගතිකා, උභින්නම්පි සමසමො විපාකො හොති, උදාහු කිඤ්චි නානාකාරණං අත්ථී’’ති?

‘‘දස යිමෙ, මහාරාජ, ගුණා සමණදුස්සීලස්ස ගිහිදුස්සීලතො විසෙසෙන අතිරෙකා, දසහි ච කාරණෙහි උත්තරිං දක්ඛිණං විසොධෙති.

‘‘කතමෙ දස ගුණා සමණදුස්සීලස්ස ගිහිදුස්සීලතො විසෙසෙන අතිරෙකා? ඉධ, මහාරාජ, සමණදුස්සීලො බුද්ධෙ සගාරවො හොති, ධම්මෙ සගාරවො හොති, සඞ්ඝෙ සගාරවො හොති, සබ්‍රහ්මචාරීසු සගාරවො හොති, උද්දෙසපරිපුච්ඡාය වායමති, සවනබහුලො හොති, භින්නසීලොපි, මහාරාජ, දුස්සීලො පරිසගතො ආකප්පං උපට්ඨපෙති, ගරහභයා කායිකං වාචසිකං රක්ඛති, පධානාභිමුඛඤ්චස්ස හොති චිත්තං, භික්ඛුසාමඤ්ඤං උපගතො හොති. කරොන්තොපි, මහාරාජ, සමණදුස්සීලො පාපං පටිච්ඡන්නං ආචරති. යථා, මහාරාජ, ඉත්ථී සපතිකා නිලීයිත්වා රහස්සෙනෙව පාපමාචරති; එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කරොන්තොපි සමණදුස්සීලො පාපං පටිච්ඡන්නං ආචරති. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, දස ගුණා සමණදුස්සීලස්ස ගිහිදුස්සීලතො විසෙසෙන අතිරෙකා.

‘‘කතමෙහි දසහි කාරණෙහි උත්තරිං දක්ඛිණං විසොධෙති? අනවජ්ජකවචධාරණතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, ඉසිසාමඤ්ඤභණ්ඩුලිඞ්ගධාරණතොපි දක්ඛිණං විසොධෙති, සඞ්ඝසමයමනුප්පවිට්ඨතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, බුද්ධධම්මසඞ්ඝසරණගතතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, පධානාසයනිකෙතවාසිතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, ජිනසාසනධර [ජිනසාසනධන (සී. පී.)] පරියෙසනතොපි දක්ඛිණං විසොධෙති, පවරධම්මදෙසනතොපි දක්ඛිණං විසොධෙති, ධම්මදීපගතිපරායණතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, ‘අග්ගො බුද්ධො’ති එකන්තඋජුදිට්ඨිතායපි දක්ඛිණං විසොධෙති, උපොසථසමාදානතොපි දක්ඛිණං විසොධෙති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, දසහි කාරණෙහි උත්තරිං දක්ඛිණං විසොධෙති .

‘‘සුවිපන්නොපි හි, මහාරාජ, සමණදුස්සීලො දායකානං දක්ඛිණං විසොධෙති. යථා, මහාරාජ, උදකං සුබහලම්පි කලලකද්දමරජොජල්ලං අපනෙති; එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සුවිපන්නොපි සමණදුස්සීලො දායකානං දක්ඛිණං විසොධෙති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, උණ්හොදකං සුකුධිතම්පි [සුකඨිතම්පි (සී. පී), සුබුධිතම්පි (ස්‍යා.)] ජ්ජලන්තං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සුවිපන්නොපි සමණදුස්සීලො දායකානං දක්ඛිණං විසොධෙති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, භොජනං විරසම්පි ඛුදාදුබ්බල්‍යං අපනෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සුවිපන්නොපි සමණදුස්සීලො දායකානං දක්ඛිණං විසොධෙති.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, තථාගතෙන දෙවාතිදෙවෙන මජ්ඣිමනිකායවරලඤ්ජකෙ දක්ඛිණවිභඞ්ගෙ වෙය්‍යාකරණෙ –

‘‘‘යො සීලවා දුස්සීලෙසු දදාති දානං, ධම්මෙන ලද්ධං සුපසන්නචිත්තො;
අභිසද්දහං කම්මඵලං උළාරං, සා දක්ඛිණා දායකතො විසුජ්ඣතී’’’ති [ම. නි. 3.382].

‘‘අච්ඡරියං , භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, තාවතකං මයං පඤ්හං අපුච්ඡිම්හ, තං ත්වං ඔපම්මෙහි කාරණෙහි විභාවෙන්තො අමතමධුරං සවනූපගං අකාසි. යථා නාම, භන්තෙ, සූදො වා සූදන්තෙවාසී වා තාවතකං මංසං ලභිත්වා නානාවිධෙහි සම්භාරෙහි සම්පාදෙත්වා රාජූපභොගං කරොති; එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තාවතකං මයං පඤ්හං අපුච්ඡිම්හ, තං ත්වං ඔපම්මෙහි කාරණෙහි විභාවෙත්වා අමතමධුරං සවනූපගං අකාසී’’ති.

දුස්සීලපඤ්හො අට්ඨමො.

9. උදකසත්තජීවපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉමං උදකං අග්ගිම්හි තප්පමානං චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධං, කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, උදකං ජීවති, කිං කීළමානං සද්දායති, උදාහු අඤ්ඤෙන පටිපීළිතං සද්දායතී’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජ, උදකං ජීවති, නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අපි ච, මහාරාජ, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධ’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉධෙකච්චෙ තිත්ථියා උදකං ජීවතීති සීතොදකං පටික්ඛිපිත්වා උදකං තාපෙත්වා වෙකතිකවෙකතිකං පරිභුඤ්ජන්ති, තෙ තුම්හෙ ගරහන්ති පරිභවන්ති ‘එකින්ද්‍රියං සමණා සක්‍යපුත්තියා ජීවං විහෙඨෙන්තී’ති, තං තෙසං ගරහං පරිභවං විනොදෙහි අපනෙහි නිච්ඡාරෙහී’’ති. ‘‘න හි, මහාරාජ, උදකං ජීවති, නත්ථි, මහාරාජ, උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අපි ච, මහාරාජ, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධං.

‘‘යථා, මහාරාජ, උදකං සොබ්භසරසරිතදහතළාකකන්දරපදරඋදපානනින්නපොක්ඛරණිගතං වාතාතපවෙගස්ස මහන්තතාය පරියාදියති පරික්ඛයං ගච්ඡති, අපි නු තත්ථ උදකං චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධ’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘යදි, මහාරාජ, උදකං ජීවෙය්‍ය, තත්ථාපි උදකං සද්දායෙය්‍ය, ඉමිනාපි, මහාරාජ, කාරණෙන ජානාහි ‘නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධ’න්ති.

‘‘අපරම්පි , මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි ‘නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායතී’ති. යදා පන, මහාරාජ, උදකං තණ්ඩුලෙහි සම්මිස්සිතං භාජනගතං හොති පිහිතං උද්ධනෙ අට්ඨපිතං, අපි නු තත්ථ උදකං සද්දායතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, අචලං හොති සන්තසන්ත’’න්ති. ‘‘තං යෙව පන, මහාරාජ, උදකං භාජනගතං අග්ගිං උජ්ජාලෙත්වා උද්ධනෙ ඨපිතං හොති, අපි නු තත්ථ උදකං අචලං හොති සන්තසන්ත’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, චලති ඛුබ්භති ලුළති ආවිලති ඌමිජාතං හොති, උද්ධමධො දිසාවිදිසං ගච්ඡති, උත්තරති පතරති ඵෙණමාලී හොතීති. කිස්ස පන තං, මහාරාජ , පාකතිකං උදකං න චලති සන්තසන්තං හොති, කිස්ස පන අග්ගිගතං

වලති බුබ්බුති ලුළති ආවිලති ඌම්ජාතං හොති, උද්ධමධො දිසාවිදිසං ගච්ඡති, උත්තරති පතරති ඵෙණමාලී හොතී''ති? ''පාකතිකං, භන්තෙ, උදකං න චලති, අග්ගිකතං පන උදකං අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය චිච්චිටායති චිටිචිටායති සද්දායති බහුවිධ''න්ති. ''ඉමිනාපි මහාරාජ, කාරණෙන ජානාහි 'නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායතී'ති.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරං කාරණං සුණොහි, නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායති. හොති තං, මහාරාජ, උදකං ඝරෙ ඝරෙ උදකවාරකගතං පිහිත''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''අපි නු තං, මහාරාජ, උදකං චලති බුබ්බුති ලුළති ආවිලති ඌම්ජාතං හොති, උද්ධමධො දිසාවිදිසං ගච්ඡති, උත්තරති පතරති ඵෙණමාලී හොතී''ති. ''න හි, භන්තෙ, අචලං තං හොති පාකතිකං උදකවාරකගතං උදක''න්ති.

''සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, 'මහාසමුද්දෙ උදකං චලති බුබ්බුති ලුළති ආවිලති ඌම්ජාතං හොති, උද්ධමධො දිසාවිදිසං ගච්ඡති, උත්තරති පතරති ඵෙණමාලී හොති, උස්සක්කිත්වා ඔස්සක්කිත්වා [ඔස්සක්කිත්වා''ති පදං සී. පී. පොත්ථකෙසු නත්ථි] වෙලාය පහරති සද්දායති බහුවිධ'''න්ති? ''ආම, භන්තෙ, සුතපුබ්බං එතං මයා දිට්ඨපුබ්බඤ්ච 'මහාසමුද්දෙ උදකං හත්ථසතම්පි ද්වෙපි හත්ථසතානි ගගනෙ උස්සක්කතී'''ති. ''කිස්ස, මහාරාජ, උදකවාරකගතං උදකං න චලති න සද්දායති, කිස්ස පන මහාසමුද්දෙ උදකං චලති සද්දායතී''ති? ''වාතවෙගස්ස මහන්තතාය, භන්තෙ, මහාසමුද්දෙ උදකං චලති සද්දායති, උදකවාරකගතං උදකං අඝට්ටිතං කෙහිචි න චලති න සද්දායතී''ති. ''යථා, මහාරාජ, වාතවෙගස්ස මහන්තතාය මහාසමුද්දෙ උදකං චලති සද්දායති එවමෙව අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායතී''ති.

''නනු, මහාරාජ, භෙරිපොක්ඛරං සුක්ඛං සුක්ඛෙන ගොචම්මෙන ඔනන්ධන්තී''ති? ''ආම, භන්තෙ''. ''අපි නු, මහාරාජ, භෙරියා ජීවො වා සත්තො වා අත්ථී''ති. ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිස්ස පන, මහාරාජ, භෙරී සද්දායතී''ති? ''ඉත්ථියා වා, භන්තෙ, පුරිසස්ස වා තජ්ජෙන වායාමෙනා''ති. ''යථා, මහාරාජ, ඉත්ථියා වා පුරිසස්ස වා තජ්ජෙන වායාමෙන භෙරී සද්දායති, එවමෙව අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායති. ඉමිනාපි, මහාරාජ , කාරණෙන ජානාහි 'නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා, අග්ගිසන්තාපවෙගස්ස මහන්තතාය උදකං සද්දායතී'ති.

''මය්හම්පි තාව, මහාරාජ, තව පුච්ඡිතබ්බං අත්ථි, එවමෙසො පඤ්හො සුවිනිච්ඡිතො හොති, කිං නු ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙහිපි භාජනෙහි උදකං තප්පමානං සද්දායති, උදාහු එකච්චෙහි යෙව භාජනෙහි තප්පමානං සද්දායතී''ති? ''න හි, භන්තෙ, සබ්බෙහිපි භාජනෙහි උදකං තප්පමානං සද්දායති, එකච්චෙහි යෙව භාජනෙහි උදකං තප්පමානං සද්දායතී''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, ජහිතොසි සකසමයං, පච්චාගතොසි මම විසයං, නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වා. යදි, මහාරාජ, සබ්බෙහිපි භාජනෙහි උදකං තප්පමානං සද්දායෙය්‍ය, යුත්තමිදං 'උදකං ජීවතී'ති වත්තුං. න හි, මහාරාජ, උදකං ද්වයං හොති, යං සද්දායති, තං ජීවති, යං න සද්දායති, තං න ජීවතීති. යදි, මහාරාජ, උදකං ජීවෙය්‍ය, මහන්තානං හත්ථිනාගානං උස්සන්නකායානං පභින්නානං සොණ්ඩාය උස්සිඤ්චිත්වා මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා කුච්ඡිං පවෙසයන්තානං, තම්පි උදකං තෙසං දන්තන්තරෙ චිප්පියමානං සද්දායෙය්‍ය. හත්ථසතිකාපි මහානාවා ගරුකා භාරිකා අනෙකසතසහස්සභාරපරිපූරා මහාසමුද්දෙ විචරන්ති, තාහිපි චිප්පියමානං උදකං සද්දායෙය්‍ය. මහතිමහන්තාපි මච්ඡා අනෙකසතයොජනිකකායා තිමී තිමිඞ්ගලා තිමිරපිඞ්ගලා අබ්භන්තරෙ නිමුග්ගා මහාසමුද්දෙ නිවාසට්ඨානතාය පටිවසන්තා මහාඋදකධාරා ආචමන්ති ධමන්ති ච, තෙසම්පි තං දන්තන්තරෙපි උදරන්තරෙපි චිප්පියමානං උදකං සද්දායෙය්‍ය. යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, එවරූපෙහි එවරූපෙහි මහන්තෙහි පටිපීළනෙහි පටිපීළිතං උදකං න සද්දායති තස්මාපි නත්ථි උදකෙ ජීවො වා සත්තො වාති, එවමෙතං, මහාරාජ, ධාරෙහී''ති.

''සාධු , භන්තෙ නාගසෙන, දොසාගතො පඤ්හො අනුච්ඡවිකාය විභත්තියා විභත්තො, යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, මහග්ඝං මණිරතනං ඡෙකං ආචරියං කුසලං සික්ඛිතං මණිකාරං පාපුණිත්වා කිත්තිං ලභෙය්‍ය ථොමනං පසංසං, මුත්තාරතනං වා මුත්තිකං දුස්සරතනං වා දුස්සිකං, ලොහිතචන්දනං වා ගන්ධිකං පාපුණිත්වා කිත්තිං ලභෙය්‍ය ථොමනං පසංසං. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, දොසාගතො [දෙසාගතො (සී. පී.)] පඤ්හො අනුච්ඡවිකාය විභත්තියා විභත්තො, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

උදකසත්තජීවපඤ්හො නවමො.

බුද්ධවග්ගො පඨමො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ නව පඤ්හා.

2. නිප්පපඤ්චවග්ගො

1. නිප්පපඤ්චපඤ්හො

1. ''භන්තෙ නාගසෙන, භාසිතම්පෙතං භගවතා 'නිප්පපඤ්චාරාමා, භික්ඛවෙ, විහරථ නිප්පපඤ්චරතිනො'ති, කතමං තං නිප්පපඤ්ච''න්ති? ''සොතාපත්තිඵලං, මහාරාජ, නිප්පපඤ්චං, සකදාගාමිඵලං නිප්පපඤ්චං, අනාගාමිඵලං

නිප්පපඤ්චං, අරහත්තඵලං නිප්පපඤ්ච''න්ති.

''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සොතාපත්තිඵලං නිප්පපඤ්චං, සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තඵලං නිප්පපඤ්චං , කිස්ස පන ඉමෙ භික්ඛූ උද්දිසන්ති පරිපුච්ඡන්ති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං, නවකම්මෙන පලිබුජ්ඣන්ති දානෙන ච පූජාය ච, නනු තෙ ජිනප්පටික්ඛිත්තං කම්මං කරොතී''ති?

''යෙ තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ උද්දිසන්ති පරිපුච්ඡන්ති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං, නවකම්මෙන පලිබුජ්ඣන්ති දානෙන ච පූජාය ච, සබ්බෙ තෙ නිප්පපඤ්චස්ස පත්තියා කරොන්ති. යෙ තෙ, මහාරාජ, සභාවපරිසුද්ධා පුබ්බෙ වාසිතවාසනා, තෙ එකචිත්තක්ඛණෙන නිප්පපච හොන්ති. යෙ පන තෙ භික්ඛූ මහාරජක්ඛා, තෙ ඉමෙහි පයොගෙහි නිප්පපඤ්චා හොන්ති.

''යථා, මහාරාජ, එකො පුරිසො ඛෙත්තෙ බීජං රොපෙත්වා අත්තනො යථාබලවීරියෙන විනා පාකාරවතියා ධඤ්ඤං උද්ධරෙය්‍ය, එකො පුරිසො ඛෙත්තෙ බීජං රොපෙත්වා වනං පවිසිත්වා කට්ඨඤ්ච සාඛඤ්ච ඡින්දිත්වා වතිපාකාරං කත්වා ධඤ්ඤං උද්ධරෙය්‍ය. යා තත්ථ තස්ස වතිපාකාරපරියෙසනා, සා ධඤ්ඤත්ථාය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සභාවපරිසුද්ධා පුබ්බෙ වාසිතවාසනා, තෙ එකචිත්තක්ඛණෙන නිප්පපඤ්චා හොන්ති, විනා වතිපාකාරං පුරිසො විය ධඤ්ඤුද්ධාරො. යෙ පන තෙ භික්ඛූ මහාරජක්ඛා, තෙ ඉමෙහි පයොගෙහි නිප්පපඤ්චා හොන්ති, වතිපාකාරං කත්වා පුරිසො විය ධඤ්ඤුද්ධාරො.

''යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො මහතිමහන්තෙ අම්බරුක්ඛමත්ථකෙ ඵලපිණ්ඩි භවෙය්‍ය, අථ තත්ථ යො කොචි ඉද්ධිමා ආගන්ත්වා තස්ස ඵලං හරෙය්‍ය, යො පන තත්ථ අනිද්ධිමා, සො කට්ඨඤ්ච වල්ලිඤ්ච ඡින්දිත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා තාය තං රුක්ඛං අභිරුහිත්වා ඵලං හරෙය්‍ය. යා තත්ථ තස්ස නිස්සෙණිපරියෙසනා, සා ඵලත්ථාය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සභාවපරිසුද්ධා පුබ්බෙ වාසිතවාසනා, තෙ එකචිත්තක්ඛණෙන නිප්පපඤ්චා හොන්ති, ඉද්ධිමා විය රුක්ඛඵලං හරන්තො. යෙ පන තෙ භික්ඛූ මහාරජක්ඛා, තෙ ඉමිනා පයොගෙන සච්චානි අභිසමෙන්ති, නිස්සෙණියා විය පුරිසො රුක්ඛඵලං හරන්තො .

''යථා වා පන, මහාරාජ, එකො පුරිසො අත්ථකරණිකො එකකො යෙව සාමිකං උපගන්ත්වා අත්ථං සාධෙති. එකො ධනවා ධනවසෙන පරිසං වඩ්ඪෙත්වා පරිසාය අත්ථං සාධෙති. යා තත්ථ තස්ස පරිසපරියෙසනා, සා අත්ථත්ථාය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ සභාවපරිසුද්ධා පුබ්බෙ වාසිතවාසනා, තෙ එකචිත්තක්ඛණෙන ඡසු අභිඤ්ඤාසු වසිභාවං පාපුණන්ති, පුරිසො විය එකකො අත්ථසිද්ධිං කරොන්තො. යෙ පන තෙ භික්ඛූ මහාරජක්ඛා, තෙ ඉමෙහි පයොගෙහි සාමඤ්ඤත්ථමභිසාධෙන්ති, පරිසාය විය පුරිසො අත්ථසිද්ධිං කරොන්තො.

''උද්දෙසොපි, මහාරාජ, බහුකාරො, පරිපුච්ඡාපි බහුකාරා, නවකම්මම්පි බහුකාරං, දානම්පි බහුකාරං, පූජාපි බහුකාරා තෙසු තෙසු කරණීයෙසු. යථා, මහාරාජ, පුරිසො රාජූපසෙවී කතාවී අමච්චභටබලදොවාරිකඅනීකට්ඨපාරිසජ්ජජනෙහි, තෙ තස්ස කරණීයෙ අනුප්පත්තෙ සබ්බෙපි උපකාරා හොන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, උද්දෙසොපි බහුකාරො, පරිපුච්ඡාපි බහුකාරා, නවකම්මම්පි බහුකාරං, දානම්පි බහුකාරං, පූජාපි බහුකාරා තෙසු තෙසු කරණීයෙසු. යදි, මහාරාජ, සබ්බෙපි අභිජාතිපරිසුද්ධා භවෙය්‍යුං, අනුසාසනෙන [අනුසාසකෙන (සී. පී.)] කරණීයං න භවෙය්‍ය. යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, සවනෙන කරණීයං හොති, ථෙරො, මහාරාජ, සාරිපුත්තො අපරිමිතමසඞ්ඛෙය්‍යකප්පං උපාදාය උපචිතකුසලමූලො පඤ්ඤාය කොටිං ගතො, සොපි විනා සවනෙන නාසක්ඛි ආසවක්ඛයං පාපුණිතුං. තස්මා, මහාරාජ, බහුකාරං සවනං, තථා උද්දෙසොපි පරිපුච්ඡාපි. තස්මා උද්දෙසපරිපුච්ඡාපි නිප්පපඤ්චා සඞ්ඛතා''ති. ''සුනිජ්ඣාපිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

නිප්පපඤ්චපඤ්හො පඨමො.

2. ඛීණාසවභාවපඤ්හො

2. ''භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ 'යො ගිහී අරහත්තං පත්තො, ද්වෙ වාස්ස ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤා, තස්මිං යෙව දිවසෙ පබ්බජති වා පරිනිබ්බායති වා. න සො දිවසො සක්කා අතික්කමෙතු'න්ති. සචෙ සො, භන්තෙ නාගසෙන, තස්මිං දිවසෙ ආචරියං වා උපජ්ඣායං වා පත්තචීවරං වා න ලභෙථ, අපි නු ඛො සො අරහා සයං වා පබ්බජෙය්‍ය දිවසං වා අතික්කමෙය්‍ය, අඤ්ඤො කොචි අරහා ඉද්ධිමා ආගන්ත්වා තං පබ්බාජෙය්‍ය වා පරිනිබ්බායෙය්‍ය වා''ති? ''න සො, මහාරාජ, අරහා සයං පබ්බජෙය්‍ය, සයං පබ්බජන්තො ථෙය්‍යං ආපජ්ජති, න ච දිවසං අතික්කමෙය්‍ය, අඤ්ඤස්ස අරහන්තස්ස ආගමනං භවෙය්‍ය වා න වා භවෙය්‍ය, තස්මිං යෙව දිවසෙ පරිනිබ්බායෙය්‍යා''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, අරහත්තස්ස සන්තභාවො විජහිතො හොති, යෙන අධිගතස්ස ජීවිතහාරො භවතී''ති.

''විසමං, මහාරාජ, ගිහිලිඞ්ගං, විසමෙ ලිඞ්ගෙ ලිඞ්ගදුබ්බලතාය අරහත්තං පත්තො ගිහී තස්මිං යෙව දිවසෙ පබ්බජති වා පරිනිබ්බායති වා. නෙසො, මහාරාජ, දොසො අරහත්තස්ස, ගිහිලිඞ්ගස්සෙවෙසො දොසො යදිදං

ලිඞ්ගදුබ්බලතා.

‘‘යථා, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං ආයුපාලකං ජීවිතරක්ඛකං විසමකොට්ඨස්ස මන්දදුබ්බලගහණිකස්ස අවිපාකෙන ජීවිතං හරති. නෙසො, මහාරාජ, දොසො භොජනස්ස, කොට්ඨස්සෙවෙසො දොසො යදිදං අග්ගිදුබ්බලතා. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, විසමෙ ලිඞ්ගෙ ලිඞ්ගදුබ්බලතාය අරහත්තං පත්තො ගිහී තස්මිං යෙව දිවසෙ පබ්බජති වා පරිනිබ්බායති වා. නෙසො, මහාරාජ, දොසො අරහත්තස්ස, ගිහිලිඞ්ගස්සෙවෙසො දොසො යදිදං ලිඞ්ගදුබ්බලතා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පරිත්තං තිණසලාකං උපරි ගරුකෙ පාසාණෙ ඨපිතෙ දුබ්බලතාය භිජ්ජිත්වා පතති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අරහත්තං පත්තො ගිහී තෙන ලිඞ්ගෙන අරහත්තං ධාරෙතුං අසක්කොන්තො තස්මිං යෙව දිවසෙ පබ්බජති වා පරිනිබ්බායති වා.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො අබලො දුබ්බලො නිහීනජච්චො පරිත්තපුඤ්ඤො මහතිමහාරජ්ජං ලභිත්වා ඛණෙන පරිපතති පරිධංසති ඔසක්කති, න සක්කොති ඉස්සරියං ධාරෙතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අරහත්තං පත්තො ගිහී තෙන ලිඞ්ගෙන අරහත්තං ධාරෙතුං න සක්කොති , තෙන කාරණෙන තස්මිං යෙව දිවසෙ පබ්බජති වා පරිනිබ්බායති වා’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ඛීණාසවභාවපඤ්හො දුතියො.

3. ඛීණාසවසතිසම්මොසපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි අරහතො සතිසම්මොසො’’ති? ‘‘විගතසතිසම්මොසා ඛො, මහාරාජ, අරහන්තො, නත්ථි අරහන්තානං සතිසම්මොසො’’ති. ‘‘ආපජ්ජෙය්‍ය පන, භන්තෙ, අරහා ආපත්ති’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ‘‘කිස්මිං වත්ථුස්මි’’න්ති? ‘‘කුටිකාරෙ, මහාරාජ, සඤ්චරිත්තෙ, විකාලෙ කාලසඤ්ඤාය, පවාරිතෙ අප්පවාරිතසඤ්ඤාය, අනතිරිත්තෙ අතිරිත්තසඤ්ඤායා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘යෙ ආපත්තිං ආපජ්ජන්ති, තෙ ද්වීහි කාරණෙහි ආපජ්ජන්ති අනාදරියෙන වා අජානනෙන වා’ති. අපි නු ඛො, භන්තෙ, අරහතො අනාදරියං හොති, යං අරහා ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති.

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, අරහා ආපත්තිං ආපජ්ජති, නත්ථි ච අරහතො අනාදරියං, තෙන හි අත්ථි අරහතො සතිසම්මොසො’’ති? ‘‘නත්ථි, මහාරාජ, අරහතො සතිසම්මොසො, ආපත්තිඤ්ච අරහා ආපජ්ජතී’’ති.

‘‘තෙන හි, භන්තෙ, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහි, කිං තත්ථ කාරණ’’න්ති? ‘‘ද්වෙමෙ, මහාරාජ, කිලෙසා ලොකවජ්ජං පණ්ණත්තිවජ්ජඤ්චාති. කතමං, මහාරාජ, ලොකවජ්ජං? දස අකුසලකම්මපථා, ඉදං වුච්චති ලොකවජ්ජං. කතමං පණ්ණත්තිවජ්ජං? යං ලොකෙ අත්ථි සමණානං අනනුච්ඡවිකං අනනුලොමිකං, ගිහීනං අනවජ්ජං. තත්ථ භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති ‘යාවජීවං අනතික්කමනීය’න්ති. විකාලභොජනං, මහාරාජ, ලොකස්ස අනවජ්ජං, තං ජිනසාසනෙ වජ්ජං. භූතගාමවිකොපනං, මහාරාජ, ලොකස්ස අනවජ්ජං, තං ජිනසාසනෙ වජ්ජං. උදකෙ හස්සධම්මං, මහාරාජ, ලොකස්ස අනවජ්ජං, තං ජිනසාසනෙ වජ්ජං. ඉති එවරූපානි එවරූපානි, මහාරාජ , ජිනසාසනෙ වජ්ජානි, ඉදං වුච්චති පණ්ණත්තිවජ්ජං.

‘‘ලොකවජ්ජං අභබ්බො ඛීණාසවො තං අජ්ඣාචරිතුං, යං කිලෙසං පණ්ණත්තිවජ්ජං, තං අජානන්තො ආපජ්ජෙය්‍ය. අවිසයො, මහාරාජ, එකච්චස්ස අරහතො සබ්බං ජානිතුං, න හි තස්ස බලං අත්ථි සබ්බං ජානිතුං. අනඤ්ඤාතං, මහාරාජ, අරහතො ඉත්ථිපුරිසානං නාමම්පි ගොත්තම්පි, මග්ගොපි තස්ස මහියා අනඤ්ඤාතො; විමුත්තිං යෙව, මහාරාජ, එකච්චො අරහා ජානෙය්‍ය; ඡළභිඤ්ඤො අරහා සකවිසයං ජානෙය්‍ය; සබ්බඤ්ඤූ, මහාරාජ, තථාගතොව සබ්බං ජානාතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ඛීණාසවසතිසම්මොසපඤ්හො තතියො.

4. ලොකෙ නත්ථිභාවපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, දිස්සන්ති ලොකෙ බුද්ධා, දිස්සන්ති පච්චෙකබුද්ධා, දිස්සන්ති තථාගතස්ස සාවකා, දිස්සන්ති චක්කවත්තිරාජානො, දිස්සන්ති පදෙසරාජානො, දිස්සන්ති දෙවමනුස්සා, දිස්සන්ති සධනා, දිස්සන්ති අධනා, දිස්සන්ති සුගතා, දිස්සන්ති දුග්ගතා, දිස්සති පුරිසස්ස ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභූතං, දිස්සති ඉත්ථියා පුරිසලිඞ්ගං පාතුභූතං, දිස්සති සුකතං දුක්කතං කම්මං, දිස්සන්ති කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකූපභොගිනො සත්තා, අත්ථි ලොකෙ සත්තා අණ්ඩජා ජලාබුජා සංසෙදජා ඔපපාතිකා, අත්ථි සත්තා අපදා ද්විපදා චතුප්පදා බහුප්පදා, අත්ථි ලොකෙ යක්ඛා රක්ඛසා කුම්භණ්ඩා අසුරා දානවා ගන්ධබ්බා පෙතා පිසාචා, අත්ථි කින්නරා මහොරගා නාගා සුපණ්ණා සිද්ධා විජ්ජාධරා, අත්ථි හත්ථී අස්සා ගාවො මහිංසා [මහිසා (සී. පී.)] ඔට්ඨා ගද්‍රභා අජා එළකා මිගා සූකරා සීහා බ්‍යග්ඝා දීපී

අච්ඡා කොකා තරච්ඡා සොණා සිඞ්ගාලා, අත්ථි බහුවිධා සකුණා, අත්ථි සුවණ්ණං රජතං මුත්තා මණි සඞ්ඛො සිලා පවාළං ලොහිතඞ්කො මසාරගල්ලං වෙළුරියො වජිරං ඵලිකං කාළලොහං තම්බලොහං වට්ටලොහං කංසලොහං, අත්ථි ඛොමං කොසෙය්‍යං කප්පාසිකං සාණං භඞ්ගං කම්බලං, අත්ථි සාලි වීහි යවො කඞ්ගු කුද්‍රූසො වරකො ගොධූමො මුග්ගො, මාසො තිලං කුලත්ථං, අත්ථි මූලගන්ධො සාරගන්ධො ඵෙග්ගුගන්ධො තචගන්ධො පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො ඵලගන්ධො සබ්බගන්ධො, අත්ථි තිණ ලතා ගච්ඡ රුක්ඛ ඔසධි වනප්පති නදී පබ්බත සමුද්ද මච්ඡකච්ඡපා සබ්බං ලොකෙ අත්ථි. යං, භන්තෙ, ලොකෙ නත්ථි, තං මෙ කථෙහී''ති.

''තීණිමානි, මහාරාජ, ලොකෙ නත්ථි. කතමානි තීණි? සචෙතනා වා අචෙතනා වා අජරාමරා ලොකෙ නත්ථි, සඞ්ඛාරානං නිච්චතා නත්ථි, පරමත්ථෙන සත්තූපලද්ධි නත්ථි, ඉමානි ඛො, මහාරාජ, තීණි ලොකෙ නත්ථී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

ලොකෙ නත්ථිභාවපඤ්හො චතුත්ථො.

5. අකම්මජාදිපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, දිස්සන්ති ලොකෙ කම්මනිබ්බත්තා, දිස්සන්ති හෙතුනිබ්බත්තා, දිස්සන්ති උතුනිබ්බත්තා, යං ලොකෙ අකම්මජං අහෙතුජං අනුතුජං, තං මෙ කථෙහී''ති. ''ද්වෙමෙ, මහාරාජ, ලොකස්මිං අකම්මජා අහෙතුජා අනුතුජා. කතමෙ ද්වෙ? ආකාසො, මහාරාජ, අකම්මජො අහෙතුජො අනුතුජො; නිබ්බානං, මහාරාජ, අකම්මජං අහෙතුජං අනුතුජං. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, ද්වෙ අකම්මජා අහෙතුජා අනුතුජා''ති.

''මා, භන්තෙ නාගසෙන, ජිනවචනං මක්ඛෙහි, මා අජානිත්වා පඤ්හං බ්‍යාකරොහී''ති. ''කිං ඛො, මහාරාජ, අහං වදාමි, යං මං ත්වං එවං වදෙසි 'මා, භන්තෙ නාගසෙන, ජිනවචනං මක්ඛෙහි, මා අජානිත්වා පඤ්හං බ්‍යාකරොහී'''ති? ''භන්තෙ නාගසෙන, යුත්තමිදං තාව වත්තුං 'ආකාසො අකම්මජො අහෙතුජො අනුතුජො'ති. අනෙකසතෙහි පන, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙහි භගවතා සාවකානං නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය මග්ගො අක්ඛාතො, අථ ච පන ත්වං එවං වදෙසි 'අහෙතුජං නිබ්බාන'''න්ති. ''සච්චං, මහාරාජ, භගවතා අනෙකසතෙහි කාරණෙහි සාවකානං නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය මග්ගො අක්ඛාතො, න ච පන නිබ්බානස්ස උප්පාදාය හෙතු අක්ඛාතො''ති.

''එත්ථ මයං, භන්තෙ නාගසෙන, අන්ධකාරතො අන්ධකාරතරං පවිසාම, වනතො වනතරං පවිසාම, ගහනතො ගහනතරං [ගහනන්තරතො ගහනන්තරං (ක.)] පවිසාම, යත්‍ර හි නාම නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය හෙතු අත්ථි, තස්ස පන ධම්මස්ස උප්පාදාය හෙතු නත්ථි. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය හෙතු අත්ථි, තෙන හි නිබ්බානස්ස උප්පාදායපි හෙතු ඉච්ඡිතබ්බො.

''යථා පන, භන්තෙ නාගසෙන, පුත්තස්ස පිතා අත්ථි, තෙන කාරණෙන පිතුනොපි පිතා ඉච්ඡිතබ්බො. යථා අන්තෙවාසිකස්ස ආචරියො අත්ථි, තෙන කාරණෙන ආචරියස්සපි ආචරියො ඉච්ඡිතබ්බො . යථා අඞ්කුරස්ස බීජං අත්ථි, තෙන කාරණෙන බීජස්සපි බීජං ඉච්ඡිතබ්බං. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යදි නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය හෙතු අත්ථි, තෙන කාරණෙන නිබ්බානස්ස උප්පාදායපි හෙතු ඉච්ඡිතබ්බො.

''යථා රුක්ඛස්ස වා ලතාය වා අග්ගෙ සති තෙන කාරණෙන මජ්ඣම්පි අත්ථි, මූලම්පි අත්ථි. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යදි නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය හෙතු අත්ථි, තෙන කාරණෙන නිබ්බානස්ස උප්පාදායපි හෙතු ඉච්ඡිතබ්බො'''ති.

''අනුප්පාදනීයං, මහාරාජ, නිබ්බානං, තස්මා න නිබ්බානස්ස උප්පාදාය හෙතු අක්ඛාතො''ති. ''ඉඞ්ඝ, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං දස්සෙත්වා කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහි, යථාහං ජානෙය්‍යං නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය හෙතු අත්ථි, නිබ්බානස්ස උප්පාදාය හෙතු නත්ථී''ති.

''තෙන හි, මහාරාජ, සක්කච්චං සොතං ඔදහ, සාධුකං සුණොහි, වක්ඛාමි තත්ථ කාරණං, සක්කුණෙය්‍යා, මහාරාජ, පුරිසො පාකතිකෙන බලෙන ඉතො හිමවන්තං පබ්බතරාජං උපගන්තු''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''සක්කුණෙය්‍යා පන සො, මහාරාජ, පුරිසො පාකතිකෙන බලෙන හිමවන්තං පබ්බතරාජං ඉධ ආහරිතු''න්ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කා නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය මග්ගො අක්ඛාතුං, න සක්කා නිබ්බානස්ස උප්පාදාය හෙතු දස්සෙතුං.

''සක්කුණෙය්‍යා, මහාරාජ, පුරිසො පාකතිකෙන බලෙන මහාසමුද්දං නාවාය උත්තරිත්වා පාරිමතීරං ගන්තු''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති? ''සක්කුණෙය්‍යා පන සො, මහාරාජ , පුරිසො පාකතිකෙන බලෙන මහාසමුද්දස්ස පාරිමතීරං ඉධ ආහරිතු''න්ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කා නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය මග්ගො අක්ඛාතුං, න සක්කා නිබ්බානස්ස උප්පාදාය හෙතු දස්සෙතුං. කිං කාරණා? අසඞ්ඛතත්තා ධම්මස්සා''ති.

‘‘අසඞ්ඛතං , භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බාන’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, අසඞ්ඛතං නිබ්බානං න කෙහිචි කතං, නිබ්බානං, මහාරාජ, න වත්තබ්බං උප්පන්නන්ති වා අනුප්පන්නන්ති වා උප්පාදනීයන්ති වා අතීතන්ති වා අනාගතන්ති වා පච්චුප්පන්නන්ති වා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා කායවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා’’ති. ‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බානං න උප්පන්නං න අනුප්පන්නං න උප්පාදනීයං න අතීතං න අනාගතං න පච්චුප්පන්නං න චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං න සොතවිඤ්ඤෙය්‍යං න ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යං න ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං න කායවිඤ්ඤෙය්‍යං, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ නත්ථිධම්මං නිබ්බානං අපදිසථ ‘නත්ථි නිබ්බාන’න්ති. ‘‘අත්ථි, මහාරාජ, නිබ්බානං, මනොවිඤ්ඤෙය්‍යං නිබ්බානං, විසුද්ධෙන මානසෙන පණීතෙන උජුකෙන අනාවරණෙන නිරාමිසෙන සම්මාපටිපන්නො අරියසාවකො නිබ්බානං පස්සතී’’ති.

‘‘කීදිසං පන තං, භන්තෙ, නිබ්බානං, යං තං ඔපම්මෙහි ආදීපනීයං කාරණෙහි මං සඤ්ඤාපෙහි, යථා අත්ථිධම්මං ඔපම්මෙහි ආදීපනීය’’න්ති. ‘‘අත්ථි, මහාරාජ, වාතො නාමා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘ඉඞ්ඝ, මහාරාජ, වාතං දස්සෙහි වණ්ණතො වා සණ්ඨානතො වා අණුං වා ථූලං වා දීඝං වා රස්සං වා’’ති. ‘‘න සක්කා, භන්තෙ නාගසෙන, වාතො උපදස්සයිතුං, න සො වාතො හත්ථග්ගහණං වා නිම්මද්දනං වා උපෙති, අපි ච අත්ථි සො වාතො’’ති. ‘‘යදි, මහාරාජ, න සක්කා වාතො උපදස්සයිතුං, තෙන හි නත්ථි වාතො’’ති? ‘‘ජානාමහං, භන්තෙ නාගසෙන, වාතො අත්ථීති මෙ හදයෙ අනුපවිට්ඨං, න චාහං සක්කොමි වාතං උපදස්සයිතු’’න්ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අත්ථි නිබ්බානං, න ච සක්කා නිබ්බානං උපදස්සයිතුං වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, සුපදස්සිතං ඔපම්මං, සුනිද්දිට්ඨං කාරණං, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමි ‘අත්ථි නිබ්බාන’’’න්ති.

අකම්මජාදිපඤ්හො පඤ්චමො.

6. කම්මජාදිපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමෙ එත්ථ කම්මජා, කතමෙ හෙතුජා, කතමෙ උතුජා, කතමෙ න කම්මජා, න හෙතුජා, න උතුජා’’ති? ‘‘යෙ කෙචි, මහාරාජ, සත්තා සචෙතනා, සබ්බෙ තෙ කම්මජා; අග්ගි ච සබ්බානි ච බීජජාතානි හෙතුජානි; පථවී ච පබ්බතා ච උදකඤ්ච වාතො ච, සබ්බෙ තෙ උතුජා; ආකාසො ච නිබ්බානඤ්ච ඉමෙ ද්වෙ අකම්මජා අහෙතුජා අනුතුජා. නිබ්බානං පන, මහාරාජ, න වත්තබ්බං කම්මජන්ති වා හෙතුජන්ති වා උතුජන්ති වා උප්පන්නන්ති වා අනුප්පන්නන්ති වා උප්පාදනීයන්ති වා අතීතන්ති වා අනාගතන්ති වා පච්චුප්පන්නන්ති වා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා කායවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති වා, අපි ච, මහාරාජ, මනොවිඤ්ඤෙය්‍යං නිබ්බානං, යං සො සම්මාපටිපන්නො අරියසාවකො විසුද්ධෙන ඤාණෙන පස්සතී’’ති. ‘‘රමණීයො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො සුවිනිච්ඡිතො නිස්සංසයො එකන්තගතො, විමති උප්පච්ඡින්නා, ත්වං ගණිවරපවරමාසජ්ජා’’ති.

කම්මජාදිපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. යක්ඛපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි ලොකෙ යක්ඛා නාමා’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, අත්ථි ලොකෙ යක්ඛා නාමා’’ති. ‘‘චවන්ති පන තෙ, භන්තෙ, යක්ඛා තම්හා යොනියා’’ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, චවන්ති තෙ යක්ඛා තම්හා යොනියා’’ති. ‘‘කිස්ස පන, භන්තෙ නාගසෙන, තෙසං මතානං යක්ඛානං සරීරං න දිස්සති, කුණපගන්ධොපි න වායතී’’ති? ‘‘දිස්සති, මහාරාජ, මතානං යක්ඛානං සරීරං, කුණපගන්ධොපි තෙසං වායති, මතානං, මහාරාජ, යක්ඛානං සරීරං කීටවණ්ණෙන වා දිස්සති, කිමිවණ්ණෙන වා දිස්සති, කිපිල්ලිකවණ්ණෙන වා දිස්සති, පටඞ්ගවණ්ණෙන වා දිස්සති, අහිවණ්ණෙන වා දිස්සති, විච්ඡිකවණ්ණෙන වා දිස්සති, සතපදිවණ්ණෙන වා දිස්සති, දිජවණ්ණෙන වා දිස්සති, මිගවණ්ණෙන වා දිස්සතී’’ති. ‘‘කො හි, භන්තෙ නාගසෙන, අඤ්ඤො ඉදං පඤ්හං පුට්ඨො විසජ්ජෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තවාදිසෙන බුද්ධිමතා’’ති.

යක්ඛපඤ්හො සත්තමො.

8. අනවසෙසසික්ඛාපදපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යෙ තෙ අහෙසුං තිකිච්ඡකානං පුබ්බකා ආචරියා සෙය්‍යථිදං, නාරදො ධම්මන්තරී [ධන්වන්තරී (?)] අඞ්ගිරසො කපිලො කණ්ඩරග්ගි සාමො අතුලො පුබ්බකච්චායනො, සබ්බෙපෙතෙ ආචරියා සකිංයෙව රොගුප්පත්තිඤ්ච නිදානඤ්ච සභාවඤ්ච සමුට්ඨානඤ්ච තිකිච්ඡඤ්ච කිරියඤ්ච සිද්ධාසිද්ධඤ්ච සබ්බං තං [සන්තං (ක.)] නිරවසෙසං ජානිත්වා ‘ඉමස්මිං කායෙ එත්තකා රොගා උප්පජ්ජිස්සන්තී’ති එකප්පහාරෙන කලාපග්ගාහං කරිත්වා සුත්තං බන්ධිංසු, අසබ්බඤ්ඤුනො එතෙ සබ්බෙ, කිස්ස පන තථාගතො සබ්බඤ්ඤූ සමානො අනාගතං කිරියං බුද්ධඤාණෙන ජානිත්වා ‘එත්තකෙ නාම වත්ථුස්මිං එත්තකං නාම සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතබ්බං භවිස්සතී’ති පරිච්ඡින්දිත්වා අනවසෙසතො සික්ඛාපදං න පඤ්ඤපෙසි, උප්පන්නුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං අයසෙ පාකටෙ දොසෙ විත්ථාරිකෙ පුථුගතෙ උජ්ඣායන්තෙසු මනුස්සෙසු තස්මිං තස්මිං කාලෙ සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසී’’ති?

‘‘ඤාතමෙතං, මහාරාජ, තථාගතස්ස ‘ඉමස්මිං සමයෙ ඉමෙසු මනුස්සෙසු සාධිකං දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං පඤ්ඤපෙතබ්බං භවිස්සතී’ති, අපි ච තථාගතස්ස එවං අහොසි ‘සචෙ ඛො අහං සාධිකං දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං එකප්පහාරං පඤ්ඤපෙස්සාමි, මහාජනො සන්තාසමාපජ්ජිස්සති ‘බහුකං ඉධ රක්ඛිතබ්බං, දුක්කරං වත භො සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනෙ පබ්බජිතු’න්ති, පබ්බජිතුකාමාපි න පබ්බජිස්සන්ති, වචනඤ්ච මෙ න සද්දහිස්සන්ති, අසද්දහන්තා තෙ මනුස්සා අපායගාමිනො භවිස්සන්ත-ති උප්පන්නුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං ධම්මදෙසනාය විඤ්ඤාපෙත්වා පාකටෙ දොසෙ සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමී’’’ති. ‘‘අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධානං, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධානං, යාව මහන්තං තථාගතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, එවමෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, සුනිද්දිට්ඨො එසො අත්ථො තථාගතෙන, ‘බහුකං ඉධ සික්ඛිතබ්බ’න්ති සුත්වා සත්තානං සන්තාසො උප්පජ්ජෙය්‍ය, එකොපි ජිනසාසනෙ න පබ්බජෙය්‍ය, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

අනවසෙසසික්ඛාපදපඤ්හො අට්ඨමො.

9. සූරියතපනපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අයං සූරියො සබ්බකාලං කඨිනං තපති, උදාහු කිඤ්චිකාලං මන්දං තපතී’’ති? ‘‘සබ්බකාලං, මහාරාජ, සූරියො කඨිනං තපති , න කිඤ්චිකාලං මන්දං තපතී’’ති. ‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සූරියො සබ්බකාලං කඨිනං තපති, කිස්ස පන අප්පෙකදා සූරියො කඨිනං තපති, අප්පෙකදා මන්දං තපතී’’ති? ‘‘චත්තාරොමෙ, මහාරාජ, සූරියස්ස රොගා, යෙසං අඤ්ඤතරෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපති. කතමෙ චත්තාරො? අබ්භං, මහාරාජ, සූරියස්ස රොගො, තෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපති. මහිකා, මහාරාජ, සූරියස්ස රොගො, තෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපති. මෙඝො, මහාරාජ, සූරියස්ස රොගො, තෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපති. රාහු, මහාරාජ, සූරියස්ස රොගො, තෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපති. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, චත්තාරො සූරියස්ස රොගා, යෙසං අඤ්ඤතරෙන රොගෙන පටිපීළිතො සූරියො මන්දං තපතී’’ති. ‘‘අච්ඡරියං, භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං, භන්තෙ නාගසෙන, සූරියස්සපි තාව තෙජොසම්පන්නස්ස රොගො උප්පජ්ජිස්සති, කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤෙසං සත්තානං, නත්ථි, භන්තෙ, එසා විභත්ති අඤ්ඤස්ස අඤ්ඤත්‍ර තවාදිසෙන බුද්ධිමතා’’ති.

සූරියතපනපඤ්හො නවමො.

10. කඨිනතපනපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කිස්ස හෙමන්තෙ සූරියො කඨිනං තපති, නො තථා ගිම්හෙ’’ති? ‘‘ගිම්හෙ, මහාරාජ, අනුපහතං හොති රජොජල්ලං, වාතක්ඛුභිතා රෙණූ ගගනානුගතා හොන්ති, ආකාසෙපි අබ්භා සුබහලා හොන්ති, මහාවාතො ච අධිමත්තං වායති, තෙ සබ්බෙ නානාකුලා සමායුතා සූරියරංසියො පිදහන්ති, තෙන ගිම්හෙ සූරියො මන්දං තපති.

‘‘හෙමන්තෙ පන, මහාරාජ, හෙට්ඨා පථවී නිබ්බුතා හොති, උපරි මහාමෙඝො උපට්ඨිතො හොති, උපසන්තං හොති රජොජල්ලං, රෙණූ ච සන්තසන්තං ගගනෙ චරති, විගතවලාහකො ච හොති ආකාසො, වාතො ච මන්දමන්දං වායති, එතෙසං උපරතියා විසුද්ධා [විසදා (සී. පී.)] හොන්ති සූරියරංසියො, උපඝාතවිමුත්තස්ස සූරියස්ස තාපො අතිවිය තපති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන සූරියො හෙමන්තෙ කඨිනං තපති, නො තථා ගිම්හෙ’’ති. ‘‘සබ්බීතිමුත්තො, භන්තෙ, සූරියො කඨිනං තපති, මෙඝාදිසහගතො කඨිනං න තපතී’’ති.

කඨිනතපනපඤ්හො දසමො.

නිප්පපඤ්චවග්ගො දුතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ දස පඤ්හා.

3. වෙස්සන්තරවග්ගො

1. වෙස්සන්තරපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙව බොධිසත්තා පුත්තදාරං දෙන්ති, උදාහු වෙස්සන්තරෙනෙව රඤ්ඤා පුත්තදාරං දින්න’’න්ති? ‘‘සබ්බෙපි, මහාරාජ, බොධිසත්තා පුත්තදාරං දෙන්ති, න වෙස්සන්තරෙනෙව රඤ්ඤා පුත්තදාරං දින්න’’න්ති. ‘‘අපි ච ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, තෙසං අනුමතෙන දෙන්තී’’ති. ‘‘භරියා, මහාරාජ, අනුමතා, දාරකා පන බාලතාය විලපිංසු [ලාලපිංසු (සී. පී.)], යදි තෙ අත්ථතො ජානෙය්‍යුං, තෙපි අනුමොදෙය්‍යුං, න තෙ විලපෙය්‍යු’’න්ති.

‘‘දුක්කරං, භන්තෙ නාගසෙන, බොධිසත්තෙන කතං, යං සො අත්තනො ඔරසෙ පියෙ පුත්තෙ බ්‍රාහ්මණස්ස දාසත්ථාය අදාසි.

‘‘ඉදම්පි දුතියං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං සො අත්තනො ඔරසෙ පියෙ පුත්තෙ බාලකෙ තරුණකෙ ලතාය බන්ධිත්වා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන ලතාය අනුමජ්ජීයන්තෙ දිස්වා අජ්ඣුපෙක්ඛි.

‘‘ඉදම්පි තතියං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං සො සකෙන බලෙන බන්ධනා මුච්චිත්වා ආගතෙ දාරකෙ සාරජ්ජමුපගතෙ පුනදෙව ලතාය බන්ධිත්වා අදාසි.

‘‘ඉදම්පි චතුත්ථං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං සො දාරකෙ ‘අයං ඛො, තාත, යක්ඛො ඛාදිතුං නෙති අම්හෙ’ති විලපන්තෙ ‘මා භායිත්ථා’ති න අස්සාසෙසි.

‘‘ඉදම්පි පඤ්චමං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං සො ජාලිස්ස කුමාරස්ස රුදමානස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා ‘අලං, තාත, කණ්හාජිනං නිවත්තෙහි, අහමෙව ගච්ඡාමි යක්ඛෙන සහ, ඛාදතු මං යක්ඛො’ති යාචමානස්ස එවං න සම්පටිච්ඡි.

‘‘ඉදම්පි ඡට්ඨං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං සො ජාලිස්ස කුමාරස්ස ‘පාසාණසමං නූන තෙ, තාත, හදයං, යං ත්වං අම්හාකං දුක්ඛිතානං පෙක්ඛමානො නිම්මනුස්සකෙ බ්‍රහාරඤ්ඤෙ යක්ඛෙන නීයමානෙ න නිවාරෙසී’ති විලපමානස්ස කාරුඤ්ඤං නාකාසි.

‘‘ඉදම්පි සත්තමං දුක්කරතො දුක්කරතරං, යං තස්ස රුළරුළස්ස භීමභීමස්ස නීතෙ දාරකෙ අදස්සනං ගමිතෙ න ඵලි හදයං සතධා වා සහස්සධා වා, පුඤ්ඤකාමෙන මනුජෙන කිං පරදුක්ඛාපනෙන, නනු නාම සකදානං දාතබ්බං හොතී’’ති?

‘‘දුක්කරස්ස, මහාරාජ, කතත්තා බොධිසත්තස්ස කිත්තිසද්දො දසසහස්සියා ලොකධාතුයා සදෙවමනුස්සෙසු අබ්භුග්ගතො, දෙවා දෙවභවනෙ පකිත්තෙන්ති, අසුරා අසුරභවනෙ පකිත්තෙන්ති, ගරුළා ගරුළභවනෙ පකිත්තෙන්ති, නාගා නාගභවනෙ පකිත්තෙන්ති, යක්ඛා යක්ඛභවනෙ පකිත්තෙන්ති, අනුපුබ්බෙන තස්ස කිත්තිසද්දො පරම්පරාය අජ්ජෙතරහි ඉධ අම්හාකං සමයං අනුප්පත්තො, තං මයං දානං පකිත්තෙන්තා විකොපෙන්තා නිසින්නා සුදින්නං, උදාහු දුද්දින්නන්ති. සො ඛො පනායං, මහාරාජ, කිත්තිසද්දො නිපුණානං විඤ්ඤූනං විදූනං විභාවීනං බොධිසත්තානං දස ගුණෙ අනුදස්සති. කතමෙ දස? අගෙධතා නිරාලයතා චාගො පහානං අපුනරාවත්තිතා සුඛුමතා මහන්තතා දුරනුබොධතා දුල්ලභතා අසදිසතා බුද්ධධම්මස්ස, සො ඛො පනායං, මහාරාජ, කිත්තිසද්දො නිපුණානං විඤ්ඤූනං විදූනං විභාවීනං බොධිසත්තානං ඉමෙ දස ගුණෙ අනුදස්සතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යො පරං දුක්ඛාපෙත්වා දානං දෙති, අපි නු තං දානං සුඛවිපාකං හොති සග්ගසංවත්තනික’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජ, කිං වත්තබ්බ’’න්ති. ‘‘ඉඞ්ඝ, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං උපදස්සෙහී’’ති. ‘‘ඉධ, මහාරාජ, කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, සො භවෙය්‍ය පක්ඛහතො වා පීඨසප්පී වා අඤ්ඤතරං වා බ්‍යාධිං ආපන්නො, තමෙනං යො කොචි පුඤ්ඤකාමො යානං ආරොපෙත්වා පත්ථිතං දෙසමනුපාපෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තස්ස පුරිසස්ස තතොනිදානං කිඤ්චි සුඛං නිබ්බත්තෙය්‍ය සග්ගසංවත්තනිකං තං කම්ම’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, කිං වත්තබ්බං? හත්ථියානං වා සො, භන්තෙ, පුරිසො ලභෙය්‍ය අස්සයානං වා රථයානං වා, ථලෙ ථලයානං ජලෙ ජලයානං දෙවෙසු දෙවයානං මනුස්සෙසු මනුස්සයානං, තදනුච්ඡවිකං තදනුලොමිකං භවෙ භවෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තදනුච්ඡවිකානි තදනුලොමිකානි චස්ස සුඛානි නිබ්බත්තෙය්‍යුං, සුගතිතො සුගතිං ගච්ඡෙය්‍ය, තෙනෙව කම්මාභිසන්දෙන ඉද්ධියානං අභිරුය්හ පත්ථිතං නිබ්බානනගරං පාපුණෙය්‍යා’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, පරදුක්ඛාපනෙන දින්නදානං සුඛවිපාකං හොති සග්ගසංවත්තනිකං , යං සො පුරිසො බලීබද්දෙ දුක්ඛාපෙත්වා එවරූපං සුඛං අනුභවති.

‘‘අපරම්පි , මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යථා පරදුක්ඛාපනෙන දින්නදානං සුඛවිපාකං හොති සග්ගසංවත්තනිකං. ඉධ, මහාරාජ, යො කොචි රාජා ජනපදතො ධම්මිකං බලිං උද්ධරාපෙත්වා ආණාපවත්තනෙන දානං දදෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, රාජා තතොනිදානං කිඤ්චි සුඛං අනුභවෙය්‍ය සග්ගසංවත්තනිකං තං දාන’’න්ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, කිං වත්තබ්බං, තතොනිදානං සො, භන්තෙ, රාජා උත්තරිං අනෙකසතසහස්සගුණං ලභෙය්‍ය. රාජූනං අතිරාජා භවෙය්‍ය, දෙවානං අතිදෙවො භවෙය්‍ය, බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා භවෙය්‍ය, සමණානං අතිසමණො භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණානං අතිබ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය, අරහන්තානං අතිඅරහා [අතිඅරහන්තො (ස්‍යා. ක.)] භවෙය්‍යා’’ති. ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, පරදුක්ඛාපනෙන දින්නදානං සුඛවිපාකං හොති සග්ගසංවත්තනිකං, යං සො රාජා බලිනා ජනං පීළෙත්වා දින්නදානෙන එවරූපං උත්තරිං යසසුඛං අනුභවතී’’ති.

‘‘අතිදානං, භන්තෙ නාගසෙන, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා දින්නං, යං සො සකං භරියං පරස්ස භරියත්ථාය අදාසි, සකෙ ඔරසෙ පුත්තෙ බ්‍රාහ්මණස්ස දාසත්ථාය අදාසි, අතිදානං නාම, භන්තෙ නාගසෙන, ලොකෙ විදූහි නින්දිතං ගරහිතං, යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, අතිභාරෙන සකටස්ස අක්ඛො භිජ්ජති, අතිභාරෙන නාවා ඔසීදති, අතිභුත්තෙන භොජනං විසමං පරිණමති, අතිවස්සෙන ධඤ්ඤං විනස්සති, අතිදානෙන භොගක්ඛයං උපෙති,

අතිතාපෙන පථවී උපඩය්හති, අතිරාගෙන උම්මත්තකො හොති, අතිදොසෙන වජ්ඣො හොති, අතිමොහෙන අනයං ආපජ්ජති, අතිලොභෙන චොරග්ගහණමුපගච්ඡති, අතිභයෙන නිරුජ්ඣති, අතිපූරෙන නදී උත්තරති, අතිවාතෙන අසනි පතති, අතිඅග්ගිනා ඔදනං උත්තරති, අතිසඤ්චරණෙන න චිරං ජීවති. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිදානං නාම ලොකෙ විඤ්ඤූහි නින්දිතං ගරහිතං, අතිදානං, භන්තෙ නාගසෙන, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා දින්නං, න තත්ථ කිඤ්චි ඵලං ඉච්ඡිතබ්බ''න්ති.

''අතිදානං, මහාරාජ, ලොකෙ විඤ්ඤූහි වණ්ණිතං ථුතං පසත්ථං, යෙ කෙචි යාදිසං කීදිසං දානං දෙන්ති [කෙචි යාදිසං තාදිසං දානං දෙන්ති (ස්‍යා.)], අතිදානදායී ලොකෙ කිත්තිං පාපුණාති. යථා , මහාරාජ, අතිපවරතාය දිබ්බං වනමූලං ගහිතම්පි හත්ථපාසෙ ඨිතානං පරජනානං න දස්සයති, අගදො අතිජච්චතාය [අතිඋසභතාය (ක.)] පීළාය සමුග්ඝාතකො රොගානං අන්තකරො, අග්ගි අතිජොතිතාය ඩහති, උදකං අතිසීතතාය නිබ්බාපෙති, පදුමං පරිසුද්ධතාය න උපලිම්පති වාරිකද්දමෙන, මණි අතිගුණතාය කාමදදො, වජිරං අතිතිඛිණතාය විජ්ඣති මණිමුත්තාඵලිකං, පථවී අතිමහන්තතාය නරොරගමිගපක්ඛිජලසෙලපබ්බතදුමෙ ධාරෙති, සමුද්දො අතිමහන්තතාය අපරිපූරණො, සිනෙරු අතිභාරතාය අචලො, ආකාසො අතිවිත්ථාරතාය අනන්තො, සූරියො අතිප්පභතාය තිමිරං ඝාතෙති, සීහො අතිජාතිතාය විගතභයො, මල්ලො අතිබලවතාය පටිමල්ලං ඛිප්පං උක්ඛිපති , රාජා අතිපුඤ්ඤතාය අධිපති, භික්ඛු අතිසීලවන්තතාය නාගයක්ඛනරමරූහි නමස්සනීයො, බුද්ධො අතිඅග්ගතාය [අතිවිසිට්ඨතාය (ස්‍යා.)] අනුපමො. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අතිදානං නාම ලොකෙ විඤ්ඤූහි වණ්ණිතං ථුතං පසත්ථං, යෙ කෙචි යාදිසං කීදිසං දානං දෙන්ති, අතිදානදායී ලොකෙ කිත්තිං පාපුණාති, අතිදානෙන වෙස්සන්තරො රාජා දසසහස්සියා ලොකධාතුයා වණ්ණිතො ථුතො පසත්ථො මහිතො කිත්තිතො, තෙනෙව අතිදානෙන වෙස්සන්තරො රාජා අජ්ජෙතරහි බුද්ධො ජාතො අග්ගො සදෙවකෙ ලොකෙ.

''අත්ථි පන, මහාරාජ, ලොකෙ ඨපනීයං දානං, යං දක්ඛිණෙය්‍යෙ අනුප්පත්තෙ න දාතබ්බ''න්ති? ''දස ඛො පනිමානි, භන්තෙ නාගසෙන, දානානි, යානි ලොකෙ අදානසම්මතානි, යො තානි දානානි දෙති, සො අපායගාමී හොති. කතමානි දස? මජ්ජදානං, භන්තෙ නාගසෙන, ලොකෙ අදානසම්මතං, යො තං දානං දෙති, සො අපායගාමී හොති. සමජ්ජදානං…පෙ…. ඉත්ථිදානං…පෙ…. උසභදානං…පෙ…. චිත්තකම්මදානං…පෙ…. සත්ථදානං …පෙ…. විසදානං…පෙ…. සඞ්ඛලිකදානං…පෙ…. කුක්කුටසූකරදානං…පෙ…. තුලාකූටමානකූටදානං, භන්තෙ නාගසෙන, ලොකෙ අදානසම්මතං හොති, යො තං දානං දෙති, සො අපායගාමී හොති. ඉමානි ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, දස දානානි ලොකෙ අදානසම්මතානි, යො තානි දානානි දෙති, සො අපායගාමී හොතී''ති.

''නාහං තං, මහාරාජ, අදානසම්මතං පුච්ඡාමි, ඉමං ඛ්වාහං, මහාරාජ, තං පුච්ඡාමි 'අත්ථි පන, මහාරාජ, ලොකෙ ඨපනීයං දානං, යං දක්ඛිණෙය්‍යෙ අනුප්පත්තෙ න දාතබ්බ'න්ති. ''නත්ථි, භන්තෙ නාගසෙන, ලොකෙ ඨපනීයං දානං. යං දක්ඛිණෙය්‍යෙ අනුප්පත්තෙ න දාතබ්බං, චිත්තප්පසාදෙ උප්පන්නෙ කෙචි දක්ඛිණෙය්‍යානං භොජනං දෙන්ති, කෙචි අච්ඡාදනං, කෙචි සයනං, කෙචි ආවසථං, කෙචි අත්ථරණපාවුරණං, කෙචි දාසිදාසං, කෙචි ඛෙත්තවත්ථුං, කෙචි ද්විපදචතුප්පදං, කෙචි සතං සහස්සං සතසහස්සං, කෙචි මහාරජ්ජං, කෙචි ජීවිතම්පි දෙන්තී''ති. ''යදි පන, මහාරාජ, කෙචි ජීවිතම්පි දෙන්ති, කිං කාරණා වෙස්සන්තරං දානපතිං අතිබාළ්හං පරිපාතෙසි සුදින්නෙ පුත්තෙ ච දාරෙ ච?

''අපි නු ඛො, මහාරාජ, අත්ථි ලොකපකති ලොකාචිණ්ණං, ලභති පිතා පුත්තං ඉණට්ටො වා ආජීවිකපකතො වා ආවපිතුං වා [ආධාපෙතුං වා (ස්‍යා.), ආධපිතුං වා (ක.)] වික්කිණිතුං වා''ති? ''ආම, භන්තෙ, ලභති පිතා පුත්තං ඉණට්ටො වා ආජීවිකපකතො වා ආවපිතුං වා වික්කිණිතුං වා''ති. ''යදි, මහාරාජ, ලභති පිතා පුත්තං ඉණට්ටො වා ආජීවිකපකතො වා ආවපිතුං වා වික්කිණිතුං වා , වෙස්සන්තරොපි, මහාරාජ, රාජා අලභමානො සබ්බඤ්ඤුතඤාණං උපද්දුතො දුක්ඛිතො තස්ස ධම්මධනස්ස පටිලාභාය පුත්තදාරං ආවපෙසි ච වික්කිණි ච. ඉති, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා අඤ්ඤෙසං දින්නං යෙව දින්නං, කතං යෙව කතං. කිස්ස පන ත්වං, මහාරාජ, තෙන දානෙන වෙස්සන්තරං දානපතිං අතිබාළ්හං අපසාදෙසී''ති?

''නාහං, භන්තෙ නාගසෙන, වෙස්සන්තරස්ස දානපතිනො දානං ගරහාමි, අපි ච පුත්තදාරං යාචන්තෙ නිමිනිත්වා අත්තානං දාතබ්බ''න්ති. ''එතං ඛො, මහාරාජ, අසබ්භිකාරණං, යං පුත්තදාරං යාචන්තෙ අත්තානං දදෙය්‍ය, යං යං හි යාචන්තෙ තං තදෙව දාතබ්බං, එතං සප්පුරිසානං කම්මං. යථා, මහාරාජ, කොචි පුරිසො පානීයං ආහරාපෙය්‍ය, තස්ස යො භොජනං දදෙය්‍ය, අපි නු සො, මහාරාජ, පුරිසො තස්ස කිච්චකාරී අස්සා''ති? ''න හි, භන්තෙ, යං සො ආහරාපෙති, තමෙව තස්ස දෙන්තො කිච්චකාරී අස්සා''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා බ්‍රාහ්මණෙ පුත්තදාරං යාචන්තෙ පුත්තදාරං යෙව අදාසි. සචෙ, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො වෙස්සන්තරස්ස සරීරං යාචෙය්‍ය, න සො, මහාරාජ, අත්තානං රක්ඛෙය්‍ය න කම්පෙය්‍ය න රජ්ජෙය්‍ය, තස්ස දින්නං පරිච්චත්තං යෙව සරීරං භවෙය්‍ය. සචෙ, මහාරාජ, කොචි වෙස්සන්තරං දානපතිං උපගන්ත්වා යාචෙය්‍ය 'දාසත්තං මෙ උපෙහී'ති, දින්නං පරිච්චත්තං යෙවස්ස සරීරං භවෙය්‍ය, න සො දත්වා තපෙය්‍ය [ඨපෙය්‍ය (සී.)], රඤ්ඤො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස කායො බහුසාධාරණො.

''යථා, මහාරාජ, පක්කා මංසපෙසි බහුසාධාරණා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, රඤ්ඤො වෙස්සන්තරස්ස කායො බහුසාධාරණො. යථා වා පන, මහාරාජ, ඵලිතො [ඵලිනො (?)] රුක්ඛො නානාදිජගණසාධාරණො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, රඤ්ඤො වෙස්සන්තරස්ස කායො බහුසාධාරණො. කිං කාරණා? 'එවාහං පටිපජ්ජන්තො සම්මාසම්බොධිං පාපුණිස්සාමී'ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො අධනො ධනත්ථිකො ධනපරියෙසනං චරමානො අජපථං සඞ්කුපථං වෙත්තපථං ගච්ඡති, ජලථලවාණිජ්ජං කරොති, කායෙන වාචාය මනසා ධනං ආරාධෙති, ධනප්පටිලාභාය වායමති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො දානපති අධනො බුද්ධධනෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණරතනප්පටිලාභාය යාචකානං ධනධඤ්ඤං දාසිදාසං යානවාහනං සකලසාපතෙය්‍යං සකං පුත්තදාරං අත්තානඤ්ච චජිත්වා සම්මාසම්බොධිං යෙව පරියෙසති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අමච්චො මුද්දකාමො මුද්දාධිකරණං යං කිඤ්චි ගෙහෙ ධනධඤ්ඤං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං, තං සබ්බං දත්වාපි මුද්දප්පටිලාභාය වායමති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො දානපති සබ්බං තං බාහිරබ්භන්තරධනං දත්වා ජීවිතම්පි පරෙසං දත්වා සම්මාසම්බොධිං යෙව පරියෙසති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස දානපතිනො එවං අහොසි ‘යං සො බ්‍රාහ්මණො යාචති, තමෙවාහං තස්ස දෙන්තො කිච්චකාරී නාම හොමී’ති, එවං සො තස්ස පුත්තදාරමදාසි. න ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො දානපති දෙස්සතාය බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තදාරමදාසි, න අදස්සනකාමතාය පුත්තදාරමදාසි, න අතිබහුකා මෙ පුත්තදාරා, ‘න සක්කොමි තෙ පොසෙතු’න්ති පුත්තදාරමදාසි, න උක්කණ්ඨිතො ‘අප්පියා මෙ’ති නීහරිතුකාමතාය පුත්තදාරමදාසි. අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤාණරතනස්සෙව පියත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස කාරණා වෙස්සන්තරො රාජා එවරූපං අතුලං විපුලමනුත්තරං පියං මනාපං දයිතං පාණසමං පුත්තදාරදානවරං බ්‍රාහ්මණස්ස අදාසි.

‘‘භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන **චරියාපිටකෙ** –

‘‘‘න මෙ දෙස්සා උභො පුත්තා, මද්දී දෙවී න දෙස්සියා;
සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හං, තස්මා පියෙ අදාසහ’න්ති.

‘‘තස්මා, මහාරාජ, වෙස්සතරො රාජා පුත්තදානං [පුත්තදාරං (ක.)] දත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිපජ්ජි. තස්ස අතිපෙමෙන දුක්ඛිතස්ස බලවසොකො උප්පජ්ජි, හදයවත්ථු උණ්හමහොසි. නාසිකාය අප්පහොන්තියා මුඛෙන උණ්හෙ අස්සාසපස්සාසෙ විස්සජ්ජෙසි, අස්සූනි පරිවත්තිත්වා ලොහිතබින්දූනි හුත්වා නෙත්තෙහි නික්ඛමිංසු. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, දුක්ඛෙන වෙස්සන්තරො රාජා බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තදාරමදාසි ‘මා මෙ දානපථො පරිහායී’ති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච බ්‍රාහ්මණස්ස ද්වෙ දාරකෙ අදාසි. කතමෙ ද්වෙ? දානපථො ච මෙ අපරිහීනො භවිස්සති, දුක්ඛිතෙ ච මෙ පුත්තකෙ වනමූලඵලෙහි ඉතොනිදානං අය්‍යකො මොචෙස්සතීති. ජානාති හි, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා ‘න මෙ දාරකා සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං, ඉමෙ ච දාරකෙ අය්‍යකො නික්කිණිස්සති, එවං අම්හාකම්පි ගමනං භවිස්සතී’ති. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච බ්‍රාහ්මණස්ස ද්වෙ දාරකෙ අදාසි.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා ජානාති ‘අයං ඛො බ්‍රාහ්මණො ජිණ්ණො වුඩ්ඪො මහල්ලකො දුබ්බලො භග්ගො දණ්ඩපරායණො ඛීණායුකො පරිත්තපුඤ්ඤො, නෙසො සමත්ථො ඉමෙ දාරකෙ දාසභොගෙන භුඤ්ජිතු’න්ති. සක්කුණෙය්‍ය පන, මහාරාජ, පුරිසො පාකතිකෙන බලෙන ඉමෙ චන්දිමසූරියෙ එවංමහිද්ධිකෙ එවංමහානුභාවෙ ගහෙත්වා පෙළාය වා සමුග්ගෙ වා පක්ඛිපිත්වා නිප්පභෙ කත්වා ථාලකපරිභොගෙන [පදීපපරිභොගෙන (ස්‍යා.)] පරිභුඤ්ජිතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමස්මිං ලොකෙ චන්දිමසූරියප්පටිභාගස්ස වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුන්ති.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස මණිරතනං සුභං ජාතිමන්තං අට්ඨංසං සුපරිකම්මකතං චතුහත්ථායාමං සකටනාභිපරිණාහං න සක්කා කෙනචි පිලොතිකාය වෙඨෙත්වා පෙළාය පක්ඛිපිත්වා සත්ථකනිසානපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ලොකෙ චක්කවත්තිරඤ්ඤො මණිරතනප්පටිභාගස්ස වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, තිධා පභින්නො සබ්බසෙතො සත්තප්පතිට්ඨිතො අට්ඨරතනුබ්බෙධො නවරතනායාමපරිණාහො පාසාදිකො දස්සනීයො උපොසථො නාගරාජා න සක්කා කෙනචි සුප්පෙන වා සරාවෙන වා පිදහිතුං, ගොවච්ඡකො විය වච්ඡකසාලාය පක්ඛිපිත්වා පරිහරිතුං වා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ලොකෙ උපොසථනාගරාජප්පටිභාගස්ස වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, මහාසමුද්දො දීඝපුථුලවිත්ථිණ්ණො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුරුත්තරො අපරියොගාළ්හො අනාවටො න සක්කා කෙනචි සබ්බත්ථ පිදහිත්වා එකතිත්ථෙන පරිභොගං කාතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ලොකෙ මහාසමුද්දප්පටිභාගස්ස වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, හිමවන්තො පබ්බතරාජා පඤ්චයොජනසතං අච්චුග්ගතො නභෙ තිසහස්සයොජනායාමවිත්ථාරො චතුරාසීතිකූටසහස්සප්පටිමණ්ඩිතො පඤ්චන්නං මහානදීසතානං පභවො මහාභූතගණාලයො නානාවිධගන්ධධරො දිබ්බොසධසතසමලඞ්කතො නභෙ වලාහකො විය අච්චුග්ගතො දිස්සති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ලොකෙ හිමවන්තපබ්බතරාජප්පටිභාගස්ස වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, රත්තන්ධකාරතිමිසායං උපරිපබ්බතග්ගෙ ජලමානො මහාඅග්ගික්ඛන්ධො සුවිදූරෙපි පඤ්ඤායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරො රාජා පබ්බතග්ගෙ ජලමානො මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය සුවිදූරෙපි පාකටො පඤ්ඤායති, තස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන වෙස්සන්තරස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. යථා, මහාරාජ, හිමවන්තෙ පබ්බතෙ නාගපුප්ඵසමයෙ උජුවාතෙ වායන්තෙ දස ද්වාදස යොජනානි පුප්ඵගන්ධො වායති, එවමෙව ඛො , මහාරාජ, වෙස්සන්තරස්ස රඤ්ඤො අපි යොජනසහස්සෙහිපි යාව අකනිට්ඨභවනං එත්ථන්තරෙ සුරාසුරගරුළගන්ධබ්බයක්ඛරක්ඛසමහොරගකින්නරඉන්දභවනෙසු කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො, සීලවරගන්ධො චස්ස සම්පවායති, තෙන තස්ස දාරකා න සක්කා කෙනචි දාසභොගෙන භුඤ්ජිතුං. අනුසිට්ඨො, මහාරාජ, ජාලී කුමාරො පිතරා වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා ‘අය්‍යකො තෙ, තාත, තුම්හෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ධනං දත්වා නික්කිණන්තො තං නික්ඛසහස්සං දත්වා නික්කිණාතු, කණ්හාජිනං නික්කිණන්තො දාසසතං දාසිසතං හත්ථිසතං අස්සසතං ධෙනුසතං උසභසතං නික්ඛසතන්ති සබ්බසතං දත්වා නික්කිණාතු, යදි තෙ, තාත, අය්‍යකො තුම්හෙ බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථතො ආණාය බලසා මුධා ගණ්හාති, මා තුම්හෙ අය්‍යකස්ස වචනං කරිත්ථ, බ්‍රාහ්මණස්සෙව අනුයායිනො හොථා’ති, එවමනුසාසිත්වා පුත්තෙ පෙසෙසි, තතො ජාලීකුමාරො ගන්ත්වා අය්‍යකෙන පුට්ඨො කථෙසි –

‘‘‘සහස්සග්ඝං හි මං තාත, බ්‍රාහ්මණස්ස පිතා අදා;
අථො කණ්හාජිනං කඤ්ඤං, හත්ථිනඤ්ච සතෙන චා’’’ති.

‘‘සුනිබ්බෙඨිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො; සුභින්නං දිට්ඨිජාලං; සුමද්දිතො පරවාදො; සකසමයො සුදීපිතො; බ්‍යඤ්ජනං සුපරිසොධිතං; සුවිභත්තො අත්ථො; එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

වෙස්සන්තරපඤ්හො පඨමො.

2. දුක්කරකාරිකපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙව බොධිසත්තා දුක්කරකාරිකං කරොන්ති, උදාහු ගොතමෙනෙව බොධිසත්තෙන දුක්කරකාරිකා කතා’’ති? ‘‘නත්ථි, මහාරාජ , සබ්බෙසං බොධිසත්තානං දුක්කරකාරිකා, ගොතමෙනෙව බොධිසත්තෙන දුක්කරකාරිකා කතා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යදි එවං අයුත්තං, යං බොධිසත්තානං බොධිසත්තෙහි වෙමත්තතා හොතී’’ති. ‘‘චතූහි , මහාරාජ, ඨානෙහි බොධිසත්තානං බොධිසත්තෙහි වෙමත්තතා හොති. කතමෙහි චතූහි? කුලවෙමත්තතා පධානවෙමත්තතා [අද්ධානවෙමත්තතා (සී. ස්‍යා. පී.)] ආයුවෙමත්තතා පමාණවෙමත්තතාති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, චතූහි ඨානෙහි බොධිසත්තානං බොධිසත්තෙහි වෙමත්තතා හොති. සබ්බෙසම්පි, මහාරාජ, බුද්ධානං රූපෙ සීලෙ සමාධිම්හි පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙ චතුවෙසාරජ්ජෙ දසතථාගතබලෙ ඡඅසාධාරණඤාණෙ චුද්දසබුද්ධඤාණෙ අට්ඨාරසබුද්ධධම්මෙ කෙවලෙ ච බුද්ධගුණෙ [බුද්ධධම්මෙ (සී. පී.)] නත්ථි වෙමත්තතා, සබ්බෙපි බුද්ධා බුද්ධධම්මෙහි සමසමා’’ති.

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙපි බුද්ධා බුද්ධධම්මෙහි සමසමා, කෙන කාරණෙන ගොතමෙනෙව බොධිසත්තෙන දුක්කරකාරිකා කතා’’ති? ‘‘අපරිපක්කෙ, මහාරාජ, ඤාණෙ අපරිපක්කාය බොධියා ගොතමො බොධිසත්තො නෙක්ඛම්මමභිනික්ඛන්තො අපරිපක්කං ඤාණං පරිපාචයමානෙන දුක්කරකාරිකා කතා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන බොධිසත්තො අපරිපක්කෙ ඤාණෙ අපරිපක්කාය බොධියා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො, නනු නාම ඤාණං පරිපාචෙත්වා පරිපක්කෙ ඤාණෙ නික්ඛමිතබ්බ’’න්ති?

‘‘බොධිසත්තො, මහාරාජ, විපරීතං ඉත්ථාගාරං දිස්වා විප්පටිසාරී අහොසි, තස්ස විප්පටිසාරිස්ස අරති උප්පජ්ජි, අරතිචිත්තං උප්පන්නං දිස්වා අඤ්ඤතරො මාරකායිකො දෙවපුත්තො ‘අයං ඛො කාලො අරතිචිත්තස්ස විනොදනායා’ති වෙහාසෙ ඨත්වා ඉදං වචනමබ්‍රවි –

‘‘මාරිස, මා ඛො ත්වං උක්කණ්ඨිතො අහොසි, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිවසෙ දිබ්බං චක්කරතනං පාතුභවිස්සති සහස්සාරං සනෙමිකං සනාභිකං සබ්බාකාරපරිපූරං, පථවිගතානි ච තෙ රතනානි ආකාසට්ඨානි ච සයමෙව උපගච්ඡිස්සන්ති, ද්විසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු එකමුඛෙන ආණා පවත්තිස්සති, පරොසහස්සඤ්ච තෙ පුත්තා භවිස්සන්ති සූරා වීරඞ්ගරූපා පරසෙනප්පමද්දනා , තෙහි පුත්තෙහි පරිකිණ්ණො සත්තරතනසමන්නාගතො චතුද්දීපමනුසාසිස්සසී’ති.

‘‘යථා නාම දිවසසන්තත්තං අයොසූලං සබ්බත්ථ උපඩහන්තං කණ්ණසොතං පවිසෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තස්ස තං වචනං කණ්ණසොතං පවිසිත්ථ, ඉති සො පකතියාව උක්කණ්ඨිතො තස්සා දෙවතාය වචනෙන භිය්‍යොසොමත්තාය උබ්බිජ්ජි සංවිජ්ජි සංවෙගමාපජ්ජි.

‘‘යථා පන, මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො ජලමානො අඤ්ඤෙන කට්ඨෙන උපඩහිතො භිය්‍යොසොමත්තාය ජලෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො පකතියාව උක්කණ්ඨිතො තස්සා දෙවතාය වචනෙන භිය්‍යොසොමත්තාය උබ්බිජ්ජි සංවිජ්ජි සංවෙගමාපජ්ජි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මහාපථවී පකතිතින්තා නිබ්බත්තහරිතසද්දලා ආසිත්තොදකා චික්ඛල්ලජාතා පුනදෙව මහාමෙඝෙ අභිවුට්ඨෙ භිය්‍යොසොමත්තාය චික්ඛල්ලතරා අස්ස, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො පකතියාව උක්කණ්ඨිතො තස්සා දෙවතාය වචනෙන භිය්‍යොසොමත්තාය උබ්බිජ්ජි සංවිජ්ජි සංවෙගමාපජ්ජී’’ති.

‘‘අපි නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, බොධිසත්තස්ස යදි සත්තමෙ දිවසෙ දිබ්බං චක්කරතනං නිබ්බත්තෙය්‍ය, පටිනිවත්තෙය්‍ය බොධිසත්තො දිබ්බෙ චක්කරතනෙ නිබ්බත්තෙ’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජ, සත්තමෙ දිවසෙ බොධිසත්තස්ස දිබ්බං චක්කරතනං නිබ්බත්තෙය්‍ය, අපි ච පලොභනත්ථාය තාය දෙවතාය මුසා භණිතං, යදිපි, මහාරාජ, සත්තමෙ දිවසෙ දිබ්බං චක්කරතනං නිබ්බත්තෙය්‍ය, බොධිසත්තො න නිවත්තෙය්‍ය. කිං කාරණං? ‘අනිච්ච’න්ති, මහාරාජ, බොධිසත්තො දළ්හං අග්ගහෙසි, ‘දුක්ඛං අනත්තා’ති දළ්හං අග්ගහෙසි, උපාදානක්ඛයං පත්තො.

‘‘යථා, මහාරාජ, අනොතත්තදහතො උදකං ගඞ්ගං නදිං පවිසති, ගඞ්ගාය නදියා මහාසමුද්දං පවිසති, මහාසමුද්දතො පාතාලමුඛං පවිසති, අපි නු, මහාරාජ, තං උදකං පාතාලමුඛගතං පටිනිවත්තිත්වා මහාසමුද්දං පවිසෙය්‍ය, මහාසමුද්දතො ගඞ්ගං නදිං පවිසෙය්‍ය, ගඞ්ගාය නදියා පුන අනොතත්තං පවිසෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තෙන කප්පානං සතසහස්සං චතුරො ච අසඞ්ඛෙය්‍යෙ කුසලං පරිපාචිතං ඉමස්ස භවස්ස කාරණා, සොයං අන්තිමභවො අනුප්පත්තො පරිපක්කං බොධිඤාණං ඡහි වස්සෙහි බුද්ධො භවිස්සති සබ්බඤ්ඤූ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො, අපි නු ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො චක්කරතනකාරණා [චක්කරතනස්ස කාරණා (සී. ස්‍යා. පී.)] පටිනිවත්තෙය්‍යා’’ති [පරිනිවත්තෙය්‍යාති (සී. පී. ක.)]? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, මහාපථවී පරිවත්තෙය්‍ය සකානනා සපබ්බතා, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං. ආරොහෙය්‍යාපි චෙ, මහාරාජ, ගඞ්ගාය උදකං පටිසොතං, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං; විසුස්සෙය්‍යාපි චෙ, මහාරාජ, මහාසමුද්දො අපරිමිතජලධරො ගොපදෙ උදකං විය, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං; ඵලෙය්‍යාපි චෙ, මහාරාජ, සිනෙරුපබ්බතරාජා සතධා වා සහස්සධා වා, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං; පතෙය්‍යුම්පි චෙ, මහාරාජ, චන්දිමසූරියා සතාරකා ලෙඩ්ඩු විය ඡමායං, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං; සංවත්තෙය්‍යාපි චෙ, මහාරාජ, ආකාසො කිලඤ්ජමිව, නත්වෙව බොධිසත්තො පටිනිවත්තෙය්‍ය අපත්වා සම්මාසම්බොධිං. කිං කාරණා? පදාලිතත්තා සබ්බබන්ධනාන’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කති ලොකෙ බන්ධනානී’’ති? ‘‘දස ඛො පනිමානි, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනානි, යෙහි බන්ධනෙහි බද්ධා සත්තා න නික්ඛමන්ති, නික්ඛමිත්වාපි පටිනිවත්තන්ති. කතමානි දස? මාතා, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, පිතා, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, භරියා, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, පුත්තා, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, ඤාතී, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, මිත්තං, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, ධනං, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, ලාභසක්කාරො, මහාරාජ , ලොකෙ බන්ධනං, ඉස්සරියං, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, පඤ්ච කාමගුණා, මහාරාජ, ලොකෙ බන්ධනං, ඉමානි ඛො මහාරාජ දස ලොකෙ බන්ධනානි, යෙහි බන්ධනෙහි බද්ධා සත්තා න නික්ඛමන්ති, නික්ඛමිත්වාපි පටිනිවත්තන්ති, තානි දස බන්ධනානි බොධිසත්තස්ස ඡින්නානි පදාලිතානි, තස්මා, මහාරාජ, බොධිසත්තො න පටිනිවත්තතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යදි බොධිසත්තො උප්පන්නෙ අරතිචිත්තෙ දෙවතාය වචනෙන අපරිපක්කෙ ඤාණෙ අපරිපක්කාය බොධියා නෙක්ඛම්මමභිනික්ඛන්තො, කිං තස්ස දුක්කරකාරිකාය කතාය, නනු නාම සබ්බභක්ඛෙන භවිතබ්බං ඤාණපරිපාකං ආගමයමානෙනා’’ති?

‘‘දස ඛො පනිමෙ, මහාරාජ, පුග්ගලා ලොකස්මිං ඔඤ්ඤාතා අවඤ්ඤාතා හීළිතා ඛීළිතා ගරහිතා පරිභූතා අචිත්තීකතා. කතමෙ දස? ඉත්ථී, මහාරාජ, විධවා ලොකස්මිං ඔඤ්ඤාතා අවඤ්ඤාතා හීළිතා ඛීළිතා ගරහිතා පරිභූතා අචිත්තීකතා. දුබ්බලො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. අමිත්තඤාති, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. මහග්ඝසො, මහාරාජ,

පුග්ගලො…පෙ…. අගරුකුලවාසිකො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. පාපමිත්තො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. ධනහීනො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. ආචාරහීනො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. කම්මහීනො, මහාරාජ, පුග්ගලො…පෙ…. පයොගහීනො, මහාරාජ, පුග්ගලො ලොකස්මිං ඔඤ්ඤාතො අවඤ්ඤාතො හීළිතො ඛීළිතො ගරහිතො පරිභූතො අචිත්තීකතො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, දස පුග්ගලා ලොකස්මිං ඔඤ්ඤාතා අවඤ්ඤාතා හීළිතා ඛීළිතා ගරහිතා පරිභූතා අචිත්තීකතා. ඉමානි ඛො, මහාරාජ, දස ඨානානි අනුස්සරමානස්ස බොධිසත්තස්ස එවං සඤ්ඤා උප්පජ්ජි ‘මාහං කම්මහීනො අස්සං පයොගහීනො ගරහිතො දෙවමනුස්සානං, යංනූනාහං කම්මස්සාමී අස්සං කම්මගරු කම්මාධිපතෙය්‍යො කම්මසීලො කම්මධොරය්හො කම්මනිකෙතවා අප්පමත්තො විහරෙය්‍ය’න්ති, එවං ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො ඤාණං පරිපාචෙන්තො දුක්කරකාරිකං අකාසී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, බොධිසත්තො දුක්කරකාරිකං කරොන්තො එවමාහ ‘න ඛො පනාහං ඉමාය කටුකාය දුක්කරකාරිකාය අධිගච්ඡාමි උත්තරිමනුස්සධම්මං අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසං, සියා නු ඛො අඤ්ඤො මග්ගො බොධායා’ති. අපි නු තස්මිං සමයෙ බොධිසත්තස්ස මග්ගං ආරබ්භ සතිසම්මොසො අහොසී’’ති?

‘‘පඤ්චවීසති ඛො පනිමෙ, මහාරාජ, චිත්තදුබ්බලීකරණා ධම්මා, යෙහි දුබ්බලීකතං චිත්තං න සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය. කතමෙ පඤ්චවීසති? කොධො, මහාරාජ, චිත්තදුබ්බලීකරණො ධම්මො, යෙන දුබ්බලීකතං චිත්තං න සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය, උපනාහො…පෙ…. මක්ඛො…පෙ…. පළාසො…පෙ…. ඉස්සා…පෙ…. මච්ඡරියං…පෙ…. මායා…පෙ…. සාඨෙය්‍යං…පෙ…. ථම්භො…පෙ…. සාරම්භො…පෙ…. මානො…පෙ…. අතිමානො …පෙ…. මදො…පෙ…. පමාදො…පෙ…. ථිනමිද්ධං…පෙ…. තන්දි [නන්දී (පී. ක.)] …පෙ…. ආලස්‍යං…පෙ…. පාපමිත්තතා…පෙ…. රූපා…පෙ…. සද්දා…පෙ…. ගන්ධා…පෙ…. රසා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බා…පෙ…. ඛුදාපිපාසා…පෙ…. අරති, මහාරාජ, චිත්තදුබ්බලීකරණො ධම්මො, යෙන දුබ්බලීකතං චිත්තං න සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, පඤ්චවීසති චිත්තදුබ්බලීකරණා ධම්මා, යෙහි දුබ්බලීකතං චිත්තං න සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය.

බොධිසත්තස්ස ඛො, මහාරාජ, ඛුදාපිපාසා [ඛුදාපිපාසා (සී. පී. ක.)] කායං පරියාදියිංසු, කායෙ පරියාදින්නෙ චිත්තං න සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය. සතසහස්සං, මහාරාජ, කප්පානං [කප්පෙ (ක.)] චතුරො ච අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙ කප්පෙ බොධිසත්තො චතුන්නං යෙව අරියසච්චානං අභිසමයං අන්වෙසි තාසු තාසු ජාතීසු, කිං පනස්ස පච්ඡිමෙ භවෙ අභිසමයජාතියං මග්ගං ආරබ්භ සතිසම්මොසො හෙස්සති? අපි ච, මහාරාජ, බොධිසත්තස්ස සඤ්ඤාමත්තං උප්පජ්ජි ‘සියා නු ඛො අඤ්ඤො මග්ගො බොධායා’ති. පුබ්බෙ ඛො, මහාරාජ, බොධිසත්තො එකමාසිකො සමානො පිතු සක්කස්ස කම්මන්තෙ සීතාය ජම්බුච්ඡායාය සිරිසයනෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහාසි…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහාසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමි, ඤාණං පරිපාචෙන්තො බොධිසත්තො දුක්කරකාරිකං අකාසී’’ති.

දුක්කරකාරිකපඤ්හො දුතියො.

3. කුසලාකුසලබලවතරපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං අධිමත්තං බලවතරං කුසලං වා අකුසලං වා’’ති? ‘‘කුසලං, මහාරාජ, අධිමත්තං බලවතරං, නො තථා අකුසල’න්ති. ‘‘නාහං, භන්තෙ නාගසෙන, තං වචනං සම්පටිච්ඡාමි ‘කුසලං අධිමත්තං බලවතරං, නො තථා අකුසල’න්ති, දිස්සන්ති, භන්තෙ නාගසෙන, ඉධ පාණාතිපාතිනො අදින්නාදායිනො කාමෙසුමිච්ඡාචාරිනො මුසාවාදිනො ගාමඝාතිකා පන්ථදූසකා නෙකතිකා වඤ්චනිකා, සබ්බෙ තෙ තාවතකෙන පාපෙන ලභන්ති හත්ථච්ඡෙදං පාදච්ඡෙදං හත්ථපාදච්ඡෙදං කණ්ණච්ඡෙදං නාසච්ඡෙදං කණ්ණනාසච්ඡෙදං බිලඞ්ගථාලිකං සඞ්ඛමුණ්ඩිකං රාහුමුඛං ජොතිමාලිකං හත්ථපජ්ජොතිකං එරකවත්තිකං චීරකවාසිකං එණෙය්‍යකං බළිසමංසිකං කහාපණිකං ඛාරාපතච්ඡිකං පලිඝපරිවත්තිකං පලාලපීඨකං තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චනං සුනඛෙහිපි ඛාදාපනං ජීවසූලාරොපනං අසිනාපි සීසච්ඡෙදං, කෙචි රත්තිං පාපං කත්වා රත්තිං යෙව විපාකං අනුභවන්ති, කෙචි රත්තිං කත්වා දිවා යෙව අනුභවන්ති, කෙචි දිවා කත්වා දිවා යෙව අනුභවන්ති, කෙචි දිවා කත්වා රත්තිං යෙව අනුභවන්ති, කෙචි ද්වෙ තයො දිවසෙ වීතිවත්තෙ අනුභවන්ති, සබ්බෙපි තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං අනුභවන්ති. අත්ථි පන, භන්තෙ නාගසෙන, කොචි එකස්ස වා ද්වින්නං වා තිණ්ණං වා චතුන්නං වා පඤ්චන්නං වා දසන්නං වා සතස්ස වා සහස්සස්ස වා සතසහස්සස්ස වා සපරිවාරං දානං දත්වා දිට්ඨධම්මිකං භොගං වා යසං වා සුඛං වා අනුභවිතා සීලෙන වා උපොසථකම්මෙන වා’’ති?

‘‘අත්ථි, මහාරාජ , චත්තාරො පුරිසා දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ තෙනෙව සරීරදෙහෙන තිදසපුරෙ සමනුප්පත්තා’’ති [යසමනුපත්තාති (සී. පී.)]. ‘‘කො ච කො ච භන්තෙ’’ති? ‘‘මන්ධාතා, මහාරාජ, රාජා, නිමි රාජා, සාධීනො රාජා, ගුත්තිලො ච ගන්ධබ්බො’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අනෙකෙහි තං භවසහස්සෙහි අන්තරිතං, ද්වින්නම්පෙතං අම්හාකං [දීපිතං, අම්හාකම්පෙතං (ක.)] පරොක්ඛං, යදි සමත්ථොසි වත්තමානකෙ භවෙ භගවතො ධරමානකාලෙ කථෙහී’’ති? ‘‘වත්තමානකෙපි, මහාරාජ, භවෙ පුණ්ණකො දාසො ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස භොජනං දත්වා තදහෙව සෙට්ඨිට්ඨානං අජ්ඣුපගතො, සො

එතරහි පුණ්ණකො සෙට්ඨීති පඤ්ඤායි, ගොපාලමාතා දෙවී අත්තනො කෙසෙ වික්කිණිත්වා ලද්ධෙහි අට්ඨහි කහාපණෙහි ථෙරස්ස මහාකච්චායනස්ස අත්තට්ඨමකස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තදහෙව රඤ්ඤො චන්දපජ්ජොතස්ස [උදෙනස්ස (සී. පී.)] අග්ගමහෙසිට්ඨානං පත්තා. සුප්පියා උපාසිකා අඤ්ඤතරස්ස ගිලානභික්ඛුනො අත්තනො ඌරුමංසෙන පටිච්ඡාදනීයං දත්වා දුතියදිවසෙ යෙව රූළ්හවණා සඤ්ඡවී [සච්ඡවී (සී. පී.)] අරොගා ජාතා. මල්ලිකා දෙවී භගවතො ආභිදොසිකං කුම්මාසපිණ්ඩං දත්වා තදහෙව රඤ්ඤො කොසලස්ස අග්ගමහෙසී ජාතා. සුමනො මාලාකාරො අට්ඨහි සුමනපුප්ඵමුට්ඨීහි භගවන්තං පූජෙත්වා තං දිවසං යෙව මහාසම්පත්තිං පත්තො. එකසාටකො බ්‍රාහ්මණො උත්තරසාටකෙන භගවන්තං පූජෙත්වා තං දිවසං යෙව සබ්බට්ඨකං ලභි, සබ්බෙපෙතෙ, මහාරාජ, දිට්ඨධම්මිකං භොගඤ්ච යසඤ්ච අනුභවිංසූ''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, විචිනිත්වා පරියෙසිත්වා ඡ ජනෙ යෙව අද්දසාසී''ති. ''ආම, මහාරාජා''ති. ''තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, අකුසලං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, නො තථා කුසලං. අහඤ්හි, භන්තෙ නාගසෙන, එකදිවසං යෙව දසපි පුරිසෙ පස්සාමි පාපස්ස කම්මස්ස විපාකෙන සූලෙසු ආරොපෙන්තෙ, වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි පුරිසසතම්පි පුරිසසහස්සම්පි පස්සාමි පාපස්ස කම්මස්ස විපාකෙන සූලෙසු ආරොපෙන්තෙ. නන්දකුලස්ස, භන්තෙ නාගසෙන, භද්දසාලො නාම සෙනාපතිපුත්තො අහොසි. තෙන ච රඤ්ඤා චන්දගුත්තෙන සඞ්ගාමො සමුපබ්‍යූළ්හො අහොසි. තස්මිං ඛො පන, භන්තෙ නාගසෙන, සඞ්ගාමෙ උභතො බලකායෙ අසීතිකබන්ධරූපානි අහෙසුං, එකස්මිං කිර සීසකබන්ධෙ පරිපාතෙ [පරිපුණ්ණෙ (සබ්බත්ථ)] එකං කබන්ධරූපං උට්ඨහති, සබ්බෙපෙතෙ පාපස්සෙව කම්මස්ස විපාකෙන අනයබ්‍යසනං ආපන්නා. ඉමිනාපි, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙන භණාමි අකුසලං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, නො තථා කුසල''න්ති.

''සුය්‍යති, භන්තෙ නාගසෙන, ඉමස්මිං බුද්ධසාසනෙ කොසලෙන රඤ්ඤා අසදිසදානං දින්න''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, සුය්‍යතී''ති. ''අපි නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, කොසලරාජා තං අසදිසං දානං දත්වා තතොනිදානං කඤ්චි දිට්ඨධම්මිකං භොගං වා යසං වා සුඛං වා පටිලභී''ති [පටිලභතීති (ක.)]? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, කොසලරාජා එවරූපං අනුත්තරං දානං දත්වාපි න ලභි [න ලභති (ක.)] තතොනිදානං කඤ්චි දිට්ඨධම්මිකං භොගං වා යසං වා සුඛං වා, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, අකුසලං යෙව අධිමත්තං බලවතරං, නො තථා කුසල''න්ති.

''පරිත්තත්තා, මහාරාජ, අකුසලං ඛිප්පං පරිණමති, විපුලත්තා කුසලං දීඝෙන කාලෙන පරිණමති, උපමායපි, මහාරාජ, එතං උපපරික්ඛිතබ්බං. යථා, මහාරාජ, අපරන්තෙ ජනපදෙ කුමුදභණ්ඩිකා නාම ධඤ්ඤජාති මාසලූනා [මාසපූරා (ක.)] අන්තොගෙහගතා හොති, සාලයො ඡප්පඤ්චමාසෙහි පරිණමන්ති , කිං පනෙත්ථ, මහාරාජ, අන්තරං කො විසෙසො කුමුදභණ්ඩිකාය ච සාලීනඤ්චා''ති? ''පරිත්තත්තා, භන්තෙ, කුමුදභණ්ඩිකාය, විපුලත්තා ච සාලීනං. සාලයො, භන්තෙ නාගසෙන, රාජාරහා රාජභොජනං, කුමුදභණ්ඩිකා දාසකම්මකරානං භොජන''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පරිත්තත්තා අකුසලං ඛිප්පං පරිණමති, විපුලත්තා කුසලං දීඝෙන කාලෙන පරිණමතී''ති.

''යං තත්ථ, භන්තෙ නාගසෙන, ඛිප්පං පරිණමති, තං නාම ලොකෙ අධිමත්තං බලවතරං, තස්මා අකුසලං බලවතරං, නො තථා කුසලං. යථා නාම, භන්තෙ නාගසෙන, යො කොචි යොධො මහතිමහායුද්ධං පවිසිත්වා පටිසත්තුං උපකච්ඡකෙ ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා ඛිප්පතරං සාමිනො උපනෙය්‍ය, සො යොධො ලොකෙ සමත්ථො සූරො නාම. යො ච භිසක්කො ඛිප්පං සල්ලං උද්ධරති රොගමපනෙති, සො භිසක්කො ඡෙකො නාම. යො ගණකො සීඝසීඝං ගණෙත්වා ඛිප්පං දස්සයති, සො ගණකො ඡෙකො නාම. යො මල්ලො ඛිප්පං පටිමල්ලං උක්ඛිපිත්වා උත්තානකං පාතෙති, සො මල්ලො සමත්ථො සූරො නාම. එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යං ඛිප්පං පරිණමති කුසලං වා අකුසලං වා, තං ලොකෙ අධිමත්තං බලවතර''න්ති.

''උභයම්පි තං, මහාරාජ, කම්මං සම්පරායවෙදනීයමෙව, අපි ච ඛො අකුසලං සාවජ්ජතාය ඛණෙන දිට්ඨධම්මවෙදනීයං හොති, පුබ්බකෙහි, මහාරාජ, ඛත්තියෙහි ඨපිතො එසො නියමො 'යො පාණං හනති, සො දණ්ඩාරහො…පෙ…. යො අදින්නං ආදියති…පෙ…. යො පරදාරං ගච්ඡති…පෙ…. යො මුසා භණති…පෙ…. යො ගාමං ඝාතෙති…පෙ…. යො පන්ථං දූසෙති…පෙ…. යො නිකතිං කරොති…පෙ…. යො වඤ්චනං කරොති, සො දණ්ඩාරහො වධිතබ්බො ඡෙත්තබ්බො භෙත්තබ්බො හන්තබ්බො'ති. තං තෙ උපාදාය විචිනිත්වා විචිනිත්වා දණ්ඩෙන්ති වධෙන්ති ඡින්දන්ති භින්දන්ති හනන්ති ච, අපි නු, මහාරාජ, අත්ථි කෙහිචි ඨපිතො නියමො 'යො දානං වා දෙති, සීලං වා රක්ඛති, උපොසථකම්මං වා කරොති, තස්ස ධනං වා යසං වා දාතබ්බ'න්ති; අපි නු තං විචිනිත්වා විචිනිත්වා ධනං වා යසං වා දෙන්ති, චොරස්ස කතකම්මස්ස වධබන්ධනං විය''ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''යදි, මහාරාජ, දායකානං විචිනිත්වා විචිනිත්වා ධනං වා යසං වා දදෙය්‍යුං, කුසලම්පි දිට්ඨධම්මවෙදනීයං භවෙය්‍ය, යස්මා ච ඛො, මහාරාජ, දායකෙ න විචිනන්ති 'ධනං වා යසං වා දස්සාමා'ති, තස්මා කුසලං න දිට්ඨධම්මවෙදනීයං. ඉමිනා, මහාරාජ, කාරණෙන අකුසලං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං, සම්පරායෙව සො අධිමත්තං බලවතරං වෙදනං වෙදයතී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, තවාදිසෙන බුද්ධිමන්තෙන විනා නෙසො පඤ්හො සුනිබ්බෙඨියො, ලොකිකං, භන්තෙ නාගසෙන, ලොකුත්තරෙන විඤ්ඤාපිත''න්ති.

කුසලාකුසලබලවතරපඤ්හො තතියො.

4. පුබ්බපෙතාදිසපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉමෙ දායකා දානං දත්වා පුබ්බපෙතානං ආදිසන්ති [උද්දිසන්ති (ක. සී.)] ‘ඉදං තෙසං පාපුණාතූ’ති, අපි නු තෙ කිඤ්චි තතොනිදානං විපාකං පටිලභන්තී’’ති? ‘‘කෙචි, මහාරාජ, පටිලභන්ති, කෙචි නප්පටිලභන්තී’’ති. ‘‘කෙ, භන්තෙ, පටිලභන්ති, කෙ නප්පටිලභන්තී’’ති? ‘‘නිරයූපපන්නා, මහාරාජ, නප්පටිලභන්ති, සග්ගගතා නප්පටිලභන්ති, තිරච්ඡානයොනිගතා නප්පටිලභන්ති, චතුන්නං පෙතානං තයො පෙතා නප්පටිලභන්ති වන්තාසිකා ඛුප්පිපාසිනො නිජ්ඣාමතණ්හිකා, ලභන්ති පෙතා පරදත්තූපජීවිනො, තෙපි සරමානා යෙව ලභන්තී’’ති.

‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, දායකානං දානං විසොසිතං [විසොතං (සී. පී.)] හොති අඵලං, යෙසං උද්දිස්ස කතං යදි තෙ නප්පටිලභන්තී’’ති? ‘‘න හි තං, මහාරාජ, දානං අඵලං හොති අවිපාකං, දායකා යෙව තස්ස ඵලං අනුභවන්තී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී’’ති. ‘‘ඉධ, මහාරාජ, කෙචි මනුස්සා මච්ඡමංසසුරාභත්තඛජ්ජකානි පටියාදෙත්වා ඤාතිකුලං ගච්ඡන්ති, යදි තෙ ඤාතකා තං උපායනං න සම්පටිච්ඡෙය්‍යුං, අපි නු තං උපායනං විසොසිතං ගච්ඡෙය්‍ය විනස්සෙය්‍ය වා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, සාමිකානං යෙව තං හොතී’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, දායකා යෙව තස්ස ඵලං අනුභවන්ති. යථා පන , මහාරාජ, පුරිසො ගබ්භං පවිට්ඨො අසති පුරතො නික්ඛමනමුඛෙ කෙන නික්ඛමෙය්‍යා’’ති. ‘‘පවිට්ඨෙනෙව භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, දායකා යෙව තස්ස ඵලං අනුභවන්තී’’ති. ‘‘හොතු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමි, දායකා යෙව තස්ස ඵලං අනුභවන්ති, න මයං තං කාරණං විලොමෙමාති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යදි ඉමෙසං දායකානං දින්නදානං පුබ්බපෙතානං පාපුණාති, තෙ ච තස්ස විපාකං අනුභවන්ති. තෙන හි යො පාණාතිපාතී ලුද්දො ලොහිතපාණී පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො මනුස්සෙ ඝාතෙත්වා දාරුණං කම්මං කත්වා පුබ්බපෙතානං ආදිසෙය්‍ය ‘ඉමස්ස මෙ කම්මස්ස විපාකො පුබ්බපෙතානං පාපුණාතූ’ති, අපි නු තස්ස විපාකො පුබ්බපෙතානං පාපුණාතී’’ති? ‘‘න හි, මහාරාජා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කො තත්ථ හෙතු කිං කාරණං, යෙන කුසලං පාපුණාති අකුසලං න පාපුණාතී’’ති? ‘‘නෙසො, මහාරාජ, පඤ්හො පුච්ඡිතබ්බො, මා ච ත්වං, මහාරාජ, ‘විසජ්ජකො අත්ථී’ති අපුච්ඡිතබ්බං පුච්ඡි, ‘කිස්ස ආකාසො නිරාලම්බො, කිස්ස ගඞ්ගා උද්ධම්මුඛා න සන්දති, කිස්ස ඉමෙ මනුස්සා ච දිජා ච ද්විපදා මිගා චතුප්පදා’ති තම්පි මං ත්වං පුච්ඡිස්සසී’’ති. ‘‘නාහං තං, භන්තෙ නාගසෙන, විහෙසාපෙක්ඛො පුච්ඡාමි, අපි ච නිබ්බාහනත්ථාය [නිබ්බානත්ථාය (ක.)] සන්දෙහස්ස පුච්ඡාමි, බහූ මනුස්සා ලොකෙ වාමගාමිනො [පාපගාහිනො (ස්‍යා.)] විචක්ඛුකා, ‘කින්ති තෙ ඔතාරං න ලභෙය්‍යු’න්ති එවාහං තං පුච්ඡාමී’’ති. ‘‘න සක්කා, මහාරාජ, සහ අකතෙන අනනුමතෙන සහ පාපං කම්මං සංවිභජිතුං.

‘‘යථා, මහාරාජ, මනුස්සා උදකනිබ්බාහනෙන උදකං සුවිදූරම්පි හරන්ති, අපි නු, මහාරාජ, සක්කා ඝනමහාසෙලපබ්බතො [පබ්බතතො (ක.)] නිබ්බාහනෙන යථිච්ඡිතං හරිතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කා කුසලං සංවිභජිතුං, න සක්කා අකුසලං සංවිභජිතුං. යථා වා පන, මහාරාජ, සක්කා තෙලෙන පදීපො ජාලෙතුං, අපි නු, මහාරාජ, සක්කා උදකෙන පදීපො ජාලෙතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කා කුසලං සංවිභජිතුං, න සක්කා අකුසලං සංවිභජිතුං. යථා වා පන, මහාරාජ, කස්සකා තළාකතො උදකං නීහරිත්වා ධඤ්ඤං පරිපාචෙන්ති, අපි නු ඛො, මහාරාජ, සක්කා මහාසමුද්දතො උදකං නීහරිත්වා ධඤ්ඤං පරිපාචෙතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සක්කා කුසලං සංවිභජිතුං, න සක්කා අකුසලං සංවිභජිතු’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන සක්කා කුසලං සංවිභජිතුං, න සක්කා අකුසලං සංවිභජිතුං. කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහි, නාහං අන්ධො අනාලොකො සුත්වා වෙදිස්සාමී’’ති. ‘‘අකුසලං, මහාරාජ, ථොකං, කුසලං බහුකං, ථොකත්තා අකුසලං කත්තාරං යෙව පරියාදියති, බහුකත්තා කුසලං සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරතී’’ති. ‘‘ඔපම්මං කරොහී’’ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පරිත්තං එකං උදකබින්දු පථවියං නිපතෙය්‍ය, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, උදකබින්දු දසපි ද්වාදසපි යොජනානි අජ්ඣොත්ථරෙය්‍යා’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, යත්ථ තං උදකබින්දු නිපතිතං, තත්ථෙව පරියාදියතී’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති? ‘‘පරිත්තත්තා, භන්තෙ, උදකබින්දුස්සා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පරිත්තං අකුසලං පරිත්තත්තා කත්තාරං යෙව පරියාදියති, න සක්කා සංවිභජිතුං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මහතිමහාමෙඝො අභිවස්සෙය්‍ය තප්පයන්තො ධරණිතලං, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, මහාමෙඝො සමන්තතො ඔත්ථරෙය්‍යා’’ති. ‘‘ආම, භන්තෙ, පූරයිත්වා සො මහාමෙඝො සොබ්භසර සරිතසාඛාකන්දරපදරදහතළාක [මාතිකාතළාක (ක.)] උදපානපොක්ඛරණියො දසපි ද්වාදසපි යොජනානි අජ්ඣොත්ථරෙය්‍යා’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති? ‘‘මහන්තත්තා, භන්තෙ, මෙඝස්සා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, කුසලං බහුකං, බහුකත්තා සක්කා දෙවමනුස්සෙහිපි සංවිභජිතු’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කෙන කාරණෙන අකුසලං ථොකං කුසලං බහුතර’’න්ති? ‘‘ඉධ, මහාරාජ, යො කොචි දානං දෙති, සීලං සමාදියති, උපොසථකම්මං කරොති, සො හට්ඨො පහට්ඨො හසිතො පමුදිතො පසන්නමානසො වෙදජාතො හොති, තස්ස අපරාපරං පීති උප්පජ්ජති, පීතිමනස්ස භියྱො භියྱො කුසලං පවඩ්ඪති.

‘‘යථා, මහාරාජ, උදපානෙ බහුසලිලසම්පුණ්ණෙ එකෙන දෙසෙන උදකං පවිසෙය්‍ය, එකෙන නික්ඛමෙය්‍ය, නික්ඛමන්තෙපි අපරාපරං උප්පජ්ජති, න සක්කා හොති ඛයං පාපෙතුං. එවමෙව ඛො , මහාරාජ, කුසලං භිය්‍යො භිය්‍යො පවඩ්ඪති. වස්සසතෙපි චෙ, මහාරාජ, පුරිසො කතං කුසලං ආවජ්ජෙය්‍ය, ආවජ්ජිතෙ ආවජ්ජිතෙ භිය්‍යො භිය්‍යො කුසලං පවඩ්ඪති. තස්ස තං කුසලං සක්කා හොති යථිච්ඡකෙහි සද්ධිං සංවිභජිතුං, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන කුසලං බහුතරං.

‘‘අකුසලං පන, මහාරාජ, කරොන්තො පච්ඡා විප්පටිසාරී හොති, විප්පටිසාරිනො චිත්තං පටිලීයති පටිකුටති පටිවත්තති න සම්පසාරීයති සොචති තප්පති හායති ඛීයති න පරිවඩ්ඪති තත්ථෙව පරියාදියති. යථා, මහාරාජ, සුක්ඛාය නදියා මහාපුළිනාය උන්නතාවනතාය කුටිලසඞ්කුටිලාය උපරිතො පරිත්තං උදකං ආගච්ඡන්තං හායති ඛීයති න පරිවඩ්ඪති තත්ථෙව පරියාදියති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අකුසලං කරොන්තස්ස චිත්තං පටිලීයති පටිකුටති පටිවත්තති න සම්පසාරීයති සොචති තප්පති හායති ඛීයති න පරිවඩ්ඪති තත්ථෙව පරියාදියති, ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකුසලං ථොක’’න්ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

පුබ්බපෙතාදිසපඤ්හො චතුත්ථො.

5. සුපිනපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඉමස්මිං ලොකෙ නරනාරියො සුපිනං පස්සන්ති කල්‍යාණම්පි පාපකම්පි, දිට්ඨපුබ්බම්පි අදිට්ඨපුබ්බම්පි, කතපුබ්බම්පි අකතපුබ්බම්පි, ඛෙමම්පි සභයම්පි, දූරෙපි සන්තිකෙපි, බහුවිධානිපි අනෙකවණ්ණසහස්සානි දිස්සන්ති, කිඤ්චෙතං සුපිනං නාම, කො චෙතං පස්සතී’’ති? ‘‘නිමිත්තමෙතං, මහාරාජ, සුපිනං නාම, යං චිත්තස්ස ආපාත [ආපාථ (සී. පී.)] මුපගච්ඡති. ඡයිමෙ, මහාරාජ, සුපිනං පස්සන්ති, වාතිකො සුපිනං පස්සති, පිත්තිකො සුපිනං පස්සති, සෙම්හිකො සුපිනං පස්සති, දෙවතූපසංහාරතො සුපිනං පස්සති, සමුදාචිණ්ණතො සුපිනං පස්සති, පුබ්බනිමිත්තතො සුපිනං පස්සති, තත්‍ර, මහාරාජ, යං පුබ්බනිමිත්තතො සුපිනං පස්සති, තං යෙව සච්චං, අවසෙසං මිච්ඡා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යො පුබ්බනිමිත්තතො සුපිනං පස්සති, කිං තස්ස චිත්තං සයං ගන්ත්වා තං නිමිත්තං විචිනාති, තං වා නිමිත්තං චිත්තස්ස ආපාතමුපගච්ඡති, අඤ්ඤො වා ආගන්ත්වා තස්ස ආරොචෙතී’’ති? ‘‘න, මහාරාජ, තස්ස චිත්තං සයං ගන්ත්වා තං නිමිත්තං විචිනාති, නාපි අඤ්ඤො කොචි ආගන්ත්වා තස්ස ආරොචෙති, අථ ඛො තං යෙව නිමිත්තං චිත්තස්ස ආපාතමුපගච්ඡති. යථා, මහාරාජ, ආදාසො න සයං කුහිඤ්චි ගන්ත්වා ඡායං විචිනාති, නාපි අඤ්ඤො කොචි ඡායං ආනෙත්වා ආදාසං ආරොපෙති [ආරොචෙති (ක.)], අථ ඛො යතො කුතොචි ඡායා ආගන්ත්වා ආදාසස්ස ආපාතමුපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, න තස්ස චිත්තං සයං ගන්ත්වා තං නිමිත්තං විචිනාති, නාපි අඤ්ඤො කොචි ආගන්ත්වා ආරොචෙති, අථ ඛො යතො කුතොචි නිමිත්තං ආගන්ත්වා චිත්තස්ස ආපාතමුපගච්ඡතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යං තං චිත්තං සුපිනං පස්සති, අපි නු තං චිත්තං ජානාති ‘එවං නාම විපාකො භවිස්සති ඛෙමං වා භයං වා’ති? ‘‘න හි, මහාරාජ, තං චිත්තං ජානාති ‘එවංවිපාකො භවිස්සති ඛෙමං වා භයං වා’ති, නිමිත්තෙ පන උප්පන්නෙ අඤ්ඤෙසං කථෙති, තතො තෙ අත්ථං කථෙන්තී’’ති.

‘‘ඉඞ්ඝ, භන්තෙ නාගසෙන, කාරණං මෙ දස්සෙහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, සරීරෙ තිලකා පීළකා දද්දූනි උට්ඨහන්ති ලාභාය වා අලාභාය වා, යසාය වා අයසාය වා, නින්දාය වා පසංසාය වා, සුඛාය වා දුක්ඛාය වා, අපි නු තා, මහාරාජ, පීළකා ජානිත්වා උප්පජ්ජන්ති ‘ඉමං නාම මයං අත්ථං නිප්ඵාදෙස්සාමා’’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ, යාදිසෙ තා ඔකාසෙ පීළකා සම්භවන්ති, තත්ථ තා පීළකා දිස්වා නෙමිත්තකා බ්‍යාකරොන්ති ‘එවං නාම විපාකො භවිස්සතී’’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යං තං චිත්තං සුපිනං පස්සති, න තං චිත්තං ජානාති ‘එවං නාම විපාකො භවිස්සති ඛෙමං වා භයං වා’ති, නිමිත්තෙ පන උප්පන්නෙ අඤ්ඤෙසං කථෙති, තතො තෙ අත්ථං කථෙන්තී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යො සුපිනං පස්සති, සො නිද්දායන්තො, උදාහු ජාගරන්තො [ජග්ගන්තො (සී. පී.)] පස්සතී’’ති? ‘‘යො සො, මහාරාජ, සුපිනං පස්සති, න සො නිද්දායන්තො පස්සති, නාපි ජාගරන්තො පස්සති. අපි ච ඔක්කන්තෙ මිද්ධෙ අසම්පත්තෙ භවඞ්ගෙ එත්ථන්තරෙ සුපිනං පස්සති. මිද්ධසමාරූළ්හස්ස, මහාරාජ, චිත්තං භවඞ්ගගතං හොති, භවඞ්ගගතං චිත්තං නප්පවත්තති, අප්පවත්තං චිත්තං සුඛදුක්ඛං නප්පජානාති, අප්පටිවිජානන්තස්ස සුපිනො න හොති, පවත්තමානෙ චිත්තෙ සුපිනං පස්සති.

‘‘යථා, මහාරාජ, තිමිරෙ අන්ධකාරෙ අප්පභාසෙ සුපරිසුද්ධෙපි ආදාසෙ ඡායා න දිස්සති , එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මිද්ධසමාරූළ්හෙ චිත්තෙ භවඞ්ගගතෙ තිට්ඨමානෙපි සරීරෙ චිත්තං අප්පවත්තං හොති, අප්පවත්තෙ චිත්තෙ සුපිනං න පස්සති . යථා, මහාරාජ, ආදාසො, එවං සරීරං දට්ඨබ්බං; යථා අන්ධකාරො, එවං මිද්ධං දට්ඨබ්බං; යථා ආලොකො, එවං චිත්තං දට්ඨබ්බං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මහිකොත්ථටස්ස සූරියස්ස පභා න දිස්සති සන්තා යෙව සූරියරස්මි අප්පවත්තා හොති, අප්පවත්තාය සූරියරස්මියා ආලොකො න හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මිද්ධසමාරූළ්හස්ස චිත්තං භවඞ්ගගතං

හොති, භවඞ්ගගතං චිත්තං නප්පවත්තති, අප්පවත්තෙ චිත්තෙ සුපිනං න පස්සති. යථා, මහාරාජ, සූරියො, එවං සරීරං දට්ඨබ්බං; යථා මහිකොත්ථරණං, එවං මිද්ධං දට්ඨබ්බං; යථා සූරියරස්මි, එවං චිත්තං දට්ඨබ්බං.

''ද්වින්නං, මහාරාජ, සන්තෙපි සරීරෙ චිත්තං අප්පවත්තං හොති, මිද්ධසමාරූළ්හස්ස භවඞ්ගගතස්ස සන්තෙපි සරීරෙ චිත්තං අප්පවත්තං හොති, නිරොධසමාපන්නස්ස සන්තෙපි සරීරෙ චිත්තං අප්පවත්තං හොති, ජාගරන්තස්ස, මහාරාජ, චිත්තං ලොලං හොති විවටං පාකටං අනිබද්ධං, එවරූපස්ස චිත්තෙ නිමිත්තං ආපාතං න උපෙති. යථා, මහාරාජ, පුරිසං විවටං පාකටං අකිරියං අරහස්සං රහස්සකාමා පරිවජ්ජෙන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජාගරන්තස්ස දිබ්බො අත්ථො ආපාතං න උපෙති, තස්මා ජාගරන්තො සුපිනං න පස්සති. යථා වා පන, මහාරාජ, භික්ඛුං භින්නාජීවං අනාචාරං පාපමිත්තං දුස්සීලං කුසීතං හීනවීරියං කුසලා බොධිපක්ඛියා ධම්මා ආපාතං න උපෙන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජාගරන්තස්ස දිබ්බො අත්ථො ආපාතං න උපෙති, තස්මා ජාගරන්තො සුපිනං න පස්සතී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි මිද්ධස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසාන''න්ති? ''ආම, මහාරාජ, අත්ථි මිද්ධස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසාන''න්ති. ''කතමං ආදි, කතමං මජ්ඣං, කතමං පරියොසාන''න්ති? ''යො, මහාරාජ, කායස්ස ඔනාහො පරියොනාහො දුබ්බල්‍යං මන්දතා අකම්මඤ්ඤතා කායස්ස, අයං මිද්ධස්ස ආදි; යො, මහාරාජ, කපිනිද්දාපරෙතො වොකිණ්ණකං ජග්ගති [වොකිණ්ණකං ගච්ඡති (නිසාා)], ඉදං මිද්ධස්ස මජ්ඣං; භවඞ්ගගති පරියොසනං. මජ්ඣූපගතො, මහාරාජ, කපිනිද්දාපරෙතො සුපිනං පස්සති. යථා, මහාරාජ, කොචි යතචාරී සමාහිතචිත්තො ඨිතධම්මො අචලබුද්ධි පහීනකොතූහලසද්දං වනමජ්ඣොගාහිත්වා සුඛුමං අත්ථං චින්තයති, න ච සො තත්ථ මිද්ධං ඔක්කමති, සො තත්ථ සමාහිතො එකග්ගචිත්තො සුඛුමං අත්ථං පටිවිජ්ඣති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ජාගරො න මිද්ධසමාපන්නො , මජ්ඣූපගතො කපිනිද්දාපරෙතො සුපිනං පස්සති. යථා, මහාරාජ, කොතූහලසද්දො, එවං ජාගරං දට්ඨබ්බං; යථා විවිත්තං වනං, එවං කපිනිද්දාපරෙතො දට්ඨබ්බො ; යථා සො කොතූහලසද්දං ඔහාය මිද්ධං විවජ්ජෙත්වා මජ්ඣත්තභූතො සුඛුමං අත්ථං පටිවිජ්ඣති, එවං ජාගරො න මිද්ධසමාපන්නො කපිනිද්දාපරෙතො සුපිනං පස්සතී''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

සුපිනපඤ්හො පඤ්චමො.

6. අකාලමරණපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, යෙ තෙ සත්තා මරන්ති, සබ්බෙ තෙ කාලෙ යෙව මරන්ති, උදාහු අකාලෙපි මරන්තී''ති? ''අත්ථි, මහාරාජ, කාලෙපි මරණං, අත්ථි අකාලෙපි මරණ''න්ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, කෙ කාලෙ මරන්ති, කෙ අකාලෙ මරන්තී''ති? ''දිට්ඨපුබ්බා පන, මහාරාජ, තයා අම්බරුක්ඛා වා ජම්බුරුක්ඛා වා, අඤ්ඤස්මා වා පන ඵලරුක්ඛා ඵලානි පතන්තානි ආමානි ච පක්කානි චා''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''යානි තානි, මහාරාජ, ඵලානි රුක්ඛතො පතන්ති, සබ්බානි තානි කාලෙ යෙව පතන්ති, උදාහු අකාලෙපී''ති? ''යානි තානි, භන්තෙ නාගසෙන, ඵලානි පරිපක්කානි විලීනානි පතන්ති, සබ්බානි තානි කාලෙ පතන්ති. යානි පන තානි අවසෙසානි ඵලානි තෙසු කානිචි කිමිවිද්ධානි පතන්ති, කානිචි ලගුළහතානි [සකුණපහතා (සාා.), ලකුටහතානි (සී. පී. ක.)] පතන්ති, කානිචි වාතප්පහතානි පතන්ති, කානිචි අන්තොපූතිකානි හුත්වා පතන්ති, සබ්බානි තානි අකාලෙ පතන්තී''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ජරාවෙගහතා මරන්ති, තෙ යෙව කාලෙ මරන්ති, අවසෙසා කෙචි කම්මප්පටිබාළ්හා මරන්ති, කෙචි ගතිප්පටිබාළ්හා මරන්ති, කෙචි කිරියප්පටිබාළ්හා මරන්තී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, යෙ තෙ කම්මප්පටිබාළ්හා මරන්ති, යෙපි තෙ ගතිප්පටිබාළ්හා මරන්ති, යෙපි තෙ කිරියප්පටිබාළ්හා මරන්ති, යෙපි තෙ ජරාවෙගප්පටිබාළ්හා මරන්ති, සබ්බෙ තෙ කාලෙ යෙව මරන්ති, යොපි මාතුකුච්ඡිගතො මරති, සො තස්ස කාලො, කාලෙ යෙව සො මරති. යොපි විජාතඝරෙ මරති, සො තස්ස කාලො , සොපි කාලෙ යෙව මරති. යොපි මාසිකො මරති...පෙ.... යොපි වස්සසතිකො මරති, සො තස්ස කාලො, කාලෙ යෙව සො මරති, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, අකාලෙ මරණං නාම න හොති, යෙ කෙචි මරන්ති, සබ්බෙ තෙ කාලෙ යෙව මරන්තී''ති.

''සත්තිමෙ , මහාරාජ, විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරන්ති. කතමෙ සත්ත? ජිඝච්ඡිතො, මහාරාජ, භොජනං අලභමානො උපහතබ්භන්තරො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, පිපාසිතො, මහාරාජ, පානීයං අලභමානො පරිසුක්ඛහදයො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, අහිනා දට්ඨො, මහාරාජ, විසවෙගාභිහතො තිකිච්ඡකං අලභමානො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, විසමාසිතො, මහාරාජ, ඩය්හන්තෙසු අඞ්ගපච්චඞ්ගෙසු අගදං අලභමානො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, අග්ගිගතො, මහාරාජ, ඣායමානො නිබ්බාපනං අලභමානො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, උදකගතො, මහාරාජ, පතිට්ඨං අලභමානො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, සත්තිහතො, මහාරාජ, ආබාධිකො භිසක්කං අලභමානො විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරති, ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, සත්ත විජ්ජමානෙපි උත්තරිං ආයුස්මිං අකාලෙ මරන්ති. තත්‍රාපාහං, මහාරාජ, එකංසෙන වදාමි.

‘‘අට්ඨවිධෙන, මහාරාජ, සත්තානං කාලඞ්කිරියා හොති, වාතසමුට්ඨානෙන පිත්තසමුට්ඨානෙන සෙම්හසමුට්ඨානෙන සන්නිපාතිකෙන උතුවිපරිණාමෙන විසමපරිහාරෙන ඔපක්කමිකෙන කම්මවිපාකෙන, මහාරාජ, සත්තානං කාලඞ්කිරියා හොති. තත්‍ර, මහාරාජ, යදිදං කම්මවිපාකෙන කාලඞ්කිරියා, සා යෙව තත්ථ සාමයිකා [සාමායිකා (ක.)] කාලඞ්කිරියා, අවසෙසා අසාමයිකා කාලඞ්කිරියාති. භවති ච –

‘‘‘ජිඝච්ඡාය පිපාසාය, අහිදට්ඨා [අහිදට්ඨො (සී.), අහිනා දට්ඨො (පී.)] විසෙන ච;
අග්ගිඋදකසත්තීහි, අකාලෙ තත්ථ මීයති;
වාතපිත්තෙන සෙම්හෙන, සන්නිපාතෙනුතූහි ච;
විසමොපක්කමකම්මෙහි, අකාලෙ තත්ථ මීයතී’ති.

‘‘කෙචි , මහාරාජ, සත්තා පුබ්බෙ කතෙන තෙන තෙන අකුසලකම්මවිපාකෙන මරන්ති. ඉධ, මහාරාජ, යො පුබ්බෙ පරෙ ජිඝච්ඡාය මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි ජිඝච්ඡාය පරිපීළිතො ඡාතො පරිකිලන්තො සුක්ඛමිලාතහදයො බුභුක්ඛිතො [සුක්ඛිතො (සී. පී. ක.)] විසුක්ඛිතො ඣායන්තො අබ්භන්තරං පරිඩය්හන්තො ජිඝච්ඡාය යෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ පිපාසාය මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි පෙතො හුත්වා නිජ්ඣාමතණ්හිකො සමානො ලූඛො කිසො පරිසුක්ඛිතහදයො පිපාසාය යෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ අහිනා ඩංසාපෙත්වා මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි අජගරමුඛෙනෙව අජගරමුඛං කණ්හසප්පමුඛෙනෙව කණ්හසප්පමුඛං පරිවත්තිත්වා තෙහි ඛායිතඛායිතො අහීහි දට්ඨො යෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ විසං දත්වා මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි ඩය්හන්තෙහි අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි භිජ්ජමානෙන සරීරෙන කුණපගන්ධං වායන්තො විසෙනෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ අග්ගිනා මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි අඞ්ගාරපබ්බතෙනෙව අඞ්ගාරපබ්බතං යමවිසයෙනෙව යමවිසයං පරිවත්තිත්වා දඩ්ඪවිදඩ්ඪගත්තො අග්ගිනා යෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මලල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ උදකෙන මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි හතවිලුත්තභග්ගදුබ්බලගත්තො ඛුබ්භිතචිත්තො [ඛුභිතචිත්තො (සී. පී.)] උදකෙනෙව [උදකෙ යෙව (බහූසු)] මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං.

‘‘යො පුබ්බෙ පරෙ සත්තියා මාරෙති, සො බහූනි වස්සසතසහස්සානි ඡින්නභින්නකොට්ටිතවිකොට්ටිතො සත්තිමුඛසමාහතො සත්තියා යෙව මරති දහරොපි මජ්ඣිමොපි මහල්ලකොපි, ඉදම්පි තස්ස සාමයිකමරණං’’.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අකාලෙ මරණං අත්ථීති යං වදෙසි, ඉඞ්ඝ මෙ ත්වං තත්ථ කාරණං අභිදිසාහී’’. ‘‘යථා, මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො ආදින්නතිණකට්ඨසාඛාපලාසො පරියාදින්නභක්ඛො උපාදානසඞ්ඛයා නිබ්බායති, සො අග්ගි වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො සමයෙ නිබ්බුතො නාමා’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි බහූනි දිවසසහස්සානි ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘සමයෙ මරණමුපගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, මහතිමහාඅග්ගික්ඛන්ධො ආදින්නතිණකට්ඨසාඛාපලාසො අස්ස, තං අපරියාදින්නෙයෙව තිණකට්ඨසාඛාපලාසෙ මහතිමහාමෙඝො අභිප්පවස්සිත්වා නිබ්බාපෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, මහාඅග්ගික්ඛන්ධො සමයෙ නිබ්බුතො නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන සො, මහාරාජ, පච්ඡිමො අග්ගික්ඛන්ධො පුරිමකෙන අග්ගික්ඛන්ධෙන සමසමගතිකො නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, මෙඝෙන පටිපීළිතො සො අග්ගික්ඛන්ධො අසමයෙ නිබ්බුතො’’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා පිත්තසමුට්ඨානෙන වා සෙම්හසමුට්ඨානෙන වා සන්නිපාතිකෙන වා උතුපරිණාමජෙන වා විසමපරිහාරජෙන වා ඔපක්කමිකෙන වා ජිඝච්ඡාය වා පිපාසාය වා සප්පදට්ඨෙන වා විසමාසිතෙන වා අග්ගිනා වා උදකෙන වා සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථි.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ගගනෙ මහතිමහාවලාහකො උට්ඨහිත්වා නින්නඤ්ච ථලඤ්ච පරිපූරයන්තො අභිවස්සති, සො වුච්චති ‘මෙඝො අනීතිකො අනුපද්දවො වස්සතී’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි චිරං ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘සමයෙ මරණමුපගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ගගනෙ මහතිමහාවලාහකො උට්ඨහිත්වා අන්තරායෙව මහතා වාතෙන අබ්භත්ථං ගච්ඡෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, මහාවලාහකො සමයෙ විගතො නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන සො, මහාරාජ, පච්ඡිමො වලාහකො පුරිමෙන වලාහකෙන සමසමගතිකො නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, වාතෙන පටිපීළිතො සො වලාහකො අසමයප්පත්තො යෙව විගතො’’ති . ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, බලවා ආසීවිසො කුපිතො කිඤ්චිදෙව පුරිසං ඩංසෙය්‍ය, තස්ස තං විසං අනීතිකං අනුපද්දවං මරණං පාපෙය්‍ය, තං විසං වුච්චති ‘අනීතිකමනුපද්දවං කොටිගත’න්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි චිරං ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො ජීවිතකොටිගතො සාමයිකං මරණමුපගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, බලවතා ආසීවිසෙන දට්ඨස්ස අන්තරායෙව ආහිතුණ්ඩිකො අගදං දත්වා අවිසං කරෙය්‍ය, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, විසං සමයෙ විගතං නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන තං, මහාරාජ, පච්ඡිමං විසං පුරිමකෙන විසෙන සමසමගතිකං නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, අගදෙන පටිපීළිතං විසං අකොටිගතං යෙව විගත’’න්ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ඉස්සාසො සරං පාතෙය්‍ය, සචෙ සො සරො යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගච්ඡති, සො සරො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගතො නාමා’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි චිරං ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො සමයෙ මරණමුපගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ඉස්සාසො සරං පාතෙය්‍ය, තස්ස තං සරං තස්මිං යෙව ඛණෙ කොචි ගණ්හෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, සරො යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගතො නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන සො, මහාරාජ, පච්ඡිමො සරො පුරිමකෙන සරෙන සමසමගතිකො නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, ගහණෙන තස්ස සරස්ස ගමනං උපච්ඡින්න’’න්ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, යො කොචි ලොහමයං භාජනං ආකොටෙය්‍ය, තස්ස ආකොටනෙන සද්දො නිබ්බත්තිත්වා යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගච්ඡති, සො සද්දො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගතො නාමා’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි බහූනි දිවසසහස්සානි ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො සමයෙ මරණමුපාගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, යො කොචි ලොහමයං භාජනං ආකොටෙය්‍ය, තස්ස ආකොටනෙන සද්දො නිබ්බත්තෙය්‍ය, නිබ්බත්තෙ සද්දෙ අදූරගතෙ කොචි ආමසෙය්‍ය, සහ ආමසනෙන සද්දො නිරුජ්ඣෙය්‍ය , අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, සද්දො යථාගතිගමනපථමත්ථකං ගතො නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන, මහාරාජ, පච්ඡිමො සද්දො පුරිමකෙන සද්දෙන සමසමගතිකො නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, ආමසනෙන සො සද්දො උපරතො’’ති . ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ මහාරාජ කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ඛෙත්තෙ සුවිරූළ්හං ධඤ්ඤබීජං සම්මා පවත්තමානෙන වස්සෙන ඔතතවිතතආකිණ්ණබහුඵලං හුත්වා [උට්ඨිතආකිණ්ණබහුඵලං හවිත්වා (ස්‍යා.)] සස්සුට්ඨානසමයං පාපුණාති, තං ධඤ්ඤං වුච්චති ‘අනීතිකමනුපද්දවං සමයසම්පත්තං නාම හොතී’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි බහූනි දිවසසහස්සානි ජීවිත්වා ජරාජිණ්ණො ආයුක්ඛයා අනීතිකො අනුපද්දවො මරති, සො වුච්චති ‘අනීතිකො අනුපද්දවො සමයෙ මරණමුපගතො’ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ඛෙත්තෙ සුවිරූළ්හං ධඤ්ඤබීජං උදකෙන විකලං මරෙය්‍ය, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, ධඤ්ඤං අසමයසම්පත්තං නාම හොතී’’ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන තං, මහාරාජ, පච්ඡිමං ධඤ්ඤං පුරිමකෙන ධඤ්ඤෙන සමසමගතිකං නාහොසී’’ති? ‘‘ආගන්තුකෙන, භන්තෙ, උණ්හෙන පටිපීළිතං තං ධඤ්ඤං මත’’න්ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගප්පටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

''සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, 'සම්පන්නතරුණසස්සං කිමයො උට්ඨහිත්වා සමූලං නාසෙන්තී'''ති? ''සුතපුබ්බඤ්චෙව තං, භන්තෙ, අම්හෙහි දිට්ඨපුබ්බඤ්චා''ති. ''කිං නු ඛො තං, මහාරාජ, සස්සං කාලෙ නට්ඨං, උදාහු අකාලෙ නට්ඨ''න්ති? ''අකාලෙ, භන්තෙ, යදි ඛො තං, භන්තෙ, සස්සං කිමයො න ඛාදෙය්‍යුං, සස්සුද්ධරණසමයං පාපුණෙය්‍යා''ති. ''කිං පන, මහාරාජ, ආගන්තුකෙන උපඝාතෙන සස්සං විනස්සති, නිරුපඝාතං සස්සං සස්සුද්ධරණසමයං පාපුණාතී''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා…පෙ…. සත්තිවෙගපටිපීළිතො වා මරති. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථීති.

''සුතපුබ්බං පන තයා, මහාරාජ, 'සම්පන්නෙ සස්සෙ ඵලභාරනමිතෙ මඤ්ජරිපත්තෙ කරකවස්සං නාම වස්සජාති නිපතිත්වා විනාසෙති අඵලං කරොතී'ති? ''සුතපුබ්බඤ්චෙව තං, භන්තෙ, අම්හෙහි දිට්ඨපුබ්බඤ්චා''ති. ''අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, සස්සං කාලෙ නට්ඨං, උදාහු අකාලෙ නට්ඨ''න්ති? ''අකාලෙ, භන්තෙ, යදි ඛො තං, භන්තෙ, සස්සං කරකවස්සං න වස්සෙය්‍ය සස්සුද්ධරණසමයං පාපුණෙය්‍යා''ති. ''කිං පන, මහාරාජ, ආගන්තුකෙන උපඝාතෙන සස්සං විනස්සති, නිරුපඝාතං සස්සං සස්සුද්ධරණසමයං පාපුණාතී''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි අකාලෙ මරති, සො ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො වාතසමුට්ඨානෙන වා පිත්තසමුට්ඨානෙන වා සෙම්හසමුට්ඨානෙන වා සන්නිපාතිකෙන වා උතුපරිණාමජෙන වා විසමපරිහාරජෙන වා ඔපක්කමිකෙන වා ජිඝච්ඡාය වා පිපාසාය වා සප්පදට්ඨෙන වා විසමාසිතෙන වා අග්ගිනා වා උදකෙන වා සත්තිවෙගපටිපීළිතො වා අකාලෙ මරති. යදි පන ආගන්තුකෙන රොගෙන පටිපීළිතො න භවෙය්‍ය, සමයෙව මරණං පාපුණෙය්‍ය. ඉදමෙත්ථ, මහාරාජ, කාරණං, යෙන කාරණෙන අකාලෙ මරණං අත්ථී''ති.

''අච්ඡරියං , භන්තෙ නාගසෙන, අබ්භුතං භන්තෙ නාගසෙන, සුදස්සිතං කාරණං, සුදස්සිතං ඔපම්මං අකාලෙ මරණස්ස පරිදීපනාය, 'අත්ථි අකාලෙ මරණ'න්ති උත්තානීකතං පාකටං කතං විභූතං කතං, අවිත්තවික්ඛිත්තකොපි, භන්තෙ නාගසෙන, මනුජො එකමෙකෙනපි තාව ඔපම්මෙන නිට්ඨං ගච්ඡෙය්‍ය 'අත්ථි අකාලෙ මරණ'න්ති , කිං පන මනුජො සචෙතනො? පඨමොපම්මෙනෙවාහං, භන්තෙ, සඤ්ඤත්තො 'අත්ථි අකාලෙ මරණ'න්ති, අපි ච අපරාපරං නිබ්බාහනං සොතුකාමො න සම්පටිච්ඡි''න්ති.

අකාලමරණපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. චෙතියපාටිහාරියපඤ්හො

7. ''භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතානං චෙතියෙ පාටිහීරං හොති, උදාහු එකච්චානං යෙව හොතී''ති? ''එකච්චානං, මහාරාජ, හොති, එකච්චානං න හොතී''ති. ''කතමෙසං, භන්තෙ, හොති, කතමෙසං න හොතී''ති? ''තිණ්ණන්නං, මහාරාජ, අඤ්ඤතරස්ස අධිට්ඨානා පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති. කතමෙසං තිණ්ණන්නං? ඉධ, මහාරාජ, අරහා දෙවමනුස්සානං අනුකම්පාය තිට්ඨන්තොව අධිට්ඨාති 'එවංනාම චෙතියෙ පාටිහීරං හොතූ'ති, තස්ස අධිට්ඨානවසෙන චෙතියෙ පාටිහීරං හොති, එවං අරහතො අධිට්ඨානවසෙන පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති.

''පුන චපරං, මහාරාජ, දෙවතා මනුස්සානං අනුකම්පාය පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං දස්සෙන්ති 'ඉමිනා පාටිහීරෙන සද්ධම්මො නිච්චසම්පග්ගහිතො භවිස්සති, මනුස්සා ච පසන්නා කුසලෙන අභිවඩ්ඪිස්සන්තී'ති, එවං දෙවතානං අධිට්ඨානවසෙන පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති.

''පුන චපරං, මහාරාජ, ඉත්ථී වා පුරිසො වා සද්ධො පසන්නො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො මෙධාවී බුද්ධිසම්පන්නො යොනිසො චින්තයිත්වා ගන්ධං වා මාලං වා දුස්සං වා අඤ්ඤතරං වා කිඤ්චි අධිට්ඨහිත්වා චෙතියෙ උක්ඛිපති 'එවංනාම හොතූ'ති, තස්සපි අධිට්ඨානවසෙන පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති, එවං මනුස්සානං අධිට්ඨානවසෙන පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති.

''ඉමෙසං ඛො, මහාරාජ, තිණ්ණන්නං අඤ්ඤතරස්ස අධිට්ඨානවසෙන පරිනිබ්බුතස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං හොති.

''යදි, මහාරාජ, තෙසං අධිට්ඨානං න හොති, ඛීණාසවස්සපි ඡළභිඤ්ඤස්ස චෙතොවසිප්පත්තස්ස චෙතියෙ පාටිහීරං න හොති, අසතිපි , මහාරාජ, පාටිහීරෙ චරිතං දිස්වා සුපරිසුද්ධං ඔකප්පෙතබ්බං නිට්ඨං ගන්තබ්බං සද්දහිතබ්බං 'සුපරිනිබ්බුතො අයං බුද්ධපුත්තො'''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

චෙතියපාටිහාරියපඤ්හො සත්තමො.

8. ධම්මාභිසමයපඤ්හො

8. ''භන්තෙ නාගසෙන, යෙ තෙ සම්මා පටිපජ්ජන්ති, තෙසං සබ්බෙසං යෙව ධම්මාභිසමයො හොති, උදාහු කස්සචි න හොතී''ති? ''කස්සචි, මහාරාජ, හොති, කස්සචි න හොතී''ති. ''කස්ස භන්තෙ හොති, කස්ස න හොතී''ති?

‘‘තිරච්ඡානගතස්ස, මහාරාජ, සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති, පෙත්තිවිසයූපපන්නස්ස…පෙ…. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස…පෙ…. කුහකස්ස…පෙ…. මාතුඝාතකස්ස…පෙ…. පිතුඝාතකස්ස…පෙ…. අරහන්තඝාතකස්ස…පෙ…. සඞ්ඝභෙදකස්ස…පෙ…. ලොහිතුප්පාදකස්ස…පෙ…. ථෙය්‍යසංවාසකස්ස…පෙ…. තිත්ථියපක්කන්තස්ස…පෙ…. භික්ඛුනිදූසකස්ස…පෙ…. තෙරසන්නං ගරුකාපත්තීනං අඤ්ඤතරං ආපජ්ජිත්වා අවුට්ඨිතස්ස…පෙ…. පණ්ඩකස්ස…පෙ…. උභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති…පෙ…. යොපි මනුස්සදහරකො ඌනකසත්තවස්සිකො, තස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති. ඉමෙසං ඛො, මහාරාජ, සොළසන්නං පුග්ගලානං සුප්පටිපන්නානම්පි ධම්මාභිසමයො න හොතී’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, යෙ තෙ පන්නරස පුග්ගලා විරුද්ධා යෙව, තෙසං ධම්මාභිසමයො හොතු වා මා වා හොතු, අථ කෙන කාරණෙන මනුස්සදහරකස්ස ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති? එත්ථ තාව පඤ්හො භවති ‘නනු නාම දහරකස්ස න රාගො හොති, න දොසො හොති, න මොහො හොති, න මානො හොති, න මිච්ඡාදිට්ඨි හොති, න අරති හොති, න කාමවිතක්කො හොති, අමිස්සිතො කිලෙසෙහි, සො නාම දහරකො යුත්තො ච පත්තො ච අරහති ච චත්තාරි සච්චානි එකපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣිතු’’’න්ති.

‘‘තඤ්ඤෙවෙත්ථ , මහාරාජ, කාරණං, යෙනාහං කාරණෙන භණාමි ‘ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොතී’ති. යදි, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකො රජනීයෙ රජ්ජෙය්‍ය, දුස්සනීයෙ දුස්සෙය්‍ය, මොහනීයෙ මුය්හෙය්‍ය, මදනීයෙ මජ්ජෙය්‍ය, දිට්ඨිං විජානෙය්‍ය, රතිඤ්ච අරතිඤ්ච විජානෙය්‍ය, කුසලාකුසලං විතක්කෙය්‍ය, භවෙය්‍ය තස්ස ධම්මාභිසමයො, අපි ච, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකස්ස චිත්තං අබලං දුබ්බලං පරිත්තං අප්පං ථොකං මන්දං අවිභූතං, අසඞ්ඛතා නිබ්බානධාතු ගරුකා භාරිකා විපුලා මහතී. ඌනකසත්තවස්සිකො, මහාරාජ, තෙන දුබ්බලෙන චිත්තෙන පරිත්තකෙන මන්දෙන අවිභූතෙන න සක්කොති ගරුකං භාරිකං විපුලං මහතිං අසඞ්ඛතං නිබ්බානධාතුං පටිවිජ්ඣිතුං.

‘‘යථා, මහාරාජ, සිනෙරුපබ්බතරාජා ගරුකො භාරිකො විපුලො මහන්තො, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, පුරිසො අත්තනො පාකතිකෙන ථාමබලවීරියෙන සක්කුණෙය්‍ය සිනෙරුපබ්බතරාජානං උද්ධරිතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති? ‘‘දුබ්බලත්තා, භන්තෙ, පුරිසස්ස, මහන්තත්තා සිනෙරුපබ්බතරාජස්සා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකස්ස චිත්තං අබලං දුබ්බලං පරිත්තං අප්පං ථොකං මන්දං අවිභූතං, අසඞ්ඛතා නිබ්බානධාතු ගරුකා භාරිකා විපුලා මහතී. ඌනකසත්තවස්සිකො තෙන දුබ්බලෙන චිත්තෙන පරිත්තෙන මන්දෙන අවිභූතෙන න සක්කොති ගරුකං භාරිකං විපුලං මහතිං අසඞ්ඛතං නිබ්බානධාතුං පටිවිජ්ඣිතුං, තෙන කාරණෙන ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අයං මහාපථවී දීඝා ආයතා පුථුලා විත්ථතා විසාලා විත්ථිණ්ණා විපුලා මහන්තා, අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, මහාපථවිං සක්කා පරිත්තකෙන උදකබින්දුකෙන තෙමෙත්වා උදකචික්ඛල්ලං කාතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති? ‘‘පරිත්තත්තා, භන්තෙ, උදකබින්දුස්ස, මහන්තත්තා මහාපථවියා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකස්ස චිත්තං අබලං දුබ්බලං පරිත්තං අප්පං ථොකං මන්දං අවිභූතං, අසඞ්ඛතා නිබ්බානධාතු දීඝා ආයතා පුථුලා විත්ථතා විසාලා විත්ථිණ්ණා විපුලා මහන්තා. ඌනකසත්තවස්සිකො තෙන දුබ්බලෙන චිත්තෙන පරිත්තකෙන මන්දෙන අවිභූතෙන න සක්කොති මහතිං අසඞ්ඛතං නිබ්බානධාතුං පටිවිජ්ඣිතුං, තෙන කාරණෙන ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අබලදුබ්බලපරිත්තඅප්පථොකමන්දග්ගි භවෙය්‍ය, අපි නු ඛො, මහාරාජ, තාවතකෙන මන්දෙන අග්ගිනා සක්කා සදෙවකෙ ලොකෙ අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකං දස්සෙතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන මහාරාජා’’ති? ‘‘මන්දත්තා, භන්තෙ, අග්ගිස්ස, ලොකස්ස මහන්තත්තා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකස්ස චිත්තං අබලං දුබ්බලං පරිත්තං අප්පං ථොකං මන්දං අවිභූතං, මහතා ච අවිජ්ජන්ධකාරෙන පිහිතං. තස්මා දුක්කරං ඤාණාලොකං දස්සයිතුං, තෙන කාරණෙන ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, ආතුරො කිසො අණුපරිමිතකායො සාලකකිමි හත්ථිනාගං තිධා පභින්නං නවායතං තිවිත්ථතං දසපරිණාහං අට්ඨරතනිකං සකටය්‍යානමුපගතං දිස්වා ගිලිතුං පරිකඩ්ඪෙය්‍ය, අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, සාලකකිමි සක්කුණෙය්‍ය තං හත්ථිනාගං ගිලිතු’’න්ති? ‘‘න හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කෙන කාරණෙන, මහාරාජා’’ති? ‘‘පරිත්තත්තා, භන්තෙ, සාලකකිමිස්ස, මහන්තත්තා හත්ථිනාගස්සා’’ති. ‘‘එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඌනකසත්තවස්සිකස්ස චිත්තං අබලං දුබ්බලං පරිත්තං අප්පං ථොකං මන්දං අවිභූතං, මහතී අසඞ්ඛතා නිබ්බානධාතු. සො තෙන දුබ්බලෙන චිත්තෙන පරිත්තකෙන මන්දෙන අවිභූතෙන න සක්කොති මහතිං අසඞ්ඛතං නිබ්බානධාතුං පටිවිජ්ඣිතුං, තෙන කාරණෙන ඌනකසත්තවස්සිකස්ස සුප්පටිපන්නස්සාපි ධම්මාභිසමයො න හොතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

ධම්මාභිසමයපඤ්හො අට්ඨමො.

9. එකන්තසුඛනිබ්බානපඤ්හො

9. ''භන්තෙ නාගසෙන, කිං එකන්තසුඛං නිබ්බානං, උදාහු දුක්ඛෙන මිස්ස''න්ති? ''එකන්තසුඛං, මහාරාජ, නිබ්බානං, දුක්ඛෙන අමිස්ස''න්ති.

''න මයං තං, භන්තෙ නාගසෙන, වචනං සද්දහාම 'එකන්තසුඛං නිබ්බාන'න්ති, එවමෙත්ථ මයං, භන්තෙ නාගසෙන, පච්චෙම 'නිබ්බානං දුක්ඛෙන මිස්ස'න්ති, කාරණඤ්චෙත්ථ උපලභාම 'නිබ්බානං දුක්ඛෙන මිස්ස'න්ති. කතමං එත්ථ කාරණං ? යෙ තෙ, භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බානං පරියෙසන්ති, තෙසං දිස්සති කායස්ස ච චිත්තස්ස ච ආතාපො පරිතාපො ඨානචඞ්කමනිසජ්ජාසයනාහාරපරිග්ගහො මිද්ධස්ස ච උපරොධො ආයතනානඤ්ච පටිපීළනං ධනධඤ්ඤපියඤාතිමිත්තපජහනං. යෙ කෙචි ලොකෙ සුඛිතා සුඛසමප්පිතා, තෙ සබ්බෙපි පඤ්චහි කාමගුණෙහි ආයතනෙ රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකබහුවිධසුභනිමිත්තෙන රූපෙන චක්ඛුං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකගීතවාදිතබහුවිධසුභනිමිත්තෙන සද්දෙන සොතං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකපුප්ඵඵලපත්තතචමූලසාරබහුවිධසුභනිමිත්තෙන ගන්ධෙන ඝානං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකඛජ්ජභොජ්ජලෙය්‍යපෙය්‍යසායනීයබහුවිධසුභනිමිත්තෙන රසෙන ජිව්හං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකසණ්හසුඛුමමුදුමද්දවබහුවිධසුභනිමිත්තෙන ඵස්සෙන කායං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති, මනාපිකමනාපිකකල්‍යාණපාපකසුභාසුභබහුවිධවිතක්කමනසිකාරෙන මනං රමෙන්ති බ්‍රූහෙන්ති. තුම්හෙ තං චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායමනොබ්‍රූහනං හනථ උපහනථ, ඡින්දථ උපච්ඡින්දථ, රුන්ධථ උපරුන්ධථ. තෙන කායොපි පරිතපති, චිත්තම්පි පරිතපති, කායෙ පරිතත්තෙ කායිකදුක්ඛවෙදනං වෙදියති, චිත්තෙ පරිතත්තෙ චෙතසිකදුක්ඛවෙදනං වෙදයති. නනු මාගණ්ඩියොපි [මාගන්දියොපි (සී. පී.)] පරිබ්බාජකො භගවන්තං ගරහමානො එවමාහ 'භූනහු [භූතහච්චො (පී.), භූනහච්චො (ක.)] සමණො ගොතමො'ති. ඉදමෙත්ථ කාරණං, යෙනාහං කාරණෙන බ්‍රූමි 'නිබ්බානං දුක්ඛෙන මිස්ස'''න්ති.

''න හි, මහාරාජ, නිබ්බානං දුක්ඛෙන මිස්සං, එකන්තසුඛං නිබ්බානං. යං පන ත්වං, මහාරාජ , බ්‍රූසි 'නිබ්බානං දුක්ඛ'න්ති, නෙතං දුක්ඛං නිබ්බානං නාම, නිබ්බානස්ස පන සච්ඡිකිරියාය පුබ්බභාගො එසො, නිබ්බානපරියෙසනං එතං, එකන්තසුඛං යෙව, මහාරාජ, නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං. එත්ථ කාරණං වදාමි. අත්ථි, මහාරාජ, රාජූනං රජ්ජසුඛං නාමා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අත්ථි රාජූනං රජ්ජසුඛ''න්ති. ''අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, රජ්ජසුඛං දුක්ඛෙන මිස්ස''න්ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිස්ස පන තෙ, මහාරාජ, රාජානො පච්චන්තෙ කුපිතෙ තෙසං පච්චන්තනිස්සිතානං පටිසෙධාය අමච්චෙහි පරිණායකෙහි භටෙහි බලත්ථෙහි පරිවුතා පවාසං ගන්ත්වා ඩංසමකසවාතාතපපටිපීළිතා සමවිසමෙ පරිධාවන්ති, මහායුද්ධඤ්ච කරොන්ති, ජීවිතසංසයඤ්ච පාපුණන්තී''ති? ''නෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, රජ්ජසුඛං නාම, රජ්ජසුඛස්ස පරියෙසනාය පුබ්බභාගො එසො, දුක්ඛෙන, භන්තෙ නාගසෙන, රාජානො රජ්ජං පරියෙසිත්වා රජ්ජසුඛං අනුභවන්ති, එවං, භන්තෙ නාගසෙන, රජ්ජසුඛං දුක්ඛෙන අමිස්සං, අඤ්ඤං තං රජ්ජසුඛං, අඤ්ඤං දුක්ඛ''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං. යෙ පන තං නිබ්බානං පරියෙසන්ති, තෙ කායඤ්ච චිත්තඤ්ච ආතාපෙත්වා ඨානචඞ්කමනිසජ්ජාසයනාහාරං පරිග්ගහෙත්වා මිද්ධං උපරුන්ධිත්වා ආයතනානි පටිපීළෙත්වා කායඤ්ච ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා දුක්ඛෙන නිබ්බානං පරියෙසිත්වා එකන්තසුඛං නිබ්බානං අනුභවන්ති, නිහතපච්චාමිත්තා විය රාජානො රජ්ජසුඛං. එවං, මහාරාජ, එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං, අඤ්ඤං නිබ්බානං, අඤ්ඤං දුක්ඛන්ති.

''අපරම්පි , මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං, අඤ්ඤං දුක්ඛං, අඤ්ඤං නිබ්බානන්ති. අත්ථි, මහාරාජ, ආචරියානං සිප්පවන්තානං සිප්පසුඛං නාමා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අත්ථි ආචරියානං සිප්පවන්තානං සිප්පසුඛ''න්ති. ''අපි නු ඛො තං, මහාරාජ, සිප්පසුඛං දුක්ඛෙන මිස්ස''න්ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''කිස්ස පන තෙ, මහාරාජ, ආචරියා [ඉදං පදං සී. පී. පොත්ථකෙසු නත්ථි] ආචරියානං අභිවාදනපච්චුට්ඨානෙන උදකාහරණඝරසම්මජ්ජනදන්තකට්ඨමුඛොදකානුප්පදානෙන උච්ඡිට්ඨපටිග්ගහණඋච්ඡාදනනහාපනපාදපරිකම්මෙන සකචිත්තං නික්ඛිපිත්වා පරචිත්තානුවත්තනෙන දුක්ඛසෙය්‍යාය විසමභොජනෙන කායං ආතාපෙන්තී''ති? ''නෙතං, භන්තෙ නාගසෙන, සිප්පසුඛං නාම, සිප්පපරියෙසනාය පුබ්බභාගො එසො, දුක්ඛෙන, භන්තෙ නාගසෙන, ආචරියා සිප්පං පරියෙසිත්වා සිප්පසුඛං අනුභවන්ති, එවං, භන්තෙ නාගසෙන, සිප්පසුඛං දුක්ඛෙන අමිස්සං, අඤ්ඤං තං සිප්පසුඛං, අඤ්ඤං දුක්ඛ''න්ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං. යෙ පන තං නිබ්බානං පරියෙසන්ති, තෙ කායඤ්ච චිත්තඤ්ච ආතාපෙත්වා ඨානචඞ්කමනිසජ්ජාසයනාහාරං පරිග්ගහෙත්වා මිද්ධං උපරුන්ධිත්වා ආයතනානි පටිපීළෙත්වා කායඤ්ච ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා දුක්ඛෙන නිබ්බානං පරියෙසිත්වා එකන්තසුඛං නිබ්බානං අනුභවන්ති, ආචරියා විය සිප්පසුඛං. එවං, මහාරාජ, එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න දුක්ඛෙන මිස්සං, අඤ්ඤං දුක්ඛං, අඤ්ඤං නිබ්බාන''න්ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

එකන්තසුඛනිබ්බානපඤ්හො නවමො.

10. නිබ්බානරූපසණ්ඨානපඤ්හො

10. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'නිබ්බානං නිබ්බාන'න්ති යං වදෙසි, සක්කා පන තස්ස නිබ්බානස්ස රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතු''න්ති? ''අප්පටිභාගං, මහාරාජ, නිබ්බානං, න සක්කා නිබ්බානස්ස රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා

හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතු''න්ති. ''එතම්පාහං, භන්තෙ නාගසෙන, න සම්පටිච්ඡාමි, යං අත්ථිධම්මස්ස නිබ්බානස්ස රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා අපඤ්ඤාපනං, කාරණෙන මං සඤ්ඤාපෙහී''ති. ''හොතු, මහාරාජ, කාරණෙන තං සඤ්ඤාපෙස්සාමි. අත්ථි, මහාරාජ, මහාසමුද්දො නාමා''ති? ''ආම, භන්තෙ, අත්ථෙසො මහාසමුද්දො''ති. ''සචෙ තං, මහාරාජ, කොචි එවං පුච්ඡෙය්‍ය 'කිත්තකං, මහාරාජ, මහාසමුද්දෙ උදකං, කති පන තෙ සත්තා, යෙ මහාසමුද්දෙ පටිවසන්තී'ති, එවං පුට්ඨො ත්වං, මහාරාජ, කින්ති තස්ස බ්‍යාකරෙය්‍යාසී''ති? ''සචෙ මං, භන්තෙ, කොචි එවං පුච්ඡෙය්‍ය 'කිත්තකං, මහාරාජ, මහාසමුද්දෙ උදකං, කති පන තෙ සත්තා, යෙ මහාසමුද්දෙ පටිවසන්තී'ති, තමහං, භන්තෙ, එවං වදෙය්‍යං 'අපුච්ඡිතබ්බං මං ත්වං අම්භො පුරිස පුච්ඡසි, නෙසා පුච්ඡා කෙනචි පුච්ඡිතබ්බා, ඨපනීයො එසො පඤ්හො. අවිභත්තො ලොකක්ඛායිකෙහි මහාසමුද්දො, න සක්කා මහාසමුද්දෙ උදකං පරිමිනිතුං සත්තා වා යෙ තත්ථ වාසමුපගතාති එවාහං භන්තෙ තස්ස පටිවචනං දදෙය්‍ය'''න්ති.

''කිස්ස පන, ත්වං මහාරාජ, අත්ථිධම්මෙ මහාසමුද්දෙ එවං පටිවචනං දදෙය්‍යාසි, නනු විගණෙත්වා [මිනිත්වා (ක.)] තස්ස ආචික්ඛිතබ්බං 'එත්තකං මහාසමුද්දෙ උදකං, එත්තකා ච සත්තා මහාසමුද්දෙ පටිවසන්තී''ති? ''න සක්කා, භන්තෙ, අවිසයො එසො පඤ්හො''ති.

''යථා , මහාරාජ, අත්ථිධම්මෙ යෙව මහාසමුද්දෙ න සක්කා උදකං පරිගණෙතුං [පරිමිනිතුං (ක.)] සත්තා වා යෙ තත්ථ වාසමුපගතා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අත්ථිධම්මස්සෙව නිබ්බානස්ස න සක්කා රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතුං, විගණෙය්‍ය, මහාරාජ, ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො මහාසමුද්දෙ උදකං තත්‍රාසයෙ ච සත්තෙ, න ත්වෙව සො ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො සක්කුණෙය්‍ය නිබ්බානස්ස රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතුං.

''අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, අත්ථිධම්මස්සෙව නිබ්බානස්ස න සක්කා රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතුන්ති. අත්ථි, මහාරාජ, දෙවෙසු අරූපකායිකා නාම දෙවා''ති. ''ආම, භන්තෙ, සුය්‍යති 'අත්ථි දෙවෙසු අරූපකායිකා නාම දෙවා'''ති. ''සක්කා පන, මහාරාජ, තෙසං අරූපකායිකානං දෙවානං රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතු''න්ති? ''න හි, භන්තෙ''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, නත්ථි අරූපකායිකා දෙවා''ති? ''අත්ථි, භන්තෙ, අරූපකායිකා දෙවා, න ච සක්කා තෙසං රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතු''න්ති. ''යථා, මහාරාජ, අත්ථිසත්තානං යෙව අරූපකායිකානං දෙවානං න සක්කා රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අත්ථිධම්මස්සෙව නිබ්බානස්ස න සක්කා රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතු''න්ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, හොතු එකන්තසුඛං නිබ්බානං, න ච සක්කා තස්ස රූපං වා සණ්ඨානං වා වයං වා පමාණං වා ඔපම්මෙන වා කාරණෙන වා හෙතුනා වා නයෙන වා උපදස්සයිතුං. අත්ථි පන, භන්තෙ, නිබ්බානස්ස ගුණං අඤ්ඤෙහි අනුපවිට්ඨං කිඤ්චි ඔපම්මනිදස්සනමත්ත''න්ති? ''සරූපතො, මහාරාජ, නත්ථි, ගුණතො පන සක්කා කිඤ්චි ඔපම්මනිදස්සනමත්තං උපදස්සයිතු''න්ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, යථාහං ලභාමි නිබ්බානස්ස ගුණතොපි එකදෙසපරිදීපනමත්තං, තථා සීඝං බ්‍රූහි, නිබ්බාපෙහි මෙ හදයපරිළාහං විනය සීතලමධුරවචනමාලුතෙනා''ති.

''පදුමස්ස, මහාරාජ, එකො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො, උදකස්ස ද්වෙ ගුණා, අගදස්ස තයො ගුණා, මහාසමුද්දස්ස චත්තාරො ගුණා, භොජනස්ස පඤ්ච ගුණා, ආකාසස්ස දස ගුණා, මණිරතනස්ස තයො ගුණා , ලොහිතචන්දනස්ස තයො ගුණා, සප්පිමණ්ඩස්ස තයො ගුණා, ගිරිසිඛරස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'පදුමස්ස එකො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො'ති යං වදෙසි, කතමො පදුමස්ස එකො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො''ති? ''යථා, මහාරාජ, පදුමං අනුපලිත්තං උදකෙන, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සබ්බකිලෙසෙහි අනුපලිත්තං. අයං, මහාරාජ, පදුමස්ස එකො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'උදකස්ස ද්වෙ ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ උදකස්ස ද්වෙ ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, උදකං සීතලං පරිළාහනිබ්බාපනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සීතලං සබ්බකිලෙසපරිළාහනිබ්බාපනං. අයං, මහාරාජ, උදකස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, උදකං කිලන්තතසිතපිපාසිතඝම්මාභිතත්තානං ජනපසුපජානං පිපාසාවිනයනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං කාමතණ්හාභවතණ්හාවිභවතණ්හාපිපාසාවිනයනං. අයං, මහාරාජ, උදකස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, උදකස්ස ද්වෙ ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'අගදස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ අගදස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, අගදො විසපීළිතානං සත්තානං පටිසරණං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං කිලෙසවිසපීළිතානං සත්තානං පටිසරණං. අයං, මහාරාජ, අගදස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො.

පුන චපරං, මහාරාජ, අගදො රොගානං අන්තකරො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සබ්බදුක්ඛානං අන්තකරං. අයං, මහාරාජ, අගදස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, අගදො අමතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අමතං. අයං, මහාරාජ, අගදස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, අගදස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'මහාසමුද්දස්ස චත්තාරො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ මහාසමුද්දස්ස චත්තාරො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, මහාසමුද්දො සුඤ්ඤො සබ්බකුණපෙහි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , නිබ්බානං සුඤ්ඤං සබ්බකිලෙසකුණපෙහි. අයං, මහාරාජ , මහාසමුද්දස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො මහන්තො අනොරපාරො, න පරිපූරති සබ්බසවන්තීහි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං මහන්තං අනොරපාරං, න පූරති සබ්බසත්තෙහි. අයං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො මහන්තානං භූතානං ආවාසො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං මහන්තානං අරහන්තානං විමලඛීණාසවබලප්පත්තවසීභූතමහාභූතානං ආවාසො. අයං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො අපරිමිතවිවිධවිපුලවීචිපුප්ඵසංකුසුමිතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අපරිමිතවිවිධවිපුලපරිසුද්ධවිජ්ජාවිමුත්තිපුප්ඵසංකුසුමිතං. අයං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස චතුත්ථො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස චත්තාරො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'භොජනස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ භොජනස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං ආයුධාරණං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සච්ඡිකතං ජරාමරණනාසනතො ආයුධාරණං. අයං, මහාරාජ, භොජනස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං බලවඩ්ඪනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සච්ඡිකතං සබ්බසත්තානං ඉද්ධිබලවඩ්ඪනං. අයං, මහාරාජ, භොජනස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං වණ්ණජනනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සච්ඡිකතං සබ්බසත්තානං ගුණවණ්ණජනනං. අයං, මහාරාජ, භොජනස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං දරථවූපසමනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සච්ඡිකතං සබ්බසත්තානං සබ්බකිලෙසදරථවූපසමනං. අයං, මහාරාජ, භොජනස්ස චතුත්ථො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යපටිවිනොදනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සච්ඡිකතං සබ්බසත්තානං සබ්බදුක්ඛජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යපටිවිනොදනං. අයං, මහාරාජ, භොජනස්ස පඤ්චමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, භොජනස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'ආකාසස්ස දස ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ ආකාසස්ස දස ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, ආකාසො න ජායති, න ජීයති, න මීයති, න චවති, න උප්පජ්ජති, දුප්පසහො, අචොරාහරණො, අනිස්සිතො, විහගගමනො, නිරාවරණො, අනන්තො. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං න ජායති, න ජීයති , න මීයති, න චවති, න උප්පජ්ජති, දුප්පසහං, අචොරාහරණං, අනිස්සිතං, අරියගමනං, නිරාවරණං, අනන්තං. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, ආකාසස්ස දස ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'මණිරතනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ මණිරතනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, මණිරතනං කාමදදං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං කාමදදං. අයං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, මණිරතනං හාසකරං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං හාසකරං. අයං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, මණිරතනං උජ්ජොතත්තකරං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං උජ්ජොතත්තකරං [උජ්ජොතත්ථකරං (සී. පී.), උජ්ජොතිතත්ථකරං (ස්‍යා.)]. අයං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, මණිරතනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'ලොහිතචන්දනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ ලොහිතචන්දනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනං දුල්ලභං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං දුල්ලභං. අයං, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනං අසමසුගන්ධං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අසමසුගන්ධං. අයං, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනං සජ්ජනපසත්ථං [සබ්බජනපසත්ථං (ස්‍යා.)], එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අරියසජ්ජනපසත්ථං. අයං, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, ලොහිතචන්දනස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, 'සප්පිමණ්ඩස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා'ති යං වදෙසි, කතමෙ සප්පිමණ්ඩස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා''ති? ''යථා, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩො වණ්ණසම්පන්නො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං ගුණවණ්ණසම්පන්නං. අයං, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩො ගන්ධසම්පන්නො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සීලගන්ධසම්පන්නං. අයං, මහාරාජ,

සප්පිමණ්ඩස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩො රසසම්පන්නො, එවමෙව ඛො , මහාරාජ, නිබ්බානං රසසම්පන්නං. අයං, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, සප්පිමණ්ඩස්ස තයො ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ගිරිසිඛරස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා’ති යං වදෙසි, කතමෙ ගිරිසිඛරස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං අච්චුග්ගතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අච්චුග්ගතං. අයං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස පඨමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං අචලං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අචලං. අයං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස දුතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං දුරධිරොහං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං දුරධිරොහං සබ්බකිලෙසානං. අයං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස තතියො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං සබ්බබීජානං අවිරූහනං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං සබ්බකිලෙසානං අවිරූහනං. අයං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස චතුත්ථො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො. පුන චපරං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරං අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, නිබ්බානං අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තං. අයං, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස පඤ්චමො ගුණො නිබ්බානං අනුපවිට්ඨො . ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, ගිරිසිඛරස්ස පඤ්ච ගුණා නිබ්බානං අනුපවිට්ඨා’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

නිබ්බානරූපසණ්ඨානපඤ්හො දසමො.

11. නිබ්බානසච්ඡිකරණපඤ්හො

11. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හෙ භණථ ‘නිබ්බානං න අතීතං, න අනාගතං, න පච්චුප්පන්නං, න උප්පන්නං න අනුප්පන්නං න උප්පාදනීය’න්ති. ඉධ, භන්තෙ නාගසෙන, යො කොචි සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, සො උප්පන්නං සච්ඡිකරොති, උදාහු උප්පාදෙත්වා සච්ඡිකරොතී’’ති? ‘‘යො කොචි, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, සො න උප්පන්නං සච්ඡිකරොති, න උප්පාදෙත්වා සච්ඡිකරොති, අපි ච, මහාරාජ, අත්ථෙසා නිබ්බානධාතු, යං සො සම්මාපටිපන්නො සච්ඡිකරොතී’’ති.

‘‘මා, භන්තෙ නාගසෙන, ඉමං පඤ්හං පටිච්ඡන්නං කත්වා දීපෙහි, විවටං පාකටං කත්වා දීපෙහි ඡන්දජාතො උස්සාහජාතො, යං තෙ සික්ඛිතං, තං සබ්බං එත්ථෙවාකිරාහි, එත්ථායං ජනො සම්මූළ්හො විමතිජාතො සංසයපක්ඛන්දො, භින්දෙතං අන්තොදොසසල්ල’’න්ති. ‘‘අත්ථෙසා, මහාරාජ, නිබ්බානධාතු සන්තා සුඛා පණීතා, තං සම්මාපටිපන්නො ජිනානුසිට්ඨියා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො පඤ්ඤාය සච්ඡිකරොති. යථා, මහාරාජ, අන්තෙවාසිකො ආචරියානුසිට්ඨියා විජ්ජං පඤ්ඤාය සච්ඡිකරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො ජිනානුසිට්ඨියා පඤ්ඤාය නිබ්බානං සච්ඡිකරොති.

‘‘කථං පන තං නිබ්බානං දට්ඨබ්බන්ති? අනීතිතො නිරුපද්දවතො අභයතො ඛෙමතො සන්තතො සුඛතො සාතතො පණීතතො සුචිතො සීතලතො දට්ඨබ්බං.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො බහුකට්ඨපුඤ්ජෙන ජලිතකට්ඨිතෙන අග්ගිනා දය්හමානො වායාමෙන තතො මුඤ්චිත්වා නිරග්ගිකොකාසං පවිසිත්වා තත්ථ පරමසුඛං ලභෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො සම්මාපටිපන්නො, සො යොනිසො මනසිකාරෙන බ්‍යපගතතිවිධග්ගිසන්තාපං පරමසුඛං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා, මහාරාජ, අග්ගි, එවං තිවිධග්ගි දට්ඨබ්බො; යථා අග්ගිගතො පුරිසො, එවං සම්මාපටිපන්නො දට්ඨබ්බො; යථා නිරග්ගිකොකාසො, එවං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො අහිකුක්කුරමනුස්සකුණපසරීරවළඤ්ජකොට්ඨාසරාසිගතො කුණපජටාජටිතන්තරමනුපවිට්ඨො වායාමෙන තතො මුඤ්චිත්වා නික්කුණපොකාසං පවිසිත්වා තත්ථ පරමසුඛං ලභෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො සම්මාපටිපන්නො, සො යොනිසො මනසිකාරෙන බ්‍යපගතකිලෙසකුණපං පරමසුඛං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා, මහාරාජ, කුණපං, එවං පඤ්ච කාමගුණා දට්ඨබ්බා; යථා කුණපගතො පුරිසො, එවං සම්මාපටිපන්නො දට්ඨබ්බො; යථා නික්කුණපොකාසො, එවං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො භීතො තසිතො කම්පිතො විපරීතවිබ්භන්තචිත්තො වායාමෙන තතො මුඤ්චිත්වා දළ්හං ථිරං අචලං අභයට්ඨානං පවිසිත්වා තත්ථ පරමසුඛං ලභෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො සම්මාපටිපන්නො, සො යොනිසො මනසිකාරෙන බ්‍යපගතභයසන්තාසං පරමසුඛං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා, මහාරාජ, භයං, එවං ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණං පටිච්ච අපරාපරං පවත්තභයං දට්ඨබ්බං; යථා භීතො පුරිසො, එවං සම්මාපටිපන්නො දට්ඨබ්බො; යථා අභයට්ඨානං, එවං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො කිලිට්ඨමලිනකලලකද්දමදෙසෙ පතිතො වායාමෙන තං කලලකද්දමං අපවාහෙත්වා පරිසුද්ධවිමලදෙසමුපගන්ත්වා තත්ථ පරමසුඛං ලභෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො සම්මාපටිපන්නො, සො යොනිසො මනසිකාරෙන බ්‍යපගතකිලෙසමලකද්දමං පරමසුඛං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා,

මහාරාජ, කලලං, එවං ලාභසක්කාරසිලොකො දට්ඨබ්බො; යථා කලලගතො පුරිසො, එවං සම්මාපටිපන්නො දට්ඨබ්බො; යථා පරිසුද්ධවිමලදෙසො, එවං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

‘‘තඤ්ච පන නිබ්බානං සම්මාපටිපන්නො කින්ති සච්ඡිකරොති? යො සො, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො, සො සඞ්ඛාරානං පවත්තං සම්මසති. පවත්තං සම්මසමානො තත්ථ ජාතිං පස්සති ජරං පස්සති බ්‍යාධිං පස්සති මරණං පස්සති, න තත්ථ කිඤ්චි සුඛං සාතං පස්සති ආදිතොපි මජ්ඣතොපි පරියොසානතොපි. සො තත්ථ කිඤ්චි න ගය්හූපගං පස්සති. යථා, මහාරාජ, පුරිසො දිවසසන්තත්තෙ අයොගුළෙ ජලිතෙ තත්තෙ කඨිතෙ ආදිතොපි මජ්ඣතොපි පරියොසානතොපි න කිඤ්චි ගය්හූපගං පදෙසං පස්සති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො සඞ්ඛාරානං පවත්තං සම්මසති, සො පවත්තං සම්මසමානො තත්ථ ජාතිං පස්සති ජරං පස්සති බ්‍යාධිං පස්සති මරණං පස්සති, න තත්ථ කිඤ්චි සුඛං සාතං පස්සති ආදිතොපි මජ්ඣතොපි පරියොසානතොපි. සො තත්ථ [ඉදං පදද්වයං සී. පී. පොත්ථකෙසු නත්ථි] න කිඤ්චි ගය්හූපගං පස්සති, තස්ස ගය්හූපගං අපස්සන්තස්ස චිත්තෙ අරති සණ්ඨාති, කායස්මිං ඩාහො ඔක්කමති, සො අතාණො අසරණො අසරණීභූතො භවෙසු නිබ්බින්දති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො ජලිතජාලං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං පවිසෙය්‍ය, සො තත්ථ අතාණො අසරණො අසරණීභූතො අග්ගිම්හි නිබ්බින්දෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, තස්ස ගය්හූපගං අපස්සන්තස්ස චිත්තෙ අරති සණ්ඨාති, කායස්මිං ඩාහො ඔක්කමති, සො අතාණො අසරණො අසරණීභූතො භවෙසු නිබ්බින්දති.

‘‘තස්ස පවත්තෙ භයදස්සාවිස්ස එවං චිත්තං උප්පජ්ජති ‘සන්තත්තං ඛො පනෙතං පවත්තං සම්පජ්ජලිතං බහුදුක්ඛං බහුපායාසං, යදි කොචි ලභෙථ අප්පවත්තං එතං සන්තං එතං පණීතං, යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බාන’න්ති. ඉති හෙතං [හිතං (සී.), හි ඉදං (පී.)] තස්ස අප්පවත්තෙ චිත්තං පක්ඛන්දති පසීදති පහංසයති තුසයති [පහංසීයති කුහීයති (සී. පී.)]‘පටිලද්ධං ඛො මෙ නිස්සරණ’න්ති.

‘‘යථා, මහාරාජ, පුරිසො විප්පනට්ඨො විදෙසපක්ඛන්දො නිබ්බාහනමග්ගං දිස්වා තත්ථ පක්ඛන්දති පසීදති පහංසයති තුසයති [පහංසීයති කුහීයති (සී. පී.)] ‘පටිලද්ධො මෙ නිබ්බාහනමග්ගො’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, පවත්තෙ භයදස්සාවිස්ස අප්පවත්තෙ චිත්තං පක්ඛන්දති පසීදති පහංසයති තුසයති [පහංසීයති කුහීයති (සී. පී.)] ‘පටිලද්ධං ඛො මෙ නිස්සරණ’න්ති.

‘‘සො අප්පවත්තත්ථාය මග්ගං ආයූහති ගවෙසති භාවෙති බහුලීකරොති, තස්ස තදත්ථං සති සන්තිට්ඨති, තදත්ථං වීරියං සන්තිට්ඨති, තදත්ථං පීති සන්තිට්ඨති, තස්ස තං චිත්තං අපරාපරං මනසිකරොතො පවත්තං සමතික්කමිත්වා අප්පවත්තං ඔක්කමති, අප්පවත්තමනුප්පත්තො, මහාරාජ, සම්මාපටිපන්නො ‘නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී’ති වුච්චතී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, එවමෙතං තථා සම්පටිච්ඡාමී’’ති.

නිබ්බානසච්ඡිකරණපඤ්හො එකාදසමො.

12. නිබ්බානසන්නිහිතපඤ්හො

12. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි සො පදෙසො පුරත්ථිමාය වා දිසාය දක්ඛිණාය වා දිසාය පච්ඡිමාය වා දිසාය උත්තරාය වා දිසාය උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා, යත්ථ නිබ්බානං සන්නිහිත’’න්ති? ‘‘නත්ථි, මහාරාජ, සො පදෙසො පුරත්ථිමාය වා දිසාය දක්ඛිණාය වා දිසාය පච්ඡිමාය වා දිසාය උත්තරාය වා දිසාය උද්ධං වා අධො වා තිරියං වා, යත්ථ නිබ්බානං සන්නිහිත’’න්ති.

‘‘යදි, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි නිබ්බානස්ස සන්නිහිතොකාසො, තෙන හි නත්ථි නිබ්බානං? යෙසඤ්ච තං නිබ්බානං සච්ඡිකතං, තෙසම්පි සච්ඡිකිරියා මිච්ඡා, කාරණං තත්ථ වක්ඛාමි, යථා, භන්තෙ නාගසෙන, මහියා ධඤ්ඤුට්ඨානං ඛෙත්තං අත්ථි, ගන්ධුට්ඨානං පුප්ඵං අත්ථි, පුප්ඵුට්ඨානං ගුම්බො අත්ථි, ඵලුට්ඨානං රුක්ඛො අත්ථි, රතනුට්ඨානං ආකරො අත්ථි, තත්ථ යො කොචි යං යං ඉච්ඡති, සො තත්ථ ගන්ත්වා තං තං හරති, එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යදි නිබ්බානං අත්ථි, තස්ස නිබ්බානස්ස උට්ඨානොකාසොපි ඉච්ඡිතබ්බො, යස්මා ච ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බානස්ස උට්ඨානොකාසො නත්ථි, තස්මා නත්ථි නිබ්බානන්ති බ්‍රූමි, යෙසඤ්ච නිබ්බානං සච්ඡිකතං, තෙසම්පි සච්ඡිකිරියා මිච්ඡා’’ති.

‘‘නත්ථි , මහාරාජ, නිබ්බානස්ස සන්නිහිතොකාසො, අත්ථි චෙතං නිබ්බානං, සම්මාපටිපන්නො යොනිසො මනසිකාරෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා පන, මහාරාජ, අත්ථි අග්ගි නාම, නත්ථි තස්ස සන්නිහිතොකාසො, ද්වෙ කට්ඨානි සඞ්ඝට්ටෙන්තො අග්ගිං අධිගච්ඡති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අත්ථි නිබ්බානං, නත්ථි තස්ස සන්නිහිතොකාසො, සම්මාපටිපන්නො යොනිසො මනසිකාරෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අත්ථි සත්ත රතනානි නාම. සෙය්‍යථීදං, චක්කරතනං හත්ථිරතනං අස්සරතනං මණිරතනං ඉත්ථිරතනං ගහපතිරතනං පරිණායකරතනං. න ච තෙසං රතනානං සන්නිහිතොකාසො අත්ථි, ඛත්තියස්ස

පන සම්මාපටිපන්නස්ස පටිපත්තිබලෙන තානි රතනානි උපගච්ඡන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අත්ථි නිබ්බානං, නත්ථි තස්ස සන්නිහිතොකාසො, සම්මාපටිපන්නො යොනිසො මනසිකාරෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, නිබ්බානස්ස සන්නිහිතොකාසො මා හොතු, අත්ථි පන තං ඨානං, යත්ථ ඨිතො සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී''ති? ''ආම, මහාරාජ , අත්ථි තං ඨානං, යත්ථ ඨිතො සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී''ති.

''කතමං පන, භන්තෙ, තං ඨානං, යත්ථ ඨිතො සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොතී''ති? ''සීලං, මහාරාජ, ඨානං, සීලෙ පතිට්ඨිතො යොනිසො මනසිකරොන්තො සක්කයවනෙපි චීනවිලාතෙපි අලසන්දෙපි නිගුම්බෙපි [නිකුම්බෙපි (සී. ස්‍යා. පී.)] කාසිකොසලෙපි කස්මීරෙපි ගන්ධාරෙපි නගමුද්ධනිපි බ්‍රහ්මලොකෙපි යත්ථ කත්ථචිපි ඨිතො සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. යථා, මහාරාජ, යො කොචි චක්ඛුමා පුරිසො සකයවනෙපි චීනවිලාතෙපි අලසන්දෙපි නිගුම්බෙපි කාසිකොසලෙපි කස්මීරෙපි ගන්ධාරෙපි නගමුද්ධනිපි බ්‍රහ්මලොකෙපි යත්ථ කත්ථචිපි ඨිතො ආකාසං පස්සති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සීලෙ පතිට්ඨිතො යොනිසො මනසිකරොන්තො සකයවනෙපි...පෙ.... යත්ථ කත්ථචිපි ඨිතො සම්මාපටිපන්නො නිබ්බානං සච්ඡිකරොති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, සකයවනෙපි...පෙ.... යත්ථ කත්ථචිපි ඨිතස්ස පුබ්බදිසා අත්ථි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස යොනිසො මනසිකරොන්තස්ස සක්කයවනෙපි...පෙ.... යත්ථ කත්ථචිපි ඨිතස්ස සම්මාපටිපන්නස්ස අත්ථි නිබ්බානසච්ඡිකිරියා''ති. ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, දෙසිතං තයා නිබ්බානං, දෙසිතා නිබ්බානසච්ඡිකිරියා, පරික්ඛතා සීලගුණා, දස්සිතා සම්මාපටිපත්ති, උස්සාපිතො ධම්මද්ධජො, සණ්ඨපිතා ධම්මනෙත්ති, අවඤ්ඣො සුප්පයුත්තානං සම්මාපයොගො, එවමෙතං ගණිවරපවර තථා සම්පටිච්ඡාමී''ති.

නිබ්බානසන්නිහිතපඤ්හො ද්වාදසමො.

වෙස්සන්තරවග්ගො තතියො.

ඉමස්මිං වග්ගෙ ද්වාදස පඤ්හා.

4. අනුමානවග්ගො

1. අනුමානපඤ්හො

1. අථ ඛො මිලින්දො රාජා යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා ඤාතුකාමො සොතුකාමො ධාරෙතුකාමො ඤාණාලොකං දට්ඨුකාමො අඤ්ඤාණං භින්දිතුකාමො ඤාණාලොකං උප්පාදෙතුකාමො අවිජ්ජන්ධකාරං නාසෙතුකාමො අධිමත්තං ධිතිඤ්ච උස්සාහඤ්ච සතිඤ්ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච උපට්ඨපෙත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ''භන්තෙ නාගසෙන, කිං පන බුද්ධො තයා දිට්ඨො''ති. ''න හි, මහාරාජා''ති. ''කිං පන තෙ ආචරියෙහි බුද්ධො දිට්ඨො''ති? ''න හි, මහාරාජා''ති. ''භන්තෙ නාගසෙන, න කිර තයා බුද්ධො දිට්ඨො, නාපි කිර තෙ ආචරියෙහි බුද්ධො දිට්ඨො, තෙන හි, භන්තෙ නාගසෙන, නත්ථි බුද්ධො, න හෙත්ථ බුද්ධො පඤ්ඤායතී''ති.

''අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, පුබ්බකා ඛත්තියා, යෙ තෙ තව ඛත්තියවංසස්ස පුබ්බඞ්ගමා''ති? ''ආම, භන්තෙ. කො සංසයො, අත්ථි පුබ්බකා ඛත්තියා, යෙ මම ඛත්තියවංසස්ස පුබ්බඞ්ගමා''ති. ''දිට්ඨපුබ්බා තයා, මහාරාජ, පුබ්බකා ඛත්තියා''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යෙ පන තං, මහාරාජ, අනුසාසන්ති පුරොහිතා සෙනාපතිනො අක්ඛදස්සා මහාමත්තා, තෙහි පුබ්බකා ඛත්තියා දිට්ඨපුබ්බා''ති? ''න හි භන්තෙ''ති. ''යදි පන තෙ, මහාරාජ, පුබ්බකා ඛත්තියා න දිට්ඨා, නාපි කිර තෙ අනුසාසකෙහි පුබ්බකා ඛත්තියා දිට්ඨා, තෙන හි නත්ථි පුබ්බකා ඛත්තියා, න හෙත්ථ පුබ්බකා ඛත්තියා පඤ්ඤායන්තී''ති.

''දිස්සන්ති, භන්තෙ නාගසෙන, පුබ්බකානං ඛත්තියානං අනුභූතානි පරිභොගභණ්ඩානි. සෙය්‍යථීදං, සෙතච්ඡත්තං උණ්හීසං පාදුකා වාලබීජනී ඛග්ගරතනං මහාරහානි ච සයනානි. යෙහි මයං ජානෙය්‍යාම සද්දහෙය්‍යාම 'අත්ථි පුබ්බකා ඛත්තියා'ති. ''එවමෙව ඛො, මහාරාජ, මයම්පෙතං භගවන්තං ජානෙය්‍යාම සද්දහෙය්‍යාම. අත්ථි තං කාරණං, යෙන මයං කාරණෙන ජානෙය්‍යාම සද්දහෙය්‍යාම 'අත්ථි සො භගවා'ති. කතමං තං කාරණං? අත්ථි ඛො, මහාරාජ, තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුභූතානි පරිභොගභණ්ඩානි. සෙය්‍යථීදං, චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, යෙහි සදෙවකො ලොකො ජානාති සද්දහති 'අත්ථි සො භගවා'ති. ඉමිනා, මහාරාජ, කාරණෙන ඉමිනා හෙතුනා ඉමිනා නයෙන ඉමිනා අනුමානෙන ඤාතබ්බො 'අත්ථි සො භගවා'ති.

'''බහූ ජනෙ තාරයිත්වා, නිබ්බුතො උපධික්ඛයෙ;
අනුමානෙන ඤාතබ්බං, අත්ථි සො ද්විපදුත්තමො'''ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ඔපම්මං කරොහී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, නගරවඩ්ඪකී නගරං මාපෙතුකාමො පඨමං තාව සමං අනුන්නතමනොනතං අසක්ඛරපාසාණං නිරුපද්දවමනවජ්ජං රමණීයං භූමිභාගං අනුවිලොකෙත්වා යං තත්ථ විසමං, තං සමං කාරාපෙත්වා ඛාණුකණ්ටකං විසොධාපෙත්වා තත්ථ නගරං මාපෙය්‍ය සොභනං විභත්තං භාගසො මිතං උක්කිණ්ණපරිඛාපාකාරං දළ්හගොපුරට්ටාලකොට්ටකං පුථුචච්චරචතුක්කසන්ධිසිඞ්ඝාටකං සුචිසමතලරාජමග්ගං සුවිභත්තඅන්තරාපණං ආරාමුය්‍යානතළාකපොක්ඛරණිඋදපානසම්පන්නං බහුවිධදෙවට්ඨානප්පටිමණ්ඩිතං සබ්බදොසවිරහිතං, සො තස්මිං නගරෙ සබ්බථා වෙපුල්ලත්තං පත්තෙ අඤ්ඤං දෙසං උපගච්ඡෙය්‍ය, අථ තං නගරං අපරෙන සමයෙන ඉද්ධං භවෙය්‍ය ඵීතං සුභික්ඛං ඛෙමං සමිද්ධං සිවං අනීතිකං නිරුපද්දවං නානාජනසමාකුලං, පුථූ ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා හත්ථාරොහා අස්සාරොහා රථිකා පත්තිකා ධනුග්ගහා ථරුග්ගහා චෙලකා චලකා පිණ්ඩදායකා උග්ගා රාජපුත්තා පක්ඛන්දිනො මහානාගා සූරා වම්මිනො යොධිනො දාසිකපුත්තා භට්ටිපුත්තා [දාසපුත්තා භට්ටිපුත්තා (සී. පී.)] මල්ලකා ගණකා ආළාරිකා සූදා කප්පකා නහාපකා චුන්දා මාලාකාරා සුවණ්ණකාරා සජ්ඣුකාරා සීසකාරා තිපුකාරා ලොහකාරා වට්ටකාරා අයොකාරා මණිකාරා පෙසකාරා කුම්භකාරා වෙණුකාරා ලොණකාරා චම්මකාරා රථකාරා දන්තකාරා රජ්ජුකාරා කොච්ඡකාරා සුත්තකාරා විලීවකාරා ධනුකාරා ජියකාරා උසුකාරා චිත්තකාරා රඞ්ගකාරා රජකා තන්තවායා තුන්නවායා හෙරඤ්ඤිකා දුස්සිකා ගන්ධිකා තිණහාරකා කට්ඨහාරකා භතකා පණ්ණිකා ඵලිකා [ඵල්ලිකා (සී. පී.)] මූලිකා ඔදනිකා පූවිකා මච්ඡිකා මංසිකා මජ්ජිකා නටකා නච්චකා ලඞ්ඝකා ඉන්දජාලිකා වෙතාලිකා මල්ලා ඡවඩාහකා පුප්ඵඡඩ්ඩකා වෙනා නෙසාදා ගණිකා ලාසිකා කුම්භදාසියො සක්කයවනචීනවිලාතා උජ්ජෙනකා භාරුකච්ඡකා කාසිකොසලා පරන්තකා මාගධකා සාකෙතකා සොරෙය්‍යකා [සොරට්ඨකා (සී. පී.)] පාවෙය්‍යකා කොටුම්බරමාථුරකා අලසන්දකස්මීරගන්ධාරා තං නගරං වාසාය උපගතා නානාවිසයිනො ජනා නවං සුවිභත්තං අදොසමනවජ්ජං රමණීයං තං නගරං පස්සිත්වා අනුමානෙන ජානන්ති ‘ඡෙකො වත භො සො නගරවඩ්ඪකී, යො ඉමස්ස නගරස්ස මාපෙතා’ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සො භගවා අසමො අසමසමො අප්පටිසමො අසදිසො අතුලො අසඞ්ඛෙය්‍යො අප්පමෙය්‍යො අපරිමෙය්‍යො අමිතගුණො ගුණපාරමිප්පත්තො අනන්තධිති අනන්තතෙජො අනන්තවීරියො අනන්තබලො බුද්ධබලපාරමිං ගතො සසෙනමාරං පරාජෙත්වා දිට්ඨිජාලං පදාලෙත්වා අවිජ්ජං ඛෙපෙත්වා විජ්ජං උප්පාදෙත්වා ධම්මුක්කං ධාරයිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා විජිතසඞ්ගාමො ධම්මනගරං මාපෙසි.

‘‘භගවතො ඛො, මහාරාජ, ධම්මනගරං සීලපාකාරං හිරිපරිඛං ඤාණද්වාරකොට්ඨකං වීරියඅට්ටාලකං සද්ධාඑසිකං සතිදොවාරිකං පඤ්ඤාපාසාදං සුත්තන්තචච්චරං අභිධම්මසිඞ්ඝාටකං විනයවිනිච්ඡයං සතිපට්ඨානවීථිකං, තස්ස ඛො පන, මහාරාජ, සතිපට්ඨානවීථියං එවරූපා ආපණා පසාරිතා හොන්ති. සෙය්‍යථිදං, පුප්ඵාපණං ගන්ධාපණං ඵලාපණං අගදාපණං ඔසධාපණං අමතාපණං රතනාපණං සබ්බාපණ’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො පුප්ඵාපණ’’න්ති? ‘‘අත්ථි ඛො පන, මහාරාජ, තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන ආරම්මණවිභත්තියො අක්ඛාතා. සෙය්‍යථිදං, අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා අසුභසඤ්ඤා ආදීනවසඤ්ඤා පහානසඤ්ඤා විරාගසඤ්ඤා නිරොධසඤ්ඤා සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤා සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චසඤ්ඤා ආනාපානස්සති උද්ධුමාතකසඤ්ඤා විනීලකසඤ්ඤා විපුබ්බකසඤ්ඤා විච්ඡිද්දකසඤ්ඤා වික්ඛායිතකසඤ්ඤා වික්ඛිත්තකසඤ්ඤා හතවික්ඛිත්තකසඤ්ඤා ලොහිතකසඤ්ඤා පුළවකසඤ්ඤා අට්ඨිකසඤ්ඤා මෙත්තාසඤ්ඤා කරුණාසඤ්ඤා මුදිතාසඤ්ඤා උපෙක්ඛාසඤ්ඤා මරණානුස්සති කායගතාසති, ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, බුද්ධෙන භගවතා ආරම්මණවිභත්තියො අක්ඛාතා. තත්ථ යො කොචි ජරාමරණා මුච්චිතුකාමො, සො තෙසු අඤ්ඤතරං ආරම්මණං ගණ්හාති, තෙන ආරම්මණෙන රාගා විමුච්චති, දොසා විමුච්චති, මොහා විමුච්චති, මානතො විමුච්චති, දිට්ඨිතො විමුච්චති, සංසාරං තරති, තණ්හාසොතං නිවාරෙති, තිවිධං මලං විසොධෙති, සබ්බකිලෙසෙ උපහන්ත්වා අමලං විරජං සුද්ධං පණ්ඩරං අජාතිං අජරං අමරං සුඛං සීතිභූතං අභයං නගරුත්තමං නිබ්බානනගරං පවිසිත්වා අරහත්තෙ චිත්තං විමොචෙති, ඉදං වුච්චති මහාරාජ ‘භගවතො පුප්ඵාපණ’න්ති.

‘‘‘කම්මමූලං ගහෙත්වාන, ආපණං උපගච්ඡථ;
ආරම්මණං කිණිත්වාන, තතො මුච්චථ මුත්තියා’’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො ගන්ධාපණ’’න්ති? ‘‘අත්ථි ඛො පන, මහාරාජ, තෙන භගවතා සීලවිභත්තියො අක්ඛාතා, යෙන සීලගන්ධෙන අනුලිත්තා භගවතො පුත්තා සදෙවකං ලොකං සීලගන්ධෙන ධූපෙන්ති සම්පධූපෙන්ති, දිසම්පි අනුදිසම්පි අනුවාතම්පි පටිවාතම්පි වායන්ති අතිවායන්ති, ඵරිත්වා තිට්ඨන්ති. කතමා තා සීලවිභත්තියො? සරණසීලං පඤ්චඞ්ගසීලං අට්ඨඞ්ගසීලං දසඞ්ගසීලං පඤ්චුද්දෙසපරියාපන්නං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො ගන්ධාපණ’න්ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති, න චන්දනං තග්ගරමල්ලිකා වා;
සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙති, සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති [පවාති (සී. පී.) ධ. ප. 54 පස්සිතබ්බං].

‘‘‘චන්දනං තගරං වාපි, උප්පලං අථ වස්සිකී;
එතෙසං ගන්ධජාතානං, සීලගන්ධො අනුත්තරො.

‘‘‘අප්පමත්තො අයං ගන්ධො, ය්වායං තගරචන්දනං;
යො ච සීලවතං ගන්ධො, වාති දෙවෙසු උත්තමො’’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො ඵලාපණ’’න්ති? ‘‘ඵලානි ඛො, මහාරාජ, භගවතා අක්ඛාතානි. සෙය්‍යථීදං, සොතාපත්තිඵලං සකදාගාමිඵලං අනාගාමිඵලං අරහත්තඵලං සුඤ්ඤතඵලසමාපත්ති අනිමිත්තඵලසමාපත්ති අප්පණිහිතඵලසමාපත්ති . තත්ථ යො කොචි යං ඵලං ඉච්ඡති, සො කම්මමූලං දත්වා පත්ථිතං ඵලං කිණාති. යදි සොතාපත්තිඵලං, යදි සකදාගාමිඵලං, යදි අනාගාමිඵලං, යදි අරහත්තඵලං, යදි සුඤ්ඤතඵලසමාපත්තිං, යදි අනිමිත්තඵලසමාපත්තිං, යදි අප්පණිහිතඵලසමාපත්තිං. යථා, මහාරාජ, කස්සචි පුරිසස්ස ධුවඵලො අම්බො භවෙය්‍ය, සො න තාව තතො ඵලානි පාතෙති, යාව කයිකා න ආගච්ඡන්ති, අනුප්පත්තෙ පන කයිකෙ මූලං ගහෙත්වා එවං ආචික්ඛති ‘අම්භො පුරිස එසො ඛො ධුවඵලො අම්බො, තතො යං ඉච්ඡසි, එත්තකං ඵලං ගණ්හාහි සලාටුකං වා දොවිලං වා කෙසිකං වා ආමං වා පක්කං වා’ති, සො තෙන අත්තනා දින්නමූලෙන යදි සලාටුකං ඉච්ඡති, සලාටුකං ගණ්හාති, යදි දොවිලං ඉච්ඡති, දොවිලං ගණ්හාති, යදි කෙසිකං ඉච්ඡති, කෙසිකං ගණ්හාති, යදි ආමකං ඉච්ඡති, ආමකං ගණ්හාති, යදි පක්කං ඉච්ඡති, පක්කං ගණ්හාති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො යං ඵලං ඉච්ඡති, සො කම්මමූලං දත්වා පත්ථිතං ඵලං ගණ්හාති, යදි සොතාපත්තිඵලං…පෙ…. යදි අප්පණිහිතඵලසමාපත්තිං, ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො ඵලාපණ’න්ති.

‘‘‘කම්මමූලං ජනා දත්වා, ගණ්හන්ති අමතම්ඵලං;
තෙන තෙ සුඛිතා හොන්ති, යෙ කීතා අමතප්ඵල’’’න්ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො අගදාපණ’’න්ති? ‘‘අගදානි ඛො, මහාරාජ, භගවතා අක්ඛාතානි, යෙහි අගදෙහි සො භගවා සදෙවකං ලොකං කිලෙසවිසතො පරිමොචෙති. කතමානි පන තානි අගදානි? යානිමානි, මහාරාජ, භගවතා චත්තාරි අරියසච්චානි අක්ඛාතානි. සෙය්‍යථීදං, දුක්ඛං අරියසච්චං දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං, තත්ථ යෙ කෙචි අඤ්ඤාපෙක්ඛා චතුසච්චං ධම්මං සුණන්ති, තෙ ජාතියා පරිමුච්චන්ති , ජරාය පරිමුච්චන්ති, මරණා පරිමුච්චන්ති, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි පරිමුච්චන්ති, ඉදං වුච්චති මහාරාජ ‘භගවතො අගදාපණ’න්ති.

‘‘‘යෙ කෙචි අගදා ලොකෙ [ලොකෙ අගදා (පී.)], විසානං පටිබාහකා;
ධම්මාගදසමං නත්ථි, එතං පිවථ භික්ඛවො’’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො ඔසධාපණ’’න්ති? ‘‘ඔසධානි ඛො, මහාරාජ, භගවතා අක්ඛාතානි, යෙහි ඔසධෙහි සො භගවා දෙවමනුස්සෙ තිකිච්ඡති. සෙය්‍යථීදං, චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, එතෙහි ඔසධෙහි භගවා මිච්ඡාදිට්ඨිං විරෙචෙති, මිච්ඡාසඞ්කප්පං විරෙචෙති, මිච්ඡාවාචං විරෙචෙති, මිච්ඡාකම්මන්තං විරෙචෙති, මිච්ඡාආජීවං විරෙචෙති, මිච්ඡාවායාමං විරෙචෙති, මිච්ඡාසතිං විරෙචෙති, මිච්ඡාසමාධිං විරෙචෙති, ලොභවමනං කාරෙති, දොසවමනං කාරෙති, මොහවමනං කාරෙති, මානවමනං කාරෙති, දිට්ඨිවමනං කාරෙති, විචිකිච්ඡාවමනං කාරෙති, උද්ධච්චවමනං කාරෙති, ථිනමිද්ධවමනං කාරෙති, අහිරිකානොත්තප්පවමනං කාරෙති, සබ්බකිලෙසවමනං කාරෙති, ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො ඔසධාපණ’න්ති.

‘‘‘යෙ කෙචි ඔසධා ලොකෙ, විජ්ජන්ති විවිධා බහූ;
ධම්මොසධසමං නත්ථි, එතං පිවථ භික්ඛවො.

‘‘‘ධම්මොසධං පිවිත්වාන, අජරාමරණා සියුං;
භාවයිත්වා ච පස්සිත්වා, නිබ්බුතා උපධික්ඛයෙ’’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො අමතාපණ’’න්ති? ‘‘අමතං ඛො, මහාරාජ, භගවතා අක්ඛාතං, යෙන අමතෙන සො භගවා සදෙවකං ලොකං අභිසිඤ්චි , යෙන අමතෙන අභිසිත්තා දෙවමනුස්සා ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි පරිමුච්චිංසු. කතමං තං අමතං? යදිදං කායගතාසති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ‘අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ කායගතාසතිං පරිභුඤ්ජන්තී’ති. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො අමතාපණ’න්ති.

‘‘‘බ්‍යාධිතං ජනතං දිස්වා, අමතාපණං පසාරයි;
කම්මෙන තං කිණිත්වාන, අමතං ආදෙථ භික්ඛවො’’’ති.

‘‘භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො රතනාපණ’’න්ති? ‘‘රතනානි ඛො, මහාරාජ, භගවතා අක්ඛාතානි, යෙහි රතනෙහි විභූසිතා භගවතො පුත්තා සදෙවකං ලොකං විරොචන්ති ඔභාසෙන්ති පභාසෙන්ති ජලන්ති පජ්ජලන්ති උද්ධං අධො තිරියං ආලොකං දස්සෙන්ති. කතමානි තානි රතනානි? සීලරතනං සමාධිරතනං පඤ්ඤාරතනං විමුත්තිරතනං විමුත්තිඤාණදස්සනරතනං පටිසම්භිදාරතනං බොජ්ඣඞ්ගරතනං.

‘‘කතමං, මහාරාජ, භගවතො සීලරතනං? පාතිමොක්ඛසංවරසීලං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං මග්ගසීලං ඵලසීලං. සීලරතනෙන ඛො, මහාරාජ, විභූසිතස්ස පුග්ගලස්ස සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා පිහයති පත්ථෙති, සීලරතනපිළන්ධො ඛො, මහාරාජ, භික්ඛු දිසම්පි අනුදිසම්පි උද්ධම්පි අධොපි තිරියම්පි විරොචති අතිවිරොචති [අතිරොචති (සී. පී.)], හෙට්ඨතො අවීචිං උපරිතො භවග්ගං උපාදාය එත්ථන්තරෙ සබ්බරතනානි අතික්කමිත්වා [අතිසයිත්වා (සී. පී.)] අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, එවරූපානි ඛො, මහාරාජ, සීලරතනානි භගවතො රතනාපණෙ පසාරිතානි, ඉදං වුච්චති මහාරාජ ‘භගවතො සීලරතන’න්ති.

‘‘‘එවරූපානි සීලානි, සන්ති බුද්ධස්ස ආපණෙ;
කම්මෙන තං කිණිත්වාන, රතනං වො පිළන්ධථා’ති.

‘‘කතමං, මහාරාජ, භගවතො සමාධිරතනං? සවිතක්කසවිචාරො සමාධි, අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කඅවිචාරො සමාධි, සුඤ්ඤතො සමාධි, අනිමිත්තො සමාධි, අප්පණිහිතො සමාධි. සමාධිරතනං ඛො, මහාරාජ, පිළන්ධස්ස භික්ඛුනො යෙ තෙ කාමවිතක්කබ්‍යාපාදවිතක්කවිහිංසාවිතක්කමානුද්ධච්චදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාකිලෙසවත්ථූනි විවිධානි ච කුවිතක්කානි, තෙ සබ්බෙ සමාධිං ආසජ්ජ විකිරන්ති විධමන්ති විද්ධංසන්ති න සණ්ඨන්ති [න සණ්ඨහන්ති (සී.)] න උපලිම්පන්ති [න උපලිප්පන්ති (සී. පී.)]. යථා, මහාරාජ, වාරි පොක්ඛරපත්තෙ විකිරති විධමති විද්ධංසති න සණ්ඨාති න උපලිම්පති. තං කිස්ස හෙතු? පරිසුද්ධත්තා පදුමස්ස. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සමාධිරතනං පිළන්ධස්ස භික්ඛුනො යෙ තෙ කාමවිතක්කබ්‍යාපාදවිතක්කවිහිංසාවිතක්කමානුද්ධච්ච දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාකිලෙසවත්ථූනි විවිධානි ච කුවිතක්කානි, තෙ සබ්බෙ සමාධිං ආසජ්ජ විකිරන්ති විධමන්ති විද්ධංසන්ති න සණ්ඨන්ති න උපලිම්පන්ති. තං කිස්ස හෙතු? පරිසුද්ධත්තා සමාධිස්ස. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො සමාධිරතන’න්ති, එවරූපානි ඛො, මහාරාජ, සමාධිරතනානි භගවතො රතනාපණෙ පසාරිතානි.

‘‘‘සමාධිරතනමාලස්ස , කුවිතක්කා න ජායරෙ;
න ච වික්ඛිපතෙ චිත්තං, එතං තුම්හෙ පිළන්ධථා’ති.

‘‘කතමං, මහාරාජ, භගවතො පඤ්ඤාරතනං? යාය, මහාරාජ, පඤ්ඤාය අරියසාවකො ‘ඉදං කුසල’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘ඉදං අකුසල’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘ඉදං සාවජ්ජං, ඉදං අනවජ්ජං, ඉදං සෙවිතබ්බං, ඉදං න සෙවිතබ්බං, ඉදං හීනං, ඉදං පණීතං, ඉදං කණ්හං, ඉදං සුක්කං, ඉදං කණ්හසුක්කසප්පටිභාග’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘අයං දුක්ඛසමුදයො’ති යථාභූතං පජානාති, ‘අයං දුක්ඛනිරොධො’ති යථාභූතං පජානාති, ‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’ති යථාභූතං පජානාති. ඉදං වුච්චති මහාරාජ ‘භගවතො පඤ්ඤාරතන’න්ති.

‘‘‘පඤ්ඤාරතනමාලස්ස, න චිරං වත්තතෙ භවො;
ඛිප්පං ඵස්සෙති [ඵුස්සෙති (ස්‍යා.), පස්සති (ක.)] අමතං, න ච සො රොචතෙ භවෙ’ති.

‘‘කතමං , මහාරාජ, භගවතො විමුත්තිරතනං’’? ‘‘විමුත්තිරතනං [විමුත්තිරතනන්ති (සී. පී.)] ඛො, මහාරාජ, අරහත්තං වුච්චති, අරහත්තං පත්තො ඛො, මහාරාජ, භික්ඛු ‘විමුත්තිරතනං පිළන්ධො’ති වුච්චති. යථා, මහාරාජ, පුරිසො මුත්තාකලාපමණිකලාපපවාළකලාපාභරණප්පටිමණ්ඩිතො [පවාළාභරණපටිපණ්ඩිතො (සී. පී.)] අගලුතගරතාලීසකලොහිතචන්දනානුලිත්තගත්තො නාගපුන්නාගසාලසලළචම්පකයූථිකාතිමුත්තකපාටලුප්පලවස්සිකමල්ලිකාවිචිත්තො සෙසජනෙ අතික්කමිත්වා විරොචති අතිවිරොචති ඔභාසති පභාසති සම්පභාසති ජලති පජ්ජලති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති මාලාගන්ධරතනාභරණෙහි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අරහත්තං පත්තො ඛීණාසවො විමුත්තිරතනපිළන්ධො උපාදායුපාදාය විමුත්තානං භික්ඛූනං අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා විරොචති අතිවිරොචති ඔභාසති පභාසති සම්පභාසති ජලති පජ්ජලති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති විමුත්තියා. තං කිස්ස හෙතු? අග්ගං, මහාරාජ, එතං පිළන්ධනං සබ්බපිළන්ධනානං, යදිදං විමුත්තිපිළන්ධනං. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, ‘භගවතො විමුත්තිරතන’න්ති.

‘‘‘මණිමාලාධරං ගෙහ, ජනො [ගෙහං, ජනො (ක.)] සාමිං උදික්ඛති;
විමුත්තිරතනමාලන්තු, උදික්ඛන්ති සදෙවකා’ති.

‘‘කතමං මහාරාජ, භගවතො විමුත්තිඤාණදස්සනරතනං? පච්චවෙක්ඛණඤාණං, මහාරාජ, භගවතො විමුත්තිඤාණදස්සනරතනන්ති වුච්චති, යෙන ඤාණෙන අරියසාවකො මග්ගඵලනිබ්බානානි පහීනකිලෙසාවසිට්ඨකිලෙසෙ ච පච්චවෙක්ඛති.

‘‘‘යෙ ඤාණෙන බුජ්ඣන්ති, අරියා කතකිච්චතං;
තං ඤාණරතනං ලද්ධුං, වායමෙථ ජිනොරසා’ති.

‘‘කතමං, මහාරාජ, භගවතො පටිසම්භිදාරතනං? චතස්සො ඛො, මහාරාජ, පටිසම්භිදායො අත්ථපටිසම්භිදා ධම්මපටිසම්භිදා නිරුත්තිපටිසම්භිදා පටිභානපටිසම්භිදාති. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, චතූහි පටිසම්භිදාරතනෙහි

සමලඞ්කතො භික්ඛු යං යං පරිසං උපසඞ්කමති, යදි ඛත්තියපරිසං, යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං, යදි ගහපතිපරිසං, යදි සමණපරිසං, විසාරදො උපසඞ්කමති අමඞ්කුභූතො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී විගතලොමහංසො පරිසං උපසඞ්කමති.

''යථා, මහාරාජ, යොධො සඞ්ගාමසූරො සන්නද්ධපඤ්චාවුධො අච්ඡම්භිතො [අසම්භීතො (සී. පී.)] සඞ්ගාමං ඔතරති, 'සචෙ අමිත්තා දූරෙ භවිස්සන්ති උසුනා පාතයිස්සාමි, තතො ඔරතො භවිස්සන්ති සත්තියා පහරිස්සාමි, තතො ඔරතො භවිස්සන්ති කණයෙන පහරිස්සාමි, උපගතං සන්තං මණ්ඩලග්ගෙන ද්විධා ඡින්දිස්සාමි, කායූපගතං ඡුරිකාය විනිවිජ්ඣිස්සාමී'ති [විජ්ඣිස්සාමීති (සී.)], එවමෙව ඛො, මහාරාජ, චතුපටිසම්භිදාරතනමණ්ඩිතො භික්ඛු අච්ඡම්භිතො පරිසං උපසඞ්කමති. යො කොචි මං අත්ථපටිසම්භිදෙ පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, තස්ස අත්ථෙන අත්ථං කථයිස්සාමි, කාරණෙන කාරණං කථයිස්සාමි, හෙතුනා හෙතුං කථයිස්සාමි, නයෙන නයං කථයිස්සාමි, නිස්සංසයං කරිස්සාමි, විමතිං විවෙචෙස්සාමි, තොසයිස්සාමි පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙන.

''යො කොචි මං ධම්මපටිසම්භිදෙ පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, තස්ස ධම්මෙන ධම්මං කථයිස්සාමි, අමතෙන අමතං කථයිස්සාමි, අසඞ්ඛතෙන අසඞ්ඛතං කථයිස්සාමි, නිබ්බානෙන නිබ්බානං කථයිස්සාමි, සුඤ්ඤතෙන සුඤ්ඤතං කථයිස්සාමි , අනිමිත්තෙන අනිමිත්තං කථයිස්සාමි, අප්පණිහිතෙන අප්පණිහිතං කථයිස්සාමි, අනෙජෙන අනෙජං කථයිස්සාමි, නිස්සංසයං කරිස්සාමි, විමතිං විවෙචෙස්සාමි, තොසයිස්සාමි පඤ්හාවෙය්‍යාකරණෙන.

''යො කොචි මං නිරුත්තිපටිසම්භිදෙ පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, තස්ස නිරුත්තියා නිරුත්තිං කථයිස්සාමි, පදෙන පදං කථයිස්සාමි, අනුපදෙන අනුපදං කථයිස්සාමි, අක්ඛරෙන අක්ඛරං කථයිස්සාමි, සන්ධියා සන්ධිං කථයිස්සාමි, බ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජනං කථයිස්සාමි, අනුබ්‍යඤ්ජනෙන අනුබ්‍යඤ්ජනං කථයිස්සාමි, වණ්ණෙන වණ්ණං කථයිස්සාමි, සරෙන සරං කථයිස්සාමි, පඤ්ඤත්තියා පඤ්ඤත්තිං කථයිස්සාමි, වොහාරෙන වොහාරං කථයිස්සාමි, නිස්සංසයං කරිස්සාමි, විමතිං විවෙචෙස්සාමි, තොසයිස්සාමි පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙන.

''යො කොචි මං පටිභානපටිසම්භිදෙ පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, තස්ස පටිභානෙන පටිභානං කථයිස්සාමි, ඔපම්මෙන ඔපම්මං කථයිස්සාමි, ලක්ඛණෙන ලක්ඛණං කථයිස්සාමි, රසෙන රසං කථයිස්සාමි, නිස්සංසයං කරිස්සාමි, විමතිං විවෙචෙස්සාමි, තොසයිස්සාමි පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙනාති, ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, 'භගවතො පටිසම්භිදාරතන'න්ති.

'''පටිසම්භිදා කිණිත්වාන, ඤාණෙන ඵස්සයෙය්‍ය යො;
අච්ඡම්භිතො අනුබ්බිග්ගො, අතිරොචති සදෙවකෙ'ති.

''කතමං, මහාරාජ, භගවතො බොජ්ඣඞ්ගරතනං? සත්තිමෙ, මහාරාජ, බොජ්ඣඞ්ගා, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො. ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගරතනෙහි පටිමණ්ඩිතො භික්ඛු සබ්බං තමං අභිභුය්‍ය සදෙවකං ලොකං ඔභාසෙති පභාසෙති ආලොකං ජනෙති. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, 'භගවතො බොජ්ඣඞ්ගරතන'න්ති.

'''බොජ්ඣඞ්ගරතනමාලස්ස , උට්ඨහන්ති [උපට්ඨහන්ති (ක.), උදික්ඛන්ති (ස්‍යා.)] සදෙවකා;
කම්මෙන තං කිණිත්වාන, රතනං වො පිළන්ධථා'''ති.

''භන්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්ධස්ස භගවතො සබ්බාපණ''න්ති? ''සබ්බාපණං ඛො, මහාරාජ, භගවතො නවඞ්ගං බුද්ධවචනං සාරීරිකානි පාරිභොගිකානි චෙතියානි සඞ්ඝරතනඤ්ච. සබ්බාපණෙ, මහාරාජ, භගවතා ජාතිසම්පත්ති පසාරිතා, භොගසම්පත්ති පසාරිතා, ආයුසම්පත්ති පසාරිතා, ආරොග්‍යසම්පත්ති පසාරිතා, වණ්ණසම්පත්ති පසාරිතා, පඤ්ඤාසම්පත්ති පසාරිතා, මානුසිකසම්පත්ති පසාරිතා, දිබ්බසම්පත්ති පසාරිතා, නිබ්බානසම්පත්ති පසාරිතා. තත්ථ යෙ තං තං සම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති, තෙ කම්මමූලං දත්වා පත්ථිතපත්ථිතං සම්පත්තිං කිණන්ති, කෙචි සීලසමාදානෙන කිණන්ති, කෙචි උපොසථකම්මෙන කිණන්ති, අප්පමත්තකෙනපි කම්මමූලෙන උපාදායුපාදාය සම්පත්තියො පටිලභන්ති. යථා, මහාරාජ, ආපණිකස්ස ආපණෙ තිලමුග්ගමාසෙ පරිත්තකෙනපි තණ්ඩුලමුග්ගමාසෙන අප්පකෙනපි මූලෙන උපාදායුපාදාය ගණ්හන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, භගවතො සබ්බාපණෙ අප්පමත්තකෙනපි කම්මමූලෙන උපාදායුපාදාය සම්පත්තියො පටිලභන්ති. ඉදං වුච්චති, මහාරාජ, 'භගවතො සබ්බාපණ'න්ති.

'''ආයු අරොගතා වණ්ණං, සග්ගං උච්චාකුලීනතා;
අසඞ්ඛතඤ්ච අමතං, අත්ථි සබ්බාපණෙ ජිනෙ.

'''අප්පෙන බහුකෙනාපි, කම්මමූලෙන ගය්හති;
කිණිත්වා සද්ධාමූලෙන, සමිද්ධා හොථ භික්ඛවො'ති.

''භගවතො ඛො, මහාරාජ, ධම්මනගරෙ එවරූපා ජනා පටිවසන්ති, සුත්තන්තිකා වෙනයිකා ආභිධම්මිකා ධම්මකථිකා ජාතකභාණකා දීඝභාණකා මජ්ඣිමභාණකා සංයුත්තභාණකා අඞ්ගුත්තරභාණකා ඛුද්දකභාණකා

සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා බොජ්ඣඞ්ගභාවනාරතා විපස්සකා සදත්ථමනුයුත්තා ආරඤ්ඤිකා රුක්ඛමූලිකා අබ්භොකාසිකා පලාලපුඤ්ජිකා සොසානිකා නෙසජ්ජිකා පටිපන්නකා ඵලට්ඨා සෙක්ඛා ඵලසමඞ්ගිනො සොතාපන්නා සකදාගාමිනො අනාගාමිනො අරහන්තො තෙවිජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා ඉද්ධිමන්තො පඤ්ඤාය පාරමිංගතා සතිපට්ඨානසම්මප්පධානඉද්ධිපාදඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගවරඣානවිමොක්ඛරූපාරූපසන්තසුඛසමාපත්තිකුසලා, තෙහි අරහන්තෙහි ආකුලං සමාකුලං ආකිණ්ණං සමාකිණ්ණං නළවනසරවනමිව ධම්මනගරං අහොසි. භවතීහ –

‘‘‘වීතරාගා වීතදොසා, වීතමොහා අනාසවා;
වීතතණ්හා අනාදානා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘ආරඤ්ඤිකා ධුතධරා, ඣායිනො ලූඛචීවරා;
විවෙකාභිරතා ධීරා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘නෙසජ්ජිකා සන්ථතිකා, අථොපි ඨානචඞ්කමා;
පංසුකූලධරා සබ්බෙ, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘තිචීවරධරා සන්තා, චම්මඛණ්ඩචතුත්ථකා;
රතා එකාසනෙ විඤ්ඤූ, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘අප්පිච්ඡා නිපකා ධීරා, අප්පාහාරා අලොලුපා;
ලාභාලාභෙන සන්තුට්ඨා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘ඣායී ඣානරතා ධීරා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
ආකිඤ්චඤ්ඤං පත්ථයානා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘පටිපන්නා ඵලට්ඨා ච, සෙක්ඛා ඵලසමඞ්ගිනො;
ආසීසකා [ආසිංසකා (සී. පී.)] උත්තමත්ථං, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘සොතාපන්නා ච විමලා, සකදාගාමිනො ච යෙ;
අනාගාමී ච අරහන්තො, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘සතිපට්ඨානකුසලා , බොජ්ඣඞ්ගභාවනාරතා;
විපස්සකා ධම්මධරා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘ඉද්ධිපාදෙසු කුසලා, සමාධිභාවනාරතා;
සම්මප්පධානානුයුත්තා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘අභිඤ්ඤාපාරමිප්පත්තා, පෙත්තිකෙ ගොචරෙ රතා;
අන්තලික්ඛම්හි චරණා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ මිතභාණී, ගුත්තද්වාරා සුසංවුතා;
සුදන්තා උත්තමෙ දම්මෙ [ධම්මෙ (සී. පී.)], ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ.

‘‘‘තෙවිජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා ච, ඉද්ධියා පාරමිං ගතා;
පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තා, ධම්මනගරෙ වසන්ති තෙ’ති.

‘‘යෙ ඛො තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ අපරිමිතඤාණවරධරා අසඞ්ගා අතුලගුණා [අතුලියගුණා (සී. පී. ක.)] අතුලයසා අතුලබලා අතුලතෙජා ධම්මචක්කානුප්පවත්තකා පඤ්ඤාපාරමිං ගතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ධම්මසෙනාපතිනො’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ ඉද්ධිමන්තො අධිගතප්පටිසම්භිදාපත්තවෙසාරජ්ජා ගගනචරා දුරාසදා දුප්පසහා අනාලම්බචරා සසාගරමහිධරපථවිකම්පකො චන්දසූරියපරිමජ්ජකා විකුබ්බනාධිට්ඨානාභිනීහාරකුසලා ඉද්ධියා පාරමිං ගතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘පුරොහිතා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ ධුතඞ්ගමනුගතා අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා විඤ්ඤත්තිමනෙසනජිගුච්ඡකා පිණ්ඩාය සපදානචාරිනො භමරාව ගන්ධමනුඝායිත්වා පවිසන්ති විවිත්තකානනං, කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛා අරහත්තමනුප්පත්තා ධුතඞ්ගගුණෙ අග්ගනික්ඛිත්තා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘අක්ඛදස්සා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ පරිසුද්ධා විමලා නික්කිලෙසා චුතූපපාතකුසලා දිබ්බචක්ඛුම්හි පාරමිං ගතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘නගරජොතකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා සිථිලධනිතදීඝරස්සගරුකලහුකක්ඛරපරිච්ඡෙදකුසලා නවඞ්ගසාසනධරා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ධම්මරක්ඛා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ විනයඤ්ඤූ විනයකොවිදා ඨානාට්ඨානකුසලා [නිදානපඨනකුසලා (සී. පී.), නිදානවත්ථුකුසලා (ස්‍යා.)] ආපත්තානාපත්තිගරුකලහුකසතෙකිච්ඡඅතෙකිච්ඡවුට්ඨානදෙසනානිග්ගහ-පටිකම්මඔසාරණනිස්සාරණපටිසාරණකුසලා විනයෙ පාරමිං ගතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘රූපරක්ඛා’**ති [රූපදක්ඛාති (සී. ස්‍යා. පී.)] වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ විමුත්තිවරකුසුමමාලබද්ධා වරපවරමහග්ඝසෙට්ඨභාවමනුප්පත්තා බහුජනකන්තමභිපත්ථිතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘පුප්ඵාපණිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ චතුසච්චාභිසමයප්පටිවිද්ධා දිට්ඨසච්චා විඤ්ඤාතසාසනා චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු තිණ්ණවිචිකිච්ඡා පටිලද්ධඵලසුඛා අඤ්ඤෙසම්පි පටිපන්නානං තෙ ඵලෙ සංවිභජන්ති, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ඵලාපණිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ සීලසංවරගන්ධමනුලිත්තා [සීලවරසුගන්ධමනුලිත්තා (සී. පී.)] අනෙකවිධබහුගුණධරා කිලෙසමලදුග්ගන්ධවිධමකා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ගන්ධාපණිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ ධම්මකාමා පියසමුදාහාරා අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ උළාරපාමොජ්ජා අරඤ්ඤගතාපි රුක්ඛමූලගතාපි සුඤ්ඤාගාරගතාපි ධම්මවරරසං පිවන්ති, කායෙන වාචාය මනසා ධම්මවරරසමොගාළ්හා අධිමත්තපටිභානා ධම්මෙසු ධම්මෙසනප්පටිපන්නා ඉතො වා තතො වා යත්ථ යත්ථ අප්පිච්ඡකථා සන්තුට්ඨිකථා පවිවෙකකථා අසංසග්ගකථා වීරියාරම්භකථා සීලකථා සමාධිකථා පඤ්ඤාකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤාණදස්සනකථා , තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා තං තං කථාරසං පිවන්ති, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘සොණ්ඩා පිපාසා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමනුයුත්තා නිසජ්ජට්ඨානචඞ්කමෙහි රත්තින්දිවං වීතිනාමෙන්ති, භාවනානුයොගමනුයුත්තා කිලෙසපටිබාහනාය සදත්ථප්පසුතා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘නගරගුත්තිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ නවඞ්ගං බුද්ධවචනං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච නයතො ච කාරණතො ච හෙතුතො ච උදාහරණතො ච වාචෙන්ති අනුවාචෙන්ති භාසන්ති අනුභාසන්ති, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ධම්මාපණිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ ධම්මරතනභොගෙන ආගමපරියත්තිසුතභොගෙන භොගිනො ධනිනො නිද්දිට්ඨසරබ්‍යඤ්ජනලක්ඛණප්පටිවෙධා විඤ්ඤූ ඵරණා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘ධම්මසෙට්ඨිනො’**ති වුච්චන්ති.

‘‘යෙ පන තෙ, මහාරාජ, භික්ඛූ උළාරදෙසනාපටිවෙධා පරිචිණ්ණාරම්මණවිභත්තිනිද්දෙසා සික්ඛාගුණපාරමිප්පත්තා, එවරූපා ඛො, මහාරාජ, භික්ඛූ භගවතො ධම්මනගරෙ **‘විස්සුතධම්මිකා’**ති වුච්චන්ති.

‘‘එවං සුවිභත්තං ඛො, මහාරාජ, භගවතො ධම්මනගරං එවං සුමාපිතං එවං සුවිහිතං එවං සුපරිපූරිතං එවං සුවවත්ථාපිතං එවං සුරක්ඛිතං එවං සුගොපිතං එවං දුප්පසය්හං පච්චත්ථිකෙහි පච්චාමිත්තෙහි, ඉමිනා, මහාරාජ, කාරණෙන ඉමිනා හෙතුනා ඉමිනා නයෙන ඉමිනා අනුමානෙන ඤාතබ්බං අත්ථි සො භගවාති.

‘‘‘යථාපි නගරං දිස්වා, සුවිභත්තං මනොරමං;
අනුමානෙන ජානන්ති, වඩ්ඪකිස්ස මහත්තනං.

‘‘‘තථෙව ලොකනාථස්ස, දිස්වා ධම්මපුරං වරං;
අනුමානෙන ජානන්ති, අත්ථි සො භගවා ඉති.

‘‘‘අනුමානෙන ජානන්ති, ඌමිං දිස්වාන සාගරෙ;

යථායං දිස්සතෙ ඌමි, මහන්තො සො භවිස්සති.

‘‘‘තථා බුද්ධං සොකනුදං, සබ්බත්ථමපරාජිතං;
තණ්හක්ඛයමනුප්පත්තං, භවසංසාරමොචනං.

‘‘‘අනුමානෙන ඤාතබ්බං, ඌමිං දිස්වා සදෙවකෙ;
යථා ධම්මූමිවිප්ඵාරො, අග්ගො බුද්ධො භවිස්සති.

‘‘‘අනුමානෙන ජානන්ති, දිස්වා අච්චුග්ගතං ගිරිං;
යථා අච්චුග්ගතො එසො, හිමවා සො භවිස්සති.

‘‘‘තථා දිස්වා ධම්මගිරිං, සීතීභූතං නිරූපධිං;
අච්චුග්ගතං භගවතො, අචලං සුප්පතිට්ඨිතං.

‘‘‘අනුමානෙන ඤාතබ්බං, දිස්වාන ධම්මපබ්බතං;
තථා හි සො මහාවීරො, අග්ගො බුද්ධො භවිස්සති.

‘‘‘යථාපි ගජරාජස්ස, පදං දිස්වාන මානුසා;
අනුමානෙන ජානන්ති, මහා එසො ගජො ඉති.

‘‘‘තථෙව බුද්ධනාගස්ස, පදං දිස්වා විභාවිනො;
අනුමානෙන ජානන්ති, උළාරො සො භවිස්සති.

‘‘‘අනුමානෙන ජානන්ති, භීතෙ දිස්වාන කුම්මිගෙ;
මිගරාජස්ස සද්දෙන, භීතාමෙ කුම්මිගා ඉති.

‘‘‘තථෙව තිත්ථියෙ දිස්වා, විත්ථතෙ භීතමානසෙ;
අනුමානෙන ඤාතබ්බං, ධම්මරාජෙන ගජ්ජිතං.

‘‘‘නිබ්බුතං පථවිං දිස්වා, හරිතපත්තං මහොදිකං;
අනුමානෙන ජානන්ති, මහාමෙඝෙන නිබ්බුතං.

‘‘‘තථෙවිමං ජනං දිස්වා, ආමොදිතපමොදිතං;
අනුමානෙන ඤාතබ්බං, ධම්මමෙඝෙන තප්පිතං.

‘‘‘ලග්ගං දිස්වා භුසං පඞ්කං, කලලද්දගතං මහිං;
අනුමානෙන ජානන්ති, වාරික්ඛන්ධො මහා ගතො.

‘‘‘තථෙවිමං ජනං දිස්වා, රජපඞ්කසමොහිතං;
වහිතං ධම්මනදියා, විසට්ඨං ධම්මසාගරෙ.

‘‘‘ධම්මාමතගතං දිස්වා, සදෙවකමිමං මහිං;
අනුමානෙන ඤාතබ්බං, ධම්මක්ඛන්ධො මහා ගතො.

‘‘‘අනුමානෙන ජානන්ති, ඝායිත්වා ගන්ධමුත්තමං;
යථායං වායතෙ ගන්ධො, හෙස්සන්ති පුප්ඵිතා දුමා.

‘‘‘තථෙවායං සීලගන්ධො, පවායති සදෙවකෙ;
අනුමානෙන ඤාතබ්බං, අත්ථි බුද්ධො අනුත්තරො’ති.

‘‘එවරූපෙන ඛො, මහාරාජ, කාරණසතෙන කාරණසහස්සෙන හෙතුසතෙන හෙතුසහස්සෙන නයසතෙන නයසහස්සෙන ඔපම්මසතෙන ඔපම්මසහස්සෙන සක්කා බුද්ධබලං උපදස්සයිතුං. යථා, මහාරාජ, දක්ඛො මාලාකාරො නානාපුප්ඵරාසිම්හා ආචරියානුසිට්ඨියා පච්චත්තපුරිසකාරෙන විචිත්තං මාලාගුණරාසිං කරෙය්‍ය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සො භගවා විචිත්තපුප්ඵරාසි විය අනන්තගුණො අප්පමෙය්‍යගුණො, අහමෙතරහි ජිනසාසනෙ මාලාකාරො විය පුප්ඵගන්ථකො පුබ්බකානං ආචරියානං මග්ගෙනපි මය්හං බුද්ධිබලෙනපි අසඞ්ඛෙය්‍යෙනපි කාරණෙන අනුමානෙන බුද්ධබලං දීපයිස්සාමි, ත්වං පනෙත්ථ ඡන්දං ජනෙහි සවනාය’’ති.

‘‘දුක්කරං , භන්තෙ නාගසෙන, අඤ්ඤෙසං එවරූපෙන කාරණෙන අනුමානෙන බුද්ධබලං උපදස්සයිතුං, නිබ්බුතොස්මි, භන්තෙ නාගසෙන, තුම්හාකං පරමවිචිත්තෙන පඤ්හවෙය්‍යාකරණෙනා’’ති.

අනුමානපඤ්හො පඨමො.

2. ධුතඞ්ගපඤ්හො

‘‘පස්සතාරඤ්ඤකෙ භික්ඛූ, අජ්ඣොගාළ්හෙ ධුතෙ ගුණෙ;
පුන පස්සති ගිහී රාජා, අනාගාමිඵලෙ ඨිතෙ.

‘‘උභොපි තෙ විලොකෙත්වා, උප්පජ්ජි සංසයො මහා;
බුජ්ඣෙය්‍ය චෙ ගිහී ධම්මෙ, ධුතඞ්ගං නිප්ඵලං සියා.

‘‘පරවාදිවාදමථනං, නිපුණං පිටකත්තයෙ;
හන්ද පුච්ඡෙ කථීසෙට්ඨං, සො මෙ කඞ්ඛං විනෙස්සතී’’ති.

අථ ඛො මිලින්දො රාජා යෙනායස්මා නාගසෙනො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං නාගසෙනං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො මිලින්දො රාජා ආයස්මන්තං නාගසෙනං එතදවොච ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, අත්ථි කොචි ගිහී අගාරිකො කාමභොගී පුත්තදාරසම්බාධසයනං අජ්ඣාවසන්තො කාසිකචන්දනං පච්චනුභොන්තො මාලාගන්ධවිලෙපනං ධාරයන්තො ජාතරූපරජතං සාදියන්තො මණිමුත්තාකඤ්චනවිචිත්තමොළිබද්ධො යෙන සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකත’’න්ති?

‘‘න, මහාරාජ, එකඤ්ඤෙව සතං න ද්වෙ සතානි න තීණි චත්තාරි පඤ්ච සතානි න සහස්සං න සතසහස්සං න කොටිසතං න කොටිසහස්සං න කොටිසතසහස්සං, තිට්ඨතු මහාරාජ දසන්නං වීසතියා සතස්ස සහස්සස්ස අභිසමයො, කතමෙන තෙ පරියායෙන අනුයොගං දම්මී’’ති.

‘‘ත්වමෙවෙතං බ්‍රූහී’’ති. ‘‘තෙනහි තෙ, මහාරාජ, කථයිස්සාමි සතෙන වා සහස්සෙන වා සතසහස්සෙන වා කොටියා වා කොටිසතෙන වා කොටිසහස්සෙන වා කොටිසතසහස්සෙන වා, යා කාචි නවඞ්ගෙ බුද්ධවචනෙ සල්ලෙඛිතාචාරප්පටිපත්තිධුතවරඞ්ගගුණනිස්සිතා [ධුතවරඞ්ගගුණනිස්සිතා (සී. ස්‍යා. පී.)] ථා, තා සබ්බා ඉධ සමොසරිස්සන්ති. යථා, මහාරාජ, නින්නුන්නතසමවිසමථලාථලදෙසභාගෙ අභිවුට්ඨං උදකං, සබ්බං තං තතො විනිගළිත්වා මහොදධිං සාගරං සමොසරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සම්පාදකෙ සති යා කාචි නවඞ්ගෙ බුද්ධවචනෙ සල්ලෙඛිතාචාරප්පටිපත්තිධුතඞ්ගගුණධරනිස්සිතා කථා, තා සබ්බා ඉධ සමොසරිස්සන්ති.

‘‘මය්හම්පෙත්ථ , මහාරාජ, පරිබ්‍යත්තතාය බුද්ධියා කාරණපරිදීපනං සමොසරිස්සති, තෙනෙසො අත්ථො සුවිභත්තො විචිත්තො පරිපුණ්ණො පරිසුද්ධො සමානීතො භවිස්සති. යථා, මහාරාජ, කුසලො ලෙඛාචරියො අනුසිට්ඨො ලෙඛං ඔසාරෙන්තො අත්තනො බ්‍යත්තතාය බුද්ධියා කාරණපරිදීපනෙන ලෙඛං පරිපූරෙති, එවං සා ලෙඛා සමත්තා පරිපුණ්ණා අනූනිකා භවිස්සති. එවමෙව මය්හම්පෙත්ථ පරිබ්‍යත්තතාය බුද්ධියා කාරණපරිදීපනං සමොසරිස්සති, තෙනෙසො අත්ථො සුවිභත්තො විචිත්තො පරිපුණ්ණො පරිසුද්ධො සමානීතො භවිස්සති.

‘‘නගරෙ, මහාරාජ, සාවත්ථියා පඤ්චකොටිමත්තා අරියසාවකා භගවතො උපාසකඋපාසිකායො සත්තපණ්ණාසසහස්සානි තීණි ච සතසහස්සානි අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතා, තෙ සබ්බෙපි ගිහී යෙව, න පබ්බජිතා. පුන තත්ථෙව කණ්ඩම්බමූලෙ යමකපාටිහාරියෙ වීසති පාණකොටියො අභිසමිංසු, පුන චූළරාහුලොවාදෙ [මහාරාහුලොවාදෙ (සී. පී.)], මහාමඞ්ගලසුත්තන්තෙ, සමචිත්තපරියායෙ, පරාභවසුත්තන්තෙ, පුරාභෙදසුත්තන්තෙ, කලහවිවාදසුත්තන්තෙ, චූළබ්‍යූහසුත්තන්තෙ, මහාබ්‍යූහසුත්තන්තෙ, තුවටකසුත්තන්තෙ, සාරිපුත්තසුත්තන්තෙ ගණනපථමතීතානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

‘‘නගරෙ රාජගහෙ පඤ්ඤාසසහස්සානි තීණි ච සතසහස්සානි අරියසාවකා භගවතො උපාසකඋපාසිකායො, පුන තත්ථෙව ධනපාලහත්ථිනාගදමනෙ නවුති පාණකොටියො, පාරායනසමාගමෙ පාසාණකචෙතියෙ චුද්දස පාණකොටියො, පුන ඉන්දසාලගුහායං අසීති දෙවතාකොටියො, පුන බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පඨමෙ ධම්මදෙසනෙ අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොටියො අපරිමාණා ච දෙවතායො, පුන තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං අභිධම්මදෙසනාය අසීති දෙවතාකොටියො, දෙවොරොහණෙ සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ලොකවිවරණපාටිහාරියෙ පසන්නානං නරමරූනං තිංස කොටියො අභිසමිංසු.

පුන සක්කෙසු කපිලවත්ථුස්මිං නිග්‍රොධාරාමෙ බුද්ධවංසදෙසනාය මහාසමයසුත්තන්තදෙසනාය ච ගණනපථමතීතානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි . පුන සුමනමාලාකාරසමාගමෙ, ගරහදින්නසමාගමෙ, ආනන්දසෙට්ඨිසමාගමෙ, ජම්බුකාජීවකසමාගමෙ, මණ්ඩුකදෙවපුත්තසමාගමෙ, මට්ඨකුණ්ඩලිදෙවපුත්තසමාගමෙ, සුලසානගරසොභිනිසමාගමෙ, සිරිමානගරසොභිනිසමාගමෙ, පෙසකාරධීතුසමාගමෙ, චූළසුභද්දාසමාගමෙ,

සාකෙතබ්‍රාහ්මණස්ස ආළාහනදස්සනසමාගමෙ, සූනාපරන්තකසමාගමෙ, සක්කපඤ්හසමාගමෙ, තිරොකුට්ටසමාගමෙ [තිරොකුඩ්ඩසමාගමෙ (සී. පී.)], රතනසුත්තසමාගමෙ පච්චෙකං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, යාවතා, මහාරාජ, භගවා ලොකෙ අට්ඨාසි, තාව තීසු මණ්ඩලෙසු සොළසසු මහාජනපදෙසු යත්ථ යත්ථ භගවා විහාසි, තත්ථ තත්ථ යෙභුය්‍යෙන ද්වෙ තයො චත්තාරො පඤ්ච සතං සහස්සං සතසහස්සං දෙවා ච මනුස්සා ච සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරිංසු. යෙ තෙ, මහාරාජ, දෙවා ගිහී යෙව, න තෙ පබ්බජිතා, එතානි චෙව, මහාරාජ, අඤ්ඤානි ච අනෙකානි දෙවතාකොටිසතසහස්සානි ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරිංසූ''ති.

''යදි, භන්තෙ නාගසෙන, ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, අථ ඉමානි ධුතඞ්ගානි කිමත්ථං සාධෙන්ති, තෙන කාරණෙන ධුතඞ්ගානි අකිච්චකරානි හොන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, විනා මන්තොසධෙහි බ්‍යාධයො වූපසමන්ති, කිං වමනවිරෙචනාදිනා සරීරදුබ්බලකරණෙන? යදි මුට්ඨීහි පටිසත්තුනිග්ගහො භවති, කිං අසිසත්තිසරධනුකොදණ්ඩලගුළමුග්ගරෙහි? යදි ගණ්ඨිකුටිලසුසිරකණ්ටලතාසාඛා ආලම්බිත්වා රුක්ඛමභිරූහනං භවති, කිං දීඝදළ්හනිස්සෙණිපරියෙසනෙන? යදි ථණ්ඩිලසෙය්‍යාය ධාතුසමතා භවති, කිං සුඛසම්ඵස්සමහතිමහාසිරිසයනපරියෙසනෙන? යදි එකකො සාසඞ්කසප්පටිභයවිසමකන්තාරතරණසමත්ථො භවති, කිං සන්නද්ධසජ්ජමහතිමහාසත්ථපරියෙසනෙන? යදි නදිසරං බාහුනා තරිතුං සමත්ථො භවති, කිං ධුවසෙතුනාවාපරියෙසනෙන? යදි සකසන්තකෙන ඝාසච්ඡාදනං කාතුං පහොති, කිං පරූපසෙවනපියසමුල්ලාපපච්ඡාපුරෙධාවනෙන? යදි අඛාතතළාකෙ උදකං ලභති, කිං උදපානතළාකපොක්ඛරණිඛණනෙන? එවමෙව ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, යදි ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, කිං ධුතගුණවරසමාදියනෙනා''ති?

''අට්ඨවීසති ඛො පනිමෙ, මහාරාජ, ධුතඞ්ගගුණා යථාභුච්චගුණා, යෙහි ගුණෙහි ධුතඞ්ගානි සබ්බබුද්ධානං පිහයිතානි පත්ථිතානි. කතමෙ අට්ඨවීසති? ඉධ, මහාරාජ, ධුතඞ්ගං සුද්ධාජීවං සුඛඵලං අනවජ්ජං න පරදුක්ඛාපනං අභයං අසම්පීළනං එකන්තවඩ්ඪිකං අපරිහානියං අමායං ආරක්ඛා පත්ථිතදදං සබ්බසත්තදමනං සංවරහිතං පතිරූපං අනිස්සිතං විප්පමුත්තං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං මානප්පහානං කුවිතක්කච්ඡෙදනං කඞ්ඛාවිතරණං කොසජ්ජවිද්ධංසනං අරතිප්පහානං ඛමනං අතුලං අප්පමාණං සබ්බදුක්ඛක්ඛයගමනං, ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, අට්ඨවීසති ධුතඞ්ගගුණා යථාභුච්චගුණා යෙහි ගුණෙහි ධුතඞ්ගානි සබ්බබුද්ධානං පිහයිතානි පත්ථිතානි.

''යෙ ඛො තෙ, මහාරාජ, ධුතගුණෙ සම්මා උපසෙවන්ති, තෙ අට්ඨාරසහි ගුණෙහි සමුපෙතා භවන්ති. කතමෙහි අට්ඨාරසහි? ආචාරො තෙසං සුවිසුද්ධො හොති, පටිපදා සුපූරිතා හොති, කායිකං වාචසිකං සුරක්ඛිතං හොති, මනොසමාචාරො සුවිසුද්ධො හොති, වීරියං සුපග්ගහිතං හොති, භයං වූපසම්මති, අත්තානුදිට්ඨිබ්‍යපගතා හොති, ආඝාතො උපරතො හොති, මෙත්තා උපට්ඨිතා හොති, ආහාරො පරිඤ්ඤාතො හොති, සබ්බසත්තානං ගරුකතො හොති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ හොති, ජාගරියමනුයුත්තො හොති, අනිකෙතො හොති, යත්ථ ඵාසු තත්ථ විහාරී හොති, පාපජෙගුච්ඡී හොති, විවෙකාරාමො හොති, සතතං අප්පමත්තො හොති, යෙ තෙ, මහාරාජ, ධුතගුණෙ සම්මා උපසෙවන්ති, තෙ ඉමෙහි අට්ඨාරසහි ගුණෙහි සමුපෙතා භවන්ති.

''දස ඉමෙ, මහාරාජ, පුග්ගලා ධුතගුණාරහා. කතමෙ දස? සද්ධො හොති හිරිමා ධිතිමා අකුහො අත්ථවසී අලොලො සික්ඛාකාමො දළ්හසමාදානො අනුජ්ඣානබහුලො මෙත්තාවිහාරී, ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, දස පුග්ගලා ධුතගුණාරහා.

''යෙ තෙ, මහාරාජ, ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, සබ්බෙ තෙ පුරිමාසු ජාතීසු තෙරසසු ධුතගුණෙසු කතූපාසනා කතභූමිකම්මා, තෙ තත්ථ චාරඤ්ච පටිපත්තිඤ්ච සොධයිත්වා අජ්ජෙතරහි ගිහී යෙව සන්තා සන්තං පරමත්තං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති.

''යථා , මහාරාජ, කුසලො ඉස්සාසො අන්තෙවාසිකෙ පඨමං තාව උපාසනසාලායං චාපභෙදචාපාරොපනග්ගහණමුට්ඨිප්පටිපීළනඅඞ්ගුලිවිනාමනපාදඨපනසරග්ගහණසන්නහනආකඩ්ඪන සන්ධාරණලක්ඛනියමනඛිපනෙ තිණපුරිසකඡකණ [ඡණක (සී. පී.)] තිණපලාලමත්තිකාපුඤ්ජඵලකලක්ඛවෙධෙ අනුසික්ඛාපෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ උපාසනං ආරාධයිත්වා ආජඤ්ඤරථගජතුරඞ්ගධනධඤ්ඤහිරඤ්ඤසුවණ්ණදාසිදාසභරියගාමවරං ලභති , එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, තෙ සබ්බෙ පුරිමාසු ජාතීසු තෙරසසු ධුතගුණෙසු කතූපාසනා කතභූමිකම්මා, තෙ තත්ථෙව චාරඤ්ච පටිපත්තිඤ්ච සොධයිත්වා අජ්ජෙතරහි ගිහී යෙව සන්තා සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති. න, මහාරාජ, ධුතගුණෙසු පුබ්බාසෙවනං විනා එකිස්සා යෙව ජාතියා අරහත්තං සච්ඡිකිරියා හොති, උත්තමෙන පන වීරියෙන උත්තමාය පටිපත්තියා තථාරූපෙන ආචරියෙන කල්‍යාණමිත්තෙන අරහත්තං සච්ඡිකිරියා හොති.

''යථා වා පන, මහාරාජ, භිසක්කො සල්ලකත්තො ආචරියං ධනෙන වා වත්තප්පටිපත්තියා වා ආරාධෙත්වා සත්ථග්ගහණඡෙදනලෙඛනවෙධනසල්ලුද්ධරණවණධොවනසොසනභෙසජ්ජානුලිම්පනවමන විරෙචනානුවාසනකිරියමනුසික්ඛිත්වා විජ්ජාසු කතසික්ඛො කතූපාසනො කතහත්ථො ආතුරෙ උපසඞ්කමති

තිකිච්ඡාය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යෙ තෙ ගිහී අගාරිකා කාමභොගිනො සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, තෙ සබ්බෙ පුරිමාසු ජාතීසු තෙරසසු ධුතගුණෙසු කතූපාසනා කතභූමිකම්මා, තෙ තත්ථෙව චාරඤ්ච පටිපත්තිඤ්ච සොධයිත්වා අජ්ජෙතරහි ගිහී යෙව සන්තා සන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති, න, මහාරාජ, ධුතගුණෙහි අවිසුද්ධානං ධම්මාභිසමයො හොති.

‘‘යථා, මහාරාජ, උදකස්ස අසෙචනෙන බීජානං අවිරූහනං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ධුතගුණෙහි අවිසුද්ධානං ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, අකතකුසලානං අකතකල්‍යාණානං සුගතිගමනං න හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ධුතගුණෙහි අවිසුද්ධානං ධම්මාභිසමයො න හොති.

‘‘පථවිසමං , මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං පතිට්ඨානට්ඨෙන. ආපොසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසමලධොවනට්ඨෙන. තෙජොසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසවනජ්ඣාපනට්ඨෙන . වායොසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසමලරජොපවාහනට්ඨෙන. අගදසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසබ්‍යාධිවූපසමනට්ඨෙන. අමතසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසවිසනාසනට්ඨෙන. ඛෙත්තසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බසාමඤ්ඤගුණසස්සවිරූහනට්ඨෙන. මනොහරසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං පත්ථිතිච්ඡිතසබ්බසම්පත්තිවරදදට්ඨෙන. නාවාසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සංසාරමහණ්ණවපාරගමනට්ඨෙන. භීරුත්තාණසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං ජරාමරණභීතානං අස්සාසකරණට්ඨෙන. මාතුසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කිලෙසදුක්ඛප්පටිපීළිතානං අනුග්ගාහකට්ඨෙන. පිතුසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කුසලවඩ්ඪිකාමානං සබ්බසාමඤ්ඤගුණජනකට්ඨෙන. මිත්තසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බසාමඤ්ඤගුණපරියෙසනඅවිසංවාදකට්ඨෙන. පදුමසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බකිලෙසමලෙහි අනුපලිත්තට්ඨෙන. චතුජ්ජාතියවරගන්ධසමං , මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කිලෙසදුග්ගන්ධපටිවිනොදනට්ඨෙන. ගිරිරාජවරසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං අට්ඨලොකධම්මවාතෙහි අකම්පියට්ඨෙන. ආකාසසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බත්ථ ගහණාපගතඋරුවිසටවිත්ථතමහන්තට්ඨෙන. නදීසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කිලෙසමලපවාහනට්ඨෙන. සුදෙසකසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං ජාතිකන්තාරකිලෙසවනගහනනිත්ථරණට්ඨෙන. මහාසත්ථවාහසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සබ්බභයසුඤ්ඤඛෙමඅභයවරපවරනිබ්බානනගරසම්පාපනට්ඨෙන . සුමජ්ජිතවිමලාදාසසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං සඞ්ඛාරානං සභාවදස්සනට්ඨෙන. ඵලකසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කිලෙසලගුළසරසත්තිපටිබාහනට්ඨෙන. ඡත්තසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං කිලෙසවස්සතිවිධග්ගිසන්තාපාතපපටිබාහනට්ඨෙන. චන්දසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං පිහයිතපත්ථිතට්ඨෙන. සූරියසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං මොහතමතිමිරනාසනට්ඨෙන. සාගරසමං, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං අනෙකවිධසාමඤ්ඤගුණවරරතනුට්ඨානට්ඨෙන, අපරිමිතඅසඞ්ඛෙය්‍යඅප්පමෙය්‍යට්ඨෙන ච. එවං ඛො, මහාරාජ, ධුතගුණං විසුද්ධිකාමානං බහූපකාරං සබ්බදරථපරිළාහනුදං අරතිනුදං භයනුදං භවනුදං ඛීලනුදං මලනුදං සොකනුදං දුක්ඛනුදං රාගනුදං දොසනුදං මොහනුදං මානනුදං දිට්ඨිනුදං සබ්බාකුසලධම්මනුදං යසාවහං හිතාවහං සුඛාවහං ඵාසුකරං පීතිකරං යොගක්ඛෙමකරං අනවජ්ජං ඉට්ඨසුඛවිපාකං ගුණරාසිගුණපුඤ්ජං අපරිමිතඅසඞ්ඛෙය්‍ය අප්පමෙය්‍යගුණං වරං පවරං අග්ගං.

‘‘යථා , මහාරාජ, මනුස්සා උපත්ථම්භවසෙන භොජනං උපසෙවන්ති, හිතවසෙන භෙසජ්ජං උපසෙවන්ති, උපකාරවසෙන මිත්තං උපසෙවන්ති, තාරණවසෙන නාවං උපසෙවන්ති, සුගන්ධවසෙන මාලාගන්ධං උපසෙවන්ති, අභයවසෙන භීරුත්තාණං උපසෙවන්ති, පතිට්ඨාවසෙන [පතිට්ඨානවසෙන (ක.)] පථවිං උපසෙවන්ති, සිප්පවසෙන ආචරියං උපසෙවන්ති, යසවසෙන රාජානං උපසෙවන්ති, කාමදදවසෙන මණිරතනං උපසෙවන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සබ්බසාමඤ්ඤගුණදදවසෙන අරියා ධුතගුණං උපසෙවන්ති.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, උදකං බීජවිරූහනාය, අග්ගි ඣාපනාය, ආහාරො බලාහරණාය, ලතා බන්ධනාය, සත්ථං ඡෙදනාය, පානීයං පිපාසාවිනයනාය, නිධි අස්සාසකරණාය, නාවා තීරසම්පාපනාය, භෙසජ්ජං බ්‍යාධිවූපසමනාය, යානං සුඛගමනාය, භීරුත්තාණං භයවිනොදනාය, රාජා ආරක්ඛත්ථාය, ඵලකං දණ්ඩලෙඩ්ඩුලගුළසරසත්තිපටිබාහනාය, ආචරියො අනුසාසනාය, මාතා පොසනාය, ආදාසො ඔලොකනාය, අලඞ්කාරො සොභනාය, වත්ථං පටිච්ඡාදනාය, නිස්සෙණී ආරොහනාය, තුලා විසමවික්ඛෙපනාය [නික්ඛෙපනාය (සී. පී.)], මන්තං පරිජප්පනාය, ආවුධං තජ්ජනීයපටිබාහනාය , පදීපො අන්ධකාරවිධමනාය, වාතො පරිළාහනිබ්බාපනාය, සිප්පං වුත්තිනිප්ඵාදනාය, අගදං ජීවිතරක්ඛණාය, ආකරො රතනුප්පාදනාය, රතනං අලඞ්කරාය, ආණා අනතික්කමනාය, ඉස්සරියං වසවත්තනාය, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ධුතගුණං සාමඤ්ඤබීජවිරූහනාය, කිලෙසමලඣාපනාය, ඉද්ධිබලාහරණාය, සතිසංවරනිබන්ධනාය, විමතිවිචිකිච්ඡාසමුච්ඡෙදනාය, තණ්හාපිපාසාවිනයනාය, අභිසමයඅස්සාසකරණාය, චතුරොඝනිත්ථරණාය, කිලෙසබ්‍යාධිවූපසමාය, නිබ්බානසුඛප්පටිලාභාය, ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසභයවිනොදනාය, සාමඤ්ඤගුණපරිරක්ඛණාය, අරතිකුවිතක්කපටිබාහනාය, සකලසාමඤ්ඤත්ථානුසාසනාය, සබ්බසාමඤ්ඤගුණපොසනාය, සමථවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානදස්සනාය, සකලලොකථුතථොමිතමහතිමහාසොභනකරණාය, සබ්බාපායපිදහනාය,

සාමඤ්ඤත්ථසෙලසිඛරමුද්ධනි අභිරූහනාය, වඞ්කකුටිලවිසමචිත්තවික්ඛෙපනාය [චිත්තනික්ඛෙපනාය (සී. පී.)], සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බධම්මෙ සාධුසජ්ඣායකරණාය, සබ්බකිලෙසපටිසත්තුතජ්ජනාය , අවිජ්ජන්ධකාරවිධමනාය, තිවිධග්ගිසන්තාපපරිළාහනිබ්බාපනාය, සණ්හසුඛුමසන්තසමාපත්තිනිප්ඵාදනාය, සකලසාමඤ්ඤගුණපරිරක්ඛණාය, බොජ්ඣඞ්ගවරරතනුප්පාදනාය, යොගිජනාලඞ්කරණාය, අනවජ්ජනිපුණසුඛුමසන්තිසුඛමනතික්කමනාය , සකලසාමඤ්ඤඅරියධම්මවසවත්තනාය. ඉති, මහාරාජ, ඉමෙසං ගුණානං අධිගමාය යදිදං එකමෙකං ධුතගුණං, එවං, මහාරාජ, අතුලියං ධුතගුණං අප්පමෙය්‍යං අසමං අප්පටිසමං අප්පටිභාගං අප්පටිසෙට්ඨං උත්තරං සෙට්ඨං විසිට්ඨං අධිකං ආයතං පුථුලං විසටං විත්ථතං ගරුකං භාරියං මහන්තං.

“යො ඛො, මහාරාජ, පුග්ගලො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො කුහකො ලුද්ධො ඔදරිකො ලාභකාමො යසකාමො කිත්තිකාමො අයුත්තො අප්පත්තො අනනුච්ඡවිකො අනරහො අප්පතිරූපො ධුතඞ්ගං [තධුගුණං (ක.) එවමුපරිපි] සමාදියති, සො දිගුණං දණ්ඩමාපජ්ජති, සබ්බගුණඝාතමාපජ්ජති, දිට්ඨධම්මිකං හීළනං ඛීළනං ගරහනං උප්පණ්ඩනං ඛිපනං අසම්භොගං නිස්සාරණං නිච්ඡුහනං පවාහනං පබ්බාජනං පටිලභති, සම්පරායෙපි සතයොජනිකෙ අවීචිමහානිරයෙ උණ්හකඨිතතත්තසන්තත්තඅච්චිජාලාමාලකෙ අනෙකවස්සකොටිසතසහස්සානි උද්ධමධො තිරියං ඵෙණුද්දෙහකං සම්පරිවත්තකං පච්චති, තතො මුච්චිත්වා [මුච්චිත්වා (සී. පී.)] කිසඵරුසකාළඞ්ගපච්චඞ්ගො සූනුද්ධුමාතසුසිරුත්තමඞ්ගො [සූනුද්ධුමාතසූචිමුඛපමාණසුසිරුත්තමඞ්ගො (සී. පී.)] ඡාතො පිපාසිතො විසමභීමරූපවණ්ණො භග්ගකණ්ණසොතො උම්මීලිතනිමීලිතනෙත්තනයනො අරුගත්තපක්කගත්තො පුළවාකිණ්ණසබ්බකායො වාතමුඛෙ ජලමානො විය අග්ගික්ඛන්ධො අන්තො ජලමානො පජ්ජලමානො අතාණො අසරණො ආරුණ්ණරුණ්ණකාරුඤ්ඤරවං පරිදෙවමානො නිජ්ඣාමතණ්හිකො සමණමහාපෙතො හුත්වා ආහිණ්ඩමානො මහියා අට්ටස්සරං කරොති.

“යථා , මහාරාජ, කොචි අයුත්තො අප්පත්තො අනනුච්ඡවිකො අනරහො අප්පතිරූපො හීනො කුජාතිකො ඛත්තියාභිසෙකෙන අභිසිඤ්චති, සො ලභති හත්ථච්ඡෙදං පාදච්ඡෙදං හත්ථපාදච්ඡෙදං කණ්ණච්ඡෙදං නාසච්ඡෙදං කණ්ණනාසච්ඡෙදං බිලඞ්ගථාලිකං සඞ්ඛමුණ්ඩිකං රාහුමුඛං ජොතිමාලිකං හත්ථපජ්ජොතිකං එරකවත්තිකං චීරකවාසිකං එණෙය්‍යකං බළිසමංසිකං කහාපණකං ඛාරාපතච්ඡිකං පලිඝපරිවත්තිකං පලාලපීඨකං තත්තෙන තෙලෙන ඔසිඤ්චනං සුනඛෙහි ඛාදාපනං ජීවසූලාරොපනං අසිනා සීසච්ඡෙදං අනෙකවිහිතම්පි කම්මකාරණං අනුභවති. කිං කාරණා? අයුත්තො අප්පත්තො අනනුච්ඡවිකො අනරහො අප්පතිරූපො හීනො කුජාතිකො මහන්තෙ ඉස්සරියෙ ඨානෙ අත්තානං ඨපෙසි, වෙලං ඝාතෙසි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යො කොචි පුග්ගලො පාපිච්ඡො…පෙ…. මහියා අට්ටස්සරං කරොති.

“යො පන, මහාරාජ, පුග්ගලො යුත්තො පත්තො අනුච්ඡවිකො අරහො පතිරූපො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො අසඨො අමායො අනොදරිකො අලාභකාමො අයසකාමො අකිත්තිකාමො සද්ධො සද්ධාපබ්බජිතො ජරාමරණා මුච්චිතුකාමො ‘සාසනං පග්ගණ්හිස්සාමී’ති ධුතඞ්ගං සමාදියති, සො දිගුණං පූජං අරහති දෙවානඤ්ච පියො හොති මනාපො පිහයිතො පත්ථිතො, ජාතිසුමනමල්ලිකාදීනං විය පුප්ඵං නහාතානුලිත්තස්ස, ජිඝච්ඡිතස්ස විය පණීතභොජනං, පිපාසිතස්ස විය සීතලවිමලසුරභිපානීයං, විසගතස්ස විය ඔසධවරං, සීඝගමනකාමස්ස විය ආජඤ්ඤරථවරුත්තමං, අත්ථකාමස්ස විය මනොහරමණිරතනං, අභිසිඤ්චිතුකාමස්ස විය පණ්ඩරවිමලසෙතච්ඡත්තං, ධම්මකාමස්ස විය අරහත්තඵලාධිගමමනුත්තරං. තස්ස චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති, සමථවිපස්සනා අධිගච්ඡති, අධිගමප්පටිපත්ති පරිණමති, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා තිස්සො විජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා කෙවලො ච සමණධම්මො සබ්බෙ තස්සාධෙය්‍යා හොන්ති, විමුත්තිපණ්ඩරවිමලසෙතච්ඡත්තෙන අභිසිඤ්චති.

“යථා, මහාරාජ, රඤ්ඤො ඛත්තියස්ස අභිජාතකුලකුලීනස්ස ඛත්තියාභිසෙකෙන අභිසිත්තස්ස පරිචරන්ති සරට්ඨනෙගමජානපදභටබලා [බලත්ථා (සී. පී.)] අට්ඨත්තිංසා ච රාජපරිසා නටනච්චකා මුඛමඞ්ගලිකා සොත්ථිවාචකා සමණබ්‍රාහ්මණසබ්බපාසණ්ඩගණා අභිගච්ඡන්ති, යං කිඤ්චි පථවියා පට්ටනරතනාකරනගරසුඞ්කට්ඨානවෙරජ්ජකඡෙජ්ජභෙජ්ජජනමනුසාසනං සබ්බත්ථ සාමිකො භවති, එවමෙව ඛො , මහාරාජ, යො කොචි පුග්ගලො යුත්තො පත්තො…පෙ…. විමුත්තිපණ්ඩරවිමලසෙතච්ඡත්තෙන අභිසිඤ්චති.

“තෙරසිමානි , මහාරාජ, ධුතඞ්ගානි, යෙහි සුද්ධිකතො නිබ්බානමහාසමුද්දං පවිසිත්වා බහුවිධං ධම්මකීළමභිකීළති, රූපාරූපඅට්ඨසමාපත්තියො වළඤ්ජෙති, ඉද්ධිවිධං දිබ්බසොතධාතුං පරචිත්තවිජානනං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිං දිබ්බචක්ඛුං සබ්බාසවක්ඛයඤ්ච පාපුණාති. කතමෙ තෙරස? පංසුකූලිකඞ්ගං තෙචීවරිකඞ්ගං පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සපදානචාරිකඞ්ගං එකාසනිකඞ්ගං පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං ආරඤ්ඤිකඞ්ගං රුක්ඛමූලිකඞ්ගං අබ්භොකාසිකඞ්ගං සොසානිකඞ්ගං යථාසන්ථතිකඞ්ගං නෙසජ්ජිකඞ්ගං, ඉමෙහි ඛො, මහාරාජ, තෙරසහි ධුතගුණෙහි පුබ්බෙ ආසෙවිතෙහි නිසෙවිතෙහි චිණ්ණෙහි පරිචිණ්ණෙහි චරිතෙහි උපචරිතෙහි පරිපූරිතෙහි කෙවලං සාමඤ්ඤං පටිලභති, තස්සාධෙය්‍යා හොන්ති කෙවලා සන්තා සුඛා සමාපත්තියො.

“යථා, මහාරාජ, සධනො නාවිකො පට්ටනෙ සුට්ඨු කතසුඞ්කො මහාසමුද්දං පවිසිත්වා වඞ්ගං තක්කොලං චීනං සොවීරං සුරට්ඨං අලසන්දං කොලපට්ටනං සුවණ්ණභූමිං ගච්ඡති අඤ්ඤම්පි යං කිඤ්චි නාවාසඤ්චරණං, එවමෙව ඛො,

මහාරාජ, ඉමෙහි තෙරසහි ධුතගුණෙහි පුබ්බෙ ආසෙවිතෙහි නිසෙවිතෙහි චිණ්ණෙහි පරිචිණ්ණෙහි චරිතෙහි උපචරිතෙහි පරිපූරිතෙහි කෙවලං සාමඤ්ඤං පටිලභති, තස්සාධෙය්‍යා හොන්ති කෙවලා සන්තා සුඛා සමාපත්තියො.

"යථා, මහාරාජ, කස්සකො පඨමං ඛෙත්තදොසං තිණකට්ඨපාසාණං අපනෙත්වා කසිත්වා වපිත්වා සම්මා උදකං පවෙසෙත්වා රක්ඛිත්වා ගොපෙත්වා ලවනමද්දනෙන බහුධඤ්ඤකො හොති, තස්සාධෙය්‍යා භවන්ති යෙ කෙචි අධනා කපණා දලිද්දා දුග්ගතජනා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමෙහි තෙරසහි ධුතගුණෙහි පුබ්බෙ ආසෙවිතෙහි...පෙ.... කෙවලා සන්තා සුඛා සමාපත්තියො.

"යථා වා පන, මහාරාජ, ඛත්තියො මුද්ධාවසිත්තො අභිජාතකුලීනො ඡෙජ්ජභෙජ්ජජනමනුසාසනෙ ඉස්සරො හොති වසවත්තී සාමිකො ඉච්ඡාකරණො, කෙවලා ච මහාපථවී තස්සාධෙය්‍යා හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමෙහි තෙරසහි ධුතගුණෙහි පුබ්බෙ ආසෙවිතෙහි නිසෙවිතෙහි චිණ්ණෙහි පරිචිණ්ණෙහි චරිතෙහි උපචරිතෙහි පරිපූරිතෙහි ජිනසාසනවරෙ ඉස්සරො හොති වසවත්තී සාමිකො ඉච්ඡාකරණො, කෙවලා ච සමණගුණා තස්සාධෙය්‍යා හොන්ති.

"නනු , මහාරාජ, ථෙරො උපසෙනො වඞ්ගන්තපුත්තො සල්ලෙඛධුතගුණෙ පරිපූරකාරිතාය අනාදියිත්වා සාවත්ථියා සඞ්ඝස්ස කතිකං සපරිසො නරදම්මසාරථිං පටිසල්ලානගතං උපසඞ්කමිත්වා භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි, භගවා ච තං සුවිනීතං පරිසං ඔලොකෙත්වා හට්ඨතුට්ඨො පමුදිතො උදග්ගො පරිසාය සද්ධිං සල්ලාපං සල්ලපිත්වා අසම්භින්නෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන එතදවොච 'පාසාදිකා ඛො පන ත්‍යායං උපසෙන පරිසා, කථං ත්වං උපසෙන පරිසං විනෙසී'ති. සොපි සබ්බඤ්ඤුනා දසබලෙන දෙවාතිදෙවෙන පුට්ඨො යථාභූතසභාවගුණවසෙන භගවන්තං එතදවොච –

"යො කොචි මං, භන්තෙ, උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං වා නිස්සයං වා යාචති, තමහං එවං වදාමි "අහං ඛො ආවුසො ආරඤ්ඤිකො පිණ්ඩපාතිකො පංසුකූලිකො තෙචීවරිකො. සචෙ ත්වම්පි ආරඤ්ඤිකො භවිස්සසි පිණ්ඩපාතිකො පංසුකූලිකො තෙචීවරිකො, එවාහං තං පබ්බාජෙස්සාමි නිස්සයං දස්සාමී"ති, සචෙ සො මෙ, භන්තෙ, පටිස්සුණිත්වා නන්දති ඔරමති, එවාහං තං පබ්බාජෙමි නිස්සයං දෙමි, සචෙ න නන්දති න ඔරමති, න තං පබ්බාජෙමි, න නිස්සයං දෙමි, එවාහං, භන්තෙ, පරිසං විනෙමී"ති. එවං ඛො [එවම්පි (ක.)], මහාරාජ, ධුතගුණවරසමාදිණ්ණො ජිනසාසනවරෙ ඉස්සරො හොති. වසවත්තී සාමිකො ඉච්ඡාකරණො, තස්සාධෙය්‍යා හොන්ති කෙවලා සන්තා සුඛා සමාපත්තියො.

"යථා, මහාරාජ, පදුමං අභිවුද්ධපරිසුද්ධඋදිච්චජාතිප්පභවං සිනිද්ධං මුදු ලොභනීයං සුගන්ධං පියං පත්ථිතං පසත්ථං ජලකද්දමමනුපලිත්තං අණුපත්තකෙසරකණ්ණිකාභිමණ්ඩිතං භමරගණසෙවිතං සීතලසලිලසංවද්ධං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, ඉමෙහි තෙරසහි ධුතගුණෙහි පුබ්බෙ ආසෙවිතෙහි නිසෙවිතෙහි චිණ්ණෙහි පරිචිණ්ණෙහි චරිතෙහි උපචරිතෙහි පරිපූරිතෙහි අරියසාවකො තිංසගුණවරෙහි සමුපෙතො හොති.

"කතමෙහි තිංසගුණවරෙහි? සිනිද්ධමුදුමද්දවමෙත්තචිත්තො හොති, ඝාතිතහතවිහතකිලෙසො හොති, හතනිහතමානදබ්බො හොති, අචලදළ්හනිවිට්ඨනිබ්බෙමතිකසද්ධො හොති, පරිපුණ්ණපීණිතපහට්ඨලොභනීයසන්තසුඛසමාපත්තිලාභී හොති, සීලවරපවරඅසමසුචිගන්ධපරිභාවිතො හොති, දෙවමනුස්සානං පියො හොති මනාපො, ඛීණාසවඅරියවරපුග්ගලපත්ථිතො, දෙවමනුස්සානං වන්දිතපූජිතො, බුධවිබුධපණ්ඩිතජනානං ථුතථවිතථොමිතපසත්ථො , ඉධ වා හුරං වා ලොකෙන අනුපලිත්තො, අප්පථොකවජ්ජෙපි [අප්පසාවජ්ජෙපි (ක.)] භයදස්සාවී, විපුලවරසම්පත්තිකාමානං මග්ගඵලවරත්ථසාධනො, ආයාචිතවිපුලපණීතපච්චයභාගී, අනිකෙතසයනො, ඣානජ්ඣොසිතතප්පවරවිහාරී , විජටිතකිලෙසජාලවත්ථු, භින්නභග්ගසඞ්කුටිතසඤ්ඡින්නගතිනීවරණො, අකුප්පධම්මො, අභිනීතවාසො, අනවජ්ජභොගී , ගතිවිමුත්තො, උත්තිණ්ණසබ්බවිචිකිච්ඡො, විමුත්තිජ්ඣොසිතත්ථො [විමුත්තිජ්ඣාසිතත්තො (සී. පී.)], දිට්ඨධම්මො, අචලදළ්හභීරුත්තාණමුපගතො, සමුච්ඡින්නානුසයො, සබ්බාසවක්ඛයං පත්තො, සන්තසුඛසමාපත්තිවිහාරබහුලො, සබ්බසමණගුණසමුපෙතො, ඉමෙහි තිංසගුණවරෙහි සමුපෙතො හොති.

"නනු, මහාරාජ, ථෙරො සාරිපුත්තො දසසහස්සිලොකධාතුයා අග්ගපුරිසො ඨපෙත්වා දසබලං ලොකාචරියං, සොපි අපරිමිතමසඞ්ඛෙය්‍යකප්පෙ සමාචිතකුසලමූලො [සමාචිණ්ණකුසලමූලො (ක.)] බ්‍රාහ්මණකුලකුලීනො මනාපිකං කාමරතිං අනෙකසතසඞ්ඛං ධනවරඤ්ච ඔහාය ජිනසාසනෙ පබ්බජිත්වා ඉමෙහි තෙරසහි ධුතගුණෙහි කායවචීචිත්තං දමයිත්වා අජ්ජෙතරහි අනන්තගුණසමන්නාගතො ගොතමස්ස භගවතො සාසනවරෙ ධම්මචක්කමනුප්පවත්තකො ජාතො. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන එකඞ්ගුත්තරනිකායවරලඤ්ඡකෙ –

"නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකපුග්ගලම්පි සමනුපස්සාමි, යො එවං තථාගතෙන අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං සම්මදෙව අනුප්පවත්තෙති, යථයිදං භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, සාරිපුත්තො. භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං සම්මදෙව අනුප්පවත්තෙතී"'ති.

‘‘සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, යං කිඤ්චි නවඞ්ගං බුද්ධවචනං, යා ච ලොකුත්තරා කිරියා, යා ච ලොකෙ අධිගමවිපුලවරසම්පත්තියො, සබ්බං තං තෙරසසු ධුතගුණෙසු සමොධානොපගත’’ [සමොධානෙතබ්බං (ක.)] න්ති.

ධුතඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

අනුමානවග්ගො චතුත්ථො.

6. ඔපම්මකථාපඤ්හො

මාතිකා

භන්තෙ නාගසෙන, කතිහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු අරහත්තං සච්ඡිකරොතීති?

ඉධ, මහාරාජ, අරහත්තං සච්ඡිකාතුකාමෙන භික්ඛුනා –

ගද්‍රභස්ස [සොරස්සරස්ස (සී. ස්‍යා. පී.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

කුක්කුටස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කලන්දකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

දීපිනියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

දීපිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කුම්මස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

වංසස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

චාපස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

වායසස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මක්කටස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ගද්‍රභවග්ගො පඨමො.

ලාබුලතාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

පදුමස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

බීජස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සාලකල්‍යාණිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

නාවාය තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

නාවාලග්ගනකස්ස [නාවාලගනකස්ස (සී. පී.)] ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කූපස්ස [කූපකස්ස (ක.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

නියාමකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කම්මකාරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

සමුද්දස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සමුද්දවග්ගො දුතියො.

පථවියා පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ආපස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

තෙජස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

වායුස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

පබ්බතස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ආකාසස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

චන්දස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සූරියස්ස සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සක්කස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

චක්කවත්තිස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

පඨවීවග්ගො තතියො.

උපචිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

බිළාරස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

උන්දූරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

විච්ඡිකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

නකුලස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

ජරසිඞ්ගාලස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මිගස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ගොරූපස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

වරාහස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

හත්ථිස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

උපචිකාවග්ගො චතුත්ථො.

සීහස්ස සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

චක්කවාකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

පෙණාහිකාය ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඝරකපොතස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

උලූකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සතපත්තස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

වග්ගුලිස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ජලූකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

සප්පස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

අජගරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

සීහවග්ගො පඤ්චමො.

පන්ථමක්කටකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

ථනසිතදාරකස්ස [ථනපීතදාරකස්ස (ස්‍යා.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

චිත්තකධරකුම්මස්ස [චිත්තකථලකුම්මස්ස (ක.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

පවනස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

රුක්ඛස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මෙඝස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මණිරතනස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මාගවිකස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

බාළිසිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

තච්ඡකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මක්කටවග්ගො ඡට්ඨො.

කුම්භස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

කාළායසස්ස [කාළහංසස්ස (ක.)] ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඡත්තස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඛෙත්තස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

අගදස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

භොජනස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඉස්සාසස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කුම්භවග්ගො සත්තමො.

රඤ්ඤො චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

දොවාරිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

නිසදාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

පදීපස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මයූරස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

තුරඞ්ගස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සොණ්ඩිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඉන්දඛීලස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

තුලාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

ඛග්ගස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මච්ඡස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ඉණග්ගාහකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

බ්‍යාධිතස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

මතස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

නදියා ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

උසභස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

මග්ගස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සුඞ්කසායිකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

චොරස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

සකුණග්ඝියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

සුනඛස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

තිකිච්ඡකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ගබ්භිනියා ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

චමරියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

කිකියා ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කපොතිකාය තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

එකනයනස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

කස්සකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

ජම්බුකසිඞ්ගාලියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

චඞ්ගවාරකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

දබ්බියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

ඉණසාධකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

අනුවිචිනකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

සාරථිස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

භොජකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානි.

තුන්නවායස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

නාවිකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

භමරස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානීති.

මාතිකා නිට්ඨිතා.

1. ගද්‍රභවග්ගො

1. ගද්‍රභඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ගද්‍රභස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ගද්‍රභො නාම සඞ්කාරකූටෙපි චතුක්කෙපි සිඞ්ඝාටකෙපි ගාමද්වාරෙපි ථුසරාසිම්හිපි යත්ථ කත්ථචි සයති, න සයනබහුලො හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන තිණසන්ථාරෙපි පණ්ණසන්ථාරෙපි කට්ඨමඤ්චකෙපි ඡමායපි යත්ථ කත්ථචි චම්මඛණ්ඩං පත්ථරිත්වා යත්ථ කත්ථචි සයිතබ්බං, න සයනබහුලෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ගද්‍රභස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ‘කලිඞ්ගරූපධානා, භික්ඛවෙ, එතරහි මම සාවකා විහරන්ති අප්පමත්තා ආතාපිනො පධානස්මි’න්ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනාපි –

‘‘‘පල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්ස, ජණ්ණුකෙනාභිවස්සති;
අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො’’’ති.

ගද්‍රභඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. කුක්කුටඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කුක්කුටස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කුක්කුටො කාලෙන සමයෙන පටිසල්ලීයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කාලෙන සමයෙනෙව චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා සරීරං පටිජග්ගිත්වා නහායිත්වා චෙතියං වන්දිත්වා වුඩ්ඪානං භික්ඛූනං දස්සනාය ගන්ත්වා කාලෙන සමයෙන සුඤ්ඤාගාරං පවිසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුක්කුටස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුක්කුටො කාලෙන සමයෙනෙව වුට්ඨාති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කාලෙන සමයෙනෙව වුට්ඨහිත්වා චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා සරීරං පටිජග්ගිත්වා චෙතියං වන්දිත්වා පුනදෙව සුඤ්ඤාගාරං පවිසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුක්කුටස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුක්කුටො පථවිං ඛණිත්වා ඛණිත්වා අජ්ඣොහාරං අජ්ඣොහරති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා අජ්ඣොහාරං අජ්ඣොහරිතබ්බං ‘නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා’ති. ඉදං, මහාරාජ, කුක්කුටස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘කන්තාරෙ පුත්තමංසංව, අක්ඛස්සබ්භඤ්ජනං යථා;
එවං ආහරි ආහාරං, යාපනත්ථමමුච්ඡිතො’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුක්කුටො සචක්ඛුකොපි රත්තිං අන්ධො හොති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අනන්ධෙනෙව අන්ධෙන විය භවිතබ්බං, අරඤ්ඤෙපි ගොචරගාමෙ පිණ්ඩාය චරන්තෙනපි රජනීයෙසු රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බධම්මෙසු අන්ධෙන බධිරෙන මූගෙන විය භවිතබ්බං, න නිමිත්තං ගහෙතබ්බං, නානුබ්‍යඤ්ජනං ගහෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුක්කුටස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන මහාකච්චායනෙන –

‘චක්ඛුමාස්ස යථා අන්ධො, සොතවා බධිරො යථා;
පඤ්ඤවාස්ස [ජිව්හාවස්ස (සී. පී.)] යථා මූගො, බලවා දුබ්බලොරිව;
අත්තඅත්ථෙ [අථ අත්ථෙ (සී. පී.)] සමුප්පන්නෙ, සයෙථ මතසායික’න්ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුක්කුටො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩලගුළමුග්ගරෙහි පරිපාතියන්තොපි සකං ගෙහං න විජහති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චීවරකම්මං කරොන්තෙනපි නවකම්මං කරොන්තෙනපි වත්තපටිවත්තං කරොන්තෙනපි උද්දිසන්තෙනපි උද්දිසාපෙන්තෙනපි යොනිසො මනසිකාරො න විජහිතබ්බො, සකං ඛො පනෙතං, මහාරාජ, යොගිනො ගෙහං, යදිදං යොනිසො මනසිකාරො . ඉදං, මහාරාජ, කුක්කුටස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං . භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ‘කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයො? යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා’ති. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනාපි –

‘‘‘යථා සුදන්තො මාතඞ්ගො, සකං සොණ්ඩං න මද්දති;
භක්ඛාභක්ඛං විජානාති, අත්තනො වුත්තිකප්පනං.

‘‘‘තථෙව බුද්ධපුත්තෙන, අප්පමත්තෙන වා පන;
ජිනවචනං න මද්දිතබ්බං, මනසිකාරවරුත්තම’’’න්ති.

කුක්කුටඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. කලන්දකඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කලන්දකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කලන්දකො පටිසත්තුම්හි ඔපතන්තෙ නඞ්ගුට්ඨං පප්ඵොටෙත්වා මහන්තං කත්වා තෙනෙව නඞ්ගුට්ඨලගුළෙන පටිසත්තුං පටිබාහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කිලෙසසත්තුම්හි ඔපතන්තෙ සතිපට්ඨානලගුළං පප්ඵොටෙත්වා මහන්තං කත්වා තෙනෙව සතිපට්ඨානලගුළෙන සබ්බකිලෙසා පටිබාහිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, කලන්දකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන චූළපන්ථකෙන –

‘යදා කිලෙසා ඔපතන්ති, සාමඤ්ඤගුණධංසනා;
සතිපට්ඨානලගුළෙන, හන්තබ්බා තෙ පුනප්පුන’’’න්ති.

කලන්දකඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. දීපිනියඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘දීපිනියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, දීපිනී සකිං යෙව ගබ්භං ගණ්හාති, න පුනප්පුනං පුරිසං උපෙති? එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආයතිං පටිසන්ධිං උප්පත්තිං ගබ්භසෙය්‍යං චුතිං භෙදං ඛයං විනාසං සංසාරභයං දුග්ගතිං විසමං සම්පීළිතං දිස්වා ‘පුනබ්භවෙ නප්පටිසන්දහිස්සාමී’ති යොනිසො මනසිකාරො කරණීයො. ඉදං, මහාරාජ, දීපිනියා එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුත්තනිපාතෙ ධනියගොපාලකසුත්තෙ –

‘‘‘උසභොරිව ඡෙත්ව බන්ධනානි, නාගො පූතිලතංව දාලයිත්වා;
නාහං පුනුපෙස්සං ගබ්භසෙය්‍යං, අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’’ති.

දීපිනියඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. දීපිකඞ්ගපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘දීපිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, දීපිකො අරඤ්ඤෙ තිණගහනං වා වනගහනං වා පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා මිගෙ ගණ්හාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන විවෙකං සෙවිතබ්බං අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං විජනවාතං මනුස්සරාහසෙය්‍යකං පටිසල්ලානසාරුප්පං; විවෙකං සෙවමානො හි, මහාරාජ, යොගී යොගාවචරො නචිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤාසු ච වසීභාවං පාපුණාති. ඉදං, මහාරාජ, දීපිකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙහි ධම්මසඞ්ගාහකෙහි –

‘‘‘යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතෙ [ගණ්හතී (සී. පී.)] මිගෙ;
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො විපස්සකො;
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්හාති ඵලමුත්තම’න්ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, දීපිකො යං කිඤ්චි පසුං වධිත්වා වාමෙන පස්සෙන පතිතං න භක්ඛෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන වෙළුදානෙන වා පත්තදානෙන වා පුප්ඵදානෙන වා ඵලදානෙන වා සිනානදානෙන වා මත්තිකාදානෙන වා චුණ්ණදානෙන වා දන්තකට්ඨදානෙන වා මුඛොදකදානෙන වා චාතුකම්‍යතාය වා මුග්ගසූප්‍යතාය [මුග්ගසූප්පතාය (සී. පී.)] වා පාරිභට [පාරිභට්ටතාය (සී. පී.)] යතාය වා ජඞ්ඝපෙසනීයෙන වා වෙජ්ජකම්මෙන වා දූතකම්මෙන වා පහිණගමනෙන වා පිණ්ඩපටිපිණ්ඩෙන වා දානානුප්පදානෙන වා වත්ථුවිජ්ජාය වා නක්ඛත්තවිජ්ජාය වා අඞ්ගවිජ්ජාය [නගවිජ්ජාය (ක.)] වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධප්පටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාජීවෙන නිප්ඵාදිතං භොජනං න භුඤ්ජිතබ්බං [පරිභුඤ්ජිතබ්බං (සී. පී.)] වාමෙන පස්සෙන පතිතං පසුං විය දීපිකො. ඉදං, මහාරාජ, දීපිකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘වචීවිඤ්ඤත්තිවිප්ඵාරා, උප්පන්නං මධුපායසං;
සචෙ භුත්තො භවෙය්‍යාහං, සාජීවො ගරහිතො මම.

‘‘‘යදිපි මෙ අන්තගුණං, නික්ඛමිත්වා බහී චරෙ;
නෙව භින්දෙය්‍යමාජීවං, චජමානොපි ජීවිත’’’න්ති.

දීපිකඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. කුම්මඞ්ගපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කුම්මස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කුම්මො උදකචරො උදකෙයෙව වාසං කප්පෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බපාණභූතපුග්ගලානං හිතානුකම්පිනා මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන සබ්බාවන්තං ලොකං ඵරිත්වා විහරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුම්මස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුම්මො උදකෙ උප්පිලවන්තො සීසං උක්ඛිපිත්වා යදි කොචි පස්සති, තත්ථෙව නිමුජ්ජති ගාළ්හමොගාහති ‘මා මං තෙ පුන පස්සෙය්‍යු’න්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කිලෙසෙසු ඔපතන්තෙසු ආරම්මණසරෙ නිමුජ්ජිතබ්බං ගාළ්හමොගාහිතබ්බං ‘මා මං කිලෙසා පුන පස්සෙය්‍යු’න්ති. ඉදං, මහාරාජ, කුම්මස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං , මහාරාජ, කුම්මො උදකතො නික්ඛමිත්වා කායං ඔතාපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන නිසජ්ජට්ඨානසයනචඞ්කමතො මානසං නීහරිත්වා සම්මප්පධානෙ මානසං ඔතාපෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුම්මස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුම්මො පථවිං ඛණිත්වා විවිත්තෙ වාසං කප්පෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ලාභසක්කාරසිලොකං පජහිත්වා සුඤ්ඤං විවිත්තං කානනං වනපත්ථං පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං පවිවිත්තමොගාහිත්වා විවිත්තෙ යෙව වාසං උපගන්තබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කුම්මස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපසෙනෙන වඞ්ගන්තපුත්තෙන –

‘‘‘විවිත්තං අප්පනිග්ඝොසං, වාළමිගනිසෙවිතං;
සෙවෙ සෙනාසනං භික්ඛු, පටිසල්ලානකාරණා’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කුම්මො චාරිකං චරමානො යදි කඤ්චි පස්සති වා, සද්දං සුණාති වා, සොණ්ඩිපඤ්චමානි අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ නිදහිත්වා අප්පොස්සුක්කො තුණ්හීභූතො තිට්ඨති කායමනුරක්ඛන්තො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බත්ථ රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බධම්මෙසු ආපතන්තෙසු ඡසු ද්වාරෙසු සංවරකවාටං අනුග්ඝාටෙත්වා මානසං සමොදහිත්වා සංවරං කත්වා සතෙන සම්පජානෙන විහාතබ්බං සමණධම්මං අනුරක්ඛමානෙන. ඉදං, මහාරාජ, කුම්මස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ කුම්මූපමසුත්තන්තෙ –

‘‘‘කුම්මොව අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ, සමොදහං භික්ඛු මනොවිතක්කෙ;
අනිස්සිතො අඤ්ඤමහෙඨයානො, පරිනිබ්බුතොනූපවදෙය්‍ය කඤ්චී’’’ති.

කුම්මඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. වංසඞ්ගපඤ්හො

7. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'වංසස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, වංසො යත්ථ වාතො, තත්ථ අනුලොමෙති, නාඤ්ඤත්ථමනුධාවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යං බුද්ධෙන භගවතා භාසිතං නවඞ්ගං සත්ථු සාසනං, තං අනුලොමයිත්වා කප්පියෙ අනවජ්ජෙ ඨත්වා සමණධම්මං යෙව පරියෙසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වංසස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ ථෙරෙන රාහුලෙන –

'''නවඞ්ගං බුද්ධවචනං, අනුලොමෙත්වාන සබ්බදා;
කප්පියෙ අනවජ්ජස්මිං, ඨත්වාපායං සමුත්තරි'''න්ති.

වංසඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

8. චාපඞ්ගපඤ්හො

8. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'චාපස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, චාපො සුතච්ඡිතො නමිතො [මිතො (සී. පී. ක.)] යාවග්ගමූලං සමකමෙව අනුනමති නප්පටිත්ථම්භති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ථෙරනවමජ්ඣිමසමකෙසු අනුනමිතබ්බං නප්පටිඵරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චාපස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන විධුර [පුණ්ණක] ජාතකෙ –

'''චාපොවූනුදරො ධීරො, වංසො වාපි පකම්පයෙ [චාපො ව නුන මෙ ධීරො, වංසොව අනුලොමයං (සී. පී. ක.)];
පටිලොමං න වත්තෙය්‍ය, ස රාජවසතිං වසෙ'''ති.

චාපඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. වායසඞ්ගපඤ්හො

9. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'වායසස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, වායසො ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතො යත්තපයත්තො චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතෙන යත්තපයත්තෙන උපට්ඨිතාය සතියා සංවුතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි චරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වායසස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, වායසො යං කිඤ්චි භොජනං දිස්වා ඤාතීහි සංවිභජිත්වා භුඤ්ජති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යෙ තෙ ලාභා ධම්මිකා ධම්මලද්ධා අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පි, තථාරූපෙහි ලාභෙහි පටිවිභත්තභොගිනා භවිතබ්බං සීලවන්තෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි. ඉදං, මහාරාජ, වායසස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''සචෙ මෙ උපනාමෙන්ති, යථාලද්ධං තපස්සිනො;
සබ්බෙ සංවිභජිත්වාන, තතො භුඤ්ජාමි භොජන'''න්ති.

වායසඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. මක්කටඞ්ගපඤ්හො

10. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'මක්කටස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, මක්කටො වාසමුපගච්ඡන්තො තථාරූපෙ ඔකාසෙ මහතිමහාරුක්ඛෙ පවිවිත්තෙ සබ්බට්ඨකසාඛෙ [සබ්බත්ථකසාඛෙ (ස්‍යා.), සබ්බට්ඨසාඛෙ (ක.)] භීරුත්තාණෙ වාසමුපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , යොගිනා යොගාවචරෙන ලජ්ජිං පෙසලං සීලවන්තං කල්‍යාණධම්මං බහුස්සුතං ධම්මධරං විනයධරං පියං ගරුභාවනීයං වත්තාරං වචනක්ඛමං ඔවාදකං විඤ්ඤාපකං සන්දස්සකං සමාදපකං සමුත්තෙජකං සම්පහංසකං එවරූපං කල්‍යාණමිත්තං ආචරියං නිස්සාය විහරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මක්කටස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මක්කටො රුක්ඛෙ යෙව චරති තිට්ඨති නිසීදති, යදි නිද්දං ඔක්කමති, තත්ථෙව රත්තිං වාසමනුභවති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පවනාභිමුඛෙන භවිතබ්බං, පවනෙ යෙව ඨානචඞ්කමනිසජ්ජාසයනං නිද්දං ඔක්කමිතබ්බං, තත්ථෙව සතිපට්ඨානමනුභවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මක්කටස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘චඞ්කමන්තොපි තිට්ඨන්තො, නිසජ්ජාසයනෙන වා;
පවනෙ සොභතෙ භික්ඛු, පවනන්තංව වණ්ණිත’’’න්ති.

මක්කටඞ්ගපඤ්හො දසමො.

ගද්‍රභවග්ගො පඨමො.

තස්සුද්දානං –

ගද්‍රභො චෙව [සොරස්සරො ච (සී. ස්‍යා. පී.)] කුක්කුටො, කලන්දො දීපිනි දීපිකො;
කුම්මො වංසො ච චාපො ච, වායසො අථ මක්කටොති.

2. සමුද්දවග්ගො

1. ලාබුලතඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ලාබුලතාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ලාබුලතා තිණෙ වා කට්ඨෙ වා ලතාය වා සොණ්ඩිකාහි ආලම්බිත්වා තස්සූපරි වඩ්ඪති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අරහත්තෙ අභිවඩ්ඪිතුකාමෙන මනසා ආරම්මණං ආලම්බිත්වා අරහත්තෙ අභිවඩ්ඪිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ලාබුලතාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘යථා ලාබුලතා නාම, තිණෙ කට්ඨෙ ලතාය වා;
ආලම්බිත්වා සොණ්ඩිකාහි, තතො වඩ්ඪති උප්පරි.

‘‘‘තථෙව බුද්ධපුත්තෙන, අරහත්තඵලකාමිනා;
ආරම්මණං ආලම්බිත්වා, වඩ්ඪිතබ්බං අසෙක්ඛඵලෙ’’’ති.

ලාබුලතඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. පදුමඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘පදුමස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති ? ‘‘යථා, මහාරාජ, පදුමං උදකෙ ජාතං උදකෙ සංවද්ධං අනුපලිත්තං උදකෙන, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුලෙ ගණෙ ලාභෙ යසෙ සක්කාරෙ සම්මානනාය පරිභොගපච්චයෙසු ච සබ්බත්ථ අනුපලිත්තෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පදුමස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පදුමං උදකා අච්චුග්ගම්ම ඨාති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බලොකං අභිභවිත්වා අච්චුග්ගම්ම ලොකුත්තරධම්මෙ ඨාතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පදුමස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පදුමං අප්පමත්තකෙනපි අනිලෙන එරිතං චලති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අප්පමත්තකෙසුපි කිලෙසෙසු සංයමො කරණීයො, භයදස්සාවිනා විහරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පදුමස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ‘අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ’ති.

පදුමඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. බීජඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘බීජස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, බීජං අප්පකම්පි සමානං භද්දකෙ ඛෙත්තෙ වුත්තං දෙවෙ සම්මා ධාරං පවෙච්ඡන්තෙ සුබහූනි ඵලානි අනුදස්සති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යථා පටිපාදිතං සීලං කෙවලං සාමඤ්ඤඵලමනුදස්සති. එවං සම්මා පටිපජ්ජිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, බීජස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, බීජං සුපරිසොධිතෙ ඛෙත්තෙ රොපිතං ඛිප්පමෙව සංවිරූහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන මානසං සුපරිග්ගහිතං සුඤ්ඤාගාරෙ පරිසොධිතං සතිපට්ඨානඛෙත්තවරෙ ඛිත්තං ඛිප්පමෙව

විරූහති. ඉදං, මහාරාජ, බීජස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං . භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන අනුරුද්ධෙන –

‘‘‘යථාපි ඛෙත්තෙ [යථා ඛෙත්තෙ (සී.)] පරිසුද්ධෙ, බීජඤ්චස්ස පතිට්ඨිතං;
විපුලං තස්ස ඵලං හොති, අපි තොසෙති කස්සකං.

‘‘‘තථෙව යොගිනො චිත්තං, සුඤ්ඤාගාරෙ විසොධිතං;
සතිපට්ඨානඛෙත්තම්හි, ඛිප්පමෙව විරූහතී’’’ති.

බීජඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. සාලකල්‍යාණිකඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සාලකල්‍යාණිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, සාලකල්‍යාණිකා නාම අන්තොපථවියං යෙව අභිවඩ්ඪති හත්ථසතම්පි භියොපි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා ඡළභිඤ්ඤායො කෙවලඤ්ච සමණධම්මං සුඤ්ඤාගාරෙ යෙව පරිපූරයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සාලකල්‍යාණිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන රාහුලෙන –

‘‘‘සාලකල්‍යාණිකා නාම, පාදපො ධරණීරුහො;
අන්තොපථවියං යෙව, සතහත්ථොපි වඩ්ඪති.

‘‘‘යථා කාලම්හි සම්පත්තෙ, පරිපාකෙන සො දුමො;
උග්ගඤ්ඡිත්වාන එකාහං, සතහත්ථොපි වඩ්ඪති.

‘‘‘එවමෙවාහං මහාවීර, සාලකල්‍යාණිකා විය;
අබ්භන්තරෙ සුඤ්ඤාගාරෙ, ධම්මතො අභිවඩ්ඪයි’’’න්ති.

සාලකල්‍යාණිකඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. නාවඞ්ගපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘නාවාය තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, නාවා බහුවිධදාරුසඞ්ඝාටසමවායෙන බහුම්පි ජනං තාරයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආචාරසීලගුණවත්තපටිවත්තබහුවිධධම්මසඞ්ඝාටසමවායෙන සදෙවකො ලොකො තාරයිතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, නාවාය පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, නාවා බහුවිධඌමිත්ථනිතවෙගවිසටමාවට්ටවෙගං සහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන බහුවිධකිලෙසඌමිවෙගං ලාභසක්කාරයසසිලොකපූජනවන්දනා පරකුලෙසු නින්දාපසංසාසුඛදුක්ඛසම්මානනවිමානනබහුවිධදොසඌමිවෙගඤ්ච සහිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නාවාය දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, නාවා අපරිමිතමනන්තමපාරමක්ඛොභිතගම්භීරෙ මහතිමහාඝොසෙ තිමිතිමිඞ්ගලමකරමච්ඡගණාකුලෙ මහතිමහාසමුද්දෙ චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන තිපරිවට්ට ද්වාදසාකාර චතුසච්චාභිසමයප්පටිවෙධෙ මානසං සඤ්චාරයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නාවාය තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ සච්චසංයුත්තෙ –

‘‘‘විතක්කෙන්තා ච ඛො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති විතක්කෙය්‍යාථ, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති විතක්කෙය්‍යාථ, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති විතක්කෙය්‍යාථ, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති විතක්කෙය්‍යාථා’’’ති.

නාවඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. නාවාලග්ගනකඞ්ගපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘නාවාලග්ගනකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, නාවාලග්ගනකං බහුඌමිජාලාකුලවික්ඛොභිතසලිලතලෙ මහතිමහාසමුද්දෙ නාවං ලග්ගෙති ඨපෙති, න දෙති දිසාවිදිසං හරිතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන

රාගදොසමොහුම්ජාලෙ මහතිමහාවිතක්කසම්පහාරෙ චිත්තං ලග්ගෙතබ්බං, න දාතබ්බං දිසාවිදිසං හරිතුං. ඉදං, මහාරාජ, නාවාලග්ගනකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, නාවාලග්ගනකං න ප්ලවති [න පිලවති (සී. පී.)] විසීදති, හත්ථසතෙපි උදකෙ නාවං ලග්ගෙති ඨානමුපනෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ලාභයසසක්කාරමානනවන්දනපූජනඅපචිතීසු ලාභග්ගයසග්ගෙපි න ප්ලවිතබ්බං, සරීරයාපනමත්තකෙ යෙව චිත්තං ඨපෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නාවාලග්ගනකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘යථා සමුද්දෙ ලග්ගනකං, න ප්ලවති විසීදති;
තථෙව ලාභසක්කාරෙ, මා ප්ලවථ විසීදථා’’’ති.

නාවාලග්ගනකඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. කූපඞ්ගපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කූපස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කූපො රජ්ජුඤ්ච වරත්තඤ්ච ලඞ්කාරඤ්ච ධාරෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සතිසම්පජඤ්ඤසමන්නාගතෙන භවිතබ්බං, අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ උච්චාරපස්සාවකම්මෙ ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, කූපස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ‘සතො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍ය සම්පජානො, අයං වො අම්හාකං අනුසාසනී’’’ති.

කූපඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

8. නියාමකඞ්ගපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘නියාමකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, නියාමකො රත්තින්දිවං සතතං සමිතං අප්පමත්තො යත්තප්පයත්තො නාවං සාරෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චිත්තං නියාමයමානෙන රත්තින්දිවං සතතං සමිතං අප්පමත්තෙන යත්තප්පයත්තෙන යොනිසො මනසිකාරෙන චිත්තං නියාමෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නියාමකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ධම්මපදෙ –

‘‘‘අප්පමාදරතා හොථ, සචිත්තමනුරක්ඛථ;
දුග්ගා උද්ධරථත්තානං, පඞ්කෙ සන්නොව [සත්තොව (සී. පී.)] කුඤ්ජරො’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, නියාමකස්ස යං කිඤ්චි මහාසමුද්දෙ කල්‍යාණං වා පාපකං වා, සබ්බං තං විදිතං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුසලාකුසලං සාවජ්ජානවජ්ජං හීනප්පණීතං කණ්හසුක්කසප්පටිභාගං විජානිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නියාමකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, නියාමකො යන්තෙ මුද්දිකං දෙති ‘මා කොචි යන්තං ආමසිත්ථා’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චිත්තෙ සංවරමුද්දිකා දාතබ්බා ‘මා කිඤ්චි පාපකං අකුසලවිතක්කං විතක්කෙසී’ති, ඉදං, මහාරාජ, නියාමකස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ ‘මා, භික්ඛවෙ, පාපකෙ අකුසලෙ විතක්කෙ විතක්කෙය්‍යාථ, සෙය්‍යථීදං, කාමවිතක්කං බ්‍යාපාදවිතක්කං විහිංසාවිතක්ක’’’න්ති.

නියාමකඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. කම්මකාරඞ්ගපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කම්මකාරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කම්මකාරො එවං චින්තයති ‘භතකො අහං ඉමාය නාවාය කම්මං කරොමි, ඉමායාහං නාවාය වාහසා භත්තවෙතනං ලභාමි, න මෙ පමාදො කරණීයො, අප්පමාදෙන මෙ අයං නාවා වාහෙතබ්බා’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන එවං චින්තයිතබ්බං ‘ඉමං ඛො අහං චාතුමහාභූතිකං කායං සම්මසන්තො සතතං සමිතං අප්පමත්තො උපට්ඨිතස්සති සතො සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගචිත්තො

ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි පරිමුච්චිස්සාමීති අප්පමාදො මෙ කරණීයො’ති, ඉදං, මහාරාජ, කම්මකාරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘කායං ඉමං සම්මසථ, පරිජානාථ පුනප්පුනං;
කායෙ සභාවං දිස්වාන, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’ති.

කම්මකාරඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. සමුද්දඞ්ගපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සමුද්දස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, මහාසමුද්දො මතෙන කුණපෙන සද්ධිං න සංවසති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන රාගදොසමොහමානදිට්ඨිමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යකුටිලවිසමදුච්චරිතකිලෙසමලෙහි සද්ධිං න සංවසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සමුද්දස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො මුත්තාමණිවෙළුරියසඞ්ඛසිලාපවාළඵලිකමණිවිවිධරතනනිචයං ධාරෙන්තො පිදහති, න බහි විකිරති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන මග්ගඵලඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිවිපස්සනාභිඤ්ඤාවිවිධගුණරතනානි අධිගන්ත්වා පිදහිතබ්බානි, න බහි නීහරිතබ්බානි. ඉදං, මහාරාජ, සමුද්දස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො මහන්තෙහි මහාභූතෙහි සද්ධිං සංවසති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අප්පිච්ඡං සන්තුට්ඨං ධුතවාදං සල්ලෙඛවුත්තිං ආචාරසම්පන්නං ලජ්ජිං පෙසලං ගරුං භාවනීයං වත්තාරං වචනක්ඛමං චොදකං පාපගරහිං ඔවාදකං අනුසාසකං විඤ්ඤාපකං සන්දස්සකං සමාදපකං සමුත්තෙජකං සම්පහංසකං කල්‍යාණමිත්තං සබ්‍රහ්මචාරිං නිස්සාය වසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො නවසලිලසම්පුණ්ණාහි ගඞ්ගායමුනාඅචිරවතීසරභූමහීආදීහි නදීසතසහස්සෙහි අන්තලික්ඛෙ සලිලධාරාහි ච පූරිතොපි සකං වෙලං නාතිවත්තති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ලාභසක්කාරසිලොකවන්දනමානනපූජනකාරණා ජීවිතහෙතුපි සඤ්චිච්ච සික්ඛාපදවීතික්කමො න කරණීයො. ඉදං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘සෙය්‍යථාපි, මහාරාජ [පහාරාධ (සී. පී.)], මහාසමුද්දො ඨිතධම්මො වෙලං නාතික්කමති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මහාසමුද්දො සබ්බසවන්තීහි ගඞ්ගායමුනාඅචිරවතීසරභූමහීහි අන්තලික්ඛෙ උදකධාරාහිපි න පරිපූරති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උද්දෙසපරිපුච්ඡාසවනධාරණවිනිච්ඡයඅභිධම්මවිනයගාළ්හසුත්තන්තවිග්ගහපදනික්ඛෙපපදසන්ධිපදවිභත්තිනවඞ්ගජිනසාසනවරං සුණන්තෙනාපි න තප්පිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මහාසමුද්දස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුතසොමජාතකෙ –

‘‘‘අග්ගි යථා තිණකට්ඨං දහන්තො, න තප්පති සාගරො වා නදීහි;
එවම්පි චෙ [එවම්පි වෙ (ස්‍යා.), එවං හි මෙ (ක.) ජා. 1 අසීතිනිපාතෙ] පණ්ඩිතා රාජසෙට්ඨ, සුත්වා න තප්පන්ති සුභාසිතෙනා’’’ති.

සමුද්දඞ්ගපඤ්හො දසමො.සමුද්දවග්ගො දුතියො.

තස්සුද්දානං –

ලාබුලතා ච පදුමං, බීජං සාලකල්‍යාණිකා;
නාවා ච නාවාලග්ගනං, කූපො නියාමකො තථා;
කම්මකාරො සමුද්දො ච, වග්ගො තෙන පවුච්චතීති.

3. පථවීවග්ගො

1. පථවීඅඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘පථවියා පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, පථවී ඉට්ඨානිට්ඨානි කප්පූරාගරුතගරචන්දනකුඞ්කුමාදීනි ආකිරන්තෙපි පිත්තසෙම්හපුබ්බරුහිරසෙදමෙදඛෙළසිඞ්ඝාණිකලසික- මුත්තකරීසාදීනි ආකිරන්තෙපි තාදිසා යෙව, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉට්ඨානිට්ඨෙ ලාභාලාභෙ යසායසෙ නින්දාපසංසාය සුඛදුක්ඛෙ සබ්බත්ථ තාදිනා යෙව භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පථවියා පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පථවී මණ්ඩනවිභූසනාපගතා සකගන්ධපරිභාවිතා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන විභූසනාපගතෙන සකසීලගන්ධපරිභාවිතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පථවියා දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පථවී නිරන්තරා අඛණ්ඩච්ඡිද්දා අසුසිරා බහලා ඝනා විත්ථිණ්ණා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන නිරන්තරමඛණ්ඩච්ඡිද්දමසුසිරබහලඝනවිත්ථිණ්ණසීලෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පථවියා තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පථවී ගාමනිගමනගරජනපදරුක්ඛපබ්බතනදීතළාකපොක්ඛරණීමිගපක්ඛිමනුජනරනාරිගණං ධාරෙන්තීපි අකිලාසු හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඔවදන්තෙනපි අනුසාසන්තෙනපි විඤ්ඤාපෙන්තෙනපි සන්දස්සෙන්තෙනපි සමාදපෙන්තෙනපි සමුත්තෙජෙන්තෙනපි සම්පහංසෙන්තෙනපි ධම්මදෙසනාසු අකිලාසුනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පථවියා චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පථවී අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තෙන පථවිසමෙන චෙතසා විහරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පථවියා පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං , මහාරාජ, උපාසිකාය චූළසුභද්දාය සකසමණෙ පරිකිත්තයමානාය –

‘‘‘එකඤ්චෙ බාහං වාසියා, තච්ඡෙ කුපිතමානසා [කුපිතමානසො (ක.)];
එකඤ්චෙබාහං ගන්ධෙන, ආලිම්පෙය්‍ය පමොදිතා [පමොදිතො (ක.)].

‘‘‘අමුස්මිං පටිඝො නත්ථි, රාගො අස්මිං න විජ්ජති;
පථවීසමචිත්තා තෙ, තාදිසා සමණා මමා’’’ති.

පථවීඅඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. ආපඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ආපස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ආපො සුසණ්ඨිතමකම්පිතමලුළිතසභාවපරිසුද්ධො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුහනලපනනෙමිත්තකනිප්පෙසිකතං අපනෙත්වා සුසණ්ඨිතමකම්පිතමලුළිතසභාවපරිසුද්ධාචාරෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආපස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආපො සීතලසභාවසණ්ඨිතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බසත්තෙසු ඛන්තිමෙත්තානුද්දයසම්පන්නෙන හිතෙසිනා අනුකම්පකෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආපස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආපො අසුචිං සුචිං කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා උපජ්ඣායෙ උපජ්ඣායමත්තෙසු ආචරියෙ ආචරියමත්තෙසු සබ්බත්ථ අනධිකරණෙන භවිතබ්බං අනවසෙසකාරිනා. ඉදං, මහාරාජ, ආපස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආපො බහුජනපත්ථිතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨපවිවිත්තපටිසල්ලානෙන සතතං සබ්බලොකමභිපත්ථිතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආපස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආපො න කස්සචි අහිතමුපදහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පරභණ්ඩනකලහවිග්ගහවිවාදරිත්තජ්ඣානඅරතිජනනං කායවචීචිත්තෙහි පාපකං න කරණීයං. ඉදං, මහාරාජ, ආපස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ, භගවතා, දෙවාතිදෙවෙන කණ්හජාතකෙ –

‘‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
න මනො වා සරීරං වා, මං-කතෙ සක්ක කස්සචි;

කදාචි උපහඤ්ඤෙථ, එතං සක්ක වරං වරෙ’’’ති.

ආපඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. තෙජඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘තෙජස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, තෙජො තිණකට්ඨසාඛාපලාසං ඩහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යෙ තෙ අබ්භන්තරා වා බාහිරා වා කිලෙසා ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණානුභවනා, සබ්බෙ තෙ ඤාණග්ගිනා ඩහිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, තෙජස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තෙජො නිද්දයො අකාරුඤිකො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බකිලෙසෙසු කාරුඤ්ඤානුද්දයා න කාතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, තෙජස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තෙජො සීතං පටිහනති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන වීරියසන්තාපතෙජං අභිජනෙත්වා කිලෙසා පටිහන්තබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, තෙජස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තෙජො අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තො උණ්හමභිජනෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අනුනයප්පටිඝවිප්පමුත්තෙන තෙජොසමෙන චෙතසා විහරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, තෙජස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තෙජො අන්ධකාරං විධමිත්වා [විධමති (සී. පී. ක.)] ආලොකං දස්සයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ඤාණාලොකං දස්සයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, තෙජස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සකං පුත්තං රාහුලං ඔවදන්තෙන –

‘තෙජොසමං [ම. නි. 2.119], රාහුල, භාවනං භාවෙහි, තෙජොසමං හි තෙ, රාහුල, භාවනං භාවයතො උප්පන්නා? මනාපාමනාපා ඵස්සා චිත්තං න පරියාදාය ඨස්සන්ති’’’ති.

තෙජඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. වායුඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘වායුස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, වායු සුපුප්ඵිතවනසණ්ඩන්තරං අභිවායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන විමුත්තිවරකුසුමපුප්ඵිතාරම්මණවනන්තරෙ රමිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වායුස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වායු ධරණීරුහපාදපගණෙ මථයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන වනන්තරගතෙන සඞ්ඛාරෙ විචිනන්තෙන කිලෙසා මථයිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, වායුස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වායු ආකාසෙ චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ලොකුත්තරධම්මෙසු මානසං සඤ්චාරයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වායුස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වායු ගන්ධං අනුභවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අත්තනො සීලවරසුරභිගන්ධො [සීලසුරභිගන්ධො (සී. පී.)] අනුභවිතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, වායුස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වායු නිරාලයො අනිකෙතවාසී, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන නිරාලයමනිකෙතමසන්ථවෙන සබ්බත්ථ විමුත්තෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වායුස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුත්තනිපාතෙ –

‘‘‘සන්ථවාතො භයං ජාතං, නිකෙතා ජායතෙ රජො;
අනිකෙතමසන්ථවං, එතං වෙ මුනිදස්සන’’’න්ති.

වායුඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. පබ්බතඞ්ගපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘පබ්බතස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති ? ‘‘යථා, මහාරාජ, පබ්බතො අචලො අකම්පිතො [අකම්පියො (සී. පී.)] අසම්පවෙධී, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සම්මානනෙ විමානනෙ සක්කාරෙ අසක්කාරෙ ගරුකාරෙ අගරුකාරෙ යසෙ අයසෙ නින්දාය පසංසාය සුඛෙ දුක්ඛෙ ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සබ්බත්ථ රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බධම්මෙසු රජනීයෙසු න රජ්ජිතබ්බං, දුස්සනීයෙසු න දුස්සිතබ්බං, මුය්හනීයෙසු න මුය්හිතබ්බං, න කම්පිතබ්බං න චලිතබ්බං, පබ්බතෙන විය අචලෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පබ්බතස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘සෙලො යථා එකඝනො [එකග්ඝනො (ක.) ධ. ප. 81 ධම්මපදෙ], වාතෙන න සමීරති;
එවං නින්දාපසංසාසු, න සමිඤ්ජන්ති පණ්ඩිතා’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පබ්බතො ථද්ධො න කෙනචි සංසට්ඨො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ථද්ධෙන අසංසට්ඨෙන භවිතබ්බං, න කෙනචි සංසග්ගො කරණීයො. ඉදං, මහාරාජ, පබ්බතස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘අසංසට්ඨං ගහට්ඨෙහි, අනාගාරෙහි චූභයං;
අනොකසාරිමප්පිච්ඡං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’න්ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පබ්බතෙ බීජං න විරූහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සකමානසෙ කිලෙසා න විරූහාපෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, පබ්බතස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සුභූතිනා –

‘‘‘රාගූපසංහිතං චිත්තං, යදා උප්පජ්ජතෙ මම;
සයංව පච්චවෙක්ඛාමි [පච්චවෙක්ඛිත්වා (සබ්බත්ථ)], එකග්ගො [එකකො (සබ්බත්ථ)] තං දමෙමහං.

‘‘‘රජ්ජසෙ [රජ්ජසි (සී.), රඤ්ජසි (පී.)] රජනීයෙ ච, දුස්සනීයෙ ච දුස්සසෙ;
මුය්හසෙ [මුය්හසි (සී.)] මොහනීයෙ ච, නික්ඛමස්සු වනා තුවං.

‘‘‘විසුද්ධානං අයං වාසො, නිම්මලානං තපස්සිනං;
මා ඛො විසුද්ධං දූසෙසි, නික්ඛමස්සු වනා තුව’න්ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පබ්බතො අච්චුග්ගතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඤාණච්චුග්ගතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පබ්බතස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘පමාදං අප්පමාදෙන, යදා නුදති පණ්ඩිතො;
පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ, අසොකො සොකිනිං පජං;
පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ [භුම්මට්ඨෙ (සී. පී.)], ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පබ්බතො අනුන්නතො අනොනතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උන්නතාවනති න කරණීයා. ඉදං, මහාරාජ, පබ්බතස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, උපාසිකාය චූළසුභද්දාය සකසමණෙ පරිකිත්තයමානාය –

‘‘‘ලාභෙන උන්නතො ලොකො, අලාභෙන ච ඔනතො;
ලාභාලාභෙන එකත්ථා [එකට්ඨා (සී. පී.)], තාදිසා සමණා මමා’’’ති.

පබ්බතඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. ආකාසඞ්ගපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ආකාසස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ආකාසො සබ්බසො අගය්හො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බසො කිලෙසෙහි අගය්හෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආකාසස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආකාසො ඉසිතාපසභූතදිජගණානුසඤ්චරිතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ‘අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’ති සඞ්ඛාරෙසු මානසං සඤ්චාරයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආකාසස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආකාසො සන්තාසනීයො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බභවපටිසන්ධීසු මානසං උබ්බෙජයිතබ්බං, අස්සාදො න කාතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, ආකාසස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආකාසො අනන්තො අප්පමාණො අපරිමෙය්‍යො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අනන්තසීලෙන අපරිමිතඤාණෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආකාසස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ආකාසො අලග්ගො අසත්තො අප්පතිට්ඨිතො අපලිබුද්ධො, එවමෙව ඛො , මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුලෙ ගණෙ ලාභෙ ආවාසෙ පලිබොධෙ පච්චයෙ සබ්බකිලෙසෙසු ච සබ්බත්ථ අලග්ගෙන භවිතබ්බං, අනාසත්තෙන අප්පතිට්ඨිතෙන අපලිබුද්ධෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ආකාසස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සකං පුත්තං රාහුලං ඔවදන්තෙන – ‘සෙය්‍යථාපි, රාහුල [ම. නි. 2.119], ආකාසො න කත්ථචි පතිට්ඨිතො, එවමෙව ඛො ත්වං, රාහුල, ආකාසසමං භාවනං භාවෙහි, ආකාසසමං හි තෙ, රාහුල, භාවනං භාවයතො උප්පන්නා මනාපාමනාපා ඵස්සා චිත්තං පරියාදාය ඨස්සන්ති’’’ති.

ආකාසඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. චන්දඞ්ගපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘චන්දස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, චන්දො සුක්කපක්ඛෙ උදයන්තො උත්තරුත්තරිං වඩ්ඪති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තියා ආගමාධිගමෙ පටිසල්ලානෙ සතිපට්ඨානෙ ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ජාගරියානුයොගෙ උත්තරුත්තරිං වඩ්ඪිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චන්දස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චන්දො උළාරාධිපති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උළාරෙන ඡන්දාධිපතිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චන්දස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චන්දො නිසාය චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පවිවිත්තෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චන්දස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චන්දො විමානකෙතු, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සීලකෙතුනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චන්දස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චන්දො ආයාචිතපත්ථිතො උදෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආයාචිතපත්ථිතෙන කුලානි උපසඞ්කමිතබ්බානි. ඉදං, මහාරාජ, චන්දස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ ‘චන්දූපමා, භික්ඛවෙ, කුලානි උපසඞ්කමථ, අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තං නිච්චනවකා කුලෙසු අප්පගබ්භා’’’ති [අප්පගබ්බාති (ක.) සං. නි. 2.146].

චන්දඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

8. සූරියඞ්ගපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සූරියස්ස [සුරියස්ස (සී. ස්‍යා. පී.)] සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, සූරියො සබ්බං උදකං පරිසොසෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බකිලෙසා අනවසෙසං පරිසොසෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො තමන්ධකාරං විධමති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බං රාගතමං දොසතමං මොහතමං මානතමං දිට්ඨිතමං කිලෙසතමං සබ්බං දුච්චරිතතමං විධමයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො අභික්ඛණං චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අභික්ඛණං යොනිසො මනසිකාරො කාතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො රංසිමාලී, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආරම්මණමාලිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො මහාජනකායං සන්තාපෙන්තො චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආචාරසීලගුණවත්තපටිපත්තියා ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගසතිපට්ඨානසම්මප්පධානඉද්ධිපාදෙහි සදෙවකො ලොකො සන්තාපයිතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො රාහුභයා භීතො චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන දුච්චරිතදුග්ගතිවිසමකන්තාරවිපාකවිනිපාතකිලෙසජාලජටිතෙ දිට්ඨිසඞ්ඝාටපටිමුක්කෙ කුපථපක්ඛන්දෙ කුම්මග්ගපටිපන්නෙ [කුමග්ගපටිපන්නෙ (සී. ක.)] සත්තෙ දිස්වා මහතා සංවෙගභයෙන මානසං සංවෙජෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස ඡට්ඨං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, සූරියො කල්‍යාණපාපකෙ දස්සෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගසතිපට්ඨානසම්මප්පධානඉද්ධිපාදලොකියලොකුත්තරධම්මා දස්සෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, සූරියස්ස සත්තමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන වඞ්ගීසෙන –

“‘යථාපි සූරියො උදයන්තො, රූපං දස්සෙති පාණිනං;
සුචිඤ්ච අසුචිඤ්චාපි, කල්‍යාණඤ්චාපි පාපකං.

“‘තථා භික්ඛු ධම්මධරො, අවිජ්ජාපිහිතං ජනං;
පථං දස්සෙති විවිධං, ආදිච්චොවුදයං යථා’”ති.

සූරියඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. සක්කඞ්ගපඤ්හො

9. “භන්තෙ නාගසෙන, ‘සක්කස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී”ති? “යථා, මහාරාජ, සක්කො එකන්තසුඛසමප්පිතො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන එකන්තපවිවෙකසුඛාභිරතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සක්කස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, සක්කො දෙවෙ දිස්වා පග්ගණ්හාති, හාසමභිජනෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුසලෙසු ධම්මෙසු අලීනමතන්දිතං සන්තං මානසං පග්ගහෙතබ්බං, හාසමභිජනෙතබ්බං, උට්ඨහිතබ්බං ඝටිතබ්බං වායමිතබ්බං . ඉදං, මහාරාජ, සක්කස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, සක්කස්ස අනභිරති නුප්පජ්ජති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සුඤ්ඤාගාරෙ අනභිරති න උප්පාදෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, සක්කස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සුභූතිනා –

“‘සාසනෙ තෙ මහාවීර, යතො පබ්බජිතො අහං;
නාභිජානාමි උප්පන්නං, මානසං කාමසංහිත’”න්ති.

සක්කඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. චක්කවත්තිඞ්ගපඤ්හො

10. “භන්තෙ නාගසෙන, ‘චක්කවත්තිස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී”ති? “යථා, මහාරාජ , චක්කවත්තී චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි ජනං සඞ්ගණ්හාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චතස්සන්නං පරිසානං මානසං සඞ්ගහෙතබ්බං අනුග්ගහෙතබ්බං සම්පහංසෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

“පුන චපරං, මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස විජිතෙ චොරා න උට්ඨහන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කාමරාගබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කා න උප්පාදෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

“‘විතක්කූපසමෙ ච යො රතො, අසුභං භාවයතෙ [භාවයතී (සී.) ධ. ප. 350 ධම්මපදෙ] සදා සතො;
එස ඛො බ්‍යන්තිකාහිති, එස ඡෙච්ඡති මාරබන්ධන’න්ති.

“පුන චපරං, මහාරාජ, චක්කවත්තී දිවසෙ දිවසෙ සමුද්දපරියන්තං මහාපථවිං අනුයායති කල්‍යාණපාපකානි විචිනමානො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං දිවසෙ දිවසෙ

පච්චවෙක්ඛිතබ්බං ‘කිං නු ඛො මෙ ඉමෙහි තීහි ඨානෙහි අනුපවජ්ජස්ස දිවසො වීතිවත්තතී’ති. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන අඞ්ගුත්තරනිකායවරෙ –

‘කථම්භූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිවත්තන්තීති [වීතිපතන්තීති (සී. පී.)] පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බ’න්ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස අබ්භන්තරබාහිරාරක්ඛා සුසංවිහිතා හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අබ්භන්තරානං බාහිරානං කිලෙසානං ආරක්ඛාය සතිදොවාරිකො ඨපෙතබ්බො. ඉදං , මහාරාජ, චක්කවත්තිස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘සතිදොවාරිකො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අකුසලං පජහති කුසලං භාවෙති, සාවජ්ජං පජහති, අනවජ්ජං භාවෙති, සුද්ධමත්තානං පරිහරතී’’’ති.

චක්කවත්තිඞ්ගපඤ්හො දසමො.

පථවිවග්ගො තතියො.

තස්සුද්දානං –

පථවී ආපො ච තෙජො ච, වායො ච පබ්බතෙන ච;
ආකාසො චන්දසූරියො ච, සක්කො ච චක්කවත්තිනාති.

4. උපචිකාවග්ගො

1. උපචිකඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘උපචිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, උපචිකා උපරි ඡදනං කත්වා අත්තානං පිදහිත්වා ගොචරාය චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සීලසංවරඡදනං කත්වා මානසං පිදහිත්වා පිණ්ඩාය චරිතබ්බං, සීලසංවරඡදනෙන ඛො, මහාරාජ, යොගී යොගාවචරො සබ්බභයසමතික්කන්තො හොති. ඉදං, මහාරාජ, උපචිකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං, භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපසෙනෙන වඞ්ගන්තපුත්තෙන –

‘‘‘සීලසංවරඡදනං, යොගී කත්වාන මානසං;
අනුපලිත්තො ලොකෙන, භයා ච පරිමුච්චතී’’’ති.

උපචිකඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. බිළාරඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘බිළාරස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, බිළාරො ගුහාගතොපි සුසිරගතොපි හම්මියන්තරගතොපි උන්දූරං යෙව පරියෙසති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ගාමගතෙනාපි අරඤ්ඤගතෙනාපි රුක්ඛමූලගතෙනාපි සුඤ්ඤාගාරගතෙනාපි සතතං සමිතං අප්පමත්තෙන කායගතාසතිභොජනං යෙව පරියෙසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, බිළාරස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, බිළාරො ආසන්නෙ යෙව ගොචරං පරියෙසති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉමෙසු යෙව පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු උදයබ්බයානුපස්සිනා විහරිතබ්බං ‘ඉති රූපං ඉති රූපස්ස සමුදයො ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො, ඉති වෙදනා ඉති වෙදනාය සමුදයො ඉති වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො, ඉති සඤ්ඤා ඉති සඤ්ඤාය සමුදයො ඉති සඤ්ඤාය අත්ථඞ්ගමො, ඉති සඞ්ඛාරා ඉති සඞ්ඛාරානං සමුදයො ඉති සඞ්ඛාරානං අත්ථඞ්ගමො, ඉති විඤ්ඤාණං ඉති විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ඉති විඤ්ඤාණස්ස අත්ථඞ්ගමො’ති. ඉදං, මහාරාජ, බිළාරස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘න ඉතො දූරෙ භවිතබ්බං, භවග්ගං කිං කරිස්සති;
පච්චුප්පන්නම්හි වොහාරෙ, සකෙ කායම්හි වින්දථා’’’ති.

බිළාරඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. උන්දූරඞ්ගපඤ්හො

3. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'උන්දූරස්ස [උන්දූරස්ස (සයා. ක.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, උන්දූරො ඉතොචිතො ච විචරන්තො ආහාරූපාසීසකො යෙව චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , යොගිනා යොගාවචරෙන ඉතොචිතො ච විචරන්තෙන යොනිසො මනසිකාරූපාසීසකෙනෙව භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, උන්දූරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපසෙනෙන වඞ්ගන්තපුත්තෙන –

'''ධම්මාසීසං [ධම්මසීසං (සී. පී.)] කරිත්වාන, විහරන්තො විපස්සකො;
අනොලීනො විහරති, උපසන්තො සදා සතො'''ති.

උන්දූරඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. විච්ඡිකඞ්ගපඤ්හො

4. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'විච්ඡිකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, විච්ඡිකො නඞ්ගුලාවුධො නඞ්ගුලං උස්සාපෙත්වා චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඤාණාවුධෙන භවිතබ්බං, ඤාණං උස්සාපෙත්වා විහරිතබ්බං . ඉදං, මහාරාජ, විච්ඡිකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපසෙනෙන වඞ්ගන්තපුත්තෙන –

'''ඤාණඛග්ගං ගහෙත්වාන, විහරන්තො විපස්සකො;
පරිමුච්චති සබ්බභයා, දුප්පසහො ච සො භවෙ'''ති.

විච්ඡිකඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. නකුලඞ්ගපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'නකුලස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, නකුලො උරගමුපගච්ඡන්තො භෙසජ්ජෙන කායං පරිභාවෙත්වා උරගමුපගච්ඡති ගහෙතුං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කොධාඝාතබහුලං කලහවිග්ගහවිවාදවිරොධාභිභූතං ලොකමුපගච්ඡන්තෙන මෙත්තාභෙසජ්ජෙන මානසං අනුලිම්පිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, නකුලස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''තස්මා සකං පරෙසම්පි, කාතබ්බා මෙත්තභාවනා;
මෙත්තචිත්තෙන ඵරිතබ්බං, එතං බුද්ධාන සාසන'''න්ති.

නකුලඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. ජරසිඞ්ගාලඞ්ගපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'ජරසිඞ්ගාලස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, ජරසිඞ්ගාලො භොජනං පටිලභිත්වා අජිගුච්ඡමානො යාවදත්ථං ආහරයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන භොජනං පටිලභිත්වා අජිගුච්ඡමානෙන සරීරයාපනමත්තමෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ජරසිඞ්ගාලස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන මහාකස්සපෙන –

'''සෙනාසනම්හා ඔරුය්හ, ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසිං;
භුඤ්ජන්තං පුරිසං කුට්ඨිං, සක්කච්ච නං උපට්ඨහිං.

'''සො මෙ පක්කෙන හත්ථෙන, ආලොපං උපනාමයි;
ආලොපං පක්ඛිපන්තස්ස, අඞ්ගුලිපෙත්ථ ඡිජ්ජථ.

'''කුට්ටමූලඤ්ච නිස්සාය, ආලොපං තං අභුඤ්ජිසං;
භුඤ්ජමානෙ වා භුත්තෙ වා, ජෙගුච්ඡං මෙ න විජ්ජතී'ති.

''පුන චපරං, මහාරාජ, ජරසිඞ්ගාලො භොජනං පටිලභිත්වා න විචිනාති ලූඛං වා පණීතං වාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන භොජනං පටිලභිත්වා න විචිනිතබ්බං 'ලූඛං වා පණීතං වා සම්පන්නං වා

අසම්පන්නං වා’ති, යථාලද්ධෙන සන්තුස්සිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ජරසිඞ්ගාලස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපසෙනෙන වඞ්ගන්තපුත්තෙන –

‘‘‘ලූඛෙනපි ච සන්තුස්සෙ, නාඤ්ඤං පත්ථෙ රසං බහුං;
රසෙසු අනුගිද්ධස්ස, ඣානෙ න රමතෙ [රමතී (සී. පී.)] මනො;
ඉතරීතරෙන සන්තුට්ඨො [සන්තුට්ඨෙ (සී. පී.)], සාමඤ්ඤං පරිපූරතී’’’ති.

ජරසිඞ්ගාලඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. මිගඞ්ගපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘මිගස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, මිගො දිවා අරඤ්ඤෙ චරති, රත්තිං අබ්භොකාසෙ, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන දිවා අරඤ්ඤෙ විහරිතබ්බං, රත්තිං අබ්භොකාසෙ. ඉදං, මහාරාජ, මිගස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ලොමහංසනපරියායෙ –

‘සො ඛො අහං, සාරිපුත්ත, යා තා රත්තියො සීතා හෙමන්තිකා අන්තරට්ඨකා හිමපාතසමයා [අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ (සී. පී. ක.)], තථාරූපාසු රත්තීසු රත්තිං අබ්භොකාසෙ විහරාමි, දිවා වනසණ්ඩෙ. ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ දිවා අබ්භොකාසෙ විහරාමි, රත්තිං වනසණ්ඩෙ’ති.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මිගො සත්තිම්හි වා සරෙ වා ඔපතන්තෙ වඤ්චෙති [වජ්ජෙති (ක.)] පලායති, න කායමුපනෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කිලෙසෙසු ඔපතන්තෙසු වඤ්චයිතබ්බං [වජ්ජයිතබ්බං (ක.)] පලායිතබ්බං, න චිත්තමුපනෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මිගස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මිගො මනුස්සෙ දිස්වා යෙන වා තෙන වා පලායති ‘මා මං තෙ අද්දසංසූ’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන භණ්ඩනකලහවිග්ගහවිවාදසීලෙ දුස්සීලෙ කුසීතෙ සඞ්ගණිකාරාමෙ දිස්වා යෙන වා තෙන වා පලායිතබ්බං ‘මා මං තෙ අද්දසංසු, අහඤ්ච තෙ මා අද්දස’න්ති. ඉදං, මහාරාජ, මිගස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘මා මෙ කදාචි පාපිච්ඡො, කුසීතො හීනවීරියො;
අප්පස්සුතො අනාචාරො, සම්මතො [සමෙතො (සී. පී.)] අහු කත්ථචී’’’ති.

මිගඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

8. ගොරූපඞ්ගපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ගොරූපස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ගොරූපො සකං ගෙහං න විජහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සකො කායො න විජහිතබ්බො ‘අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මො අයං කායො’ති. ඉදං, මහාරාජ, ගොරූපස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ගොරූපො ආදින්නධුරො සුඛදුක්ඛෙන ධුරං වහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආදින්නබ්‍රහ්මචරියෙන සුඛදුක්ඛෙන යාව ජීවිතපරියාදානා ආපාණකොටිකං බ්‍රහ්මචරියං චරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ගොරූපස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ගොරූපො ඡන්දෙන ඝායමානො පානීයං පිවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආචරියුපජ්ඣායානං අනුසිට්ඨි ඡන්දෙන පෙමෙන පසාදෙන ඝායමානෙන පටිග්ගහෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, ගොරූපස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ගොරූපො යෙන කෙනචි වාහියමානො වහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ථෙරනවමජ්ඣිමභික්ඛූනම්පි ගිහිඋපාසකස්සාපි ඔවාදානුසාසනී සිරසා සම්පටිච්ඡිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, ගොරූපස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘තදහු පබ්බජිතො සන්තො, ජාතියා සත්තවස්සිකො;
සොපි මං අනුසාසෙය්‍ය, සම්පටිච්ඡාමි මත්ථකෙ [මුද්ධනා (සී.)].

‘‘‘තිබ්බං ඡන්දඤ්ච පෙමඤ්ච, තස්මිං දිස්වා උපට්ඨපෙ;
ඨපෙයාාචරියට්ඨානෙ, සක්කච්ච නං පුනප්පුන’’’න්ති.

ගොරූපඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. වරාහඞ්ගපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘වරාහස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, වරාහො සන්තත්තකඨිතෙ [සන්තත්තකඨිනෙ (සී. පී.)] ගිම්හසමයෙ සම්පත්තෙ උදකං උපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන දොසෙන චිත්තෙ ආලුළිතඛලිතවිබ්භන්තසන්තත්තෙ සීතලාමතපණීතමෙත්තාභාවනං උපගන්තබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වරාහස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වරාහො චික්ඛල්ලමුදකමුපගන්ත්වා නාසිකාය පථවිං ඛණිත්වා දොණිං කත්වා දොණිකාය සයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන මානසෙ කායං නික්ඛිපිත්වා ආරම්මණන්තරගතෙන සයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වරාහස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන පිණ්ඩොලභාරද්වාජෙන –

‘‘‘කායෙ [කායෙන (ක.)] සභාවං දිස්වාන, විචිනිත්වා විපස්සකො;
එකාකියො අදුතියො, සෙති ආරම්මණන්තරෙ’’’ති.

වරාහඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. හත්ථිඞ්ගපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘හත්ථිස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, හත්ථී නාම චරන්තො යෙව පථවිං දාලෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කායං සම්මසමානෙනෙව සබ්බෙ කිලෙසා දාලෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, හත්ථිස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, හත්ථී සබ්බකායෙනෙව අපලොකෙති, උජුකං යෙව පෙක්ඛති, න දිසාවිදිසා විලොකෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බකායෙන අපලොකිනා භවිතබ්බං, න දිසාවිදිසා විලොකෙතබ්බා, න උද්ධං උල්ලොකෙතබ්බං, න අධො ඔලොකෙතබ්බං, යුගමත්තපෙක්ඛිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, හත්ථිස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, හත්ථී අනිබද්ධසයනො ගොචරායමනුගන්ත්වා න තමෙව දෙසං වාසත්ථමුපගච්ඡති, න ධුවප්පතිට්ඨාලයො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අනිබද්ධසයනෙන භවිතබ්බං, නිරාලයෙන පිණ්ඩාය ගන්තබ්බං, යදි පස්සති විපස්සකො මනුඤ්ඤං පතිරූපං රුචිරදෙසෙ භවං මණ්ඩපං වා රුක්ඛමූලං වා ගුහං වා පබ්භාරං වා, තත්ථෙව වාසමුපගන්තබ්බං, ධුවප්පතිට්ඨාලයො න කාතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, හත්ථිස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, හත්ථී උදකං ඔගාහිත්වා සුචිවිමලසීතලසලිලපරිපුණ්ණං කුමුදුප්පලපදුමපුණ්ඩරීකසඤ්ඡන්නං මහතිමහන්තං පදුමසරං ඔගාහිත්වා කීළති ගජවරකීළං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සුචිවිමලවිප්පසන්නමනාවිලධම්මවරවාරිපුණ්ණං විමුත්තිකුසුමසඤ්ඡන්නං මහාසතිපට්ඨානපොක්ඛරණිං ඔගාහිත්වා ඤාණෙන සඞ්ඛාරා ඔධුනිතබ්බා විධුනිතබ්බා, යොගාවචරකීළා කීළිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, හත්ථිස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, හත්ථී සතො පාදං උද්ධරති, සතො පාදං නික්ඛිපති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සතෙන සම්පජානෙන පාදං උද්ධරිතබ්බං, සතෙන සම්පජානෙන පාදං නික්ඛිපිතබ්බං, අභික්කමපටික්කමෙ සමිඤ්ජනපසාරණෙ සබ්බත්ථ සතෙන සම්පජානෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, හත්ථිස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ –

‘‘‘කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො ලජ්ජී, රක්ඛිතොති පවුච්චතී’’’ති.

හත්ථිඞ්ගපඤ්හො දසමො.උපචිකාවග්ගො චතුත්ථො.

තස්සුද්දානං –

උපචිකා බිළාරො ච, උන්දූරො විච්ඡිකෙන ච;
නකුලො සිඞ්ගාලො මිගො,
ගොරූපො වරාහො හත්ථිනා දසාති.

5. සීහවග්ගො

1. සීහඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සීහස්ස සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි සත්ත අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, සීහො නාම සෙතවිමලපරිසුද්ධපණ්ඩරො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සෙතවිමලපරිසුද්ධපණ්ඩරචිත්තෙන බ්‍යපගතකුක්කුච්චෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සීහො චතුචරණො වික්කන්තචාරී, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චතුරිද්ධිපාදචරණෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සීහො අභිරූපරුචිරකෙසරී, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අභිරූපරුචිරසීලකෙසරිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සීහො ජීවිතපරියාදානෙපි න කස්සචි ඔනමති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරපරියාදානෙපි න කස්සචි ඔනමිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සීහො සපදානභක්ඛො යස්මිං ඔකාසෙ නිපතති, තත්ථෙව යාවදත්ථං භක්ඛයති, න වරමංසං විචිනාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සපදානභක්ඛෙන භවිතබ්බං, න කුලානි විචිනිතබ්බානි, න පුබ්බගෙහං හිත්වා කුලානි උපසඞ්කමිතබ්බානි, න භොජනං විචිනිතබ්බං, යස්මිං ඔකාසෙ කබළං ආදියති, තස්මිං යෙව ඔකාසෙ භුඤ්ජිතබ්බං සරීරයාපනත්ථං [සරීරයාපනමත්තං (සී. පී.)], න වරභොජනං විචිනිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, සීහො අසන්නිධිභක්ඛො, සකිං ගොචරං භක්ඛයිත්වා න පුන තං උපගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අසන්නිධිකාරපරිභොගිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස ඡට්ඨං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං , මහාරාජ, සීහො භොජනං අලද්ධා න පරිතස්සති, ලද්ධාපි භොජනං අගධිතො [අගථිතො (සී.)] අමුච්ඡිතො අනජ්ඣොසන්නො පරිභුඤ්ජති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන භොජනං අලද්ධා න පරිතස්සිතබ්බං, ලද්ධාපි භොජනං අගධිතෙන අමුච්ඡිතෙන අනජ්ඣොසන්නෙන ආදීනවදස්සාවිනා නිස්සරණපඤ්ඤෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සීහස්ස සත්තමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ ථෙරං මහාකස්සපං පරිකිත්තයමානෙන –

‘සන්තුට්ඨොයං, භික්ඛවෙ, කස්සපො ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙන, ඉතරීතරපිණ්ඩපාතසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී, න ච පිණ්ඩපාතහෙතු අනෙසනං අප්පතිරූපං ආපජ්ජති, අලද්ධා ච පිණ්ඩපාතං න පරිතස්සති, ලද්ධා ච පිණ්ඩපාතං අගධිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣොසන්නො ආදීනවදස්සාවී නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජතී’’’ති.

සීහඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. චක්කවාකඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘චක්කවාකස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානීති’’? ‘‘යථා, මහාරාජ, චක්කවාකො යාව ජීවිතපරියාදානා දුතියිකං න විජහති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යාව ජීවිතපරියාදානා යොනිසො මනසිකාරො න විජහිතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවාකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චක්කවාකො සෙවාලපණකභක්ඛො, තෙන ච සන්තුට්ඨිං ආපජ්ජති, තාය ච සන්තුට්ඨියා බලෙන ච වණ්ණෙන ච න පරිහායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යථාලාභසන්තොසො කරණීයො, යථාලාභසන්තුට්ඨො ඛො, මහාරාජ, යොගී යොගාවචරො න පරිහායති සීලෙන, න පරිහායති සමාධිනා, න

පරිහායති පඤ්ඤාය, න පරිහායති විමුත්තියා, න පරිහායති විමුත්තිඤාණදස්සනෙන, න පරිහායති සබ්බෙහි කුසලෙහි ධම්මෙහි. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවාකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, චක්කවාකො පාණෙ න විහෙඨයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන නිහිතදණ්ඩෙන නිහිතසත්ථෙන ලජ්ජිනා දයාපන්නෙන සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, චක්කවාකස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන චක්කවාකජාතකෙ –

‘‘‘යො න හන්ති න ඝාතෙති, න ජිනාති න ජාපයෙ;
මෙත්තංසො [අහිංසා (සී. පී.)] සබ්බභූතෙසු, වෙරං තස්ස න කෙනචී’’’ති.

චක්කවාකඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. පෙණාහිකඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘පෙණාහිකාය ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, පෙණාහිකා සකපතිම්හි උසූයාය ඡාපකෙ න පොසයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සකමනෙ [සකමනො (ක.)] කිලෙසෙ උප්පන්නෙ උසූයායිතබ්බං, සතිපට්ඨානෙන සම්මාසංවරසුසිරෙ පක්ඛිපිත්වා මනොද්වාරෙ කායගතාසති භාවෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, පෙණාහිකාය පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පෙණාහිකා පවනෙ දිවසං ගොචරං චරිත්වා සායං පක්ඛිගණං උපෙති අත්තනො ගුත්තියා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන එකකෙන පවිවෙකං සෙවිතබ්බං සංයොජනපරිමුත්තියා, තත්‍ර රතිං අලභමානෙන උපවාදභයපරිරක්ඛණාය සඞ්ඝං ඔසරිත්වා සඞ්ඝරක්ඛිතෙන වසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පෙණාහිකාය දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, බ්‍රහ්මුනා සහම්පතිනා භගවතො සන්තිකෙ –

‘‘‘සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි, චරෙය්‍ය සංයොජනවිප්පමොක්ඛා;
සචෙ රතිං නාධිගච්ඡෙය්‍ය තත්ථ, සඞ්ඝෙ වසෙ රක්ඛිතත්තො සතීමා’’’ති.

පෙණාහිකඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. සරකපොතඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සරකපොතස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, සරකපොතො පරගෙහෙ වසමානො න තෙසං කිඤ්චි භණ්ඩස්ස නිමිත්තං ගණ්හාති, මජ්ඣත්තො වසති සඤ්ඤාබහුලො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පරකුලං උපගතෙන තස්මිං කුලෙ ඉත්ථීනං වා පුරිසානං වා මඤ්චෙ වා පීඨෙ වා වත්ථෙ වා අලඞ්කාරෙ වා උපභොගෙ වා පරිභොගෙ වා භොජනවිකතීසු වා න නිමිත්තං ගහෙතබ්බං, මජ්ඣත්තෙන භවිතබ්බං, සමණසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨපෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, සරකපොතස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන චූළනාරදජාතකෙ –

‘‘‘පවිසිත්වා පරකුලං, පානත්ථං භොජනාය වා [පානෙසු භොජනෙසු වා (සී. පී.)];
මිතං ඛාදෙ මිතං භුඤ්ජෙ, න ච රූපෙ මනං කරෙ’’’ති.

සරකපොතඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. උලූකඞ්ගපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘උලූකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, උලූකො කාකෙහි පටිවිරුද්ධො, රත්තිං කාකසඞ්ඝං ගන්ත්වා බහූපි කාකෙ හනති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අඤ්ඤාණෙන පටිවිරුද්ධො කාතබ්බො, එකෙන රහො නිසීදිත්වා අඤ්ඤාණං සම්පමද්දිතබ්බං, මූලතො ඡින්දිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, උලූකස්ස පඨමං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, උලූකො සුප්පටිසල්ලීනො හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පටිසල්ලානාරාමෙන භවිතබ්බං පටිසල්ලානරතෙන. ඉදං, මහාරාජ, උලූකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ –

‘‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පටිසල්ලානාරාමො පටිසල්ලානරතො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති යථා භූථං පජානාති , ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාතී’’’ති.

උලූකඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. සතපත්තඞ්ගපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘සතපත්තස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, සතපත්තො රවිත්වා පරෙසං ඛෙමං වා භයං වා ආචික්ඛති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පරෙසං ධම්මං දෙසයමානෙන විනිපාතං භයතො දස්සයිතබ්බං, නිබ්බානං ඛෙමතො දස්සයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සතපත්තස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන පිණ්ඩොලභාරද්වාජෙන –

‘‘‘නිරයෙ භයසන්තාසං, නිබ්බානෙ විපුලං සුඛං;
උභයානෙතානත්ථානි දස්සෙතබ්බානි යොගිනා’’’ති.

සතපත්තඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. වග්ගුලිඞ්ගපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘වග්ගුලිස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, වග්ගුලි ගෙහං පවිසිත්වා විචරිත්වා නික්ඛමති, න තත්ථ පලිබුද්ධති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා සපදානං විචරිත්වා පටිලද්ධලාභෙන ඛිප්පමෙව නික්ඛමිතබ්බං, න තත්ථ පලිබුද්ධෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, වග්ගුලිස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, වග්ගුලි පරගෙහෙ වසමානො න තෙසං පරිහානිං කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කුලානි උපසඞ්කමිත්වා අතියාචනාය වා විඤ්ඤත්තිබහුලතාය වා කායදොසබහුලතාය වා අතිභාණිතාය වා සමානසුඛදුක්ඛතාය වා න තෙසං කොචි විප්පටිසාරො කරණීයො, නපි තෙසං මූලකම්මං පරිහාපෙතබ්බං, සබ්බථා වඩ්ඪී යෙව ඉච්ඡිතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, වග්ගුලිස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන දීඝනිකායවරෙ ලක්ඛණසුත්තන්තෙ –

‘‘‘සද්ධාය සීලෙන සුතෙන බුද්ධියා, චාගෙන ධම්මෙන බහූහි සාධුහි;
ධනෙන ධඤ්ඤෙන ච ඛෙත්තවත්ථුනා, පුත්තෙහි දාරෙහි චතුප්පදෙහි ච.

‘‘‘ඤාතීහි මිත්තෙහි ච බන්ධවෙහි, බලෙන වණ්ණෙන සුඛෙන චූභයං;
කථං න හායෙය්‍යුං පරෙති ඉච්ඡති, අත්ථසමිද්ධිඤ්ච පනාභිකඞ්ඛතී’’’ති.

වග්ගුලිඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

8. ජලූකඞ්ගපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ජලූකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ජලූකා යත්ථ අල්ලීයති, තත්ථෙව දළ්හං අල්ලීයිත්වා රුහිරං පිවති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං අල්ලීයති, තං ආරම්මණං වණ්ණතො ච සණ්ඨානතො ච දිසතො ච ඔකාසතො ච පරිච්ඡෙදතො ච ලිඞ්ගතො ච නිමිත්තතො ච දළ්හං පතිට්ඨාපෙත්වා තෙනෙවාරම්මණෙන විමුත්තිරසමසෙචනකං පාතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ජලූකාය එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන අනුරුද්ධෙන –

‘‘‘පරිසුද්ධෙන චිත්තෙන, ආරම්මණෙ පතිට්ඨාය;
තෙන චිත්තෙන පාතබ්බං, විමුත්තිරසමසෙචන’’’න්ති.

ජලූකඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. සප්පඞ්ගපඤ්හො

9. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'සප්පස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, සප්පො උරෙන ගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පඤ්ඤාය චරිතබ්බං, පඤ්ඤාය චරමානස්ස ඛො, මහාරාජ, යොගිනො චිත්තං ඤායෙ චරති, විලක්ඛණං විවජ්ජෙති, සලක්ඛණං භාවෙති. ඉදං, මහාරාජ , සප්පස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, සප්පො චරමානො ඔසධං පරිවජ්ජෙන්තො චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන දුච්චරිතං පරිවජ්ජෙන්තෙන චරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, සප්පස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, සප්පො මනුස්සෙ දිස්වා තප්පති [මනුස්සං දිස්වා කම්පති (ක.)] සොචති චින්තයති, එවමෙව ඛො මහාරාජ යොගිනා යොගාවචරෙන කුවිතක්කෙ, විතක්කෙත්වා අරතිං උප්පාදයිත්වා තප්පිතබ්බං සොචිතබ්බං චින්තයිතබ්බං 'පමාදෙන මෙ දිවසො වීතිනාමිතො, න සො පුන සක්කා ලද්ධු'න්ති. ඉදං, මහාරාජ, සප්පස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා භල්ලාටියජාතකෙ ද්වින්නං කින්නරානං –

'''මයෙකරත්තං [යමෙකරත්තිං (සී. පී.)] විප්පවසිම්හ ලුද්ද, අකාමකා අඤ්ඤමඤ්ඤං සරන්තා;
තමෙකරත්තං [තමෙකරත්තිං (සී. පී.)] අනුතප්පමානා, සොචාම 'සා රත්ති පුන නහෙස්සතී'''ති.

සප්පඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. අජගරඞ්ගපඤ්හො

10. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'අජගරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, අජගරො මහතිමහාකායො බහූපි දිවසෙ ඌනුදරො දීනතරො කුච්ඡිපූරං ආහාරං න ලභති, අපරිපුණ්ණො යෙව යාවදෙව සරීරයාපනමත්තකෙන යාපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනො යොගාවචරස්ස භික්ඛාචරියප්පසුතස්ස පරපිණ්ඩමුපගතස්ස පරදින්නප්පාටිකඞ්ඛිස්ස සයංගාහප්පටිවිරතස්ස දුල්ලභං උදරපරිපූරං ආහාරං, අපි ච අත්ථවසිකෙන කුලපුත්තෙන චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ අභුඤ්ජිත්වා අවසෙසං උදකෙන පරිපූරෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, අජගරස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''අල්ලං සුක්ඛං වා භුඤ්ජන්තො, න බාළ්හං සුහිතො සියා;
ඌනූදරො මිතාහාරො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

'''චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
අලං ඵාසු විහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො'''ති.

අජගරඞ්ගපඤ්හො දසමො.

සීහවග්ගො පඤ්චමො.

තස්සුද්දානං –

කෙසරී චක්කවාකො ච, පෙණාහි සරකපොතකො;
උලූකො සතපත්තො ච, වග්ගුලි ච ජලූපිකා;
සප්පො අජගරො චෙව, වග්ගො තෙන පවුච්චතීති.

6. මක්කටකවග්ගො

1. පන්ථමක්කටකඞ්ගපඤ්හො

1. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'පන්ථමක්කටකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ'න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ''න්ති? ''යථා, මහාරාජ, පන්ථමක්කටකො පන්ථෙ මක්කටජාලවිතානං කත්වා යදි තත්ථ ජාලකෙ ලග්ගති කිමි වා මක්ඛිකා වා පටඞ්ගො වා, තං ගහෙත්වා භක්ඛයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඡසු ද්වාරෙසු සතිපට්ඨානජාලවිතානං කත්වා යදි තත්ථ කිලෙසමක්ඛිකා බජ්ඣන්ති, තත්ථෙව ඝාතෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, පන්ථමක්කටකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන අනුරුද්ධෙන –

'''චිත්තං නියමෙ ඡසු ද්වාරෙසු, සතිපට්ඨානවරුත්තමෙ;
කිලෙසා තත්ථ ලග්ගා චෙ, හන්තබ්බා තෙ විපස්සිනා'''ති.

පන්ථමක්කටකඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. ථනස්සිතදාරකඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ථනස්සිතදාරකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති ? ‘‘යථා, මහාරාජ, ථනස්සිතදාරකො සදත්ථෙ ලග්ගති, ඛීරත්ථිකො රොදති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සදත්ථෙ ලග්ගිතබ්බං, සබ්බත්ථ ධම්මඤාණෙන භවිතබ්බං, උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡාය සම්මප්පයොගෙ පවිවෙකෙ ගරුසංවාසෙ කල්‍යාණමිත්තසෙවනෙ. ඉදං, මහාරාජ, ථනස්සිතදාරකස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන දීඝනිකායවරෙ පරිනිබ්බානසුත්තන්තෙ –

‘‘‘ඉඞ්ඝං තුම්හෙ, ආනන්ද, සාරත්ථෙ [සදත්ථෙ (සී. පී.)] ඝටථ, සාරත්ථෙ අනුයුඤ්ජථ;
සාරත්ථෙ අප්පමත්තා ආතාපිනො පහිතත්තා විහරථා’’’ති.

ථනස්සිතදාරකඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. චිත්තකධරකුම්මඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘චිත්තකධරකුම්මස්ස [චිත්තකථලකුම්මස්ස (සී. පී.)] එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, චිත්තකධරකුම්මො උදකභයා උදකං පරිවජ්ජෙත්වා විචරති, තාය ච පන උදකං පරිවජ්ජනාය ආයුනා න පරිහායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පමාදෙ භයදස්සාවිනා භවිතබ්බං, අප්පමාදෙ ගුණවිසෙසදස්සාවිනා. තාය ච පන භයදස්සාවිතාය න පරිහායති සාමඤ්ඤා, නිබ්බානස්ස සන්තිකෙ උපෙති [ඨපෙති (ක.)]. ඉදං, මහාරාජ, චිත්තකධරකුම්මස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන ධම්මපදෙ –

‘‘‘අප්පමාදරතො භික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
අභබ්බො පරිහානාය, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ’’’ති.

චිත්තකධරකුම්මඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

4. පවනඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘පවනස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, පවනං නාම අසුචිජනං පටිච්ඡාදෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පරෙසං අපරද්ධං ඛලිතං පටිච්ඡාදෙතබ්බං න විවරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පවනස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පවනං සුඤ්ඤං පචුරජනෙහි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන රාගදොසමොහමානදිට්ඨිජාලෙහි සබ්බෙහි ච කිලෙසෙහි සුඤ්ඤෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පවනස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පවනං විවිත්තං ජනසම්බාධරහිතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පාපකෙහි අකුසලෙහි ධම්මෙහි අනරියෙහි පවිවිත්තෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පවනස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පවනං සන්තං පරිසුද්ධං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සන්තෙන පරිසුද්ධෙන භවිතබ්බං, නිබ්බුතෙන පහීනමානෙන පහීනමක්ඛෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පවනස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, පවනං අරියජනසංසෙවිතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අරියජනසංසෙවිතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, පවනස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සංයුත්තනිකායවරෙ –

‘‘‘පවිවිත්තෙහි අරියෙහි, පහිතත්තෙහි ඣායිහි;
නිච්චං ආරද්ධවීරියෙහි, පණ්ඩිතෙහි සහාවසෙ’’’ති.

පවනඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. රුක්ඛඞ්ගපඤ්හො

5. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'රුක්ඛස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, රුක්ඛො නාම පුප්ඵඵලධරො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන විමුත්තිපුප්ඵසාමඤ්ඤඵලධාරිනා භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, රුක්ඛස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, රුක්ඛො උපගතානමනුප්පවිට්ඨානං ජනානං ඡායං දෙති, එවමෙව ඛො , මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උපගතානමනුප්පවිට්ඨානං පුග්ගලානං ආමිසප්පටිසන්ථාරෙන වා ධම්මප්පටිසන්ථාරෙන වා පටිසන්ථරිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, රුක්ඛස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, රුක්ඛො ඡායාවෙමත්තං න කරොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බසත්තෙසු වෙමත්තතා න කාතබ්බා, චොරවධකපච්චත්ථිකෙසුපි අත්තනිපි සමසමා මෙත්තාභාවනා කාතබ්බා, 'කින්ති ඉමෙ සත්තා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා [අබ්‍යාපජ්ඣා (සී.)] අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරෙය්‍යු'න්ති. ඉදං, මහාරාජ, රුක්ඛස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''වධකෙ දෙවදත්තම්හි, චොරෙ අඞ්ගුලිමාලකෙ;
ධනපාලෙ රාහුලෙ ච, සබ්බත්ථ සමකො මුනී'''ති.

රුක්ඛඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. මෙඝඞ්ගපඤ්හො

6. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'මෙඝස්ස පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි පඤ්ච අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, මෙඝො උප්පන්නං රජොජල්ලං වූපසමෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උප්පන්නං කිලෙසරජොජල්ලං වූපසමෙතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මෙඝස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මෙඝො පථවියා උණ්හං නිබ්බාපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන මෙත්තාභාවනාය සදෙවකො ලොකො නිබ්බාපෙතබ්බො. ඉදං, මහාරාජ, මෙඝස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මෙඝො සබ්බබීජානි විරූහාපෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බසත්තානං සද්ධං උප්පාදෙත්වා තං සද්ධාබීජං තීසු සම්පත්තීසු රොපෙතබ්බං, දිබ්බමානුසිකාසු සුඛසම්පත්තීසු යාවපරමත්ථනිබ්බානසුඛසම්පත්ති. ඉදං, මහාරාජ, මෙඝස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මෙඝො උතුතො සමුට්ඨහිත්වා ධරණිතලරුහෙ තිණරුක්ඛලතාගුම්බඔසධිවනප්පතයො පරිරක්ඛති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යොනිසො මනසිකාරං නිබ්බත්තෙත්වා තෙන යොනිසො මනසිකාරෙන සමණධම්මො පරිරක්ඛිතබ්බො, යොනිසො මනසිකාරමූලකා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා. ඉදං, මහාරාජ, මෙඝස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං , මහාරාජ, මෙඝො වස්සමානො නදිතළාකපොක්ඛරණියො කන්දරපදරසරසොබ්භඋදපානානි ච පරිපූරෙති උදකධාරාහි, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආගමපරියත්තියා ධම්මමෙඝමභිවස්සයිත්වා අධිගමකාමානං මානසං පරිපූරයිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මෙඝස්ස පඤ්චමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

'''බොධනෙය්‍යං ජනං දිස්වා, සතසහස්සෙපි යොජනෙ;
ඛණෙන උපගන්ත්වාන, බොධෙති තං මහාමුනී'''ති.

මෙඝඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. මණිරතනඞ්ගපඤ්හො

7. ''භන්තෙ නාගසෙන, 'මණිරතනස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී'ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී''ති? ''යථා, මහාරාජ, මණිරතනං එකන්තපරිසුද්ධං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන එකන්තපරිසුද්ධාජීවෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මණිරතනං න කෙනචි සද්ධිං මිස්සීයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පාපෙහි පාපසහායෙහි සද්ධිං න මිස්සිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

''පුන චපරං, මහාරාජ, මණිරතනං ජාතිරතනෙහි යොජීයති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උත්තමවරජාතිමන්තෙහි සද්ධිං සංවසිතබ්බං, පටිපන්නකඵලට්ඨසෙක්ඛඵලසමඞ්ගීහි

සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිඅරහන්තතෙවිජ්ජඡළභිඤ්ඤසමණමණිරතනෙහි සද්ධිං සංවසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මණිරතනස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුත්තනිපාතෙ –

‘‘‘සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං, කප්පයව්හො පතිස්සතා;
තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’’’ති.

මණිරතනපඤ්හො සත්තමො.

8. මාගවිකඞ්ගපඤ්හො

8. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘මාගවිකස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, මාගවිකො අප්පමිද්ධො හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන අප්පමිද්ධෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මාගවිකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මාගවිකො මිගෙසුයෙව චිත්තං උපනිබන්ධති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආරම්මණෙසුයෙව චිත්තං උපනිබන්ධිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, මාගවිකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මාගවිකො කාලං කම්මස්ස ජානාති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පටිසල්ලානස්ස කාලො ජානිතබ්බො ‘අයං කාලො පටිසල්ලානස්ස, අයං කාලො නික්ඛමනායා’ති. ඉදං, මහාරාජ, මාගවිකස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, මාගවිකො මිගං දිස්වා හාසමභිජනෙති ‘ඉමං ලච්ඡාමී’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආරම්මණෙ අභිරමිතබ්බං, හාසමභිජනෙතබ්බං ‘උත්තරිං විසෙසමධිගච්ඡිස්සාමී’ති. ඉදං, මහාරාජ, මාගවිකස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං මහාරාජ ථෙරෙන මොඝරාජෙන –

‘‘‘ආරම්මණෙ ලභිත්වාන, පහිතත්තෙන භික්ඛුනා;
භියෙයා හාසො ජනෙතබ්බො, අධිගච්ඡිස්සාමි උත්තරි’’’න්ති.

මාගවිකඞ්ගපඤ්හො අට්ඨමො.

9. බාළිසිකඞ්ගපඤ්හො

9. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘බාළිසිකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, බාළිසිකො බළිසෙන මච්ඡෙ උද්ධරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඤාණෙන උත්තරිං සාමඤ්ඤඵලානි උද්ධරිතබ්බානි. ඉදං, මහාරාජ, බාළිසිකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, බාළිසිකො පරිත්තකං වධිත්වා විපුලං ලාභමධිගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පරිත්තලොකාමිසමත්තං පරිච්චජිතබ්බං. ලොකාමිසමත්තං, මහාරාජ, පරිච්චජිත්වා යොගී යොගාවචරො විපුලං සාමඤ්ඤඵලං අධිගච්ඡති. ඉදං, මහාරාජ, බාළිසිකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන රාහුලෙන –

‘‘‘සුඤ්ඤතඤ්චානිමිත්තඤ්ච, විමොක්ඛඤ්චාප්පණිහිතං;
චතුරො ඵලෙ ඡළභිඤ්ඤා, චජිත්වා ලොකාමිසං ලභෙ’’’ති.

බාළිසිකඞ්ගපඤ්හො නවමො.

10. තච්ඡකඞ්ගපඤ්හො

10. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘තච්ඡකස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, තච්ඡකො කාළසුත්තං අනුලොමෙත්වා රුක්ඛං තච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ජිනසාසනමනුලොමයිත්වා සීලපථවියං පතිට්ඨහිත්වා සද්ධාහත්ථෙන පඤ්ඤාවාසිං ගහෙත්වා කිලෙසා තච්ඡෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, තච්ඡකස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, තච්ඡකො ඵෙග්ගුං අපහරිත්වා සාරමාදියති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සස්සතං උච්ඡෙදං තං ජීවං තං සරීරං අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරං තදුත්තමං අඤ්ඤදුත්තමං අකතමභබ්බං අපුරිසකාරං අබ්‍රහ්මචරියවාසං සත්තවිනාසං නවසත්තපාතුභාවං සඞ්ඛාරසස්සතභාවං යො කරොති, සො

පටිසංවෙදෙති, අඤ්ඤො කරොති, අඤ්ඤො පටිසංවෙදෙති, කම්මඵලදස්සනා ච කිරියඵලදිට්ඨි ච ඉති එවරූපානි චෙව අඤ්ඤානි ච විවාදපථානි අපනෙත්වා සඞ්ඛාරානං සභාවං පරමසුඤ්ඤතං නිරීහනිජ්ජීවතං [නිසත්තනිජීවතං (ක.)] අච්චන්තං සුඤ්ඤතං ආදියිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, තච්ඡකස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුත්තනිපාතෙ –

‘‘‘කාරණ්ඩවං නිද්ධමථ, කසම්බුං අපකස්සථ;
තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ.

‘‘‘නිද්ධමිත්වාන පාපිච්ඡෙ, පාපආචාරගොචරෙ;
සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං, කප්පයව්හො පතිස්සතා;
තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’’’ති.

තච්ඡකඞ්ගපඤ්හො දසමො.

මක්කටකවග්ගො ඡට්ඨො.

තස්සුද්දානං –

මක්කටො දාරකො කුම්මො, වනං රුක්ඛො ච පඤ්චමො;
මෙඝො මණි මාගවිකො, බාළිසී තච්ඡකෙන චාති.

7. කුම්භවග්ගො

1. කුම්භඞ්ගපඤ්හො

1. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කුම්භස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’න්ති යං වදෙසි, කතමං තං එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බ’’න්ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, කුම්භො සම්පුණ්ණො න සණති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ආගමෙ අධිගමෙ පරියත්තියං සාමඤ්ඤෙ පාරමිං පත්වා න සණිතබ්බං, න තෙන මානො කරණීයො, න දබ්බො [දප්පො (සී.)] දස්සෙතබ්බො, නිහතමානෙන නිහතදබ්බෙන භවිතබ්බං, උජුකෙන අමුඛරෙන අවිකත්ථිනා. ඉදං, මහාරාජ, කුම්භස්ස එකං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන සුත්තනිපාතෙ –

‘‘‘යදූනකං තං සණති, යං පූරං සන්තමෙව තං;
අඩ්ඪකුම්භූපමො [රිත්තකුම්භූපමො (සී.)] බාලො, රහදො පූරොව පණ්ඩිතො’’’ති.

කුම්භඞ්ගපඤ්හො පඨමො.

2. කාළායසඞ්ගපඤ්හො

2. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘කාළායසස්ස [කාළහංසස්ස (ක.)] ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති ? ‘‘යථා, මහාරාජ, කාළායසො සුපීතො [සුපීතො (ක.)] වමති [වහති (ස්යා. ක.)], එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනො යොගාවචරස්ස මානසං යොනිසො මනසිකාරෙන [යොනිසො මනසිකාරෙ (සී. ස්යා. ක.)] අපීතං වමති. ඉදං, මහාරාජ, කාළායසස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, කාළායසො සකිං පීතං උදකං න වමති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ , යොගිනා යොගාවචරෙන යො සකිං උප්පන්නො පසාදො, න පුන සො වමිතබ්බො ‘උළාරො සො භගවා සම්මාසම්බුද්ධො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො’ති. ‘රූපං අනිච්චං, වෙදනා අනිච්චා, සඤ්ඤා අනිච්චා, සඞ්ඛාරා අනිච්චා, විඤ්ඤාණං අනිච්ච’න්ති යං සකිං උප්පන්නං ඤාණං, න පුන තං වමිතබ්බං. ඉදං , මහාරාජ, කාළායසස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘දස්සනම්හි පරිසොධිතො [පරිසොධිකෙ (සී. ක.)] නරො, අරියධම්මෙ නියතො විසෙසගූ;
නප්පවෙධති අනෙකභාගසො, සබ්බසො ච මුඛභාවමෙව සො’’’ති.

කාළායසඞ්ගපඤ්හො දුතියො.

3. ඡත්තඞ්ගපඤ්හො

3. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ඡත්තස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ඡත්තං උපරි මුද්ධනි චරති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන කිලෙසානං උපරි මුද්ධනි චරෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ඡත්තස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඡත්තං මුද්ධනුපත්ථම්භං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන යොනිසො මනසිකාරුපත්ථම්භෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ඡත්තස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඡත්තං වාතාතපමෙඝවුට්ඨියො පටිහනති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන නානාවිධදිට්ඨිපුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං [මහාවාත (ක.)] මතවාතතිවිධග්ගිසන්තාපකිලෙසවුට්ඨියො පටිහන්තබ්බා . ඉදං, මහාරාජ, ඡත්තස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘යථාපි ඡත්තං විපුලං, අච්ඡිද්දං ථිරසංහිතං;
වාතාතපං නිවාරෙති, මහතී මෙඝවුට්ඨියො.

‘‘‘තථෙව බුද්ධපුත්තොපි, සීලඡත්තධරො සුචි;
කිලෙසවුට්ඨිං වාරෙති, සන්තාපතිවිධග්ගයො’’’ති.

ඡත්තඞ්ගපඤ්හො තතියො.

4. ඛෙත්තඞ්ගපඤ්හො

4. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ඛෙත්තස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ඛෙත්තං මාතිකාසම්පන්නං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සුචරිතවත්තප්පටිවත්තමාතිකාසම්පන්නෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ඛෙත්තස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඛෙත්තං මරියාදාසම්පන්නං හොති, තාය ච මරියාදාය උදකං රක්ඛිත්වා ධඤ්ඤං පරිපාචෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සීලහිරිමරියාදාසම්පන්නෙන භවිතබ්බං, තාය ච සීලහිරිමරියාදාය සාමඤ්ඤං රක්ඛිත්වා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි ගහෙතබ්බානි. ඉදං, මහාරාජ, ඛෙත්තස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඛෙත්තං උට්ඨානසම්පන්නං හොති, කස්සකස්ස හාසජනකං අප්පම්පි බීජං වුත්තං බහු හොති, බහු වුත්තං බහුතරං හොති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන උට්ඨානසම්පන්නෙන විපුලඵලදායිනා භවිතබ්බං, දායකානං හාසජනකෙන භවිතබ්බං, යථා අප්පං දින්නං බහු හොති, බහු දින්නං බහුතරං හොති. ඉදං, මහාරාජ, ඛෙත්තස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන උපාලිනා විනයධරෙන –

‘‘‘ඛෙත්තූපමෙන භවිතබ්බං, උට්ඨානවිපුලදායිනා;
එස ඛෙත්තවරො නාම, යො දදාති විපුලං ඵල’’’න්ති.

ඛෙත්තඞ්ගපඤ්හො චතුත්ථො.

5. අගදඞ්ගපඤ්හො

5. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘අගදස්ස ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි ද්වෙ අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති. ‘‘යථා, මහාරාජ, අගදෙ කිමී න සණ්ඨහන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන මානසෙ කිලෙසා න සණ්ඨපෙතබ්බා. ඉදං, මහාරාජ, අගදස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, අගදො දට්ඨඵුට්ඨදිට්ඨඅසිතපීතඛායිතසායිතං සබ්බං විසං පටිහනති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන රාගදොසමොහමානදිට්ඨිවිසං සබ්බං පටිහනිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, අගදස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, භගවතා දෙවාතිදෙවෙන –

‘‘‘සඞ්ඛාරානං සභාවත්ථං, දට්ඨුකාමෙන යොගිනා;
අගදෙනෙව හොතබ්බං, කිලෙසවිසනාසනෙ’’’ති.

අගදඞ්ගපඤ්හො පඤ්චමො.

6. භොජනඞ්ගපඤ්හො

6. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘භොජනස්ස තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි තීණි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං උපත්ථම්භො, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බසත්තානං මග්ගුපත්ථම්භෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, භොජනස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං බලං වඩ්ඪෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන පුඤ්ඤවඩ්ඪියා වඩ්ඪිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, භොජනස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, භොජනං සබ්බසත්තානං අභිපත්ථිතං, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සබ්බලොකාභිපත්ථිතෙන භවිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, භොජනස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන මහාමොග්ගල්ලානෙන –

‘‘‘සංයමෙන නියමෙන, සීලෙන පටිපත්තියා;
පත්ථිතෙන භවිතබ්බං, සබ්බලොකස්ස යොගිනා’’’ති.

භොජනඞ්ගපඤ්හො ඡට්ඨො.

7. ඉස්සාසඞ්ගපඤ්හො

7. ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, ‘ඉස්සාසස්ස චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’ති යං වදෙසි, කතමානි තානි චත්තාරි අඞ්ගානි ගහෙතබ්බානී’’ති? ‘‘යථා, මහාරාජ, ඉස්සාසො සරෙ පාතයන්තො උභො පාදෙ පථවියං දළ්හං පතිට්ඨාපෙති, ජණ්ණුඅවෙකල්ලං කරොති, සරකලාපං කටිසන්ධිම්හි ඨපෙති, කායං උපත්ථද්ධං කරොති, ද්වෙ හත්ථෙ සන්ධිට්ඨානං ආරොපෙති, මුට්ඨිං පීළයති, අඞ්ගුලියො නිරන්තරං කරොති, ගීවං පග්ගණ්හාති, චක්ඛූනි මුඛඤ්ච පිදහති, නිමිත්තං උජුං කරොති, හාසමුප්පාදෙති ‘විජ්ඣිස්සාමී’ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සීලපථවියං වීරියපාදෙ පතිට්ඨාපෙතබ්බං, ඛන්තිසොරච්චං අවෙකල්ලං කාතබ්බං, සංවරෙ චිත්තං ඨපෙතබ්බං, සංයමනියමෙ අත්තා උපනෙතබ්බො, ඉච්ඡා මුච්ඡා පීළයිතබ්බා, යොනිසො මනසිකාරෙ චිත්තං නිරන්තරං කාතබ්බං, වීරියං පග්ගහෙතබ්බං, ඡ ද්වාරා පිදහිතබ්බා, සති උපට්ඨපෙතබ්බා, හාසමුප්පාදෙතබ්බං ‘සබ්බකිලෙසෙ ඤාණනාරාචෙන විජ්ඣිස්සාමී’ති. ඉදං, මහාරාජ, ඉස්සාසස්ස පඨමං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉස්සාසො ආළකං පරිහරති වඞ්කජිම්හකුටිලනාරාචස්ස උජුකරණාය. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉමස්මිං කායෙ සතිපට්ඨානආළකං පරිහරිතබ්බං වඞ්කජිම්හකුටිලචිත්තස්ස උජුකරණාය. ඉදං, මහාරාජ, ඉස්සාසස්ස දුතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉස්සාසො ලක්ඛෙ උපාසෙති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉමස්මිං කායෙ උපාසිතබ්බං. කථං මහාරාජ යොගිනා යොගාවචරෙන ඉමස්මිං කායෙ උපාසිතබ්බං? අනිච්චතො උපාසිතබ්බං, දුක්ඛතො උපාසිතබ්බං, අනත්තතො උපාසිතබ්බං, රොගතො…පෙ…. ගණ්ඩතො…පෙ…. සල්ලතො…පෙ…. අඝතො…පෙ…. ආබාධතො…පෙ…. පරතො…පෙ…. පලොකතො…පෙ…. ඊතිතො…පෙ…. උපද්දවතො…පෙ…. භයතො…පෙ…. උපසග්ගතො…පෙ…. චලතො…පෙ…. පභඞ්ගුතො…පෙ…. අද්ධුවතො…පෙ…. අතාණතො…පෙ…. අලෙණතො…පෙ…. අසරණතො…පෙ…. රිත්තතො…පෙ…. තුච්ඡතො…පෙ…. සුඤ්ඤතො…පෙ…. ආදීනවතො…පෙ…. විපරිණාමධම්මතො…පෙ…. අසාරතො …පෙ…. අඝමූලතො…පෙ…. වධකතො…පෙ…. විභවතො…පෙ…. සාසවතො…පෙ…. සඞ්ඛතතො…පෙ…. මාරාමිසතො…පෙ…. ජාතිධම්මතො…පෙ…. ජරාධම්මතො…පෙ…. බ්‍යාධිධම්මතො…පෙ…. මරණධම්මතො…පෙ…. සොකධම්මතො…පෙ…. පරිදෙවධම්මතො…පෙ…. උපායාසධම්මතො…පෙ…. සංකිලෙසධම්මතො…පෙ…. එවං ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන ඉමස්මිං කායෙ උපාසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ඉස්සාසස්ස තතියං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං.

‘‘පුන චපරං, මහාරාජ, ඉස්සාසො සායං පාතං උපාසති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යොගිනා යොගාවචරෙන සායං පාතං ආරම්මණෙ උපාසිතබ්බං. ඉදං, මහාරාජ, ඉස්සාසස්ස චතුත්ථං අඞ්ගං ගහෙතබ්බං. භාසිතම්පෙතං, මහාරාජ, ථෙරෙන සාරිපුත්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා –

‘‘‘යථා ඉස්සාසකො නාම, සායං පාතං උපාසති;
උපාසනං අරිඤ්චන්තො [න රිච්චන්තො (සී. ක.)], ලභතෙ භත්තවෙතනං.

‘‘‘තථෙව බුද්ධපුත්තොපි, කරොති කායුපාසනං;
කායුපාසනං අරිඤ්චන්තො, අරහත්තමධිගච්ඡතී’’’ති.

ඉස්සාසඞ්ගපඤ්හො සත්තමො.

කුම්භවග්ගො සත්තමො [ඉතො පරං රාජඞ්ගපඤ්හාදිකා අට්ඨතිංස පඤ්හා විනට්ඨා, යෙහි තා දිට්ඨා,§තෙහි නො ආරොචෙතබ්බා පුන මුද්දාපනකාලෙ පක්ඛිපනත්ථායාති (න, බු, ස)].

තස්සුද්දානං –

කුම්භො ච කාළායසො ච, ඡත්තං ඛෙත්තඤ්ච අගදො;
භොජනෙන ච ඉස්සාසො, වුත්තං දානි විදූහීති.

ඔපම්මකථාපඤ්හො නිට්ඨිතො.

නිගමනං

ඉති ඡසු කණ්ඩෙසු බාවීසතිවග්ගපතිමණ්ඩිතෙසු ද්වාසට්ඨිඅධිකා ද්වෙසතා ඉමස්මිං පොත්ථකෙ ආගතා මිලින්දපඤ්හා සමත්තා, අනාගතා ච පන ද්වාචත්තාළීසා හොන්ති, ආගතා ච අනාගතා ච සබ්බා සමොධානෙත්වා චතුහි අධිකා තිසතපඤ්හා හොන්ති, සබ්බාව මිලින්දපඤ්හාති සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති.

රඤ්ඤො ච ථෙරස්ස ච පුච්ඡාවිසජ්ජනාවසානෙ චතුරාසීතිසතසහස්සයොජනබහලා උදකපරියන්තං කත්වා අයං මහාපථවී ඡධා කම්පිත්ථ, විජ්ජුල්ලතා නිච්ඡරිංසු, දෙවතා දිබ්බපුප්ඵවස්සං පවස්සිංසු, මහාබ්‍රහ්මා සාධුකාරමදාසි, මහාසමුද්දකුච්ඡියං මෙඝත්ථනිතනිග්ඝොසො විය මහාඝොසො අහොසි, ඉති සො මිලින්දො රාජා ච ඔරොධගණා ච සිරසා අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා වන්දිංසු.

මිලින්දො රාජා අතිවිය පමුදිතහදයො සුමථිතමානහදයො බුද්ධසාසනෙ සාරමතිනො රතනත්තයෙ සුනික්කඞ්ඛො නිග්ගුම්බො නිත්ථද්ධො හුත්වා ථෙරස්ස ගුණෙසු පබ්බජ්ජාසු පටිපදාඉරියාපථෙසු ච අතිවිය පසන්නො විස්සත්ථො නිරාලයො නිහතමානත්ථම්භො උද්ධටදාඨො විය භුජගින්දො එවමාහ ''සාධු, භන්තෙ නාගසෙන, බුද්ධවිසයො පඤ්හො තයා විසජ්ජිතො, ඉමස්මිං බුද්ධසාසනෙ ඨපෙත්වා ධම්මසෙනාපතිං සාරිපුත්තත්ථෙරං අඤ්ඤො තයා සදිසො පඤ්හවිසජ්ජනෙ නත්ථි, ඛමථ, භන්තෙ නාගසෙන, මම අච්චයං, උපාසකං මං, භන්තෙ නාගසෙන, ධාරෙථ අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙතං සරණං ගත''න්ති.

තදා රාජා සහ බලකායෙහි නාගසෙනත්ථෙරං පයිරුපාසිත්වා මිලින්දං නාම විහාරං කාරෙත්වා ථෙරස්ස නිය්‍යාතෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි නාගසෙනං කොටිසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පරිචරි, පුනපි ථෙරස්ස පඤ්ඤාය පසීදිත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං නිය්‍යාතෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි, තෙන වුත්තං –

''පඤ්ඤා පසත්ථා ලොකස්මිං, කතා සද්ධම්මට්ඨිතියා;
පඤ්ඤාය විමතිං හන්ත්වා, සන්තිං පප්පොන්ති පණ්ඩිතා.

යස්මිං ඛන්ධෙ ඨිතා පඤ්ඤා, සති තත්ථ අනූනකා;
පූජා විසෙසස්සාධාරො, අග්ගො සෙට්ඨො [සො ච (පී.)] අනුත්තරො;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං හිතමත්තනො [අත්ථමත්තනො (පී.)];
පඤ්ඤවන්තංභිපූජෙය්‍ය, චෙතියං විය සාදරො''ති [පූජියන්ති (පී.) ඉතො පරං තිස්සො ගාථායො සී. පී. පොත්ථකෙසු නත්ථි].

ලඞ්කායං දොණිනගරෙ, වසතා දොණිනාමිනා;
මහාථෙරෙන ලෙඛිත්වා, සුට්ඨපිතං යථාසුතං;
මිලින්දරාජපඤ්හො ච, නාගසෙනවිසජ්ජනං;
මිලින්දො හි මහාපඤ්ඤො, නාගසෙනො සුපණ්ඩිතො;
ඉමිනා පුඤ්ඤකම්මෙන, ඉතො ගච්ඡාමි තුස්සිතං;
මෙත්තෙය්‍යංනාගතෙ පස්සෙ, සුණෙය්‍යං ධම්මමුත්තමන්ති.

මිලින්දපඤ්හො නිට්ඨිතො.